

255

DESSNERI

De Fossilium

Genera

253

3303

233 L 1646

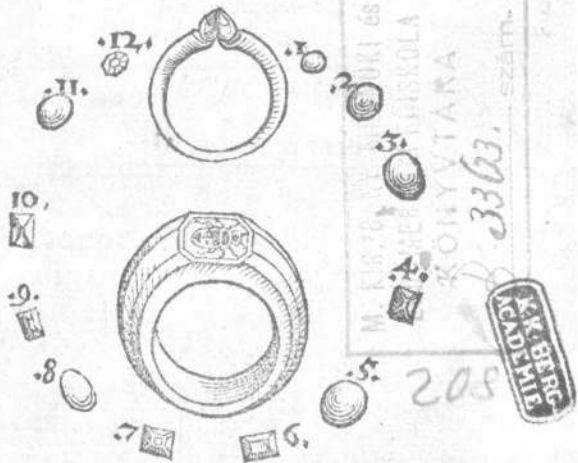
IX.

TOKIO

TELEKÖZLESI MŰSZAKI EGYSÉG
BUDAPEST, ELŐZETTES ÉS
MŰKÖDÉS FELVÉTEL

DE OMNI
RERVM FOSSILIVM
GENERE, GEMMIS,
LAPIDIBVS, METALLIS,
ET HVIVSMODI, LIBRI ALI-
QVOT, PLERIQVE NVNC
PRIMVM EDITI.

Opera Conradi Gesneri: Quorum Catalogum sequens folium continet.

*Figuri, excudebat Iacobus Gesnerus. An-
no M. D. LXF.*

1440

1985

ME FŐKÖNYVTÁR
2004
LELT-ELLENŐRZÉS

2004. SZEPTEMBER 08.

HOC VOLUMINE
continentur,

Io. Kentmani Dresdensis Medici Nomenclaturæ Rerum fossilium, quæ in Misnia præcipuè, & in alijs quoque regionibus inueniuntur.

Eiusdem, Calculorum qui in corpore ac membris hominum in nascuntur, genera XII. depicta descriptaque cum Historijs.

De Metallicis rebus ac nominib. Observationes variæ ex Schedis Georgij Fabricij.

Seuerini Gœbelij Medici de Succino libri II. prior Theologicus, posterior physicus & medicus: cum Corollario Conradi Gesneri.

Valerij Cordi de Halofantho seu Spermate Ceti liber, cum Corollario Conradi Gesneri.

S. Epiphaniij Episcopi Cypri de duodecim gemmis quæ erant in veste Aaronis, Liber Græcus & Latinus,

Iola Hierotarantino interprete, cū
Corollario C. Gesneri.

Fr. Rwei medici Insulani, De Gemmis
aliquot, ijs præsertim, quarum D.
Ioannes in Apocalypsi meminit, &
alijs quarum vsus hodie apud om-
nes percrebruit, libri duo: Theolo-
gis non minùs vtiles quàm philo-
sophis.

¶ His rectè iungetur in idem volu-
men Conradi Gesneri De rerù fos-
siliis, Lapidum & Gemmarù ma-
ximè, figuris & similitudinibus Li-
ber, cum iconibus plurimis.

OR-

ORNATISSIMO
VIRO, MEDICO ET PHI-
losopho, Conrado Gesnero, Iohan-
nes Kentmanus Dresdensis, ar-
tium & Medicinæ Do-
ctor, S. D.

*Quantum non modò utilitatis, sed
& dignitatis sit, naturæ cog-
nitio, inde manifestum est, quod
mentes humanas ad Dei ipsius
cognitionem deducit, & quod est quædam u-
tilis pædagogia ad confirmandas honestas opi-
niones, de artificis sapientia, qua aptè rerum
omnium formas cogitavit: Item de potentia,
qua illas tanta pulchritudine fecit atq; pro-
duxit: deniq; de bonitate, qua omnia conser-
uat, & ad certos hominũ vsus destinat. Et si
autem in hac mentis nostræ caligine, nec peni-
tus cognosci natura rerum, nec illius miran-
dæ varietatis in generationibus & mutatio-
nibus causæ satis intelligi possunt: tamen re-
clum est, ut illarum rerũ imagine lætemur,
ut dux ille quãvis barbarus, dum suum scutũ*

Ab offert.

EPISTOLA

admiratur, — Singula letis
 Lustrat ouans oculis, gaudetq; in imagi-
 ne regni.

Quod si quis tali contemplatione non mo-
 uetur, ne is mentis suæ immanitatem prodit,
 Cyclopi illi similis, qui in antro latitans, nec
 cælum aspicit, nec numen ullum reueretur.
 Mihi quidem, vir clarissime, varietatum in
 hac rerum compage magnitudo toties admi-
 ratione mouet, quoties animū meum ad eam
 refero: atq; ita me sollicitè afficit, vt de condi-
 tione huius vitæ conquerar, multò breuioris,
 quàm vt lustrari ea ratione, nedū animo ex-
 pendī omnia queant. Nescio enim quomodo sa-
 nis hominibus quasi pabulū quoddam sit, dili-
 gens cōtemplatio naturæ, in qua ego consene-
 scere decreui. Vtinā verò liceat mihi, non mo-
 dō studijs, sed & officijs mutuis cōiunctè tecū
 viuere. Video enim te miro flagrare rerū in-
 uestigandarū desiderio in natura, & me tuo
 exemplo ad idem studiū indies magis magisq;
 accendi sentio. Nam & eam Physices partē,
 de animalibus in aëre, terra, mariq; degenti-
 bus explicuisti, tanta perspicuitate, dexteri-
 tate

contemplatio
 ista. Vnde
 bis laiam.

DEDICATORIA

tate atq; vbertate orationis, qua antehac nemo enarrauit vnquã. & etiamnũ in cæterarum partium inquisitione capis labores omnium maximos, nihil omnino reliqui faciens, vt metam semel propositam industria consequaris, & quam de tuis conatibus expectationem multis concitasti, eam non ad quas solũ, sed etiam longè superas. Quarè cum in his tuis lucubrationibus nunc quotidie verfer cupidius, & quæ præstiteris, quas res moliaris, toti posteritati salutare, expendam: equidem non possum non & ingenij tui vim, & corporis firmitatẽ inter labores indefessos satis mirari, adeò vt te non duce solũ natura, sed diuinitus excitari, ad multarũ rerũ patefactionem, atq; illustrationẽ, quæ hætenus magna ex parte obscuræ ignotæq; fuerunt, ad credendum inducar. quarum vel eius partis nature inquisitio, quàm erit illustris & grata posteritati, quam de subterraneis corporibus susceperisti. Non enim contentus animũ in cœlum solũ, atq; huic subiecta corpora efferre, intima quoque terræ viscera scrutaris solertiùs: quæ tanta fossilium copia, varietate, effica-

EPISTOLA

ciaq; penè stupenda exornauit vniuersitatis conditor, quantam cognitio humana complecti nulla vnquam potest. Sed ea ipsa tamen mirè quoq; attentum inspectorem ad omnipotentiae bonitatis, atq; sapientiae immensae architecti consideratione ducit, nec ad eius notitiam minus, quàm sublimis illa corporum caelestium contemplatio, efficax videtur. Quamobrem cum ego etiam in metallicorum cognitione otium tempusq; contriuerim non exiguum, atq; in ea tantum quidem assiduitate atq; explorandi studio profecerim, vt quàm plurimas fossilium species nouerim, eorumq; thesaurum multis impensis collegerim, paucis comparabilem, vt meum in tantis tuis conatibus studium tibi probarem, & quasi (quod aiunt) mutuam in re honesta operam traderem, amico de me multis modis merito, indicem omnium quae penes me sunt rerum terra effossarum confeci, priore quem ad te ante sex annos misi numero multipliciter auctiorem. Eum igitur ubi perlegeris, siquid tibi arridebit, cuiuscunque ponderis sit precijue, faciam admonitus, vt cognoscas nihil tibi à me vnquam denegatum iri.

: Nam

DEDICATORIA.

Nam qui meus est in te animus, quæ voluntas, qui amor, is non patietur te vlla spe vllò-
ve desiderio studij, officij, operæ, commodi, re-
rum deniq; omnium, quas mihi fortuna largi-
ta est, frustrari: Sed enitetur potiùs omnibus
viribus, quo abs te impetu prouocatur, eodem
tibi vt perpetuo respondeat. Siquidem nihil
minus hominis est quàm non paria reddere fa-
uendo, ei à quo amando tam humaniter pel-
liciaris. Nec dubito, quæ tua est humanitas, te
pari volùtate fore, vt quam nunc literis in eo
benevolentiam rebus omnibus sis comproba-
turus, & quam hoc indice tenuem tuâq; le-
ctione vix dignam nauauì operam, eam be-
neuoletis accepturus, & mei memoriam nun-
quam depositurus. Bene & feliciter
vale. Torgæ, 8. Nouemb.

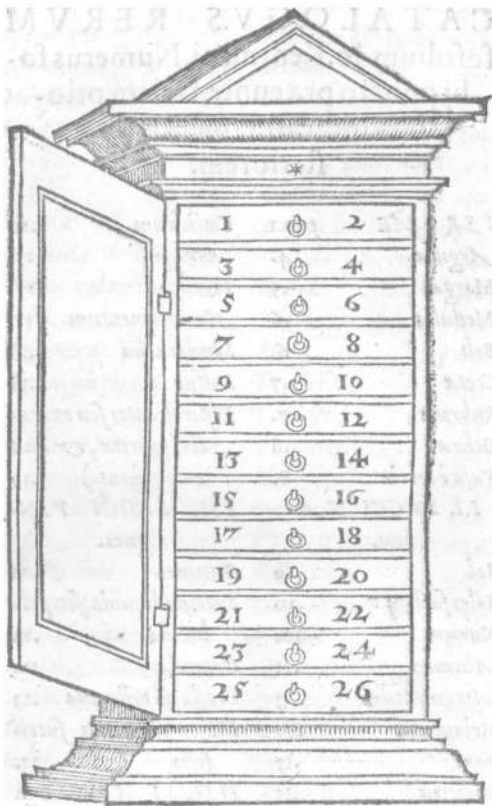
I 5 6 5.

ARCA RERVM FOSSILIVM
Iuan. Kentmani.

1. FERRAE	* *	2. SVCCI NATIVI.
3. EFFLORESCENTES	* *	4. PINGVES
5. LAPIDES	* *	6. LAPID. IN ANIMALIBVS
7. FLVORES	*	8. SILICES
9. GEMMAE	*	10. MARMORA
11. SAXA	* *	12. LIGNA IN Saxa corporata.
13. ARENAE	*	14. AVRVM
15. ARGENTVM	* *	16. ARGENTVM VIVVM
17. AES SEV CVPRVM	* *	18. CADMIA MET. PLVMBAGO
19. PYRITES	* *	20. PLVMBVM NIGRVM
21. CINEREVM	*	22. CANDIDVM
23. STIBI	*	24. FERRVM
25. STOMOMA	* *	26. MARINA VARIA

*Quicquid terra sinu, venisq; recondidit unis,
Thesauros orbis haec brevis arca tegit.
Laus magna est tacitas natura inquirere vires,
Maior in hoc ipsum munere nosse Deum.*

Georg. Fabricius. C.

CATALOGVS RERVM
 fossilium Io. Kentmani. Numerus fo-
 lij puncto præeunte, faciem prio-
 rem indicat: sequente, po-
 steriorem.

TITVL. I.

TERRE	pag. 1	Cæruleum	.16
Argilla	4.	Aerugo	17.
Margæ	.5	Ferrugo	17.
Medulle	.6	Auripigmentum	17.
Boli	6.	Sandaracha	.18
Cretæ	.7	Sulfur	.18
Rubricæ	7.	Efflorescentes seu extra-	
Ochræ	.8	cti, (pyritæ, & quæ	
Vasa è terris	8.	ex eis fiunt.)	.19.
II. SVCCI NATIUI.		III. SVCCI PIN-	
Sal	.9	gues.	
Sales faciliy	.10	Bitumen	.21
Nitrum	10.	Succina liquida, seu pel-	
Alumen	.11	lucida	.22
Atramentum	.13	Grauida	22.
Melanteria	14.	Crassa nõ pellucida	.23
Sory	.15	Mixta cum alyis succis	
Chalcitis	.15	folio	23.
Misy	15.	III. LAPIDES.	
Chrysocolle	15.	Succum attriti emitten-	
		tes	.25
			Gy-

CATALOGVS

<i>Gypsum</i>	25.	<i>Odorati</i>	36.
<i>Specularis</i>	26.	<i>Pumices & tophti</i>	37.
<i>Amiantus</i>	27.	<i>Lapides rudes</i>	38.
<i>Magnetis</i>	27.	<i>E ligno corporati</i>	39.
<i>Lapis Iudaicus</i>	28.	<i>Igneliquescentes</i>	39.
<i>Trochita & Entrochi</i>		VII. FLORES	40.
<i>fol.</i>	28.	<i>Candidi et pellucidi</i>	40.
<i>Brontia</i>	29.	<i>Non pellucidi & imper</i>	
<i>Ceraunia</i>	30.	<i>fecti</i>	41.
<i>Ostibus vel testis similes</i>		<i>Rubri</i>	42.
<i>fol.</i>	31.	<i>Nigri</i>	42.
<i>Glossopetra</i>	31.	<i>Flauii</i>	42.
<i>Ammonis cornu</i>	31.	<i>Virides</i>	43.
<i>Selenita</i>	32.	<i>Cærulei</i>	44.
V. LAPIDES AB		<i>Purpurei</i>	43.
<i>animantibus appellati:</i>		<i>Phænicei</i>	44.
<i>item grauidi, & Cotes</i>		<i>Cinerei</i>	44.
<i>fol.</i>	32.	VIII. SILICES	44.
<i>Ab Anibus</i>	32.	<i>Pellucidi</i>	44.
<i>Aquatilibus</i>	32.	<i>Non pellucidi</i>	45.
<i>Animalibus alijs</i>	33.	<i>Vitrum</i>	46.
<i>Grauidi, & Belemnita,</i>		IX. GEMMÆ	
<i>&c.</i>	34.	<i>& lapides preciosi</i>	46.
<i>Actita</i>	34.	<i>Crystallus</i>	46.
<i>Geodes</i>	35.	<i>Iris</i>	47.
<i>Cotes</i>	35.	<i>Adamae</i>	47.
VI. DIVERSI		<i>Opalus</i>	47.
<i>alijs</i>	36.	<i>Ceraunia</i>	47.

RERVM FOSSIL.

Smaragdus	47.	Grauda	.58
Beryllus	47.	Fibilia	.55
Prasius	47.	Calcaria	.55.
Topazius	47.	Ligna in saxa	.56
Sapphirus	.48	XII. ARENÆ	.56.
Amethystus	.48	Factitia	.57.
Sarda	48.	XIII. AVRVM	.58
Sardonyx	49.	XIII. ARGEN-	
Onyx	49.	tum	.59
Carbunculus	.50	Rude glebosum	.59
Hyacinthus	50.	Capillare	.59
Iaspis	50.	In alias formas concre-	
Astroites	51.	tum	.60
Chelonitides	.52	Candidum	60.
Gemma huia	.52	Plumbei coloris	60.
Varij	.52	Cinerei coloris	.61
X. M. ARMORÆ	52.	Nigri coloris	61.
Candida	52.	Rubri coloris pellucidus	
Cinerea	.53	fol.	61.
Nigra	53.	Rubri coloris non pel-	
Viridia	53.	cidum	.62
Rubra	.54	Flavi coloris	62.
Flaua	.54	Cærulei coloris	.63
Alabastrum	54.	XV. ARGENTVM	
XI. SAXÆ	54.	vinum	.64
Arenaria	54.	XVI. AES SEV	
Tincta ab exhalationi-		cuprum	65.
bis	54.	Natum cum alijs me-	

CATALOGVS.

talles mixtum .66.	E quibus nõ elicitur .79
Aerarij lapides effigiatii à natura .67.	Aurei coloris .79
Aerarij lapides à natura picti .68	Variorum colorum .80
XVII. POMPHOLIX fol. .72.	Rubei coloris .80.
XVIII. SPODOS .72.	Cinerei coloris, è quibus ignis elicitur .81.
XIX. DIPHYGES	E quibus non elicitur .81
XX. CADMIA	Aliorũ colorum, etc .82.
Caputis .73	Parens succorum .82.
Fornacum .73	Metallorum variorum fertilis .83
Metallorum vel fossilis. fol. .74	XXIII. PLVMBVM nigrum .83.
XXI. LITHARGYrum .75.	XXV. PLVMBVM candidum .85
XXII. MOLYBDÆna .76	XXVI. PLVMBVM cinereum .87.
Plumbago .76	XXVII. STIBI .88.
Sterilis .77.	XXVIII. FERRVM .89
XXIII. PYRITÆ .77.	Recrementa ferri .92.
Argentæ coloris .77.	XXIX. STOMOMÆ seu acetes .92.
E quibus ignis elicitur fol. .78.	XXX. ALCTONIÆ & conchæ, &c. 92.

Gentis Kentmannæ, iusti testatur imago

Phillyridæ, lauaes & sine fraude fidem.

TERRARVM

genera.

TERRÆ.

1.

Erra lutosa, candida.
Weisser letthen.

2. Arenosa candida,
quæ conchas dura-
tas in se continet.

Ein sandicht erdrich/ darinnen steinerne
schneckenhuslein wachsen.

3. Candida saponaria siue fullonia,
Elbogiana. Weisse seiffnerde wasch-
erde/ful erde.

4. Candidissima ex Melo insula, ve-
teribus celebrata.

5. Lemnia, vel sigillata candida, no-
stra adulterina. Vera è Lemno insula
affertur. Gefelschte gesigelteerde.

6. Lutosa cinerea. Graver letthen.

7. Pinguis mollis cinerea Iuliacensis.

8. Eretria cinerea vltamarina, qua
medici vtuntur.

9. Cinerea Patauina, in qua gigni-

tur cæruleum. glebæ huius terræ reperiuntur in agris: quæ cum franguntur, in medio inest terra candidissima mollis & friabilis: ea breuissimo temporis spacio propter ambientem aërem mutat colorem natiuum, & fit cærulea.

Paduanisch lasur/oder Paduanischblaw.

10. Cinerea Hispanica, ex qua vasa liquationis fiunt, admixtis testis vasorum fractorum. Spanisch erdtrich darauff die schmelztigel werden.

11. Cinerea Hibernica, quam fugiunt omnia animalia venenata. Talis dicitur esse quædam in Sueuia iuxta Augustam. Irlandisch erdtrich darauff

kein giftiges gewtirm tauert.

12. Cinerea rarissima Gifelana, ex qua fiunt vasa, quæ exudant vinum recens & alios liquores. Ein graw luct erdtrich/ darauff die Hessischen mostkreuse werden/ die stet schwitzen.

13. Subcinerea spissa Vualdenburgica, ex qua fiunt vasa, nullos liquores sorbentia, & aquam (vt vocant) for-

tern

em continētia: deportantur Antuerpiam & Venetias. Waldenburgisch erdtrich/darauff gefesse werden/die scheide wasser wie das Benedische glas halten.

14. Saponaria in candido rubra Elbogiana. Leibfarbe seiffenerde.

15. Cinerea dura & crustacea ex qua in Italia lebetes & ahenæ conficiuntur. Graw hart Welsch erdtrich/darauff man fischigel/vnd kessel macht.

16. Cinerea Annebergia, cum rubrica fabrili mixta. Ein graw erdtrich mit berekrötel vermischet.

17. Violacea triabilis, Iuliacensis. Schön violbraun mit erdtrich.

18. Saponaria, violacea, Elbogiana. Ein violbraun seiffenerde.

19. Saponaria facticia, qua eluuntur vestimentorum maculæ. Ein gemachte erde/darmit man die flecken auß den kleidern treibt.

20. Viridis saponaria in Turingia prope Beichlingum eruta in fodiendo cellario.

12. Lutosa lutea. Gelber lethhen.
22. Ochrae similis, ex qua plumbum excoquitur Ilmenæ ad siluam Baccenam. Ilmenauisch bleyerde.
23. Tripela. Trippel.
24. Alana, ab Alanis populis, qui nunc Valachi. Gelber bolus.
25. Lutosa rubra.
26. Rubea harenosa metallica in Aldenbergo, quæ leuissimo attactu manus tingit: & in fodinis ipsa saxa, ut terra planè fiant colore similia.
27. Rubea dura sabulosa in metallis aeneis Illebiæ, quam appellant, Koter ee.
28. Rubea friabilis, ibidem. Rothgebirge.
29. Rubea mollis scissilis Vualdenburgica, venæ minij non dissimilis. Schöne rothe schiffrichte erde/dem quecksilber erz nit vngleich.
30. Lapidosa rubea Rochlicensis, cum qua marga ipsa excinditur. Roth steinicht erdrich / darmit das stein marc

marck bricht.

31. In qua Aquisgrani cadmia fossilis reperitur.

32. Pinguis mollis subfusci coloris, Iuliacensis, cum qua bolus effoditur.
Breunlich erdtrich.

33. Nigra bituminosa. Schwarze berckwech sich erdtrich.

34. Ampelitis siue pharmacitis qua medici vtuntur.

35. Ex Vmbria Italiæ parte. Ein seiffen erdtrich auß Vmbria.

36. Pacodis, etiam medica.

37. Friabilis squamis æris similis, ex qua in Hercynijs ferrum excoquitur.
Ein mildt kesselbraun erdtrich / darauß man am Harz eisen macht.

38. Lemnia vel sigillata vera: terrarum omnium apud medicos celeberrima.
Gesigelte erde.

39. Qua lateres ducuntur. Zigel erde.

40. Nitrosa Thuringica, quæ in multis locis corium terræ occupat. Vnde

vix alibi plures officinæ nitrariæ, vt Mersburgi & Erfurdia. Item in villis, Lausteti, Netschauia, Kirchsteti, Gre fendorfi, Clobigi, Schaffsteti, Eblebi.

Salpetrisch erdtrich.

41. Nitrosa sterilis, quam Thuringi **Schalck** quasi nequam dicas, nominant.

42. Nitrosa Forgensis.

43. Aluminosa Misnensis, colore vario, sed ochræ & ferruginis præcipue. Hæc foditur Heluigisdorfi prope Vuil lamsdorfium duobus supra Misenam miliaribus: & Burgi prope Dipoldis ualdum miliaribus ab eadem vrbe quatuor. Inuenitur eadem spongiosa. **As laun erdtrich.**

44. Aluminosa Misnensis cinerea, quæ veluti pyrites rarus splendet, foditur in iisdem qui modo nominati sunt, pagis.

45. Aluminosa Dibana, medio inter Lipsiam & Videbergam itinere.

46. Aluminosa nigra harenæ instar
quæ

quæ ad lacum quendam in Lusatia foditur, in villa quæ dicitur Meso.

47. Atramentosa Goslariana. Ruppferwessrich erdtrich.

48. Sulphurea Radebergiana. Schwefel erdtrich.

49. Carbonaria, è cespitibus Belgica & Misnensis, qua carbonum vice vtuntur. Antuerpiæ Durff nominant: & baiulos qui saccis è nauibus exportant Durffentreger/Misnenses Dorpte appellant, quæ in montana eius parte, ante paucos annos cognita est & effossa. Vtuntur ea in alendo igne, ubi est lignorum penuria, vel in venis excoquendis, quæ igne maiore indigent. Durff/Dorpte.

50. Ipsea, terra Bauarica, qua firmissima in ignibus nostri vtuntur metallici: ex ea enim fiunt catilli, qui in igne continente durant sex, interdum octo dies: fiunt autem tanta magnitudine, vt marchas argenti modò sexaginta, modò septuaginta, contineant. Con-

TITVL. I. ARGILLÆ.

ficiuntur Hafnercellæ, quatuor à Pata
uia miliaribus. Ypser schmelztigel so
zu Hafnerzell gemacht werden.

ARGILLÆ.

1. **A**Rgilla candida Seburgica.
Weisser Than.
2. Candida Annebergia.
3. Candida Illebiana, cui internitēt
micæ argenteæ. Weisser Than mit
silber glimmerlein.
4. In cinereo cādida Illebiana, quæ
post orgyias triginta in fodinis æris in
uenitur, post terram rubeam sabulo-
sam: de qua supra.
5. Cinerea Misnensis. Schöngraw
Meisnischer Than.
6. Cinerea Misnensis prope Risam
ad Albim. Liechtgrawer Than / von
Riß.
7. Cinerea Herlesbergensis ex qua
Noribergæ cum terra arenosa fiunt va-
sa liquationis, in quibus orichalcum
conficitur. Than darauff man die
schmelz-

ARGILLE.

5

schmelztigel macht/darinn man den mes-
sing macht.

8. Cum terra arenosa. Bereiter
Than zu den schmelztigeln.

9. Lutea Misnensis. Schön gelber
Than.

10. Fulva, Annebergia in Pila mon-
te. Gelber than.

11. Rubricę fabrili similis è pago O-
crolla. Schön roter than/von Oczroll.

12. Rubra Illebianana, cui etiam inter-
nitent micę argenteę. Roter Than
mit weissen glimmerlein.

13. Ferruginę coloris è Bauaria, qua
tinguntur fornaces, quę ex ferro fi-
unt. Eisen Than / damit man die ei-
sern öfen fein eisenfarb anstreicht.

14. Boëmica friabilis, è qua eximun-
tur granati. Leimicht erdrich/ darinn
nen viel granatlein.

MARGA.

1. **M**Arga candida pinguis mol-
lis Torgana. Weißer stüß

A 5

figer mergel.

2. Candida Iuliacensis.

3. Candida crustacea. **Weisser**

schirblechter mergel.

4. Candida lapidosa Hallensis.

Weisser harter mergel.

5. Candida arenosa friabilis, Hildes-
hemiana.

6. Cinerea mediocris, quæ reperi-
tur inter Dresdam & Misenam. **Lichte**
aschensarber mergel.

7. Subcinerea lapidosa. **Aschensarber**
steinichter mergel.

8. Cinerea lapidosa Hallensis, qua
artifices vtuntur in effingendis imagi-
nibus. **Grauer harter mergel** daren
man **Conterseheth.**

9. Fulua crustacea Radebergensis
quæ reperitur in terra arenosa aurum
in se continens. **Gelter schirblichter**
Goldmergel.

10. Dura lutea arenosa, Belgica è Tra-
iectu superiore, qua incolæ, sicuti in
alijs locis, agros stercorant.

Zunch

Zunchmergel von Mastrich.

M E D V L L A.

1. **M**Edulla candida fluida saxo-
rum Torgensium. Weiß
milde steinmarck. (sum.)
2. Cádida & pinguis saxorú Torgen
3. Candida & fluida saxorum Roch-
licensium. (sum.)
4. Candida dura saxorú Rochlicen
5. Candida metallica, nascens in ve-
nis argenti, quæ cum primùm eximi-
tur, colore caseum liquidum refert. in
aëre statim indurescit: ita tamen vt ore
retenta butyri instar liquecat. Weiß
flüssig silber steinmarck.
6. Metallica candidissima pinguis
& mollis Sachsenfeldensis, quæ in fer-
ri venis reperitur, terræ saponariæ ta-
ctu non dissimilis. Sachsenfeldisch
berck steinmarck.
7. Metallica candida Sachsenfelden-
sis innata ferri faxis. Berck steinmarck/
mit eisenstein vermischet.

TITVL. 1. MEDVLLE.

7. Lutea gęodi inclusa, ochra non dissimilis, quę circa Francobergam in Misnia cum lithanthrace reperitur. Gelb steinmarck in holsensteinen.

8. Flaua dura exgęode. Hart gelb steinmarck.

9. Flaua friabilis exgęode, quę reperta est Misenę in fundamentis cellę penarię ludi illustris. Gelb milbiche steinmarck.

10. Rubra mollis saxorum Rochlicensium, qua nostri homines magno cum fructu loco boli Armeni vtuntur. Rot Rochliger steinmarck.

11. In candido rubra saxorum Rochlicensium. Leibfarber steinmarck.

12. Picea saxorum Pirnensium. Schwarz steinmarck/Bech gleich.

13. Viridis saxorum Chemnicensium supra Hilbersdorfium. Grünlich steinmarck.

B O L I.

1. **B**Olus candidus Iuliacensis, ex luteo ad quandā rubedinem accē-

accedens, vero bolo Armenio non dissimilis, Iuliacensis.

2. Pannonicus verus. *Ungerischer rechter bolus.*

3. Luteus Theophrasti.

4. Boëmicus rubeus.

5. Annebergius. *Gebingischer bolus.*

6. Armenius verus, quem anno M. D. L V. Elector Saxoniz Augustus à legato Turcico accepit: qui verum esse, & sese hunc in Armenia collegisse affirmavit: Item quod in magno precio hanc terram habeat Turcicus Imperator. Utuntur eo Turci contra febres, pestem, & anginam.

C R E T A E.

1. **C**Reta argentaria, in qua micæ argenteæ internitent. *Silber freide.*

2. Rara mollis. *Güte Schreibkreide.*

3. Dura. *Stein freide.*

4. Lutea mollis Vualdenburgica, quæ facillimè lineas ducit.

5. Tophacea. Leichte freide.
6. In cinereo violacea, dura.
Braune freide.
7. Cęrulca, quę effoditur in Thuringia prope oppidum Mogellam, qua fabri in pingendis parietibus vtuntur.
Doringisch freide.
8. Viridis dura.
9. Subuiridis. Tunkel grüne freide.
10. Nigra mollis. Schwarzschreib freide.
11. Nigra mollis argenteis maculis nitens.
12. Nigra dura. Harte schwarze freide.
13. Fabrilis candida, ex qua Catalauni ad Matronam parietes & muros extruunt: vnde etiam Argierę portus extructus dicitur.
14. Fabrilis pinguis, quę effoditur in Misnia Vualdenburgi.
15. Dura violacea, quę ibidem inuenitur.

R V B R I C A E.

R V B R I C A E.

3

1. **R** Vbrica fabrilis mollis.
Weich berckrötel.
2. Fabrilis dura. Rötelftein.
3. Fabrilis facticia. Rötel.
4. Fabrilis pura & fluida effoditur
ad Leubingam pagum Vuerterorum
in Thuringia, qua domorum tecta so-
lent pingere. Doringisch rötel fugel.

O C H R A E.

1. **O** Chra natiua, siue Sil, Gosla-
riensis. Berckgelb/ Deker-
gelb.
2. Fistularis. Rörich ochra.
3. Natiua crocei coloris Vratilla-
uiensis. Schön saffran roth/ Berckgelb
von Bressel.
4. Vsta & aceto extincta. Braun
roth.
5. Innata ferri lapidibus, effossa Fran-
cobergi ad Tschopam amnem. Fran-
ckenbergisch Ochra.
6. Innata & annata lapidi plumba-

TITVL. I. VASA E' TERRIS.
rio, Fribergensis. Freibergisch ochtra.

VASA E' TERRIS.

1. Vasa Venetiana egregie & doctè picta. Schön Benedisch theuern gefesß.
2. Numantina, siue Hispanica liquationis. Spannische schmelztigel.
3. Ipsæ. Ypser schmelztigel/von Hafnerzelle.
4. Herlesbergiana, in quibus Noribergæ fit orichalcum. Nürnbergische schmelztigel.
5. Gifelana, è quibus liquor exudat. Hessische mostkreuse so stet schwißen.
6. Vualdenburgia quæ liquores nõ sorbent. Waldenburgische krüge.
7. Fictilia in Lusatia in terra reperta: sunt vrnæ fictiles: incolæ vocant, Gewachsnæ töpffe.
8. Fictilia in Thuringia prope arcem Steinam in monte vicino reperta. Zwerg töpffe.

Succi

9
S V C C I N A =

tiui.

S A L.

1. **S**Alexcoctus. Tales salinę sunt
in Saxonia nobilissimę Hal-
lenses, & Luneburgicę, & Stasfurdia-
nę: In Thuringia, Franckenhusię. **Ge-
soeten Sals.**

2. Flos salis, αλος ανθ. **Fein sals/
sals blume.**

3. Pellucidus, crystalli instar, cui in-
nata est terra falsa pulla & cinerea, ex
qua succus falsus efflorescit. **Durch-
sichtig sals / mit schwarzgrawer salzerde
vermengt / darauff schöne salsblumen
stehen.**

4. Fossilis pellucidus, Pannonicus,
qui dicitur in officinis, Sal gemmę.
Ungerisch lauter stein sals.

5. Fossilis cinereus Polonicus. **Pol-
nisch stein sals.**

6. Fossilis niger Polonicus.
Schwarz Polnisch stein sals.

B

6. Podolicus, è prouincia Polonicæ, habes cum falfedine saporem oui duræ. Podolisch saltz / schmeckt wie hart geſottne eier.

7. Marinus, de quo Aufonius, *Irritamentum, quibus additur, æquoreũ sal.* Hic sal ferè durior & nigrior est, quàm fossiles. Boifaltz / Wehsaltz.

8. Lacustris. Das man auß stehenden wassern ſeüdt.

9. Ammoniacus. Salarmoniac.

10. De Ceruia, in Piceno, qui ex marino multa arte excoquitur.

11. Indicus. Indianisch saltz.

12. Colomæus, ex Vualachia.

13. Salis aspergo, quæ veluti pruina in campis & pratis iacet, vbi sunt riui salsi, vt in Thuringia supra montem Kifhutianum, quæ Kelbram iter est.

14. Micæ salis, sunt granula quæ in sale marino sunt, grandiores quàm in excocto. Geforn saltz.

15. Stiria salis. Saltz pfeiffen / saltz ſapffen.

Massæ

S A L E S F A C T I C I I. 16

16. Massæ, quales sunt quæ in Polonia effodiuntur, & scinduntur ferris.

Sals stuck/sals stein.

17. Conchæ salis, quæ fossili Polonâ coinnâsci solent.

S A L E S F A C T I C I I.

1. **S**al absinthij, probatur in febribus & peste. *Behmut sals.*

2. Juniperinus, valet in peste.

Wacholder sals.

3. De succino, est efficax remediûs, ut juniperinus in calculo. *Ackstein sals.*

4. De ossibus humanis. Sunt qui præsentem medicinam existiment febri quartanæ. *Todtenbein sals.*

5. De nitro, ex quo fit pulvis Bombardicus. Vide Halonitrum.

6. Theriacus Galeni.

7. Sacerdotalis, est facticius & compositus.

-8. Alkali, idem quoque facticius, & nomen est Arabicum.

NITRVM.

1. Nitrum natium scissile, durum, ex quo Venetijs Borax coquitur. Schif ist. r niter/ darauff man zu Benedien den Borax macht.

-2. Natium cinereum, durum, globosum, ex quo item Venetijs borax coquitur. Grauer harter stücklichter niter/ darauff man auch Borax macht.

3. Verum Venetum coctum & præparatum, quod chrysocollam nominant Græci, Mauri borras.

4. Coctum adulterinum. Gefelschter Borras.

-5. Candidissimum plumosum, quod exudat Torgæ ex parietibus, quod Græci aphronitrum vocant. Weiß niter blimen.

6. Flauum plumosum, in cellarijs Misenæ collectum. Gelb niter blim.

7. Flauum durum Neapolitanum.

Neapolitanischer gelblicher niter.

8. Efflorescens ex terra Turingica nigra, nitrosa. Niter auß Doringscher erde blüende.

9. Efflorescens excremento plumbi. Blüender niter auß bleyschlacken.

10. Efflorescens cum caeruleo excremento æris. Blüender niter sampt einem niter auß kupffer schlacken.

11. Stalacticum in cellarijs Torgæ collectum. Keine niter zacken.

12. Halinitrum, sal ex nitro coctum. Salpeter.

A L V M E N.

1. **A**lumen fossile. Alaun volge.

2. **A**liquidum luteum, ex illa insula maris Hetrusci, quod tractatum manibus ita mollescit, vt ferè fluat. Weich/bleichgälben alaun.

3. Natiuum liquidum flavum instar butyri molle, fossum in foro Vulcanio prope Neapolim. Neapolitanisch gälber alaun/weich wie ein butter.

4. Liquidum cinereum ex eodem loco. *Grünweich alain.*
5. Candidum plumosum Neapolitanū. *Leicht weißer Neapolitanischer alain.*
6. Candidissimum scissile Neapolitanum. *Weiß schiffricht alain.*
7. Luteum scissile Neapol. *Gelb.*
8. Scissile cum melateria permixtū, quod sulfur redolet, si incendatur, fossilē, Neapolitanum. *Ein schiffricht alain/mit schwarzem mildten atrament vermischt/reucht wie schwebel.*
9. Capillare, fossilē Neapolitanū. *Hericht alain.*
10. Rotundū Neapolitanū. *Runde alain.*
11. Placodes, latas crustas habens, Neapolitanum. *Flezzicht alain.*
12. Saccharinum facticium. *Alain geformt wie zuckerhütlein.*
13. Plinthides violacei coloris. *Violettbraun alain.*
14. In candido rubrum coctū, Neapolitanū.

politanum, Rothlicht alain.

15. Facticiū instar fluorum. hoc fit cum crux aliqua lignea in catinos immittitur: cui ita adhæret, quasi sit adnatū, & ferè in quadrangulos format.

16. Candidum purum coctum Lobsteinanū in Thuringia. Kein weiß durchsichtig gesotten alain.

17. Venetianum, quod contritum rubrum fit, etiamsi per se est candidū. Benedich alain.

18. Cōmune. Gemein sandt alain.

19. Vstum. Gebrant alain.

20. Candidum Dibanum excoctū, ex quo atramentum sutorium efflorescit. Gesotten alain / darauß kupffer wasser wechset.

21. Dibanum cum atramento mixtum ex terra humida extillans, & cō crescens. Alain mehl.

22. Cum atramento ex lixiuio excoctum. Ungeleutert alain mehl.

23. Dibanum coctū candidum purum, pellucidū, atramēto carēs. Kein

geleutert durchsichtig alaun.

24. Boëmicum.

25. Misnense, quod foditur in villis Heruigisdorfo, & Burgo, de quo supra in terris dictum est.

26. De Tolpha, quod primùm fossum est in Italia, Pij secundi Pontificis temporibus.

27. Vena aluminis cum misy, Neapolitana. Kein berckart auß Neapolis/darinn alaun vnd gälb Atrament zu sehen zu gleich.

28. Terra candidissima, ex qua coquitur alumen Neapolitanum. Ein weiß alaun erdrich.

29. Lapis de Rocca, ex quo fit alumen.

30. Terra in cinereo nigra Dibana, ex qua alumé coquitur. Ein schwarz graw erdrich darauß man zu Dieben alaun seüdt.

31. Vena aluminis rotundi, quæ Neapoli in superficie montis inuenitur. Ein schweflicht berckartsh/ darin die run-

de

De alauun fuglen brechen.

32. Vena nigra Lobestenana, in qua inest alumen candidum natiuū. Ein schwarzer gang/ darinn ein weisse alauun volge.

ATRAMENTVM.

1. **A** Tramentum album tenue, Goslarianum. Kupffer was ser blüme.

2. Album durum fossile Goslarianum. Weiß harte bergkupffer wasser.

3. Candidum purum spongiosum, fossile. Weiß rein lucker bergkupffer wasser.

4. In candido rubrum, spögiosum, fossile, Goslarianum. Rotlicht vnd lucker bergkupffer wasser.

5. Candidum durum stalacticū, natiuum, Goslarianum. Weiß Goslarisch Zöckelgüt.

6. In candido rubeum, itidem stalacticum, durum. Rotlich Goslarisch Zöckelgüt.

7. Viride durum natiuum Goslaria-

- num. Hart grün berckkupffer wasser.
8. Viride spōgiosum natiuū. Grün lich luff.
9. Viride stalacticum durum Goslariense. Grün hart Jöckelgüt.
10. In candido cinereum, Cyprium. Grauw berckkupfferwasser.
11. Durum cinereum natiuū. Grauw hart berckkupfferwasser.
12. Cinereum natiuum Neapolitanum, cum sulfure viuo coloris lutei. Grauw kupfferwasser / mit einem reinen gelben schwebel.
13. Viride durum solidum coctum Goslarianum. Grün hart gesotten kupfferwasser.
14. Viride durum spongiosum, coctū Goslariæ. Grün hart schwemicht kupfferwasser.
15. Cœruleum coctum, Cypriū, pulcherrimum. Schön blaw gesotten kupfferwasser.
16. In viridi cœruleum coctū Goslarianum. Grün blawliche kupfferwasser.

wasser.

17. Coeruleum Romanum coctum.
Blaw Römisch Kupfferwasser.
18. Coeruleum Pannonicum coctū.
Blaw Ungarisch Kupfferwasser.
19. Coeruleum Pannonicum, in quo
alumē candidissimū gignitur. Blaw
Ungarisch Kupfferwasser/darinn täglich
alaun wechset.
20. Coeruleum coctū Radebergen-
se in Misnia, Pannonico simile.
21. Radebergense, cum sulfure mi-
xtum. Radebergisch Kupfferwasser mit
schwebel vermischet.
22. Coeruleum coctum Goldeber-
gense in Silesia, cum alumine mixtū.
Goldbergisch Kupfferwasser mit alaun
vermengt.
23. Candidum, durum, pellucidū,
sublimatum. Hart/weiß vñ durchsich-
tig sublimiert Kupfferwasser.
24. Destillatum. Kupfferwasser
öl.
25. Vstum. Gebrant.

26. Vstum cyprium.

27. Atramenti, salis, nitri, & aluminis post destillationem recrementum.
Todten kopff vom scheidwasser.

28. Atramenti recrementū ex quo postea Radebergæ sulfur excoquitur.

MELANTERIA.

1. **A** Tramentum nigrum, seu sutorium, Græcis melanteria.
Schwarz atrament.

2. Melateria friabilis. Weich schwarz atrament.

3. Melanteria friabilis, in qua Misy efflorescit. Darauff ein gälb atrament blüet.

4. Vena nigra Iuliacensis, ex qua copiosum atramentum excoquitur.
Schwarz atramentstein / darauff man vil kupfferwasser seildet.

5. Vena Goslariana, atramenti sulfuris viuo similis colore, excellens & preciosissima, quæ rarius reperitur. Ein graw atrament / dem lebendigen schwelbel nicht vngleich.

1. Sory in eo differt à melanteria, quod in sory inest virus graue, nauseam mouens, id quod in melanteria non deprehenditur. Ein übelriechent schwarz atrament.

2. Goslarianum cum pyrite, ex quo misy & atramentum candidum semper efflorescit. Schwarz übelriechent atrament mit sich vermengt.

CHALCITIS.

1. Chalcitis durā. dicitur autem hoc nomine, propter æruginem, quæ eius color verus & natiuus est. Hart roth atrament.

2. Friabilis. Milbicht roth atramēt.

3. Dura in qua misy. Roth atramēt darinn gälb atrament.

4. Dura in qua sory. Roth darinn schwarz atrament.

5. Dura cum pyrite mixta. Das si fig ist.

6. Cypria. Roth atrament auß Cyprien.

1. **M**isy friabile. Milde gelb ad atrament.
2. Durum. Hart gelb atrament.
3. Durum cū chalciti mixtū. Gelb hart atrament / mit rothem atrament veremischt.
4. Durum cum melanteria mixtū. Gelb hart atrament / mit schwarz atrament vermischt.
5. Ex quo atramentum tenue candidissimum efflorescit. Gelb atrament / darauff weiß kupfferwasser blüet.
6. Cum chalciti dura, ex qua atramentum album tenue efflorescit. Gelb atrament mit rothem harten atrament vermischt / darauff weiß kupfferwasser blüet.

CHRYSOCOLLA.

1. **C**hrysocolla natiaua pura, in monte Carpatho collecta. Rein berckgrün.
2. Natiaua Snebergensis in Misnia, in lapide metallico arario. Berckgrün in einem kupffererz.

Nati-

3. Natiua ex Alpib⁹ Rheticis cũ molochite striatim posita. Ein Schwartzhisch berckgrün / mit einẽ malachit schriechweise vermengt.

4. In lapide fissili Islebiano. Ein berckgrün in Eislebischem schifer.

5. Herbacea quæ post tincturam appellat lingua vernacula Schifergrün.

6. Facticia. Gemachtberckgrün.

COERULEVM.

1. **C**Oeruleum pulcherrimũ vltra-
marinum seu Cyprium, in terra cinerea, simile cœruleo facticio optimo. Ein schöne lasur / in einem lichtgrawen erdrich auß Cypem.

2. Natiuum infigne glebosum Snerbergense, intus concauum, quod ex terra cãdida fabulosa effodit. Schönblaw lasur kuglen / die inwendig hoh / vnd in einer weissen grislechten erden gefunden werden.

3. Patauinũ, quod in glebis subcinereis terræ reperitur. Ein blaw in dunstelgraw erdlözen vmb Padua gefunde.

4. Natiuum Thuringicū, quod ex-
foditur magna copia iuxta Muchel-
lam. Gemein blaw so man in Thürin-
gen findt/oder bricht.

5. Natiuum copiose adhærens terre
duræ cineræ tenui. Bercklasur / so
heuffig wechset an einer grawenschirblich-
ten erden.

6. Natiuum purū ex Polonia. Ein
fein Polnischer lasurstein.

7. Natiuum Polonicum, cum terra
dura sabulosa candida. Ein Pol-
nisch lasur / mit einer harten grüßlichten
weissen erden vermischet.

8. Natiuum cum lapide rudi candi-
do. Unreiner lasur an weissen stein.

9. Natiuum Hispanicum in quo au-
rum apparet. Spanisch lasur stein / da-
rin sichtbar fein gold.

10. Natiuum Snebergense, adhærens
lapidibus rudibus. Lasur am stein an-
geschweiffet.

11. Illebianū in lapide felsili. Berck
lasur in schiferstein.

Natiuum

12. Natiuú Goldbergenſe cū chryſocolla, in vena ferri reperta, in lapide candido, qui igni liqueſcit. Ein ſchöne bercklaſur / mit einem angeſlogne berckgrün in einem eiſenerz vñ weißen quartz.

13. Natiuum Snebergenſe, & chryſocolla pura, in filice candido diſtinctè adhærete. Ein ſchöne bercklaſur / ſampe einem reinen berckgrün / an einem harten vnd weißen feüwſtein / vnderſchidlich anhengent.

14. Natiuum Giſhubelianum in pyrite, ex quo argentum excoquitur, id mixtum eſt cum ſucco viridi concreto, & zonarum inſtar interdum diſpoſitum, ex quo extra venam etiam cum iucunditate effloreſcit. Ein bercklaſur in einem gar ſchönen kupffer kieß / darauß täglich ein graue farb wechſt.

15. Facticum. Laſur.

16. Facticum vltamarinum, quod ex Hiſpania & Thracia inuehi dicitur.

17. Armenium Iſlebianum. Blaw ſchifer grün.

1. **A** Erugo, color æris viridis, vnde de viridi ærugine tinctos, Martialis nominat. *Grünspan.*
2. Natiua in pyrite ærario. *Grünspan auff einem Kupffer fieß.*
3. Sarbergenſis natiua in rudi æris lapide, coloris plumbei. *Grünspan auff einem Kupffer glaßerß.*
4. In ære puro natiuo. *Grünspan auff gedignem Kupffer.*
5. Facticia. *Gemacht grünspan.*
6. Sublimata, quo pictores & plaste vtuntur. *Distilliert grünspan.*

FERRUGO.

1. **F**errugo, ferri vitium & situs, *Rost.*

AURIPIGMENTVM.

1. **A**uripigmētum crustaceum. *Schiffricht operment.*
2. Glebosum. *Stuckicht operment.*
3. Glebosum mixtum cum sandaracha. *Mit reuschelgelb vermengt.*
4. Album sublimatum, quod venis in albo subluteis distinguitur. *Weiß sublie*

SANDARACHA.

18

sublimiere operment.

5. Sublimatū, nigris subruffis & luteis venis variatum.

SANDARACHA.

1. *S*andaracha natiua. Reuschelgelb/oder Koffgelb.
2. Factitia Vitruuij, vel sandix Græcorum. Menninge.
3. Imperfectè cocta. - Bleiche menninge.
4. Natiua cum auripigmento mixta. Koffgelb mit operment vermengt.

SULFUR.

1. *S*ulfur liquidum candidū Neapolitanum, cui aluminis nonnihil admixtum est, quod inundante certis temporibus lacu (qui continuè ebullit) in superficie terræ solet colligi: & ex eo sulfure oleum natiuum exprimi. Ein weichschwebelart/ darauß zu Neapolis das schwebel öl gemacht wird.

2. Luteum natiuum Neapolitanum in foro Vulcanio (vt Plinius locū nomi-

nat) sponte in capillamenta concre-
tum. Reiner subtiler grauer schwebel.

3. Luteum purum natium Neapo-
litanum, ignem non expertum. Gel-
ber natürlicher schwebel.

4. Fossile sui coloris, Neapolitanū,
cum terra subcinerea. Natürlicher
schwebel in einem hartē grauen erdtrich.

5. Viuum, luteum, Neapolitanum,
in atramento cinereo duro. Natur-
licher schwebel auff einem grauen berck-
kupfferwasser.

6. Viuum, in candido cinereū, gle-
bosum. Weißgrauer natürlicher
schwebel.

7. Cinereum viuum, in cortice gri-
sei coloris.

8. Cinereum viuum, in cortice cine-
reo lapidoso. Ein natürlicher schwe-
bel in einer harten grauen steinichten
schalen.

9. Nigrum viuum, cum sulfure albo
molli. Schwarzer schwebel / darinn
ein weißer flüssiger schwebel.

Cabal-

10. Caballinum facticium. *Ross-
schwebel/schwarzer schwebel.*

11. Oleum sulfuris, simile bitumini
liquido, è sulfure liquido expressum.
Schwebelöl/einem Petroleo gleich.

12. Oleum sulfuris ex sulfure nati-
uo destillatum. *Distilliert schwebelöl.*

13. Ellychnia ex sulfure, quo subdu-
cuntur fila aut ligna. *Schwebelkerz-
lein.*

14. Terra sulfurosa Neapolitana, è
qua excoquitur copiosum sulfur.

*Ein Neapolitanisch erde / die vil schwe-
bel helt.*

15. Lapis colore nigro & rubro, pa-
rens sulfuris. *Ein schwarz vnd roth
gemengt schwebelstein / der viel schwebel
hat.*

16. Sulfur cœrulei coloris, Ausonio
notum, & fortè Hispanicum.

*SVCCI EFFLORESCEN-
tes, seu extracti.*

1. **P**Yrites Goslarianus, ex quo
generantur omnes species a-

tramenti. Ein atrament stein / darauff alle artz des kupfferwassers hãre kompt.

2. Radebergensis, ex quo misy, melanteria, & atramentum tenue album distinctè efflorescunt. Darauff teglich gelb vnd schwarz atrament sampt einem weissen kupfferwasser bliet.

3. Vena dura pyritis, colore argenteo (vulgo aquaticum vocant) similis Dibanzæ, ex qua, si in locum apricum ponatur, atramentum album tenue & alumen efflorescunt. Eadem vena floris illius a credine, aëri exposita in loco aprico ita maceratur, vt friabilis fiat, & quasi in terram degeneret. Ein bereckart / einem wasserfieß nicht vngleich / darauff / so er am wetter leit / kupfferwasser vnd alaun zu gleich blien.

4. Pyrites innatus dryitæ (ita vocatur lignum quercinum quod in lapidem duratum est) ex quo atramentum & misy efflorescunt.

EX PYRITE EXCOQVUN-

tur species sulfuris quinque,

idq; Dresdæ.

I. Est colore argenti rudis, rubri pel-
lucidi. Ein roth schwebel / wie ein roth
gulden erth.

II. Colore argenti viui. Einem scho-
nen rothen quecksilber erth gleich.

III. Coloris sandarachæ natiuæ. Ei-
nem reuschgelb oder roßgelb gleich.

IIII. Similis mercurio, vt vocât, sub-
limato & puluerifato. Ein schwebel /
gleich einẽ gestosnẽ Mercurio sublimato.

V. Colore nigro, vt lapilli nigri, è
quib⁹ plumbũ albũ excoquitur. Ein
schwarzer schwebel einẽ zingraupẽ gleich.

HAEC QVATVOR GENE-

ra ex pyrite fiunt, Grommenæ in Mo-

raua, & sunt odoris grauissi-

mi & teterrimi.

I. Est viride cû zonis subuiridibus.
Ein grüner schwebel / mit dunckelgrünen
strichen.

II. Est ochræ plumbariæ ex Angliâ simile. Ein gelber schwebel/wie ein Englisch bleygelb.

III. Varij coloris cum zonis albis, nigris, cereis, flauis, melleis, & corio plerunq; fauorum simile. Ein schwebel arth / von mancherley streimichten farben.

IIII. Citrinum, quod continet in se quasi grumos sulfuris, argëto rudi rubeo similes. eius superficies & coriû planum, est mellei coloris. Ein gelber schwebel / darinn rote schwebelstücklein / gleich einem durchsichtigen rothgoldenen ers.

1. Pyrites Fribergius, cum sterili plû bagine, ex quo sulfur educitur: qui foditur copiose ad Albim Scharfenbergi. Ein kieß mit einer blende / darauß man schwebel macht.

2. Radebergensis, ex quo etiam varia genera sulfuris excoquuntur: sicut ex omni pyrite (vt iam deprehensum est experientia) excoqui possunt: sed

odor

SVCCI PINGVES.

21

odor nativo sulfure molestior, & capiti grauedinem facillimè inducens.

3. Tartarum, ex vini fecibus: quæ feces à marga terrestri gignuntur, & do-
lijis serijsq; adhærent.

4. Tartarum vstum. *Gebrannter
weinstein.*

5. Tartari oleum. *Weinsteinöl.*

6. Succus acris venenosus, candi-
dus, qui efflorescit è Cadmia metalli-
ca. *Ein scharpffe weisse giftige feuch-
tigkeit/die da teglich blüet auff dem kobelt.*

SVCCI PIN-
gues.

BITVMEN.

1. **B**Itumen liquidum oleo simi-
le, quod innatat lacubus in
Saxonia: thermis in Baiano mari quod
Prusiam alluit. Ab agyrtis petroleū.
Petroleum.

2. Liquidum Saxonicum. *Dehr.*

3. Camphora natiua, bitumen odoratum. *Kampffer.*

4. Camphora facticia. *Gemachte Kampffer.*

5. Bitumen nigrum crassum, quod à picis colore nomen habet, è lacu Sodomæo, quo Mauri cadauera implèt, & Mumiam vocant. *Mumia.*

6. Nigrum crassum è Palæstina, vulgo, *Indianisch bergkwasch.*

7. Boëmicum fossile, nigrum, consumptum in terra, quod non potest poliri: carbones lapideos appellant. *Behmisch steinkolen.*

8. Carbones bituminosi, molles & fissiles, qui non procul à Dresda effodiuntur. *Weiche steinkolen.*

9. Bituminosi duri fissiles, qui eodè loco effodiuntur, quasi pittasphalti. *Bech steinkolen.*

10. Bituminosi cum pyrite aluminofo ibidem effossi. *Steinkolen mit aß launstein.*

11. Bituminosi molles, friabiles, in sa

20 cinereo, ex vallibus Ioachimicis.
Steinkolen in einem gemeinen grauen
stein.

12. Bituminosi eiusdem generis, ibi-
dem, in fluoribus candidis. Steinko-
len in weissen flüssen.

S V C C I N A L I Q V I D A

seu pellucida.

1. S V C C I N U M f a l e r n u m . Wein
klarcr ackstein / oder bornstein.
2. Falernum in candido, vitro viri-
di simile. Ackstein einem waldeglas
gleich.
3. In candido prasinum. Ein grüns-
licher bornstein.
4. In candido citrinum. Ein lichte-
gelber ackstein.
5. In flavo dilutum. Bleichgelber
ackstein.
6. Fuluum. Gelb ackstein.
7. Topazio simile. Goldgelber ack-
stein.
8. In rubro fuluum. Rothgelber
ackstein.

TIT. III. *SUCCINA GRAVIDA.*

9. Hyacintho simile. Ein hochrotgelber bornstein.
10. Crocei coloris. Saffran roth.
11. Chrysolitho simile. Feiwesfarbner.
12. Rubrum vt Carneoli. Carniol roth.
13. Carbunculo simile. Granat farbner.

SUCCINA GRAVIDA.

1. *S*uccinū fulvi coloris, in quo Spapilio candidus. Ein lauter rothgelber bornstein / darinn ein weißer Molekendib oder fletterling.
2. Eiusdem coloris, in quo Tipula. Darinn ein wasserfliege.
3. Eiusdem coloris, in quo muscæ. Darinn fliegen.
4. Eiusdem coloris, in quo culices. Darinn schnaacken oder mucken.
5. Eiusdem coloris, in quo formica. Darinn ein omeiß.
6. Eiusdem coloris, in quo totum quasi examen culicum, quod habuit

An-

Andr. Aurifaber. Dariū ein schwarm
mucken.

7. Mellei coloris, in quo cētipeda.
Darinn ein ossel/dzle oder ohzwurm.

SYCCINA CRASSA
non pellucida.

1. **S**Vccinum Prussicum candidif
simum, & maximè preciosum,
non pellucidum. Der allerweissste vñ
beste ackstein oder bornstein.

2. Candidum. Weisser.

3. Subalbidum. Tuncel weisser.

4. In candido flauum. Gelblicher.

5. Flauum non pellucens. Bleich
gelber.

6. Luteum. Gelber.

7. Cerei coloris. Wachsgelber.

8. Luteū cum candidis lineis. Gel-
ber mit weissen strichen.

9. Mellei coloris. Honigfarber.

10. Decocto mellis simile. Tunc
kel honigfarber.

11. Fuluum. Rothgelber.

SUCCINA MIXTA CVM

alijs succis.

1. Succinum mellei coloris, cui
Sannata melanteria, quod in-
dies adhuc crescit. Honigfarber mit
schwarz atrament.

2. Mellei coloris, cui annata ligna
& lignorum cortices.

3. Candidum, mellei coloris, & cin-
ereum mixtum.

4. Multis coloribus mixtum. Ein
new arth von bornstein.

5. Adulterinum è Marchia Brande-
burgica, quod è resina coaluit, quod
agyrtæ pro myrrha vendunt: id colo-
re à vero nihil differt, & accensum ha-
bet odorem succini: quod in formica-
rú tumulis prope arbores inuenitur.

6. Falernum Orientale à Prussis vo-
catur, quod accensum nō habet odo-
rem succini, sed dulcem & aromati-
cum, & mastiches similem. Ein O-
rientischer wasserflarer ackstein.

7. Oleum succini est efficax reme-

dium in epilepsia. Actsteinsh.

8. Recrementum succini.

9. Sal succini.

10. Ambra natiua facticia.

LAPIDES ▶

1. **M**agnes spissus ferrei coloris
mas, Misnensis, fossus Suar-
ceburgi, prope Snebergum. Ein

Schwarzburgischer magnet.

2. Nigri coloris foemina, Suarcebur-
gius.

3. Cum theamede Suarceburgino,
qui vno latere ferrum attrahit, altero
reijcit. Ein zwitter.

4. Theamedes, id est lapis, qui ferrū
à se abigit. Ein bleiser.

5. Magnes sterilis seu adulterinus,
qui neq; attrahit, neq; abigit ferrum.
Ein bastart.

6. Candidus, sexta species Plinij.

7. Vltus, Ein gebrannter Ma-
gnet.

8. Hematites ferri coloris glebosus, Misnensis prope Zeblicium. Ein ey-senfarbner blütstein.

9. Niger, Hercynius, glebosus.

10. Niger, qui in vuarum modū concreuit, & succum nigrū reddit. Ein schwarzer treublicher blütstein.

11. Niger ex fodinis ferrarijs, qui in croceo nigrum reddit succum.

12. Hercynius niger cerebro similis.

13. Crustaceus cinnabari vel minio facticio similis. Einem gemachten zinnober gleich.

14. Carboni extincto similis. Ein kolfarbner blütstein.

15. Vstus.

16. Schistus ferri coloris, è vallibus Ioachimicis, qui facilè in longas partes findi potest. Ein schiffreicher blütstein.

17. Boëmicus, ferrei coloris, cuneatus. Ein schiffreicht blütstein arth/die dabriecht wie feile.

18. Hercynius, qui intus instar minij facticij

facticij splendet. Die glimerere wie ein gemachter zinober.

19. Schisti nodus, Annebergicus, magnitudine nucis iuglãdis, aded durus, vt incudi impositus respuat ictus. Ein glaskopff / damit die Goldschmide das Gold gletten/oder polieren.

20. Vstus.

21. Saxa rubra in quibus hæmatites & schistos generantur.

22. Lapis durus subcinereus cū corio ferri coloris obductus, & foraminibus in superficie plenus, in quo in Hercynia sylua hæmatites cerebro similis reperitur.

23. Terra rubra rubricæ fabrili similis, in qua terra in Misnia schistos reperitur. Ein roth erde/gleich einem bergrotel / darinn der schiffrichte blutstein bricht.

LAPIDES SVCCVM ATTRITI emittentes.

i. **M**Orochthus, vel leucogea mollis ex Saxonia.

D

2. Morochthus vel Leucogea duro
è Saxonia.

3. Galactites niger, cotibus attritus
succum lacteum reddit: erutus ex fossa
arenaria Hildeshemiana. Ein schwar
ser milchstein.

4. Galactites cinereus.

5. Hamatites, qui succum rubeum
emittit.

6. Hamatites niger, qui in croceo
nigrum succum reddit.

GYPSUM.

1. Gypsum candidissimum, soli
dum, Cyprium, de quo pocu
la & vasa varia fiunt, quibus odores con
tinentur. Weisser gyps auß Cypern.

2. Aliud Cyprium candidissimum,
venis cinereis distinctum. Gyps mit
grauen strichen.

3. Hildeshemium candidissimo e
bori non dissimile. Gyps wie ein Hel
fenbein.

4. Northusanum candidissimum, è
quo itidem pocula fiunt.

Aliud

5. Aliud Northufanū, venis subcinereis ornatū, ex quo similiter fiūt pocula.

6. Glebosum quod marmoris more nitet & micat. Gyps einem Marmor gleich.

7. Hildeshemium glebosum, molle, saccharo simile. Einem schönen Hützucker gleich.

8. Isfeldianū capillare. Hericht gyps.

9. Isfeldianum candidum scissile. Schiffricht gyps.

10. Ienēse candidum, iuxta saxum calcarium, cinereum.

11. Hildeshemium, in candido cinereum, glebosum. Lichtgrawer gyps.

12. Hildeshemianum cinereum, ex multis crustis constans.

13. Mellei coloris, pellucens.

14. Subruffum Misenum.

15. Vstum, quo Thuringi calcis vice vtuntur. Sparkalk.

16. Vstū, è quo varias imagines faciunt plastæ. Darauß man schöne bilder geußt.

SPECULARIS.

1. **L**apis specularis Thuringicus, candidus, pellucidus, qui facile in crustas scindi potest. Ein weiß durchsichtig vnser lieben Frauen eyß.

2. Adulterinus, candidus, flexilis, sex angulorum, (quales fluores candidi reperiuntur) qui Halæ Saxonum ex saxis excrefcit, in monte satis ferace. Incolæ vocant salem fatuum. Toub Saltz.

3. Obscurus, qui in crustas scindi potest. Eingrawlich vnser lieben Frauen eyß/oder spat.

4. Candidus pellucidus è Thuringia, cum gypso cinereo. Vnser lieben Frauen eyß / mit grawem gyps vermenget.

5. Permistus cum gypso, in fundamentis Steinij Vuicelebiorum ad Vnstrutum fluuium in Thuringia.

6. Vltus. Gebranter spat.

AMIANTVS.

1. **A** Miantus cādidus scissilis, a-
lumini scissili similis. Ger-
mani superstitiosi vocant plumas Spi-
ritus sancti: Itali lignum sanctę crucis,
quia igne non consumitur, vt signifi-
cat ipsum etymon. *Schiffrich pfiāt/
oder des heiligen Geists fādern.*

2. Cinereus scissilis. *Gravlich fā-
derweiß.*

3. In fila ductus, alumini plumoso si-
milis. *Gespunnen fāderweiß.*

4. Ellychnia ex amianto. *Das ewige
licht.*

MAGNETIS.

1. **M** Agnetis Liuonica, coloris
Margētei, micans, quę in cru-
stas tenuissimas scindi potest. *Ein
durchsichtig silberweiß auß Lyslandt.*

2. Misnensis, in candido viridis, scis-
silis.

3. Plumbei coloris, non pellucida,
quę item in crustas scinditur. *Bley-*

farbe silberweiß/nicht durchsichtig.

4. Glebosa, in qua multi lapilli, duri, rotundi, ponderosi insunt, carbunculis impuris similes. Ein schön silberweiß/darinn rothe steinlein/vnreinen Granaten nicht vngleich.

5. Onolsbachia ferrei coloris, crustosa, è quo tabulæ mensarum fiunt, Eysenfarbe silberweiß/daraus man tischbletter macht.

6. Boëmica coloris ferrei, cum orichalco permista, quæ è minutis quasi squamis constat. Gleich einer glockenspeiß.

7. Picei coloris in silice metallico: quæ non solû in corio, sed etiã in corpore saxi fissi apparent. Ein schwarz pechichte silberweiß.

8. Picei coloris, in saxo etiam coloris picei, quod saxû ponderosum est, vt plumbarium: rarum, vt materia illa sterilis metallica, quam nostri stercus anserinum nominant. Ein ander schwarz pechichte silberweiß.

Lapi-

9. Lapidés rubei rotundi, qui in magnetide glebosa argentei coloris reperiuntur. *Kothe steinlein im silberweiß.*

10. Mica candida in corio saxorum. *Kassensilber/oder weisser glimmer.*

11. Mica nigra lapidi plumbi candidi similis, sed rarior & leuior.

Schwarzer glimmer.

12. Mica Mariebergica argentei coloris, glebosa, in crustis silicis. *Suetticht kassensilber in schweblichtem hornstein.*

13. Ammochrysos. *Kassengoldt/oder gelber glimmer.*

14. Ammochrysos mollis & friabilis, ex quo fit pulvis auro similis, quo librarij loco arenæ vtuntur. Ab his arenis Romæ mons Ianiculensis nomē habet montis aurei nostro tempore.

15. Hoplites lapis, quem armaturā vocant metallici. *Harnisch.*

16. Armatura splendens, ferro polito similis. *Schwarzer Harnisch.*

17. Alia Orichalco similis. *Gelbsichter Harnisch.*
18. Alia, qua conchites Hildeshemij per singulas strias vestitur.
19. Squamata, qua pyrites nonnulli succorum parètes superinducti sunt. *Harnisch wie schuppen über einem kies.*

LAPIS IYDAICVS.

1. **L** Apides Iudaici, nucleo oliuæ similes, striati: qui lapides vocari dicuntur in hunc vsq; diem in Palestina, oliuæ lapideæ. *Steinerine oliuen.*
2. Alius oliuæ similis, strijs carens. *Glatte steinerine oliuen.*

TROCHITÆ ET

entrochi.

1. **T** Rochites candidus Spangenbergius in Hafsia, apud nos à laminis latis, aut rotis nomen habet. *Ein weisser Spangenstein / oder ein Redelstein.*

delstein/[Radstein.]

2. Cinereus. Grauer Spangenstein.

3. Subcinereus. Schwarzlichter Spangenstein.

4. Luteus. Gelber Spangenstein.

5. Entrochus Hildeshemius candidus, æqualiter teres, qui ex quatuordecim trochitis constat, crusta tectis, qua fracta eximuntur, alter alteri impositus. Spangenstein aneinander.

6. Luteus, item teres æqualiter, qui ex decem trochitis constat.

7. Cinereus, qui ex tribus trochitis componitur. Idem est teres quidē, sed pars media tumet, extrema sunt strictiora, strijs eminentibus: sed vbi extrema coniunguntur, quasi cingulus est.

8. Candidus teres, qui in medio tumet, cui radij sunt humiles, & qui cingulis caret. Ein glatter Spangenstein.

9. Lapis cinereus rudis, in quo gi-

gnitur trochites, Spangebergius. Mōs excelsus est, in quo inuenitur: vnde & monti, & arci, nomen putatur impositum.

BRONTIÆ.

1. **B**Rontias vel ombrias subfusci coloris, dimidiati globi figura, in cuius superficie decem lineæ apparēt: quæ ex vno puncto descendūt, binis semper coniunctis, quæ paruis foraminibus dissecantur. hic lapis lingua Germanica à ranz rubetæ figura nomen est sortitus. *Ein grawer krottenstein/ darauff zehen linien stehen / par vñ par beysammen / die voller kleiner löcher.*

2. Lutei coloris duplo maior ouo, qui lineas viginti habet, rursus ex vno puncto descendentes, quatuor semper coniunctis, quæ diuisæ itidem punctis sunt. *Ein grosser gelber krottenstein / mit zwanzig strichen / je vier vñ vier beysammen / welche voller löcher.*

3. Eiusdem coloris compressus, in quo lineæ decem sine foraminibus ap-

parent. Ein gelber zûsammen gedruckter Frotenstein/one striche.

4. Subruber dimidiati globi figura, in quo lineæ apparent decem sine punctis, vt in priore sine foraminibus.

5. Subfusci coloris semirotondus, lineis & punctis carens. Ein glatter grauer Frotenstein.

6. Flauus & planus in superficie, in inferiore parte tuberans.

CERAVNIÆ.

1. **C**Eraunia nigra, magna, ponderosa, quæ prorsus refert formam cunei, in parte latiore perforata. Longitudo eius digitorum novem, latitudo quatuor, pondus trium & dimidij. Hic lapis anno 1544. Viennæ in domum per cellam vinariam impetu fulminis duodecim vlnas in terram adactus dicitur. Ein schwarzer donner Feil.

2. Alia in nigro cœrulea, forma mallei, digitos quinque longa, duos lata, quæ in latere strictiori est perforata. Hunc

lapidem anno 1560. fulmen Torgæ, per molam quæ à ventis agitatur, magna vi traiecit. *Ein schwarz blaue Donneraxt.*

3. Alia in nigro viridis, quæ omnino forma cunei est, & per medium perforata: magnitudine similis est priori, quæ in nigro cœrulea est. Hæc prope lleburgum, tribus à Torga miliaribus, impressu fulminis ingētem quercum diuisit ante decennium. *Ein schwarz graw donnerkeil.*

4. In luteo fusca, acuminata, longa, teres, in superiore parte similiter cæteris perforata, in pago Siptio agri Torgani in arborem vi fulminis immissa. Habet longitudinem cerauniæ nigre, & ita crassa est, vt duobus digitis possit in superiore parte contineri. *Ein liechtgrawer spitziger donnerkeil.*

5. Cerauniæ autem dictæ à fulmine sunt: quas & in montibus Ceraunijs Epiri, qui crebris fulminibus impetūtur, inueniri verosimile est.

ŌSSIBVS ET TESTIS SIMILIS, qui Osteodes & Ostracodes dici possunt.

1. **E**Nosteos, qui ossis speciem representat, Cracouiae in flumine repertus. Ein Knochenstein.

2. Osteocollus candidi vel cinerei coloris, fistulosus, qui ossa fracta intra corpus sumptus, mirificè ferruminat. Reperitur in Palatinatu, in Hafsia, in Marchia Brandenburgica, locis arenosis. Weinwelle/Weinbruch.

3. Osteocollus in Misnia, qui in terra argillosa reperitur argillae colore, solidus, & duricie asperior.

4. Lithostracus, est lapis crustosus, testae habens colorem. Ein Topffstein.

GLOSSOPETRAE.

1. **G**lossopetra candida cum lineis caeruleis in superficie. Ein weisse mäterzung mit blauen linien.

2. Candida, & ab utroque latere serrata. Auff beide seytē scharff wie ein sege.

3. Prussica cinerea linguæ pici adis similis.
4. Cinerea linguæ reguli similis, ex Prussia. Ein gar klein naterzünglein.
5. In nigro rubens. Dunkelbraun.
6. In cinereo cœruleæ, ferratæ vtrique, & non ferratæ, apud Tungros inueniuntur.
7. Nigra è Prussia. Ganz schwarz.

AMMONIS CORNU.

1. **A**mmonis cornu coloris subcinerei, omni armatura vacuum, & ita nodosum, quasi iuncturis cohæreat, latum octo digitos, pondere duas libras superans, & omnino arietis cornu tam forma quàm colore referens. Einscherhorn.
2. Cinerei coloris Hildeshemium, omni armatura vacuum. Ein grau steinern scherhorn one harnisch.
3. Armatura ferrei coloris vestitū.
Ein

Ein steiner secherhorn mit harnisch überzogen.

4. Armatura orichalci obductum:
Ein anders mit messingsarb Harnisch überzogen.

SELENITAE.

1. Selenites, qui ad lunæ splendorem micans cognoscitur: unde à Græcis Lunaris dicitur: à speculorum forma, Latinis, Specularis: à glaciæ forma, Mariæ glaciæ, Germanis. Unser sieben Frauen eyß.

2. Pellucidus & scissilis: ex quo in Thuringia, Saxonia, & vicina Marchia orbes fiunt, qui fenestris inseruntur.

3. Mesoselenus, subcinereus, parvus, striatus, armatura carens, habet speciem lunæ sectæ, & in cornu curva. Mondenstein/Monstein.

4. Alius parvus cinereus, striatus, armatura aurei coloris obductus.

LAPIDES AB A

nimantibus appellati: item
graudi, & Cotes.

AB AVIBVS.

1. **H**leracites, qui similis est co-
lore pennis mollioribus ac-
cipitrum. Habichstein.

2. Perdicites, qui pennas perdicum,
quas habent in pectore, exprimit.
Rebhünstein.

AB AQUATILIBVS.

1. **A**monites minor, qui pisci-
um ouis est similis. Klein
Kogenstein.

2. Amonites maior. Grosser Ko-
genstein.

3. Lepidotus, qui squamas piscium
varijs coloribus imitatur. Schüp-
penstein.

4. Strombites longus, qui assimilis
est cochleæ aquaticæ, ex amplo in te-
nue

nue turbinis instar deficiens. Ein hoher oder erhabner schneckenstein.

5. Strombites breuis. Ein zûsamergedruckter schneckenstein.

6. Ctenites paruus, cinereus, striatus, pectini similis. Muschelstein/ steinern Jacobs muscheln/ Kampstein.

7. Lapis candidus, arenosus, in quo impressus est Ctenites. Ein weisser sandstein/ darinn ein Jacobs muschel.

8. Lapis cinereus durus, in Lusatia inuentus, qui Ctenitem in se continuit.

9. Lapis cinereus armatura aurei coloris obductus, in quo lapis chamæleuis similis, iacuit.

10. Onychites, vnguibus odoratis similis.

11. Ostreites, ostreis similis. Gleich den Schneckenheüßern die Ostrien heüßen.

12. Ostreites alius, qui è sex ostreis constat.

13. Tellinites, qui Tellinis omnino

est similis, armatura aurei coloris obductus.

14. Chemites, cinereus, chamæ læui similis.

15. Conchites Hildeshemius, qui cochæ bivalui similis est, cum armatura coloris aurei. Schneckenstein.

AB ANIMALIBVS Alijs, aut partibus eorum.

1. **M**Yites Thuringicus, similitudine muris sedētis, & se contrahentis, in superficie planus & rotundus. [Myites alius est Ge. Agricola, non quadrupedi muri, sed musculo cochæ similis.]

2. Myites Hessicus, oblongus, cinereus.

3. Onychites, qui unguis in corpore humano representat. Nagelstein.

4. Enorchis lapis, testibus animantium similis.

5. Triorchis, triplicibus testiculis,

in fluminibus formari perhibetur.

LAPIDES GRAVIDI.

1. **B**Elemnites magn^o cinerei coloris, fricatus olet cornu bovis vltum, & terram in se continet candidam. *Ein grosser grawer alpschöf/so man in reibet/stinckt er als gebrant horn.*
2. Paruus eiusdem coloris, terram subcineream in se continens.
3. Magnus arenam in se continens, qui non olet quando fricatur. *Ein gross grawer alpschöf/der nicht stinckt.*
4. Paruus, qui terram candidam in se continet, sed non olet.

Hi omnes in fossa Hildeshemia reperiuntur.

5. Prussicus in rubro niger, pellucidus, qui terram in se continet. *Ein breunlicher durchsichtiger alpschöf.*
6. Prussicus cerei coloris, pellucidus, qui etiam terram in se continet.
7. Candidus, quasi vltus esset, Hildeshemi in terra reperitur. Continet in se lapidem nigrum durum: est opti-

in odoris, nec multum differt ab odore albi succini. Gebranter alpschoss/der wol reucht wenn man in reibet/ ist in der erden verbrant.

AETITAE.

8. **A**Etites mas, Africanus, in rutilo niger, valde durus, qui terram candidam friabilem in se continet. Ein schwarz breuntlicher adlerstein/darinn ein weiß erdrich.

9. Foemina, Hildeshemius, lutei coloris, mollis, cui ochra natiua adhæret, & inest terra dura lutea. Ein gelber adlerstein/darinn ein gelbe erde.

10. Alius in quo lapis liber & solutus iacet, & conuassatus sonat. Darinn ein ander stein ein klappert.

11. Subrutilus, durus, cui lapis ferrei coloris adhæret. Ein braunrother stein/darinn ein eysenfarbner stein gewachsen.

12. Motteschanus, capiti humano similis

milis, rotundus, & durissimus, cui fluo-
res crystallini quadranguli specie ada-
mantum, qui formati sunt, adhærent.
Adlerstein von Notschen / darinn weisse
durchsichtige viereckichte flüsse / den de-
müt puncten gleich wachsen.

13. Lapis concauus, ferrei coloris, in
ferri vena repertus: in quo nihil nisi
aër continetur. Ein drüse.

G A E O D E S.

1. **G**Aeodes durus, subrutili co-
loris, Misnensis, oblongus, ma-
gnitudine oui Struthionis, arenam in-
duratam, colore ochræ natiuæ in se
continens: & impositus aquæ, strido-
rem varium emittens. Ein breunlich
stein / darinn ein schöner gelber harter
sandt.

2. Chemnicensis, subfusci coloris, la-
pidi ferri similis, qui in se terram luteã
continet. Ein eisenfarbner stein / da-
rinn gelbe erde.

COTES.

1. **C**Os aquaria Zebliciana, qua cleuigant pocula, quæ faciunt ex ophite. Ein Zebliſer weſſtein.

2. Aquaria dura, qua ferrameta excavantur. Aquarias vocant, quod aqua prius madefiant, quam in ijs acies excitatur. Ein gemeiner weſſtein.

3. Alia è ligno querno, in lapidem mutato. Ein weſſtein auß Eichenem Holz.

4. E ligno fagino in lapidem mutato, quæ fagus (vulgò sic dicta. nam alia veterum fagus est) cum trunco, ramis, folijs, altitudine CLXX vlnarũ, in saxo cinereo durissimo sub terra in valle Ioachimica reperta est. Ein weſſtein von Bûchnem Holz.

5. Olearia subviridis coloris. Ein weſſtein dē man mit öl anſtreicht ſo man weſſen will.

6. Coticula, lapis in quo probatur aurum. Ein Goldſtein/ darauff man Goldt probiert.

DIVERSI GE-

neris alij.

1. **S**Telechites, qui speciem stiptis habet, prope Misena in argilla reperitur. **Stockstein** so in einẽ Thanebey Meissen gefunden wirt.

2. **Pentagonus**, Fünffeckichter stein.

3. **Triskēdecagonus**, id est, tredecim angulorum, candidus, Hildesheimius. **Ein weisser stein von dreyzehn ecken.**

4. **Armenius lapis, luteus**, qui reperitur in vera bolo Armenia inclusus, sicuti Samius in Samia terra.

5. **Smiris lapis ferrei coloris**, & ferro durior. **Schmirgel.**

6. **Lapis forma nucis amygdalinæ** in filice inuentus. **Ein stein gleich ein mandelnuß.**

7. **Menoides lapis, siue pharmacites.**

8. **Lapis candidus, ponderosus, arenarius**, qui ex fistulis quæ ex lapide du

rissimo cinereo sunt, est compositus; quæ fistulæ contiguæ sunt, & veluti fauo quodam impletæ.

9. Lapis subflauus, leuis, instar topi, qui fistulas grandes habet arena plenas, qui foditur Rabschicij supra Misenam: eius corium interdum tuberat, interdum est planum.

10. Lapis candidus, durus, rotundus, ab vno latere multis lineis paruis, rotundis, quæ ex vno centro fluunt, ornatus: ab altero asseribus ligni fraxini similis. Ein harter weisser stein eines halben Talers gross / auff einer seiten voller runden linien / auff der andern gleich einem eschnen flader.

11. Zeblicianus niger durissimus, in quo plurimi granati.

ODORATI.

1. **L**apis Aldebergius, cinereus, violam olens. Viole oder Weissen stein.

2. Aldenbergius rubeus olens violas. Reucht natürllich wie blawe violn.

Lauen-

3. Lauenstenius temere repertus: ma-
defactus & expositus soli, violam o-
let: item conspersus, & impositus for-
naci. calor enim odorem elicit.

4. Mariebergius in vena dd. Fabia-
ni & Sebastiani, malleo percussus mu-
scum oluit. *Reuch wie thifem.*

5. Thuringicus formæ Ctenitæ, qui
è cuniculo aquæ ductus in arcé Beich-
lingum ducti effusus est, oluit serpil-
lum. *Reucht wie Quendel.*

6. Zeblicius ophites, non omnis o-
let: sed qui olet, efflat mustei quiddã,
non solum in poculis, sed etiam in
masis rudibus. *Reucht wie most.*

7. Echites apud Solinum, oluit vi-
nosum quiddam, vt ipse ait. *Wein-
erh/reucht wie wein.*

8. Hildeshemius imitatur odorem
cornu vsti, si atteratur alij lapidi, aut
malleo feriat. *Reucht wie verbrant
horn.*

PVMICES ET TOPHI.

1. **P**Vmex candidus, cinereus.

Ein weisser Pims.

2. Tophus, qui plerunq; rarus est.

3. Thuringicus, qui in Helba fluuio
lo inuenitur, & eo exundante, copio-
se in ripam eijcitur. Ex eo struuntur
parietes: coloris est cinerei.

4. Lapides qui in fistulis, per quas
ducuntur thermæ, nascuntur, vt in Ba-
densibus, tophis similes. *Bechste in
rinnen/darinn das heissewasser in die bā
der geleitet wirdt / zu Marggraff Ba-
den.*

5. Lapides qui in tubis aquæ ductuū
nascuntur, vt Beichlingi, ex eo fonte,
qui in arcem deriuatus est, tophis so-
lidiores.

6. Tophus in cinereo flauus, Hal-
lensis. *Ein Hällischer Topstein.*

7. Candidus Misenus Rabschicius,
ex quo calx vritur.

8. Candidus fistulosus Misenus.
Ein rōrichtter Topstein.

9. Candidus, instar botri in superfi-
cie, Misenus. *Ein treiblichter Topstein.*

Can-

10. Candidus crustaceus Misenus.
Schirblicht.

11. Candidus Misenus, qui conchis
plenus est. Darinn Schneckenheuser.

12. Candidus Misenus, in quo folia
quercus & alni sunt impressa. Da-
rinn Eichen vnd Erlene bletter.

13. Spadicei coloris, durissimus, è
scaturigine thermarum Carolinarū.
Der im Carlshbad im frudel wechset.

14. Flauus, qui in calidarum canali-
bus subsidet. Der in rinnen wechset in
warmen bedern.

15. Flauus, qui in calidarum canali-
bus stiriaram figura pendet. Der an
den rinnen vom tropffwasser wechset.

16. Flauus, qui in calidarum canali-
bus stiriaram figura, lignis, stramini,
& cuius rei iniecte, annascitur. Der
sich in alle ding so man ins wasser wirffet
anlegt.

17. Globuli tophacei flauī, qui gi-
gnuntur in scaturigine Carolinarum.

Kunde bleichgelbe kugeln / die der strudel
aufwirfft.

18. Planè flavi, & ita rotundi quasi
arte essent præparati. *Circlekrundt.*

19. Rubei. *Kothgelb.*

20. Purpurei.

21. Spadicei.

22. Virides.

23. Flavi, q̄ corio duro glabro sunt
obducti. *Die vom langen auffwerf-*
fen des strudels / glatt worden seind.

24. Pisa thermarum Carolinarum:
quæ pisis magnitudine, & colore &
forma sunt similia. *Steinerne erbs.*

25. Quæ coriandro sunt simillima.
Kleine erbs.

LAPIDES RUDES.

1. **L**apis rudis, viridis, vt iaspis
impurus. *Ein gemeiner stein*
einem unreinen jaspis gleich.

2. Lapis rudis pyriti similis. *Ein ge-*
meiner stein wie ein kiez.

3. Sterilis plumbario similis. Ein
stein wie ein glantz.

E LIGNO CORPORATI.

1. **E** Latites, ex abiete. Theñen
holz in stein verwandelt.
2. Dryites, è quercu. Eichẽ in stein
verwandlet.
3. Phegites, è fago. Buchen in stein
verwandlet.
4. Clethrites, ex alno. Erlen in
stein verwandelt.

*Hæc quidem præcedentia quatuor no-
mina imponi possunt, vt varietas sit
nota.*

5. Inisdem interdũ innaſcuntur fluo-
res candidi, vt in illa arbore, quæ in
Vallibus Ioachimicis reperta est. In-
terdum pyritæ flau.

6. Ex alno etiam fit lapis artificio-
ſe hoc modo: Imponitur lignũ, quan-
tæ velis magnitudinis, in labra illa am-
pla ænea, in quibus lupulus coquitur,

ad faciendam ceruisiam: cumq; per-
 coctus abunde lupulus est, eximitur
 idem lignum, & arena vel glarea in i-
 psis cellarijs, obruitur per triennium:
 inde cum exemptum fuerit, duratum
 in lapidem apparet: è quo potissimū
 cotes fiunt, quibus ad ferramenta a-
 cuenda mensarij vtūtur. Erlen holz
 macht man kunstlich zum steine / also:
 Wenn man Bier bruwet / leßt man es mit
 dem hopffen in der psannen wol siedens/
 biß der hopffenn genüg hatt. Darnach
 grebt man es cyn/drey jhar in einen frischē
 sandt oder kies in einen Keller / so wirt es
 dū hartem stein / vnd gibt die besten Weß
 vnd Btichsenstein.

LAPIDÈS IGNE LI-
 quescētes.

1. **L**apidum qui igne liquescūt,
 tria sunt genera. Primum est
 simile gemmis translucidis. Schöne
 durchsichtige flusse.

Secun-

2. Secundum, non pellucidum, molle sicut primum, ex quo ignis attritu elici non potest. Flüsse zum schmelzen.

3. Tertium est ita durum, vt ex eo ignis percussione eliciatur, ex quo vitrum conficitur. Kistlingstein / Kistling/hornstein/sciumstein.

FLVORES ▶

CANDIDI ET

pellucidi.

1. Fluores longi, candidi, pellucidi, sexanguli, crystallo similes. Weiße durchsichtige flüsse/wie ein Crystall.

2. Fluor longus, candidus, pellucidus: in cuius medio est lapillus niger, ex quo plumbum candidum conficitur. Darinn ein zingraupe.

3. Candidi, pellucidi, sexanguli, forma tigni erecti, vt Bisaltes Misenus.

Wie die balcken auffgerichte.

4. Candidi pellucidi, quadranguli adamanti similes, & adhærentes marmor metallico rubro. Den Demus puncten gleich/an einem rothen spat.

5. Candidi metæ figura, in parte suprema pellucidi, in saxo metallico cãdido, qui coriandri granis saccharo obducti similes sunt: quib⁹ quasi scintillæ, ex pyrite aurei coloris adhæret. Weiße flüsse in flock querszen/die da sehen wie überzogner Coriander/darein kornlein von gelbem wasserkies gesprengt.

6. Longi, candidi, pellucidi, sexanguli, in plumbagine & pyrite candido aquario. Auff einẽ glantz vñ weissen wasserkies stehende.

7. Candidi, pellucidi, quinquanguli, in saxo metallico, candido, aspero. In rauchen flock querszen.

8. Longi, candidi, pellucidi, sexanguli, in mica coloris argentei. In einẽ weissen glimmer/oder kassensilber.

9. Candidi, pellucidi, instar squamarum

zum concreti. Schüppichte flüsse.

NON PELLUCIDI

& imperfecti.

1. Fluores cãdidi, imperfecti, nõ pellucidi. Weiße vnzeytge flüsse.

2. Longi, cãdidi, nõ pellucidi, sexanguli, tigni forma erecti in pulcherrimo pyrite coloris argentei. Lange weiße flüsse in einem schönen wasserkieß.

3. Longi, cãdidi, pellucidi, sexanguli: qui vnã parte lapidi metallico cãdido, qui granis coriandri saccharo obductis similes sunt: & cui quasi grana pyritis, aurei coloris sunt inspersa. Am halben theil mit weissen knorrichten flockquerzen / die überzognem Coriander gleich / bedeckt / darein körnlein von Golde kieß gesprengt.

4. Longi, cãdidi, sexanguli, nõ pellucidi, forma tigni erecti, in galena tessellata. In einem witrfflichtẽ glãß.

5. Cãdidi, non pellucidi, qui gra-

nis pulcherrimis pyritis argētei coloris, & fluorib⁹ purpureis mirificè sunt ornati. Auff einer seytē schön weiß/ auff der andern voller wasserkieß körner/ vnd braunen flüssen.

6. Candidi non pellucidi, sexanguli, pyrite aurei coloris obducti.

7. Candidi non pellucidi, qui in carbone molli sunt nati.

8. Longi, erecti, sexanguli, candidi, in silice cinereo, ex vna parte vestiti, paruis & exiguis squamis diuersi coloris, partim luteis, partim rubeis, partim cinereis, partim nigris: quibus sunt inspersa grana pyritis aurei coloris. Durchaus halb alle gleich mit kleinen dünnen gelben/ rothen/ äscherfarben/ vnd schwarzen schüppen/ darinnen gelbe kießkörner gesprengt/ bekleidet.

9. Candidi crustacei, non pellucidi. Schirblichte flüsse.

10. Candidi, plani, lapidi speculari similes. Wie vnser lieben Frawen eyß.

11. In candido purpurates quadraguli,

guli, & sexáguli è geode Moteschano.

12. Candidi, in quibus argentum purum capillare candidum. *Mit gediegenem Har Silber.*

13. Candidi stiriarum instar concreti.

14. Candidi, spinis rhamni similes, ex pyrite aurei coloris affurgētes, quibus innumera squamæ quasi affixæ sunt. *Wie döner/daran viel fischschümpfen/gleich als mit fleiß gesteckt seind.*

RUBRI.

1. **L**ongi, in candido rubri, sexanguli, pellucidi.

2. Longi rubri, forma tigni erecti, quibus sunt lapilli nigri annati, è quibus plumbum candidum conficitur.

3. Quadranguli & sexanguli pyramidales. *Spitzige eckechte flüsse.*

4. Sexanguli, in albo rutilantes, in lapide candido, echino marino similes. *Einẽ runden Meerigel (oder Seeapffel) gleich.*

NIGRI.

1. **F**luores nigri, quadrati, nõ pel-
lucidi. Schwarz viereckich-
te flüsse.

2. Nigerrimi, angulorum multorũ:
lapillis nigris, ex quibus plumbũ can-
didum excoquitur, non dissimiles.

Schwarzem zingraupen nicht vngleich.

3. Glebosi, Gagatem repræsentan-
tes. Einem schwarzen Actstein gleich.

FLAVI.

1. **I**n candido flavi, longi, sexangu-
li, pellucidi, in marmore metal-
lico.

2. Flavi, pellucidi, cũ marmore me-
tallico cinereo, in quibus lapis plum-
barius sexangulus. Neben einem gra-
wen spat / in einem sechseckichten glanz
gewachsen.

3. Tessellati pellucidi, cum pyrite ar-
gentei coloris, in lapide simplici ci-
nereo.

4. Solidi: qui in superiore corio flu-
ori-

oribus candidis sunt, quasi micis salis grandioribus, conspersi. Als wären sie mit grobem salt bestrewet.

5. Flavi, Hanobriani, pellucidi, crustosi, lapidi speculari similes. Gelbe durchsichtige schirblichte flüsse.

6. Pellucidi, chrysolitho similes.

7. Pellucidi, topazio similes.

8. Pellucidi quadrati, candidis fluoribus obducti.

9. Trianguli pellucidi, pyrite aurei coloris obducti.

10. Crocei coloris, pellucidi, quadrati.

11. Falerni coloris, succino similes.

12. Flavi coloris, non pellucetes, acuminati, sexanguli. Rothgälbe spitzige mit sechs ecken.

13. Aldenbergij flavi, intus albi, foris crocei, colore tincti aqua metallica.

14. Non pellucetes, quadrati, conspersi in supremo corio quasi arena, quæ est aurei coloris.

15. Eiusdem generis, in corio conspersi magnetide. *Schen/wie sie über silbert weren.*

VIRIDES.

1. **V**irides, tesseriis similes, pellucidi, prasini coloris. *Grüne witrffliche flüsse.*

2. Pellucidi, smaragdo similes.

3. Virides cū luteis pellucidis striatim mixti.

4. Quadrati: in quibus innata plumbugo, quæ est etiam tessellata. *Darinn vierckichtter glantz.*

5. Solidi, qui in superiori corio fluoribus candidis sunt, quasi micis salis grandioribus, conspersi.

COERULEI.

1. **C**oerulei pellucidi, quadrati, Saphiro similes. *Blauwe durchsichtige flüsse.*

2. Non pellucidi.

PVRPVREI.

1. **C**olore amethystino, ex lapide in Trebisa inuēto. Braune flüß wie Ametisten.

2. Ex geode Moteschano. Auf dem Stein zu Moteschen.

3. In marmore metallico in candido rubente. In einem leibfarbnem spat.

4. Quadrati, in mica candida dura. In einem glimmer.

5. Quadrati pellucidi, pyrite argentei coloris obducti.

6. Non pellucentes, è quibus chrysocolla efflorescit. Dariü berck grün wechß.

7. Purpurei viridibus striatim appositi & permixti.

8. Aldenbergij sanguinei coloris, intus albi, foris aqua metallica tincti.

PHOENICEI.

1. **P**hoenicei coloris, acuti & sexanguli. Castanien braun.

2. Longi, phoenicei coloris, sexan-

guli non pellucidi, cum fluoribus cã-
didis glebosis, echino marino similes,
quibus adheret ochra nativa pulcher
rima. Duncfelbraune/lange/sechseckich
te flüsse / an einem weissen flehigen flusse/
an welchem schön ochra hengt.

CINEREI.

1. **L**ongi, cinerei, sexanguli, pel-
lucidi, in lapide duro cine-
reo, echino marino similes: in quibus
granula pyriti argentei coloris sunt
insperla. Einẽ runden Meerigel gleich/
daran viel Körnlein von wasserkies ge-
sprengt.

2. Subcinerei, metæ figura. Grawe
spize flüsse.

3. Subcinerei tessellati. Grawe
viereckichte.

SILICES

PELLUCIDI.

1. **S**illex pellucidus candidus. Ein
Sweisser durchsichtiger fistling.
Pellu-

2. Pellucens, sardæ colore. Einem Carniol gleich.
3. Mellei coloris, pellucidus.

NON PELLUCIDI.

1. **M**Ariebergius metallicus, cãdidus, cum mica candida.
2. In Trebisa fluuio inuentus, fluores candidos in se continens, tinctos amethystino colore. Auß der Tribisch ein Kistling / darauff weisse vñnd braune flüsse stehn.
3. In se cretam, aut quid cretæ simile, cõtinens. Ein fluß der ein weiß erde rich in sich haltet.
4. Cornu polito similis. Einem gegleeten horn gleich.
5. Mellei coloris.
6. Iaspidi purpureo similis.
7. Niger cum cruce candida. Darinn ein weiß kreuz.
8. Niger cum multis cãdidis lineis. Mit weissen zügen.

9. Flauus, in quò lineæ innumerae impressæ, non excedens nucem iuglandem, quem habet Georgius Fabricius.

10. Cœruleus, in quo ductus linearum, quæ formam Theatri referunt, inuentus in agro circa Misenam.

11. Silices caniformes (seu cynocephali) gradusculi & parui, qui in charadris prope Misenam. So Hundsköpffen gleich sehen.

12. Caseum referens.

13. Qui caseum Hollandicū refert, si per medium diuisus sit: corium extremum, casei corio simile: in medio ita densati sunt fluores, vt solidū corpus efficiant: & superficies colori casei respondet. Ein Kistling einem aufgeschnittenen Holendischen Käß gleich.

14. Mâlum Persicum referens. Einem natürlichen Pfersich gleich.

15. Castaneæ coloris, rotundus, effigiem referens hepatis vitulini, in butyro trixi. Wie ein gebratene Lâber.

Can-

16. Candidus, ex quo vitrū faciunt.
Darauf man glash macht.
17. Tritus ad conflationem vitri.
Gestohner kistling.
18. Candidus metallicus. Weißer
hornstein.
19. Luteus metallicus. Gelber horn-
stein.
20. Ruber metallicus. Rother horn-
stein.

VITRVM.

1. **E**X vitris Europæis præstantif-
sima sunt Murana, quæ Vene-
ta nominantur, & comparantur cry-
stallo. Benedische Crystallin gleser.
2. Vitra Asiatica preciosissima fue-
runt Sareptana, quæ appellata sunt Si-
donia, & comparata fuerunt, vt Lucia-
nus scribit, electro.
3. Recrementa vitri, in candido vi-
ridia. Weiße glash schlacken/ oder glash
schaum.
4. Recrementa vitri rubentia. Ro-
the glash schlacken/ oder schaum.

5. Vitrum quo tinguntur metalla.
Schmelzglasß.

LAPIDES PRE- ciosi: & quædam Gemmæ.

CRYSTALLVS.

1. **C**Ryftallus puriffima sexangu-
la. ex Alpibus. Keine Cry-
ftallen wie fie in den Alpen vnd hohen
Gebirgen gefunden.

2. Cryftalli sexangulæ translucidæ,
è Boëmia, cum pyrite.

3. E monte arcis Cribenfteinæ in
Mifnia effollæ. So licht vnd schön/
wie ein lauter brunnwasser.

4. Sexangulæ impuræ. Molckich-
te vnd unreine.

5. Citri colore fulgêtes. Gelblichte.

6. Politæ, & in varias figuras forma-
tæ. Gefchnittne/oder gepolierte.

7. Combinatæ, tinctæq; cinnabare.
Meylendifche.

IRIS.

I R I S.

1. **I**Ris est lapis sexangulus, candidus, qui quando radios solares excipit, arcum cœlesti similem iacit in parietem. Ein stein / gibt ein schein von sich in der Sonnen als ein Regenbogen.

2. Irides adulterinæ sunt, quæ verâ imitantur. id facit Brontias polita & candida. Item fluores flavi translucidi, quales vidi apud Fabricium nostrum.

A D A M A S.

1. **A**Cuminatus, figuræ quadrangulæ. Ein Diamant puncte.
2. Quadratus planus. Ein Diamant tafel.

O P A L V S.

1. **O**Palus vel pœderos. Ein Wese.

C E R A V N I A E.

1. **C**Eraunias longus. Ein lenger lichter vnnnd glatter Krottenstein.

2. Rotundus. Ein runder.

SMARAGDVS.

1. **P**ellucida, acriter virens. Ein reiner Smaragd.

2. Obscura, quæ propter crassitiam non translucet. Ein gemeiner Smaragd.

3. Adulterina: cum crystalli sunt combinatæ, & tinctæ facticia ærugine. Ein gemachter Smaragd / oder Meylersischer grüner dubletz.

BERYLLVS.

1. **B**eryllus. Ein Berill.

2. **B**Chrysoberyllus. Ein gelblicher Berill.

3. Chrysoprasius. Ein grün Berill.

PRASIVS.

1. **L**Apis colori porri similis. Ein Prass.

TOPAZIVS.

1. **T**Opazius. Ein Topas.

2. **T**Nilios. Ein trüber oder dunkler Topas.

SAPPHIRVS.

1. Sapphirus, vel Cyanus, mas.
Ein schöner blauer Sapphir.
2. Sapphirus foemina. Ein weißer Sapphir.

AMETHYSTVS.

1. Orientalis. Ein Orientischer Ametist.
2. Misnica, quæ Vuolchensteini è fodina quæ ex amethysto nomen inuenit, eruitur. Ein Meisnischer Ametist/der in bergen bricht.
3. Quæ in Misnia in riuis, vt prope Stolpenam, & in fluuio Trebisa prope Misenam reperitur. Der in bechen vnd wassern gefunden wirt.
4. Quæ in Boëmicis montibus colligitur.
5. Quæ ad formam crystalli descendit. Ein geringer weißer Ametist.
6. Lineis crystallinis distincta. Ein vnreiner Ametist.
7. Quadrangula & sexägula in geo-

de Moteschano. Braune spitzige/vier
vnd sechseckichte Ametisten.

SARDA.

1. SARDA Indica, pellucida: quæ
multum rubet, & mas vocatur. Durchsichtiger Carniol.
2. Pellucida minus rubens. Ein
bleichroter Carniol.
3. Pellucida, carni humanæ similis.
Ein fleischfarbner Carniol.
4. Pellucida similis carni, punctis
rubris plena. Ein fleischfarbner Car-
niol/mit rothen püncklein.
5. Carni similis, non pellucida.
6. Loturæ carnis similis, non pel-
lucida, spadiceis, rubris, flauis & candi-
dis lineis striatim ornata.
7. In vna parte spadicei coloris, nõ
pellucens, in altera carni similis. Auff
einer seyten Castanien braun/ auff der an-
dern fleischfarb.
8. Carnei coloris, spadiceis lineis &
circulis variata.

Pellu-

9. Pellucida, loturæ carnis similis.
Einweißlichter Carniol.
10. Loturæ carnis similis, non pellucida.
11. Loturæ carnis similis, lineis q̄ rubris, flavis, candidis, quasi parallelis & circulis naturaliter depicta.
12. Pellucida, in candido nonnihil rubens.
13. Rubra candidis variata lineis.
14. Rubra lineis spadiceis varia.
15. In rubro lutea, pellucida. Ein gelblichter Carniol.
16. Mellei coloris, pellucida.
17. Pellucida, flava, instar succini.
Rothgelb.
18. Rubra non pellucida.
19. In rubro obscura, nō pellucida.
20. Spadicei coloris, non pellucēs.
21. Spadicea, lineis flavis plena, nō pellucida.
22. Spadicea, nigris & rubris maculis & lineis. Castanien braun/mit rothen vnd schwarzen flecken vnd linten.

SARDONYX.

1. **S**ardonyx ruber pellucidus: habet speciē unguis humani, impositus manibus in superiore parte apparet onyx: in altera, sarda. Halb ein Carniol/vnd halb ein Chalcedonier.

O N Y X.

1. **O**nyx, & à loco Chalcedonius, purus, pellucidus, cornei coloris.

2. Onyx cornei coloris, lacteis & purpureis zonis trāsuerfis distinctus. Ein reiner Chalcedonier / von violbraunen vnd weissen zwerchstrichen.

3. Onyx cornei coloris, in superiori parte lacteis zonis, in inferiori purpureis transuerfis ornatus.

4. Onyx cornei coloris, qui lineis rubris ex iaspide à natura est pictus.

5. Onyx cornei coloris, in quo apparent lineæ spadicei coloris ex iaspide.

6. Onyx cornei coloris, rubris punctis plenus.

Onyx

7. Onyx candidus, pellucidus, in quo insignia nobilium sculpi solent: Darcin man die waapenstein schneidt.

8. Onyx impurus. Ein molckichter Chalcedonier.

CARBUNCULVS.

1. Misenus q̄ in riuo supra Hoësteinam reperitur. Ein Meißnischer Granat.

2. Zeblicius, qui effoditur è colle opposito lapidicinæ, ex qua ophites eruitur, & qui in vicino riuo copiosissimè inuenitur.

3. Aethiopicus. Ein Orientischer Granat.

4. Paruus ruber. Ein Spinel.

5. Amethystizon. Ein Rubin.

6. Lychnites. Ein gilblicher Rubin.

7. Adulterinus, combinatis crystallis, cum vsitata tinctura, similis amethystizoni.

8. Alabandicus ex Asia. Ein Mandin.

HYACINTHVS.

1. **Q**ui in auro rufescit. Ein
brünnender Jacinth.
2. Aurei coloris.
3. Ad electri colorem declinans.
Ein bleicher Jacinth.
4. Scaber. Ein unreiner Jacinth.
5. Adulterinus & facticius, tinctura
adhibita. Ein falscher Jacinth.

IASPIS.

1. **S**maragdo viridi similis vna par
te, altera cœruleo fossili obdu
ta. Ein Schwarzer stein/halb Ma
lachit/halb Bercklasur.
3. Smaragdo similis, quæ lineis è cœ
ruleo fossili ornatur. Dardurch bla
we strich gehen.
4. In viridi cœrulea. Ein blaulich
ter Jaspis.
5. In viridi nigra. Schwarzgrün.
6. Viridis, lacte suffusa. Weißgrün.
7. Borea, quæ cœlo sereno est cœru
lea, dicta Turcica. Ein Orientischer
Türkisch.

Borea,

8. Borea, quæ cœlo sereno est coerulea, & dimidiâ sui parte viridis. Ein Türkisch/der halb Jaspis.

9. Borea Strigenlis, in coeruleo albicans.

10. Iaspis borea facticia. Ein gemachter Türkisch.

11. Iasponyx lapis, qui in vna sui parte est iaspis, in altera onyx. Auff der einen seiten halb ein Chalcedonier.

12. Iaspis purpura, cum Chalcedonio mixta, albis punctis. Voller weißer flecken von Chalcedonien.

13. Purpurea, quæ plena est punctis vel maculis cãdidis ex Onyche, & fluis quasi ex eiusdem generis Iaspide.

14. Purpurea, quæ punctis & lineis candidis ex Chalcedonio & Iaspide rubra & flaua mirificè est composita.

15. Purpurea, pura.

16. Corensis, ex Misnia, sanguineo colore rubens. Ein schöner rother Jaspis/so zu Coren in Meissen bricht.

17. In rubronigra.

18. Flauo colore diluto.
19. Flauo colore saturo. Ein schöner rothgelber Jaspis.
20. Flaua rubris maculis.
21. Iecoris colore.
22. Saturo iecoris colore. Ein dunkel läberfarbner Jaspis.
23. Illebianarubra, quæ in se habet, vt geodes Moteschanus, fluores candidos, pellucidos, sexangulos.

ASTROITES.

1. Astroites mas, globi dimidia ti figura, stellis cinereis plenus. Ein sigstein voller sternen.
2. Astroites foemina, globi dimidia ti figura, in quo macule nõ stellis, sed crucis vermibus similes visuntur: ita stellæ sunt ab ipsa natura confertim cõpactæ. Darauff nicht sternen/sonder striche wie raupen zu sehen.
3. Ex astroite globuli, quibus numerabantur olim preces. Ein pater noster von Sigsteinen.

CHELONITIDES.

1. **C**Helonitis, fusci coloris. Ein grauer kleiner Krottenn oder Schwalbenstein.
2. In flauo nigra. Ein schwartzgelber.

GEMMAHVIA.

1. **G**emmahuia, cuius sedimentum cinereū est. Ein Gemmahuia auff einem grauen boden.
2. Cuius sedimentum nigrum est.
3. Adulterina, ex conchis aut muricibus facta.
4. Adulterina, ex vitro candido, cerussa tincto. Ein falscher geschmelzter Gemmahuia.

VARI.

1. **A**Lectorius. Ein Raphansstein.
2. Chelidonias. Ein schwalmenstein.
3. Cancrorum lapilli. Krebsauge.
4. Percarum lapilli. Kaulpersekenstein.

5. Lapilli locustarū fluuialiū. *Vne reine Perlen.*
6. Lapilli Indici, *Indianische Perlen.*
7. Lapilli margaritarum adulterini, è vitro candidissimo. *Eholle Perlen.*
8. Lapilli margaritarum adulterini, ex ossibus facti, & spuma argenti tincti. *Eholle Pauren Perlen.*
9. Lapilli margaritarum rotundi, orientales. *Zalperlen.*

MARMORA

CANDIDA.

1. **M**armor candidum Lunense in Hetruria. *Ein weiß Marmelstein.*
2. Candidum Carrariense.
3. Patauinum, quod ferris secatur.
4. Italicum, venis cinereis pictum.
5. Ratisbonense, è quo tabulæ mensarum fiunt, de eo est ara Annebergica, qua, ex solido & vnico marmore, nein

ne in Italia quidem vlla pulchrior extat. Darauß man tischbletter macht.

6. Candidissimum ex thermis Carolinis.

7. Hildeshemium ebori simile,

8. Ebori simile, Arabicum.

9. Annebergium, in metallis reper- tum. Annebergisch marmel oder spat in cinem glantz.

10. In candido cinereum Hildeshe- mium, quod olet cornu vstum,

CINEREA.

1. **C**Inereū Hildeshemiū, quod olet cornu vstum.

2. Zeblicium, quod incolæ serpen- tinum nominant, cum venis & pun- ctis candidis, flauis & nigris. Ser- pentin.

3. Zeblicium, cui innati carbuncu- li, & in polito marmore miram spe- ciem & aspectū iucundam faciunt.

4. Rochlicianum, cum luteis ma- culis.

5. Rochlicium cum nigris maculis, quæ sunt cornicū vngulis similes.
6. Italicum, cum nigris maculis, quæ serpentibus similes sunt.

NIGRA.

1. **N**Igrum Belgicum, è quo tum ba illustrissimi ducis Mauritijs Electoris: & in primis tabulæ, in quibus inscriptiones excisæ. *Schwarz Niderländisch Marmel.*

2. Annebergicum.
3. Ratisbonense.
4. E Belgio, quod olet sulfur.
5. Aliud quod olet cornu vstū, ibidem effossum.
6. Andegauense, politum, nigerrimum, non procul ab vrbe erutum.
7. Stolpense, ferreo colore & duricie. hoc Bisalten nominat Agricola: nos Basalten. *Stolpischer Stein.*

VIRIDIA.

1. **L**Aconicum, viride, quod Venetijs cernitur.
2. Subviride, Veronense, cum viridibus

dibus lucentibus maculis. Lichtgrün/mit grünen scheinenden mackeln.

3. Laconicum aliud, in viridi nigricans,

RUBRA.

1. **P**orphyrites, Aegyptium, uniforme. Ein schöner roter marmor auß Egypten.

2. Porphyrites, Aegyptium, candidis punctis distinctum.

3. Rubrum, Ratisbonense.

4. Rutilans, Ratisbonense, cum candidis maculis. Ein glanzender Marmor.

5. In rubro nigrum, Boëmicum.

6. In rubro candidū, Belgicū, quod varijs maculis distinctum est.

7. Annebergium in metallis repertum.

8. In candido rubrum, in metallis ferè omnibus repertum.

FLAVA.

1. **F**lauum in metallis repertum. Ein gelber spat.

2. Belgicum, sardæ nō pellucidæ nō dissimile.

ALABASTRUM.

1. **A** Labastrum pellucidum, Vesnetijs in D. Marco, & Romæ in Maria Aegyptiaca. Weisser Alabaster.

2. Italicum, candidissimum, è quo pocula fiunt.

3. Facticium. Gemachter Alabaster.

SAXA ▶

1. **S** Axa arenaria, Pirnësia. Weisser Pirnischer sandstein.

2. Lutea Fribergia,

3. Rubra Rochlicia.

4. Cinerea Querfurdia.

5. In rubro nigra, Embeccæ in Saxonia.

TINCTA AB EX-
halationibus.

8. **S** Axum rubro colore tinctum.
Ein rother stein von witterung

ge

geferbt.

2. Ferrugineo colore.
3. Flauo.
4. Spadiceo.
5. Nigro.

SAXA GRAVIDA.

1. **S**Axa cinerea dura: in quibus
S conchæ marinæ nascuntur, i-
psius lapidis duricia.

2. Cinerea, in quibus conchæ bi-
ualues reperiuntur in arenis in Lusa-
tia. Eschfarbe / darinn lange steinerne
Muscheln.

3. Arenaria candida, in quibus pe-
tines. Darinn weisse Jacobs Mus-
scheln.

FISSILIA.

1. **F**issile nigrum, sterile, quod fa-
cile findi potest.

2. Durum sterile, quod non nisi fer-
ra artificis findi potest.

3. In cinereo candidum. Graus
schifer.

4. Cinereum.

5. Candidum.
6. In cinereo glaucum. **Grünlich
schifer.**
7. In cinereo coeruleum.
8. Rubrum.
9. Subluteum.
10. Nigrum Mansfeldensium, cui reperiuntur impressæ imagines pisciū, colore nigro, flauo, orichalceo. **Darinn man fisch findet.**
11. Nigrum, in quo reperiuntur rami arboris cum folijs, oliuæ similes. **Darinn man este von beumen findet.**
12. Nigrum Andegauense, ex quo non solum tegulæ domorum & parietes, verumetiam tabulæ & mensæ fiunt. **Daraus man Tisch macht.**
13. Nigrum Rhenanum, quo plurimis in locis fastigia maximarum vrbiū Spiræ, Vuormatiæ, Moguntia, tecta videntur.

CALCARIA.

1. **S**Axa candida Pirnensia.
2. **S**Cœruleum Pirnense.

3. Saxum cinereum Pirnense.
4. Cinereum cum venis candidis Pirnense.
5. Saxum nigrum, granatos in se continens. Effoditur Zeblicij iuxta ophitem, interiecto inter vtriusq; venas fluuiolo.
6. Rubro colore tinctum saxum ab humore metallico, non procul à Fribergero nascens: in qua vena nascuntur stibi, & schistos. Ein rother stein von berckwasser gefarbt / darinnen spießglas vnd blüstein bricht.

LIGNA IN SAXA.

1. **R**ami, folia, cortices, ligna, car bones, ossa, conchæ, quæ in saxa corporata sunt, succo lapidescente, in fonte non procul à Francofurto ad Viadrum.
2. Rami, folia, cortices, ligna, mariscæ, chirothece, & alia, immissa piscine prope Schellenbergam arcem in Misnia, in saxa corporantur.
3. Trabes molares mutatae in saxa:

— quæ trabes prope Torgã in Albi funt
repertæ.

4. Ebenus subterraneus cum melan-
tèria.

5. Lignum faginum in saxum corpo-
ratũ, cuius dimidia pars adhuc lignũ
est. Ein ast von einer Bũchen/der halb
holz vnd halb stein worden.

6. Saxa facticia. Gemachte stein von
violsfarben.

7. Lateres. Gebachne stein.

8. Maltha, qua incrustantur castel-
la, & piscinæ aquarum. Wasser-
kuth.

9. Lithocolla. Steinkuth.

A R E N Æ ▶

1. Arenia vilis. Gemeiner sandt.

2. **A** Fossilis, tenuis & candida,
Misena in charadris versus occasum.
Schõner weisser sandt.

3. Pelgrana, Misena.

4. Bibula, quæ lauari & cribrari so-
let,

let, estq; instar chartæ bibulæ Germanis.

5. Mésaria, quæ lota nõ est. Waschsand.

6. In geode inuenta. Den man in andern steinen findet.

7. In tophis Misnensibus.

8. Fluiatilis, quæ cum calce miscetur, & adhibetur ad ædificia.

9. Metallica Goldbergica, in qua ramenta & globuli auri reperiuntur. Darinnen man Goldstücken vñnd Körner findet.

10. Metallica, ex qua lauatur aurum in Albi. Goldschlich.

11. Metallica Misnensis, in pago à piscatoribus dicto, prope Leisnizium.

12. Misnensis in riuo prope Schellebergium arcem, in ipsa sylua.

13. Sabulum quo sternuntur viæ. Pflaster sand.

14. Sabulum nigrum, è quo lauantur nigri lapilli, è quibus plumbum album excoquitur. Schlich/darinn zingraup;

15. Sabulum sterile.
16. Arena rubra circa Isenacum in Thuringia. Rother sandt.
17. Flava, Glogauensis.
18. Aurei coloris, à qua mons Romæ nomen habet, mons Aureus, olim Ianiculensis.
19. Cinerea.
20. Nitida seu micans. Gleiffene wie ein glimmer.
21. Marina. Meer sandt.
22. Lacustris pinguior. Schleimichter sandt.
23. Pinguis metallica.

FACTITIA.

1. **A** Renæ ex pyrite, qua chartæ bibulæ loco utimur.
2. Ex magnetide.
3. Ex plumbo nigro.
4. Scobes æris, arenæ loco in spersæ chartis, atramento nondum siccatis. Geseilter sandt / von Messing / Nadler feilspäne.

A V R V M

1. **A**Vrum purum, ignem nõ expertum, quale in Albi, & in multis ruis Misenæ lauatur. Gedigen/ gewaschen Goldt/ gewasche Goldstüchẽ Goldkörner/ geseiffte Goldt.

2. Fossile ex mōte Carpatho, quod statim est suum. Gedigen Goldt.

3. Aurū purum fossile in lapide ferri ex eodem monte. In einem Eisenstein.

4. Ex eodem monte, in silice duro candido. Gedigen Goldt in einẽ harten feüwstein.

5. In lapide vocato Armenio ex mōte Carpatho. Gedigen Goldt in einẽ Isurstein.

6. Bractez & scintillæ auri purissimi in saxo candido duro, è Pannonia citeriore. Rothgedigen Goldstüchlein/ in einem harten weissen stein.

7. Argentosum fuluum, in saxo candido è Pannonia, quod est argento vi

uo adhuc tinctum. Weiß Goldt/ daran das quecksilber noch nicht gar ver-
raucht ist.

8. Argento mixtum in silice cine-
reo, è Norico seu Stiria, quod electrū
appellant. Bleich gold/ Guldig sil-
ber/natürlich mit silber vermengt.

9. Argento post excoctionem mi-
xtum. Weiß.

10. Aurum coctum, & ab alijs me-
tallis segregatū, quod obryzon Graeci.
Fein Goldt.

11. Quod argenti mixturam habet.
Bleich goldt/Rheinisch goldt.

12. Cupro tinctum. Segrent goldt.

13. In fila ductū. Gespinnen goldt.

14. In Bracteas ductū. Geschlagen
Goldt.

15. Lapilli qui reperiuntur in riuis
circa arcē Honsteinam, è quibus au-
rum excoquitur. Goldkörner.

16. Auri ramenta grauia ibidem in-
uenta. Gedigen gesteißte Goldt.

17. Vena auri fertilis è monte Car-
patho.

patho. Guldig erß / oder ein guldiner handstein.

18. Ramenta auri leuia ex eodem loco. Kein gedigen stennicht Goldt.

19. Scobes auri collectæ lotura, & in ramenta ductæ. Gekreße.

20. Spuma auri. Goldglett.

21. Recrementa auri. Schlacken.

ARGENTVM ▶

1. **A**rgentum rude candidum, glebosum, Schnebergium: quod cultello scindi, & tractari malleo potest. Paur erß / schneeweiß gedigen silber / dicht silber.

2. Annebergium candidum in mare metallo candidissimo. Ein stüflein gedigen silber in weissem spade.

CAPILLARE.

1. **A**nebergium candidum capillare. Weiß gedigen heßricht silber.

2. Capillis multiplicibus conden-

fatum in tricæ modum. Gedigen hea
richt silber / buschelweise zusamen ge-
wachsen.

3. Candidissimum, quod quasi glo-
mus è filis argenteis minutissimis cõ-
stat. Ein wimmer von härichtem sil-
ber.

4. Argento calamistrato simile, in
terra friabili spadicei coloris. Einem
Fraußgesponnenen silber gleich.

5. In terra flaua lutosa. Härich sil-
ber an einem gelben letten.

6. Mariebergium in cadmia metal-
lica sub cinerea fluida. In einem gra-
wen flüssigen kobelt.

7. In silice candidissimo. In eine
weissen hornstein.

8. In fluoribus rubeis quatuor an-
gulorum pellucidis. In rothen vier-
eckichten durchsichtigen flüssen.

9. Mariebergium in lapide cinereo
duro.

10. Annebergium in massa argenti
plumbei coloris.

Cum

11. Cum argentó plumbei coloris in fluoribus candidis.

12. Capillare, cum argento plumbei coloris, Annebergium in marmore candidissimo, & pyrite aurei coloris. Weiß häricht silber/ neben einem gedignen gläsern in einem weissen spadt vñ gelben kupffer kies.

13. Repertum in Valle Ioachimica in ligno abiegno. Auff S. Lorenz im Jochimschal / in Thennen holtz gewachsen.

14. Annebergium candidum capillare, rude, rubrum, pellucidum: itē rude plumbei coloris in vno lapide distinctè coniunctum. Ein handstein darinn häricht silber/ durchsichtig roth gulden erz/ vnd glasz erz zu gleich vnderschiedlich/ &c.

IN ALIAS FOR-

mas concretum.

¶ **Q**uod in arbusculæ figuram excreuit. Steht am stein

wie ein dürres beumlein.

2. Instar flammaram ignis concretum, cui quasi coni annati sunt massulae argenti plumbei coloris. Weiß silber wie feurflammen/darauff zu oberst stücklein von glasiers gewachsen.

CANDIDVM.

1. Argenti candidi bracteolae in lapide pingui. Gedigen an geflogen silber in einem seiffen gebirg.

2. Bracteolae in saxo cinereo duro, Mariebergium. Weiß gedigen silber an einem grawen stein.

3. In pyrite ferri. Gedigen weiß.

4. In chryfocolla dura, Suacij ex Alpibus. Ein rein an geflogen silber in einem harten berckgrün.

PLUMBEI COLORIS.

1. Argentum plumbei coloris, quod facile scinditur, facilius malleo tractatur. Ein glasiers das sich wie es auß dem berg kompt/schmiden vnd münzen leßt.

2. In pyrite candido durissimo.

Metæ

3. Metæ figura concretum & quadrangulum. Ein gedigen viersechig glaserz.

4. In fluoribus candidis sexangulis.

5. Signatum & ignem non expertum, hoc facile frangitur propter molli-
ciem. Gepregt glaserz so in kein feur
kommen.

6. Fluoribus purpureis, pellucidis quadrangulis. Ein stupffe glaserz
darinn braune viereckichte durchsichtige
flüsse.

7. Quod in medio venam argenti
rudis rubri habet, quæ minio nativo
purissimo similis. Gedigen glaserz
darinn schön roth guldens.

CINEREI COLORIS.

1. Argentum instar flammæ ignis,
in cadmia metallica, Anne-
bergium. Gray gedigen silber in ein
harten kobelt.

2. Massa. Ein handstein von gedi-
gnem grawen erz.

3. In silice candidissimo. **An ein weißer flockquerser.**

NIGRI COLORIS.

1. **I**N silice crustaceo candido. **Schwarz gedigen ers / in einem schirblichten hornstein.**

2. In pyrite cinereo.

3. Ramulo pseudoepressi simile. **Einem garten Cypress gleich.**

RVBRI COLORIS

pellucidum.

1. **C**lebosum, carbunculo amethystizonti simile. **Schön Robinroth / durchsichtig roth gulden ers.**

2. Sex, septem, octo, angulos habes carbunculo simile, tigni forma erectum, in pyrite cinereo, & sulfure nativo flauo. **In einem grauen kies vñ läbendigen gelben schwebel.**

3. Spinis echini terrestris simile, in cadmia metallica, que formam habet cerebri. **Klein spizig vnd durchsichtig**

tig

lig roth gulden ers/ in einem schwarzen Kobelt.

4. Cuius massulæ, quasi è rubinis purissimis, apparèt còcretæ. Schön Rubin rothgulden ers.

5. Cuius massæ quasi è granatis orientalibus pellucidis còpactæ. Ein Granatroth roth gulden ers.

NON PELLUCIDVM.

1. Septem angulorum. Blüt
roth/sibeneckicht roth gulde ers.

2. Glebosum in marmore metallico candido. Gemein rothguldens.

3. Glebosum in pyrite aurei coloris, minio natiuo simile.

4. In fluoribus candidis sexangulis, exteriori cortici castaneæ simile. Rauch vnnd seharff wie die stachlichten schalen/darinn die Castanien seind.

5. In silice cinereo.

6. Adhærens rudi saxo. Ein angesprenget roth gulden ers in einem grauẽ hornstein.

7. Albicans. Weiß roth gulde ers.

8. In lapide molli candido. Weiß rothguldens/in weissen flockquerhen.
9. In pyrite cinereo.
10. In galena inani. In einer blende.
11. Aurum in se continens. Gulddicht silber/oder mit Goldt vermengt.
12. In rubro nigricans. Dreunlich rothguldens.
13. Iecoris colore. Leberfarbes rothguldens.

FLAVI COLORIS.

1. **C**Apillare flauum in terra flaua. Ein gelb hericht silber/vom berg geferbe.
2. Pyrites aurei coloris similis, cui granula argenti plumbei coloris adherent. Kupfferkieß gleych.
3. Cornu pellucido simile, Mariebergium: candela admotum liquefcit. Ein durchfichtig hornfarbs gedigen silber/das am lichte verschmilzt.
4. Terre coloris, durum, quod percuffum malleo nitet, neq; specie, fed igne probatur. Ein gedigen vnfeinlich

lich silber / wie ein gemeine grawe erde / ist
schwär / wenn man mit cinem hammer
darauff schlecht / so glisert es. Viel erfar-
ne Berckleut / kennen es selber nicht.

COERVLEI COLORIS.

1. **Q**Vod in medio quasi medul-
lam, argentum rude rubrū
in se continet. Ein blaw gedigen sil-
ber ers / darinn rothguldens ist.

2. Commixtum argento plumbei
coloris, & candido gleboso. In ei-
nem glas ers vnnnd weissen gedignē silber.

3. Argentum coloris viridis, Anne-
bergiū in vena Cœlestis exercitus fol-
sum. Grün silber.

4. Argētum purpurei coloris, fol-
sum in eadem vena. Braun silber.

5. Lapis argentarius. Ein silber
stüffe.

6. Vena argenti durissimis nodis.
Gneis / misbickel.

7. Vena argenti diues, cui corium
adhæret. Ein handstein / daran noch
der berck ist.

8. Argentum cum plumbo, ab ars
segregatum. Werck.

9. Cum plumbo mixtū, id est, stan-
num. Schwarz bley/oder werck.

10. Cum plumbo mixtum, diues,
Bley oder werck das viel silber helt.

11. Mediocre. Leichter ein strich.

12. Pauper. Frischer ein strich.

13. Panes duri, qui plus argenti in se
continent. Reich hart werck.

14. Molles, quibus plus plumbi ni-
gri inest. Weich durre werck.

15. Panis argenti minutus. Ein sil-
ber probe.

16. Panis argenti puri. Ein blick
silber.

17. Recrementum argenti cinereū.
Graw silberschlacken.

18. Subcinereum. Schwarze silber-
schlacken.

19. Spuma argenti. Silbergletz.

20. Argentum coctum, & plumbo
adhuc mixtum. Werck oder bleyreich
silber.

Segre-

ARGENTVM VIVVM. 64

21. Segregatū à metallis alijs. Ge-
seigert silber.
22. Perpurgatum. Gebrannt sil-
ber.
23. Excoctione purum. Fein sil-
ber.
24. Signatum. Gepregt / oder ge-
münzt silber.
25. Inauratum. Vergilt silber.
26. Ductum in fila. Gesponnen sil-
ber.
27. Bracteatum. Geschlagen sil-
ber.

ARGENTVM

vium.

1. **A**rgentum viuum. Queck-
silber.
2. Quod sine excoctione purum in
metallis inuenitur. Ein rein queck-
silber.

TIT. XV. ARGENTVM VIVVM.

3. E minij vena excoctum. **Gea**
schmelzt quecksilber.
4. Sublimatum vt vocant.
5. Præcipitatum.
6. Mortificatum. **Getödt.**
7. Quod arte Chemica concretum
est. **Ein quecksilber das fix gemacht.**
8. Minium natium. **Berckzinober.**
9. Glebosum durum, quod Arabes
cinnabari vocant. **Zinober.**
10. Friabile. **Weicher zinober.**
11. Facticiū. **Gemachter zinober.**
12. Anthrax, vena minij. **Der gang**
darauff er bricht.
13. Vena minij, cui argētum viuū
innatum est, vt quoties frangitur, ar-
gento viuo guttatim stillet. **Darinn**
noch lebendig quecksilber.
14. Rudi argento rubro similis, è val-
le loachimica. **Ein derb quecksilber**
erz/dem roth gulden erz gleych an farbē.
15. Cocco similis, cum pyrite auri.
16. Eidem similis in lapide ffsili cā-
dido. **In einem weissen schifer.**

Item

ARGENTVM VIVVM. 65

17. Item in lapide fissili cinereo.
18. Argenti viui diues, iecoris colore. Leberfarben reich queck silber erz.
19. Rudi argento rubro pellucido similis, in magnetide coloris argentei. Einem durchsichtigen roth gulden erz gleych / in einem schiffrichten silberweiß.
20. Hydrensis in rubro nigra: quæ malleo percussa, granula viui argenti stillatim exodat. Ein schwarzroth queck silber erz auß Hidria.
21. Hydrensis, spadicei coloris. Dunkelbraun queck silber erz.
22. Fulua: in qua striatim pyrites coloris aurei est positus. Ein roth gelb queck silber erz / dardurch schicht weyse ein kupfferkieß streicht.
23. Recrementa argenti viui.

AES SEV CV-
prum.

Es purum seu natium simplex.

2. Natium rubrū ab omnibus metallis liberum, quod Anrodę in ditio-
ne Mansfeldia in venis proprijs inue-
nitur. *Kein gedigen Kupffer / sein Kup-
ffer.*

3. Fossile in proprijs venis repertū.

4. Purum fossile in venis argēti, Sne-
bergium.

5. Rubrum Mansfeldium, quod ar-
gentum in se continet. *Gedigen Kup-
ffer.*

6. Natium rubrū Suacense, in Al-
pibus Rheticis, quod aurum in se cō-
tinet. *Gedigen Kupffer das goldt helt.*

7. Sui coloris Gishubelianum, ad-
hærens instar bractearum lapidi duro
coloris spadicei. *Angestogen gedigen
Kupffer.*

8. Sui coloris in fluoribus purpu-
reis.

9. Sui coloris cum substantia lapi-
dis mixtū. *Gedigen Kupffer / mit stein
vermenge.*

10. Sui coloris adhærens lapidi du-

10. qui in candido cinereus est.
11. Sui coloris, adherens lapidi scissili Mansfeldio. Ein roth angeschweiffte Kupffer / an ein schifer flemmicht gedigen Kupffer in einem hornstein.
12. Aeris ramenta leuiora, in filice candido.
13. Aeris venulae vel fibre in lapide rubro candido. Ein geschick eines kupfferers / in einem harten stein.
14. Aeris vena putrida, diues. Ein schnittiger gang / rein von kupffer.
15. Aes rude natium, minus sincerum. Unrein gedigen kupffer.
16. Quod iam suum est, ex Moravia. Rein gedigen kupffer auß Mehren.
17. Aes natium flauum, adherens lapillo fissili Mansfeldio. Gelbfarb kupffer.
18. Coeruleum adherens lapidi fissili. Blawfarbich kupffer.
19. Totum coeruleum. Das schon blaw ist.
20. Violacei coloris, adherens lapi

di fislili. Breuntlich Kupffer.

21. Candidum, rudi argento albo simile, in lapide fislili. Ein weiß Kupfferglas.

22. Nigrū. Schwarz Kupfferglas.

23. Lapidi fislili ita copiose mixtū, vt vnus centenarius libras quadraginta aris in se contineat. Ein weich schiefer Kupffererz/das in die 40. pfund helt.

24. Aes natium omnium colorū quasi zonis distinctū, aurei, purpurei, crocei, flauī, viridis, cœrulei. Ein gedigen Kupffer von vilen farben.

25. Fribergium, annatum plumbo nigro, totidem colorum eximiorum, qui ita nitent quasi essent pellucidi.

26. Innatum plumbo candido, instar auri politi nitidum. In ein zwitterwie ein poliert goldt.

AES NATIIVM CVM

alijs metallis mixtum.

- I. **A** Esnatiuū cum plumbo candido mixtum. Gedigen Kupffer

opper das auch zin held/ oder gedigen glo-
cken speyß.

2. Cui aurum inest.

3. Cui argentum inest.

4. Vena æris vsta, in qua guttulæ æ-
ris purissimi in superficie magna co-
pia hæret. Geröst kupffererz/ das voller
rother kupffererz öner stehet / wie tropffen.

5. Aes purum coctū. Geseigert ku-
pffer/ Rein kupffer/ Gar kupffer.

6. Terra rubra, vel lapides rubri,
qui sunt superficies montiū, Isebia,
è quibus effoditur lapis ærarius fissi-
lis. Sub ista terra lapidum genera vn-
decim sunt, antequam ad eum fodiē-
do perueniatur qui est æris copiosi
fœcundus. Rother kley.

I. Lapis rudis durus, terræ colore.
Gneiff.

II. Non adeò durus, cinereo colo-
re. Schwehel oder Schwelle.

III. Durior & asperior, colore simi-
lis primo. Ober rauchstein.

IIII. In cynereo nigricans, sed se-

cundo solidior. Zechstein.

V. Cinereus durus & asper. Vnder rauchstein.

VI. Idem durus, in cinereo nigricans, vt quartus. Splitterstein / oder Blitterstein.

VII. Colore secundo similis, sed mollior. Ober feule / oder schwolen.

VIII. Cinereus, septimo nigrior paulo atq; durior. Mittelstein.

IX. In candido cinereus, mollis: q̄ cultello, vt marga dura, scindi sculpique potest. Vnd feule / od vnder schwolē.

X. Cinereus, marmorea duricie & soliditate. Daeh.

XI. In cinereo prioribus omnibus nigrior. Noberet / od Nowerech / od kame.

7. S Eapis fissilis Illebianus, colore subcinereo, qui æris est diues. Ein schifer / reich von kupffer.

LAPIDES AERARI EF-

ficiati à natura.

I. **L** Apis fissilis niger, in quo rami impressi à natura. Dariis

àween

zween este. einer weiden gleich.

2. Fissilis niger, in quo forma harēgi, aurei coloris. Darinn ein hering.

3. Aërius, in quo forma perca maioris, aurei coloris. Darinn ein stockperscke/oder streussperscke.

4. In quo forma perca, nigri coloris.

5. In quo forma funduli, cærulei coloris. Darinn ein grundling / das blauwlich ist.

LAPIDES ÆRARIII A

natura picti.

1. **L**apis fissilis niger ærarius, in quo bractea æris natiui. Darinn roth gedigen kupffer.

2. In quo chrysocolla natiua. Darinn schiffer grün.

3. In quo cœruleum natiuū. Darinn schiffer blau.

4. Lapidés fissiles, quibus æs aurei, rubri, cœrulei, purpurei, violacei, nigri coloris inspersum. Darã ein angeflög / od angeprägelt kupffer / vō vil farbe.

5. Lapis fissilis, in quo vena æris aurei coloris. Darinn ein gelb gedigen Kupffer.

6. In quo vena æris, galenæ purissimæ similis. Darinn ein weiß gedigen Kupffer.

7. Lapis fissilis ærarius, qui sub cœlo vstus est. Ein gebrannter schifer.

8. Vstus. Gebrannt.

9. Vstus sub cœlo, & postea semel excoctus: & cui recrementa detracta sunt. Stein der gebrannt/vñ ein mal geschmelzt.

10. Lapilli instar globulorum, exactè circulares, duri & ponderosi, magni paruiq;. hi quoq; reperiuntur inter lapides ærarios, quorum cutis cinerea, quasi ex arenulis essent compacti: qui si malleo franguntur, intus pyriti argentei aut cinerei coloris, sunt similes, ex his interdum æs, interdum argentum excoquitur.

11. Lapilli durissimi, in nigro rubentes: qui reperiuntur in lapide ærario fissili,

fissili, renibus animalium similes: qui fracti fallunt colore, quasi æris diuites: sed cum explorantur igne, nullius metalli materiam habent. Kupffer nieren/halten nichts.

12. Lapis sterilis, in candido subcinereus, sub lapide ærario inuentus. Des schifers ligend / des schifers sande oder boden.

13. Panes primarij ex ære rudi conflati. Stein.

14. Secundarij, in quibus argentum vel aurum adhuc inest: qui venduntur dominis officinarum argentum ab ære secernentibus. Geschliffen kupffer scheiben/die vngeseigert/oder vngeseigert kupffer.

15. Panis fathiscens, vel panis æris spongiosus: ex quo, cum plumbo quod additur, argentum est extractum. Ein Kienstock.

16. Panis argenti & plumbi, quæ ab ære segregata sunt.

17. Aes, in quo inest argentum tem

peratum cum plumbo. Ein silbrichti
kupffer/darein ein bley geschlagen.

18. Aes à panibus fathiscétibus tor
refactis exemptum. Gar kupffer/sein
kupffer.

19. Panis æris ab omni metallo li
ber. Geseigert kupffer/rein kupffer.

20. ¶ Spinzæ, quæ dum panes fathi
scètes torrétur, ortæ sunt. Rost dorner,

21. Quæ de panibus ex ære & plü
bo conflatis, ortæ sunt. Dorner so
von werck springen.

22. Panes æris ex spinis confecti.
Stucke oder kupfferscheiben/so von dör
nern gemacht.

23. Spinzæ de panibus, quæ ex semel
recoctis panibus spinis cóflatis ortæ
sunt. Dorner so ein mal gearbeit sind.

24. ¶ Aes coctum, cui aurum inest.
Das goldt helt.

25. Cui argentum inest.

26. Cui argentum & aurum inest.

27. Magnetide tinctum, Weißer
messing.

28. Cadmia metallica tinctū. Gelber messing.
29. Aurei coloris. Messing.
30. Coronarium, quo ornamenti loco nostri vtunt rustici in sertis. Lahn darauß man Kirmeß krenze macht den Bawrknechten.
31. In rubro flauum. Geseigert kupffer.
32. In rubro fuscum. Rohe kupffer.
33. Auri colore arte chemistica tinctum. Alchemisten goldt.
34. In auratum. Verguldt.
35. Argenti colore arte chemistica tinctum. Alchemistisch silber.
36. Cum plumbo candido mixtū. Glockenspeiß.
37. Crematum. Geröst.
38. Coctum, cum plumbo candido mixtum. Gemacht glockenspeiß.
39. Téperatura, cuius dimidia pars ex ære & argento conflāt. Kobelt.
40. Aes in canales ferreos fusum. Kupfferdehē / daruõ mā die probē macht.

41. Aes in granula redactum, seu (vt appellant vulgò) granulatum. **Ge-
kört Kupffer.**

42. Flos æris, de panibus candentibus exiliens, instar seminis milij. **Kupfferkörtlein / die vom Kupffer ab-
springend.**

43. De candentibus catinis exiliés, minutior quàm semen papaueris erratici. **Kupfferstaub / der auß den Zi-
geln springt.**

44. Aëris flos verus, exiliens sponte Suacij, ex catinis candentibus, vt olim in Cypro ab ære. **Schwazischer
Kupfferstaub / ganz klein / der da wirt wann
man absticht.**

45. Aes coctum, & malleis induratum. **Gehertet Kupffer.**

46. Aëris squama. **Grobe Kupffer-
schlacken auff den hemmern.**

47. Aëris squamæ purissimæ, quibus figuli vasa viridi colore tingunt. **Kupfferbraun / darmit die Töpffer grün
verglesen / das findet man bey den Ku-
pffer,**

pfferschmiden.

48. Aes in globulos dissolutum.
Grob gekörnt kupffer / das man über den
besem geüßt.

49. Aeris scobes climatae. Kupffer
feilspehne.

50. Aeris batitura, vt nomine Itali-
co nonnulli vocant, hoc est, æs ductū
in laminas. Kupfferblech.

51. Aerea fila. Kupfferdraht.

52. Aerea fila inaurata pro filis au-
reis. Falsch gezogen goldt.

53. Argētata. Falsch gezogen silber.

54. Plumbo cādido obducta. Ver-
zinter draht.

55. Fila orichalcea. Messinger draht.

56. Recrementa nigra, quæ de la-
pide arario in prima excoctione de-
trahuntur. Schwarze wilde schlackē.

57. Metallum factum è lapide ara-
rio, quod semel coctum, & cui re-
crementum detractum est. Ein metall/
das ein mal geschmelzt.

58. Metallū sexies torrefactū, iam q̄

ultimo excoctum, cui prima & secunda recrementa detracta sunt. *Hilt-*

• *ten kuppfer das sechß mal geröstet.*

• 58. Primum recrementum rubri coloris. est materia vrceolorum, è quibus mustū bibi apud nos solet. *Darauß man die rothen mostkreüse macht.*

• 59. Secundū, ponderosum, ære plūbōue mixtū, quod vocant lingua ver nacula, *Stein*: idq; iterū ad metalla, vt citiūs fluant, in vltima excoctione additur. *Stein/sihet einer glockenspeiß gleich/man setz es dem vnflüssigen erk zu.*

• 60. Tertiū, quod in fornace remanet, quando cuprum, cui adhuc argē tum inest, effluxerit. ex isto recremento cum contunditur, & ad excoctionem iterum præparatur, fit ferrum: *Die saue darauß man eyßen macht.*

• 61. ¶ Recrementa quæ è panibus æris torrefactis detrahuntur. *Gas schlacken.*

• 62. Recrementa cupri prima, leuia sunt.

Secun-

63. Secunda, grauiora.
 64. Tertia, grauiſſima, & coloris nigri, cœrulei, purpurei, rubri.

POMPHOLYX.

1. **P**ompholyx est fuligo quę colligitur in cameris, vbi coquitur metallum. *Hüttenrauch.*
2. Pompholyx de argento. *Flockgestübe das silber helt.*
3. Lutea quę adhæret parietibus, quando argentum à plumbo segregatur. *Gelber giftiger Hüttenrauch.*
4. Aeris Mansfeldij. *Kupfferstaub.*
5. Quę colligitur quando argentum à cupro segregatur. *Kupfferstaub aus den seygerhütten.*
6. Quę in caminis colligitur, vbi plumbum candidum coquitur. *Zinstaub.*
7. Candida puriſſima. *Der beste Hüttenrauch.*

8. E lapideis panibus torrefactis, cum æs coquitur, cōcreta. Der weisse hüttenrauch/oder nichtz / der da wurde bey den garherden.

9. Pompholyx alba, quod officinæ nihilum album appellant. Nichtz/ weisser hüttenrauch.

S P O D O S ▶

1. S Podos est fuligo cinerei coloris, & grauior quàm pompholyx. Ein grauer schwarzer Hüttenrauch.

2. Lutea, quæ generatur in focis, in quibus metalla separantur. Gelber Hüttenrauch / der auff dem Treib harte wirdt.

3. Subterranea cinerea. Grauer zehher rauch.

4. Subterranea nigra. Schwarzer zehher rauch.

5. Subterranea viridis. Grüner zehher rauch.

DIPHRY-

DIPHRYGES ▶

1. **D**Iphryges, quod remanet in fornacis fundo, postquã æs effluxerit. *Uñder ofenbruche.*
2. Quod à pyrite æroso gignitur. *Uñder ofenbruche von kupfferkies.*
3. Quod à lapide æroso cremato prouenit. *So von gerösten kupfferstein werden.*
4. Mansfeldium. *Von Mansfeldischem schifer.*
5. Cinis qui in catinis & fornacibus remanet. *Ofen asche/harte asche.*

CADMIACA = pnitis.

FORNACVM.

1. **C**Admia capnitis, è fumo fornacum sublata, differt à fossili, vt sequentia declarabunt.
2. Cadmia alba, est materia venenata, quæ exhalat è metallis, & se parietibus quasi affigit, cum metalla torren-

tur vel vtūtur. Weissen hüttenrauch/
hengt sich an die wende/wenn man erz rö
stet/oder schmelzet.

3. Lutea. Gelber hüttenrauch.

4. Crocea. Rother hüttenrauch.

5. Cinerea. Grauer hüttenrauch.

6. Cadmia optima, quæ fit in æra-
rijs fornacibus ex pyrite, vel cadmia
metallica.

7. Parietibus adhærens in fornace,
vbi venæ æris excoquantur. Kobelt
auß den schmelzofen.

8. Parietibus adhærens, collecta de
fornacib⁹, vbi vena auri decoquitur.

9. Collecta de fornacibus, vbi ve-
na argenti excoquitur. Da man sil-
ber schmelzet.

10. Collecta de fornacibus plumbi
candidi.

11. Cadmia fornacū impura. Ober
oder mittel ofenbruch/vureine ofenbruch.

12. Quæ argentum in se continet.

13. Quæ plumbum candidum.

14. Cadmia æris, eius species in no-
stris

stris metallis reperiuntur, quibus Dioscorides & Græci alij, à forma ipsa indiderunt appellationes.

15. Placodes seu crustosa.
16. Zonitis, quasi cingulis distincta.
17. Onychitis, variorum colorum, ut sunt venæ lapidis onychis.
18. Ostracitis seu testacea, quæ ferè adhæret parietibus.
19. Botryitis, baccata, seu racemosa, colore cinereo, quæ baccis racemi instar à fornacum lateribus pendet.
20. Botryitis nigra, cui bracteæ colore æris purissimi adhærent. *Das rinn ein schön flockupffer.*
21. Stalactica seu in stirias cōcreta.
22. Alexandrina, cuius nunc in officinis vsus est.
23. Ad Cameram.
24. Sublimata.
25. Atramentosa.

CADMIA METALLORVM

quæ est fossilis.

- I. **C**Admia metallica foditur in

venis Bohemiæ, & Misniæ magna copia: quam nostri metallici cobaltum nominant, vt & genus quoddam dæmonis metallici, Cobaltum: quæ voces quam notionem habeant, huius laboris non est inuestigare aut expendere.

2. Cadmia fossilis, quæ expers metalli, foditur in inferiori Germania, in Vestphalia. à nostris vocatur Calmei, lapis calaminaris.

3. Cadmia fossilis, siue lapis calaminaris ignem non expertus. Ein roher galmey.

4. Perfecta vsta. excoquitur enim quaterdecies, donec ad tincturam cæterorum metallorū adhibetur. Galmey der viersehen mal gebrannt ist.

5. Vsta purissima mollis. Ein miltter gebrannter galmey.

6. ¶ Cadmia metallica cinerea. Ein natëürlicher grauer kobest.

7. Crustacea, cerebri referens similitudinem,

Fossa

8. Fossa Sonnebirbilij prope Valles, plena sulfure, quæ accensa ardet. Kobelt der brennet.

9. In qua argentum rude, rubrū, pelucidum. Darauff durchsichtig rothguldener ers.

10. Nigra, glebosa. Ein schwarzer stuckichter kobelt.

11. Cinerea, valde dura.

12. Ferrei coloris, crustosa.

13. Cinerea, ponderosa, friabilis.

14. Cinerea, dura.

15. Cinerea, leuis.

16. Similis plumbo cinereo natiuo puro, leuis, quæ facillimè malleo in multas partes frangitur. Ein spröder kobelt / gleißt wie ein gedigen wismüt.

17. Dura, ferro polito similis. Darinn wismüt.

18. Cui innatū plumbum cinereū.

19. Fossilis, quæ in Vvestphalia in montibus & torrentibus reperitur, aspectu racemosa.

20. Sulfurea.

TIT. XXII. LITHARGYRVM.

21. Bituminosa.
22. Aurum in se continens.
23. In formam nudati cranei cōcra-
ta. Gewachsen wie ein entbloßt hirn.
24. Concaua, plena pulueris niger-
rimi.
25. Fluida, durissima, ex quo fuc-
cus venenosus indies efflorescit. Ein
harter geflossner kobelt.
26. Fluida in fluorib⁹ quotidie exu-
dans fuccū acré coloris lutei. Flüss-
iger kobelt in gelben flüssen.

LITHARGY-
rum.

1. **L**ithargyrum (neutro, vel po-
tius Lithargyrus, fœminino
genere) siue spuma argenti. Argyri-
tis. Silbergleth.
 2. Quod fit quando plumbum ab
argento separatur.
 3. E mixtura plumbi & auri.
 4. E mixtura plumbi & argenti.
- Emi-

5. E mixtura auri & argenti.
6. Ortum ex plumbo & ære.
7. Recrementum lithargyri cœruleum. *Zöpffer schlacken.*

MOLYBDÆNA

& plumbago.

1. **M**olybdæna vel plumbago
metallica. *Harbley/vn-
der ofenbruch.*
2. Nata è plumbo & ære.
3. E mixtura plumbi & argenti.
4. E mixtura plumbi & auri.
5. E plumbeis laminis cocta.
6. In media catini parte orta. *Spor-
hert.*
7. Molybdæna cinis. *Aschen von
ofenbrüchen.*

PLUMBAGO.

1. **P**lumbago metallica vel na-
tivia, verbo Hispanico gale-
na, id est, vena plumbi & argenti com-
munis. *Glang.*

2. Plumbago simplex, quæ nihil nisi plumbum in se continet. Reiner glanz/der nichts dann bley helt.

3. Plumbago diues. Kleinspeißiger glanz.

4. Mixta cum pyrite candido.

5. Tessellata in lapide calcario. Würfflichter glanz in weissem kalchstein.

6. Tessellata in fluoribus longis, candidis, pellucidis.

7. Cum fluoribus flavis mixta in lapide candido, qui igne liquefcit. Mit gelben flüssen durchwachsen/in einẽ weissen flüssigen stein.

8. Cum pyrite candido in silice candido.

9. Tetragonos, in fluoribus purpureis.

10. Octagonos in alia plumbagine sterili. Ein achtesziger glanz auff einer blende.

11. Polonica, cui ochra annata est. Glanz darinnen ein Dugergäl.

12. Glebosa, quæ pyrite cinereo crustaceo

staceo striatim distinguitur. Glanz
der schichtweise mit einem grawē schirbli
chten kieß getheilt.

13. Cum silice mixta.

14. Cum fluoribus candidis pel-
lucidis.

15. Tessellata in fluoribus candidis.

16. Rubei coloris, ex qua copiosum
plumbum excoquitur.

17. Nigra, à vena cupri sic tincta.

Ein schwarzer glanz.

18. Iecoris colore, quæ ab alijs me-
tallis sic tingitur. quando color exte-
rior abraditur, proprius manet.

19. Flavi coloris, fluoribus luteis si-
milis.

20. Rubri vel æruginosi coloris.

Roth wie ein schon gedigen oder geseigere
kupffer.

21. Glebosa Fribergia. Grob spei-
ziger glanz.

22. Aeri similis. Kupffrichter glanz.

23. Islebiana, in lapide fissili.

24. Argenti & plumbi fœcunda.

Reich von Silber.

25. Aeris & plumbi ferax.

26. Fribergia varijs & diuersis coloribus tincta, iridè repræsentans. Ein glantz der mancherley von farben / siehe wie ein schöner rāgenbogen.

PLUMBAGO STERILIS.

1. PLumbago sterilis pici similis. Bechblende.

2. Stimmi similis. Kleine speisige blende.

3. Flaua nitēs Scharfenbergia prope Misenam. Licht gelbe blende.

4. Candida, nitens, Scharfenbergia.

5. Sterilis galenæ similis. Glantz blende.

6. Sterilis venæ cupri similis. Kupfferblende.

PYRITES ▶

ARGENTEI COLORIS.

1. PYrites è tenuibus crustis, argento polito similis. Ein weisser

weisser wasserkieß / sihet als wehr eh: von kleinen dünnen silberblechlein.

2. Quadratus, tessaris similis. Ein würfflichter wasserkieß.

3. E marmore rubro metallico. Ein weisser wasserkieß in ein rothen spat.

4. In marmore metallico, qui instar micæ scintillat. In ein silberweissen spath / der da glimmert wie ein fazensilber.

5. Ornatus fluoribus purpureis, amethystinis, quadrâgulis, pellucidis. Darauff viereckichte schöne durchsichtige flüsse stehen.

6. In saxo candido positus, qui granis coriandri saccharo obductis similis est. Ein weisser wasserkieß / darauff runde weisse kömer / vñ flockquersê stehn / dem überzognen Coriander gleich.

7. Spongiosus qui micat.

8. Pumicosus, & ab exhalatione ardentis nigro colore tinctus. Ein luster wasserkieß / so vonn der wüterung schwarzgraw geferbe.

PYRITES E QVIBVS

ignis elicitur.

1. **O**ctahedros, dodecahedros
è quo ignis elicitur. Dicitur
hoc modo, quia in quacunq; parte lo-
catur, stare solet. *Ein achtschiger/
zwölffschiger wasserkies/ gibt sethr.*
2. Glebosus, in terra arenosa candi-
da dura, repertus Mariebergi. *Ein
weisser wasserkies in cinem harten sandt-
echten erdtrich.*
3. In flauo candescens, spumæ lupi
similis.
4. Friburgius, cum plumbagine mi-
xtus.
5. Mariebergius è portiunculis cõ-
positus tessellatis, plumbo natiuo si-
milis. *Einem gedignen wismüt gleich.*
6. In quo sulfur natiuum luteum.
7. Squamosus, pelli serpentis simi-
lis, tinctus exhalatione subterranea
cinereo colore. *Ein schüppichter was-
serkies/ einer schlangen haut gleich/ d' von
bergdunst graw geferber.*

E QUIBVS IGNIS

non elicitur.

1. **P**Yrites argentei coloris, quem circumstant fluores lutei tessellati. Gelbe witrffliche flüsse / mit wasserkies überzogen.
2. Cum fluoribus luteis mixtus.
3. Fissilis, cunei forma in marmore metallico, qui cōtinenter exudat succum acrem. Schiffrichter wasserkies / bricht in einem spath wie feile / vnd gibe kein fettwz.
4. Cum fluoribus candidis, & marmore metallico mixtus, cerebro similis.

AVREI COLORIS.

1. **P**Yrites qui est solidus, & colorem auri totus refert, nomine Hispanico dicitur Marchasita. Marchasit.
2. Mansfeldius in fluoribus candidis sexangulis, non pellucidis. Ein goldgelber kupfferkies / in weissen sechsckichten flüssen.

3. Glebosus, in quo plumbago di-
ues. Darinn klein/peiffiger glantz.

E QVIBVS IGNIS

elicitur.

1. **G**lebosus, prorsus aurei colo-
ris. Einẽ feinen goldt gleich.
2. Glebosus, angularis. Ein stuck
voller ecken.
3. Cum silice durissimo cãdido mi-
xtus. Mit weissem hornstein vermẽgt.
4. Tessellatus.
5. Angulosus, cuius corium plenũ
est fluoribus candidis, sexangulis, pel-
lucidis.
6. Spongiosus, è granis partim ro-
tũdis, partim angulosis, compositus.

E QVIBVS IGNIS

non elicitur.

1. **A**nnebergius, angularis, in
pyrite candido. Ein eckich
ter goldtgelber kupfferkieß / in einem was-
serkieß.

2. Gishubelianus, in quo chrysocola natiua. Darinn ein berckgrün.

3. Gishubelianus, in quo plumbago sterilis, pici similis. Darinn ein bechblende.

4. Cui annata ochra pulcherrima. Darinn ein schön berckgelb.

5. Annebergius in saxo candido, qui facillimè igni liquefcit. Ein weißer stockquers.

VARIORVM COLORVM,

è quibus ignis non elicitur.

1. Spogiosus, aurei, viridis, cœrulei, violacei, purpurei, cinerei coloris. Einucker wasserkies von viel farben.

2. Aurei, rubri, purpurei, cœrulei, viridis coloris, in fluoribus candidis.

3. Zonitis in lapide cinereo, coloris aurei, viridis, cœrulei, purpurei, candidi, iridi cœlesti ita similis, quasi esset depicta in lapidè. Ein kies von schönen farben/einem rügenbogen äntlich.

4. Aurei, viridis, violacei, purpurei,

coerulei coloris, in marmore metallico, quod in rubro candidum est. *Ein cinem leybfarbnen spat.*

5. Coloris aurei, rubri, viridis, coerulei: quo tinctus est lapis ferri, crustaceus, ferrugineus. *Ein violfarbichter/angeflogner kupfferkieß/an einẽ rothgelben schirblichten eisenstein.*

6. Cupro polito similis. *Ein rother kupfferkieß.*

7. Pyritis rubri granula minima, in lapide cinereo, duro, floriæris similia. *Ein rother angesprengter kornichter kupfferkieß/auff einem grawen stein/kleinem geförnten kupffer gleich.*

RUBRI COLORIS, E

quo ignis non elicitur.

I. **R**uber durissimus Iſlebianus, laspidi rubræ similis. *Ein rother harter kupfferkieß/wie ein Jaspis.*

CINEREI COLORIS, E

quibus ignis elicitur.

I. **I**n candido cinereus, spongiosus. *Weißgrawer kieß.*

Fluidus

2. Fluidus in ochra natiua. Ein grauer flüssiger kieß.

3. Cui plumbago metallica annata est. Darinn ein schöner glantz.

4. Spongiosus, aqua pyritis ita tinctus & infectus, vt exterior cutis, æri purissimè polito similis sit. Ein pinsicher kieß/der vom kießwasser schon kupfferroth geseibe / das er für ein geseigere kupffer anzusehen.

E QVIBVS IGNIS

non elicitur.

1. Spongiosus. Voller löcher wie sein schwamm.

2. Cui plumbago sterilis, venæ æris similis, adnata. Daran eine kupfferblende.

3. Rarus, saxo arenario molli similis. Einem miltten sandstein gleich.

4. Spongiosus, in quo sunt crustæ quadratæ & fluoribus candidis, multiplices: quæ ornatae sunt granis, rubri, purpurei, cœrulei, viridisq; colo-

ris. Pimsicher kies / darinn viel dünne
viereckichte stütze / darauff kömlein von
vil farbichten kiesen.

5. Glebosus Kutzbachius, argenti
& æris feracissimus. Halt viel kupffer
vnd silber.

6. Subcinereus, Suacensis, valde du-
rus. Ein schwarzgrauwer kies / reich
von kupffer vnd silber.

7. Spongiosus, exhalatione arden-
ti tinctus nigro colore.

8. Cinereus, longus, quasi è mul-
tis virgulis compactus, qui continen-
ter atramentū exudat. Als von lan-
gen rüttlein / wie ein besenstil / zusamen
gesetzt / darauß täglich Kupfferwasser
wechset.

9. Glebosus, Hildeshemius, atra-
menti parens. Ein grauwer kupffer-
stein / darauß täglich / so er am wetter ligt /
heuffig kupfferwasser treufft.

10. Glebosus Radebergius, ex quo
sulfur excoquitur, Darauß man
schwebel sendet.

ALIO-

ALIORVM COLORVM E

quibus ignis non elicitur.

1. **C**Oerulei coloris, spōgiosus. Ein blauer kiez.
2. Violacei coloris, spōgiosus. Ein violbrauner kiez.
3. Purpureus.
4. Purpureus, in quo chryfocollatiua pulcherrima. Ein brauner kiez/darinn schon berckgrün.
5. Colore plumbagini similis. Ein glantziger kiez.

E QVO IGNIS

elicitur.

1. **N**iger glebosus carboni terrestri similis. Ein schwarzer kiez/steinkolen gleich.
2. Pyrites sterilis, qui igne liquefcit: ideoq; metallis loco plumbi additur, vt liquidiora in excoquendo fiant. à nostris vocantur Stein. Der im feurw steufft/w irdt zum züfsatz an statt des bleyes/ bey dem vnflüssigen erz/ das

sich nicht verbleiet/zugesagt.

3. Pyrites liquefcens. Flüssiger Kieß.
4. Venenatus, qui plumbi candidi venis adiungitur Eberndorfi. Si de aqua in qua lotus sit, aut homines aut animalia biberint, intereunt. Ein giftiger Kieß. Vom wasser darinn man in weschet/oder das dardurch/oder darüber fließt/stirbt alles was daruon trinckt.

PYRITES PARENES
succorum.

1. **I**N quo chalcitis gignitur.
2. **I**n quo Sory.
3. In quo Melanteria.
4. Cinereus, è quo atramentū continenter efflorescit.
5. Argentei coloris, in vena argenti viui.
6. Cromenauius in Morauia, ex quo succus indies extillat, qui sulfuris rubeo pellucido similis est. Der einem rothen schwebel gleich.

METALLORVM VA-
riorum fertilis.

1. **P**Yrites aurum in se continēs.
2. Argentofus.
3. Aerofus.
4. In Lygijs repertus auri argentiq̄;
ferax.
5. Bohemicus argenti & æris.
6. Aeris plumbiq̄e nigri fœcun-
dus.
7. In quo plumbum nigrum & can-
didum. Der bley vnd zin helt.
8. Glebofus candidus durus. Ein
wasserkieß/den man stuckicht finde/ vnd
auff die büchsen schraubet.
9. Duorum aut trium testiculo-
rum specie, in aquis reperitur colo-
ris auri.
10. Coloris argenti, qui ab exhala-
tione virofa, colore cinereo est tin-
ctus. Ein weisser wasserkieß/vom schwa-
den ganz grauw gefערbt.

P L V M B V M

nigrum.

1. **P**lumbum natium, sui coloris, sed impurum. *Gedigen Bley.*
2. Vena plumbi nigri apud Vbios candida, fluoribus candidis non pellucidis similis. *Bleyers auß dem stiffe Coln/weissendurchsichtige flüssen gleich.*
3. Vena plumbi nigri candida, fluoribus candidis, pellucidis similis, copiose diues, ex centenario enim fiunt libræ plus quàm sexaginta plumbi nigri.
4. Caldebornia, margæ cinereæ similis.
5. Lapidi arenoso candido similis.
6. Silici metallico similis, in quo venulæ viui sulfuris apparent.
7. E Polonia, cum ochra natua mixta.
8. **¶** Flores plumbi nigri, corallis albis similes.

Flau,

9. Flavi, sulfuris lutei lineis pleni, vnde nomē à plūbo & sulfure, Bley= schwebel. Ein gelber bley= schwebel.
10. Plumbū nigrum Villacense coctum. Rein bley / das kein ander metall hat.
11. E Palatinatu mollissimū. Ganz weich bley.
12. Depauperatum. Frisch bley / nicht reich am bley.
13. Diues. Reich bley / das viel silber helt.
14. In quo aurum. Werck.
15. In quo argentum. Werck.
16. Argento, cupro & auro mixtū. Werck.
17. Depuratum. Rein bley / das man zu probieren braucht.
18. E spuma argenti & molybdana confectum. Hart bley.
19. E spuma argenti coctum. Bley.
20. Metallis in excoquendo additum. Das man zum schmelzen vor= schlecht,

21. Granulatum vt nominant. **Ges
fönt bley.**
22. In minutissimum puluerem vel
granula redactum. **Das man zu Be
nedig zu den kleinen sandtseigern braucht.**
23. \int Ochra plumbana vulgaris.
Bleygelb.
24. Ochra plumbana optima. **En
ghisch bleygelb.**
25. \int Cerussa. **Bleyweiß.**
26. Cerussa natiua ex agro Vicen-
tino.
27. \int Minium è cerussa vsta factum.
Mennige/[Mintien.]
28. Imperfectè vstū. **Bleiche men-
nige.**
29. Secundarium, è plumbario lapi-
de, qui argenti plumbiq; fertilis est, fa-
ctum. **Mennige.**
30. Recrementum quod de plum-
bo, è spuma argenti facto, & de moly-
bdæna, detrahitur. **Abzugf.**
31. Recrementa candida plumbi ni-
gri Gollariana. **Weisser abstrich.**
- Plum-

23. Plumbi cutis impura. *Zinckner abstrich.*

33. \int Plumbum vi ignis in cinerem resolutum.

34. Cinis plumbarius chemistarū. *Alchimistische bleyfarb.*

35. Fumus venenosus luteus, qui attollitur, cum argentum à plumbo discernitur. *Gelber giftiger bleyrauch, wann man das bley vom silber verrauchet leset: lämet die leute.*

36. Plumbum elotum Dioscoridis.

37. Vstum Dioscoridis.

PLVMBVM

candidum.

1. **P**Lumbum candidum purissimum, effossum in Valle Ioachimica. *Geidigen zin.*

2. Granula parua candida, quæ lauantur prope Vallem Ioachimicam. *Geiffen zin.*

3. Ramenta plumbi candidi, quæ in

riuis colliguntur. *Blancß seiffenzin.*

4. Plumbum candidum purissimū,
natiuum, Schlacchenualde effossum.
Gedigen zin auff dem Schrodenstoln.

5. Lapilli Aldenbergij cādidis fluo-
ribus pellucidis similes. *Weisse zin-
graupen.*

6. Lapilli flauī viuo sulfurī similes,
in Hegnisto metallo. *Bleichgelbe zin-
graupen auff dem Hengst.*

7. Lutei.

8. Crocei coloris. *Rothgelbe zin-
graupen.*

9. Purpurei.

10. Virides prope Schreckenbergū
in aquis reperti. *Grave zingraupen/
so man auff dem Schreckenberge wascht.*

11. Albi in fluminibus collecti. *Ge-
seiffte/weisser zwitter.*

12. Candidi prope Schnebergum in
riuis inuenti. *Weisse geseiffte zin-
graupen.*

13. Nigri minutili, quos flumina de-
ferunt. *Affter.*

14. Nigri parui. Zeltwerck.
15. Nigri mediocres. Kresstein.
16. Nigri magni. Grober stein.
17. Lapillus niger, omnino suus & purus. Ein geschub / oder sehr reiche zwitterstein.
18. Lapilli nigri & flauī, mixti, ex He gnisto. Gemögter zinstein zum Hengst.
19. Nigri parui, & bractea plumbi candidi purissimi, in fluore candido. Kleine zingraupen / vnd rein gedigen zin in weissen flüssen.
20. Nigri Schlaccheualdenses in lapide metallico candidissimo. In einem weissen quers.
21. Nigri in lapide metallico cinereo. In einem grauen quers.
22. Nigri mediocres in marmore metallico. In einem leybfarbnē hornstein.
23. In fluore candido pellucido sexangulo.
24. Bohemici in lapide arenoso rubro.

25. In lapide ferri.
26. In lapide speculari candido pel
lucido Schlacchenualdæ.
27. Cum pyrite.
28. Nigri cinerei coloris. Grauer
Zwitter.
29. Lapis plumbi candidi in silice
metallico. Ein Zinstein/in einem Har-
tenhornstein.
30. Vena plumbi candidi, in quo
cadmia metallica. Kobelt in einem
Zwittergang.
31. Res fossilis micæ argenti similis.
Ein mispickel.
32. Plumbum candidum Anglicū
optimum & purissimum. Englisch
Zinn.
33. Candidum purissimum coctum
Schlacchenualdense.
34. Adulterinum, cui plumbum ni-
grum est additum. Gefelscht Zin.
35. In quo argentum. Zin das sil-
berf.
36. Durum. Frisch Zin.
Molle.

37. Molle. Schmidigzin.
38. In granula redactum.
39. Molle cancellatum. Geghitertzin/oder fauffmans gut.
40. In panes formatū, durū. Stuckzinn.
41. Excrementis excoctū. Von der halben oder alten schlacken gemacht.
42. Cerussa è plumbo candido. Spanisch bleyweiß.
43. Lapilli nigri steriles, similes forma & colore lapillis nigris proiectis. Quando cum lapillis plumbi candidi coquuntur, plumbum consumūt: & quod remanet, indurescit, & maculis dedecoratur. Schul / raubt im feltw: das zin / macht es spröde vnnnd fleckicht.
44. Lapis plumbarius Annebergius, qui malleo fractus, argillæ sit similis: vnde catilli conficiuntur, sed non apti ad metalla propter mixtionem plumbi albi, quod lapis in se cōtinet. Das erz wirt darinn nicht flüssig/ vnnnd

calciniert sich zum theil / von wägen des
zins so darinnen.

45. Plumbum candidum coctum,
cui plumbum cinereum est additum.
Conterfei / [Guntelfee.]

46. Recremētum plumbi candidi.
Zinschlacken.

P L V M B V M

cinereum.

1. **H**Oc Bisemutum nostri metal
lici vocant: & solet ab ijsdē
tectum argenti nominari, quia ei ar
gentum sæpe subsidet. *Wismüt /*
[*Wismat.*]

2. Flos plumbi cinerei candidus.
Cinweiße wismüt blüme.

3. Purpureus.

4. Rubens.

5. Plumbum cinereum natium pu
rum, quod in montibus vi caloris in
terni è vena in lapidem stillat, & for
mam salis Indici acquirit.

Alde-

6. Aldebergium in lapide cinereo duro. Ein wismüt in einem grauen stein.

7. Crustaceum è Valle Ioachimica. So stückweise bricht.

8. Glebosum Schnebergense, in lapide nigro friabili. Stückweise in einem murben stein.

9. In lapide candido.

10. In filice candido durissimo.

11. Tessellatú in lapide cinereo plúbi cinerei. Auff einem grauen wismüt erz.

12. Vena plumbi cinerei torrefacta, in qua vi ignis granula argenti purissimi similia extracta eminent. Ein geröster wismüt / der voller silberweisser tröpflein steht.

13. Plumbum cinereum excoctum.

14. Panes è plúbo cinereo impuri.

15. Panes plumbi cinerei puri.

16. Plumbum cinereum rarum excoctum.

17. Vena plumbi cinerei vsta, ad v-

sum figularum. Saffran farb/damie die Töpffer blau gleszen.

18. Recrementum plumbi cinerei, crocei coloris. Gelbe wismüt schlaefen.

S T I B I ▶

1. S Tibi Romæ effossum in Circo Flaminio, molle & nigrū, & crustaceū, instar magnetidis. Römisch spießglas.

2. Fossile friabile, polito ferro simile ex Ilua maris Tyrrheni insula. Auß der Insel Ilua.

3. Fossile Boëmicum in silice candido.

4. Isfeldium ex Hercynijs, quod è paruis, & longis & rotundis crustulis angulatis quasi confarcinatum est, in silice candido.

5. Stolbergium in quo sunt fluores candidi, sexanguli, pellucidi. Stolbergisch mit flüssen.

Panno-

6. Pannonicum, in quo aurum & plumbum nigrum.

7. Sibi vena galenæ sterili similis.

8. In lapide duro, pyritę argętei coloris similis.

9. Sibi in vena ferri inuentum. In einem eysenstein.

10. Nascens iuxta schiston lapidem prope Frïburgum in Misnia.

11. Sibi, quod multa coctione in plumbum mutatum est.

12. Coctum scissile.

13. Coctum solidum.

14. Per quod aurum purgatum est. Dardurch goldt gegessen.

15. Panes è sibi.

16. Recrementa sibi.

FERRVM ▶

1. Ferrum purum sui coloris, in
 † eius venis repertum in si † suis
 M

lice candido. Kein gedigen eysen
erz.

2. Noricum purum in arena flumi-
num repertum, quod nunc Stirium
nominant. Kein gewachsen eysen.

3. Lapis ferri, iecoris colore, Gol-
decronachi fossus in Francia, in quo
bractæ auri purissimi. Ein eysen-
stein/darinn flemmicht Goldt.

4. Lapis ferri, iecoris colore, ibidē
inuentus, in quo bractæ argenti pu-
rissimi. Darinn kornlein / von gediga-
nem weissem silber.

5. Cum magnete mixtus. Ein ey-
senstein/der Magneter.

6. Vena ferri Gishubeliana iecoris
colore, solida, dura, ponderosa.

7. Iecoris colore, botryitis. Wie
ein nateürliche weintraube.

8. Iecoris colore in filice candido,
ita mixta, vt marmoru leucosticto sit
similis.

9. Vena ferri ærofa. Eysenstein
der auch kupffer helt.

Cobal-

10. Cobalto mixta.
11. In qua plumbum candidum.
12. Iecoris colore spongiosa, Tor-
gana, è qua ferrum copiose excoqui-
tur. *Daraus man vil eysen rennet.*
13. In qua plumbum candidum.
14. Vena ferri in lapide fissili.
15. Iecoris colore, optima. *Staa
helreich eysen.*
16. Norica, ex aquis ferriferis con-
creta. *Aus den eysenschüssigen was-
sern/in der Steirmarck.*
17. Saganae in Lygijs: quæ quando
eruitur, iterum intra decennium na-
scitur. *Der für vnd für wechset.*
18. Nigra, dura, ponderosa, cerebro
similis. *Ein derb/eysenerz.*
19. Inter Hoenicham oppidum, &
Veterocellam, in pago Caldofano, è
puteo effossa.
20. Inter Francobergam & Chem-
nicium è puteo effossa, quæ intus o-
chram continet.
21. Nigra, dura, lapidi gagati similis,

è multis quasi racemis constans, ab vna gleba assurgentibus, ab exhalatione subterranea croceo colore tincta. Ein schwarzer zackichter eysenstein / oben von bereckwitterung schön safran gelb gefärbt.

22. Sui coloris, exhalatione ardenti nigra tincta.

23. Glebosa, sui coloris, quæ similis gagati, nigro corio obducta est. Ein lichtgrauer eysenstein / der mit einer schwarzen haut / gleich einem polierten agstein überzogen ist.

24. Cinerea, scopis similis.

25. Hæmatiti similis.

26. Lutea.

27. In cinereo nigra, botrytis: quasi è granulis gagatis nigri esset composita, in fluoribus candidis.

28. In qua plumbago sterilis.

29. In qua mica. Darinn mispikel.

30. In qua pyrites aurei coloris.

31. Plumbi sterilis, sterili piceo similis.

lis. Einer bechblende gleich.

32. \mathcal{J} Ferrum coctum. Berende
eyfen.

33. Ferrum viuum, Plinij. Eysen
mit dem magnet bestrichē/ kompaßzüng-
lein.

34. Vena ferri vsta.

35. Vena ferri lota.

36. Ferrum Noricum optimum, ex
luto in aquis ferrugineis coagulato,
coctum. Eysen so man in Steirmarck
außschlich macht.

37. Terra lutosa, è qua ferrum No-
ricum excoquitur. Schlich darauß
man eyfen rennet in Steirmarck.

38. Ferrum Ilmenanū, quod ad syl-
uam Bacenim, è terra spadicea coqui-
tur. Das auß einer kesselbraunen erden
gerennt wirdt.

39. Quod ex ochra rubiginosa, quā
Läbererz vocant, excoquitur. Lää-
bererz.

40. Quod ex aggeribus ferri anti-
quis coquitur. Auß alten sinderhal-

len gemacht.

41. Ex recrementis cupri coctum; quæ in cortinæ fundo remanet. Aufz Kupfferschlacken gemacht.

42. Durum: quod in fundo catini purum remanet, quod difficulter ducitur. Teul eyfen / vnſchmeidig eyfen / Das ſich in rinnen zu grundt ſetzt.

43. Durum Smalachaldenſe. Hare eyfen / Senſen eyfen.

44. Tenax, Sueuicum. Zehe eyfen.

45. Optimum, quod in excoquendo in ſuperficie natat. Kern eyfen.

46. Rimis plena. Schiffrich / aſcherwellich / rowbrillichig.

47. A quo retracta recremēta. Geſindert eyfen.

48. In aciem mutatum, multiplici extinctione. Stahel / oder gehertel eyfen.

49. Cui acies addita. Geſtachlee eyfen / daran ſtahel geſchweiſt.

50. Ductile. Schmeidig eyfen.

†murb 51. Fragile. Sprod eyfen / tmuhz eyfen.

52. Bacilla ferrea. Eysenstäbe.
53. Laminæ seu bractææ ferri. Eysernblech.
54. Ferrea fila. Eysendraath.
55. Ferri scobs elimata. Eysenfeiletten.
56. Rubigine læsum. Rostig eysen.
57. Politum, & ita arte præparatū, vt ferruginem non attrahat. Eysen das nicht rostet.
58. Politum. Bereit eysen / poliere eysen.
59. Inauratum. Vergülbt eysen.
60. Argentatum. Übersilbere eysen.
61. Plumbo cādido obductū. Verzint eysen.
62. Aqua atramentosa in æs coloratum. Gesehrt eysen.
63. A natura fontis Cepusij in æs mutatum.

RECREMENTA NI-

gra ferri.

Schwarzer sinder.

1. Cinerea.
2. Cærulea.
3. Fabrorum. Schmidſchlacken/oder ſinder.
4. Defiliencia de maſſa ferrea calida, quando denſatur, & pulſatū malleis ligneis in maſſam redigitur. Eysen das da abſpringt/ wann man es zuſammen treibt.
5. Bractææ, quæ de ferro defiliunt, quando bacilla malleis magnis faciunt, quibus poſtea fabri ferrum acunt. Groſſer hammerſchlack/damit die ſchmid ſtächlen.

S T O M O M A

ſeu acies.

1. **C**halybis vena pura ex Naricis, ſeu Votlandia prope Fichtelbergum. Fichtelbergiſch ſtahlſtein.
2. Stomoma ex vena Chalybis excoctum.

coctum. Kernstahel.

3. E ferro optimo coctum. Ey-
senstahel.

4. Vena chalybis cinerea, diues.
Ein reych stahelstein.

5. Acies durissima. Kern stahel.

6. Bacilla ex acie facta. Stahel-
stäbe.

7. Bractæ longæ è chalybe, qui-
bus mouentur horologia, & instru-
menta alia, quæ rotis versantur in cu-
linis, & locis alijs. Stehline sädern.

8. Squamæ chalybis. Stahelham-
merschlack.

9. Chalybis scobes elimata. Feil-
späne von stahel.

10. Oleum chalybis è scobibus eli-
matis factum. Stahelöl.

11. Chalybis fila. Stehliner draath.

12. Recrementa chalybis.

13. Chalybeæ acus. Stehtherne
nadeln.

ALCYONIA, CON

cha, & alia, quæ ex falso liquore maris, & ex eius spuma, cum tenuissimis sordibus permista, cõcrescunt.

1. **A**lcyonium spongiæ simile.
2. **A**Figura longiuscula.
3. Milesium.
4. Fungi simile.
5. Pila marina. Meerballe.
6. Spongia. Schwamm.
7. Spongites. Schwammstein.
8. Corallium rubrum. Corallen.
9. Subrubrum.
10. Candidum.
11. Nigrum.
12. Melicera, vel fauago.
13. Androfaces.
14. Sol marinus. Meer Sonne.
15. Stella marina pectinata. Meersterne.
16. Stella marina leuis.

Echi-

17. Echinus ouarius. Ein runder Meerigel/[oder Seeapffel.]
18. Hippopotamus, id est, caballus marinus. Meer rößlein.
19. Cancellus in buccina tuberosa, Ein klein Krebslein / in einem schnecken-Heußlein.
20. In Trocho.
21. In Nerita.
22. Oua Caniculæ piscis.
23. Os vel testa Sepiæ. Fischbein.
24. Lepas, Pantalena vulgò Italis.
25. Tellina ex mari Adriatico.
26. Ex mari Tyrreno violacei coloris.
27. Purpura.
28. Chameleus.
29. Peloris.
30. Aspera.
31. Nigra.
32. Pecten maior. Groß Jacobs Muscheln.
33. Minor. Klein Jacobs Muscheln.

34. Candidus.
 35. Luteus.
 36. Striatus.
 37. Pectunculus, altera parte auritus.
 38. Pectunculus candidus.
 39. Cinereus.
 40. Corallinus.
 41. Fuscus.
 42. Fuscus cum croceis maculis.
 43. Niger.
 44. Conchæ striatæ.
 45. Candidæ non striatæ.
 46. Concha altera longa.
 47. Conchulæ rugosæ.
 48. Concha rhomboides.
 49. Concha fasciata.
 50. Mater vnionû. *Perlen müter.*
 51. Echinata.
 52. Depressa.
 53. Cælata, cum suo operculo.
 54. Operculum cochleæ, vel umbilicus Veneris. *Ein Meerbone.*
- Cochlea

55. Cochlea cylindroides.
 56. Trochus.
 57. \int Turbo pentadactylos.
 58. Turbines tuberosi.
 59. Longi.
 60. Acutiores.
 61. Obtusi.
 62. Leues.
 63. Virgati.
 64. Scabri.
 65. Turbines intra spongas viuentes.
 66. Ostrea cum turbine tuberoso.
 67. Ostrea. \int strien.
 68. Limnosta.
 69. Mytili, Mituli.
 70. Buccina.
 71. Cochlea Veneris, siue Murex.
 72. Mutianus.
 73. Cochlearum Veneris quatuor species.
 74. Solen mas, vel dactylus.
 75. Onyx.

TIT. XXX. ALCYONIA.

- 76. Neritæ Aeliani.
- 77. Tubuli, vel Siphunculi.
- 78. Dentale.
- 79. Entale.
- 80. Vnguis odoratus.

FINIS.

CALCVLORVM
QVI IN CORPO
RE AC MEMBRIS HO-
minum innascuntur, genera XVII.
depicta descriptaq;, cum Hi-
storijs singulorum ad-
mirandis:

PER IO. KENTMANNVM
Dresdensem Medicum.

TIGVRI, 1565.

ORNATISSIMO
 VIRO, PIETATE, ERV-
 ditione, & magna rerum experien-
 tia præstanti, Conrado Gesnero, ar-
 tis Medicæ doctõri, amico suo
 longè charissimo, Ioan-
 nes Kentmanus Dres-
 densis Medi-
 cus S.

*Proximis meis literis quas 22.
 die Decembris, Anni elapsi
 1563. ad te dedi, petiui abs
 te, vir eximie & amice di-
 lecte, moram tantisper face-
 res edendi eius libri, quem de Lapidibus atq;
 Gemmis parabas, eiusq; ad me dederas speci-
 mē, donec alteras à me acciperes, quibus cum
 aliquid quod addendum (meo iudicio) nõ in-
 commodè putarem, missurus essem.*

*Eius igitur petitionis hanc habui causam;
 quòd cum eo in libello vidissem, varios atque
 diuersos abs te pingi describiq; lapides, quos
 in terra generari & crescere constaret, non*

EPISTOLA.

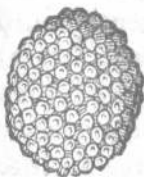
*incommodè te facturum arbitrarer, & bonis
ingenijs gratam operam daturum, si subter-
raneis istis eos addideris, quos in hominũ cor-
poribus, eorundemq; membris nasci experien-
tia docuit, eosq; nõ minus forma generibusq;
varios: qui quidem doctis pariter atque indo-
ctis maiorem etiam admirationem mouebũt,
quàm illi ipsi qui in terra geniti reperiuntur.
In qua re vt meum quoque studium tibi pro-
barem, aliquos ex ijs quos corporibus huma-
nis innasci comperimus, depictos dare,
& quibus in membris & perso-
nis singuli fuerint reperti,
paucis subijcere
volui.*

LAPIS

LAPIS IN CEREBRO HOMINIS

reperitus.

L

IR clarissimus Johannes Pfeil, artium & medicinae doctor, in Academia Lipsensi quondam professor, affinis & praceptor meus charissimus, saepe inter pralegendum publice nobis auditoribus narrare solebat, se curationem suscepisse hominis miseri atque inopis, ubi primum Lipsiam redisset ex Italia: ubi complures annos egregiam Medicinae operam nauarat, & maioris diuitisque nosocomij

DE CALCVLIS

Florentini conductus mercede medicus fuerat, vir magna doctrina & plurimo rerū vsu. nam & à philosophia, arte Medica atq; Astrologorum scientia præclarè instructus, & Latinè atq; Græcè insigniter doctus erat: is igitur curâ se egisse ægri cuiusdam affirmabat, qui diuturno atq; intolerabili capitis dolore adèd fuisset excruciatuſ, vt dies noctesq; nullam prorsus quietis caperet partem. Interrogatus aut ipse, aut qui ei tum ministrabāt, quid sibi præcipuè doleret? Capitis continuo cruciatu se confici aiebat, quem sibi Mori esu contraxisset. Nulli operæ tum parcens Medicus, omnes adhibuit machinas, nihil intentatum reliquit, imò vero & suis ipse sumptibus medicinam pauperi ægroto comparauit, vt quoquo modo posset, languenti opem auxiliumq; ferret, sibiq; amplissimam inde mercedem quæret, gloriam. Sed in tam dubio atque desperato casu, omnē operam ludos fecit,

IN CORPORE HVM. >

fecit, nulla quæ sanaret medicina, tanto malo reperta fuit, æger perpetuis doloribus, ijsq; acerbissimis superatus vitam morte commutavit. Hic prædictus doctor Iohannes Pfeil, homo industrius & fidelis medicus, cū arderet desiderio cognoscendæ causæ tanti cruciatus, quò faciliùs & rectiùs opitulari alijs simili in casu posset, à defuncti cognatis precario impetrat, vt disseccare sibi caput mortuū liceret. Erat enim inter cætera dona quibus clarebat, etiam Anatomes egregiè peritus. Quod cum fecisset, in capitis aperti cerebro lapidem reperit magnitudine & forma Mori, colore autem quasi pullo aut cinereo, quem deinceps pro singulari miraculo multis ostendit. Discipulī & auditores huius viri inter ceteros fuerūt præcipui illi & præstantes viri, D. V. daltricus Stendlerus physicus Labachensis, D. Iohannes Sprembergius physicus medicus Vratislaviensis, D.

DE CALCVLIS

Matthias Cornax, Cæsareæ maiestatis medicus Viennæ, D. Vvolfgangus Meurerus philosophiæ & medicinæ professor in Academia Lipsensi, vir pietate & doctrina singulari, & artis Medicæ peritissimus, tunc temporis omnes artium & philosophiæ Magistri. Non multò post idem D. Iohannes Pfeil Lipsia in aulam accitus fuit à duce Saxonix Maurilio, cuius corporis curam egit, donec anno 1544. Lipsiæ calculi doloribus confectus è vita discessit.

CALCVLI IN TONSILLIS faucium.

II.

VT mirum est atq; rarum in cerebro humano lapides nasci: ita non minus fortasse admirationis habebit, quod in tonsillis, siue faucium glandulis (quas à similitudine Amygdalas dicimus, quarum munus est hu-

humore ex cerebro in *χηραμὸς* destillante, salivam vocant, fauces ipsas & larynga linguamq̄, atq̄ ad eò omnem concauitatem œsophagi ad orificiũ vsq̄ ventriculi irrigare) calculi quoque generentur, de quibus vir clarissimus doctor Iohannes Langius, illustrissimorum principum comitũ Palatinorũ medicus, secundo libro suarum Epistolarum medicinalium scribens: Curasse se, inquit, canonicum Ratisponensem nobile de Sparneck, qui ob lapidem in tonsillarum faucium abscessu concretum continua afflictus sit tussi, quo emollito humore, oborta ex destillatione valida tussi, calculum gypseum excreuerit, simillimũ tophis qui intra digitorum articulos chiragra laborantibus accrescere ex pituita solent. Quomodo autem quibusq̄ medicamentis atque medijs id factum fit, ibidem exponit.

DE CALCVLIS

LAPIS IN TVMORE

sub lingua concretus.

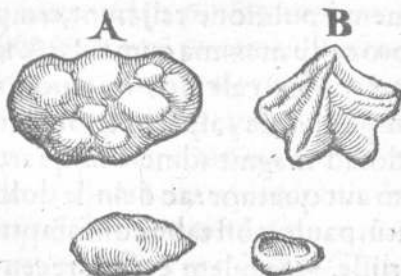
III.

TOrgæ in aula principis electo-
ris Iohannis Friderici vera laude
Religionis illustrissimi, tibicen e-
rat, quo buccinatore nonnunquam
princeps utebatur, in eo studio cum
ingenio nec sine industria versatus, Iohannem Steidelium vocabant. Huic
tuberculum sub lingua surgit duriu-
sculum & diuturnū, sed doloris pror-
sus expers: quod ipse & quos consu-
lebat, ex flatu vehementi sic intumu-
isse opinabantur. Sed cum paulatim
accresceret, & buccinanti impedimē-
to esse cœpisset, à chirurgis consilium
petit, qui malagmatis foris apposis,
intus

intus autem gargarisationibus tumo-
remollito, saniem tuberculum illud
facere cogunt: quod dum ictu aperi-
retur, exprimereturq̄, iuxta pus du-
rus quidam lapillus exilit, qui etiam-
nū penes me est, ut bina pisa magnus,
teresq̄, cum arefacta atq̄ excortica-
ta lauri bacca similitudinem habens,
colore spadiceus & iustæ grauitatis.
Vulnus deinde sanatum integrè fuit,
& tumor euanuit, nec tibia canenti
amplius molestè obstitit,

CALCVLI PVLMONVM,
IIII.

DE CALCVLIS

A.

Calculus à Valopio repertus.

B.

Calculus, cuius Paulus Aegineta meminit.

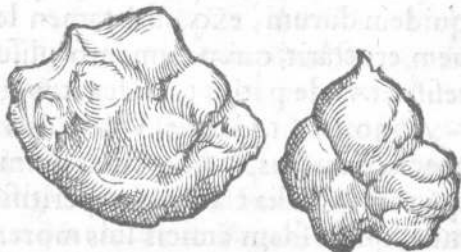
QUòd in pulmonibus calculi nõ aliter atq; in renibus aut vesica gignantur, nõ semel ab industrijs Medicis compertum atq; deprehensum est, vt ex longè clarissimi atq; perantiqui Medici Pauli Aeginetæ cõmentariorum lib. 3. cap. 31. apparet, cuius verba subijcere libuit: Expertum certè mihi, inquit, aliquem ex ijs qui sanguinem è pulmone reijciunt, temporis processu maxima cum tussi & sanguinis copia calculos quatuor aut quinque expuisse, asperos tribulorum modo, ad magnitudinem filiquarum trium aut quatuor: ac deinde dolore leuatũ, paulo pòst tabe consumptum interiisse. Similem casum recenset etiam Alexãder Trallianus lib. 5. cap. 4. se

4. se virum vidisse, qui cum tussi sicca vsq; ad tabem maceraretur, eiq; diætã frugi ex humectantibus & temperamento leniter frigidis indixisset, tandem oborta tussi, ex pulmone lapidẽ quidem durum, exquisitè tamen leuem, eructãrit, qui pauimento illisus resiliet. vnde patiens tussi leuatus est.

Anno 1561. Gabriel Valopius vir præclarè doctus, & Anatomes omniũ qui tum in Italia claruerunt, peritissimus, quibusdam amicis suis morem gerens, in celeberrima schola Patauina, iuuenis cuiusdam viri corpus secuit: qui aduersa valetudine diuturna vsus, tabe paulatim cõsumebatur, de anhelo pectore, & quotidiana tussi præcipuè querens, donec tandẽ placidè ex hac vita migravit. In eius pulmone Valopius quatuor lapides offendit, nullum faba maiuscula minorem, latos nonnihil & tuberosos, cinereos & subduros.

DE CALCVLIS
LAPILLI IN HEPATIS
substantia coagulati.

V.

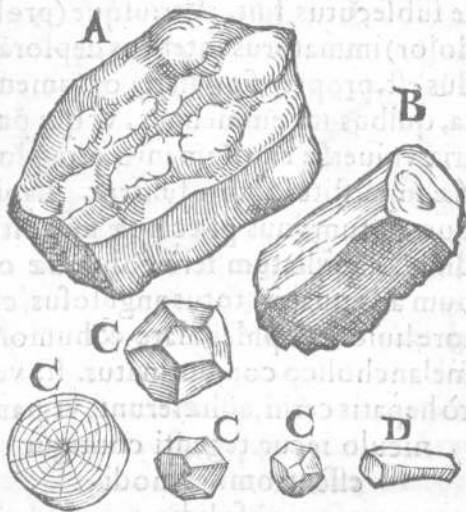
VT à Peucero Philippi Melanchthonis genero (viro illustri doctrina, perito rerum & exemplorum omnisq̃ vetustatis, quo cum mihi vetus & iucunda necessitudo intercedit) accipio, vtq̃ idem in Commentario suo de Diuinationum generibus memorat, tres lapides reperti fuerunt in hepate Hieronymi Scribæ iuuenis Norici mirè studiosi, docti atq̃ periti, quondã Valerij Cordi comitis per
Ger.

Germaniam & Italiam, amicorumq; ipsius quos coluit intimi, qui Cordū florente ætate Romæ extinctum, Parisijs anno 1547. nō multò pōst morte subsecutus fuit. Vtriusque (proh dolor) immaturus interitus deplorā- dus est, propter singularia ornamen- ta, quibus ita eminebant, vt qui patriæ vniuersæ emolumento atq; glo- riæ superstites futuri fuissent. Lapi- dum eorum vnus præcipuæ magnitu- dinis, dimidiatum ferè columbæ o- uum adæquauit, totus angulosus, co- lore liuido, ex phlegmate & humore melancholico conglutinatus. Ita ve- rò hepatis carni adhæserunt, vt pan- niculo iecur tegenti contigua- essent, omnes modi- cè solidi,

DE CALCVLIS
CALCVLI IN FOLLICV-

lo fellis generati.

VI.

A.

*Calculus excisus à Valopio inter
alios 123.*

B.

Calculus Friderici III. electoris Saxonie.

Lapides

C.

Lapides Badehornij.

D.

Lapis per medium fractus.

Non secus atque in pulmonibus *in pulm.*
 phlegma, ita quoque flaua bilis *gallib.*
 prius hepatis calore adusta, postea in *phlogis.*
 lapidis formam in fellis folliculo con-
 crescit, vnde eos eximi ante experien-
 tia probauimus, sed ex illis ipsis lapil-
 lis bilis receptaculo inherentibus ma-
 gnas obstructions in vasis, multaq;
 violenta symptomata consequi non
 minus compertum est: in quibus vel
 peritissimi medici atate prouecta he-
 rere atq; impediri queant, ambigen-
 tes nimirum vnde tam ancipites egro-
 tationes & accidentia ita varia exi-
 stant. Atq; vsu attentioribus medicis
 inter secandum corpora humana ve-
 nisse audiuius, non duos solùm aut
 tres, verùm aliquãdo centenos quoq;
 in eodem receptaculo tales calculos

vt repererint. Utinam sæpe multūq̃
 in dubijs præsertim ac periculosis ca-
 sibus, similiter fieret, atq̃ ab extincto-
 rum cognatis precibus obtineretur
 secare corpora vt integrum esset, non
 dubito eiusmodi sæpe res oblatū iri,
 quæ vsu notatūq̃ vtiles atque dignæ
 forent.

Qui in fellis receptaculo fiunt la-
 pilli, magnitudine lentes, pisa, fabas,
 auellanas, aut digitorū articulos, vel
 iuglandes etiā adæquant: forma par-
 tim rotūdi, partim angulosi: ijq̃ aut
 pentagoni, aut heptagoni, aut octago-
 ni, aut plurium etiam angulorū: quo
 enim plures simul reperiuntur, eo ma-
 gis sunt angulosi: oēs vt tophi leues,
 colore ad flauum accedēte, qui cum
 ipsis augetentibus paulatim in cro-
 ceum mutatur, modicè solidi: fracti,
 intus subpunicei apparent, pleni an-
 gustis circulis seinuicē ambientibus,
 ita vt videre sit cuius saltē obiter ad-
 uertenti, quomodo lenta & viscosa
 bilis

bilis à centro adufq; superficiem fen-
fim adhærefcens accreuerit, & hepa-
tis feruore in eam soliditatem dura-
ta fuerit:

Eximij atq; clariffimi viri D. Bada-
horni Iurifconfulti, hodie cōfulis Li-
pfenfis, frater (cui Materno nomen,
quo ego familiariffimè vſus fui) ſum-
mo ingenio adolefcēs, (forma ac ſpe-
cie liberali, animo læto atq; alacri, in
omnibus rebus comis & perquàm hu-
manus, moribus quoq; compositis
& temperatis) in Italiam ſtudioſū cau-
ſa proficiſcitur, indeq; domum reuer-
ſus, quæri ſenſim de ſtomachi & hy-
pochondrij dextri torſionibus, nec
non de nauſeæ moleſtia cœpit. Erat
enim ἀποφθ, & aluo ſemper ſtrictio-
re, quæ ſymptomata ſomno ipſum
priuabant, vnde & membrorum cor-
poris laſſitudinem, & mœrorem, &
melancholicas affectiones, tabe quo-
que conſequi neceſſe fuit: quibus ma-
lus miſer tantisper infeſtabatur, donec

DE CALCULIS

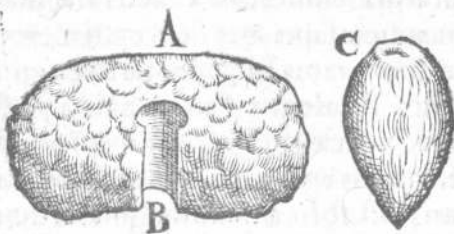
& dolore & mœstitia leniter emarcesceret. Multifaria remedia plurimorum doctorum consilio adhibuit, verum frustra, quod ægritudinis rationem rectè videret nemo. Plures ex medicis quibus tum utebatur, & cognatis suis, arbitrabantur ipsum in Italia φιλτρον haussisse. Cum igitur in vera inuocatione filij Dei decessisset, magnitudine dolorum fractus, quod factum fuit anno 1551. ætatis autem suæ 29. corpus defuncti permissu fratris sectum, membris intus omnibus saluis atq; integris: corde saltem modicè tabido fuit. Vbi verò fellis vesica aperta, intus 22. calculi, quasi subluteti, magnitudine dispari reperti fuere, quorum minimi pisicis minutis, maximi medicis fabis responderunt. Omnes quinque, septē, octo aut plurium etiam angulorum.

Paris formæ, sed numero plures calculi è fellis vesica Christiani regis Daniæ vita defuncti, excisi dicuntur. Is
diem

diem suum obiit anno Salutis instauratæ, Millesimo, quingentesimo, & quinquagesimonono. Sed raræ magnitudinis lapis in eadem cysti memorandi principis Friderici tertij cogno-mento Prudentis (cuius paulò pòst vbi de vesicæ, quæ vrinæ receptaculū est, lapillis egero, mētio fiet) peruesti-gatus fuit, forma quadrangula, articu-li granditate, sed colore aliorum dis-similis, quasi ad prasinum accedente.

Hoc duplo maiorem nobilissimus Anatomicus Gabriel Valopius in po-strema sua Anatome, quā paulò an-te obitum Anno 1562. in celebri A-cademia Patauina absoluit, è felle vi-ri cuiusdam inter cæteros, quorum centum & viginti tres numerati fue-re, exemit, instar semiovi gallinacci, grandiusculum, latiore[m] quàm rotū-diorē, digitum vnū crassum, multisq; tuberculis asperū, vt tophus leuē, & luteū: reliqui, modicas fabas: minimi atq; plurimi, pisa quātitate retulerūt.

DE CALCVLIS
CALCVLI RENVM.
VII.

A.

*Calculus Friderici III. electoris Sa-
xonie.*

B.

Foramen erosum, quod vrina perfluxit.

C.

Calculus Amygdalinus.

Licet non modò vñtatum, sed & quotidianum sit, arenulas & calculos intra renes reperire, ibidem natos & adauctos, magnos & paruos, duros & læues: forma diuersos, oblongos, acuminatos, latos, angulosos, rotun-

rundos, planos, coloribus albos, pul-
 los, flauos, fuluos, spadiceos & ni-
 gros, vt depingi nullo modo possint:
 tamen hosce duos lapides, ob singu-
 larem quandam granditatem & for-
 mam adijcere volui. Alter & maior
 quidem (vt deinceps in descriptione
 lapidum vesicæ dicetur) è dextro re-
 ne laudatissimi & pientissimi princi-
 pis Friderici tertij, Saxonix electoris,
 aperto post obitum eius cadauere, ex-
 cisus fuit. Alterum cuiusdam paupe-
 ris, pannicularij vxorem viginti an-
 nos natam, Misenæ excreuisse constat,
 post innumera medicamenta, tanta
 difficultate, vt in discrimen vitæ veni-
 ret. Equidem similes dolores, quod fa-
 teor, ante non vidi. nam sex totos dies
 cruciatus enitendo perpeffa fuit adeo
 fauos, vt ei crus dextrum stupore pe-
 nitus rigesceret, & denigraretur, do-
 nec lapidem peperisset magnitudine,
 forma atque colore amygdalæ ita si-
 milem, vt amygdalis permixtus ab ijs-

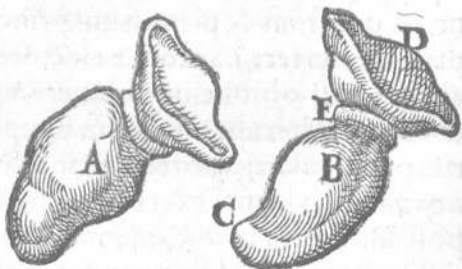
DE CALCVLIS

dem internosci repentino aspectu vix
possit.

CALCVLI IN VESICA

hominis durati.

VIII.

A.

Dextrum latus calculi.

B.

Siniſtrum latus.

C.

Cuspis in meatum vrinalem porrecta.

D.

Pars latior in vesica.

Me-

E.

*Medium calculi, quod vesicæ orificium
amplexū fuit, & exitum urinae prohibuit.*

Non secus atq; de renum lapillis dictum est, in vesica quæ urinam excipit, lapilli concresecunt, nec minus varij forma, quantitate atq; colore: nisi quod vesicæ calculi apud quosdam præcipuæ cuiusdam magnitudinis & duritiæ esse solent, vel tantæ, vt nec medicamentis atteri expelliq; nec instrumentorum vsu frangi eximiq; iam tæsis queant: sed necesse sit, qui t *incisis* sic infestantur, quod ipse perturbato *vesicis* animo non semel expertus fui, mole dolorum superatos oppressosq; inter infandos cruciatus miserè oppetere. Equidem, quæ mea est opinio, nullam acerbio rem homini mortem accidere posse puto ea ipsa, quam calculi inferunt tormenta, vbi quis membris omnibus saluis viribusq; integris violento impetu adigitur, vt animam

DE CALCVLIS

indignè exhalet : id quod Fridericò III. Saxonix electori primo, pietate, studio pacis, multisq; virtutibus memorando (qui Anno 1593. die 27. Ianuarij in lucem fuit editus) euenit. Is enim pius & sapiens princeps, cum è terra sancta (in quam profectus fuerat, vt vestigia cerneret, in quibus filius Dei ambulauit, docuit, signa fecit, & totius mundi peccata sua morte persoluit) domum ad suos foeliciter & incolumis redijsset, quod fuit anno 1494. deinceps celeberrimã Academiam Vitebergicam instituit, anno 1502. accitis vndiq; magno labore impendioq; viris doctis, sapientibus, omnium linguarum atq; doctrinarum peritissimis, quos & honore & beneuolentia profectus fuit, & liberalissimis stipendijs è fisci proprij facultatibus affecit, quibus etiamnũ illorum successores vtuntur, fruuntur. Hoc salutari præfide vera religionis doctrina à sordibus monachorũ repur-

repurgata atq; illustrata per virum excellentem ac verè diuinum, Martinũ Lutherum innotescere & propagari cœpit, anno à Christo nato 1517. pro quo summo beneficio Deo sempiternas gratias agere omnes debemus, quos ex Papisticis tenebris clementer eripuit, atq; ex fascino superstitionũ & falsarum opinionum laqueis explicatos, reduxit ad lucem doctrinæ purioris, & agnitionem veram mediatoris Iesu Christi, cuius nomen iam penè deleuerat obliuio. Hic idem princeps postea propter opinionem ingenij, sapientiæ, grauitatis ac fortitudinis, à sacro Romano imperio magna consensione Imperator electus fuit, anno 1519. Verùm magno animo, vt sapiens princeps, multis in medium adductis grauib; rationibus, imperium ad se delatum recusauit, haud parem se existimans tantæ maiestati tantoq; oneri perferendo, suoq; suffragio Carolum Austriae archiducem

Friedrich

1519
rator etc
fuit.

DE CALCVLIS

& Hispaniarum regem potentissimū designavit, & oblatā eo nomine magnam pecuniæ vim à Caroli legatis reiecit. Ab huius igitur Christianissimi principis occasu, qui incidit in annū 1525. diem Maij quintum, cum eius corpus sectū, exemptis intestinis aromatis ad sepulturam inter principes more vsitato condiretur, quidam Iohannes Trautemanus, quo princeps chirurgus fuerat vsus, vesicam incidēs, in eius orificio lapidem offendit grandem, cuspide in ceruicem, qua urinæ meatus patet, porrecta, latiore parte in vesica hærente.

Eum lapidem ab hæredibus Trautemani, quorum superstites sunt quatuor, viri boni precario accepi, data fide de restituendo. Cuius proplasticen, dilecte Gesnere, ad veram imaginem summo studio exactè fufam è gypso, tibi inter cæteros calculorum typos transmitto, quo accuratius miram huius lapidis formam, qui tantum

tum principem interemit, considerare possis. Sed idem chirurgus fellis receptaculo alium calculum exemit, ut vir clarissimus dominus Peucerus mihi significauit, quem manibus suis sese contrectasse aiebat, prasino colore, forma quadrangulum, magnitudinis vnus articuli.

Inde & renes secti fuere, atq; è dextri lacuna alius quidam lapillus euulsus fuit duorum articulorum magnitudine, subrutilo colore, circumcirca vno in loco circulari ambitu

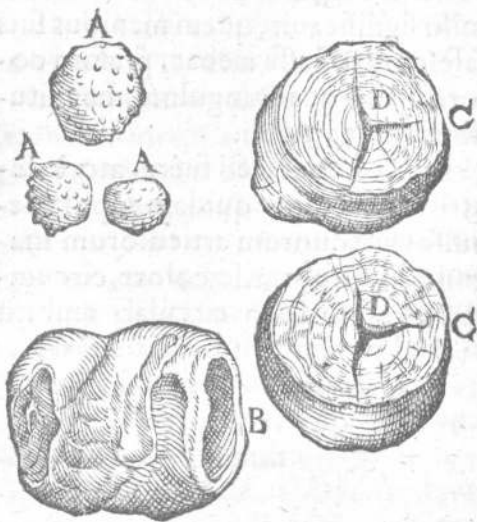
medicamentorum λιθορευτικῶν

acredine attritus erosusq;

qua vrina per-
fluxit.

DE CALCVLIS
 CALCVLI IN INTESTI-
 nis generati.

I X.

A.

Calculi Mauritiÿ à Thimen, quales singulis mensibus sine dolore excernit.

B.

Lapis integer M. Balchazaris Arnoldi.

Lapis

C C.

Lapis per medium sectus.

D D.

Foramen triquetrum.

QUòd calculi inter intestina quoque humana parui & magni fiant, exemplis affirmare possum. Sed multi homines iam concretos in visceribus suis, ne sensu quidem percipiunt, nec doloribus infestantur, nisi cum angulosi & asperi per sedes eiciuntur. Alij maximis vellicationibus torquentur, tantisper dum lapides immorantur, & cum exitum denique petunt.

Est inter alios in hac nostra dicecesi vir nobilis, Mauritiũ à Thimen vocant, proceritate & robore corporis conspicuus, *πληθωερός* etiam & bene coloratus. Eius prædium non plus vno miliari Viteberga abest. Huius intestina multos per annum calculos faciunt: quorum singulis mensibus, vl-

DE CALCVLIS

*†rectum
intestinū*

timo quadrante, aliquos absq; molestia eijcit, nisi cum tenesmo laborat, & lapilli asperitate † ἀπὸ θύβου καὶ ὄρου γυ-
τόρου penetrando rodunt, aliàs maiores, aliàs minores pisis, partim rotundi, partim oblongi & asperitatis aliquid habentes. Nonnunquam ex arenulis conglobati conglutinatiq; cernuntur velut Ammonites, coloribus fului, mediocris duritiæ, sed leuiore: quod indicium est, magna ex parte ex flaua bile, phlegmate admixto, coaluisse.

Sed & Torgæ vbi ego nunc vitam ago, & Medici officio fungor, est vir pius & doctus, ætate grandis (iam enim duodecimum climacterem agit) cui nomen magistro Balthasari Arnoldo, qui in hoc oppido annos continuos 42. munus docendi in Ecclesia sustinuit: quo, præterito primū anno, se abdicauit. Hic inde vsq; à pueris colicas passiones tolerauit ita magnas, vt vita ipsius non semel in perditis

ditis & desperatis fuerit habita. Anno demum Millesimo, quingentesimo, quadragesimo octauo, huc grandem lapidem per longanone[m] elisit, cuius formam & magnitudinem huc depictam addidi. Est enim figura quasi tereti, duobus articulis anterioribus pollicaribus coniunctis magnitudine non absimilis, basi utraq[ue] non nihil sinuosa aut cōcaua, ad modum cotylarum aut sinuum in ossibus, quibus capita aliorum ossium inferuntur, venulis albis & luteis in colore spadiceo discurrentibus, foris læuis seu glaber, vetusti alicuius luti specie. Sinus autem isti, summus & imus, nō aliter apparent ac si alij eiusdem formæ lapides illis inserti contiguiq[ue] fuissent, sicut bonus senex ipse ait, credere se, si obseruatum fuisset, pro magnitudine dolorum quos inter sedes subinde pertulisset, plures eiusmodi calculos cum excrementis egestos fuisse: ac ne hunc quidem agnitum fuisse.

fe, nisi transfuersus per rectum intestinum defidendo tantos cruciatus peperisset, vt hærens difficulter extrahi potuisset. Fractus per medium pallido est colore, & mollior tactu quàm foris: plenus circulorum, è quibus videre est, vt indies ex adhærescēte materia concreuerit. Sed & foramen triquetrum hoc modo dissectus ostendit, non penetrans, sed fissuræ speciem habens. Sed vt formam mirabilem huius lapidis coràm melius aspicere queas, amicorum omnium intime Gesnere, quàm ex data pictura, ideo fufum ex gypso & coloribus suis tinctum repræfento, siquidem veri lapidis mittendi potestas mihi fuit denegata. Porrò hoc liberatus pondere pius & emeritus senex, nullis hucusque colicis torminibus cruciatus fuit.

Similiter quoque (vt à viro docto & perito medico D. doctore Iohāne Brambachio Dresdēsi, affini meo,

cognoui, quem ego fraterno amore amplector) post meum ex Italia reditum in Germaniam, lapis per secessum egestus fuit magnitudine oui, à præstantissimo medico D. Frizemelica: quo nos præceptore Paduæ, ut alijs clarissimis viris, Iohanne Baptista Montano, D. Francazano, D. Bellocato, D. Lando, biennio utebamur. Is quoq; magnis cruciatibus colicis assiduè discruciabatur.

CALCVLVVS IN STEA-

tomate cruris condensatus.

X.

IN electoris Saxoniz principatu alius quidam nobilis est patria Mar-

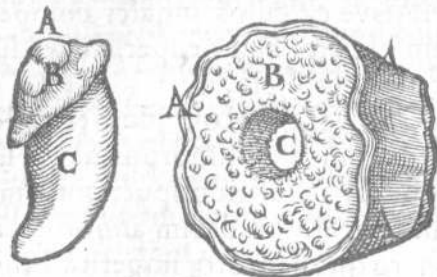
DE CALCVLIS

chita, nomine Ioachimus Kobel, præ-
fecturæ Schvvenicensis præses, mili-
tiæ peritus, cui in sinistro crure stea-
toma enatum, vltra annum duravit,
gallinacei oui magnitudine: quod cū
ei nihil impedimenti inter ambulan-
dum afferret, nec doleret etiam, inci-
di noluit, sed ita reliquit. Sed cum ali-
quando in equestri certamine ex in-
curia id grauiter offendisset, vt im-
modicè intumesceret & inflammaretur,
dolores acciderunt acerbissimi, do-
nec tandem concepta sanie apertus
tumor fuit: in quo lapis auellanæ ma-
gnitudine apparuit, angulosus, rotun-
dus tamen, & spadiceus, quo exem-
pto vnà cum pellicula qua contine-
bantur humor saniesq̃, tumor
subsedit, & vulnus per-
fectè concre-
uit.

CAL-

CALCVLI IN
vulneribus.

XI.

A.

Calculus pueri
ætedecim annorū.

B.

Pars latior in-
tra vesicam, in-
dies augescens.

C.

Pars in vulne-
re cæso.

AAA.

Substantia cutis &
carnis vstulata à pul-
uere, ambiēs materiā
calculosam.

B.

Materia in calculi
durata.

C.

Meatus quem vri-
na perfluxit.

† *intera-
weis seu
viscerib.*

Quemadmodū exemplis ostendi lapides in hominū † *αλλάγχοις* generari, ita externis quoque membris corporis humani fauciatīs exulceratisve calculos innascei comper- tum habeo : cuius experientīæ duo exempla subijcio.

Cervvici, quod oppidum est ditio- nis ducum Anhaltinorum magna lau- de pietatis illustrium, puer quidam li- thiasi affectus tredecim annorum, ab ignaro quodam atq; imperito litho- tomo cæsus fuit, cui postea incuria atque negligentia artificis meatus in vesicæ incisura remansit, qua vrina si- ne intermissione stillavit, deserto ca- nali quem natura destinavit. Hoc cum ad longum tempus duraret, cir- ca eum meatum glutinosus quidam coaceruatur humor, qui paulatim in lapidis cinerei duriciem coalescit, & novas, imò maiores vesicæ distensio- nes & cruciatus acerbiores, ratione obstructi foraminis, qua vrina ante

perco-

percolabatur, affert, quàm ex priore calculo perceperat. Nec remoueri nouum hoc malum aliter potuit, quàm noua vesicæ incisione. Iam enim calculus magnitudinem, cuius hîc picturam damus, contraxerat. Quod cum factum per peritum quendam & exercitatum artificem, & lapis denuò exemptus esset, plaga rectè coaluit, puer ipse alacer & ad quæuis expeditus, nulla amplius molestia, nulla difficultate premitur aut infestatur.

Anno 1558. cum Hispaniarum rex Philippus regi Galliarum bellum intulisset, duo nobiles ex Marchia qui eius militiæ socij erant, & stipendia sub rege Philippo merebāt, cum iam in itinere cum alijs compluribus essent, fortè fortuna coorta inter ipsos dissensione cōgrediuntur. In quo certamineis, cui à Kalckreut nomen est, alterum Conradum à Bernheim infestissimè adoriens bombardæ ictu petit. Verùm globus crumenæ lamina

† puluerē ex chalybe obductę, in qua ictus † pul-
bombar- ueris & pilarum gerebat, casu illisus,
dicū ger, à latere eius resilit: & palmi infra um-
 bilicū spacio intra corpus penetrans,
 vesicā homini trajicit, in eādem sub-
 sidens, impetu eius ex primo afflictu
 fracto. Hoc accepto ictu, equo deci-
 dit, & à satellitibus subleuatus, Lipsiā
 ad chirurgos exanimis reducitur: qui
 dum vulnus ei obligant, animaduer-
 tunt vesicam sphærula sauciatam es-
 se. Ibi desperantes obligato valedi-
 cūt, omni curationis studio abiecto:
 nemo enim tantum sibi sumere vo-
 luit, vt plagam vesicæ inflictam sana-
 ret, quam ex Hippocratis Aphorif-
 morū libro septimo, aphorismo de-
 cimoquinto, insanabilem & mortife-
 ram esse didicerant: cui tamen Gale-
 nus in commentario supra eundem
 aduersatur. Sic igitur derelictus, o-
 mniq; cura destitutus saucius, accitis
 ministris suis domū se reportari expe-
 tit aut viuum aut mortuū, quod cum
 face-

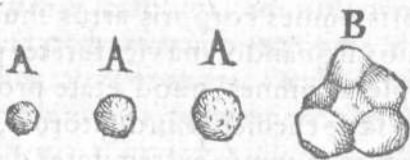
facerent satellites, & iam Torgam Lipsia aduexissent, æger cupidus vitæ, chirurgum oppidi peritissimum Leonhardum Vvolcium, & me quoque precibus accersit. At primùm rem omnem vt accidisset, prolixè nobis recēset, deinde gemebundus opem nostram implorās, obsecrare se ait vt desertum ab omnibus nostra beneuolentia complecteremur, & curandū susciperemus. Chirurgus itaque laxatis ligamentis, & cognito vulneris periculo, mox vitam simul atque curationem denegat desperato. Tandem mea intercessione motus, cum pollicerer meam quoque operā ac fidem coniuncturum, suscipit & religat summo studio. Ibi tum hebdomadas vndecim vrina non canalem perfluxit ordinatum, sed per plagam manauit: per eam autem omnis substantia cutis carnisq; vstulata ab ictu erat, eiq; materies quædam glutinosa ex acredine lotij sanieq; circumcirca adhæ-

refcens, in lapidis soliditatem obdu-
 ruerat, ita tamen vt urinæ meatus de
 die in diem exiguus patêret, qua stil-
 laret, donec elapsis quinque ab ictu
 septimanis, substantia ea vstulata, pu-
 tredine sensim laxata, vnà cum calcu-
 lo accreto, à chirurgo instrumento
 extracta fuit, & vrina iam immediatè,
 vulnus permanauit. Porrò substan-
 tia soluta & exempta, ambustæ & len-
 tæ admodum cuti perfimilis erat, dua-
 rum stipularum crassitie, digiti trans-
 uersilatitudine, lapidosam eam mate-
 riam ambiens, qua vrina exitum ha-
 buerat: quæ quidem tophos, qui in
 thermis congelantur, ferè superabat
 firmitate, colore cinereo, tactu aspe-
 ra vt è grossis arenulis conglutinata.
 Sic igitur ampliato meatu, & purgata
 vesica liberataq; à reliquis sordibus,
 calculis, viscositate, sanie, & alijs quæ
 de globo bombardico, lotij acrimo-
 nia consumpto supererant, & orifi-
 cium vesicæ obstruxerant, vulnus sa-
 nari

nariritè (Deo auxiliante) cœpit; idc̄p̄
tam breui tempore penitus ad eò coa-
luit, vt nec ambulanti, nec equitanti,
nec curru vecto, impedimento mo-
lestiæ uè esset. Post hæc vxorem du-
xit nobilis, & in hunc vsq̄ diem vale-
tudine est commoda & firma.

CALCVLI IN EXTREMI-
tatibus digitorum.

XII.

A.
Calculi Rochlicensis.

B.
Calculi Trebimensis.

Rochlicij, quod Misena oppidū
est, cuius quidam habitauit ho-

nestus & pius: qui ibidem septuagenarius vitam finiuit, magnis doloribus confectus, nomen illi Iohannes, cognomen Oberndorffero fuit. Totos enim annos viginti dolore artuum miserè cruciatus fuit, reque impari, vna cum ætate nimirum morboque augefcente: nec continuo, sed per interualla redeunte. Morbus, vt solet, pedes primùm, inde manus brachiaque, tandem humeros quoque & spinam dorsii occupauit, donec progressu temporis omnes corporis artus inuasit, quos si quando vna vice furèter perrepererat omnes, quod ætate prouecto sæpe eueniebat, in digitorum, pedum manuumque extremitates deuolutus desinebat, vbi dolor conquiescebat paululum. Tum enim pustulæ ijs locis surgebant, primum glaucæ, deinde maturato pure flauæ: quæ ruptæ aut acui ictæ magis etiam dolabant ante afflictio, quàm vbi impunctæ relinquebantur. Sic igitur stantibus

tibus tuberculis, materia intus ardore exiccata vstulataq; nouaculis succrescebat: cui præcisè vomice istę, dolore iam intus sedato, lapillos in se continebant duriusculos, colore cinereo nigriores: grano piperis paucos maiores: minores, plurimos.

Trebinæ in Marchia, alius etiã domicilium habet Iohannes Schuneman, ætate quidem grauis, sed corpore adhuc firmo & obeso, qui arthritide similiter valde infestatur anniuersaria. Quoties verò cruciatus, omnes corporis articulos permeauerunt, in vtriusque pedis pollice vomice enascuntur, iuglandibus non minores, sed doloris ardentissimi: quo mitigato conflagrescunt rursum, sanie intus arefcente. Vbi igitur pustularum doloribus iam leuatum se sentit, incidi eas patitur: tum calculi eruuntur subrubri, pisorum aut fabarum etiã magnitudinem habentes, & tuberosi, quibus semel liberatus

nouos timet ardores, donec tandem interimant quod sæpe ex animo optat & expetit.

Sic igitur habes, omnium dilectissime Gesnere, duodena genera calculorum mihi quidem cognitiorum, qui intra hominum viscera, & in extremis corporis membris reperiuntur. Etsi verò, quæ tua est excellens eruditio, harum rerum longè peritior es, quàm meæ descriptiones consequi possunt, tamen vehementer oro, eo animo accipere hæc parum quidem eruditas, sed bono studio collectas obseruationes velis, quo ego eas ad te mitto, indeq; propensam meam erga te voluntatem expositumque animum animaduertere. Aeternus Deus pater Domini nostri Iesu Christi, cui te committo, superstitem in multa prouehat secula propter filium mediatorem, & Spiritu sancto suo vegetet & corroboret: faciatque vt labores tui acres & indefessi, vt hæctenus extiterunt, deinceps quoque vtilis & salutare sint Ecclesiæ, Re-
bis

IN CORPORE HVM. 22

*bus publicis, tibi que, tuis que. Vale. vir exi-
mie, me que (ut cœpisti) amare perge. Da-
ta Torœ, vigesimoprimo Aprilis, eo die quo
(Anno 1518.) Dresdæ natus sum,
Anno Millesimo, quingente-
simo, sexagesimo
quarto.*

Libelli De calculis in cor-
pore humano,
finis.

DE METALLICIS

REBUS AC

NOMINIBVS OBSERVATIONES VARIAE

& eruditæ, ex schedis Georgij Fabricij: quibus ea potissimum explicantur, quæ Georgius

Agricola præterijt.

TIGVRI M. D. LXV.

GEORGII FABRICII

*Observationum Metallica-
rum libri capita.*

- I. Aurum.
- II. Argentum.
- III. Argentum viuum.
- IIII. Aes.
- V. Plumbum candidum.
- VI. Plumbum cinereum.
- VII. Plumbum nigrum.
- VIII. Ferrum.
- IX. Stibi.
- X. Sterile nitidum.
- XI. Pyrites.

✠ D. IOHANNI
KENTMANO MEDICO

Torgano, viro ornatissimo, Ia-
cobus Fabricius Chem-
nicensis, S.

*Q*UO plura de tuo rerum Me-
tallicarū thesauro audiueram,
eò cupidius te nuper Torgæ con-
ueni, maioreq; illum cum dele-
ctatione sum contemplatus. Et est sanè Dei
conditoris beneficium ingens, dignaq; admi-
ratione consideratio, tantam rerum pulcher-
rimarum copiam & varietatem in terra ge-
nerari, atque inde ad hominum non solum vo-
luptatem, sed etiam vtilitatem erui. Itaq; vt
maximopere tum afficiebar tui thesauri in-
spectione, ita nunc mirificè mihi placuit in-
dex numerosissimus, quem ex rebus ipsis præ-
sentibus collegisti. Studium enim tuum in pri-
mis magnū apparet, qui quasi Bæotiam Ho-
mericam explicasti, in harum colligendarum
lustratione, & recensendarum ordine. Sed
cum nullus sit exercitus tantus, qui accessio-

EPISTOLA

*ne auferi nequeat, è Georgij fratris agello
 quasdam collectas copias ad te adduco: ut si
 instructæ atque vtilis tibi videantur, tuis
 coniungas, & vnâ in montes Heluetios ad
 principem militiæ philosophicæ Conradum
 Gesnerum dimittas. Tamet si enim Georgius
 Agricola primam & præcipuam laudem in
 hoc genere est ante alios omnes adeptus, qui
 pro sua facultate, & vi ingenij excellentes,
 tot instrumentis adhibitis, tot cuniculis actis,
 tot machinis admotis, in arcem rei Metallicæ
 inuasit: tamen in hoc naturæ latissimè paten-
 tis campo, semper noui thesauri nouis explo-
 ratoribus aperiuntur, quod per hunc ipsum
 proditur indicem tuum: qui ut non temerè
 congestus est, de rebus vel ignotis vel obscu-
 ris: ita multorum cognitione iuuabit: sed ma-
 ius certè excitabit desiderium, res tam va-
 rias & preciosas è locis diuersis in vnâ bi-
 bliothecam digestas, apud alios legendi, apud
 te simul inspiciendi. Agricola igitur philoso-
 phis credo satisfecit: sed tu posses etiam ocu-
 los illorum pascere. Hæ autem, quæ nunc à me
 summittuntur copiolæ, ad philologos maximè
 per-*

EPISTOLÆ

pertinet, atque, ut puto, cum ad intelligendum,
 tum ad inquirendum similia proderunt stu-
 diosis proprietatis, historiæ, varietatis: tam-
 etsi nonnulla etiam afferuntur, quorum cau-
 sus inuenire atque exponere est peritiorum.
 Quicquid de his aut ipse statues pro tuo iudi-
 cio, aut delectu habito Gesnerus pronuncia-
 bit, à Georgio minimè reprehēdetur: qui hæc
 in magnis occupationibus suis, non ex profes-
 so, sed quasi aliud agens, in chartas coniece-
 rat, ijs præsertim annotatis, quæ præterierat
 Agricola. Eas chartas ego colligens, ad te
 mittendas existimaui, quia aliquarum in tuo
 indice rerum habent expositiones. Vale,

Misene Hermundurorum, die solsti-
 tij brumalis. M. D.,

LXVI.

I ▶ A V R V M ▶

Vrum, contra sententiam Flacci & Pompeij à splendore nomen accepit. aura enim veteri verbo splendor est. Vnde Virgilius in 6.

— *Auri per ramos aura resulsit.*

Et Horatius in Odis eâdem metaphora auram pro decore posuit,

— *Tua ne retardet*

Aura maritos.

Afferunt alij alias quoq; etymologias: sed hanc vt rei conuenientem & maximè propinquam amplectimur. Medici morbo ictero seu arquato laborantes, ab ipsorū cutis colore, quę flaua luridaq; est, ex aureo genere τὸ χρυσοῦ γένος esse dicunt. Vnde nonnulli auriginem formant, vt æruginem. Color autem auri fuluus, num sit ex terra admista, an ex succo, quàm argenti magis excocto, id philosophis exquirendum relinquo. Interpres

Pin-

Pindari & Chymistæ aurum dicatum esse ferunt Soli. Aurum, quod statim suum est, & quod obryzū nominant, aut effoditur è terra, aut lauatur in riuulis. E terra quod effoditur, aut sincerum est & solidum : aut scintillis lucentibus tinctum atq; imbutum, vt quod adhæret lapidi cæruleo in monte Carpatho: item lapidi fisisili. Reperitur autem in propria vena, & in saxis splendore candidis: item in pyrite proprio: aliquoties in pyrite ferri. In Hyrcania glebas maximas auro micantes reperiri ait Marcellinus, lib. 23. & in Galicia frequenter glebas aureas aratro excindi testatur Iustinus lib. 44. quinetiam aurum terra fulgure proficissa detegi, scribit idem. In insulis nunc Moluccis in arenis colligitur: cuius auri massas orbiculares tres, Georgio Saxonum duci Carolus V. dono misit. In montibus Gilouensibus Boëmiæ auulsam de silice auri massam pondo duodecim, & ad regem

DE REBUS METALL.

Vincislaum delatam, ait Dubrauius Olomucensis. Menander aurú è Cili-
cia celebrauit:& hospes Cilix aureos
montes pollicitus apud Terentium
fuit. Arua Phœnicum aurifera scribit
Silius. Aurum argentosum nomina-
tur, quod argenti coloré habet, quod
reperitur in citeriore Pannonia, mo-
dò in pyrite ferri, modò in saxo pro-
prio.

In riuulis quod lauatur, aut omni-
no purum est, quale in saltu Schellen-
bergiano vno à Chemnicio miliario
inuentum fuit: aut è lapillis nigris ex-
coquitur, idq; modò scintillis, modò
bracteolis micat. In Lusmicio riuo
Boëmiæ grana & massulas auri cice-
ris magnitudine puras repertas, quæ
nulla eguerint excoctione, testatur
Aeneas Syluius. Claudianus contra
Eutropium quatuor enumerat auri-
fera flumina, in quibus se Midas rex
Phrygiæ lauerit: Sangarium, vt ipse
ait, è Dindymis fluentem, vt Liuius, è
monte

monte Adoreo; Gallum, Marfyam, Mæandrum. Vult autem significare, eos fluuios auri ramenta deferre. Aurum Callaicū celebrat Martialis, Dalmaticum Silius, à Bessis accolis fossum diuus Paulinus, Colophonium Aristophanes in Cocalo. Indicū Sophocles in Antigona: Lydium Phrygiumq; Euripides in Bacchis. Sophoclis interpret Indicum vocat ἤλεκτρον, ἢ καὶ χρυσάριον: sed aliud est electrum, aliud aurum obryzum. Indi suos metallicos, μύρμηκας appellârunt: vnde fabulis locus datus est mirificis: his etiam alas affinxerūt propter assiduitatem laborum: & raptu fuisse eo potiendum narrant, quia non foderunt sine magno precio. E Lydia pulsī metallici, venas auri in Thracia ad fluuiū Strymonem foderunt.

E fossili hodie optimum est in Europa, Pannonicum: ex eo, quod lauatur, Rhenanum. In Hispania tres aurum ferentes amnes, locis diuersis no

DE REBUS METALL.

minat Silius, Durium, Tagam, Cordubam: quibus addit Minium è recētioribus Ant. Nebriffensis. Tarnim Galliæ memorat Aufonius.

Memorable in primis est, quod narrat Alexander Neapolitanus in libro 4. Dierum genialium: Certis & fide dignis authoribus se comperisse, in citeriore Germania intra Danubiū vites existere, quæ clauiculos & plerunq; candicantia folia ex puro auro germinēt, quæ regibus & summis ducibus dono sint data. Causam addit, cum ibi aurifodinę sint, subtus coalescere in radicibus aurum, & vnà ingenitum & condensatum occulta vi & origine, dum germina emittūt vites, mirabili naturæ cōstituto, aut decreto stellarum, aurum simul erumpere. hæc eius & sentētia & verba sunt. Quod ex naturali causa sumptum, fabula inuoluit poëta doctissimus, qui de aureo Virgulto in luco Cumano scribit,

Disco-

Discolor unde auri per ramos aura refulsit.

Et addit,

— *Primo auulsu non deficit alter*

Aureus, & simili frondescit virga metallo.

Qua quidem re ostendit, feracem fuisse terram illius metalli. Creuisse id aurum in arbore, poëticum est: per quam arborem copia significatur. Sacrum fuisse Proserpinæ, mythologicum est: quia sub terris, aut certè (vt Plinius ait) in summo cespite, metalla inueniuntur. Aries auratus Acætæ regis Colchorum poëtis notus est: item aries Pelopidarum, de quo Tragicus,

— *nobile in stabulis pecus*

Arcanus aries, ductor opulenti gregis

Huius per omne corpus effuso coma

Dependet auro, cuius è tergo noui

Aurata reges scepra Tantalici gerunt.

Aurum Tolosanum, quod in eius urbis incendio confluit, locum pro uerbo reliquit in eos, quibus infeliciter sua rapina cedit. Aurum nunc

DE REBUS METALL.

effoditur Engelsbergi, non procul à Reinsteino, cuius lapis ochram interdum annexam habet. Lapidés, qui in se aurum continere feruntur, apud nos sunt, schistos & granati: schistos copiosus in venis aliquot reperitur Annebergi & Zeblicij: granati & effodiuntur, & lauantur in agro Zebliciano. Pantarben lapidem aurum ad se allicere, vt magnes ferrum allicit, traditum memoriæ est à Philostrato & Zeze: aurum ipsum ossa tibiarum accipitris attrahere, ab Aeliano. Lauatur etiam arena: eaque modò est colore nigra, vt quæ prope Sclacheuerdam reperitur, modò pyriti similis. Si auro liquefcenti gallinarum misceatur ossa, id in se consumunt, ait Brusonius.

Aureis compedibus vincti Darius, Cyrus Artaxerxis frater, Agrippa, Biazethes. Auro cætera inducuntur metalla, vt argètum & æs: item lignæ statuarum deorum: item turrium & domorum tecta, vt Venetijs & Oeniponte.

Incruc-

Incrustati auro fuerūt tabulata & parietes & cistę tēporibus Solomonis. Aureis poculis è philosophis vsus est Arcefilas: aurea corona Pythagoras. Libros literis aureis scriptos, templis donarunt Arnulphus imperator Ratisbonensis: Carolus Magnus Aquisgranio: Otto Magnus Magdeburgico. Templo Mersburgico aram auream, & thecam gemmis ornatam donauit Henricus I I. imperator, vt scribit Ditmarus. Aureę tabulę altariū Constantinopoli & Romę fuerunt, & adhuc sunt Aquisgrani: auro indutę, Ratisbonę visuntur: & in sepulchro D. Elizabethę Marpurgi. Aurū exitio fuit Sicheo & Amphiarao: pœne, Crasso & Midę. Romanum imperiū auro vendidit C. Curio, auro vendibile esse prædixit rex Iugurtha. Vsum auri esse in medicinis, non ignorant eruditi. Osiander theologus auream catenam collo gestauit, ne lepra inficeretur. Aurum in mare pro-

DE REBUS METALL.

iecit Thales: in desertis locis eo se ex-
 oneravit Aristippus: è sua vrbe Plato
 id exegit legibus: tangere nisi in sacris
 noluerunt monachi Franciscani. A
 forma huius metalli, quicquid Græci
 volunt pulchrum haberi, id aureum
 dicunt, vt ait Homeri interpres. Vnde
 à pulchritudine Venus aurea: ab eius-
 dem præstantia χρύσεια ὑγίεια Pindaro:
 aurea mediocritas Horatio. Luna
 item ab aureo curru, χρυσάσματ^ο ei-
 dem Pindaro: & Amphitrite ab aurea
 colo χρυσιλάκκος: & Bacchus ab orna-
 méto capitis à Sophocle χρυσομίτρας.
 Iouem nixisse auro in regiam Acrisij
 est apud Pindarum & Terétium. No-
 stri homines vulgò loquuntur, Artem
 quamuis solum seu fundamentum ha-
 bere auri: quia nemo eget, qui eam exer-
 cere nouit, atque vult exercere. Aurea
 secula sub Saturno fuisse, constanter
 poëtæ scribunt. Eloquétiam χρυσοῦ
 γάλα, hoc est, lac aureum vocat Nice-
 phorus. Aurea vrna Traiani impera-
 toris

toris ossa condita supra columnã cochlidem, tradit Eutropius. Aurea lorica indutus in Nilo perijt vnus è Ptolemæis. Nauem auream fecit Cleopatra, retibus aureis piscatus est Nero. In Antiochi Soteris exercitu tantum auri fuit, vt vel gregarij milites caligas auro fingeret, & (vt Iustinus ait) proculcarent materiam. Brutus aurum baculo inclusit, Hannibal infudit statuis: ille vt tegetet suam sapientiam, hic vt cælaret cupiditatem. Aquilam auream statuit in vestibulo templi Hierosolymitani Herodes: sibi præferri mandauit Clearchus tyrannus. Aureos lectos Orodes Parthus habuit, currum aureum Sesostris Aegyptius, à quatuor regibus captiuus tractum. Aurum esse sanguinem hominis Græcus scripsit Comicus: animam hominis alteram, testatur quidam Iureconsultus. Aurum rerum omnium validissimum, nam, vt Diphilus,

Τὸ χρυσὸν τὸ πρῶτον τὸ μὲν τοῦ νόου πρῶτον ἔστιν.

DE REBUS METALL.

Et Horatius canit,

*Perrumpere amat saxa, potentiùs
Ictu fulmineo.*

Inuehuntur in cupiditatem aurum fo-
dientium, Ouidius 1. Metam.

— *Sed itum est in viscera terra:*

*Quasq; recondiderat Stygijsq; admouerat
vmbri,*

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

Item Horatius 3. Carm.

*Aurum irrepertum, & sic melius situm
Cum terra celat.*

Metallicos Philippenses in Thracia
laudat diuus Paulus apostolus: & au-
ri legulos (ita enim vocat) ad Danu-
biũ in Dacia, Paulinus Nole episcop^o.

Aurum obryzum. Fein Goldt.

Fossile purum. Gedigen Goldt.

Argentosum. Weiß Goldt.

Auri grana. Goldkörner.

gleba. Goldsteuflein.

ramenta. Goldzeihen.

scintillæ lucentes.

Ange-

schweifte Goldt.

Auri

Auri arena. Goldgemülle/od Goldschliche.

I I.

ARGENTVM ▶

Argentum nomen formatum habet ex Græco ἀργύριον, quod ipsi deducunt, ἀρ τὸ ἀργῆ, quòd excellentissimus eius color sit candidus, quemadmodum auri est fulvus. Hoc dicatum volunt Lunæ. Quod ignem non expertum & statim suum est, purum putum, Gellius: merum & omni parte verum, Pompeius appellat: quod verò excoctum purgatumq; est, id pustulatum Martialis: qui etiam phialam de eiusmodi argento factam, pustulam felicem. Argentum autem vel effoditur, ut plerunq;: vel in fluminibus reperitur, sed rarissimè: nec apud nos inuentum constat. Flumina tamen, in quibus inueniatur in India, à Plinio memorantur Ganges & Cophos. Poëtæ fluuios Peneum, Eridanum, Ery-

DE REB. METALL.

manthum, Acheloum, alios, ἀργυροδία
vas nominant, à colore puro & illimi.

Ex arenis lauari atq; excoqui mini-
mè dubium est, præsertim eorum flu-
uiorum, qui terras metallicas præter-
fluunt. Nullum metallum coloribus
magisvarium, vt in eo artificiũ quod-
dam naturę mirabile appareat. Color
autem eius quidam translucidus est,
vt argenti rudis rubri, & argenti rudis
iæcoris colore: illud rubino gemmæ
simile, hoc lucem corneam habet, &
est propemodum simile sardæ. Qui-
dam translucidus non est, vt albi, ni-
gri, lutei, cinerei, purpurei, viridis, plũ-
bei coloris. Rariores autem colores
sunt, iæcoris, quod olim Fribergi, nũc
Mariebergi tantũ effossum est in di-
menso tertio & vigesimo diuæ Elisa-
bethæ. rarissimus viridis, quale effos-
sum Annebergi, in vena illa diuite &
copiosa exercitus cœlestis. Non igitur
(vt Horatius poëta canit)

Nullus argento color est.

Rude

Rude autem quod est, etiam non excoctum, malleo tamen interdum tractatur & signatur: ut argentum rude plúbei coloris, ex cuius massa pura opus excellens fecit, Christi resurrectionem ex vna parte, ex altera victoriam Caroli V. de Gallorum rege, insignis artifex Caspar Vlricus, ciuis Ioachimicus. De eodem argento anulum mihi donauit vir honestus Dauid Huterus, meus olim discipulus. Ibidem argentum iecoris colore, signatum in nostro corpore metallico appâret. Hoc autem plumbea molli- ties est, & ad eò suum lentumq; , vt ad candelam adhibitum liqueat: subitò autem impositum igni, exilit: coctum lentè, non secus ac plumbū fluit: infu- sum in gypsum, propter subtilitatem spirituum, omne còsumitur. Eius par- ticulæ tenuiores, vt cornu: tenuissi- mæ, vt glacies, pellucent.

Nascitur argentum varijs formis, modò filorum more quasi conglo-

DE REBUS METALL.

batum; modò capillorum, quasi con-
tortum; modò ramorum, idèq; variè,
elatum, flexum, expansum, furcatum,
tessellatum, turbinatum, acuminatū,
angulis tribus, quatuor, quinèq; pluri-
bus. Interdum solidum est in vena; de
qua magnæ massæ minoresq; decu-
tiuntur: interdum cum saxo coniun-
ctum, aut cum fluoribus, aut cum py-
rite; interdum adhærēs tantum, velu-
ti bractea: interdum omnino separa-
tum; præsertim id, quod filorum mo-
re conglobatur, aut capillorum den-
satur: quale nos aliquoties in lapide
plumbario quasi cauernūlis imposi-
tum vidimus.

Argenti ex parte feracia sunt alia
quoque metalla; à quibus separari so-
let: qualia sunt, æs, plumbū, bisemu-
tum: item alia quædam fossilia, vt py-
rites & cobaltum: vt saxa, marmora,
lapides, & lapis fissilis: tū ille, ex quo
æs excoquitur, vt Islebianus: tum ille,
quo propriè argentum, vt Abertha-
mius.

mius. item succi concreti, vt cœruleū
 Gishubelianum. Nullius autē me-
 talli, & formis, & coloribus, & figura
 tanta est varietas: splendorem certē
 translucidum solūm habet; & in eo na-
 tum, quasi lucem in tenebris medita-
 tur, & quasi rudimenta fabricatur stel-
 larum in ima terræ profunditate. In
 Germania nulla regio huius metalli
 copia vicit Misenam, in qua maxima
 è metallis oppida condita sunt in ra-
 dicibus Sudetarum montium: Friber-
 gum, sub Ottone Marchione, Glas-
 huta sub Friderico I. electore, Sne-
 bergum sub Ernesto electore, Anne-
 bergum & Mariebergum sub Geor-
 gio & Henrico ducibus fratribus; Go-
 tesgabium sub Iohanne Friderico ele-
 ctore: è quibus alia itē oppidula qua-
 si coloniarū deductæ sunt: eaq; in hunc
 diem florent omnia. Nummorum
 ex argento factorum nomina, vt à mi-
 nimis incipiam, sunt sembella, libel-
 la, sestertius, quinarius seu victoria-

DE REB. METALL.

tus, denarius. Opera ex puro argento facta, ut passionis Christi historia, & duodecim Herculis labores, delata sunt ad regem Ferdinandum, è duobus potissimum generibus, argenti rudis plumbei coloris, & argenti rudis rubri translucidi. Talia exteris etiam ostendit è metallis à patre ditatus Israël Mincelius in Trebocis vir honoratus. Lecticam pedibus argenteis habuit Xerxes Persa, ut scribit Harpocration: fellam Teribazus Armenius, ut Xenophon. In aula Alberti Cardinalis Moguntini, omnia, quibus mensa instruebatur, vasa ex argento fuere, etiam sportæ & canistra: in aula Soteris Antiochi etiã instrumenta culinaria; in Domitiani imperatoris, quibus onera naturæ exciperet. De Hetrusci civis Romani thermis, capit in Syluis Stadius,

— — — *Argento felix propellitur vnda,
Argentoq; cadit.*

Scuta habuisse argento cęlata Ibe-

ros, tradidit Varro *πῶδι τύχης*. itē Parthos ex puro argento, vt tradiderunt alij. Militārunt *ἀργυράσπιδοι* Solomoni Hebræo, Alexandro Macedonni, Soteri Syro, Seuero Romano. Plinius ad Traianum scribit, se ei glebulam è metallo Parthico mittere: sed nec materiam, nec locum exprimit: puram autem fuisse conijcimus, quia ad imperatorem munus mittitur. Vena argentea Cl. Marcelli cineres Hannibal condidit: loculo argenteo cæsus à Parthis Antiochus Sedetes, domum remissus est. Pseudargyrum quod nasci in Tmolo monte scribūt, quale sit, non explicant: esse autem ex nitidis sterilibus (de quibus infra dicitur) suspicari possumus. Est quod *ἀργύριον θαλασσίον* appellant, quod in laminas ductum in theatris suspendebatur, idēq; Latinis proprio nomine Extar, vt author est Charisius. Poëtæ ab hoc metallo sumpserunt epitheta, vt *ἀργυρόστροφος* Apollo, *ἀργυρόπτερος*

Thetis apud Homerum. Quicquid autem leuore & candore fuit conspicuum, id argenteum Latinis.

Volitauit secundum Ennium argenteus anser Romę in Capitolio. *Αργυρέη λιμός*, fames argentea dicitur, cum in conuiujs plus est apparatus, quam cibi: splendoris, quam obsoniorum. *Αργυρέαι κρηναί*, fontes argentei dicuntur loqui, cum potentes verba faciunt, & sibi contradici aut obstari non patiuntur. *Αργυρέαι λόγχαι*, argenteae hastae, quae omnia hostium castra transeunt & transigunt. Apud nos, Artes dicuntur argenteum habere manubrium; quia quemuis peritum alere & sustentare possunt. *Αργυρέον φρέαρ* ab Athenaeo, dicitur ingens & profundum poculum argenteum: è quo quasi fonte hauriretur: cuiusmodi erant, Elephas, Labronius, Condy.

Aetas argentea Iouis, virorum heroicorum fuit ab Hesiodo & Arato celebrata.

	Rude.	} Gedigē silbererz
	Purum.	
	Suum.	
	Album.	Weiß / oder frisch silbererz.
	Plübei coloris.	Glaßerz.
	Rubrum.	Roth gulden erz.
	Rubrum translucentum.	Durchsichtig rothgulden.
	Nigrum.	Schwarz erz.
	Cinereum.	Gray erz.
	Purpureum.	Braun erz.
Argentū	Luteum.	Gelb erz.
	Iecoris colore.	Läberfar- ben erz.
	Viride.	Grün erz.
	Cornei coloris translucentū	
	More capillorum natum.	Härcht silber.
	Ramosum.	Zehen silber.
	Cum massis quadrangulis.	Mit viereckichten wackē.
	Lapidi adhaerens.	An- gesprenge silber.

III > ARGENTUM

tum viuum.

Argentum viuum, quia aquæ instar fluidum liquidumque est, à Græcis ὑδαργυρος, & ἀργυρος χρῆσις. nec est aliqua inter hæc nomina rerū distinctio. Quia autem de cæteris metallis detrahit, ex eo natum prouerbum, Hydrargyro furacior. Hoc autem natium est, quod purum sincerumque: idque & in venis proprijs, & interdum in schisti vena, quod nos vidimus, reperitur: aut est facticiū, quod è minio fit. Minium autem & schistos, parēs huius metalli putatur. Minium ipsum interdum in lapide silisili cinereo conspicitur, bractearum more: interdum in lapide metallico candidissimo, quale est Hartensteini. Inuenitur etiam purum colore atque specie, nihil differēs ab argento rudi rubro, interdum etiam iecoris colore. Hoc solum metallum in Misnia non foditur,

tur, aut certè tanta copia non foditur, vt operæ precium sit. quanquam schisti venæ, natiuo non planè careāt. A minio Hispaniæ fluuius Minius appellatus. Minij certè nulla terra feracior Hispania, teste Trogo & Plinio. Minio corpora tinxerunt Maxyes in Africa, & Aethiopes: facies item rustici in Latio sacra Bacchi celebrantes, Minio tinctę fuerunt deorum statuę; Panis, vt apud Virgilium; Iouis, vt apud Plinium; Bacchi, vt apud Pausaniam. Cera & minio, vel (quod idem est) cera miniatula antiqui epistolas notabant, vt ex Cicerone ad Atticum colligitur. Miniatulę quoq; fuerunt notę librorum, quas paragraphos, coronides, & asteriscos 7 3 ✕ suis nominibus appellarunt poëtarum interpretes: vt in antiquo Pindari exemplari animaduertimus, quod vir clarissimus Lazarus Bonamicus Patauij mihi ostendit: & quod nunc imitatus est regius typographus Parisiensis, Ru

DE REB. METALL.

brica etiam Iureconsultorū inde nomen acceperunt, quarum Persius & Prudentius faciunt mentionem.

IIII ▶ AES ▶

AEs, quod Græci χαλκόν, & Romani à nobilibus venis Cypri, Cuprum appellant, Veneri dicatum teste Pindari interprete: fuit etiã deus Aesculanus ab ære dictus: & porta Aesculana Romæ, quam & Raudusculanam nominant. Hoc metallū rarò purum inuenitur: inuenitur tamen cū in venis proprijs, tum etiam in argentarijs & plumbarijs: in his tamē copiosius, vt Fribergi videmus. Coloribus maximè varium est, rubet, vi-
ret, purpurat, flauescit, candet: aut simul omnes hos colores complectitur: & in vena propria, qualem massulam donauit medico excellentissimo Matthiolo: & venæ plumbariæ innata, qualem dedi amico veteri Iohanni
Kent-

Kentmano. Quod cum pyrite nascitur, cætero solet esse colore præstantius: quod cum lapide fissili, aut lapidis colorem nigrum imitatur, aut coloris aurei est: quod cum plumbagine, plerunq; colores multiplices habet. Licebit etiam χαλκῶν διατεκνῶν appellare illud, quod Latini veteres Lucar: id enim in bractæas laminasq; dilatatum olim in theatris, hodie adhuc in templis Italicis suspenditur. Prima moneta ærea fuit, vnde & ærarium apud Romanos nominatum, fuerunt ænea instrumenta, & omnia armorum genera, vt apud Virgilium, galeæ, thoraces, lorica, enses, secures, peltæ, clypei, tubæ, cornua. Rostratæ etiam naues χαλκίμβολοι & χαλκίρεις de eadem causa Græcis dictæ. Effossi in Hercynijs sunt thoraces & gladij ænei, eo in campo, qui ab alendis nomen habuit: in quo Lotharius elector Saxoniz congressus prælio est cum Henrico V, imperatore: item cultri, frameæ,

DE REB. METALL.

calcaria ænea effodiuntur in inferiore Lusatia: armille & monilia ænea inaurata Beichlingi in Thuringia, è regione arcis, qua orienté spectat. Nam Henricus III. imperator Beichlingū expugnauit propter Dodonem Thuringiæ & Misniæ marchionem, qui in eam confugerat. Vnde veteres Saxones armis æneis pugnasse verisimile est: Romanos tēpore Henrici II. quē Sanctum cognominant, certum, ex Ditmari præfulis Mersburgici libro quinto. Constat autem è scriptis antiquorum, Persas, Pœnos, Hispanos, Græcos vsos armis æneis. Aeneis calceorum soleis vsus item Empedocles est, vt scribit Laërtius. Fuerunt olim tota templa ænea, vt Mineruæ inter Tænarum promontorium, & urbem Lacedæmoniorum, cuius Aemylius & Liuius meminerunt, quod cognomento χαλκίοικον fuit appellatum. Romæ ænea ædicula fuit Concordiæ, in Græcostasi, de qua Plinius: æneum sacellum

cellum Iani Gemini, de quo Procopius: aeneus colossus Neronis; Dyrrhachij autem Hadriani. Hodie ibidem statuę exęre sunt in Capitolio Hercules, duorum iuuenum, Satyri, Lupę altricis: anea sepulchra duorum pontificum, Martini V. in monte Cęlio, Sixti IIII. in Vaticano, opus Antonij Pullarij Florentini. Regum Anglorum Vvestmonasterij ad Tamesim fluuiũ aliquot sepulchra anea sunt: sed omnium maximum & splendidissimum Henrici VII. Sami in templo Iunonis Bathylli statua anea fuit, cuius in Satyra mętio apud Iuuenalem, & Apuleium in Floridis, qui ait se nihil vidisse ea perfectius. Socratis statua Athenis, item Astydamantis. Fuerunt apud veteres anea vasa, *σινάφια* dicta, quę (vt Martianus ait) horarum ductus, stili in medio fundo siti proceritate, discriminarent. Vasa pręterea domestica omnis generis fuisse anea, & nunc multis in locis esse notum est.

DE REB. METALL.

Templa & turres laminis æneis tecta
 in Misena multis in oppidis cernere
 est. Aquisgrani in basilica ex ære so-
 lido ianuas cancellosq; fecit Carolus
 Magnus, vt Eginhardus scribit, & res
 hodie testatur. Argentorati ad D.
 Mariæ, bifores ianua sunt altissima,
 qua parte turris est illa excelsa. In
 Atabyrio Rhodi promontorio erant
 æneæ boues, ἀπνεῖς, ὅταν μέλει ἄρ' πόρτι
 γενέσθαι, μυκῶν), vt ait Scholiastes Pin-
 dari. In Thuringia à familia nobili
 Dutgerodia, idolum quoddam æneū
 afferuatur, in fundamētis arcis Roten-
 bergiæ, quæ deserta nunc iacet, inuen-
 tum in sacello subterraneo: idolū ap-
 pellant Pustericium, statura pueri for-
 matum: quod manum dextram auri-
 culæ dextræ, sinistrā genu sinistro ap-
 positam habuit. Intus cauum est: & a-
 qua repletum, atq; igne circumdatū,
 cum ingenti fonitu aquam illam in a-
 stantes instar flammaram euomit. In
 Milda Rhetiæ pago, è regione Oeni-
 pontis,

pontis, æneæ statuæ antiquæ & recentes ducum Austriacorum sunt plurimæ, partim statura puerili, partim virili. Erant æneæ falces, quarum usus in sacris magicis fuit, ut in Aeneide Virgilius, in Rhizotomis tradidit Sophocles. Thuscos vomerem æneum adhibere solitos in designandis condendisq; vrbibus, scripsit Carminius lib. II. de Italia. Apud Sabinos ex ære cultros, quibus sacerdotes tonderentur, fuisse, scribit Macrobius.

Vasa etiam illa, quæ a thepsæ Ciceroni, in quibus vel carnes factæ frigidæ recalescerent, vel facilius elixarentur, ex ære fuisse opinio est. Aenea fuerunt labra, quibus fontanæ exciperentur aquæ in cœnobijs, quale maximum nunc est Vvalckenritti in Hercynijs, & Cella veteri in Misenis.

Globus æneus, & peluis ænea Aristotelis propter vigilias ipsius nocturnas celebrantur. Aenei nummi appellabantur semis, as, & libra. In æs

DE REB. METALL.

incisæ olim fuerunt leges duodecim tabularum, quas Pomponius Iurecōsultus non rectè scripsit fuisse eburneas. Tinctura æris duplex est: aut enim tingitur cadmia, & auri colorè refert: aut magnetide, & coloris fit argentei. Vtraq; tinctura in vsu est, & nota veteribus fuit. Qui ære vulnerantur, faciliùs curantur, quàm qui ferro: qui metalla æraria fodiūt, vt est apud Macrobius, semper oculorum sanitate pollent: & quibus antè palpebræ nudatæ fuerant, illic conuestiuntur. Probat etiam Dioscorides, vt ad medicamenta oculorum vasa ænea adhibeantur. Distinguendum est apud medicos inter squamam æris, & florem. Squamæ exiliunt, cùm æs ferro tractatur: flos verò è candente ære, cū apertis fornacibus in catinum effluit, tactu aëris exilit cum strepitu, qui ferreis instrumentis excipi colligiq; solet. Flos ita subtilis est, vt interdum granulis minutis, interdū pulueri sit simili-

similis, quem etiam metallici nomini-
 bus distinguunt. granula nominant
 Kupfferkörntein: id verò, quod pulve-
 ri simile est, Kupfferstaub/oder Kupffer-
 braun. squamas autem, Kupfferschlag.
 Tinctura vitri ^{ex arie & ferri sanguine}
 mixta fieri solet. Sunt & fontes hoc
 metallo tincti, vnus in pago Goza, si-
 to inter Numburgum & Cicium in
 Misnia: alter prope urbem Fridbergū,
 in Hefsia. Inter æra ipsa etiam distin-
 guendum est apud scriptores, Teme-
 sæum nobile est, propter antiquitatē,
 idq̃ fossum fuit: Dodonæum propter
 pateras, tripodes, & vasa, quæ sunt in
 templū Apollinis ex eo in Epiro ob-
 lata: Corinthium, quod in eius vrbe
 incendio è varijs metallis confluit:
 deniq̃ Corybantium & Saturnium: il-
 lo vñ in sacris sunt Phryges, Cybeles
 ministri: hoc Itali, in sacris Saturni. In-
 ter eadem distinxerunt artifices pro-
 pter loca, quod aliud alio fuit vel pul-
 chrius vel tractabilius. Myron sta-

DE REB. METALL.

tuarius vsus est ære ex Delo insula: Polycletus ex Aegina. Aerarias nusquã puto nobiliores & magis diuites, quã fuere hæctenus comitum Mansueldiorũ. Fuit χαλκίπαις ὁδὸς in Colono, qua it, vt Apollodorus scripsit, fortasse propter ingentem illorum puteorum profunditatem: cuius viæ mentio apud Sophocle in Oedipo. Apud poetas χαλκίποδες sunt boues Acetæ, & eodem nomine appellantur Furia: & spectrũ illud, quod Empusa dicitur, pedem æneum habuit. Ob indefessum studium Didymus grammaticus, χαλκίποδος cognominatus, quasi æneis esset intestinis. Aurea pro æneis arma dedit Glaucus Diomedis, sua perpetua infamia. Aes circa pectus habere ab Horatio dicitur, qui propter audaciam nihil non tentat & aggreditur. Auctores æreũ appellant, quicquid firmum & quasi inuictum est: vt apud Horatium, murus aheneus: &

tur-

turrisahenea. A colore capillorum nonnulli Aeneobarbi acceperunt cognomentum, vt Domitius apud Romanos, Fridericus primus imperator, & Saladinus p̄fectus Turcicus. Aereos aquales frigore difrumpi, legitur apud Strabonem. Aërofi dicuntur pyrites, & aërofa saxa, quæ plurimū in se aëris continent. Subaëratū, quod subtus æs habet, pro mixto & adulterato, vt subaëratum aurum Persio: subaëratę statue, intus aërea, foris auro cooperta. A Græcis oratores nonnulli *ὑπόχαλκοι*, vt & *ὑπόψυλοι* vocantur, quorum sapientia non in pectore, sed in ore est. Illi qui nūmis subaëratīs vtuntur, criminis stellionatus notantur, vt Saxones ex Insubribus in sedes antiquas reuersi, Belgis talia nomismata dederunt. hi verò, qui sermone fallunt, sophistę appellantur.

PLUMBVM

candidum.

Plumbum candidum, Mercurio sacrum, Græcè *κεκωιτόπου*, vnde *Cassiterides* insulæ Celtiberis oppositæ nomē habent. Hoc è solidis montibus exciditur, & sui coloris non reperitur: tamen reperitur purum, in lapillis videlicet nigerrimis, idq̃ sæpius: aut flauis, aut candidis. quidam ex his pellucidi sunt, vt albi & flaui coloris, sed ijdem tamen admodum rari. Vidi quod stibi seu antimonio fuit simile, cum pyrite aurei coloris, in quo plumbum ipsum argenti, pyrites auri fuit ferax. Ex eo autem, quod ferri lapidi simile est, nihil aliud quam plumbum excoquitur. Quod purum non est, sed mixtum, interdum lapidi candidissimo adheret inspersis fluoribus coloris argentei, qui lapis aliquando filicis duriciem habet, aliquando friabilis

bilis est. Sed hic multò feracior: aliquàdo etiam lapidi nigro aut totum innatum est, aut superficiei. Quod purum est, ferè angulos habet quatuor, quinque, sex: modò etiam cellas fauis, modò eminentias botro similes. In metallo Hengisto lapilli sunt similes sulfuris viuo: quod vt recès metallum est, ita vberimum fuit. Multis in locis lapides plumbi candidi, ita solidi duriq; sunt, vt nisi igne excindi nequeant. Ab igne igitur ita domantur, vt ingentes massæ montis, ingentia latera, perticis decutiantur, quod fit periculo fossorum ingenti. Sunt etiam lapilli nigri adulterini & steriles, qui in fluminibus reperiuntur: sunt itè cinerei & flauii, qui in venis, quos nostri lingua vernacula spumam lupi appellant: præterea purpurei, qui etiã viciosi. Nam in coctione de bonitate natiui detrahunt. Plumbum candidum cum in laminas funditur, ita tingi potest, vt colorem auri, ærisq; na-

DE REB. METALL.

tiui referat: ita inter se misceri, vt inspicienti paulò longinquius fucū faciat. Miscetur hoc plumbo nigro, vt opera ex eo fieri possint: per se enim minus est tractabile. Item plumbo cinereo, cū splendoris tum leuitatis gratia. Plumbo candido cū additur quarta pars de orichalco, simulq; incoquantur, vasa, quæ ex ea temperatura fiunt, argento esse similia videntur. Tabellæ quadratæ plumbi candidi annulorum fundis includuntur, iuxta adamâtes, quòd illius color insigniter niger sit, huius verò eximiè candidus. Appellatur autem candidum, nò quòd natura ita sit hoc plumbi genus, sed posteaquam ignem experitur & excoquitur, tum demū candorem accipit singularé. Seruit hoc metallum nostro tempore & lucro & imposturæ mercatorum, seu potius institorū, qui ex eo varia vasa, instrumenta & crepundia efficiunt, ornati & lusibus puerilibus accommodata.

data. Vasa verò domestica maiora,
quæ ex eo fiunt, maximo sunt in vsu.

	Nigri puri. Zwitter.	
	Flauï coloris. Gel-	
	ber	} Zwie- ter.
	Candidi. Weisser	
	Candidi pellucidi.	
	Durchsichtiger	
	Adulterini & steriles.	
Lapilli	Wolffram/oder Schus-	
	rel/od Schörle/od Greiß/	
	oder Mißbickel.	
	Purpurei viciosi. Zoub	
	zwitter.	
	Steriles pellucidi. Effce	
	zinstein.	

VI.

PLUMBUM

cinereum.

Bisemutum quod appellant metal-
lici, id plumbum cinereum pri-
mus Agricola, putauitq; & Græcis &

DE REB. METALL.

Latinis fuisse ignotum. Est autem (vt in nostra elegia diximus)

Candidius nigro, sed plumbo nigrius albo.

Hactenus in Anglia tantum, & in Misena, quod scitur, effossum est: & primùm in Misena tantùm in venis argentarijs Snebergi: nuper verò & Annebergi, & Mariebergi, quanquã paucum rarumq; in ijs venis inuenitur: nec non in Vallibus. Nitet interdum argenti colore, vnde fortasse plumbũ argentarium est Plinio: interdum purpureo sed dilutiore: nam & flos eius quodammodo est purpureus. Reperitur pyriti aut cadmiæ annatum: item lapidi cum argento puro illitũ, ita vt ab argento nisi igne non discernas. Simile quoque antimonio est, quod ad figuram attinet, sed colore præstantius. Excoctum antequam purificetur vt duci queat, aut hammitem lapidẽ specie refert, nisi quod sit rarum, & non ita coagmentatum, quia natium colorem retinet: aut filorum

Iorum capillorumue more contortum est: idque floris colorem, obscuriorem tamen, habet. Massas eius puras solidasque non vidi, sed adherens lapidi, & eidem copiose innatum. Lapis autem durissimus est, eo excepto, qui fluores habet, & cui nitrum innascitur: quod ita saxa exedit atque corrumpit, ut penè fiant friabilia. Fiunt ex eo vasa diuersi generis, quæ propter colorem argentea esse putes: sed plumbo candido minus sunt ponderosa.

Plumbum cinereum. *Bismuth.*

Plumbum cinereum sibi simile,

Spissiger Bismuth.

Plumbum cinereum lapidi adherens, ut argentum. *Angeschweiffter Bismuth.*

VII.

PLUMBUM

nigrum.

Plumbum nigrum, Græcis *μολύβδος*, Saturno dicatum, aut ex la-

DE REB. METALL.

lapide excoquitur, aut natiuum effoditur. Quod natiuum est, aut durum solidumque, vt Polonicum: aut minus durum, vt nostrate. Colore modò albū, quale est Suacense in Alpibus, modò obscurum, modò rubeum, vt Sultzbachium, modò ad cæruleum accedens, vt Fribergium, cui ochra innascitur. Vidi quod armaturam habuit aurei coloris. Excoquitur aut è propria vena, aut è lapide plumbario ferace, qui interdum lapidi arenario similis, interdum fluoribus albis. Massarum variæ sunt formæ: quædam rotundæ, quædam quadratæ: quatuor, quinque, sex angulorum. Quod sui coloris est, aut est planum, aut micarum instar splendet, aut est stimmi simile, aliquando etiâ æri natiuo. Differunt lapis plumbarius, & plumbago. hæc enim pura est, quam Hispani galenam nominarūt. Plumbagini annascitur interdum copiosa ochra, vt Polonicæ: minus copiosa, vt Fribergiæ,

giæ, & Stercingensi in Alpibus. Annascitur interdum viride quiddã, quod eiusdem metalli ferax est, &, vt nonnulli autumant, plumbi nigri flos est.

Plumbo teguntur templa, vt Romæ Panthei. Londini diui Pauli, Argentorati D. Mariæ, alibi alia: Turres, vt iterum Romæ in Esquilino turris templi Mariæ maioris: Palatia, vt Patavinum & Vicentinum amplissima: Arces regum, vt Vvinsarti in Anglia: item nobilium, vt Comitum Arondellæ in eadem prouincia: & aliorum.

Fiunt è plumbo fontes, vt eiusdem arcis Vvinsarti fons factus à Philippo Hispano: item lauacra, qual est Constantini Magni Romæ in Esquilino.

Fiunt ex eodem tubi & fistule, quibus aqua ducitur, quales fuerunt, quæ effossæ sunt in sinu Baiano è Neronis piscina: & in lacu Albano prope Romam. Eiusmodi fistularum plena nauis inuenta est, cuius Blondus in descriptione Latij meminit. De aqua

Martia canit Staius,

Audaci transcurris flumina plumbo.

Fesularum mons in Hetruria, Florentię ciuitati imminēs, lapidēs plumbarios habet, qui si excidantur, breui temporis spacio, nouis incrementis instaurantur, vt tradit Boccatius Certaldus, qui id compertissimum esse scribit. Massa duūm pondo plumbi candidi purissimi effossa Slacchevvaldi anno 1549. quæ formam habuit erinacei. Massa plumbi nigri, quam ipse vidi extrahi, pondo sex habuit, anno 1551. Fribergi, è secundo dimenso altæ Betulæ, in quod tum sumptus faciebant mercatores Augustani. Vasa plumbea liquore aliquo plena, expositaꝫ aëri, cū guttulas foris concipiunt, pluuiam designant. Liquido plumbo vsi sunt olim ad fontes excrucianos puniēdosꝫ. Vnde Horatius lib. i. Carm.

--- *Nec seuerus*

Vncus abest, liquidūmue plumbum.

Idem

Idem infusum fuisse Christianorum corporibus, scriptores Ecclesiastici memorant. Plumbatæ quibus cæsi sunt, in eorundem libris notissimæ. Solēt medici vasis plumbeis ad quasdam pinguedines medullasq; continendas vti. Philetas poëta Cous, soleis plumbeis vsus in calceis est, ne à vento propter corporis exilitatem euerteretur. Plumbeis pugionibus dimicare dicuntur, qui pugnant inutiliter: plumbeo item gladio iugulare apud Ciceronem. Plumbeus homo nullius ingenij, apud Terentium. Iræ plumbeæ pro grauibus, apud Plautū. Austrum autem num ab effectu aëris, aut corporum, Horatius plumbeū vocet, ambigunt interpretes. Musici olim laminas plumbeas pectori imposuerunt, ad cantica exclamanda, vt scribit Isidorus. Chartam plumbeā supinus pectore sustinuit Nero imperator, vt Suetonius, conseruandæ augendæq; vocis causa. Tali itidem la-

DE REB. METALL.

mina Caluus orator cohibuit libidinem, teste Plinio, vt vires corporis labori studiorum custodiret. Nonnulli easdem affectis membris imponunt: sed hos ad medicos relegamus.

E plumbeis tabulis, seu (vt Suetonius appellauit) chartis, codices olim fuisse factos constat: quales sub terra inuentos in sepulchris scimus Neapoli, & vnum nobis monstrauit vir nobilis Hadrianus Gulielmus, totius antiquitatis inuestigator diligens. Plumbeis sarcophagis imposita orbis terrarum lumina duo, Martinus Lutherus, & Philippus Melanchthon. Plumbeos globos è tormentis manuarijs explodunt milites, inuento videlicet malo, vt metallum aliorum omnium maximè molle, hominem de vita tolleret.

Plumbum nigrum. Bley.

Plumbago. Glantz / oder gedigen bley.

Lapis plumbarius. Bleyers.

Viride

Viride annatum plumbo. *Wley
Schweiff.*

VIII.

F E R R U M ▶

Ferrum, Græcis *σίδηρος*, dicatum Marti, id aut effoditur, aut colligitur, aut excoquitur, aut lauatur. Effoditur ex vena, vt Lauensterni, Gishubeli, Glashutiæ in Misena colligitur, in agris videlicet, vt Grunhani, & passim in Norico, & in Palatinatu, & in Francia: excoquitur vtrumq; & fossum quod est, & collectum: lauatur, cuius massulæ ramentaq; ex aquis eximuntur. In Lusatia & Silesia effossum, noua incrementa accipit, & terra arborumq; trunci in illis incrementis, materiam ferri acquirunt: primū liquori cuidam denso similem, postea magis magisque indurescentē. Mollucæ populi hoc metallo carēt: ideo maiore apud ipsos est in precio: carēt

DE REB. METALL.

eodem regiones Moscobiticæ, quibus id suo lucro, gentium aliarum incommodo importârunt auari mercatores. Ferrum quod statim suum est, reperiri negatur: sui tamen coloris reperitur. Aliàs colore varium est, plerunq; nigrum: aliquando iecoris colore, aliquando pyriti simile, rarò galenæ, rariùs item plumbo cinereo: quale foditur in monte Capha, duobus sito à Vvisentalamiliaribus. Foris specie diuersum, aut assurgens virgularum in morē, aut tumens specie cerebri vel botri: aut omnino densam habens superficiem, eamq; modò rudem, modò nitidam, modò asperam, modò coloratam. Concauum quod est, varias in se res continet. Vnum genus cōtinet copiosam ochram, quale effoditur prope Tschopam flumen, iuxta Francobergum oppidum, non lógè à Trapenaucometallo antiquo, quod nunc planè desertum est. alterū genus, vel cretam Saponariam, vt ita
nomi-

nominem, vel, ut nonnulli putant, morochthum lapidem, quale effoditur Saxenfeldæ. Tertium genus continet in se, quod metallici picem appellat, quod interdum colore nigrum est, interdum schisti speciem habet. Ferrum quod iuxta magnetis venam effoditur, sæpe purum est, & ferrum diues à metallicis dicitur. Flos ferri candidissimus est, & leuis, ramulos interdum habens corallio similes, interdum filorum flexu subtiles: is è Stiria ad nos adfertur. Acies autem, quam Græci *σώωμα*, est ipsius ferri bonitas, quemadmodum tinctura eiusdem robur. Noti enim sunt versus Homeri *Odyssææ* nono:

ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ χαλκείνς π' ἐλεικω μέγαν
ἢ ἐσκεπαρνον

εἰν ὕδατι ψυχρῷ βέπησ, μεγάλα ἰάχοντα
φαρμάσων, τ' γὰρ αὐτὲ σιδίρεσ γε κρά-
τ' ἐστ:

ὡς τ' σίζ' ἐφθαλμὸς ἐλαϊνέῳ πρὸς μοχλῶ.

Fluuij autem eiusmodi tincturæ a-

DE REB. METALL.

pti in Norico sunt multi; quod ferrū scriptis veterum celebratū est. In Hispania ponuntur à Martiale Bilbilis, Turafsio, Salo: à Iustino, Chalybs: ab alijs, Iberus, à quo Iberæ loricæ, pro firmissimis apud Horatium. In Italia is, qui Comum præterfluit: & Lambros, qui Mediolanum, de quo Ianus Pannonius,

Nec nisi duratum Lambro thoraca volebam.

In hoc oppido ferrum, quod Albitingitur, minùs bonū est, quàm quod torrente Trebisa. Non ignoravit hoc poëta doctissimus, qui in 12. de gladio Turni loquens, tincturam commendat:

Ensis quem Dauno ignipotens Deus ipse parenti

Fecerat, & Stygia candentem tinxerat unda.

Idem cùm heroum cæterorum arma scribat ærea fuisse, de armis Aeneæ inquit,

Quod

Quod fieri ferro liquidoue † potest electro. † al. pote-
 Ut significet viro forti à Vulcano, *stur. Aë-*
 & firma & splendida, è temperatura *neid. s.*
 nobili, tradita arma fuisse. De lorica
 Hannibalis, Silius lib. II.

*Hoc ære & duri chalybis perfecta me-
 tallo,*

Atq; opibus perfusa Tegi. ---

Ex ære ferroq; factum, & auro indu-
 ctum fuisse demonstrat. Ferrum citi-
 us liquefcit melle restinctum, vt ebur
 vino: vitrum vel lapis, in decoctione
 sanguinis, vt retulit Pandulphus An-
 glus: cuius fragmenta citata legi. libri
 enim integri nondum excusi sunt, in
 quibus copiose de fossilibus scripsit.

E ferro globi fiunt, qui è tormen-
 tis æneis emittuntur, immani interdū
 pondere. In bello Mediolanensi, pro
 Francisco Sfortia gesto, in oppugna-
 tione oppidi Aronæ ad lacum Ver-
 banum, sex millia globorum aduer-
 sus moenia explosa: in obsidione Li-
 psia, bello Saxonico civili, ultra mil-

DE REBUS METALL.

lia duodecim. In obsidione Pæstiad Danubiū ex vnis castris Georgij monachi, mille ducenti quinquaginta aliqui graues pondo octoginta, aliqui centum & decem. Officinę ferri nobiles fuerunt Chalybum in Scythia, quam Aeschylus *αἰδ' ἠγομύρρα αἰαν* esse dixit. Ideo Chalybes detestatur Catullus,

Iuppiter ô, Chalybum omne genus pereat:

Et qui principio sub terra quærere venas

Institit, ac ferri frangere duriciem:

Idæi fratres cognomento Dactyli, fabri ferrarij fuisse scribuntur, qui materiam artis foderint in Idæ promontorijs Lecto, Gargaris, & Phalacra. Vnum ex ijs, Celmum nomine, mutatū in ferrum scribit Zenodotus: in adamantem, Ouidius: fortasse eade causa, q̄ præ eo studio alia omnia neglexerit, & metallicus ditissimus fuerit. Noti fabri Vulcanij literis poëtarum,

Brontesq; Steropesq; & nudus membra

Pyracmon.

In Melite insula ferri metallum fuit: sed antiquissimum in Ilua, è regione Volaterrarum, vbi ferrum in hunc diè effoditur, quod redigi in massam nõ potest, nisi deuectum sit in continentem, vt Marsus Cesenas scribit. Virg.

Iluaque inexhaustis Chalybum generosa metallis.

Celebrat Liuius Populonium in He truria. Populonienses enim cùm ad bellum Africanum alij aliud pro suis facultatibus, Romanis pollicerentur, quod dare commodè possent, se ferrum duros polliciti sunt. Est autem aliud alio tractabilius, vt Pirnense Lufatio apud nos: item præstantius, vt alio vtuntur qui arma cudunt, alio qui instrumenta agricolarũ, alio qui messorum. Id autem fit partim ipsa natura, partim etiam tinctura. hoc in nostrorum officinis est quadruplex. prima colore alba, quæ nimis dura est, & facillè dissilit: altera flaua, qua scinduntur ossa, lapides, & limando scinden-

DE REB. METALL.

doꝝ ferrū ipsum domatur: tertia mixta ex purpureo & cœruleo, quæ ad secanda ligna idonea est: quarta nigra, quæ nimis est mollis. Glaucus quidem Samius, teste Suida, quod esse molle voluit, tinxit oleo: quod vero durum, aqua. Fiunt nunc è ferro fornaces, in Hermunduris Gishubelij, in Melibocis Sigenæ. In officinis formatur in globos bombardicos: in bacilla quadrata, è quibus postea omnis generis opera instrumentaꝝ cudentur: in tabulas, è quibus componuntur fornaces.

Ferrom candens restinctum lacte, diarrhœa sistit: vino aut cereuisia, eandem concitat. Squama ferri siccandi vim habet, quam imponunt calcis, qui pedes odore graues habent. Ferrei clauī, quibus tegulæ affiguntur in tectis, frigore rumpuntur: vt & silicem gelu findi scripsit Afranius, & aequales æneos Strabo. Est quædam materia ferro similis, colore non duricie:

ricie: lapide magis fragilis, ferro minus ponderosa: quę polita ferri refert nitidi aut vsitati formam: politur autem attritu & leuitate cuiusuis corporis durioris. Locum, in quo effoditur, ignoro: nec vsum cognoui: differentiam eius inter terram, & lapidem, & metallum obseruauit: vocatur autem nostro idiomate ferri argilla. A ferro cognomentum habuit Ludouicus quartus princeps Thuringiæ, è Lotharij imperatoris filia natus, quia propter nobilitatem sibi inuisam, toto armatus corpore semper incessit. Ferrobriorum familia, à brachijs armatis, apud Italos nobilis. Ferreus lectus, Gigantis Ogi, regis Basanidis, memoratur in sacra historia. Ferreum lectum imposuisse Othoni patri suo Albertum primum Marchionem, in nostris legitur Annalibus: quod ego de cauea aliqua, aut carcere intelligo. Ferrei Eumenidum thalami notu sunt poëtis: item ferratę trabes in ar

ce Acrisij. Valuæ ferreæ Romæ in
 æde D. Pauli. In turre ferrata interfe-
 ctum Probum imperatorem scribit
 Eutropius. Ferreū appellatur, quic-
 quid solidum indomitumq; est, vt fer-
 reum seculum, quod nunc viuimus:
 ferrea præcordia, ferrei homines, fer-
 rea fors vitæ; ferreus somnus, pro ipsa
 morte apud poëtas. Ferro pluisse in
 Lucania ante bellum Parthicum, quo
 Crassus interfectus, tradunt veteres.

Ferream massam recremento simi-
 lem, ex aëre decidisse in syluis Neuho-
 rianis prope Grimam, sunt qui affir-
 ment, eamq; massam multorum pon-
 do fuisse, narrant, ad eò vt in locum il-
 lum nec deportari propter grauitatē,
 nec curru adduci, propter loca inuia
 potuerit. Factum est autem ante bel-
 lum ciuile Saxonicum, quod inter du-
 ces agnatos gestum est. A ferro no-
 men accepit Siderites gemma, vt est
 apud Suidam: sed eum lapidem eun-
 dem esse cum adamante, liquet è Plu-
 tar-

tarcho, qui ait adamantem ab Indis *αδαντινυ*, ab Aegyptijs os Hori appellari. Ferro tinctæ sunt interdum aquæ, quarum saporem Plinius ferrugineum nominat. Ferri laudes Suanorola decantat libro secundo de balneis.

Ferrum. *Eysen.*

Ferrum quod statim suum est. *Geodigen eysen.*

Ferrum diues. *Ein magnet.*

Flos ferri.

Acies ferri. *Stahel.*

Materia similis ferro. *Eysenthdt.*

Lapides ferri. *Eysenstein.*

Ramenta ferri. *Eysenspan/oder eysenseulen.*

Squama ferri. *Hammerschlag.*

Tinctura ferri. *Die herte.*

Bacilla ferri. *Stäbe.*

Tabulæ ferri. *Blatten.*

S T I B I

STibi, Græcis *σιμμι*, Plinio, Stibiū, si sunt codices emendati; in officinis nescio qua appellatione antimonium: lapidem plumbariū refert, sed magis nitet aut radiat, & magis est fissile, magis friabile, magis manus tingit. Esse autem hoc metallum proprium, non plumbum, ut Plinius, id apparere videtur, cū in catinis est excoctum. Nonnulli id esse volunt, quod Cincum nominant metallici, id quod fundi potest, sed tractari male non potest. Verū hoc relinquo peritioribus. Inuenitur autem stibi in venis proprijs, ut Isfeldæ in Hercynijs, quod interdum corio plano est, interdum tessellato, plerunq; schisti specie. item in venis argentarijs: item iuxta venam schisti lapidis, ut in pago vno à Fribergo miliario, qui nomē habet Abietis altæ. Quod maximè
 fra-

friabile est & ponderosum, nominat
 foeminam: quod scabrum & leue, ma-
 rem. Natiuum simile est plumbo na-
 tiuo: excoctum verò, plumbo cine-
 reo. In tingendis cilijs eo Italica mu-
 lieres nunc vtuntur; & Græcæ vsæ
 sunt, vnde poëta Ion nominat ὀμματῶ
 γραφον, alij πλατυόφθαλμον. quia enim
 tinctura nigrum est, cilia ornat: quia
 nitidum, etiam dilatat. Stibi cum py-
 rite, Suaci in Alpibus: eū mica, quod
 plumbi cinerei ferax est, in Vallibus;
 cum schisto, prope Fribergum, vt mo-
 dō dixi, reperitur: itē cum lapide fissi-
 li. A forma eius plumbum album,
 nigrum, cinereum, schistos, gypsum
 nomen inuenere.

Spissiger	}	Zwitter.
		Blank.
		Wismuth.
		Farbstein.
		Gips.

Stibi. Spissglas, vel rectius Spissgläs.

Stibi tinctura. Schmincke.

STERILE NI

tidum.

Sterile quiddam in metallis est, quod admodum nitet, & à colore ipsorum metallorum accepit nomina. id & oculos suo nitore decipit, & omnium metallorum imitatur pulchritudinem, mentitur sinceritatem: eis mixtum deprauat, & viciat bonitatem. Vnde nostris vulgi sermone notum prouerbum est: Non esse omne aurum quod niteat. Id autem apud nos præcipuè fallit in plumbagine. quod si est album, *Weisse / oder lichte blende*: si nigrum, *Glasichte blende*: si colore piceo, *Schwarz oder bechblende*: si flauo, *Gilblichte blende*, nominari solet. In lapide ærario, si colore æris, *Kupfferblende*: si micæ, itidè *Weisse blende*. In lapidibus proiectis, si colorem imitatur auri, dicitur aurum feliolum, *Ragengoldt*; quo quasi corio inductus

ductus est silex, è quo vitrum factum fuit Crotendorfi in Misnia montana. Sin colorem argenti, argentum feliū, *Rasensilber*, quo interdum silex, interdum lapis fissilis, non modò Soli & ventis expositus, sed è terra etiam effossus obducitur. Verùm hoc sterile, suo nomine, à splendore eximio, mica dicitur, quæ non solùm velut cortex exterior adhæret lapidibus, verùm etiam arenæ immiscetur: qualis arena in Thuringia prope oppidum Kelbram inuenitur, & ab eadem Romæ mons Ianiculensis, aureus nunc idiomate Italorum appellatur. Est & mica nigra, similis massis plumbi candidi, sed ita leuis, vt faciliè conijcias metallinam esse.

X I.

PYRITES ▶

PYrites nomen habet ab igne, & sulfur olet, sed non omnis: durus

DE REB. METALL.

cùm percutitur chalybe, aut filice aut alio pyrite, ignem emittit, quem nostri metallici, pyritem durum, Plinius viuum nominat, Mauri marchasitam.

E pyrite, ex quo excuditur ignis, etiam excoquitur sulfur, aut certè materia quouis sulfure vehementior odore & viribus, vt nunc fit Cromenæ in Morauia. Pyrites aut effoditur è venis cum alijs metallis, aut distractus à venis reperitur in fluminibus; aut est cretæ argillæ uic, aut terræ vliginosæ inclusus. Ferax est auri, argenti, æris, plumbi: quidam exudat succos acres, vt misy, atrametum, nitrum: quidam adhærentem habet ochram, vt ferè plumbarius: quidam terram candidam & pinguem, vt Saxenfeldæ reperiunt. Omnis pyrites aut suus est: aut admixtum metallû, aut lapidem, aut fluores habet, nonnullis etiam in locis cæruleum natiuum. Omnis etiam aut solidus est atq; durus, aut rarus & leuis, aut stimmi figuræ & friabilis.

Colores

Colores omnium ferè metallorum refert, excepto argenti viui. Nam qui ferrum refert, etiamfi niger fit, nomen tamen amittit, & ferri lapidis recipit. Reperitur præterea viridis, cærulei, violacei, purpurei, cinerei coloris, præsertim in metallis plumbarijs. Est autem vel vnus & simplicis coloris: vel mixti, vt auri & plumbaginis refert, qui effoditur Erendorfij in Palatinatu: æris & ferri, qui ex Alpibus Rheticis affertur. Figura quoque pyritæ varij funt, aut rotundi & teretes, aut tessellati, & multorum angulorum, aut botro cerebræue similes, aut oblongi cauique, aut ouales & solidi, aut striati, aut plani, aut turbinati, aut incurui rectiue, aut concauerati, aut spongiosi: aliquando vuis, & fauis, item virgulis & conchis similes. E quibus succi acres enascuntur, aut more squamarum, aut columellarum sunt connexi, ijç; plerun-

que, qui in meas venerunt manus, coloris fulvi fuerunt. Eundem plerumque referunt qui in fluijs, & maxime in torrentibus colliguntur, qui forma aut sunt teretes, vt qui iuxta ripas iacuerunt: aut rotundi & globosi, vt qui in alueis decursu aquarum in hanc orbicularem speciem formantur: quod itidem in lapillis videmus fieri, qui fluctuum repercussione in littoribus rotundi sunt. Quamobrem primum genus digitorum simile est, & interdum internodijs quasi articulis distinctum: alterum testiculorum, vnde *δίορχαι* & *τείορχαι* dici possent. Tales munere accepi à claro & eximio viro Iohanne Ienitio, illustrissimi ducis Electoris Saxoniae secretario. Pyrites autem qui metalli aut succi alicuius ferax est, exploratur pondere: qui omnino sterilis, depræhenditur leuitate. Si qui tormentis manuarijs, quæ bombardæ

bardæ vocantur, ignem excitant, pyrite duro & læuigato, ut solent filicis aut iaspidis vice: sed pyrites ad excutiendum ignem, quem pulvis comprehendat, omnium est utilissimus. Reperiuntur autem pyritis non tantum frusta, sed & massæ, qualem nos habemus quæ fluorum candidorum plena est. Pyritis usum esse in medicinis, Trallianus scribit, ubi agit de morbo cœliaco: sed id tantum intelligendum de eo, ex quo æs excoquitur, diligentius explanat Dioscorides.

Hæc metallis adiecta sunt de pyrite, quia ferè alicuius metalli partem in se continet: quæ licet rarò oculis dijudicetur, tamen igne depræhendi aut agnosci ab artifice potest: interdum etiam si per dies aliquot imponitur aquæ, eius saporem si mutat, aut tingit, cuius metalli aut succi fœcundus est, coniectura ducitur.

DE REB. METALL.

Pyrites. Kieß.
Durus. Harter Kieß.
Rarus. Leichter Kieß.
In fluminibus repertus.
Pyrites } Wasserkiess.
Qui suus est. Reiner Kieß.
Mixtus. Unreiner Kieß.
Friabilis. Spissiger Kieß.

FINIS.

DE S V C C I N O
LIBRI DVO, AVTHORE
Seuerino Gœbelio, Medi-
co Doctore.

*HORVM PRIOR LIBER
continet piam commonefactionem, de passio-
ne, resurrectione, ac beneficijs Christi,
quæ in historia Succini de-
pinguntur.*

Posterior veram de origine Succini ad-
dit sententiam.

*Tetrastichon in hos libros Conradi
Gesneri Tigurini.*

Βίβλω πῖδ' ὀλίγη λόγιθ' Ἰοιβήλιθ' ἡμῖν
Ἡλέκθρθ' πῖζάνυμον
Ἡλίθ' ἡλεκθρον πᾶνυ δὲ φραδ' ἔως διέγραψε,
Γολῶν γε χάριτ' ἄξιθ'.

REVERENDISSIMO PRIN-
CIPi AC DOMINO, DOMINO
Vrbano, Episcopo Gurcensi, Romanorum, Vn-
gariæ, Boemiæq; Regis Consiliario & Con-
cionatori, domino suo obser-
uandissimo.

Voluit Deus, reuerendissime ac illustris
domine, reges ac principes esse nutri-
ces Ecclesiæ: & ut hæc haberet certa hospi-
tia, constituit politias. ea autem, quamuis in
hisce imperiorum, ruinis miserè quassatur, et
vera doctrina Euangelij obscuratur, tamen
semper Deus excitat aliquos Monarchas, quibus
sponsa Christi curæ est, excitat quoq; pios
Doctores & Pastores, qui incorruptam do-
ctrinam tradunt, nullius impulsu vel deterri-
ti authoritate.

Cum itaq; illustris celsitudo vestra in hoc
amplissimo confesso serenissimorum Regum,
illustrissimorum Electorum, Principum, Co-
mitum & Nobilium, & verã vocem Euan-
gelij proponat, & manifestè taxet abusus ie-
iunij & aliarum caeremoniarum, &c. voluit

EPISTOLA

C.V. exiguum & puerile scriptum de tristi & la-
 cera Ecclesie facie, sub historia Succini pro-
 ponere, non quod dubitem, quin C.V. & recte do-
 cendo, & fideliter oratio sua vocationi satisfaciat: sed ut multos alios ad vota reuocare,
 qui suas preces nobiscum pro salute Ecclesie &
 reipub. coniungerent, quibus maxima impen-
 dunt calamitates ab incursionibus Turcarum
 & aliorum hostium. Oremus itaque filium
 Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, re-
 demptorem generis humani, ut suo spiritu san-
 cto regat & gubernet mentes dominantium,
 ut concordie pace sancita arment sese contra
 Turcam & hostes Christi, in hoc amplissimo
 conuentu, & ne amplius mutuis vulneribus
 ac intestinis bellis sese proscindant. Vestra
 autem C. ut hanc qualemcumque orationunculam
 huic tempori conuenientem, boni consulat, e-
 tiam atque etiam rogo. Dat. Francofordie
 ad Menum. 4. Martij. Anno 1558.

V. R. D.

Addictissimus

Seuerinus Gæbel

DE SVCCINO

LIBER PRIMVS: AV-
thore Seuerino Gæbelio, Medi-
co Doctore.

Hæc est vita æterna, vt agnoscamus te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Vox ista est ipsius filij Dei saluatoris nostri, quam proponit nobis ideo, vt reuocet nos ad considerationem perfectæ imaginis Dei, quæ ante lapsum nobis fuit impressa, & vt de restitutione generis humani ac vita æterna, quæ breui speranda est, assiduè cogitemus: vbi non tantum in nobis radij diuinarum operationum lucebunt, sed in tota natura rerum, velut in teatro seu speculo adumbrabitur idea & effigies diuinæ sapientiæ & bonitatis organos, nõ sine mirando ordine & harmonia.

Nam & in hac nature corruptione videmus quibuslibet terræ nascenti-

DE SVCCINO

bus, insita quædam illustria vestigia, per quæ quasi manu deducimur ad Archetypi admirationem & venerationem, vt rectè dicatur:

Presentemq; refert qualibet herba Deum.

Viola exiguus flosculus hoc ipso tempore, etiam in frigore, ex terra primò erumpit, cum primum sacrosancta historia passionis & resurrectionis Domini nostri Iesu Christi, in Ecclesia recitari solet, vt ostendat nobis imaginem humilitatis Christi.

Serpit humi viola, nec sese in altum attollit, & quanto plus pedibus concalcatur, tanto magis fragrantem odorem spirat. Aureus umbellus, quæ purpurea folia vestiunt & amplectuntur, diuinæ & humanæ naturæ copulationem significat, purpureus foliorum color liuorem Christi ex plagis & verberibus exprimit. Sed iste flos ad cordialia medicamenta est præstantissimus: in febribus æstû caloris corrigit, animi deliquio correptis occurrit,

rit, moesticiæ itidem & melancholiæ
medetur.

Sic Christus Deus & homo, suo li-
uore, passione & resurrectione, om-
nes nos ex desperatione, velut ex syn-
cope ac deliquio animi eripuit. De
quo admirando Dei beneficio, cum
hoc tempore sit cogitandum, paucis
Ecclesiæ statum depingam in histo-
ria Succini, vt ostendam verum Physi-
ces studium, nihil esse aliud, quàm do-
ctrinam de Deo. In Succini enim alle-
goria series & ordo omnium earum
rerum, quæ in Ecclesia accidunt, no-
bis depingitur. Et, vt de lapsu ac resti-
tutione humani generis primû dicã,
tristissima est historia, vt & verissi-
ma, de lapsu primorum parçtum: qui
cum conditi fuissent ad imaginẽ Dei,
quæ in ipsorum mentibus, veluti viua
effigies expressa fuit, & tanquam ar-
tificiosissima pictura omnibus nume-
ris absoluta, recedût ab ista perfectio-
ne, & labuntur non tantum in sordes

DE SUCCINO

peccati, sed etiam in horrendas pœnas. De huius pulcherrimæ imaginis deformatione & maculis, quibus sapientia & beneficentia Dei est obscurata, quid tristius cogitari potest?

Tota natura rerum nostram vicem dolere, ac quodammodo nobiscum gemere conspicitur. Defigentes enim oculos ad hoc bitumen (ex quo succinum nascitur) umbram deformatæ, istius picturæ inuenimus. Materia ista nobilissimus terræ succus est, viribus haud absimilis balsamo, odorē suauem & fragrantem spirans: haud dubiè in humanum vsum conditus ideo, vt sua virtute & admiratione nobis archetypi imaginem in mentē reuocaret, & de beneficentia ipsius commonefaceret: quod certè non facit, sed ab ista sua functione, vt ita dicam, recedit, cum nusquam hactenus in tota Prussia istius bituminis fontes vel scaturigines, in conspectum nostrum prodierint, aut è terra erupisse visæ sint.

sint. Sed istius preciosi balsami succū
videmus effugere nostras manus, &
per meatus subterraneos luto sordi-
busq̄ inquinatos labi & deuolui in
mare fluctibus feruens, quorum tem-
pestate hinc illinc agitatus, tamdiu
concutitur, quoad frigiditate maris
concrescat, & eiusdem falsedine alte-
retur. Salsedo & amaritudo maris
vincula & asperitatē legis, ac iræ Dei
imaginē significat, in qua veluti pro-
cellis oppressi tantisper fuerunt pri-
mi parentes & posterī, donec admi-
randa Dei bonitate, iterum in littus
ac portum tranquillæ conscientiæ re-
stituerētur. Et ea restitutio fit per pro-
phetas & apostolos, qui sunt pauper-
culi piscatores, sicut ij, qui succinum
ad littora protrusum colligunt.

Nam in tota Prussia non est aliud
genus hominum magis despectum &
vile, quàm sunt isti miseri officarij,
qui ad succinum colligendum ordi-
nati sunt: ij cum seruiles prope sint,

DE SUCCINO

certatim concurrunt ex vicinis vicis,
tam noctu, quàm interdiu flante Fa-
uonio, aut Cauro, aut Thraſcia ven-
tis, quibus ad littora ſuccinum im-
pellitur.

Ingrediuntur itaq; nudi mare, dum
adhuc feruet æſtus, & fluctus interi-
tum minantur: hauriuntq; ſuccinum
exiguſ reticulis lino textis & affixis
ad anteriores longarum perticarum
partes, quæ furcarum inſtar ita didu-
ctæ ſunt, vt fermè vnam vnâ pateant.

Miſerabile autem eſt, miſerrimos i-
ſtos officarios etiâ hyberno tempo-
re cogi ad functionis ſuæ executione:
& nudos quidem mare ingredi, quod
ideo fieri dicitur, ne veſtitos mare ſuis
procellis abripiat: quæ certè natura
fluctuum ijs in locis eſſe ſolet.

Voluit Deus eodem modo mini-
ſtros Eccleſiæ certo conſilio calami-
tatibus ſubijci: voluit eſſe nudos, ne
rebus ſecundis nimiū veſtiti ad muni-
di illecebras & pericula animæ rape-

ren-

rentur: Et vt exemplo esset omnibus pijs, ipse filius Dei descendit nudus: & abiectissimus coram mundo, obijcit se pro nobis multiuarijs periculis, vt nos fluctibus peccati pressos obrutosq; eripiat, ac in portum tranquille conscientie restituat: pendet in cruce nudus & afflictus, expansis manibus ac obuijs vlnis amplexurus nos. pollicetur singulis suam gratiam, ac aeterna beneficia vltro offert nobis ingratis hominibus.

Et quemadmodum istis miseris officinarijs, qui succinum ex mari, non sine vitæ discrimine hauriunt, nulla dantur præmia: ita maxima est ingratitude generis humani erga redemptorem nostrum. quantum enim succini piscatores miseri colligunt, tantumdem falsis rependunt illis præfecti. nos Saluatori nostro itidem mordicantem sallem & amaram ingratitude retribuimus pro tam dulci succino & succo doctrinae suae, quo pestem & om-

DE SUCCINO

nes venenatos ictus Diaboli à nobis auertit.

Intuentes itaq; beneficia Iesu Christi, nequaquam succumbamus in miserijs & ærumnis, nec propter momentanea huius breuioris vitæ commoda, à veritatis norma desciscamus vel declinemus, sed in patientia & fidei constantia corda nostra contrita ad Deum erigamus, ac spe vitæ æternæ libentiùs paupertatis onus feramus. In tueamur miserãdam faciem istorum, qui succinum sub atra nocte, nudi, in summo frigore, infano & furibundo mari eripiunt. nemo equidem sine dolore ista videre potest, dum videt vxores istorum stantes ad littora maris, & exiguo foculo strato à ventis igné fouenteis: quæ pannis calefactis maritos redeuntes è fluctibus, prope exanimés amplectuntur.

Sed ad naturam succini digredior, cuius differentia ad eos, qui volunt dici membra Ecclesiæ, optimè congruunt.

gruunt. Tria enim sunt potissimum colorum genera, Candidum, pellucidum, & obscurum seu confusum, ac mixtum ex varijs coloribus. Huius obscuri, cum maxima sit copia & minima utilitas, meritò ad Essæos & Epicureos conferri potest, qui sunt inutile terræ pondus. sicut enim huius obscuri succini glebæ, neq; ad medicinã neq; ad ornatum adhibentur: ita illi etiam neq; pietatis officia, neq; politias aut virtutem curant.

Perpicuũ succini genus Pharisæis est simillimum. quemadmodũ enim hoc pulcherrimè solet expoliri & elaborari ad ornatum ac venustatem, vt gemmas varias mentiatur: conspicitur etiam in eo varia animalcula venata, vt araneæ, quę natura sua texunt telas reliquis infectis, quibus inuoluunt & enecant ipsa. Eodem modo Pharisæi non tantum externa quadã specie ac splendore reliquos omnes antecellere videri volunt: sed nonnũ-

DE S V C C I N O

quam dum externa ista pulchritudine nobis blandiuntur, pestilens quoddam in corde virus alunt, quo multorum teneras conscientias legum laqueis, ceu telis araneorum, implicatas, enecant, nulla salutari medicina tempestiuè adhibita.

Candidum per omnia conferri potest verè pijs & veris Ecclesiæ membris, quæ in fidei constantia & confessione nunquam à pura doctrina recedunt. horum numerus est perexiguus, non secus atq; candidum succinum inuentu est rarissimum : quod etsi prima facie fordidum ac vile videtur, sicut & apud Romanos olim in nullo fuit precio, tamen admirandæ virtutes ei insunt. Pestem & omnia venenorum genera arcet. Aiunt stridere candidum, quâdo venenum ei superfunditur. Cordi perutile est ac tremori ipsius insigniter medetur. propterea miscuerunt id veteres electuario è gemmis. Confert calculosis & dysuria laboran-

borantibus. Ad partus difficultatem ce
 mulieres fatentur vix quicquam esse ce
 præstantius. Sistit sanguinis proflu- ce
 uium, & mensium redundantiam. Do ce
 loribus dentium medetur. Catarrhis ce
 & destillationibus capitis, aliarumq; ce
 corporis partium citissimè occurrit. ce
 Vulvæ procidentiam suffitu in locū ce
 restituit. Roborat viscera ac cæteras ce
 corporis partes. Sistit ventriculi vo- ce
 mitum. Aëtius id propinare est foli- ce
 tus in dysenteria. Marcellus Empiri- ce
 cus dicit, quod cardiacæ passioni sit ce
 utile, quam ipse salivationem nomi- ce
 nat, si in aqua coquatur succinum, & ce
 in eo relinquatur: de qua aqua vult ce
 propinari duas vncias per triduum, ce
 idq; medicamentum tam iumentis q̄ ce
 hominibus exhiberi. Solet etiam icte ce
 ricis fieri suffitus ex cādido succino: ce
 & iisdem tritū in vino exhibetur, præ- ce
 sertim quando ex obstructione cau- ce
 satur icterus. ce

Quemadmodum autem medica-

DE SVCCINO

menta nunquam suas vires exerunt, nisi prius aut contendantur, & in minutissimum puluerem reducatur, aut macerentur, aut vrantur. Sic pij, quanto magis ærūnis & calamitatibus subiiciuntur, tanto magis sentiunt præsentiam & auxilium Dei, qui per eos resistit omnibus malis.

Illustre quoque est de diuina beneficentia ac gratia, quod omnibus equè offeratur. Omne electri genus in candidum conuerti potest, si iustā in mari trahat moram. vetustate enim albedinem acquirit, dum à falsedine maris alteratur. Placuit ipsi Deo in imagine candoris paternè nobiscum coludere pulcherrima consolatione, cū inquit Esaiæ primo: Dicit Dominus, si peccata vestra fuerint vt coccinū, niue reddentur candidiora: sin rubeāt instar purpuræ, sicut natiua lana, alba erunt.

Dealbat nos Deus misso filio Domino nostro Iesu Christo, qui suo sacrosan-

cro sancto sanguine pro nobis effuso, naturæ nostræ sordes & peccati caliginem abluit, mundat corda nostra suo Spiritu sancto in nos effuso, donat nobis æternam vitam & iustitiam, sanctitatem & puritatem in nos confert: ut mentes nostræ, velut alba lana, vel politissimū succinum, quod splendor solis excipit, nitere videantur.

○ Fragrantissimus autē candido succino inest odor: quo restituit syncope, vertigine, vel epilepsia correptos: & quò candidius est, eò in medicina est præstantius. Singularis etiam dulcedo inest candido: reliquis vel exigua, vel nulla prorsus. At niger Gages insignis amaritudinis particeps est, foetet, & accensus capitis grauedinem inducit astantibus.

○ Notatu dignum est, quod nigri succini genus quoddam tunc temporis ad littora appellebatur, cū noua quædam hæresis in Prussia exorta esset. Erat id liquidum, viscidum, & lentū

DE SVCCINO

» instar picis nitens, ac teterrimi odo-
» ris: quod cum à nobis antea non fuif-
» set conspectum, meritò videbatur nõ
» bis ceu digito ostendere hæresin talẽ
» exorituram, quæ suo fœtore multos
» esset turbatura. Istud verò teterrimũ
» bitumen ne commacularet & inuol-
» ueret reliquas succini glebas sua vi-
» scedine, inter eas non reponebatur,
» non secus atq; manifesti hæretici ab
» Ecclesiæ cœtu excludendi sunt.

Congruit autem venustè hæreticis
hoc bitumen. non enim colore tantũ
» candido opponitur, sed etiam insigni
» amaritudine & viribus, viscedine sua
» instar visci adhæret contrectantibus.
» Et sicut candidum suauem spirat o-
» dorem, ita hoc fœtidissimũ est ac sul-
» phureo quodammodo succo dilutũ,
» Verisimile est etiã tale bitumen fuisse
» in lacu Asphaltite, vbi Sodoma & Go-
» morrha conflagrârunt in æternam di-
» uinæ vltionis memoriam. De quo la-
» cu Asphaltite ita scribit Diodorus Si-
» culus

culus: Cum Asphaltum lacus est ege-
 sturus, ante vigesimum & secundum
 diem apparent signa. Etenim circa sta-
 gnium stadijs pluribus foetor à vento
 excitatus, proprium argento auroq̄
 & zri colorem aufert. Propinqualo-
 ra ex calore foetoreq̄ lacus corrupta
 morbos afferunt incolis, & breuioris
 vitæ reddunt.

Talis est natura hæreticorum, vt vi-
 scedine sua multorum incautas ani-
 mas inuolutas opprimant, & foetore
 ac amaritudine sua enecent. Sæpe can-
 didum succinum, quando in calidio-
 ri loco (qui flammæ expers est) diu-
 tius commoratur, amisso colore na-
 tivo in nigredinem degenerat: non se-
 cus atq̄ ij, qui pro candidissimis Ec-
 clesiæ membris habentur, sæpe à veri-
 tate ad hæresin prauam desciscunt.
 Multi etiam ex candidissimo succino
 varia efformari & effingi sibi curant,
 vt cordis humani effigiem vel crucis.
 Eodem modo multi, qui ad venena

DE SVCCINO

hæreticorum depellenda erant ordi-
nati, sub prætextu crucis & calamita-
tum voluptates sequuntur.

Hæc ideo dixi vberius, vt ostende-
rem naturę inquisitionem iucundam
& vtilem esse in cõmuni vita, dignam
homine Christiano. Considerantes
enim terrę nascentium varias vices or-
tus & interitus, commonefieri debe-
mus de humanę vitę fragilitate, ideó-
que nec effèrri rebus secúdis, nec no-
stræ vocationis metá transilire. Qui-
uis Deo placere & seruire in quouis
vitæ genere potest, nec opus est finge-
re novos cultus aut cæremonias no-
uas contra mandatum Dei. Non mo-
ueamur lacera Ecclesię facie, amemus
simplicitatem in doctrina, & humili-
tatẽ in omni vitæ genere. Humilita-
tem certè ac gratitudinem amare di-
scemus, si sæpius naturæ hortum pia
consideratione ingrediemur, ac ter-
ræ nascentium naturas intuebimur:
ad quarum contemplationem nos i-
pse

pse Christus deducere videtur, cum proponit nobis lilia agri, & ea dicit esse magis præclara quàm Salomonis ornatum. tanta est istius floris elegantia, tanta odoris fragrantia, tanta deniq; ipsius virtus in varijs morbis depellendis.

Et ut vnum adhuc vltimo addam, quàm illustre exemplum gratitudinis est in Helioscopio & multis alijs herbis; quarum flores noctu clauduntur, interdiu verò sole oriente rursus aperiantur, & quasi gestientes præ lætitia effundunt sese erga vitæ autorem: & mox demisso & inclinato capite, ceu signo reuerentiæ, videntur agnoscere & honore afficere autorem suum, dum omni tempore ad solis motum sese componunt, solem recedentem prosequentes, & redeuntem excipientes.

Nos itaq; hoc exemplo commonefacti, flexis genibus agamus gratias Deo, quòd vnicum filium pro nobis

DE SVCCINO

victimam esse voluerit, per quem nos à peccato, morte & faucibus gehennæ eripuit, ac voluit nos esse coheredes regni sui. Eundem oremus, vt in hac senectâ mundi dirigat omnes effectus & conatus nostros ad nominis sui gloriam.

Quare æterne Deus, pater Domini nostri Iesu Christi, conditor & conseruator generis humani, patiens, bone, misericors te oramus, propter filium tuum vnigenitum Dominum nostrum, vt ita spiritu sancto tuo regas nos, ne quicquam aliud cogitemus, quàm quòd hæc sit vita æterna, vt cognoscamus te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, Amen.

DE GENERATIONE
 SUCCINI, PETROLEI,
 ac reliquis bituminosis succis.
 Liber II.

PRæclarè dictū est à principe philosophorum: Propter admirationem & nunc & initio cœperunt homines philosophari. Philosophamur enim de ijs rebus libentiùs, quæ vel rariores sunt: vel quæ propter venustatem & elegantiam, vel propter insignem aliquem in vita vtilitatem apud peritissimos quosq; viros in admiratione sunt.

Proinde mirum non est, tam multos ex veteribus etiam varia de origine Succini diligenter conscripsisse: cum non tantum in re Medica maximum vsum habeat, sed etiam sua pulchritudine & varietate quemuis facile in sui admirationem conuertat. Tam variè enim ludit natura hoc succo concreto, vt nunc Chrysolithū, nunc

DE SVCCINO

Carbunculū, nunc Hyacinthū, nunc Topazium, & reliquas gemmarū differentias imitetur & exprimat, odoris fragrantia Thus & Myrrham superet, mirabili quoq; modo paleas non secus ac Magnes ferrum attrahat.

De hoc quidem etsi multi præclare differuerunt, tamen cum subinde adhuc nouæ & quidem falsæ opiniones, velut ex equo Troiano profiliāt, paucis veram sententiam aperiam: nō enim minus philosophiæ studioso indignum est, vera occultare, quàm temere de rebus iudicare.

Cardanus autē, summus alioquin philosophus, cum non erubuerit nouam comminisci opinionem, contra tot doctissimorum sententiam, reprehensione certè non caret. Nam & noua fingere artis non est, & eadem sine rationibus constanter asserere, temeritatis est. At in vnus quidem falsæ opinionis assertione, cum plura absurda induci necesse sit, Cardanus ab v-

na opinione mox ad alteram resluit, priori ratione non satis firma. Cum enim dixisset primo succinum ex maris spuma Oceani septentrionalis gigni, sicut Pytheas & Timæus concreti maris purgamentum esse voluerūt, mox seipsum corrigens non ex simplici maris spuma oriri (nam tunc maiori quantitate & ubiq; locorum colligeretur) sed ex ceterorum spuma prodire affirmat, tum quod in ijs locis, vbi Phocæ abundant, succinū vel ambrā colligatur: tum quòd vbi Phocæ defunt, nec ibi reperiatur succinum.

Hæc si vera sunt, tam facilè ei fuerat dicere Phocas vel fragrantia odoris allici: vel prædæ expectatione, maiori cum voluptate, ea loca vbi succini sunt scaturigines, amare & incolere. In Sudinorum enim Oceano, vix triginta à littore stadijs, sereno cœlo, scintillare quiddam instar pellucidi bituminis in fundo maris piscatores narrāt, quem in locum pisces magna

DE SVCCINO

copia cōvolant, siue recreationis cau-
sa, siue quòd inde alimentū quærant.
Omne enim bitumen pingue, aëreū,
& subdulce est: & succinum quidem
tam animantibus quàm hominibus
ipsis esse salutare, experientia multos
edocuit. Tantò autem & dulcius &
alimento aptius bitumen est, quantò
purius & liquidius fuerit: quāuis pro-
pter lentorem & visciditatem pisces
hanc materiam nō concoquere pos-
se, facile crediderim, sed aliqua ex par-
te alterare. Ideo M. Paulus Venetus
asserit, id in balenis ad insulā Madai-
gascar inueniri: nec Auicenna vel Psel-
lus, qui in mare è fontibus effluere sen-
tiunt, in piscibus reperiri negant. Et
Serapio ait, Ambram è terra, quæ sub
mari est, oriri, non aliter ac fungi ori-
untur ex ea quæ eminet à mari: ipsām-
que partim fluctus & tempestatem v-
nà cum lapillis eijcere, atq; ita colligi
in littoribus: partim pisces deuorare,
quos cum interfecerint, ex ipsis exi-
mi;

mi. Sed eam quæ in ventre reperitur, esse prauam: quæ iuxta spinam dorsi, meliorem. Sæpe etiam lacertæ, viperæ, vt Martialis dicit, pisces & oua pisciũ, succino inclusa, ac cum eo in lapidem mutata, reperiuntur. Ergo vel suauis halitu afficiuntur, vel ad alimentum capeffendum alliciuntur: vel in pellucidum splendensq; bitumẽ, nõ sine calidis halitibus in maris fundũ e terra scaturiens, cæco impetu feruntur, nõ secus atq; solent sectari aquas ex solis æstu & splendore illustratas.

Nequaquam ergo ex piscibus generari potest, cum pinguedo vel spuma Phocarum nullo cognationis vinculo, succino respõdeat. Absurdum autem est quod addit, inquiẽs: Et quod aqua illa in tam pingui corpore concocta, aliquid ex eo, vt & in nobis vri na educit, ex cuius copia aliquid fieri necesse est, &c. Exile quoque argumentum est, quod Phocæ odorem castorei horrent, quod succino contra

DE SVCCINO

rium est. Verisimile enim est, pisces sagaciores non tantū castoreo, sed omnibus grauiter olentibus fugari.

Si autem Cardanus bituminis scaturigines in Mediterraneo vel Baltico mari prorsus nullas concessurus erat, tutius & maiori cum laude veterum sententiam, qui ex resinis arborū dixerunt nasci succinum, defendere potuisset. Est enim resina arborū succus pinguis, aëreus & pellucidus instar succini, qui flammam recipit & alit, nec ingrātū spirat odorem: per idoneus quoq; ratione suæ viscedinis, animalcula & quæuis obuia recipere & amplecti: & quidem eadem materia concrefcere & indurari apta est.

Memini aliquando resinæ speciem iniectam in aquam vitrioli, cui alij astringentes succi erant mixti, coagulari, & duritiem succini acquirere. Et fanè vidēs aliquis tot formicas, muscas, culices, araneas, aliaq; id genus animalia, succino inuoluta, is haud facile aliu-

liunde quàm ex arborum gummatis
 deriuasse existimabit. Vnde & ab
 Aristotele pro lachryma arboris est
 habitum. In quam sententiam Diosco-
 rides etiam pedibus ire maluit, quàm
 quod ex Lyncis vrina natū crederet.

Nā quod Brasauolus putat, Diosco-
 ridem in eadem fuisse sententia cum
 Demonstrato, falsus conuincitur ex li-
 bro 7. cap. 73. vbi sic inquit: Lyncis v-
 rinam, quam Lyncurium appellant,
 simul ac excernitur glaciari coiréue in
 calculi duritiem vulgò creditum est.
 quare quod de eā proditum est, vanū
 esse cōuincitur. quo certè in loco pla-
 nè reijcere videtur Demonstrati opi-
 nionem. Et idem libro 1. cap. 92. asse-
 ruisse videtur, cum dicit: Lachrymam
 populorum commemorant, quæ in
 Padum amné defluat, durari ac coire
 in succinum, quod Electrum vocant
 aut Chrysoforum, &c. cuius Oui-
 dius secutus est sententiam:

Inde fluunt lachrymæ, stillatæq; sole rigescunt

DE SVCCINO

*De ramis electra novis, quæ lucidus annis
Excipit, & nurib. mittit gestanda Latinis.*

Aegineta quoq; succinū albæ populi lachrymam esse dicit, iuxta Eridanum fluvium effusum & coagulātū, aurei coloris. sic enim ait: ἡλεκτρον, ὃ ἐπὶ αἰγείρῃ δάκρυόν φασε ἢ τὴν ἑιδανὸν ποταμὸν ἀρχεόμλον, καὶ πεγνύμλον, χρυσοειδές. Mithridates verò è cedri-
no genere arborum nasci dixit, quod in petras defluens in mare devolutū rapiatur.

Nondum itaq; Cardanus veterum opinionem absurdam fuisse ostendit, cum vix vno atq; altero argumento fretus, ipsorum sentētiam impugnet. Prorsus enim leue est, quòd dicit lachrymam arborum non bene elici in regione tam frigida, cum non minus in Septentrione sint arbores resiniferæ, quàm alijs in locis. Nam Sol ibi tempore æstivo, supra horizontē diutius quàm alibi cōmorans, vehementiores æstus ciet, & maiori copia ex
ar-

arboribus resinam euocat.

Priusquam ergo Cardanus nouam opinionem induceret, debuerat ostēdere, quomodo ex bitumine succinū non posset generari, aut firmioribus rationibus niti, si ex arborum gummi non posse prodire demonstraturus erat: quod ego quidem in præsentī conabor. nam reliquas opiniones falsas minimè opus est refutare. Quis enim Sophocli fidem adhibebit, dicēti esse concretas lachrymas Meleagridum auium, Meleagrum deslentium? Diodorus Siculus libro sexto capite octa uo recitat fabulā de origine Succinī talem: Scythiæ, inquit, quæ supra Galatiam est, opposita insula in Oceano iacet nomine Basilia: in quam tempestas electrum plurimum eijcit, nulla alia in parte orbis repertum. De eo quidā veteres fabulas scripsere haud dignas fide, & quæ à posteris reprehēsa sint. Nonnulli enim tum Poētæ tum Historici tradunt, Phaëthontem So-

DE SVCCINO

lis filium, cum puer esset, petijisse à patre, vt vnicum diem Solis currum regeret: illo assentiente, sumpto curru, cum equorum frena regere nequisset, ab equis contempto puero, extra solitum cursum esse currum delatum: & primò cœlum equorum errore incensum, circulumq̃, qui galaxias dicitur eiusmodi factum, deinde magnâ combustam orbis parté. Quare commotum Iouem, fulmine tradunt Phaëthontem peremisse, Solemq̃ in pristinum redigisse cursum. Phaëthontem in fontes eius fluuij qui nunc est Padus, olim Eridanū dicebant, decidisse. Eius mortem Nymphas fleuisse sorores, dolorisq̃ magnitudine mutatâ naturâ in populos fuisse versas. Has annis singulis eodem tempore lachrymas educere, è quibus electrum fiat, reliquū splendore superans. Sed cum hi fabularum conditores à vero aberrasse, à posteris deprehensi sint, nos veram historiam sequamur, Nascitur electrum

lectrum in ea, quam retulimus insula: cum verò ab incolis ad proximū defertur continentem, inde ad nostra usque apportatur loca. Hæc ille.

Herodotus lib. 3. in Thalia sic inquit: De extremis autē Europæ, quod pro comperto referā non habeo. neque enim assentior fluuium quendā esse Eridanum à barbaris vocitatum, qui subeat mare ad Septentrionē spectans, vnde electrum venire narratur.

Hæc etsi veteres tum Poëtæ tum historici, tanquam fabulas lepidas proposuerunt, tamen nihil aliud significare voluerunt, quàm succinum esse lachrymā populi arboris, cum Nymphas deflentes Phaëthontis mortem, in populos versas dicerent.

Hanc veterum sententiam non vanis rationibus munitam, etsi non facile impugnauerim: diuersam tamen ab ista recitabo, liberum cuique concessurus iudicium, vt quiuis ipse, quænam veritati magis conformis sit, ponde-

DE SUCCINO

rare & concludere possit. Cum itaque succinum ex pingui materia constet, omnes pinguium succorum differentias exploremus, quæ ad tres ordines vel classes referri possunt. Nam quæ pinguescunt, aut ex animantibus & ipsorum partibus orta esse, necesse est, ut *σίαφ, ωιμελί* (id est, seuû, adeps) & medulla ossium: aut ex succis resinisue arborum vel plantarum: aut ex terræ succis pinguioribus: præter quas tres differentias haud quisquam plures ostendere poterit.

De animantium sanè tam terrestrium quàm aquatilium pinguedinibus certò constat, tam experientia quàm rationibus, nunquam eas in tantam duriciem coire posse ut lapidescant. calore enim attenuantur & magis funduntur, quàm ut inspissentur, quocùque elixationis vel assationis genere usus fueris: frigore verò cogi & condensari multò minus poterunt, cum ex calida, tenui, & aërea substantia cōflatæ

flatæ sint: quæ præter exiguam consistentiam, nullam amplius crassitiem & firmitudinem admittunt aut recipiunt. Absunt enim partes terrestres, quibus niti, adhærescere, & fortiter permisceri tenuiores ad constituendam duriciem & compactionem debebant, quomocumq; causas efficientes duriciem accommodaueris. Impossibile etiam esset, ex animantiû pinguedinibus tantas colorum differentias oriri, quantas succini species esse deprehendimus. Neque igitur ex Phocis neque ex alijs pinguedinibus succinum generatur, sed aut ex terræ pinguiori succo, aut ex resinis arborum, vel herbarum gummate ortum habet.

Ex resinarum numero & classe succinum exterminare, haud factu facile aliquis dixerit, probaturus fortassis id ex colore, consistentia, & odore, quodq; flammam facilè recipiat: sicut & Cornelius Tacitus vnà cum alijs

DE S V C C I N O

concludit, cum inquit: Aestyi populi ad dextrum Sueuici maris littus, mare scrutantur: ac soli omnium Succinum, quod ipsi Glesum vocant, inter vada atq; in ipso littore legunt. Nec quæ natura, quæue ratio gignat, vt Barbaris, quæsitum compertumue. Diu quinetiã inter cætera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. Ipsis in nullo vsu, rude legitur. informe perfertur, preciumq; mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas, quia terrena quædam, atq; etiam volucra animalia, plerunq; interlucent: quæ implicata humore, mox durefcente materia, cluduntur. Fœcundiora igitur nemora lucosq; sicut Orientis secretis, vbi thura, balsamaq; sudantur: ita Occidentis insulis terrisq; inesse crediderim: q̄ vicini solis radijs expressa atq; liquentia, in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in aduersa littora exundant. Si naturam succini admo-

admoto igne tentes, in modum tædæ accenditur, alitq; flammam pinguem & olentem: mox, vt in picem resinamue, lentescit. Hæc ille.

Verùm, si quis hæc singula exacta collatione ponderet, is facilè se conuinci patietur. Si enim ex arboribus vel alijs plantis deflueret, tunc vel ex vnius, vel diuerforum generum arboribus destillaret. Si ex vnius, siue populi, siue pini, seu cedri, impossibile foret, eam tot colorum species assumere: impossibile quoq; foret, in tanta copia sudare arbores, in quanta succinum reperitur. Sin ex diuersis arboribus vel plantis, tunc vires succini quoq; non minus variarent, quàm diuersarum arborum resinæ, quæ nõ diuersas modò, sed contrarias sæpe vires sortiuntur, cum succini differentia viribus nunquam pugnent.

Resinis insuper vel omnibus vel plerisque certè amaritudo quædam inest, quam defugerent potius animalia &

DE SUCCINO

infecta : & sanè rarissimè resinis vel gummatibus inuoluta ea conspiciuntur, succino autè sæpissime. Præterea sæpius in succino inueniuntur cortices, folia vel alia arborum adnata: pro quibus non semel vidi veram Melantheriam, chalcitidam, & alias subterraneas res, sicut ostendit mihi clarissimus medicinæ Doctor, dominus Iohannes Pontanus, præceptor meus charissimus, & optimè de me meritus. Rondeletius itè celeberrimus & medicus & philosophus, dicit se habere charabe extractum ex montibus Pyrenæis: in cuius altera parte fit Charabe, in altera Gagates lapis. Accedit ad ea quod in tantas massas & glebas resinæ nunquam sua sponte confluere possunt, cum eæ sensim resolutæ solis æstu destillent vel in rotundos globulos, vel per interstitia cohereant. In succini verò massis (quæ sua quantitate sæpius humani capitis magnitudinem excedunt) partes partibus

bus tam solidè affixæ ac firmiter compactæ sunt, vt non solis æstu, sed maiore caloris gradu liquefactam & perfectè mixtam succini materiam intelligas, & quasi eodem temporis momento genitam: quæ si ex arboribus per vices sudantibus ortum duxisset, alias figuras & formas quoq; sortiretur. Et vt omnia vno verbo dicam, non odore, non sapore, non viribus vnquam conueniunt bitumen & resina: huius enim speciem quandam, cum arte instar lapidis duratam examinarem, nihil istorum referebat.

Postremò cum ad Prusiaci maris littora, vbi succinum colligitur, nec populi, nec aliæ arbores in toto isto tractu conspiciantur, nec quidem in oppositis littoribus Daciæ & Sueciæ crescant, & propter maris falsedinem fortassis alimentû ibi habere nõ possint, Succinum nequaquam erit *δάκρυον*, nec *ἐκρίνον*, nec *κόμμι* vllius arboris, vt vetustas existimauit: sed neces-

fariò generabitur ex pinguiori terræ succo.

Huius quidem, cum duo sint genera, sulfur & bitumen, ex alterutro istorum vt electrū proueniat necesse est. Huic quidem cum illo nihil commune est. constat enim sulfur ex incineratis terræ partibus, parum quidem oleosis, sed vehemēter adustis: quod pondus, siccitas & friabilitas, necnō odoris nidor & graueolentia prodūt. Succinum verò, cum pinguius, magis tenue & aëreum sit, temperato calore coctum & à natura elaboratum, viribus à sulfure longissimè dissidens, necessariò ex bitumine originem ducet: quod non tantum odoris fragrantia & vires testantur, sed fontes etiam varij coloris bitumen effundentes, ex quibus multiplices succorum pinguium formæ prosiliunt & enascuntur: eæq; vel liquidæ permanent, vel concresecunt ac condensantur.

Priusquam autem de generationis modo

modo dicam, paucis loca ubi inuenitur, perstringam. In Germania reperitur in ijs Oceani littoribus, quæ sunt inter Sueui amnis & Vistulæ ostia, sed rariús. Cornelius Tacitus (vt iam recitauimus) scribit, ipsum in suo litore Aestorum gentes legere.

Audiui quoq; Islebiæ, Succini massam humani capitis magnitudine inuentam, ubi vetustior fodina conciderat in se, ac ruinam fecerat, per quæ locum aquæ falsæ scaturigines ferebantur. Est ibi lacus etiam, quem propter insignem aquæ falsediné falsum vocant: in eum, si retia piscatorum altius immittuntur, prorsus aduruntur, non secus ac si flamma fuissent cremata.

Nicias in Aegypto nasci scribit eodem modo, quo in Europa nascitur. Theophrastus verò in Aethiopia: Xenocrates quosdam putasse in Numidia: Asurabas, qui vixit Plinij tempore, tradidit iuxta Atlanticú mare esse

DE SUCCINO

lacum Cephisida, quem Mauri vocāt electrum. In Prussia verò, in littore Pucici sinus, nò longè à cœnobio, quod appellant Oliuam, effoditur, vbi arenarum cuniculi, quibus obrutum fuerat succinum, diducuntur, vertūtur, ac succinum eximitur: interdum remotiùs à littore eruitur. Et tunc fossores satis amplas fossas agunt, quadrangulares plerunq; non tamen multum profundas. In fundum fossæ palos aliquot acuminatos, magno conatu demittunt, atq; hinc & illinc palos manibus ducunt fortiterq; commouēt, vt hoc modo fundum fouearum & fossarum pertundant, ac satis ampla foramina relinquunt. Id vbi sæpius factitarunt, palos extrahunt: subsequitur & scaturit statim aqua, qua cum simul etiam Succinum, si quod latebat ac tectū erat, eructatur. Tum reticulis fossam totam aqua impletā explorant, & Succinum extrahunt.

Inuenitur etiam in lacu quodā remotis-

motissimè à mari remoto, vbi veteris & nobilis familiæ Truthsiorū à *Wesphausen* pagus est, qui distat ab oppido *Rastenburga* tribus (nifallor) miliaribus: lacus is profundissimus est, in quem si altiùs piscatores demittūt retia, Succinum vnà extrahunt.

Ante annos sex prope *Regiomontem*, cum herbas in sylvia quadam, ad *Piscinam* (quam maiorem vel superiorem appellant) inquirerē, reperi fungos duos candidiores, quibus à terra remotis suberat bitumen purpureum & pellucidum, consistentia resinæ *terebinthinæ* simillimum, odoris suauitate mira præditum. Id tamen nō profundè in terram descendebat, nec vera scaturigo suberat, sed ex angustiioribus terræ poris, velut in aceruum, ad pollicis crassitiem, collectum explorauit. arbores longius erant dissitæ, vt resinam dicere non posses, terra verò ex qua eructabatur bitumē, pinguior glebosa, viscida, nigra & ponderosa

erat. Vnde equidem nō erubescerem cum Nicia afferere, talem succum terræ pinguiorem Solis radios interdū ex terra elicere. quæ sententia etsi Agricolaë displicet, tamen Nicias simili fortassis edoctus experiētia dixit. Talis terra pinguis, nigra & ponderosa, & ita lenta vt vomeribus vix satis sit peruia, est in peninsula Sudinorum, cuius terræ succus fortassis bituminis materia fit post varias coctiones & alterationes, quas à calore subterraneo sustinet. Prussia enim non caret ignibus subterraneis, cum variæ pyritidū aliorumq; metallorum species in ea inueniantur: Est itidem verisimile ad littora Sudinorum ignem subterraneum cōtineri. adest enim pinguedo terræ, quæ potest fieri alimentū ignis, adest etiam terræ densitas à fluctibus maris impressa, quæ calorem cogere potest, ne erumpat vel dissipetur. Tertio cavitates quoque subesse verisimile est, in quibus calor vel ignis subterraneus

raneus recipiatur, foueatur & conferuetur. maritimæ enim terræ omnes pertusæ sunt, magis quàm mediterraneæ aut remotiores à mari. ac plerunque habent laxos & patentes alueos: intra quos etiam si aqua recipiatur, tamen non extingui igné illum necesse est in nostro litore. nam istius bituminis natura est, vt semel accensum, aquæ interuentu magis ardeat: oleo verò, vt quidam putant, restinguatur. Liquefactum igitur bitumen, interno terræ calore, vel sponte per suos alueos in mare fluit & extillat, vel mare lambés secum ex venis terræ effert & educit, vel copiâ succedentis succi protruditur atque egeritur. Interim verò, dum in mari densatur atque coagulatur, frigus exprimit tenues & oleosas partes, quæ in superficie aque instar olei fluentes ad ista littora tranquillo mari non semel visæ sunt: reliqua materia crassior fundum obtinet: non secus ac fit in destillatione

DE SUCCINO

bus per descensum, vbi oleum aquæ subiectæ innatat. Id verò, quod crassum, fœculentum, ac nigrum bitumē est, subsidet in imo aquæ. Simile nigrum, viscidum & lentum bitumen, vel crudum Succinum, ante paucos annos, cum in nostro Sudinorum litore præcipitium montis in mare deuolutum esset, maiori in copia, quàm vnquam antea reperiēbatur, fortassis quòd ibi terrâ fluctibus maris dirutâ & remotâ, venæ Succini factæ patentiore scaturiginem subesse, quæ tamē hæctenus nondum explorari potuit, illud demonstraret. Dum verò sic liquidum est Succinum, mirum nō est diuersa genera vermium, muscas, culices, & alia pleraque inuolui: dum, vel suauiori halitu afficiuntur, & fluitanti materiæ insident: vel dum in specubus subterraneis exhalatione acriori suffocati, concidunt & implicantur massæ liquidæ. Verisimile quoq; est in canalibus istis excauatis, nō tantum

tum in imo fluere bitumen, & velut ex vna scaturigine erumpere: sed hinc inde veluti sudante terra, vndique in tota cavitare parietes specuum obliniri, quibus & insidere & inhærescere tam volitantia quàm repentina facile possint.

Quoniam verò calida & humida loca putrefactioni sunt in primis obnoxia, in subterraneis istis cavitatibus omnis generis insecta, quæ ex putrefactione fiunt, generari dubium nõ est. Nam & anfractus varios in illis cavitatibus non absurdè statuere possumus, qui puriorem terram dulci aqua permistam contineant: quæ vel quiete vel halitibus incalescens, putrescit, & generandis animalculis materiam suggerit.

Porro quemadmodum Succini oleum vetustate se ipso crassius fieri & inspissari quodammodo vidimus, posteaquam tenues & igneque partes exhalant: ita enim ætate lentescit, vt ad

bituminis liquidioris consistentiam redire videatur : ita dixerim purissimum Succinū, & quod maximè pellucidum est, in specubus subterraneis ex oleosis bituminis vaporibus altiùs sublatis generari. Etsi verò multi petroleū seu naphtham crassescere posse negant (quod oleo succini odore, sapore, consistentia, colore & viribus respondet) tamè & arte quadā, & peculiari naturæ opificio inspissari posse facillè dixerim.

Quemadmodum autem multiplices petrolei differentia sunt, ita multiplici quoque & vario discrimine, ut materia purior, tenuior vel crassior est, colorum differentia in Succino generantur & prodeunt. Pellucidi varij gradus & ordines fiunt, non tantum pro humoris dilutione, & materiae multipliciter variantis subtilitate: sed etiam pro intensione aut remissione caloris : & prout vel à flamma, eaq; nunc puriori vel impuriori,
vel

vel ab exhalatione tantum bitumen resoluitur. Dilucidior enim & purior fit color, quo citiùs resolutum bitumen, aquæ, præsertim frigidiori miscetur: quæ caloris impetû moderatur, ac spiritus efficiêtes corpus diaphanum, ne resoluantur, coërcet, tollit densitatem atque inæqualitatem. Ab aqua enim oriri pellucidum colorem indicant gummata. ea namq; si dissoluantur in aqua, magis perspicua fiût.

Si item aqua incalescens, vnâ cum bitumine elixatur, tunc tenuior aqua istâ coctione abluet & exeret tum terrestres tum igneas quoque partes: ita vt bitumen, quod antea rufum fuit, assumat aqueum colorem: sin verò nigro & opaco fuit colore præditû, in purpureum primò conuertetur, mox in rufum, & per varios rubedinis gradus in aureum, ex aureo ad crystallinum eò propius accedet, quò crebrius vapore tenuiori ac copiosiori elixabitur, ac iterata coctione

DE SUCCINO

expurgabitur.

Ea coloris transmutatio manifesta est in artificiali elixatione, tam in naphtha quàm oleo succini, quæ per destillationem ex nigro in aureum, ex hoc rursus in candidum mutantur colorem. Est enim triplex oleum Succini, sicut & ipsa Naphtha vel petroleum triplex in Italia conspicitur.

1. Nigrum oleum foetidum est, terre sribus partibus tostis aliqua ex parte permixtum: liquido bitumini simile, tenuius tamen & fluidum, consistentiâ ab oleo lini parum dissidens: fit autem tale, quando per descensum violento igne destillatur.

2. Secundum rufescens, vel aureo colore imbutum. quod in Retorta extrahitur, prorsus diaphanum est, sicut illud in opaco vix suppurascens. priore est & tenuius multò, & tam sapore quàm odore suavius.

3. Tertium album, vel aquei coloris, quod tale fit, si ex prioribus duobus

bus alterum affusã aquã in balneo Mariae vt vocant, diligenter sublimando eliciatur. Est autem hoc inter omnia tenuissimum & præstanrissimum, ad omnis generis obstructions aperendas peridoneum, ad epilepsiam, paralylin, vertiginem, calculum tam vesicæ quàm renum, accommodatum.

Hæc tria olei genera, præsertim vetustioris, cum igneæ partes euanuerunt, prorsus respondent Naphthæ: Nam album petroleum quod Meiana scaturit, est melius cæteris, odoratius & subtiliorum partium.

Nigrum verò Asphalti odorem refert, crassum & foetidû, quale est Bulgaricum vel Naphtha Bulgarica. hoc enim supra modum tetrum spirat odorem ad Asphaltum accedentem, Tertia Naphtha ruffa est, media consistentia ac viribus inter reliqua duo genera. Prouenit hæc ex môte Celite, de qua sic scribit Bellonius: Huius naphthæ ruffæ scaturigo ex terra multû

DE SVCCINO

lapidosa, suam originem ducit: quæ in sibi subiectam foueam excauatam in imo antri descendit, duo nempe sunt meatus sibi coniuncti, ad quorum latera qui ad dexterã est, aquam mittit paulatim manantem: alter qui ad sinistrum latus est, guttatim oleum diffundit, &c. Oleum hoc paulatim destillans, pondus triginta vnciarum, quod bocalis mensuram æquat, non excedit in die, æstate sesquibocale, vbi mons Solis feruore incaluit: hyeme dimidium bocale. Aqua quæ cum oleo destillat, clara est & lymphida, aliquantulum falsa: cuius falsedo multo remissior esse cõperitur quàm eius quæ in Laxissa Troadis thermis degustatur. Oleum hoc nusquam per sese visum est emanasse, sed superficiali aquæ innatat. Illud collecturi aquam scopis quatiunt, oleúmque in quendam angulum cogunt, tuncque conchis, vel cucurbitis vel situlis alijsq; vasculis excipiunt, si copiosum:

fin

in paucum, alis anserum, linteolis, alijsq̄ rebus quibus facile adhærescit.

Cæterum sicuti hoc rufum petroleum, vel quod lutei coloris est in aqua, ex sale ysto mixta, maceratum, agitatum & concussum albescit, & lacteo colore imbuitur: Ita verisimile est puriorem & tenuiorem olei vel bituminis partem non tantum falsedine maris sordes exterentis abluï, macerari & attenuari, sed etiam dealbari: & hac eadem ratione condensatũ quoque Succinum cuiuscunque coloris fuerit, in candidum posse conuerti, si diutius modò in mari cõmoreretur, qua mora ipsius materia exactissimam adipiscatur coctionem.

Candidum enim succinum esse vetustissimum probant, tum friabilitas, tum leuitas, quæ raritatem partium à falsedine maris exesarum comitatur. nam quo candidius est, eo quoque solet esse magis leue & friabile. Nec aliam ob causam hoc genus Succini

DE SVCCINO

inuentu est rarissimum, quàm quod in mari non satis iustam moram trahit ad perfectionem coctionis sufficientem. At quòd interdum in eadem massa partes aliæ candidiores sunt, aliæ pellucidæ, in causa videtur esse vel diuersitas materiæ tenuioris, in quas liquidâ materia adhuc existēte, dum multum falsedinis miscetur, partibus ijs inducit albedinem, reliquis pellucidis propter maiorem visciditatem nihil salis admittentibus, vel quæ pars crassior citiùs coaguletur, condensata falsedine exteratur ac dealbetur: tenuior verò genuino & pellucido colore non simul cum illo destituitur, ideo quod nõ simul coiuerit, nec falsedinem alterantem eodem tempore receperit, repugnante nimirum maiori viscositate: cuius notas firmior pellucidi compactio & addensatio suggerit, sicut candidioris materiam rariorem fuisse friabilitas ostendere potest. Nec semel vidimus eandem massam

sam succini partim concretã, partim
 adhuc liquidam, & hanc ceu turgen-
 tẽ spiritibus viscosis pellucidissimã,
 illam obscuriorẽ & porosam, ideoq;
 ad albedinis aliquẽ gradum acceden-
 tem. Variã itaq; gradus in eadẽ mas-
 sa, prout crassiores partes tenuibus
 miscentur, quã mixtio fit in ipsa sca-
 turigine, fortassis tum, quando calor
 per ebullitionem attollit crassiores
 partes, vel quando ex diuersis & vari-
 antibus venis materia confluit & cõ-
 funditur: sic interdum nubes vel aliã
 imagines apparent.

Candidum succinum itaque rarif-
 simè videmus esse fossile, quòd à cras-
 sa & terrestri salsedine impressionem
 nullam sustineat. Reliquã etiam dif-
 ferentiã tantò rariores inuentu sunt,
 quantò facilius calor bituminosos
 succos, qui sine calore subterraneo
 generari nequeunt, depascitur & ad-
 urit.

Quare videmus in ijs locis, vbi suc-

DE SUCCINO

cinum fossile est, aquam simul contineri, qui calorem arcet. Experientia testis est, pellucidum Succinum calida exhalatione citra flammæ adminiculum nigrescere, ac arte quodammo in Gagaten conuerti.

Bituminosi igitur succi quo sunt nigriores, & ex crassiori substantia constituti, eò maiori caloris impetu resoluentis & depascentis aëreas ac oleosas partes, existimandum est eosdem esse torrefactos: quanto autem plus ij aduruntur, tanto magis sulfureo succo imbuuntur.

Primi generis ex his est Lithãthrax Germanis dictus *Steinkoh*, vocabulo ex lapide & carbone composito, ceu lapideus carbo. Est autem talis carbo fossilis inter omnia bituminosa maxime ignobilis & omnium deterrimus, nullius in medicinã vsus. Fabri ferrarij & ærarij carbonum vice illis vtuntur, qui verò subtilia opera efficiunt, his non vtuntur, propterea quod sua
pingui-

pinguitudine inficit ferrum & fragile facit. Eodem bitumine hi quos ligna deficiunt, cibos coquunt: caldaria, in quibus hyeme degunt vitam, calfaciunt, vrunt calcem. Mixto oleo tritus hic carbo emolliri potest, quo quidē agricolæ vites oblinūt, quod vermes illarum oculos rodentes interficiat.

Sunt autem duplices tales carbones, leues scilicet & rari, vt aquæ nonnunquam innatent, propter terrę excoctionem. Hos Theophrastus *μώδεις* dicit. Deinde sunt & graues, qui effodiuntur in agro Leodiensi, qui dicuntur *λιβάδεις*. Græci *ἀβρακας* vocāt.

Porro omnes constant ex materia prorsus crassa terrestri, ita adusta, vt partes aëreæ absumptæ sint, & si quid oleosum ac pingue residuum, id non nisi sulfureum & nidorosum quiddā spirat. Verisimile autem est non simpliciter calido & sicco halitu, sed interuentu ignis subterranei inflammationum hoc bituminis genus nasci, quod

DE SVCCINO

non vno in loco videre est. nam in Mi
 senæ celebri monte carbonum, qui
 abest à Zuicca oppido passus duo mil
 lia quingentos, venam carbonum re
 perientes plerunq; ardere comperi
 unt: vbi carbones quosignis absumit,
 terra in caminos incidente, extincti
 in nigrum puluerem mutantur: qua
 lis etiam videtur esse qui vltra Nigrū
 fluuium est per solitudines, quòd ex
 eo emineant exustę cautes, quod Sue
 tonium Paulinū prodidisse autor est
 Plinius. Scribit quoq; præstantissi
 mus philosophus Georgius Agrico
 la, ardere partim igne subterraneo car
 bones fossiles in ea Britannia siue Al
 bionis parte, quam à Scotis Germa
 nis, qui in insulā immigrarunt, Scotiā
 appellamus, effodi ad vigesimū lapidē
 ab Edinburgo in loco Ericeti Deiser
 tij, quē areā carbonū nominat. Sic etiā
 Ardēs collis, dictus ita quod quondā
 arserit, tale bituminis gen^o nobis sup
 peditat: situs is est inter pagū Culmā
 &

& oppidulū quod nomē habet ex accipitrū genere quos falcones nominamus, in tribus Elbogani locis circa Satelū pagū, & ad quintū lapidem à Dresda Misenz oppido, qua itur Friburgū ad dexterā. Effoditur idē bitumē in Samo vt Xenocrates: iuxta Liguriā, vt Theophrastus scribit: in Theprotia: in Elide qua itur Olympiā per montē. Hos carbones Galen. describere videt, cū inquit: Lapidēs tabularū instar latos & nigros, ac qui in ignē impositi, flammā exilē emitterēt, multos ex Coele Syria apportauī, generatos in colle, q̄ mare qd̄ mortuū appellāt, circundāt, & quidē ab ortu, vbi & bitumen gignit. odor etiā eorū lapidum erat similis bitumini. Sine dubio autē calidæ altiùs sub colle isto bituminofo manātes, bitumen abradūt & liquefaciūt, idq̄ in lacū, in quo exiliūt, effundūt. Ad secūdū genus referri potest terra *καώδης*, itē terra ampelitis & pharomaticis, quas puto, ni fallor, esse

DE SVCCINO

friabiliore, sed pinguiore & minus compactas. De hac Dioscorides visus est loqui, cum ita dicit: Optima est nigra exiguis piceæ carbonibus similis, assulatim subscissilis, æqualiter splendens: quæ, si quid olei inspergitur, liquefcit. Sed fortassis hæc à priori parum differt.

Ad tertiam classẽ Pissasphaltum referrem, cum retorrido & graui constet halitu. nomen autem habet ex pice ac bitumine, non quod ex vtraque constet, sicut Plinius existimauit, sed quod vtrunq; oleat. Miscetur tamen interdum pici bitumen, quod Vergilius voluisse 3. Georgicorum videtur, cum ait:

Idæasq; pices, nigrumq; bitumen, &c.

Plinius dicit bitumen pici mixtũ, esse præcipuum ad scabiẽ pecorum remedium, aut si foetus mammas læserit. Saxones verò miscẽtes axungiam veterem, ea bituminis lentorem temperat, vt alij picis. Bellonius dicit Pissasphal-

asphaltum fossile nullius esse ad medicinam virtutis, ad nauigia tamen illinenda, maximi prouetus in Epidaurō inter Aflon & Epidaurū (quę nunc dicitur Ragoufa.) Eliquari hoc etiam potest, si cum aliō oleoso misceatur, vt adipe vel oleo. nam eoufque siccum est & retorridum, vt per se nunquam lentitiam sequacem consequatur.

Quartus ordo Gagati debetur, qui Pissasphalto nō est dissimilis, sed multo nigrior & durior. A carbone fossili differt, non tam materia quàm causa efficiente. nam Gagates densior, solidiorque euasit, fortiori mixtione humidum cum sicco facta, nō violento caloris impetu, sed exhalatione tantūmodo sine humore sensim assante & excoquente humidum oleosum. Videtur autem materia Gagatis esse similis bitumini, quod subsidere solet in aqua, dum succini oleum destillatur. id resoluto tenui & oleoso inspissari nō tantum incipit, sed nigrescit, splen

DE SUCCINO

detq̄ instar picis, cui colore & consistentia similis fit, quæ materia si iusto frigoris gradu induraretur, ex eo fieret gagates. Talem prorsus materiam in nostro littore inueniri dixi antea, quam siue quis crudum succinum dicat, siue Pissasphaltum, non contendo. Suauitate odoris succino quidem non respondet, nec colore similis est, nisi quod interdum in nigredine purpurescit, sed plus pinguium spirituum tamen in se continet quàm Gagates. Manibus tractatum, statim mollescit, instar picis digitis adhærens: leui deinde frigore rursus ad priorem consistentiam redit. Gagaten verò Gale. lib.9. simp. sic describit: Est & alius lapis colore atro, qui vbi igni admotus fuerit, persimilem bitumini odorem exhibet, quem Dioscorides, nonnulliq̄ alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagatem, vnde & ipsi lapidi nomenclaturam dicunt inditam. Plinius itidem lib.36. cap.29. lapi.

lapidem gagatem nomen habere à fluuio testatur, & loci & amnis Gangis Lyciæ meminit, & in Leucola expelli mari atq; colligi. Nicander in Theriacis suis, Engangin & Gangitin vocat, à Gange Lyciæ ciuitate, vbi nidore doret gagatē fugare serpētes, propter odore bituminis. Aiunt aquis accendi gagatē, eundēq; restingui oleo: Vnde Dioscor. docuit præferendum in gagatum genere, qui celeriter accendatur, & odorem reddat bituminis.

Effoditur etiā Gagates Sedunis in Gallia. Hunc Solinus quoq; in Britannia reperiri commemorat: itē in inferiori Germania, maximè in ditiōe Ledienfi, & in eadem ad Aquisgranū.

Thracius lapis cum niger sit, vt Euax Maurus scribit, & accēsus odore bituminis ex se emittat, adeò prauū & acré vt nullæ animantes, aut serpētes in eo loco manere possint, verissimile est hūc aut eundē esse cū gagate lapide, aut ex materia eadē quidē, sed

DE SVCCINO

paulò crassiori còstare, præsertim cū tantus foetor nō insit Gagati qualis in lapide Thracio requirit. Nicandri interpretres dicit esse bitumē quod lapidis modo cōcreuerit. Aqua inspersa, p- inde ac bitumen, dilucidius ardet ac exurit: oleo restinguit, teste Nicādro & Dioscoride. Inuenit in flumine Scythiæ cui Ponto nomen est. Dicitur autem poëtice Threicius.

Agricola Obsidianū lapidem eundem quoq; esse credit cum Gagate, quod nigerrimi coloris sit & translucidi interdum, & quod in parietū speculis pro imagine umbras reddat. Sed Plinius inter vitra retulisse videtur: ergo non est bituminosum quiddam.

Samothracia insula, inquit Plinius, eiusdem nominis gemmā dat nigrā, ac sine pondere ligno similē. Est itaq; nihil aliud quàm Gagates politus. tribuit enim ei Plinius colorē similē, eandem leuitatem, & ligni similitudinē.

Ad bituminosos lapides etiā aliæ
gem-

gemmae referri possunt. Antachates enim cum vritur, myrrham redolet. sic & Aromatites, qui ex odoris praesentia nomen inuenit, myrrham redolens, ex bitumine constat, teste Plinio. traditurque ab eo gigni in Arabia & in Aegypto circa Pisas. Vbique lapidosa, & myrrhae coloris & odoris: ob id reginis frequentata.

Myrrhites quoque gemma quae myrrhae colorem habet, attrita nardi odore spiras, existimatur esse bituminosa.

Catochites Corsicae lapis impositam manum velut gummi retinet.

Lipare itidem pinguis est. adhærescit enim ad manum. huius suffitu omnes bestiae euocantur.

Sed hæ omnes & similes gemmae non ex puro bitumine constant, sed alijs quoque succis subterraneis mixtae sunt. Succinum verò non nisi ex mero & purissimo bitumine generari hætenus copiose ostensum est.

FINIS.

DE BITUMINE
ET COGNATIS EI, NA-

phtha (id est, vulgi petroleo) Pif-
faphalto, & Electro, Co-
rollarium.

EGREGIO VIRO VALE-
RANDO DOVREZ FLANDRO

Insulano, pharmacopolæ Lugdunensi, artis suæ
& omnis simplicium medicamentorum ge-
neris cognitione excellenti, Con-
radus Gesnerus S. P. D.

CV M typographus cuperet chartam
hanc repleti, vt Epiphaniij De gemmis
XII. libellus, à charta noua inciperet, sicut
& alij serè in hoc volumen coniuncti, (quod
consulrò factum est, vt quem velle quisque
priorè aut posteriorè loco poneret) pro Corol-
lario addidi perueruditi cuiusdam medici ad
me Epistolam, non de Succino solùm, sed de o-
mni Bitumine (cuius Succinum certè species
est) & tuas etiam de Auernico Bitumine
obser-

EPISTOLA

obseruationes. Id verò quicquid est tibi dicere volui amicissime Valerande: quoniã Aruernici bituminis magnam à te copiam iam pridem accepi: cuius muneris tui tempestiuè me hæc adornantem reddita mihi Epistola tua admonuit: qua cum etiam alias plantas raras, in Italia & Istria, marinas præsertim, à te collectas longinquis peregrinationibus tuis, pro liberali tuo in me amore, dono mihi misisti: & THERIACAE antidoti, quã nunc paras, nobilissimã specimen: hoc est, simplicia aliquot medicamenta, quæ in eius compositionem requiruntur pulcherrima aliquot lectissimaq; addidisti: vnde ego tanquam ex vngue Leonem, vt aiunt, iudicans, antidotus tota, qualis sit futura, hoc est, optima perfectissimaq;, qualis hodie sanè rarissima reperitur, facile conijcio. Siquidem tu in omni simplicium pharmacorum genere, multis iam annis incomparabili studio & diligentia diuersis in regionibus, Germaniæ, Galliæ, Italiæ atque Istriæ es versatus: & vndique amicos habes per quos optima quæque medicamenta

EPISTOLA

facile tibi comparas, & Lugduni clarissimorum medicorum Dalechampij & Bauhini mei præcipue, familiaritate fruëris: & fide singulari (quam non syncerior modò & Christiana, sed omnis penè religio postulat,) nihil non facis. Vale: & hoc mei erga te mutui amoris tantillum testimonium boni consule,

Tiguri anno millesimo, quingentesimo,

sexagesimoquinto, tertio

Calend. Iulij.

EX

EX DOCTISSIMI CVIVS-
dam Galli medici ad me Epistola, Aruernici
Bituminis descriptio: deq; Naphtha
& Electro quedam.

QUod de Asphalto & eius vsu me
rogas, quantū memini, respon-
deo: inter Claromontē ex ruinis Ger-
gobix structam, & Montemferrandi
Aruernorum, hāc oppidum, illam ci-
uitatem, miliari tantum à seinuicē di-
stantes, ad extremam pratorū oram
collem eminere, aridum, lapidosum,
cuius solū nigricat: ex eius radice fon-
tem proflire, aquā tribus digitis non
altiore, eodem cauo vnde fons emi-
cat, Bitumen fluere, aquæ, principio,
innatās, adipis vel olei modo: ac tum
id esse veram Naphtham: post tempo-
ris spatio spissari glutinis instar, & sic
tenax fieri, vt si vsquam inhæreat, de-
leri auelliq; minimè possit. tum scili-
cet verum Bitumen esse: quale misi.
Eo Babylonis muros, calcis vice, Se-

DE ASPHALTO

miramis ædificauit. Haud procul fontis scaturigine vetustissimum facellum adhuc extat, parietibus ea materia compactis, structura tam firmâ & durâ, vt quouis cemento [arenato, vel intrita, Germani Pflaster, quasi emplastrum vocant] validius resistat iniuriæ temporis, ac hominum. Progressu tēporis tum sole resiccatum, tum aquis verberatum, sic Bitumen coit, vt Pix videatur, ac tum verum Pissasphaltū est, nempe concretū Bitumen, quod, vt Pix, obduruit. Tale Bituminis appellatione, in Seplassijs nonnunquam syncerum vānit, at sæpius adulteratum. Germanum & legitimum circa eius fontis margines hinc inde copiosum reperitur. Totus circumiectus tractus graue nescio quid & bituminosum olet: nec procul dissit arupes est, è qua Petroleum nigrum manat, vt ideo non abs re quidam existimarent eum totum agrum Bitumine scaturere. Equi, fontem aut eius riuum prætereun-

Pissasphaltum verū durum.

COROLLARIUM.

tereunt, æstate præsertim, tanquam vi detenti, hærent, & in bitumine veluti fixi, viscoq; obliterati resistunt, nec inde se extricare queunt. Bitumen vère largiùs, & æstatis squalloribus effunditur. Arescit rubetq; gleba propinqua aut bituminis cõtactù, aut aquæ bitumen euehentis. Incolè vocant Pix aquatica. Pix aquatica. cem aquaticam, & ad scabiem pecoris, signandos notis atris greges, artum in pecudibus glutinandas fracturas vtuntur. Experimento mihi certissimo compertù est, bituminis suffitu, siue crudum sit, siue vratur, mulieres vtero strangulatas extemplo reuocari. Quamobrem nonnulli fœminarum collo, quæ ei morbo sunt obnoxia, lanâ exceptum appendunt, vt crebro olfactu, suffocationis paroxysmum arceat. [Nos etiam catapotia iij. vel iiij. ex Aruernico illo bitumine, dedimus vtiliter in colico affectu: & in vteri strangulatu, in quo tamen castorium efficacius deprehendimus.] Serpentes quoq; eius suf-

DE ASPHALTO

fitu fugari vsu cognitū est, nullo prorsus iuxta eius scaturiginem stabulante, aut immorante. Electrum Bituminis genus esse verissimū duco. Argumento est gleba mihi visa, dimidia ex parte Gagatis, dimidia ex parte Electri. [*Hanc apud clarissimum medicum Guilielmum Rondeletium esse audio.*] Gagates autem bitumen est in terræ visceribus longa annorum serie duratum, ac resiccatum. Effossa porrò ea gleba fuerat, in monte quem incolæ vocant Buguerat, ditionis Archiepiscopi Narbonensis, in fodinâ quâ nominant Cuquet, prope oppidulum dictum Quillat. Vt autem nigrū vel flavum bitumen est, sic & Naphtha (vulgi Petroleum) nunc atro colore splendet, qualis Aruerna: nunc luteo vel candido nitet, qualis Saxonica, & quæ ex vicinis Balthico mari regionibus ad nos mittitur, vnde & Electrum adferunt, vanissimis eorum scriptis, qui ex arboribus stillare prodiderūt, gūmi

COROLLARIUM.

mi modo. Quocirca nec reprehendendus Philemon qui in Scythia fossile esse tradit, nec Pytheas qui Balthici electri non satis explicatam historiam confuse docet : atque adeò nec Nicias qui Indici Electri meminit. id verò Anymū esse tecū arbitror.

EX EPISTOLA

TV A AD ME, ANTE

*biennium ferè Lugdu-
no datum.*

PAUCIS ab hinc diebus ex Aruernio sum reuersus, quam res nouas deprehendendi studio, iam secundo lustraui. Ex ea peregrinatione mitto tibi Pissasphaltum, Naphtham, & Bitumen : quod etiam Gergoniæ (quæ Aruernis nunc Clarus mons dicitur) in fonte quodam suburbano nascitur. Cuius fontis aqua simulatque e-

COROLLARIUM.

rupit, concrefcit in lapidem, vti verò vultu indigenæ affirmant: adeò vt per fe pontem fabricata fit, quem ego hifce oculis vidi. Mea quidem fententia non indurefcit aqua: quæ fubflaua, guftu fatuo, naufeam mouens, tepidaq; eft: fed inaudita quædam aquæ admixta materia ad id miraculi edendum effunditur. Eius lapidis fruftum tibi mitto. Quod ad Asphalti originem pertinet, fcias, velim cliuû extare non admòdum editum, aliquot rupibus exiguæ molis affurgentem: in quibus medij infunt duo fontes, qui fubatræ aquæ non multum emittunt, cum copiofa Naphtha: quæ primùm in Asphaltum, deinde in Piffphaltû, tandem in Gagatem conuertitur. In imo monticulo eft & alius fons, qui parum quidem Bituminis eijcit, at multò vberio rem aquam, quæ Solis æftu indurefcit in falem candidum.

F I N I S.

VALERII

^{W3}
CORDI SIMESV

SII DE HALOSANTHO

SEV SPERMATE CETI VUL-

GO DICTO, LIBER, NVNC

PRIMUM IN LVCEM

ABDITVS.

TIGVRI M. D. LXV

CL V D AN
DREAE PELLIZERO CA-
rintho, Medico præstantissimo,
Conradus Gesnerus
S. P. D.

CVM De fossilium rerum & lapidum
differentijs libellos aliquot novos, vno
volumine procudendos, typographo patrueli
meo tradere statuissem, commodè accidit (vir
clarissime) vt pulcherrima è Succino tornata
opera, à te & genero tuo excellenti doctrina
& pietate viro, D. IO. VVEIDNERO,
Euangelij in Ecclesia Dantiscana ministro,
dono missa mihi redderentur: quæ quidem non
immeritò longè gratissima mihi fuerūt. Nam
& ipsa per se munera, siue materiam siue ar-
tificium spectem, perquàm speciosa sunt: & à
viris tantis hæc esse profecta, qui tanta loco-
rum intercapedine disiuncti, & ad piam ani-
morum coniunctionem & optatissimum mu-
tue amicitie fructum tam suauiter me inui-
tant, vel ipsis muneribus maius gratiusq; mi-
hi extitit. Animus enim, vt aiunt, munerum

EPISTOLA

optimus est. Et sicuti hostium qualiacunque
 aut quantacunque dona, non dona nec utilia,
 veteri Græco senariolo rectè iudicantur: ita
 quæ à veris amicis conferuntur, maxima mi-
 nimaq; non possunt non iucunda simul & uti-
 lia esse: & in eisdem maximi animus & stima-
 tur. Quod ego cum reputarem, & in horum
 (quos dixi) librorum ædizione, Valerij Cordi
 scriptum de Halosantho se mihi offerret, te il-
 li patronum eligere, (si non in sententia eius,
 industria saltem & voluntate approbanda,) &
 hoc quaecunque; ἀντιδωρον redamantis te
 ac obseruantis gratiq; pectoris testimonium
 exhibere, & sub tutelari nomine tuo in lucem
 emittere volui. quod tu (ut spero) & qui boniq;
 facies: & amicitia nostram, cuius acceptis-
 simum initium tibi ac pijsimo genero tuo de-
 beo, in posterum quoq; conseruabis: quod ego
 vicissim, ut par est, faciam. Visum est au-
 tem mihi hunc Cordi libellum nunquam an-
 te hac æditum, rectè hoc loco post duos Gæbe-
 lij de Succino collocatum iri: cum sicuti Suc-
 cinum. ita & Halosanthos è mari legatur. Il-
 lud quidem inter res marinas & fossiles am-
 bigere

EPISTOLA

bigere videtur, ut ad utrasque referri possit: hoc ad marinas solùm. Mihi verò occasionem qualemcunq; arripere, ut non ingratam tibi voluntatem meam quoquo modo probarem, libuit. Eoq; libentiùs etiam hũc licet alienum foetum tibi dicatum mittere volui: ut te iudicem simul ac censorem Cordi sententiæ constituere, tuumq; iudiciũ de veteri genituræ ceteri dictæ nomenclatura, & in vniuersum de remedijs eius obseruationes abs te peterẽ: quæ si cõmunicare mihi, publicæ utilitatis ergo, dignaberis, secundæ aliquando huius libelli cum Deo editioni futuræ adiiciam. Tu enim qui doctrina & iudicio excellis, ac longo tempore medicinam Dantischi (quod prisca Gedanum fuit, nobilissimum hodie totius Germaniæ Emporium) summa cum laude factitasti, de re marina iudicare præ cæteris potes.

Accepi autem hunc librũ ante biennium primũ à clarissimo & doctissimo theologo D. G. E. AEMYLIO, pastore Stolbergæ in ditione generosorum Comitum à Stolberg, & Ecclesiarum in eadem Superintendente ut vocat: deinde à præstantissimis me-

EPISTOLA

dicis D. VVOLFANGO MEV-
 RERO, qui Lipsiæ artis medicæ professor
 est, & D. HIERONYMO HEROL-
 DO, qui eandem Norimbergæ exercet: quos
 omnes honoris gratia nomino, tanquam vi-
 ros amicissimos, & de me cum aliis, tum hu-
 ius libri mihi communicati beneficio, optimè
 meritas. Eum si maturiùs habuiffem, cum re-
 liquis eius operibus (copiosis & eruditis in
 Dioscoridis libros V. de mat. medica Annota-
 tionibus, Descriptionis stirpium libris quatu-
 or: Sylva observationum circa diuersa medi-
 camèta simplicia, metallica aliq; ; & De ar-
 tificiosis extractionibus seu destillationibus
 libro, &c. quæ simul Iosias Rihelius Argen-
 tinæ ante quadriennium ferè meâ operâ edi-
 dit) aut certè cum quinto Descriptionis stir-
 pium eius libro, seorsim postea edito, adiungi
 curassem. Sunt autè apud me adhuc eiusdem
 authoris Descriptiones accuratissimæ pisciù
 marinorum, numero sexaginta sex: Venetijs
 ante annos viginti quinq; ferè ab eo conscri-
 ptæ: quas itidem alio tempore vbi cõmodum
 fuerit, Deo iuuante, cum alijs quibusdam ad

Histo-

EPISTOLA

Historiam animalium pertinentibus, in lucē
 dabo. Vale, & doctissimo viro D. Vveid-
 uero genero tuo officiosam meis verbis salutē
 dicitō: ac promptum in me ad omnia quæcun-
 que eius nomine præstare potero officia, ani-
 mum ei perpetuo fore pollicetor. Cupio etiam
 peramāter ex me salutari D. IO. PLA-
 COTOMVM medicum & pharmaco-
 pœum pereruditum: & HENRICVM
 MOLLERVM scholæ Dantiscanæ Re-
 ctorem, poetam sanè doctum & castum. Sa-
 lutat te cū genero clarissimus vir D. HEN-
 RICVS BVLLINGERVS Eccle-
 siæ nostræ pastor pientissimus. Tiguri,
 pridie Kalend. Iulij. Anno
 M. D. LXVI.

DE HALOSANTHOS

THO LIBELLVS: VA-

lerio Cordo authore.

l quis etymologiam Halosanthos inquiret, duplicem inueniet interpretandi occasionem. significat enim tam maris quàm salis florē. Nam Græcis ἅλς, cui genitiuus est ἅλως, mare & sal vocatur: αἴθρῃ verò idē est quod Latinis flos. Vtroq; itaq; vocabulo nominatum medicamentum ancipitem interpretationem offert. Quod si salis florem interpretaris, necesse est hoc medicamentū esse cuiuscunq; salis florē, hoc est, tenuissimam, candidissimam atq; optimam salis partem, siue hæc in eam naturam ex muria in salinis cocta transierit, siue in salis fodinis sponte effloruerit. At quoniam huiusmodi salis flos nō in mari gignitur, vt Halosanthos: sed aut in salinis fit, aut in fossitij salis cunicu-

Quod Halosanthos nō sit flos salis.

niculis nascitur, substantia rarus, tenuis, leuis, atq; colore cãdidissimus, necesse est quod Halofanthos huiusmodi salis flos non sit, quippe cum etiam substantia plurimùm differat, sal enim atq; ipsius flos siccissimã & terrestrem habent substantiam: Halòs anthos verò, pinguem, aëreamq; atq; in oleo (aliarum pinguedinum modo) dissolubilem, quæ proprietates à sale est quàm alienissima. Cum itaque hoc medicamentum tanto interuallo à sale eiusq; flore distet, non immeritò Plinius culpandus est, & omnes eius sectatores, quòd Halòs anthos salis florem sunt interpretati. Nam ipse Plinius qualis & quid esset verus salis flos, libro 31. cap. 7. manifestè declarauit, statimq; subdit: Et flos quidem salis in totum diuersa res humidiorisq; naturæ, & c. ipsum medicamentum, quod Halòs anthos vocatur, absq; vilo dubio intelligens. non enim Græco huius medicamenti nomine, sed

Plinius reprehensus.

Latina eius interpretatione eaq; falsa
 utitur. Quapropter cū satis demon-
 stratū sit, Halòs antheos appellationē
 falis florem minimè interpretandum
 fuisse : veniamus ad alteram huius
 vocabuli etymologiam à mari sum-
 ptam, atq; hoc medicamen non falis,
 sed maris florē interpretemur. quod
 si fiat, rursus nobis occurrit ambigui-
 tas, cum marini floris appellatione di-
 uersę res iudicari possint. aut enim sic
 propriè appellamus apricis scopulis
 fluctibus aspersam marinam aquam
 atq; in raram spumofamq; lanuginē
 sole exiccatam & immutatam, & an-
 te Halos anthos caput à Dioscoride
 Halosachnem nominatam. Aut me-
 taphoricè, cuiuscunq; generis maris
 purgamenta, quę alibi fimi, alibi vt in
 Pomeranico Germaniæ mari, mucī
 specie expuuntur, à nobis Germanis
 Meerblümen, id est, Halòs anthos, vel
 maris flos appellata. Cum autē du-
 pliciter marini floris appellatio acci-

Maris flos.

Halosach-
 ne.

Meerblü-
 men.

pi possit, inquirendum iam nobis est,
 vtrú Halos anthos ad Halofachnen,
 hoc est proprio modo vocatum ma-
 ris florê, an ad maris purgamenta me-
 taphoricè floris appellatione nomi-
 nata, referendum sit. Si igitur Halos Halosan-
 anthos propriè vocato maris flori, id thos differ-
 est, halofachnæ adscribes, æquè pec- re ab Halo-
 cabis, ac si ad salis florem in salinis ex- fachne,
 coctum referres, & absurdum quid-
 dam committes. sequeretur enim Ha-
 lôs anthos idem esse cum marino flo-
 re, id est, Halofachne: atque ipse Dio-
 scorides ignorantia in simularetur,
 quòd eandem rem bis duobus sequen-
 tibus capitibus descripsisset, à qua o-
 pinione sibi quilibet caueat. Nam
 quemadmodum Halos anthos à sa-
 lis flore diuersissimum est, ita etiam
 à maris flore, id est, Halofachne quàm
 plurimùm differt, vt quilibet ex tri-
 um istorum medicaminum definiti-
 one & descriptione æstimare, colligere,
 & manifestè videre potest. Qua-

Halofan-
thos vnde
dictum.

propter necessariò iam sequitur Ha-
los anthos æquè metaphoricè mari-
num florem appellandum esse, ac a-
lia maris purgaméta. Animaduerten-
tes enim veteres, medicamentú hoc,
non alio modo, fluctibus in littus at-
que marina stagna eijci, quàm etiam
reliqua maris purgamenta, atq; efflo-
rescentias (vt ita loquar) metaphori-
cè flores appellatas, eidem marini flo-
ris nomen indiderunt, opinantes ma-
rini purgamenti genus quoddam ef-
se. Hæc opinio multa secula duravit,
donec longè post Plinium atq; Ara-
bes medicos serior ætas multorú an-
norum experientia cognouit, huius-
modi medicamen marinis paludibus
innatans balænarum, id est, maxima-
rum maris belluarú, quas generis vo-
cabulo Cete vel Cetos vocant, geni-
tale semen esse: quod à masculino Ceto
emissum foeminæ locos subterfugit,
aut ex iisdem post coitum rursus (vt
fit) elabitur. Postquam itaq; ad huius
medi-

Quòd sit se-
men balæ-
narum.

medicaminis originem ventū est, cœpit sperma ceti appellari, oblitterato paulatim Halos anthos vocabulo. Hinc orta ignorantia est, quod nescimus, quidnam sit veterum Halos anthos, & sub quo nomine apud veteres nostrum sperma ceti lateat. Porro hæc de propria huius medicamenti interpretatione, per quam ipsius rei cognitionem cōsequimur, dicta sint. Nunc autem, vt quid, qualéue medicamentum Halos anthos sit, indicemus, necessitas requirit. Principio itaq; dicimus, atq; omnibus tam medicis quàm pharmacopolis notū est, nullum prorsus haberi per totam Europam, Halos antheos nomine medicamentum, ipsumq; vocabulum nusquam auditur. Nec vllus est ad hunc vsq; diem ex recentioribus medicis quotquot Dioscoridem, Galenū, Aeginetam, Aëtium & Plinium sequuti sunt, qui nouisset, qualenam esset Halos anthos medicamentum: quā igno-

Halosanthos veterū quid esset hætenus incognitum.

rantiam optimis illis & clarissimis vi-
 ris vitio vertere magnum nefas duco.
 Rerū enim nomina Deus bone quā
 immutata sunt. plurima nanq; medi-
 camenta adhuc habentur, quibus o-
 lim longè aliud, quā nunc est, no-
 men fuit, quo fit vt paucissimæ res co-
 gnoscantur, quoties genuina earum
 nomina apud veteres probatos auto-
 res leguntur. Consideranti autem mi-
 hi, cum sæpius hoc caput legissem,
 quidnam esset Halos anthos, in men-
 tem venit medicamentum hodie ab
 omnibus pharmacopolis & medicis
 sperma ceti, Germanis verò *Waltrae*
 appellatū Halos anthos descriptio-
 ni per omnia conuenire, ne vnica qui-
 dem reclamante nota: quamuis ali-
 quot ex ijs minimè respondere vide-
 antur his, qui sperma ceti, quale in
 pharmacopolijs habetur, intuentur:
 quiq; ignorant cuius substantiæ, cui-
 us saporis, cuiusq; coloris sit, cū ad-
 huc mari innatat, aut cum, quale per
 se est

Se primū
 quid esset,
 nempe ce-
 ti sperma,
 inuenisse.

fe est in mari, collectum fuerit. Porro
 quo facilius ad rei cognitionem per-
 ueniamus, ipsum Dioscoridem sua de
 Halosantho verba resonantem audia-
 mus, quæ si simpliciter interpreteris,
 hæc significant: *Maris flos defluit Nilo*
fluuiio, innatat autē stagnis quibusdam. Pro-
batur ad crocum inclinans colore: aliquantu-
lum graui odore veluti garum, interdum e-
tiam multo grauiori, ac gustu mordacior, &
subpinguis. Immixta verò rubrica adultera-
tus, aut grumos habens, viciosus censendus
est. Incorruptus etiam oleo, ei se commiscen-
do, resoluitur solo: fucatus verò, ex parte etiã
aqua.] Hactenus Dioscorides ipsam
 Halos antheos essentiam, & essentiæ
 insitas qualitates diligēter descripsit.
 Sed quoniam hoc caput mancum est
 & intellectu difficile, operæ precium
 me facturum existimo, si singulas hu-
 ius medicamēti notas specie tantum
 obscuras, annotatiunculis illustraue-
 ro, principio ab ipsis natalibus ceu
 principe nota sumpto: *Maris flos de-*

Quòd nò
defluat e
Nilo, sed
defluere vi
deatur.

fluit Nilo fluuio.] Nouerūt omnes quæ
lit inter marinam & fluuiale aquam
differentia, illa siquidem murię instar
falsa est, hæc verò dulcis omnisq; acri
monia expers: nisi singularis quędam
causa eam medicatam reddat, ceu alu
men, falsa terra, atq; alia eiusmodi. Si
itaq; (vt Dioscorides scribit) Halos
anthos Nilo defluit, necesse est quod
in Nilo gignatur. Sed quoniam Nili
vnda dulcis est, rem falsam gignere ne
quit: in quo si nasceretur atq; in alijs
fluuijs, veteres proculdubio fluuio
rum florem hoc medicamen nomi
nassent. Cum autem à mari nomen il
li indiderūt, sequitur quòd res sit ma
rina, & non in fluuijs nata. Hinc col
ligimus, aut Dioscoridem falsò hoc
scripsisse & minimè exploratum ha
buisse, aut aliquid orationi deesse,
quod potiùs credendum est. Nam Pli
nius, cuius etate minùs corruptus hic
autor fuit, libro 31. cap. 7. quamuis o
mnia verba huius capitis interpreta

tus

tus sit, nihilq; omiserit ex his quę Dioscorides de Halosantho tradidit, non tamen simpliciter reddidit, *Defertur Nilo: sed, Videtur deferri.*] Hinc apparet Dioscoridem non scripsisse *νεταρρῆς*, sed *στονῆ νεταρρῆς*, id est, vt Plinius vertit, videtur defluere, aut deferri, & sic nota hæc optimè conuenit. Inuenitur enim hoc medicamentum vt plurimum ijs locis, quibus magni fluuij se in mare exonerant, cuius rationem mox indicabimus. Sequitur in textu: *Innatat autem stagnis quibusdam.*] Plinius pro stagnis, fontibus: Vergi- λίμναις
hic stagna
inans. lius Marcellus, paludibus: Ruellius verò, lacubus vertit, maxima inter fontes, paludes, & lacus differentia: cum fontes in mediterraneis scaturiant. Paludes vliginosę limosęq; sint, & aquã minimè profundam, sed in latitudinẽ diffusam habeant: lacus verò mediterranea, concaua lataq; loca suis aquis apud se scaturientibus compleant, & ex se riuulos emittant. Apud Diosco

ridem autem λίμνας legitur: quæ vox
 neq; fontes, neq; paludes, neq; lacus
 significat, sed stagna. Et si verò λίμνη
 vocabulum etiam paludem quibus-
 dam significet, hoc tamen loco non
 dulcium aquarum, sed maris paludes
 intelligendæ sunt. Propterea nullus
 eorum hoc vocabulum rectè inter-
 pretatus est. Est enim Halòs anthos
 res marina, ideoq; neq; fontibus, neq;
 paludibus, neq; lacub⁹ familiaris. At
 stagnum stantem & tranquillam, tam
 marinam, quàm fluuialem aquam si-
 gnificat, fluuiorum inundatione aut
 marinis tempestatibus in lata & con-
 caua loca, humilioresq; & profundos
 sinus effusam. non enim tantùm flu-
 uij stagna faciunt, verum etiam ipsum
 mare locis quàm plurimis. Hinc Virgi-
 lius quoq; tranquilliora & altissima
 maris loca, quandoq; stagna appel-
 lat. Suntq; hoc capite stagna intelli-
 genda non à fluuiorum inundatione
 facta, sed è mari effusa. Causa autem,
 quod

quòd Halòs anthos marinis stagnis & fluuiorum ostijs innatat, est, quòd huiusmodi loca alijs littorum partibus multo humiliora sint. Fluuij enim defluendo valles & campos maximè decliues sequuntur, donec mari humillimo loco appropinquantes se in id effundát. Cùm verò omnia grauia & liquida sua natura deorsum tendant, necesse est etiam mare in huiusmodi decliues cavitates ferri, secúq; innatantia rapere, maximè eo tendentibus æstu & fluctibus: qui multis in locis contra rapidissimorum fluuiorum impetum effusi, atq; in eorundè alueos irruentes, ipsos fluuios multorum milliariũ spacio retro repellunt, illatas herbas, purgamenta, conchas, atq; alia sibi innatantia interdum in alueo, interdum in ripa, aut vtroq; loco, dum recedunt, relinquentes: inter quæ nonnunquam etiam ipsum Halòs anthos inuenitur. quod si in alueo relictum fuerit, statim post æstus di-

Halòs anthos cui circa stagna maris & ostia fluuio-
rũ frequen-
tius inue-
niatur.

cessum vnà cum retenta fluminū vn-
da rursus in mare defertur: quod fre-
quenter in magnorum fluminum o-
stijs contingit: quales apud nos sunt,
Rhenus, Albis, Visurgis, Vistula &
Danubius. At quia Nilus hos, omnēs-
que alios totius Europæ fluuios ma-
gnitudine excedit, solo Danubio qui
busdam excepto, sinusq; facit septē,
longè abinuicem distantibus ostijs,
spaciosissimos, æstui marino facilli-
mum accessum præbentibus, necesse
est Halòs anthos in eius ostijs frequē-
tius & copiosius inueniri. Cernenti-
bus itaq; veterib⁹ Nili accolis Halòs
anthos eo quo dixi modo Nilo de-
fluere, visum est illis non à mari fluuio
illatum, sed è longinquo delatum, v-
nà cum Nili vndis delabi, quam opi-
nionem iam multis argumentis & de-
monstrationibus confutauimus. Vi-
detur etiā huic orationi aliquid deef-
se. vetus enim Dioscoridis interpres
non tantum interpretatus est stagnis
inna-

innatās, sed stāgnis veluti pinguamen ^{Pinguamē}
innatans, quæ vox non parum facit
ad huius medicamenti inuestigatio-
nem. nam nostri etiam nautæ sperma
Ceti rei alicui comparaturi, dicunt li-
quidi sepi, aut adipis, aceruatim in
mare effusi speciem præ se ferre, quā
notam successu temporum è Diosco-
ride librariorum incuria excidisse ra-
tioni consentaneum est. *Probatur ad
crocum inclinans colore.*] Eligebatur o-
lim atq; optimum censebatur Halos ^{Halosan-}
anthos, quod ad croceum colorē ver ^{tho qui co-}
geret: nunc verò sperma ceti, quò cā- ^{lor.}
didius fuerit, eò præstantius existima-
tur, & longè pallido præfertur. Obij-
ciat ergo aliquis: si Halosantho cro-
ceus est color, ceti verò spermati can-
didus, atq; vtrunq; excellentius cen-
setur, quod hos colores habuerit syn-
ceriores, quomodo Halos anthos i-
dem cum ceti spermate esse potest?
Cui breui responso obiectum argu-
mentum diluam. Olim Halos anthos

VALER. CORDVS

reponebatur qualiter è mari collectũ fuit. Hodie verò collectũ sperma ceti certa ratione, & non cuius cognita arte, lauatur, donec omni salsa acrimonia eluta etiam croceum pallorẽ deponat: quemadmodum cera, quæ quamuis & ipsa citrina sit, colorem tamen suum crebra lotura atq; eliquatione exuit, candorem contrahens. Ipsum enim sperma ceti, dum adhuc mari innatat, dumq; quale collectum fuerit reponitur, colorem habet croceum aut citrinum, quod quamuis sæpius mihi à nautis & mercatoribus relatum esset, credere tamen non volui, donec ipse quoq; collectũ vidissem. Cum itaq; postea eius medicamento nondum loti colorem inspexissem, ipsumq; sæpius attrectassem: & omnes eius qualitates ipsamq; substantiam considerassem, dictis illorũ fidem habui. Propterea non est quod hæc nota quæ ad colorem attinet, aliquem in dubitationẽ inducat, cum
etiam

etiam in loto spermate ceti interdum pallor ad dilutum crocum inclinans appareat: quod fit, cum nimia vetustate rancorem mutato simul colore cōtrahit: aut si longo tempore mari innatet, antequam colligatur: *Aliquan-* Odor.
tulum graui odore veluti garum, interdum etiam multo grauiore.] Discussa quæ à colore sumpta est nota, ad eam, quæ ab odore sumit, sermonem vertamus. Debet autem syncerū Halòs anthos gari odorem habere: quòd si multo grauius virus olet, à bonitate recedit. Sciendum verò est, quid reuera sit ga Garum quid
rum. quidam enim hodie coctorū piscium simplex ius sic appellant. quidã eorundem ius croco tinctum & ichthyocolla, id est, piscium glutine (vel aliter) coagulatum, garum esse cōtendūt, sed falsò, multumq; à veritate aberrantes. Appellatur enim vetustis & probatis autoribus garum generali significatione, sale conditorum quorundam piscium, carniùm ve, ius ex

ipſo fale, & piſcium aut carniū ſaniolo humore diſſoluto, eiꝰ immixto, conſtans. Plinij poſtea ætate Romani hanc vocem ad piſces tantum, eorumqꝰ inteltina ac viſcera fale macerata tranſtulerunt, ipſam viſcerum ſaniem vñà cū reſoluto fale tabeſcentem, & aliquantulum grauem odoré ſpirantem, garum appellantes, cuius plures & diuerſas ſpecies luxus excogitauit. Nobis verò in Germania aliquot gari ſpecies ſunt, inter quas bonitate excellit quod ex fale macerato Hæringo fit: quod ſi olfacias, ſtatim colliges, qualis Halofantho fit odor. Quod autem interdum Halos anthos odoris grauitate garum ſuperat, cauſa eſt inueterati rancor. corruptâ enim ipſius ſubſtantiâ, neceſſe eſt quoque ipſa accidentia inſeparabiliter inhærentia vñà corrumpi, ex quorum numero etiam ipſe odor eſt. ſi igitur emunctæ nares conſulantur, nemo ibit inſicias, candidum & lotum ſperma

ma Ceti, garū odore æmulari, idemq̄
 si vetustius & rancidum fuerit longè
 grauius virus olere. *Ac gustu morda-* Sapor.
cior.] Omne Halos anthos gustu mor
 dax est: quo verò mordacius, eo ex
 cellentius. Porrò mordacem illam a
 crimoniam duplici de causa fortitum
 est. habet enim substantiam pingue,
 tenuem, & aëream, quæ eius qualita
 tes calidæ sunt, & facilè in rancorem
 vertuntur: ideoq̄ per se & propter ac
 cidentem rancorem, acrimoniam ei
 tribuunt. Altera eius ratio est, circūfu
 sa innatans marina aqua: quæ cū sal
 sa & acris sit, mordacitatem vehemē
 tē prædictæ acrimonix addit. Videamus
 igitur num hanc mordacitatem
 sperma ceti præ se ferat. Quod si gusta
 ueris, cum elotum & præparatū est,
 quale in pharmacopolijs habetur, fa
 teberis quidem aliquam ei inesse acri
 moniam, qualem vetus butyrum &
 inueteratum oleum habere solēt, sed
 minimè salsum feruidumq̄ qualis Ha

Iofantho esse debet. Hic idem respondendum quod superius de colore dictum fuit. Quemadmodum enim colorem crebra lotura deponit, ita etiã falsam illam acrimoniam eãdem lotura amittit, multoq; faciliùs: quippe cum non de rei substantia, sed aduentitia sit: & cum sal alioquin natura sua in aqua resoluatur facillimè, plurimũq; à pinguedine distet, ita fit vt illi non per omnes partes cõmisceri possit. Eluta autè accidentali & falsa Haliofanthi acrimonia, remanet natiaua: quæ quia pingui substantiæ inseparabiliter secundum omnes partes cõmixta est, nõ faciliè eluitur. Gustandum igitur est non solùm præparatum, verum etiam illotũ & nuper collectum sperma ceti, quod feruente acrimonia Haringarum flaccæ (vt vocãt Germani) nõ ab simile gustu existit, quod faciliè vt dictum est lotura deponit, falsamentorum, id est, sale maceratorum piscium modo: quorum falsam
 acri-

Val. lacti

acrimoniam superinfusa aqua elici-
 mus & diluimus, eosq; cibis præpara-
 turi semel atq; iterum repetita recen-
 ti aqua omnis falsedinis expertes red-
 dimus. *Et subpinguis.*] Vetus Diosco-
 ridis interpres scribit, Halos anthos Halosan-
 thos quo-
 modo pin-
 gue. pingue esse & veluti liquamen, &c.
 Plinius illi olei pinguitudinem tribu-
 it, ideoq; non metaphoricè hæc nota
 intelligenda est, vt cum dicimus, pin-
 guia prata & arua, propter succi & ali-
 menti vbertatem, & pingues caules,
 pingua folia, lilia, &c. id est, crassa, &
 succo lento plena. nam omnes pin- tal. succi
 plena.
 gues & obesi, crassi sunt. Huiusmodi
 existunt Sedum, Portulaca, Lilia, &c.
 Quinetiam Galbanum, Opopanax,
 & alij densi liquores, pingues appel-
 lantur: quia substantia sunt lenta, glu-
 tinosa & viscosa, adè vt etiam ex his
 Galbanū accensum ardeat, lucidâq;
 & extinctu difficilem flammâ ædat:
 quamuis minimè pinguem, id est, o-
 leosam habeât substantiam vt a deps,

&c. Hoc verò modo Halos anthos pingue non est. Quapropter intelligi hæc vox, pinguis, in propria & genuina significatione debet. Collata autè hæc nota ad sperma Ceti, ei prorsus conuenit. reuera enim pingue est. Nā superinfuso oleo liquefcit & resoluitur, adeò vt nihil non dissolutum relinquatur aut appareat. *Immixta verò rubrica adulteratus, aut grumos habens, viciosus censendus est.*] In Græco habetur ἐμιλτρον, id est, in se rubricam habens. Plinius vertit, adulteratur autè tingiturq; rubrica: Ruellius interpretatus est, fucatus autè rubrica. quod vetus Dioscoridis interpres sic reddidit: qui colorem rubeum habet: Virgilius Marcellus autem, qui rubricæ colore rubet. Ex his quatuor interpretibus optimè verterunt priores duo, Plinius videlicet ac Ruellius, propriam vocabuli ἐμιλτρον, seu potius ἐμιλτρον significationem sequentes. sonat enim Græcis idem quod Latinis
 intus

intus milto, id est, rubrica plenum vel rubricosum, ceu pleraque alia apud Græcos nomina ab ψ præpositione composita: qualia sunt, $\epsilon\mu\pi\nu\theta$, id est, intus collecto pure plenus: $\epsilon\mu\pi\nu\rho\theta$, id est, feruidus intus concepto igne: $\epsilon\mu\phi\omicron\rho\tau\theta$, id est, onerosus: $\epsilon\mu\mu\nu\sigma\theta$, id est, intus latente scelere plenus, sceleratus siue scelerosus: [θ $\epsilon\mu\mu\eta\tau\theta\upsilon$ lignum, medullam in se continens, Theophrasto.] vetus enim Dioscoridis interpret atq; Marcellus Virgilius huius vocabuli significationem minimè ad rubricam, fuci causa Halosantho misceri solitam, vt oportuit, referentes, ad huius medicamenti colorem (tantum) fœdo & inexcusabili errore traxerunt. omnia enim eiusmodi Græca nomina ab ψ composita, & paulò antè enumerata in corpore aliquo latentis cuiusdam rei copiam significant: ideoq; $\epsilon\mu\mu\iota\lambda\tau\theta$ minimè ad colorem referri potest. si enim Dioscorides rubricæ colore Halos anthos improbaturus

fuiſſet, nequaquam ἐμιλθῶν, ſed μι-
 λῶν ſcripſiſſet. nā μιλῶν eſt q̄c-
 quid colore rubricam æmulatur, &
 ad rubricæ colorem refertur tantum,
 quemadmodum ἐμιλθῶν ſolummo-
 do ad ipſius milti ſubſtantiam. Rubri-
 ca autem tuſiς lateres Halofantho ni-
 mis pallido coloris cauſa miſcebantur.
 hinc alioquin per ſe liquidū me-
 dicamen inæquale reddebatur, & in
 grumos (θρόμβους Græcis, Germanis
 fluntern/[floßen] appellatos) concre-
 †vicioſum ſcebat, quod ceu †vicioſum impro-
 bat Dioſcorides. Hodie verò nulla ru-
 brica, neq̄ tuſis lateribus, ſperma ceti
 adulterant, vt olim. Nam veteres Ha-
 los anthos, vt natum erat, illotum fer-
 uabant, ideoq̄ requirebatur colore
 †tendente in croceum †, quem ſi nō habebat, in-
 iecta rubrica tingebatur. nos autē ho-
 die hoc medicamentum lauantes, mi-
 nimè in eo croceum, ſed candidū co-
 lorem probamus. ideoq̄ hæc nota pa-
 rum ad eius indagacionem facit.

Incorruptus etiam oleo, se ei commiscendo, resoluitur solo.] De duplici Halosantho sermonem Dioscorides habet, videlicet de syncero & fucato: quapropter utriusque notas ostendit quo facilius dignoscantur. Syncerum autem Halosanthos in oleo totum resoluitur, quæ nota optimo spermati ceti cõuenit. Nam, ut superius quoque dictum est, oleo iniectum facile totum dissoluitur: si verò in eo siue præparato siue nõ præparato aliquid remanet quod resolui non queat, hoc minimè de eius substantia est, sed ex numero fuci causa iniectorum. Propterea mox subdit Dioscorides: *Fucatus verò, ex parte etiam aqua resoluitur.*] Id igitur quod syncerum in eo fuerit, in oleo totum resoluitur: ea verò eius pars, quæ in oleo nõ resolui potest, ut in aqua resoluat necesse est, nisi omnino durum aut lapideum corpus fuerit. nam omnia † mollia & liquida (ex quibus etiam rubrica & aliæ terræ durissimæ sunt) † molliri aut liquari idonea.

Halosanthos resolutio in oleo vel aqua.

† molliri aut liquari idonea.

VALER. CORDVS

† emolli-
tur.

aut in simplici, id est, aqueo, aut oleo-
so & pingui humore dissoluuntur, v-
no atq; altero medicamento (quibus
singularis est substantia & natura) ex-
cepto. Ex ijs itaq; rubrica minimè in
oleo † liquescit, id est, lutum fit, hinc
ea fucatu Halos anthos facilè depre-
henditur. Eadem contra aquæ aut vi-
no iniecta resoluitur, & lutum fit. hoc
est quod dicit: *Fucatus verò ex parte e-
tiam aqua resoluitur.*] Ex parte, id est, ea
eius pars, quæ aduentitia est, & fuci
causa immixta, qualis est rubrica &
lateres tusi. Nec tantùm resoluitur,
verumetiam ruborè amittit, aqua fa-
cticiam colorem diluente & eluen-
te, quæ nota è Dioscoride excidisse
videtur, cū Plinius eam ponat. Hæc
est tota medicamēti descriptio, quā-
tum ad eius essentiam attinet. Col-
ligamus igitur iam in vnū omnis sper-
matis ceti nondum præparati notas,
vt appareat num idem cum Halosan-
tho sit, aut an ab eo differat, quo ad
insignis

Spermatis
ceti vulgò
dicti descri-
ptio.

DE HALOSANTHO. 14

inſignis huius medicamenti apud veteres cognitionem perueniamus. Eſt itaq; ſperma ceti genitale Cetorum ſemen, velut ipſum nomen indicat, in Venereo actu ſcæmineos locos ſubter fugiens, mari adipis aut pinguis liquaminis modo ſupernatâs, donec in magnorum fluuiorum oſtia aut marina ſtagna vel tranquillôs ſinus fluctibus feratur: ſubſtantia ſubliquidum & adipis inſtar pingue: colore ad citrinû aut ad croceum inclinans: odore graui non diſſimili garo, interdum multo horribiliùs virûs olens, præſertim inueteratum & rancidum. Sapore habet, illotum adhuc, pinguem, ſubrancidum, acrem, & vehementer ſalis aut marinæ aquæ modo feruidum: præparatum verò, hoc eſt, lotum & dealbatum, falſum feruorem vnâ cum colore amittit: quo fit vt guſtu tantû pingue, modicè acre & ſubrancidum ſit.

Spermatis ceti deſcriptio Halòs antheos hiftoriæ collata nihil omnino

Idè eſſe Halofanthos, & vires etiam continere.

ab eo differt. Pronunciandum igitur iam est liberè absq; vllò dubio & con-
trouersia, medicamentum quod vete-
res Halòs anthos appellant, idem pla-
nè esse cum eo quod hodie per totã
Europã Sperma ceti nominat, quod
sequentes etiam in hoc apud Diosco-
ridem capite vires & facultates com-
probant. Nam quod contra cacoë-
the, phagedænas, genitalium nomas,
purulentas aures, oculorum hebetu-
dines, cicatrices & albugines medici-
nam facit, falsè, acri & pingui eius qua-
litati tribuendum est. nam acrimonia
sua curatu alioquin difficiles eas exul-
cerationes, absteris eorum sordibus
à putrefactione in posterum secutu-
ra tuetur, earumq; grassantem & vltè-
riùs progressurum impetum cohibet
& compescit, & causas curationi re-
luctantes diluit & consumit: pingue-
dine verò eas falsa acrimonia irrita-
tas atq; exacerbatas rursus mulcet,
& ad curationem inuitat. Quòd autè
fudo-

sudorem cit, falsedini minimè est ad-
 scribendum: nam falis natura cū ter-
 restris sit, condensat & exiccat: ea ve-
 rò, quæ sudores prouocant, vt tenuiū
 partium sint necesse est, quibus pene-
 trare, poros aperire, & ad eos sudorē
 ducere queant. Huiusmodi igitur est
 natiua spermatis Ceti substantia & fa-
 cultas, qua non solū sudores pro-
 uocat: verum etiam post casus ex alto
 coagulatum in grumos sanguinē dis-
 soluit, eumq; aut membris restituit (si
 nō multum à natiuo calore recessit)
 aut per aluum aut vrinales vias expel-
 lit, vel si supra diaphragma contineat-
 tur, sursum ducit, vt per os exscreet.
 Atq; huius facultatis solius nomine
 in tanto vbiq; est precio. Aluum pro-
 pter falsam acrimoniam & rancidam
 pinguedinem turbat, atq; ventriculo
 propter eundem rancorem nocet, te-
 nui & nauseabunda substantia eum
 laxans & dissoluens. Sequitur in te-
 xtu: *μίγνυται σμίγμασι πῶς τειχδμ λδν*

DE HALOSANTHO

κασμὸν, id est, miscetur abstergentibus
medicamentis ad capillorum candore,
quo loco Marcellus vertit, ad exte-
nuandos palpebrarum pilos, magno
& palpabili errore è Plinio hæc Dio-
scoridi inserens: quamuis fieri potest,
quod hæc verba librariorum incuria
ex hoc capite exciderint. sed hoc sibi
nó vult *τειχῶν λουκασμὸς*, Ruellius ge-
nuinam verborum significatione se-
cutus, propriè hanc sententiã vertit.

COROLLARIUM DE HA-
losantho, & Salis flore duplici, Con-
radi Gesneri.

DE Halosantho primùm confide-
randa sunt veterum scripta: de-
inde quid nostri seculi viri docti de
eo senserint. Quibus tertio loco ob-
servationes nostras paucis addemus.
Dioscoridis de eo verba iam in Val.
Cordi libello recitata sunt: facultates
verò

verò non adscriptę: quas hifce verbis Dioscorides explicat: Facit ad vlcera cacoëthe, id est maligna, & phagedęnas, genitalium nomas (hoc est quę pascendo ferpunt vlcera) purulentas aures, & oculorum hebetudines: quorum etiam cicatrices & albugines tollit. Quin & emplastris vnguentisq; coloris causa, vt rosaceo, miscetur. Sudorem cit. Aluum turbat è vino & aqua potus. Stomacho nocet. Miscetur præterea acopis, & smegmatis quę attenuandi capillos gratia adhibentur. In vniuersum quidem acris est feruentisq; naturæ, vt sal. Hęc ille. Gręcus contextus habet: *μίγνυται ἢ σμύγμασι πρὸς τευχῶν λδυσισμόν.* Ruellius vertit albandi capilli gratia, in quo Matthiolus eum sequitur. Ad pilos inalbandos, Cornarius. Ad extenuandos palpebrarũ pilos, Marcellus Vergili^o. Capillos tenuat, vetus interpres in Pandectis Syluatici. Detrahit & ex palpebris pilos efficacissimè, Plinius.

DE HALOSANTHO

At non de palpebrarum pilis, sed de pilis simpliciter à Dioscoride mentio fit: & attenuare potiùs illos quàm dealbare videtur hoc medicamentum, quod croceo colore suo potiùs inficeret quàm dealbaret. Smegmata etiã vel ipso nomine suo ab abstergendo dicta, attenuandi vim pollicentur. absterfa autem attenuantur. Pharmacorum pilos corrumpentiũ (inquit Galenus de compositione medicamentorum secundum locos lib. i. cap. 4.) triplex est differentia. alia enim ex eis propriè p̄silothra appellãtur, alia attenuatoria pilorum, alia verò ipsos penitus extirpantia. Plinius in Græco scriptore, ex quocunq; is transtulit πὸς τεῖχος βλεφάρων legisse videtur: p̄ quibus verbis in Dioscor. nostro vetus interpres Dioscoridis rectè legit πὸς τευχῶν λεπίσμων: Marcellus verò πὸς βλεφάρων (vel βλεφαρίδων) λεπίσμων. Sunt autem βλέφαρα Latinis palpebræ, nomine Latino literis Græci trans-

transpositis facto, id est, genæ oculo-
rum. & eorum pili, Latinis cilia, Græ-
cis *βλεφαρίδων* dicuntur: aliquando
etiam *βλέφαρα*, ni fallor, per synecdo-
chen, calliphlebaris inde denomina-
tis, quibus fucantur ornanturq; pal-
pebræ. Galenus eiusdem libri iam ci-
tati capite quinto toto, de pilos atte-
nuantibus pharmacis agit: eaq; in ge-
nere primùm esse docet, quæ commu-
niori vocabulo absterforia dicantur:
ex quibus ea quæ fortiori vi extergē-
di prædita sint, ad pilos valde duros
magnosq; attenuandos conueniant.
Particularia auté eiusmodi in primis
esse, nitrum vstum & nitri spumam,
& aphronitrum spumosum (*ἡ ἀφρόνι-
δων ἀφρόνιτρον*) tanquam vehemētius
abstergentia. nitrum enim vstum, va-
lidiùs, quàm non vstum, abstergit. Ta-
le autem & halosanthos esse apparet,
cum nitri natura proxima salis sit, & ha-
losanthos Dioscorides medicamen-
tum acre ac feruidum salis instar esse

DE HALOSANTHO

scribat. Et Galenus iam citati operis libro vndecimo: ἄλως αὐθ (inquit) quod aliqui composito vocabulo ἄλως αὐθου vocitant, liquidum est medicamentū, tenuiorumq; partiū quàm sal vstus, & acri qualitate præditum, & facultatis admodum digerentis.

In Antiballomenis Galeno perpetuam attributis, nō tamen omnino cōtemnendis, pro halosantho substituitur sandaracha, in Iul. Martiani Rotæ interpretatione. In nostro quidē Græco Galeni codice, sicut & Aeginetæ, (ad cuius finē libellus idem adiectus est) nihil tale inuenio; sed hæc tātūm verba: Ἀντὶ ἁσίου λίθου, γαγάτῳ, ἢ σανδαράχῳ, ἢ ἄλως ἀμμωνιακῶ. vbi iam dictus interpres reddit, pro Asio lapide, sal Ammoniacus tostus. Cum Aeginetæ verò codice, Ἀντὶ ἁσίου λίθου, γαγάτης λίθου, ἢ ἄλως ἀμμωνιακῶ λεκαυμῶσι. Mihi pro Asio lapide, salem ammoniacum aliūmve vstum poni probatur: gaga-
 ten verò pro sandaracha recentiorū,
 quam

quam & vernicem & gummi iuniperi dicunt, potiùs quàm pro sandaracha veterum substituerim. Nam sandaracha veterù, arsenici vires habet, & in hoc Antiballeméon Catalogo pro eo ponitur: sicut & pro sulfure viuo & pro face vini, ἀντι σφέκλις. Interim an sandaracha Græcorum aliquid commune etiam cum halofantho habeat, considerandum: quod mihi vix videtur. Psilothris enim & corrūpentibus pilos, non attenuantibus medicamentis misceri solebat. Vini verò fax non sandarachæ Græcorum modò vires in multis referre videtur, extra corpus, erodendo scilicet, exiccādo & extergendo, vsta præsertim: sed etiam halofanthi, tum intus sumpta, ad alui deiectionem: tum foris adhibita ad oculorum remedia, & alia pleraq; liceret autem ei vel salem nitrúmve aliquando addere, vel saponem ad smegmata. [*Author libri de dynamidijs falso inscripti Galeno, Aphronitrũ ita miscet,*

DE HALOSANTHO

ut nitri partes duæ, & saponis una temperentur cum prima gutta saponarij: unde facti trochisci exponuntur soli.] pilorū præfertim, ut halofanthi vim propiùs & efficacius repræsentaret: vel si maiori vi opus fuerit, oleo etiam ex ea cremata uti. Sylvaticus Pandectarum author de halofantho (in A. litera, sine aspiratione) verba hæc tanquam Plinij recitat: Halofanthos est quoddã pinguius, quod aquis stantibus supernat. porrò extra [*alias, prout stant alla: legerim ego, præfertim Nili,*] colore croceo. Optimum est quod in Nilo flumine colligitur, hoc enim & coloratissimum est, & cum aliqua pinguedine aquosum, & penè putridum [*putridum fortè.*] Potest igitur acriter & viscidè calefacere, [*alias, acriter & incidere & calefacere*] & quasi sal aliena consumere. Verùm hæc non esse genuina Plinij constat: leguntur autem eadem inter Spuria Galeni libro de simplicibus medicamentis ad Paternianũ inscri-

scripto: vbi hoc etiam additur, quod
 collyria & malagmata colorare pos-
 fit. Caput de Halofanthio inscribitur:
 quod ab Halofantho diminutivum
 nomen est. Idem Syluaticus faculta-
 tes halofanthi ex veteri Dioscoridis
 interprete referens, in nonnullis à no-
 stris codicibus Græcis dissidet, quæ
 hîc subijciam: Caligines oculorum,
 & glaucomata, [*glaucomatū nulla men-
 tio est in Græco: sed leucomatum solūm*] & al-
 bedines cicatricum (in oculis) deter-
 git. Emplastris & confectionibus,
 [*inunctionibus fortè, sed in Græco est μύγαις,
 id est, vnguentis*] oculorum (*legendum, ad
 colorem*) miscetur cum rosaceo, capil-
 los tenuat. Maximè virtus est ei recor-
 poratiua, viscida, pyrotica vt sali. Ad-
 ulteratur autem testa confricata, &
 alijs rebus: sed discernitur solutus a-
 qua. syncerus enim oleo soluitur. &
 est probabilior pinguis, gustum mor-
 dens. Quantum ad odorè, quo ga-
 rum æmulatur, aliquando autem *du-*

DE HALOSANTHO

σωδ' ἐσόρου est, id est, grauioris seu dete-
 rioris odoris, ea lectio placet, magis
 quàm Hermolai qui *δ'ωδ' ἐσόρου* con-
 trario sensu legit. pinguia enim & fa-
 cilè rancescunt, & grauiorem odoré
 acquirunt. Notandum autem, quod
 rosaceo vnguêto oleóue aliter dicto,
 halosanthos coloris gratia cum hoc
 in capite misceri scribat Dioscorides
 libro primo de materia, in eius confe-
 ctione, non hoc, sed anchusam melio-
 ris coloris causa adijcit: & insuper sa-
 lem, ne corrumpatur. Quòd si halo-
 santhos adderetur, cum id & coloris
 & salis vim in se habeat, sale alio opus
 non esset. Iam cum alijs etiam vnguê-
 tis coloris causa Halosanthos addi
 scribat, ego hoc tempore inter ea quę
 libro primo describit vnguenta, Ha-
 losanthos nulli adiectum reperio: vt
 neq; anchusam, præterquã rosaceo.
 Galenus quidem libro sexto de sani-
 tate tuenda, sale à nōnullis oleo ro-
 saceo addi testatur. Porro vt halo-
 san-

fantho facultas ciendi sudoris est, quod
 Dioscorides simpliciter: Oribasius ve
 rò Synopseos libro 1. cap. 23. cum o-
 leo mixtum id facere scribit: sicuti &
 nitrum tostum ac tenuissimū (læuissi-
 mē tritum) cum oleo: [*Aetius lib. 9. cap.*
3. Ad eos qui flauam bilem euomunt: Vniuer-
si corporis curatio ex oleo fiat, modico nitro
ammixto, quo sudorem ex cute eliciamus, &
fluores transferamus.] ita & salis vis eadē
 est, hydropicis, arthriticis, & ad lasi-
 tudines utilis, quæ omnia etiam halo-
 fantho conueniunt: quod cum planē
 falsum & oleosum sit, si sale oleo mi-
 sceas, halo fanthos artificiale effecisse
 videri poteris. Sed cum sal oleo non
 liquetur, aceto, aqua, aliōue liquore
 affectui conueniente prius solui po-
 terit, & ita cum oleo ad liquoris vsq;
 consumptionem coqui. Est etiam in
 sale pinguitudo, quod mireris, inquit
 Plinius. Arrianus in Indicis refert,
 Ichthyophagos è sale oleum excipe-
 re: & oliuas littore afflatuq; maris gau

DE HALOSANTHO

dere certum est. Multum tamen olei continere sal non potest, vt Cardano videtur, nisi bitumen admixtum habeat. Sunt autem fontes nonnulli, qui & salem & bitumen continent: & forte vix in alia, quàm marina aut falsa aqua bitumen reperitur. naphthicum autem salem vocant, cui bituminis liquidioris aliquid admixtum est. Levinus Lemnius medicus præclarus libro 3. de occultis naturæ miraculis, capite 9. Dari vocatam apud Belgas tradit, bituminosam quandam cõcretionem ac subterraneam congeriem esse: è qua glebæ nigræ & pinguedine imbutæ eruantur: quæ accensæ (inquit) vt aridi cespites, vrētissimos calores excitant: atq; in cineres redactæ saleq; perfusæ, materiam ac fomentū olim nostratibus præbuerunt conficiendi salis. In capite de sale Dioscorides: Contra lassitudines (inquit) cū oleo inungetur: & ad hydropicorum tumores ita inunctus prodest. Prurium

tum etiam sedat ex oleo & aceto vsq; ad sudorem prope ignē illitus: quod remedium impetigines quoq; & lepras & scabies sanat. Hæc ille. Vidi ego qui salis bonam partem, cum dimidia sulfuris, & iride pauca odoris causa, oleo copioso miscebant, & calefacto illinētes intra paucos dies curabant scabiem. Galenus Methodi medendi lib. 14. cap. 15. in quo agit de curandis ijs qui obesitate & corpulentia onerantur, laudat lauationem in aqua digerendi facultate prædita. Ac si quidem, inquit, talem aliquam sponte natam habemus, ipsa utemur: cuiusmodi in Lesbo visitur, à Mitylene stadijs quadraginta. Sin minùs, ipsi similem aliquã moliemur. Est per rò ea quæ in Mitylene conspicitur, & viribus & colore talis, qualis utique fiat, si quis florem salis aquæ marinæ misceat. Hæc ipsa aqua etiam hydropticis, & reliquis tumefactis idonea est, utpote valenter desiccans, &c.

DE HALOSANTHŌ

Podagricis sal cum oleo vtiliter inponitur, Dioscorides. Vnguentum ex salis flore, arthriticis in declinatione vtile Nicolaus Myrepsus describit, inter vnguenta numero 29. Apud Galenum de compositione medicamentorum secundum genera libro 7. acopo cuidam, id est, ad lassitudines remedio, salis flos adjicitur. Idem sexto Methodi medendi, cap. 2. Ad nervos vulneratos, inquit, plurimi vno illo emplastro vtuntur, quod ex euphorbio & cera & frixa resina est compositum. Cui nonnulli postea, vt medicamentum à me inuentum alio colore dissimularent, sinopidis aliquid vel ochre miscuerunt: alij fortassis & è salis flore quippiam: aut aliud tale, quod coloré eius mutet, nec vim eius minuat.

Flos salis cum spuma nitri, &c. inditur medicamento Harpocratis ad aures purulentas apud Galenú De compositione medicamentorum secundum locos affectos lib. 3. inter auriculares

lares compositiones Andromachi.
 Idem lib. 2. de arte curatiua ad Glauconem, cap. 5. Cum splen (inquit) flutuoso tumore afficitur, & magis œdemate: si multum aluminis adhibueris, nihil nocebis. In scirrñosis autem tumoribus, vim dissolutiuam superare conuenit: parum autem eius, quod stringendi vim habet, admiscendum est. Cum igitur de numero simpliciu & sponte nascentium medicamentorum, flos salis tali sit natura præditus, sanat splenes induratos, si extrinsecus ipsis in vesica apponatur. Salis flos siue per se solùm, siue cū aliquo simplici cerato impositus ad humidã lienis intemperiem, optimum pharmacum est. Solus enim calefactus, & aliqua vesica exceptus, spleni adhibetur. In epithemata quoque ammiscetur, quemadmodum est prædictum, Aëtius lib. 10. cap. 8. Galenus de cõpositione pharmacorum secundũ locos lib. 8. cap. 5. vbi pharmaca quæ fo

DE HALOSANTHO

rinsecus ad stomachi, id est, oris ventriculi affectiones imponuntur, ex A-
sclepiade repetit, inter cætera habet
Malagma, quod recipit Ammoniaci
thymiamatis libras ij. quæ diligenter
tritæ in vas fictile conijciuntur, & flo-
ris salis libra additur, cum olei cypri-
ni sesquilibra. quæ cum cocta empla-
stri formam acceperint, adijciuntur
ceræ libræ ij. Hoc autem & similia ibi
dem Malagmata, mixtam (ex emolli-
enti & astringenti) facultatem habe-
re scribit, & induratas etiam inflam-
mationes curare, & propterea hepa-
ticis quoque conuenire. Idem de com-
positione medicamentorum per ge-
nera, lib. 7. cap. 7. inter Andromachi
Malagmata describit vnum boni co-
loris ad multa accommodatū, in quo
permiscet hæc: Cera, resinæ frixæ, v-
triusque libram: guttæ ammoniacæ, alu-
minis liquidi, salis floris (secundum
alios visci) cuiusque vncias sex. Dio-
scorides lib. 5. inter variorum virorum
medi-

medicatorum confectiones: Conficitur, inquit, etiam *άλσαίνθιν* & *οίν*, id est, è salis flore vinum, maiore in purgando vi, quàm quod marina aqua confectum fuerit: verùm fauces, renes, vesicam & stomachum lædit: eamq; ob causam neq; in sanitate, neq; in aduersa valetudine vtilem habet vsum. Sic ille: Miretur autem aliquis, si aqua non diluitur halosanthos, quomodo & Galenus loco ex Methodi libro 14. superiùs citato, aquam prope Mitylenen talem esse ait, ac si quis florem salis aquæ marinæ miscet, & hoc in loco Dioscorides halosanthinum vinum describat: cum ea quæ nõ miscentur aquæ, vt pinguia, vino etiã misceri nequeant, sed in summo in-
natent.

Plinius lib. 31. cap. 7. de salis generi ^{Flos salis} bus agens: Sal omnis, inquit, pluvia ^{alius,} dulcescit. Suaviorem tamen rores faciunt: Sed copiosum Aquilonis flatus. Austro non nascitur. Flos salis nõ

DE HALOSANTHO

fit nisi Aquilonibus. Sicille. quo in loco longè aliam rem quàm supradictam, eodè floris salis nomine appellat, ipsius videlicet salis, qui vel è mari fit, vel è salinis excoquitur, summã, albissimam leuissimamq; partè: qualis nimirum Aquilone vento sicco spirante, nasci & colligi potest: austrina & humida constitutione non potest, vt ne prorsus quidem sal vllus, (circa mare nimirù & maritima stagna,) Austro flante nascitur. Porrò quod eodem in loco de sale in genere scribit Plinius, suauissimum omnium esse Tarentinum atq; candidissimum: & fragilem esse, quicumq; maximè candidus sit: hoc ego etiam ad florem salis traxerim & accommodârim. Flos salis enim præ cætero suauis, candidus atq; fragilis est. Quare cum Tarentinus, & Phrygius siue Tattæus, qui è stagnis fiunt, à medicis olim laudati sint in primis, tanquam oculis vtiles, (ceuminus acres nimirum) salis florum

eorum loco vti licebit. Ad medicinae usus (inquit ibidem Plinius paulò post) antiqui Tarentinū maximè laudabant: ab hoc quemcūq; è marinis, ex eo genere spumeum præcipuè. [*Spumæ autem florem salis quoq; comparaueris.*] Iumentorum uerò & bouum oculis, Tragafæum & Baticum. Et paulò inferiùs: Salinarum sinceritas summam fecit suam differentiam, quadã fauilla salis, quæ leuissima ex eo est & candidissima. Grammatici fauillam, cinerem interpretantur, quem hic salis flos sua leuitate aut partium tenuitate forsan refert. Florem salis etiam Cato vocat, qui è populari sale candidus arte factus sit, propterea & alabaſter à Democrito quandoq; dicitur, vt Hermolaus Barbarus in Corollario suo ad Dioscoridis de halosantho caput annotat: vbi tamen hunc salis floré à Latinis dictū, à Græcis (quod sciã) non item, cum altero salis flore, qui halosanthos Græcorum est, con-

DE HALOSANTHO

dit: & è Plinij verbis non rectè hæc ci-
tat, fauillam salis in totum rem diuer-
sam à sale esse. Plinius enim vt iam re-
citaui, florem salis priore loco à se di-
ctum, fauillæ comparat, vt potè siccū:
mox autem de alia re eiusdem nomi-
nis scripturus: Appellatur, inquit, &
flos salis in totum diuersa res (subau-
di à præcedenti flore salis) humidio-
risq; naturæ, dissentiens à sale, nō mo-
dò à spuma. Et fortè spumam nūc vo-
cat, siccum illum salis florem, qui spu-
mæ instar ad reliquum saleem est, nem-
pe leuior & candidior. Sic idem Pli-
nius lib. 18. florem in siligine vocat, le-
uissimam & purissimam farinæ eius
partem, in tritico pollinem. Et fortè
etiam ignis florem in Homericò car-
mine,

Αὐτὰρ ἐπεὶ πῦρ ὀτρύνει πρὸς αὐτὸ ἀπὲρ ἤαλο, πῶσι-
σι δὲ φλόξ,

non vt quidam, vim & vigorem eius,
sed profilientes velutiq; euolantes ab
eo scintillas ac fauillas interpretari o-
por-

portet. Porrò florem spumamue salis & spumeum salem appellare licebit, non modò illum iam dictum, qui à reliquo sale candore solùm & leuitate differt: sed alium etiam qui figura insuper differt, utpote fistulosus & spongiosus: talis autem redditur, qui spuma salis efferuescente in vasis vbi coquitur (*Salzpfannen* nostri vocant) & bulliando redundante effunditur: effusus in formam pyramidis ferè coit, fistulosa compageratus & leuis, præsertim Halæ in valle Oeni, *Salzepslein* appellant, qui etiam albissimus est: stiriam salis Kentmanus noster. nam quem Salinis in Burgundia similiter effusum & coagulatum ad me misit vir doctrina & omni virtutum genere clarissimus Gilbertus Cognatus ecclesiastes Nozerethi, multo durior solidiorq; est, lapidis ferè instar & grauis, licet meatibus non careat: colore minus albus, subrubente alicubi, *Sallegre* vocant Burgundi, si bene memi-

Spuma
salis.

DE HALOSANTHO

ni, & auiculis quas in caueis alunt, exhibent: quæ eius vsu recreantur, cum alio sale pereant: quod quidem mirum mihi visum est, eò quod in sapore nullum ferè à reliquo sale discrimen mihi appareret. Huius quidem compages fistulosa, & color alicubi leuiter rubescens, nitri à Dioscoride laudati me admonent: Nitrum, inquit, probatur quod leue est, roseo colore aut albo, & spongiarum modo fistulosum. Leuem autem esse dixi salis spumam è valle Oeni: grauè solidamq; Burgundicam. Reperitur autem & nitrum lapidis modo durum. Est ergo nitro similis hæc spuma, non ipsam nitrum: in hoc etiam nitro similior, quòd sale minùs astringat.

Hic integrum Plinij locum de altero Salis flore, quem Græci halosanthos nominant, ex libro 31. cap. 7. subiungam. Appellatur & flos salis, inquit, in totum diuersa res, humidiorisq; naturæ, & crocei coloris aut rufi, veluti

fi, veluti rubigo salis, odore quoque in-
 grato, ceu gari, dissentiens à sale, non
 modò à spuma. Aegyptus inuenit, vi-
 deturque Nilo deferri. Et fontibus ta-
 men quibusdam innatat. Optimū ex
 eo quod olei quandam pinguitudinē
 reddit. Est enim etiam in sale pingui-
 tudo, quod miremur. Adulteratur au-
 tem tingiturque rubrica, aut plerumque
 testa trita: qui fucus aqua deprehen-
 ditur, diluente factitium colorem, cū
 verus ille non nisi oleo resoluatur, &
 vnguentarij propter colorem eo ma-
 ximè vtantur. Canicia in vasis summa
 est: media verò pars, humidior. Floris
 [*sic absolute nunc vocat salis florem*] natu-
 ra aspera, excafactoria, stomacho in-
 utilis. Sudorem ciet: aluum soluit in
 vino & aqua, ac opis & smegmatis v-
 tilis. Detrahit & ex palpebris pilos
 efficacissimè. Fecesimæ concutiun-
 tur, vt color croci redeat. Hæc Plini-
 us: ex cuius verbis apparet halofan-
 thos rem humidam ac pinguem esse,

DE HALOSANTHO

in vasis condi, & superiore sui parte
ficcescere vel densari, colore cano: in
medio humidiorē esse: in imo fœcu
lentam, magisq; croceam, subsidente
cum facibus etiam colore. Mirū hoc,
quod ex aqua & vino propinet, quod
Dioscorides etiam scribit, ad soluen-
dam aluū, cum ijs liquoribus non mi-
sceatur vt dictum est. Hoc etiam mi-
rum, naturam in eo salem oleo mi-
scuisse videri, quod ars non potest.

Hæc ferè ex veterum scriptis de Sa-
lis flore & halosantho prodita repe-
ri. Quid verò rei is sit, & quibus alijs
nominibus in vulgaribus hodie lin-
guis appelletur, dictu difficile est. Ex
recentioribus quidem nonnulli, qui
de simplicibus medicamentis ex pro-
fesso scripserunt, aut in Dioscoridis li-
bros aliquid annotarunt, omnino nō
attigerūt, aut veterum duntaxat pau-
cula de eo scripta repetierunt: vt Her-
molaus Barbarus, Brasauolus, Ama-
tus, Constantinus, Ryffius. Marcellus
Vergi-

Vergilius nunc in medicina parū cognosci, & nullum eius vsum esse scribit. Primus Valerius Cordus in suis in Dioscoridem Annotationibus, non aliud quàm Sperma ceti vulgò dictū esse, breuissimè & simpliciter asseruit: idem verò prolixius libello priuatim super hac re condito, probare conatus est. Huius sententiam arripuerunt & secuti sunt alij quidam, nulla authoris ex quo hauserūt mentione: ante alios Georgius Agricola libro tertio de natura fossilium, his verbis: Sales fossiles, marini & lacustres, crassarum sunt partium, fossilis in primis: contra tenuium, ex aqua falsa extracti, nempe plerunq; minuti & molles. Sed maximè tenuium partium est flos salis. est enim non modò tanquàm fauilla tenuissimus & leuissimus, sed etiam candidissimus. At maris flos [sic enim vertit cum Cordo, ἡ ἀλὸς αἰὲθ] ab eo totus est diuersus. etenim humidus, pinguis, croceus, vt qui sit semen

DE HALOSANTHO

balænarum: quod aliàs explicabo. Sic ille: alibi verò nusquam quod hîc pollicetur, præstitit, nisi fallor. Deinde Christophorus Encelius in suis libris de re metallica. Tertio Leonhardus Fuchsius in libro de Compositione medicamentorum. Horum sententiæ primus, quod sciam, contradixit Ianus Cornarius, nullo quidem argumento, sed simpliciter nihil se videre halosantho & semini balænarum cõmune professus: nuper verò etiam Andreas Matthiolus in suis Dioscoridi adiunctis commentarijs: qui argumẽta addit, primum à colore: quem, inquit, in spermate ceti vocato nusquã croceum, neq; rufum, vt salis flori inesse testantur omnes, videre mihi licuit. Alterũ à consistentia, quòd sperma ceti non videatur adeò liquidum, vt salis florem esse Galenus & Aëtius innuũt. Tertium à gustatu, quẽ si consulas, non videatur esse ipso sale tenuius. Postremum à loco, quòd in mari tan-

ri tantùm colligatur, non in Nilo flumine & lacubus quibusdam. Quidnã verò veteribus flos salis fuerit, decernere non audet. Color quidem (inqt) rufæ rubiginis instar pictoribus expetitur è Germaniæ salinis aduectus, q̄ fortasse flos ipse salis fuerit. nam colore & sapore illi non obscurè respondet: vulgò appellant Morello di sale. Verùm cur hoc non planè affirmem, illud mihi obstare video, quòd color is non sit liquidus, neq; oleosus, sed aridus. quare potiùs inclinatur animus, vt ipsum credam esse salis rubiginem, cuius mentionem facit Plinius. Hæc Matthiolus. nos Plinij verba, quibus salis flos, veluti rubigo salis esse, ab eo dicitur, superiùs recitauimus: ex quibus rubiginem salis rem aliquam sui generis esse, affirmari non potest: sed hoc tantùm, florè salis ipsum mer veluti rubiginem quandam salis esse, ob coloris similitudinem.

His breuiter ego quid sentiam, sub-

DE HALOSANTHO

scribam. Et primùm quod ad nomē,
ἅλιος ἄνθος, non cum Cordo & Agrico
 la maris florem, sed salis, cum Plinio
 & alijs recentioribus eruditis verte-
 rim: tum quia non in mari, sed in Ni-
 lo & paludibus aut stagnis, quę Nilus
 nimirum efficit, reperiri traditur: tū
 quia sali, nō quidem consistentia, sed
 gustatu & facultate omnino cognata
 res est, vt in præcedentibus ex ipsiſ au-
 thorum verbis ostendi: & Dioscori-
 des inter salem ac nitrum aliaq; falsa
 de eo pertractat. Galenus quidem li-
 bro xj. de medicamentis simplicibus
 sub lemmate, De rebus in mari & a-
 quis falsis nascētibus, de halosantho
 quoq; scribit: sed cum aliæ etiā aquæ
 falsę sint, vt in paludibus maritimis a-
 libiq; non in ipso mari tantūm, nō est
 necesse in mari hunc florem salis na-
 sci, ex hac apud Galenum inscriptione:
 sed potius in stagnis maritimis, si-
 ue illic primūm nascatur, siue è Nilo
 eò defluat ut Dioscorides sensit. Ac-
 cedit

cedit quòd *άλς* pro mari poëticū est, nō item in soluta oratione vsitatum.

Quod ad rem ipsam, aliud quod dicam non habeo, nisi in genere, salis cognatam esse, vt nomine, ita sapore etiam & viribus, nempe calidam, acré, falsam & ficcantē sine astrictione aliqua. Quid autem pro eo substitui ad remedia possit, iā suprā exposui. Matthioli argumenta, quibus genituram ceti non esse halosanthos astruit, probō, & hoc insuper addo, vlceribus malignis ac phagedænis remedia ficcantia & abstergentia conuenire, quale halosanthos est: pinguia, oleosa, humectantia, quale sperma ceti dictum est, pingui succo subdulce, non conuenire. Ad alterum etiam Matthioli argumentum ex Plinio hoc addiderim, tam liquidum esse salis florem, vt in vasis condi oporteat: & mediam eius partem omnino liquidam esse, ita vt fax huius liquoris subsidat, eaq; cōcussa color, qui & ipse subsederat,

DE HALOSANTHO

rursus in superiora distribuatur: quæ circa genituram ceti minimè contingunt. Sed ita quid non sit halosanthos, potiùs quàm quid sit, indicauimus: cuius cognitionem certiorè qui desiderârît, ijs qui mercium aut rerû cognoscendarum causa Aegyptû ad-eunt, hoc negocij mandet, vt diligenter hanc in rem inquirent.

DE SEMINE CETI DI-

cto, eiusq; nomine & facultatibus.

ET quia nunc ostendimus, Halosanthos veterum, nõ esse sperma ceti dictum: quidnam hoc sit videamus, & quid possit in re medica. Primum igitur apud Germanos in vsu marinum hoc pharmacû extitisse puto, & Germanicum eius nomen Latine interpretantes aliquos sperma ceti aut balænæ semen vocasse. Germani enim

ni enim *Walram* vel *Wolram* vocitāt: vel vt alij scribūt, *Wolrām*/*Walrath*/*Baldrath*. significat autem *Wal* vel *Walsfisch* Germanis cetum, à *Bale* nā, quod Græcis & Latinis vsitatū est, nomen hoc mutuatis. Nam verò genituram, ni fallor, apud aliquos Germaniæ populos sonat: vnde & *Räm*ling, feles præsertim, cognominamus, cum in libidinē aguntur: & ab odoris impudici seu hircosi fœditate, *Rass*feren alij agrestis genus nominamus: & rerum pinguium cum rancescunt odorē grauem, *Räshelen* nostri dicūt, alij fortè aliter: omnibus vt conijcio, his vocabulis à Latino rancor, detortis. Martialis quidem odorem impudicum hunc cognominat hoc disticho:

Fuisse gerres aut inutiles menas,

Odor impudicus vrcei fatebatur.

Belgæ non *Walram*, sed *Walscot* appellant. Falluntur qui *Walrath* scribunt, & à celeritate auxiliij composi-

DE SEMINE CETI.

tum nomen coniectant. Virofus autē inueterato maximè odor est. De hoc quæ in Aquatiliū historia scripsi, pagina 244. inter Cete, hîc omittam pleraq;. Cum ambra quidem, qua cum aliqui confundunt, nihil prorsus ei cōmune arbitror. Rem marinam esse constat: qualis verò & vnde sit, nemo adhuc in dubium vocauit, tanquā recepto eius nomini, reuera cetorum semen esse credendum sit, vt Cordus, Agricola, Encelius & Fuchsius credidisse vident. At si genitura cuiuscunque animantis est, cur pinguis est, & innatat aquæ? cur oleo non aquæ miscetur? cum albi liquoris oui potius naturam referre deberet. Odoris grauitas virosa fortè, eos qui primū semen putarunt, ad hoc induxit. Mihi vel omnino sui generis res esse videtur: vel potius adeps animalium in mari degētium quorundam, vt cetaceorum piscium aut belluarū maris, quorum ingens est corporis moles, & ad
pis

pis plurimum continet. Grassantur
 autem illæ inter sese, & cædes mutu-
 as exercent: vnde plurimum adipis in
 summum maris euehi verisimile est.
 Confirmat hanc cõiecturam id quod
 apud maritimos quosdã Germanos
 fieri solet. Sunt enim qui adipem cu-
 iusvis ceti vase exceptũ, in cella frigi-
 da deponant, deinde prelo exprimant,
 vt pars tenuior effluat: quæ instar o-
 lei est, & eisdem viribus, quibus pars
 crassior quæ remanet, licet tenuiorũ
 partium. Crassiorem pro genitura ce-
 ti vendunt, cuius vim quidem repre-
 sentat, sed ignauius. Diligentiores di-
 gnoscent, quòd vera (vt vocant) ge-
 nitura ceti, maculis candidis, latis &
 dulcibus insignitur: adipis verò pars
 crassior, pinguior, compactior, & mi-
 noribus maculis videtur. Fieri etiã po-
 test, vt ex lacte belluarum maris, re-
 dundante, & catulorum sugentium
 rictus subterfugiente, pars pinguior
 velutiq; butyrũ mari supernatet, quæ

DE SEMINE CETI

breui postea graui odore butyri quadrupedum instar viciatur, & colorem mutat. Odor certè paululum inueterati, nescio quid casei præ se fert: unde ego aliquando coaguli vim habere suspicatus, lacti addidi vt experirer, quod tamen inde coagulatum nõ est: siue quòd coagulum nõ sit (quod etiam aquatilium habent ea quæ lactent vt phocæ) siue quòd in aqua degentium coaguli vis non eadè sit quæ terrestrium. Vt cunq; est, maris adeps aut oleum, vel Cetaceus adeps innatans mari, non genitura ceti, nec halofanthos, esse & dici posse, ac debere mihi videtur. Nuper quidem clarus doctrina & omnium virtutum genere vir Vvolphgangus Meurerus medicinæ ac philosophiæ in illustri Academia Lipsica professor, mihi de huius remedij facultatibus per literas percunctato his verbis respondit: De usu halofanthi (secundum Val. Cordũ dicti) nihil aliud habeo, nisi quod sciã vulgò

vulgò vsurpari in ægra & difficili spira-
tione: quam nõ parum adiuuari af-
firmant, sumpto eius scrupulo in po-
mo asfo. Quidam medici admiscent
id etiam his medicamentis, quæ dari
solent præcipitatis ex alto, aut casu
grauiore concussis, ad sanguinis gru-
mos dissoluendos dissipandosq; &
ad rupta consolidanda, ad hunc mo-
dum: Recipe mumix, tormentillæ, di-
ctamni, oculorum cancri, rhaponti-
ci, ana drach. j. s. spermatis ceti scrup.
j. Misce. fiat puluis, cuius drachma aut
sesqui è vino bibatur. Inuenio præ-
terea in schedis nostris: Sperma ceti
humidum, ad colicam & omnem in-
teraneorum dolorè cum alijs quæ fla-
tus soluant exhibitù, mirè prodesse.
Cauedù est tamè ne q; aut nimio hoc
remedio, aut nimis vetere vtat: nimio
em̄ eius vsu pijfle matronã quãdã En-
celius testat: & cõtra omne ferè mor-
borum genus apud Germanos (mari-
timos præsertim puto) vsum eius esse,

DE HALOSACHNE,

¶ Adarce.

Halosachne à Græcis dicitur, ἅ-
 λος ἄχνη, quasi salis spuma, vt Mar-
 cellus vertit: quanquā & flos salis sic-
 cus ille, qui in salinis colligitur, leuior
 cādidiorq; alio sale, à Plinio salis spu-
 ma dici videt̃, vt suprā annotauimus.
 est autem & ipsa ceu flos quidam siue
 salis siue maris, id est, marinæ falsæq;
 aquæ ad saxa marina aspersæ & cōcre-
 tæ: è spuma præsertim maris, quæ suo
 lentore faciliùs adhæret: & saxis in li-
 tore ita herere videtur, vt salpetra vul-
 gò dicta humidis ac subterraneis pa-
 rietibus. Nec nomen solùm halosan-
 thi, sed facultates etiam conueniunt:
 quas sali easdem habent ambo. præ-
 stat tamen clarioris discriminis gra-
 tia hanc non alio quàm Græco nomi-
 ne halosachné, halosanthos verò *κατ'*
ἄρχω illum de quo diximus, liquidū
 scilicet salis florem appellare. Diosco-
 rides

rides nihil de halofachne, nisi ἐπίψυγμα esse ἀλὸς ἀφρώδους, id est, spumosi maris lanuginem, vt Marcellus Vergilius vertit, inueniriq; in saxis, & easdē sali vires habere. Plin. libr. 31. cap. 7. Aliud genus salis, inquit, ex aquis maris spōte gignitur, spuma in extremis littoribus ac scopulis relicta. Hic omnis rore densatur, & est acrior qui in scopulis inuenitur. Hanc Dioscorides (inquit Marcellus interpret) ἐπίψυγμα dicens, lanuginem quæ iam in saxis concreuit describere videtur, facilem cognitu & inuentu rem. Ruelius vertit, Spumosa maris lanugo, siue ramentum est. Et simplex quidem vocabulum ψῆγμα, ramentū seu micam significat: vt ψῆγμα χρυσῶ, vel etiā absolutè ψῆγμα, auri ramentum, Plinius palam dixit, Suidas μικρὸν κομμάτιον interpretatur. Καλκῶς ἢ αὐθῶ, ὅτι πινθεῶν παλαιῶν ἢ λωρ ψῆγμα ἐκάλεισαν, Dioscorides. Deducitur autem à verbo ψάω, quod est rado, λεπύνω: à quo etiā

DE HALOSACHNE

Ψακὰς, vel Ψεκὰς & Ψάκιον pro rebus minutis deduxerim. Compositum vero ἐπίψυγμα, non memini adhuc apud vllum probatū authorem legisse: & malim ἀπόψυγμα legere, hoc est, ramentum: à petris enim deradunt nimirum hoc falis genus qui colligunt: nec rarus est hic error præpositionū, ὠδὲ & ὄρε à librarijs permutatarū. aut fortè ἐπίπυγμα, in ea significatione qua & ἐπίπαγθ̅ dicitur, à verbo ὠδὲ πύγνυδι, vel ὠδὲ πύγασεδι, id est, in re aliqua vel in superficie concrefcere. sic adarcen Dioscorides scribit esse ὠσπιδὲ ἐπίπαγον ὑφαλμυρίζοντα. Sed prior emendatio magis arridet: quoniā ἐπίπυγμα vocabulum vsitatum non reperitur, etsi ab eodem verbo à quo ἐπίπαγθ̅, rectè formari potest: & Dioscorides sæpe nō admodum proprijs aut puris vocabulis Græcis vtitur. Ex Galeno quidem & Aegineta ἐπαύθημα vel ἐπαύθισμα legere liceret, pro ἐπίψυγμα: & ἀφρώδου, ἢ ἀφρώδους: quorum

rum utrūq; magis placeret quàm vulgata Dioscoridis lectio. Est enim Halofachne, secundum Galenum, efflorescentia (vt ita dicam) spumosa salis, sed multò tenuiorum quàm sal partium, ideoq; attenuare & discutere multò amplius quàm sal potest: reliquum verò substantiæ (quod digerendo nimirum & discutiendo absumptum non fuerit, ita vt sal astringere non potest. Cæterùm in Halofachne, ita & Adarce vel adarcion, Galeno est Adarce. veluti spuma quædam aquæ salis cōcreta: in hoc quidem distinguuntur, quod hæc circa arundines aliasq; herbas aquis palustribus innascentes cōcrescat: halofachne verò lapidib⁹ adhæreat: & insuper figura, quæ in halofachne certa non est, in adarce verò alcyonio multis foraminibus pertuso similis. Halofachne salis genus est, & sal petreæ marinus dici potest, [*nostra lingua, Meersaltpeter/oder Salzblümen/die man ab den Meerfelsen abschabet:*]

DE HALOSACHNE

ad arce verò non falis, sed alcyonij species est: Quanquam & quintũ alcyonij genus in Propontide halosachne vocari Dioscorides prodit. Barbarus in Corollario de halosachne recitatis Plinij verbis (quæ nos etiam supra posuimus) hæc addit: In igne nec crepitat, nec exilit. At Plinius lib. & cap. iam citatis, de omni fale in genereagens: In igne, inquit, nec crepitat, nec exilit Tragafæus, neq; Acanthius ab oppido appellatus: nec vllius spuma, aut ramentum, aut tenuis. Vbi apparet eum non de halosachne, sed de cuiusuis falis spuma aut flore, id est, leuiore & tenuiore eius parte loqui. Interim halosachnæ etiam neutrum horum accidere verisimile est, cum & ipsa ceu spuma aut flos falis sit. Obiter verò animaduersione dignum est, ramentum à Plinio hîc dici, quod à solidiore substãtia falis alicuius, vt gemmei vulgò dicti, deraditur. ramẽta autem solidioris, & alius per se statim tenuio-

n̄ioris substantiæ, cum ad ignem nō possint in se concipere aërem, ita fit vt neq; crepitent aëre pauciore incluso, neq; exilient copioso. Rursus eiusdem libri 31. cap. 9. cum diuersa è sale remedia exposuisset, subdit: Ad omnia autem spuma salis iucundior vtiliorq;: quæ itidem verba Barbarus ad Halosachnen contrahit: ego ad omnem salis spumam siue florem siccum, vt loco iam proximè dicto, retulerim. nam & aspectu iucundioris est, vtpote candidior, & mitior gustatu.

Sed cum ἅλς apud Græcos modò mare, poëtis præsertim, modò salem sonet: præstat halosachnen vocabulū Græcum, Homero vsitatum pro purgamentis m̄aris, retinere, vt supra etiā monui: vel maris spumã potiùs quàm salis vertere: in Halosantho autè contra: id enim vocabulum poëticum nō est. Et maris quidem purgamenta à Germanis generali vocabulo Meerblumen vocari rectè docuit Valerius

DE HALOSACHNE

Cordus: an verò halosachne medicorum etiam, ex illorū numero sit, quæ fluctuans æstuansq; mare veluti purgandi sui gratia in littus eructat, & veluti inter alia huius generis excellens propriè priuatimq; Germanicè Meerblumen (id est maris flos vel purgamentum vocetur, nam flos Germanis vt in hoc vocabulo, ita & in fœminarū mēfibus pro purgatione accipitur) id verò attentius est considerandum. Vide ri autem potest halosachne medicorum cum genus sit salis, & quidē subtilius, veluti ex aspergine maris, eiusue spuma ortum, non minùs quàm ipse sal in aqua liquefcere: liquatus autem non eijcietur in litus: nisi quis marinā aquam ad eò salsam esse putet, vt aliū falem non ampliùs imbiberè possit. similè enim marinæ aquæ facturi medici, tantum salis addunt dulci, quantum ferè in ea tabescere potest, vel donec ouum innatet. Sed hæc maris accolæ, si qui sunt naturæ studiosi, confide-

fiderēt. Vt cunq; est, ego halofachnen Germanicè commodiùs cenſeo vocari debere *Salſſſſumen*, cum diſtinctione ſiue additiōe ſuperiùs expreſſa: vel cum Ge. Agricola, ſiccā maris ſpumam, *Trochnen Meerſchaum*.

Ad remedia quidem halofachne ſi requiratur, cum eandem ſali vim habeat Dioſcoride teſte: ſalem, potiſſimum verò ſpumam eius, id eſt leuiſſimam partem, vel ſtiriam ſalis dictam, cuius mentio à nobis facta eſt in *Haloſantho*, ſubſtituemus: pro adarce verò ad exterenda cutis vitia, *alcyonij* prima vel ſecunda ſpecie, aut ſulfure duab; partibus, ſalis vna vtemur. Sulfur terebinthinæ mixtum, lepræ, & impetigini medet: & cum aceto quoque lepras ac vitiligines tollit. Et ſal cum oleo acetoq; inuñctus iuxta ignē ad ſudorē vſq; impetiginem, ſcabiem & lepram curat. Hæc quidem cum nunquam nobis deſint, adarce & alcyonio facilè carebimus. Sulfuris ve-

DE HALOSACHNE

rò odor si quem offendit, osse sepiæ
 vsto vtatur. ¶ Hoc loco commodè
 mihi in mentem venit, quod ab ami-
 co olim audiui, qui Flandriæ & Belgi-
 ci tractus orâ perlustrauit: in qua rem
 quandam maritimã, *Meergallen* vul-
 gò dictam (id est fel marinum, & si nõ
 propriè amarum, sed falsum esse pu-
 to. sic & Homerus ἀλιω πικρὸν, Ili-
 dos e.) multis in locis sibi repertam a-
 iebat: esse autem materiam albam &
 pellucidam glaciei instar, magnitudi-
 ne pilei interdum, mollem, spongio-
 sam, lentã, glutino aqua resoluto vel
 concreto piscium iuri, similem: valde
 falsam: inueniri in litore circa petras,
 in earum angulis præcipuè vbi aquæ
 marinæ ab æstu non nihil relictum es-
 set: videri quæ è maris spuma petris alli-
 sa, paulatim gigni. Hoc verò quidnã
 rei sit, & quis eius vsus, nondum co-
 gnoui. ¶ Aristoteles libro 9. anima-
 lium, cap. 14. alcyonum nidum simi-
 lem esse scribit pilis maris, siue halo-
 sach-

fachnis dictis, & c. quem si ferro acuto dissecare conêris, non facilè procedit: si verò inter secandum, manu etiã confries, mox atteretur, tanquam halofachne. Sic ille: Videtur autem non halofachnen nostram, sed quintú alcyonij genus intelligere: quod in Propótide halofachnen vocari diximus. Plinius tamen lib. 10. cap. 32. hunc locum transferens, halofachnen vertit spumam aridam maris, vnde eum nó alcyonij genus, sed medicorum halofachnen intellexisse apparet. Postremò apud Nicandrum in Alexipharmacis inter remedia aduersus potam hirudinem legimus:

Πολύκι δ' ἢ ἄλα πικρὸν ὀμλαδ' ὄρ, ἢ ἄ-
λὸς ἄχνυ

Ἐμπύσας: τὴν τ' αἰγὴν ἀνὴρ ἄλοπυγὸς ἀ-
γείρει.

Πειὸθ' ὑφισπερλίω, ὀπόθ' ὑδάσιρ ὑδάτῃ
μίξν.

Vbi Græcus interpres: Qui salem, inquit, conficiunt, dulci aquæ marinam

DE HALOSACHNE

admiscent, & subigendo confundūt,
ita marinæ virus quodammodo elu-
entes. Dum verò ita subigitur, spuma
exurgit, quam ἀχλω ἅλος appellant.
Alij quidem authores aduersus hiru-
dines nihil tale habent: nisi quod
muriam, præsertim acidā,
& falsa omnia cõ-
mendant.

FINIS.

SANCTI

PATRIS E

PIPHANII EPI

SCOPI CYPRI AD DIO-

dorum Tyri episcopum, De XII.

Gemmis, quæ erant in veste Aaronis,

Liber Græcus, & e regione Latinus,

Iola Hierotarantino interprete:

cum Corollario Contra-

di Gesneri.

TIGVRI M. D. LXVI.

☉ CLARISSIMO
VIRO D. ADOLPHO OC-
CONI F. INCLYTÆ REIPVB.
Augustanæ medico doctissimo, Conradus
Gesnerus medicus Tiguri-
nus S. D.

MITTO ad te, vir doctissime, Epi-
phanij de XII. gemmis libellū Græ-
cum & Latīnum, ab amico itidem meo, opti-
mo & pererudito viro conuersum. Audio
quidem Lutetiæ Parisiorum etiam euulgatū
esse: sed ego hæctenus nec Græcum neque La-
tinum typis editū videre potui. Quamobrem
cæteris qui hoc codice coniuncti sunt, amico-
rum & meis, de metallis ac lapidibus libellis,
hunc etiam adiungere volui: quem Epiphaniij
veteris, sanctissimi ac doctissimi illius episco-
pi Cypri, genuinū esse fœtū non dubito, etsi in-
ter reliquas eius Græcè Latineq; Basileæ edi-
tas lucubrationes non habeatur. Fuit enim
vir ille, non pius solum & eruditus in literis
sacris episcopus: sed rerum etiam naturalium
sciētissimus: quod relictī ab eo libri declarāt,
in quibus sæpe similitudines à naturalibus re-

EPISTOLA

bus, animantibus præsertim, ad sacras egregie & eleganter sanè, trahit atque accommo-
 dat. Et ego alium etiam eiusdem authoris, nõ
 editum hæctenus, Physiologi titulo librũ ma-
 nuscriptum habeo: in quo ex professo ductas
 ab animalium numero XXXIX. naturis si-
 militudines explicat: quæ alio tempore, si di-
 uina fauerint, edam. Tu in præsentia, amico-
 rum optime & candidissime, exiguũ hoc mu-
 nusculum boni consules: quod propter multa
 maximaq; beneficia in me tua, quibus subin-
 de & oblectare me, & lucubrationum mea-
 rum labores promouere pergis, qualecunque
 gratitudinis specimen, aut potius pignus ac
 publicum obligationis meæ χρισόχαρον tibi
 offero: & rogo si quid in Græco exemplari,
 cui emendationes quasdam ex cõiectura dun-
 taxat mea marginibus adieci, mutandum iu-
 dicaueris, pro tuæ in Græcarum literarum co-
 gnitionis rerumq; naturalium omnium excel-
 lentia, de eo liberè candideq; vt soles, me com-
 monefacias. Videor quidem mihi sententiam
 saltem authoris, si non verba, ubiq; ferè con-
 secutus, vno loco excepto: qui est capite duo-
 decimo

EPISTOLA

decimo de onyche gemma: quam ait aliquos putare ὄζυδ' αἰὲς ἀτοῦκτοσ̄ ωπεπύχθαι: ubi ἀτοῦκτοσ̄ vox corrupta videtur: quomodo autē emēdari debeat, ne diuinare quidem possum. Habui autem vnicum solum exemplar manuscriptorum, quod ante annos aliquot vir genere nobilis & eruditione præstans Gasparus à Nydbruck I.C. Ferdinandi Romanorū & Maximiliani Bohemiæ regum à consilijs, immatura morte nobis ereptus, ad me misit. Teto præterea vt per occasionem in Phorij patriarchæ Catalogo authorum quos legit (quæ Augusta apud vos in generosi viri D. Io. Iacobi Fuggeri Mecœnatis mei benemeriti nobilissima Bibliotheca Græcè manuscriptum vidi) locum, si modò est aliquis, de Epiphanio eiusq; scriptis inquiras: vt an præsens hic liber, & alter physiologus inscriptus, ab ipso quoque ad hunc authorem referantur, certiores reddamur. In Corollario addendo prolixior ac diligentior fuissē, si per alias occupationes licuisset. Delector enim non parum indagandis Hebraicis rerum naturalium proprijs nomenclaturis: vt aliquid hac saltem in

EPISTOLA

parte lucis, quoniam in melioribus non possum, sacris etiam literis adferam: idque ut in nostris Animalium libris declaravi, ita in Stirpium quoque historia non minus diligenter, Deo iuvante, faciam. Vale vir ornatissime: & meo nomine venerando doctissimoq; seni parenti tuo, tibi cognomini (cuius tu ἐκ τῆς γυνιάς ἰατρὸς, filius es: avus autem Maximiliani Cesaris primum medicus fuit, deinde illustris Reipub. Augustanæ) plurimam officiosamq; salutem dicito. Tiguri 1565.

*Nonis Iulij, ex tempore, ad
prælum.*

His scriptis offertur mihi locus di-
hui Hieronymi lib. 9. Comment.
in Ezechielé, cap. 28. vbi inter alia quæ
de lapidibus preciosis scribit, ita legi-
tur: Horû colores, atq; naturas & effi-
cientias singulorû, non est huius tem-
poris differere, sed proprium volumẽ
desiderant: ita vt in Ezechiele, & in E-
xodo, & Apocalypsi, & in Esaia, sibi
omnes lapides & lapidû ordines cõ-
parati, magnam & legenti & differen-
ti faciant quæstionem. Super quibus
& vir sanctus *EPIPHANIVS* epi-
scopus, proprium volumen mihi præ-
sens tradidit. Hæc ille: quo locuple-
tius testimonium, hunc librû esse ger-
manum Epiphaniij, non est quod desi-
deremus: præsertim cum idem Hiero-
nymus ad Fabiolam de vestitu sacer-
dotum, de Lyncurio gemma, eadem
planè quæ Epiphanius hoc in li-
bello scribat: vt inde tran-
stulisse eum satis ap-
pareat.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ

ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ

ἁδισκίου ΚΥΠΡΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΟΔΩΡΟΝ ΕΠΙΣΚΟ-

ΠΟΥ ΤΥΡΟΣ ΠΡΟΣ ΤῶΝ ΙΒ. ΛΙΘΩΝ, ΤῶΝ ὄντων

γν' ῥίς σολισμοῖς τοῦ Ααρών,

Βιβλίου.

*Marginibus quaedam ex coniectura
adscriptimus: idq; monemus, ne quis di-
versam lectionem aliorū Codicum exi-
stimet.*

Η Σ Α Σ (πρ' ἐμῶ) πρῶτα-
τε (Διόδωρε) πρὸς τῶν γν' ἰσθ' λο-
γίῳ ῥι ἐπωμίθου τοῦ ἰδρῆως
ὑπὸ τοῦ σήβου Ααρών, πρῶτε-
τα γυμνίῳ τότε ἐμπεπορπηδα λίθῳ, τὰς
τε ὀνομασίας, τὰς τε χροίας, εἴτ' οὐκ ἰδέας,
ῥύς τε τόπους, καὶ τὰς εἰς θεοσέβειαν φέρ-
σας τῶν αὐτῶν λίθῳ θεωρίας: καὶ ἕκασθ' λι-
θῶ, ὑπὸ ποίας φυλῆς ἐπέτακτο: πόθην τε

Deest ali- ἐν ῥκτα ἑποίας πατριδθ. †

quid, ἑ Τετραχῆ δὲ διαρεῖται τὸ λόγιον, καὶ αὐ-
sententia ῥ τεβράγωνον, αἰδαμῆς ῥ μῆκθ' ἑ δῦρθ'
pendet. ὁμοίως. Τῶ μ' πρῶτῳ σίχῃ πρῶτθ' λίθθ'

Σάρ-

I
S AN C T I P A T R I S
E P I P H A N I I E P I S C O P I

Cypri ad Diodorum Tyri episcopum de XII.

Gemmis quæ erant in veste Aaronis,

Liber, Iola Hierotarantino

interprete.

Qvod petijsti, vir præstan-
tissime, de Gemmis quas
in Rationali siue Oraculo
dicto Epomidis humera-
lis sacerdotis, supra pectus Aaronis
Dominus iussit † alligari: vt cum eorū † *in fibula*
nomina, colores siue formas locos, & *ri, id est,*
quæ faciunt inde ad pietatem medi- *fibula in-*
tationes, tum etiam ad quam indican *necti.*
dam quælibet Gemma posita fuerit,
quoq; in loco & in qua patria inue-
niatur, id paucis tibi exponam: Hoc
quidem ita se habet.

Quadrifariam diuiditur Rationa-
le. Et ipsum quadratum † palmi longi † *doctratis*
tudinem ac latitudinem habet. Pri-
mi quidem ordinis prima Gemma,

ΕΡΙΦΗΛΙΝΙΣ

Σαφύδιον, ἔτα ρπάζιον, ἔτα σμάραγδος.

Τοῦ δὲ διδυτέρου εἴχου πρῶτος λίθος
 ἀνθραξ, ἔτα σάπφειρος, ἔτα ἰάσπις. Τοῦ
 τρίτου εἴχου πρῶτος λίθος, λιγύειον: ἔ-
 τα ἀχάτης, ἔτα ἀμέθυστος. Τοῦ τεταρ-
 του εἴχου πρῶτος, χρυσόλιθος: ἔτα βα-
 ρυλλιον, ἔτα ὀνύχιον. Καὶ οὗτοι μὲν εἰσιν οἱ
 ἰβ. οἱ γὰρ τῆ ἐπωμίδι τοῦ ἰδρύεως ὀζηρητημέ-
 νοι, ὡρ καὶ ὀσφοραὶ, καὶ οἱ τόποι εἶσι.

A.

Πρῶτος λίθος σάρδιος ὁ βαβυλωνίος,
 οὗτω καλούμετος. ἔσι δὲ πυρωπὸς ἔσθ
 δει καὶ ἀμαθαιδής, σαρδίω ἔσθ ἰχθυί τε-
 ταιριχθυμίνω ἰοικώς. διὸ καὶ σάρδιος λέγε-
 ται, ἀπὸ τοῦ εἰδους λαβὼν τὸ ἐπώνομον. γὰρ
 βαβυλωνί δὲ τῆ πρὸς Ασσυρίαν γίνεται. ἔσι
 δὲ διαυγὴς ὁ λίθος. διωάμεως δὲ ὄζει θορα-
 πδυλικῆς, ὃ λέχεται οἱ ἰατροὶ πρὸς οἰδίη-
 ματα, καὶ ἄλλας πληγὰς ὑπὸ σιδύρου γι-
 γνομένας. ἔσι δὲ καὶ ἄλλος, σαρδόνυξ, ὃς
 καλεῖται μολοχῆς. μαλακτικὸς δὲ ὄζει σεα-
 τωμάτων. εἰ δὲ ἀπὸ ἰδρύεως τυγχάνει, ὑπο-
 χλω-

DE XII. GEMMIS. 1

Sardius, tum Topazius, dein Smaragdus. Secundus ordo primam gemmam habet Carbunculum, secundam Sapphirum, tertiam Iaspidem. In tertio ordine sunt, prima Ligurius, secunda Achates, ^{† Lynceus} tertia Amethystus. In quarto, prima ^{† rium.} Chrysolithus, secunda Beryllus, tertia ^{† Onyx.} Onychium. Et istæ quidam sunt XII. Gemmæ, quæ in Humerali (Epomide) sacerdotis sunt annexæ, quarum tum discrimina tum loci sunt isti.

I.

Prima gemma, Sardius Babylonius dicta. Est verò forma ignea, & quæ sanguinis colorem referat ^{† Sardio} Sardio pisci sale condito & inueterato similis: qua de causa etiam Sardius dicitur, à forma (colore) nomine desumpto. Nascitur in Babylone Assyriorum. Pellucida est: & vim habet medendi ad tumores ac vulnera ferro inflictæ. Est & alia quæ Sardonyx vocatur, & ^{† Molocheus} Molocheus, vim emolliendi steatomata habens. Eiusdem hæc coloris est cum superiore, subuiri-

ΕΡΙΦΗΛΙΝΙΣ

χλωρίζωμ. ἐμβειθέσασθ δὲ μάλλον πα-
ρὰ τῷ ἀρχιῷ τοῦ ἕαρθ, ὅτε ἢ ἀρχὴ τῶν πα-
θῶμ.

B.

λίθθ τοπάζιον, ἐρυθρὸς τῷ εἶδει ὑπερ
† εὔρηται τὸν ἀνθρακίαι. † γίνεταί γ' ἢ τοπάζιον πῶλει φλ
ινδίας, ὑπὸ τῶν ἐκείσε ποτὲ λίθους λατο-
μούντων, γ' ἢ καρδίαι ἐτέρου λίθου: ὅμ οἱ λατο-
μήσαντες δεκάσμενοι φαιδρόμ, καὶ ὑποδία
† Forte ὡς ξαντὸν † ἀλαβασρόμ πσιμ, ἀπέδοντ ὀλίγου
ἀλάβα- πμήματθ. Θηβαῖοι δὲ πρὸς ἰεγκαν τῆ
σρομ: nel, κατ' ἐκείνον λαυρόμ βασιλίαςμ. ἢ δὲ λαβοῦ-
Θηβαίοις κα, γ' ἢ τῶν αὐτῶν ἀλαβαστῶν μέσθμ τοῦ μετὰ πσ
πισίμ. ποδίαέθθ. ἔχει δὲ ὁ λίθθ δοκιμῶν τοιαύδε.
τειβόμεθ γ' ἢ ἰατρικῆ ἀκόνι, οὐκ ἐρυθρόμ
ἀκρδίδωσι ἢ τῶν χῶμα τὸν χυλόμ, ἀλλὰ γα-
λακτώδη. ἐμπίπλησι δὲ κρατῆρας ὄσους ἀν
δέλη ὁ ἀκρτείβωμ, καὶ τοῦ πρὸ τέρου σελμοῦ
οὐκ ἐλατῆοῦται οὐδ' ὄλωσ. χρῆσιμδνεί δὲ
καὶ ὁ δὲ αὐτὸ οὔτθ χυλὸς πρὸς πάθθ ὀφ-
θαλμῶμ. καὶ πινόμειθ δὲ ἀντιπαθεῖ πρὸς
ὑδρωπας, καὶ τῆς ἀπὸ σαφυλῆς θαλασσίας
μαραιομδνίοις.

λίθθ

dis. Grauiſſima autem eſt ſubinitiũ
 veris, cum huiusmodi malæ affectio-
 nes incipiunt.

II.

Topazius gemma colore rubet ma-
 gis q̄ Carbunculus. Nascitur in To-
 paza vrbe Indiæ, inuenta quondam il-
 lic à lapididis in corde alterius lapi-
 dis. quã cum ſplendidam vidiffent, &
 Thebanis quibusdã ostendiſſent, par-
 uo precio vendidẽre. Thebani verò,
 tum temporis regnum adminiſtranti
 Reginae attulerunt. Illa verò diadema-
 ti ſuo impoſuit in medio frontis. Ha-
 bet tale experimentum hæc gemma.
 Attrita medica cote reddit ſuccum
 non pro ſuo colore rubrum, ſed la-
 cteum. Implet autem ſucco illius at-
 tritæ quot crateres voluerit is qui af-
 fricat, idq̄ abſq̄ prioris ponderis vlla
 planè imminutione. Vtilis eſt ſuccus
 hic ad morbos oculorũ. Epotus ad-
 uerſatur hydropi, & medet tabeſcen-
 tibus ab vva marina ſumpta.

ΕΡΙΦΑΝΙΟΥΣ

Γ.

Αἰθῶ σμαράγδῶ. οὗτῶ καλεῖται ἡ
 πρᾶσις. ἔστι δὲ καὶ χλωρὸς ἄνθος, καὶ
 εἰς φορὰς τῆς γῆς αὐτοῖς. τινὲς μὲν γὰρ αὐτοῦ
 Νερωνιανούς καλοῦσιν. ἄλλοι δὲ Δομετιανούς.
 † μακρός. καὶ ὁ μὲν Νερωνιανούς † πικρὸς ἔστι ἄνθος
 εἰς εἶδος, σφόδρα χλωρὸν, διεσθῆς καὶ εἰλη-
 θωρ. καλεῖσθαι δὲ Νερωνιανὸν λέγουσιν, εἰ-
 ποῦ Δομετιανόν, εἰς τοιαύτην αἰτίαν: ὅτι φασί
 σὺν ἔλασιν Νέρωνα εἶπε Δομετιανόν γῆ σκόδου
 σὶ βαλεῖν ἰκανοῖς, καὶ ἐκ τούτου ἰού ἄνθος
 χλωραίνεσθαι τὸ ἔλασιν. καὶ ἐκ τούτου τῶν
 πέτρων ποτιζομένων πότισοτότως ἔξανθεῖν
 τῆ χροῖᾳ. ἄλλοι δὲ φασὶ Νέρωνα πινά τεχ-
 νίτῳ τῶν παλαῶν πινάροποιόν, εἰποῦ λι-
 θουργὸν ἐφύρειν τὸ ἀναγκασιότατον τῆ σμα-
 ράγδου, καὶ ἐκ τούτου Νερωνιανόν καλεῖ-
 σθαι: οἱ δὲ Δομετιανόν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι εἰ-
 σὶ σμαράγδοι. ὁ μὲν πρῶτος γῆ τῆ Ἰουδαίας,
 παύν εἰσὶ καὶ ἄνθος Νερωνιανῶ. ὁ δὲ ἔτερος
 γῆ τῆ Αἰθιοπίας, ὅν καὶ γῆ ἄνθος φεισθῆνα πο-
 ταμῶ λέγεται γεγενησθαι. φεισθῆναι δὲ ἔστι
 ὁ πρὸς τῆς ἑλληνισμ Ἰνδῶ καλούμενος, πρὸς
 τῆς Βαρυβάρους δὲ Γάγγης. λέγουσι δὲ ἡ τὸν
 ἀνθρα-

III.

Smaragdus gēma. Vocat̄ hęc etiam Prasin̄. Est̄q; viridi colore, & differūt tamē aliquantū inter se. Quidā enim illos vocāt Neronianos, alij Domitianos. Et Neronianus quidē parua est est forma, valde viridis, pellucidus, & splendēs. Appellatū verò Neronianū siue Domitianū huiusmodi de causa ferūt. Neronē aiūt siue Domitianū oleū in multa vasa infudisse: & interuallo tēporis, oleū viridē colorē contraxisse, hocq; oleo petrā copiosius rigatā floridioris coloris euasisse. Alij dicunt Neronē quendā antiquū artificē, gemmarū scaltorē, Smaragdi precipuū vsū inuenisse, & gemmā istā ab illo Neronianā dictā: alij verò Domitianā appellari malūt. Sunt autē & alij Smaragdi: & primus qdē nascit̄ in Iudæa, Neroniano valde similis: alter verò in Aethiopia, quē etiā in Phisone fluuio nasci dicunt. Phison autē apud Græcos Indus, apud Barbaros Gāges

ΕΡΙΦΑΝΙΟΣ

ἀνθρακὴ γν' αὐτῷ γίνεται. ἐκῆ γὰρ φησὶν ὁ
 ἀνθραξ, καὶ ὁ λίθος ὁ πρῶτος. ἢ δὲ δυνά-
 μεις φασὶ τοῦ λίθου, δηλαδὴ τοῦ σμαρά-
 γδου, πρὸς τὸ γνῶσιζέσθαι πρόσωπον. λέ-
 γεται δὲ ὅτι πρῶτος μυθοποιεῖς πηγῶσι-
 κός ^{ἴσα} εἶν.

Δ.

† φοιν- λίθος ἀνθραξ. οὗτος εἶδος † ξυφοίνι-
 κίου forte, κορυφῆς. γίνεται δὲ γν' Καρχηδόνι ἐν λιθύ-
 νει ὄξυ- κς, ἢ τις Αφρικὴ καλεῖται. ἕτεροι δὲ φασὶ
 φοινικῶ τὸν λίθον ρύθμ' οὕτως εὐρίσκεισθαι, οὐκ γν'
 ἡμέρας καθ' ἡμέρας ἀλλὰ ἢ τὴν νύκτα
 πῶρρωθην δίκλῳ λαμπρόσθ, ἢ ἀνθρακῶ
 ἀποδιρίζοντος, καὶ ὡς μακρόθεν φαίνον-
 τος. καὶ ρύθμ' ἠδὲ γινώσκοντες, οἱ ὄξυ
 ἀνερδυνῶντος, ῥαδίως εὐρίσκουσιν αὐτόν.
 βασιζόμενον δὲ ἀδύατον δαλαθεῖν, ὁποί-
 οισ γὰρ αὐ' ἡμαρτίοις κατακρυβῆ, ἢ αὐταύ-
 γεια αὐτοῦ ἔξωθεν ἐν ποδιβολῆς φαίνεται.
 ὅθεν ὁ ἀνθραξ λέκεται. Ὀλίγον ἢ ὁ λευκός
 νιός λίθος αὐτῷ ἔοικε. Καλοῦσι δὲ τὸν λε-
 † κερχη- ραίνιον, οἶνωπόν. ἐσὶ δὲ ὁ † χερκηδόνιος
 δόνιος. καλούμενος λίθος πρῶτος ρύθμ', ὅ-
 τι ἐκ τῶ αὐτῷ τόπος εὐρίσκειται.

λίθος

vocat. Aiunt etiã Carbunculú in hoc fluuio gigni. Illic enim, inquit Moses, Carbúculus & gēma Prasīnus. Ferunt autē Smaragdú speculi instar imagines reddere. Tradút etiã fabulatores uim eú habere ad prædicēdas res futuras.

III.

Carbúculus gēma, puniceo colore ardet. Nascit in Carthagine Libyæ, q̄ dicitur Africa. Sunt q̄ ita inueniri hãc gemmã dicant: Inter diu quidē nō uideri, sed noctu instar lampadis & carbonis scintillãtis eminus ac p̄cul apparere. Hinc agnitã q̄ eam quærūt, facillè inueniūt. Gestata quibuscúq; uestibus tegatur, latêre nō potest. Splendor enim eius extra vestes apparet: vnde etiã Carbúculus appellat. Carbunculo nō nihil, parú quidē, similis est gemma Ceraunius, quē aliqui οἶνος πομπ̄ à uini nigricantis colore cognominant. Est etiam gemma dicta Carchedonius non abúmilis huic, quoniam & ibidem loci reperitur.

† πορφύ-
ρας puto
pro inter-
pretatio-
ne in mar-
gine scri-
ptū fuisse

λίθου σαπφείρου πορφυρίζω, ως βλάπ-
της † πορφύρας ἢ μελαίνης τοῦ εἶδου. πη-
λὰ δὲ γῆν τούτου ὑπάρχει χρυσί-
ου βασιλικῆς, χρυσοσιγῆς. οὐ πάντες δὲ οὗτου
δαυμαζόμενον ὡς ὁ δόλου πορφυρίζω.
καὶ οὗτου δὲ λέγεται εἶναι γινώσκοντες τῆς
Ἰνδίας καὶ Αἰθιοπίας. διὸ τὸ τέλειον πρὸς Ἰνδοῖς φα-
σιν εἶναι τῷ Διονύσου τρεῖς ἀναβαθμοὺς ἔ-
χοντες ἐκ σαπφείρου λίθου, εἰς τὸν ποῖς πολλοῖς
ὑπάρχει ἔπιστον. ἐστὶ δὲ δαυμασὸς ὁ λίθος
ὃς ἀνελίσσεται, ὃς χαλκίζεται. διὸ ὃς γινώ-
σκοντες τῆς χλιδίοσι ὃς ὀρμίσκοις καταπιθέασιν
ἴσταν, μάστιγα οἱ βασιλεῖς. Αλιξίπουν δὲ
ὄντι. τειρόμενον γὰρ ὃς ψυδράκων καὶ φυ-
μάτων γινομένης πληγὰς σὺν γάλακτι ἰά-
ται, χερόμενον ποῖς ἠλκωμένοις. γέγραπται
δὲ ὃς γινώσκοντες νόμον, τὸν ὃς Μωϋσῆς ὀφθαλ-
μοῦ ὀφθαλμίου γινώσκοντες ὄρει, ὃς δολθεῖσαν νομο-
θεσίαν, ὑπὸ λίθου σαπφείρου πεφυκέναι λέ-
γεται.

5.

λίθου ἰάσσης. οὗτος ὄντι ὃς εἶδη σμαρα-
γδίν-

V.

Sapphirus gēma purpurascit vt species Blattæ, id est, Purpuræ nigræ. Multa sunt eius genera. Est enim Regius, aureis punctis varius. Nō est verò hic in tāta admiratione, quāta ille q̄ profus purpurascit. Et hic dicitur esse cū in India tum etiā in Aethiopia. Quocirca aiunt apud Indos templū extructum Baccho extare, quod gradus ex Sapphiro trecentos sexagintaquinque habeat, quos multi fidē nō adhibeant. Est verò gemma admirabilis, pulcherrima, gratissima: propterea etiā in armillis & monilibus reponi cōsuevit, idēq̄ potissimū à regibus. Locū etiam inter remedia habet. Attrita em̄ & lacti p̄mixta plagis q̄ fiūt ex pustulis albis & tuberculis medet̄, si illis ilinat̄. Scriptū est & in lege, visionem q̄ Moī apparuit in monte, & legem datam, in gemma Sapphiro fuisse expressam.

VI.

Iaspis gemma. hæc Smaragdū for-

ΕΡΙΦΑΝΙΩΣ

γδίζωμ. πρὸ δὲ τὰ χεῖλη τῷ ὀδρωμένον-
 τ' Αμαθῶν τῷ ποταμοῦ εὐρίσκεται, ἢ πρὸ τ' Αμα-
 τατῶν γν' θουῶτας, οὐ αὖτε γν' Κύπρω, ἀλλ' ἔστι γν' ἢ
 Κύπρω. πολὺ καλούμενον Αμαθούσιον. τὸ εἶδος δὲ
 τριόνδε ὄντι τῷ λίθου: ἢ τῶν σμάραγδων
 ὄντι χλωρίζουσα, ἀλλὰ ἀμβλυτόρα ἢ ἀμα-
 ροτόρα. καὶ γν' ὁλοθῆν χλωρὸν ἔχει τ' σάμα,
 τ' ἔχουσα. εἰσὶ καὶ ἰσὶ χαλκῶν, τ' ἔχουσι φλέβας τετρα-
 τ' ἢ ταύ-
 σίχους. τ' ὡς δὲ ἴσῃ ἠκούσασθε εἶν' φαν-
 τῶν ἢ τασίας ὡς οἱ μυθολόγοι λέγουσιν. ἄλλη δὲ
 εἶν' φαντα ὄντι γλαυκοτόρα θαλάσσης, βαθυτόρα ἢ
 σμάτων, αὐτῆς ἢ τῆ βαφῆ. ἄλλη δὲ γν' τῆς σπηλαι-
 οἰ μνθ. οἰς, γν' ἢ ὄρει τῆ ἰσθμῶν γν' τῆ φρυγία, τ' ὄν
 τ' πορφύ-
 μοιάζουσα τῆ ἀπὸ τῷ αἵματι κόχλου, δι-
 ρας τ' ἀπὸ αὐγεστέρα μάλλον, ἢ αὐτῶν οἴνω ὁμοιάζουσα, ἢ
 τῶ αἵμ. ἀμειβύσου τ' ξανθοτόρα. οὐ γάρ ὄντι μᾶλλον χρο-
 τ' βαθυτέ-
 ἄς, οὐ δὲ τῆ αὐτῆς δυνάμεως. ἀλλ' ἢ μὲν
 ρα. ἔστι χαυνοτόρα, καὶ λυκοτόρα, οὐτε πᾶν
 σίλβουσα, οὐτε πάλιν ἀρδίουσα. ἄλλη δὲ
 κρυσάλλου ἢ ἴσῃ ὁμοία. λέγεται δὲ ἢ
 τ' φαντασ πρὸ τῶν μυθοποιῶν ἢ τῶν εἶν' τ' φαντασιῶν.
 μάτων. εὐρέθη δὲ πρὸ ἰθῆρσι, ἢ ποιμῆσιμ ἢ ρκα-
 νδρ τῆς ἢ τῶν κασιάν γλῶ. ἄλλη δὲ ἢ α-
 τῆς, οὐ πᾶν λάμπουσα χλωρὰ, ἢ τῆς ἔχει
 γραμ-

ma (colore) refert. Inuenitur ad ripas Thermodontis fluuij, & circa Amathuntē oppidū Cypri. Huius verò lapidis Amathusij dicti multa sunt genera. Q^d ad colorē, viret vt Smaragdus: sed est obtusior & hebetior. intus corpus habet viride, similis ærugini, habetq̃ venas quatuor ordinū. Hæc noxia phātaſmata expellit, vt quidā fabulant. Est & alia magis glauca q̃ mare, saturatior flore & tinctura. Alia reperit̃ in ſpelūcis montis Idæ in Phrygia, pellucidior purpura q̃ cochleæ marinæ ſanguine tingit̃, & vini nigricantis colori ſimilior, amethyſto ſaturatior. Nec enim vnus & eiſdē coloris ac facultatis eſt Iaspis: Sed hæc q̃dē mollior eſt & albior, quæ neq̃ valde nitet, neq̃ rursus ſplēdore deſtituit: alia verò ſimilis aquæ glaciæ. Tradūt fabulatores hæc ipſa pelli phātaſmata. Inuenit̃ aut̃ apud Iberos & Paſtores Hyrcanos q̃ terrā Caſpiā accolūt. Eſt & alius Iaspis, nō valde ſplēdēs, viridis.

ΕΡΙΦΑΝΙΝΟΣ

γραμμὰς μέγας. Ἐὰν ἄλλο ἱκανὸς ὁ παλαιὸς
καλούμενος, ὅμοιος ἢ χίονι, ἢ ἀφρῶ θαλάσ-
σης. ὅσων φασὶν οἱ μυθοποιοὶ εἶναι θῆρας εἶναι
ἐν ἀγρῶ φοβεῖσθαι, Ἐτὰ φάσματα.

Ζ.

† forte λόγος λίθου † λιγύριον. τούτου δὲ πῶς εὐρε-
κείον. σιρ οὐδ' αὖτως ἐγνωμένον. οὔτε πρὸς φυσιολό-
γοις, οὔτε πρὸς πσιμ ἀρχαίοις τις πόδι τού-
των μνημονεύσιν. εὐρωμένον δὲ λαγνού-
ριον ἔτι καλεῖσθαι λίθον, ὅμοιον τῆς τρα-
νῆς λέγεται λαγνούριον καλεῖσθαι. Καὶ τὰ χα-
ρᾶς οἰμα ἡ λιγύριον. ἐπειδὴ αἱ θεῖαι γρα-
φαὶ τὰ ὀνόματα ἐτόρως μετεποίησαντ': ὡς
ἐν σμέρα γδ' ὀρ πρᾶσινον. Ἐπὶ πῶς ἐν τῇ
ἐν λίθων τούτων ὀνομασία, οὐκ ἐμνήθη-
σαν Ἐὐακίνθου, καὶ πρὶν πρὸ ὀπίτου Ἐὐτί-
μου ὄντ' Ἐὐλίθου: ὡς εἰς νοῦν ἡμᾶς λαβῆναι,
μήποτε τὸ λιγύριον ὅσον καλεῖσθαι θεῖα γρα-
φή. Ἐὐακίνθου οὖν τὰς μὲν ἰδέας ἔχει Ἐὐα-
† βαθύτε φέρους. ὅσων γὰρ εὐρίσκειται ὁ λίθος † βα-
ρῶς πρὸς χροιά, Ἐσοῦτον ἀναγκασιότοπος ὅτι πρὸς
† ἢ Ἐσο- ἄλλων. εἶσθε δὲ Ἐὐακίνθου πρὸς ὄρεα, † ἢ Ἐσο-
πορφυρί- πορφυρίζωμ ποσῶς, διὸ Ἐὐ ἢ θεῖα γραφή ὄ-
ρεα Ἐὐακίνθου

Est & alius itē antiquus vocatus simi παλαιός
 lis niui seu spumæ marinæ. hunc tradunt fabulatores tum venenatas bestias, tum etiam spectra metuere.

VII.

Ligyrius vel Lyncurius gēma. De huius inuentione vel apud naturæ indagatores, vel apud alios veteres, qui harū rerū meminerūt, nihil cognouimus. Inuenimus tñ Lancuriū gemmā vocatā, quā vulgari lingua Laguriū appellant. Et fortē puto hunc esse Lyguriū, quando quidē diuinæ literæ nomina transposuerūt: exēpli gratia, Smaragdū, Prasīnū appellātes. Et inter nomina gemmarū Hyacinthi, qui & p̄cipu⁹ & preciosus est lapis notusq; omnib. nō meminerūt: vt in mentē nobis venerit, num fortē ligyriū hanc gemmā appellet sancta scriptura. Hyacinth⁹ igit diuersas habet formas. Quo enim reperit colore p̄fundior, eō cæteris p̄stātor est, Similis est colori lanæ q̄ sup purpurascit aliquatenus. Qua p̄pter

ΕΡΙΦΑΝΙΝΟΣ

ὑακίνθου ἔσορφύρας τὰ ἱερικὰ γινόμενα
 τακενοσμηδα φησί. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἰδί-
 ος, καλεῖται θαλασσίτης: ὁ δὲ δεύτερος,
 ῥοδίνος. ὁ τρίτος, νάβος. ὁ τέταρτος λέγε-
 ται πρίλινος. ὁ δὲ πέμπτος, ἰσχυρὸς
 ἢ ἰσχυρὸς ἢ ἰσχυρὸς. εὐρίσκονται δὲ οὗτοι γὰρ ἐν ἑσσηνίᾳ
 ἢ ἰσχυρὸς. βαρβαρία ἐν Σκυθίας. οὗτοι δὲ οἱ λίθοι με-
 τὰ τὸν εἶν πολύτιμοι, ἔχουσι ἑνέργειαν
 φαιάντων: βαλλόμενοι εἰς ἀνθρακας πυρρός,
 αὐτοὶ μὲν οὐ βλέπτονται, αὐτὰς δὲ ἀνθρακας
 σβηννύουσι. οὐ μόνον δὲ ἴσχυρ, ἀλλὰ ἑνὲς λα-
 βῶν τις τὸν λίθον γινέσκουσι ὁδόν, ἢ ὑπὸ
 ἐπ' ἀνθρακας πυρρός, οὐδ' αὐτὴ ἢ καλύπτου-
 σα ὁδὸν φλογίζεται, ἀλλὰ μὲν ἄσινος. λέ-
 γεται δὲ ὁ λίθος ταῖς τικτούσαις γυναιξίμ
 εἰς ὑπεκνίαν χρυσιμύειν. ἐσι δὲ ἑνὲς φασμά-
 τω ἀπελαστικός.

Η.

Λίθος ἀχάτης. οὗτος ἰσχυρὸς ἢ ἰσχυρὸς
 ἢ ἰσχυρὸς καλούμενος, ὅς ἐστι τὸν ὑακίν-
 θου εὐρίσκεται. θαυμασὸς δ' ἐστίν, τῷ εἶδει
 ἢ ἰσχυρὸς ἢ ἰσχυρὸς: ἔξωθεν ποδὸς φέρειαν λουκί-
 ος. ἔχων, μαρμαῶν τρόπον ἢ ἰσχυρὸς ἢ ἰσχυρὸς.

Καὶ

vestes sacerdotales hyacintho & purpura ornatas fuisse tradit diuina scriptura. Et primus quidē lapis, vocatur †Marinus: secundus †Roseus: tertius, †θαλασσο-
 Natiuus: quartus, Channiæus: quin- σίτης.
 tus, Perileucus. Inueniūtur hæ gemæ †ροδιός.
 in interiori Barbaria Scythiæ: & p̄ter
 quod sunt valde p̄ciosæ, mirā quoq̄
 efficaciam habēt. Nam in ignis carbo-
 nes cōiectæ, ipsæ quidē tantū abest vt
 absumantur, vt ipsos carbones extin-
 guāt: nec id tm̄, sed si quis hæc gemmā
 panniculo inuolutā in carbones igni-
 tos cōiecerit, p̄aniculus quoq̄ illꝯ
 conseruat. Dicit̄ etiā hæc gemma cōdu-
 cere mulieribus parituris, vt faciliùs
 pariant. præterea fugat spectra.

VIII.

Gemma Achates. Hanc gemmam
 suspicati sunt quidā esse eam quæ dici-
 tur Perileucos, quæ in Hyacinthi mē-
 tiōe dicta est à nobis. Mirabilis est gē-
 ma coloris subcœrulei, extrinsecus
 circūferentiā habens albā instar mar-

ΕΡΙΦΗΛΙΝΟΣ

Καὶ οὗτοϛ ἡ πῶδι πλὴν σκυθίαν εὐρίσκειται.
 ἔσι δὲ ἐκ τούτων τῶν λίθων ἀγάτης χρῶ-
 μα ἔχων λεόντοϛ: τειβόμνοϛ δὲ μεθ' ὕ-
 δατοϛ, ὁ χριόμνοϛ ὑπὸ δόγματοϛ θηρίου,
 ἀπὸ τρέπειον σαρπίου, ὁ ἐχιδνῶν, καὶ τῶν
 θριούτων.

⊙.

Λίδοϛ ἀμίδυοϛ, οὗτοϛ καὶ πλὴν αὐτοῦ
 πῶδι φέρεται φλογίζων ὅτι βαθείωο. ἢ ἡ αὐτῆ
 ὅτι λυκοτόρα ἐκ τοῦ μέσου, οἰνωτόρον ἀρπίε-
 που (αἰείωο). ἢ δὲ μορφὴ αὐτοῦ διάφοροϛ. τὰ
 χαρὲς ὁ αὐτὸς γὰρ τοῖς ὄρεσι γίνεται ἢ λι-

† θαλάσ- βύης. ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν ὄρει ὑακίνθω καθαρωῶ
 σης, νεὶ πῶδα πλῆσιος: ὁ δὲ, † ἀμφιπόλω. γίνεται γὰρ
 θαλασσίω τῆς ὀχθαῖς ἢ θαλάσσης ἢ αὐτῆ λιβύης.
 πόλω: μελ

ροτιῦς αἰ- Λίθος χρυσόλιθος. τῶτόν τινος χρυσόφυλ-
 ματι πόχ- λον λεκλήσσι. χρυσίζων μὲν ὄρει: εὐρίσκε-
 λα, νε συ- του δὲ γὰρ τῶ φρεῖα διπέτρω, πῶδα τὸ τεῖχος
 φρά in se- ἢ ἀχαμηνίτιδος βαθυλῶνος. πλὴν γὰρ βα-
 κιο lapi- θυλῶνα ὁ τὸ φρεῖα ἐκείνου ἀχαμηνίτιδα κα-
 de. λούσιν, ὅτι φασὶν ὁ πατήρ Κύρου τοῦ βασι-

† ἀχαμῆ- λέως, † ἀχιμηνῶς ἐκαλεῖτο. ἔσι ἡ ὁ χρυσόπα-
 νος.

505.

moris vel eboris. Inuenitur circa Scythiã. Est etiã inter Achatis species, quã leonis colorẽ habet. Si teratũ cũ aqua, & illinatur morfui venenato, auertit venenum scorpis, viperarum, & huiusmodi venenatarum bestiarum,

IX.

Amethystus gemma. Hęc circũferentiã habet p̄fundo ceu colore flammæ ardentẽ, ipsa verò circũferentiã in medio albior est, & à vino Græcis dictũ colorẽ vibrat. Forma eius est varia, fortẽ autẽ & ipsa in montib⁹ Libyæ nascit̄. Quædã ex eis puro hyacintho est similis, altera verò purpuræ: nasciturq; ã litore & p̄ruptis locis maris eiusdẽ Libyæ. X.

Gemma Chrysolithus. Hunc aliqui † Chrysophyllũ vocarũt. Aurũ quodẽ colorẽ suo refert. Inuenitur autẽ in puteo duplicis petræ ad mœnia Achæmenitidis Babylonis. Babylonẽ em̄ & puteũ illũ, Achæmenitida cognominat, sed Chrysolithũ dicat̄ regis Cyri patrẽ Achæmenẽ *† Chryso-
phyllũ alijs
authores
nõ habet,
sed Chry-
solithũ:*

E P I P H A N I V S

σός. [id est, aureis punctis conspersus, malime χρυσόπρασος, quia gemma colore porri succū refert, auri interuenientibus guttis, unde similiter ab auro, ut Chrysolithus nomen accepit: non Chrysolitho tamen, sed Beryllo, de qua mox agetur, cognata.] οὗτος σομαχισ-
 τοῖς ἑπιλοιακοῖς τριβόμλος, ἑπιπόμλος,
 ἑπιμαλιῶς ὑπάρχει.

I A.

λίθος βηρύλιον, γλαυκίζων μὲν ὄψι, θά-
 λασοβαφής, ἔχων εἰς ἑλθόν ἑπιπόμλος ἑπιπόμλος
 ἑπιπόμλος. γίνεται ἡ πόδι τὸ τέρμα τῶ ὄψις τῶ
 ἑπιπόμλος τῶ ὄψις. εἰ δὲ τις θελήσει ἑπιπόμ-
 † ἀνακλά κρῦν τῶ ἑπιπόμλος ἑπιπόμλος, φαίνεται ὡς
 † σαι ἑπιπόμλος κρῦν ἑπιπόμλος ἑπιπόμλος διακρίσει. ἄλλη
 δὲ τις βηρύλιον, τῶ ὄψις τῶ ὄψις
 τῶ ὄψις τῶ ὄψις. ἐστὶ δὲ ἑπιπόμλος ἑπιπόμλος
 πάλιν ὁμοίᾳ κρῦν ἑπιπόμλος ἡ αὐτὴ πόδι τῶ ἑπι-
 πόμλος τῶ εὐφράτω ποταμῶ.

I B.

λίθος ἑπιπόμλος. οὗτος ὁ λίθος ξανθὸν
 πᾶν ἔχει τῶ χρυσοῦ. τῶ ὄψις ἡ τῶ λίθῳ τῶ
 τῶ φασὶ τῶ νύμφας τῶ βασιλέων, ἡ ἑπιπόμ-
 † ἐκπώ- σίῳ ἀνδρῶν, αἰνῶν ἑπιπόμλος εἰς ἑπιπόμλος ἑπιπόμλος
 ἀνα-

vocatum fuisse. Inuenitur & Chryso-
 pastus, quæ stomachicis & cœliacis
 pota vim medendi habet.

*eamq; Bæ
 bylonicã:
 quod huic
 loco conue
 nit.*

X I.

Beryllus gemma glauca est, colore
 maris, aut hyacinthi dilutioris. Nasci
 tur circa finem montis Tauri. Si quis
 velit hanc è regione Solis contempla
 ri, videbitur non secus ac vitrum in
 trinsecus grana milij habere pelluci
 da. Est & alia Beryllus pupillis ocu
 lorum serpentum similis. item alia ce
 ræ similis, quæ circa Euphratis exit
 um reperitur. [*Berylli si sphericæ fiant,
 & radijs Solis opponantur, ignem emittunt,
 vt specula concava. Anonymus. Sic & Cry
 stalli.*]

X II.

Onyx vel Onychium, gemma. Est
 hæc valde flauo colore, plurimum de
 lectari hac gemma aiunt regum & di
 uitum hominum sponsas, quæ hanc
 gemmam in poculorum vsum con-

ΕΠΙΡΗΛΗΝΙΩΣ

μάτα, ex αὐτάτῃ ἐφασαι ἔχουσι τὸν λίθον ἑὺτρον. εἰσὶ δὲ
 οἷα e- καὶ ἄλλοι ὄνυχίται ὁμωνύμως καλουμένοι, οἵ
 κητ ποσι πινὸν κηρῶ (ω) μελιχρόω εἰσὶ πῆρα πλήσοι.
 la facta le πινὸς δὲ φασιν αὐτῶν ὄνυχίται * ἀτά-
 γινις. κῆου πεπῆχθαι, ὄνυχίτας δὲ αὐτοὺς λέγου-
 σι φυσιολογικῶς, ἔπειθ' ὄνυχ' ἴν' ἀσείων ἀν-
 τισωδία- δρῶν μαρμάρεω ὄνι τ σιωδία ζόμλιθ, σιω
 ζόμλιθ, πῆ ρῦ αἵματθ ἰδέα. ἄλλοι δὲ που εἰ τὸν
 πηλομοια λίθον ἑὺν μαρμάρεον ἀπὸ τοῦ δοκιμῆς, ψδ-
 ζόμλιθ. δωνύμως ὄνυχίτλιω καλῶσι τ ὄνι ρῦ κηθαρόμ
 τ ὄνι ρῦ ἀ- ρι λουκότητθ.
 καιβες ρι
 λουκότητθ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΟΣ ΛΙ-
 ΘΟΥ, ὃν καὶ αὐτὸν ἐφόρει ὁ ἀρχιερεὺς
 τρεῖς γνῶν τ εἰσδρχόμεθ εἰς
 τὰ ἅγια τῶν ἁγίων.

Ο λίθθ ὁ ἀδάμας ἐμφόρης ὄνι τλι πῆ
 χροικῶν τρεῖ ἀέρι ρῦτου δὲ ἐφόρει ὁ ἀρ-
 χιερεὺς ὅτε εἰσδρχεθ εἰς τὸ ἅγια τῶν ἁγίων.
 τρεῖς δὲ τῶν γνῶν τῶν εἰσδρχεθ: πῆ ἑορ πῆ τοῦ
 πάχα, ρι πωτηκωσῆς, καὶ ρι σκλωποπυγι-
 ας. κῶ δὲ κέμλιθ ὑπὸ τοῦ σῆθους τοῦ ἀρχιε-
 ρεως

uertunt. Sunt & alij onychitæ æquiuoce dicti, qui ceræ, mellis coloré habentis, sunt similes. Aiunt auté aliqui eos ex aqua* coire ac veluti congelari. Onychitas appellant à nativo eorū colore: quia elegantium virorum unguis sit marmorī similis, non sine colore sanguinis tamen. Alij verò sanè & ipsum marmor ab exploratione unguis onychitā vocāt, falso nomine propter puritatē albedinis. [*Alabastrites quidē lapis à Diosc. etiā Onyx vocatur.*] *† exquisitū & politissimū*

DE ADAMANTE GEMMA, *leuorem quam etiam gestabat summus Pontifex, dum ter in anno ingredere-
tur Sancta sanctorum.*

ADamas colore similis est aëri. Hunc gestabat summus Pótifex in sancta sanctorum ingrediens. Ter verò in anno ingrediebāt, in Paschate, Pentecoste, & Tabernaculorū festo. Ponebatur aut sup pectus summi

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥΣ

ρέως ὅτε γινέδιδύσκῃ τῶν ποδῶν, καὶ ἐ-
 παύω τῶν ποδῶν ἐπὶ γινέδῃ τῶν ἐπω-
 μίδων. κατέβαινε δὲ ἢ ἐπωμίδων ὀλίγον κατώ-
 ττορον τῶν στήθων. ἡ γὰρ σπιθαμὴ καὶ ἡμι-
 σείας τῶν μῦκῶν. ἐκ δεξιῶν δὲ καὶ δεξιῶν ὄντων.
 † ὠμων μων ἐπαύωθην τῶν † μαζῶν, γῆρα δύο ἀ-
 σπιδίσποι ἦσαν στωεζῶμενοι, ἀπὸ κῶν τῶν
 δύο σμάραγδοι. εἰς μέσον δὲ τούτων ἡ
 † ἦτοι ὁ δὴ λωσις, † ὅς ἡ δὴ λωθεῖς ἀδάμας, τῶν
 δὴ λω. χροιά ἀερίζων. ἐπαύω δὲ τῶν ὠμων οἱ δὴ λω-
 θῆντες δώδεκα λίθοι. τρεῖς δὲ ὡς εἶρηται τῶν
 γῆραιων ἐδὴ λωθῆντες ἡ λαῖα ἡ γῆραιων πετά-
 λου. καὶ εἰ γῆραια ἀμαρτία εὐρέθησαν, καὶ μὴ γῆ-
 ταις γῆραιαίς, ἅς ἐδεδώκει ὁ θεός, ἐτρέ-
 πῃ φασιμ ἢ χροιά τῶν λίθων, καὶ ἐγγῆραια μέ-
 λας. καὶ ἐκ τούτου ἐγίνωσκον ὅτι θανάτων
 δεξάπεσειε λυεῖσθαι. ἡνίκα δὲ γῆραια μαχαίραις
 αὐτῶν ἐπεμπῃ, ἐγγῆραια αἰμάτινσθαι: ὡς γῆ-
 τῶν ἡρεμῶν φησίμ: Ἐξαπόσειλον τῶν λαῶν αὐτῶν,
 ἡ δεξιῶν τῶν, ὅσοι εἰς θανάτων, εἰς θανάτων:
 ὅσοι εἰς μαχαίραν, εἰς μαχαίραν: Ἐ ὅσοι εἰς λι-
 μῶν, εἰς λιμῶν: καὶ ὅσοι εἰς αἰχμαλωσίαν, εἰς
 αἰχμαλωσίαν. εἰ δὲ ἐγγῆραια ὡσεὶ χιῶν λαμ-
 πῶς, ἐγίνωσκον ὁ λαὸς ὅτι οὐδ' αἰμοῦ ἀμαρ-
 τία: Ἐ

sacerdotis, ubi is talaré vesté, & sup ta-
 laré† humerale induisset. Descédebat † Epom^{is}
 verò humerale paulò infra pect^{us}. erat dem c D.
 em eius longitudo * do drátis cū dimi Hierony
 dio. A dextris & à sinistris ** supra ma *superhu-*
 millas, ubi duo parua ceu scuta cósu- *merale*
 ta erát, pédebát duo Smaragdi. In me *vertit.*
 dio aúthorú erat† * Declaratio, q̄ erat * *αριδα-*
 iá dictus Adamas, colore aéré referés. *μῆς, pal-*
 Sup humeros verò 12. iá indicatæ gé- *mi, D. Ie-*
 mæ. Ter verò, vt dictú est, p annú osté *ronymus.*
 debát (sic ornat^{us} pótifex) populo cū ** *in hu-*
 lamina aurea††. Qd̄ si in peccato dep̄ *meris.*
 héderent, si in p̄ceptis q̄ dederat De^{us}, † * *δ' ἕλω-*
 nò ambulassent, mutabát, vt ferút, co *σις.*
 lor lapidis, & fiebat niger. hinc agno- †† *galero*
 scebát qd̄ Dñs morté missurus esset. *addita.*
 Cú verò eos gladio p̄dere vellet, effi-
 ciebat sanguinei coloris. vt p̄ Hiero.
 inqt: Emitte populú ipsius, & egredia^{ntur} “
 tur: q̄cúq; ad morté, ad morté: q̄cúq; “
 ad gladiú, ad gladiú: q̄cunq; ad famé, “
 ad famé: q̄cúq; ad captiuitaté, ad ca- “
 ptiuitaté. Quod si vt nix spléderet, a- “

ΕΡΙΦΑΝΙΣ

τία: καὶ τότε ἐόρταζον: ὡς λέγει ὁ πῶφῆ-
 της: Εὐρταζε Ἰουδα τὰς ἐορτὰς σου, ἀπό-
 θῆ τὰς θυχὰς σου: πῶδιελε κύριθ τὰ ἀ-
 δικήματά σου. λελύτρωκέ σε ἐκ χειρὸς ἐχ-
 θρῶν σου. βασιλεύσει κύριθ γν̄ μίσω σου.
 οὐκ ὄψη κακὰ οὐκέτι. διὸ ἔῶν Ζαχαρίου
 τῷ πατρὸς Ἰωάννου γν̄ τῆ ἐφημερία αὐτοῦ,
 γν̄ Ἰσραὴλ πάχα, λαμπρὸς ἐγένεθ ὁ λίθθ. τό-
 τε γὰρ ἀρχὴν ἔλαβε τοῦ ἱερατοῦ ἐν γν̄-
 αὐτόν. ἔῶν ἡδιόντι ἔτορθ ἀνελάμβανε τὸν
 ποδῆρη: ὅτε ἔῶν βραδύοντθ τοῦ Ζαχαρίου
 εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων γν̄ ἀγωνία κῶ ὁ λαὸς,
 μήποτε ἔσαι ὁ λίθθ αὐτοῖς ἐλεγμὸς ἁμαρ-
 τίας. καὶ ὄζελοῦντθ αὐτοῦ, καὶ γνόντθ
 ὅτι μεγάλης δόξης ὀπασίαν ἐώρακην, ἐχέ-
 ρησαν σφόδρα. Ἰωάννης γὰρ κῶ μέλων γη-
 νᾶσαι, ὁ ἄγγελθ τοῦ Χριστοῦ. διὸ ἔῶν δελο-

† πῶτα-ξασμύον ἔῶν πῶπλομ ἐφανή.

λομ.

Επειδὴ δὲ ἦν τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ
 Ἰσραὴλ οἱ δώδεκα λίθοι οὗτοι πῶσετάχθη-
 † ἔγκασα-σαν ἔγκασταλεχθίωαι, ὡς εἶν̄ ἔνα λίθον
 κλειδῆ-πῶς μίαν φυλὴν ἡρμοσμένον, ἐλδυσόμεθα
 ναί. ἦν τῶν πῶτόραν διαίρεσιμ, ἔῶν τῶν ἀκ-
 λουδίαν τῶν γεγνημμένων ἡδὲ τοῦ Ἰακώβ.

ἔῶν

gnoscēbāt se nō peccasse, & tūc festū celebrabāt. Quēadmodū ppheta ait: Celebra festa tua Iuda: redde vota tua: ^{ca} Abstulit Dñs tuas iniquitates. Redemit ^{ca} te è manibus hostiū tuorū. Regnabit ^{ca} Dñs in medio tui. Nō videbis vltērūs ^{ca} mala. Idcirco etiā tēpore Zacharię patris Ioānis, dū ad eū vices spectarēt, in ^{ca} Paschate, splēdidus fuit lapis. Tū em̄ ^{ca} cœpit hoc anno fungi sacerdotio. Sequēte aut̄ alius tunicā talarē sumpsit: qñ etiā tardante Zacharia in Sanctis sanctorū, anxius erat populus, ne forte gēma eos redargueret. Cæterū ipsi egresso agnoscentes, q̄ magnæ glorię visionē vidisset, valde exhilarati sunt. Nasciturus enim erat Ioannes prēnūcius Christi. quapropter etiam lamina aurea glorificata apparuit.

Qm̄ verò isti 12. lapides iussi sunt inferi in Rationale, secū dū 12. trib⁹ Israēliticas, vt vnusq̄sq̄ lapis vni tribui responderet, veniā iuxta diuisionē præcedentem ad filiorum Iacobo nato,

ΕΡΙΦΗΛΙΝΙΣ

οὗτω γὰρ ὄξιν ἀρμόδιον σιωτάτην αὐ-
τούς.

Γαῖδου Λείας Δ. Ρυβλὺ, σάριον: Συμι-
ὄν, ῥπάξιον: Λουί, σμαράγδι⊕: Ιούδας,
κὺθραξ.

Γαῖδου Βαλλᾶς Β. Η Βαλλὰ παιδίσκη
κὺ ϊραχὺλ.⊕ ἐπεὶ ὅκ ἐγικήε, δίδωσι ϊρ Ια-
κὼβ αὐτὴν γυναικα πὼς ῥ ποιῆσαι παῖ-
δας. εἰσὶ δὲ ὅτοι: Δαν, σάπφειρ⊕: Νεφθα-
λείμ, ἰακωβ.

Γαῖδου Ζελφᾶς Β. Η Ζελφὰ παιδίσκη
κὺ ϊλ Λείας, καὶ δίδωσι ϊρ Ιακὼβ γυναικα
πὼς τὸ ποιῆσαι παῖδας. εἰσὶ δὲ ὅτρι: Γὰδ,
λιγύριον: Ασηρ, ἀχάτης.

Γαῖδου Λείας Β. Ισάχαρ, ἀμείβυς⊕: Ζα-
βουλὼν, χρυσόλιθ⊕.

Γαῖδου Ραχὴλ Β. Ιωσήφ, Βηρύλιον: Βε-
νιαμὴν, ὀνύχιον.

Οὗτοι εἰσὶν οἱ ἥμεσοι μὲνοι δώδεκα λίθοι
καθ' ἑκάστην φυλὴν τῶ Ισραήλ.

Τ Η Λ Ο Σ.

rū seriē. ita em̄ cōuenit eos (filios Iacobi & lapides) idoneo ordine cōiungi.

Filij Leæ quatuor. Ruben, Sardiſ: Symeon, Topazius: Leui, Smaragdus: Iudas, Carbunculus.

Filij Bilhæ, duo. Bilha ancilla erat Rachelis. Rachel verò cū nō p̄areret, dedit eam Iacobo in vxorem, vt filios ex ea ſuſciperet: nati aut̄ ſunt ex ea: Dan, Sapphirus: Nephtali, Iaspis.

Filij Zilpæ, duo. Zilpa ancilla erat Leæ, & dedit eam Lea Iacobo in vxorem, vt ex ea filios procrearet. ſunt verò iſti: Gad, Ligyrius: Aſer, Achates.

Filij Leæ, duo: Iſaſchar, Amethyſtus: Zabulon, Chryſolithus.

Filij Rachelis, duo: Ioseph, Beryllus: Benjamin, Onychium.

Hæ ſunt 12. gemmę, vnicuiq; tribui Iſraëlis reſpondentes.

FINIS.

COROLLARIUM CONRADI GESNERI

in Epiphaniij de XII. gem-
mis libellum.

*Rationale Aaronis, Pectorale iudicij, Λό-
γρον & Λείονος, Hofen Hebraicæ: distinctū
coloribus quinque: aureo, hyacinthino, pur-
pureo, coccino, lussino.*

Sardonix in
humero.

Alter in
altero.

7. Lyncurium. Gad. Z.	8. Iehares. Afer Z.	9. Amethystus. Ifachar L.	10. Chrysolithus. Zabulon L.	11. Beryllus. Ioseph R.	12. Onyx. Beniamin R.
4. Carbunculus. Iudas I.	5. Sapphirus. Dan B.	6. Iaspis. Nephtali B.	1. Sardius. Ruben L.	2. Topazius. Symeon L.	3. Smaragdus. Leui L.
V R I M. T H V M. M I M.					

In hac

IN hac tabella proposui gemas XII. In numero, totidem Israëlitis tribubus accommodatas, iuxta Epiphanium: hoc ordine, ut prima gemma filio primogenito, hoc est, maximo natu tribuatur, ultima ultimo & minimo natu secunda secundo, & reliquæ reliquis, secundum ætatis ordinem: sicut etiam in duabus humerorum maioribus gemmis, quas Sardonyches interpretantur, dextræ quidem sena maiorum natu filiorum Israëlitis insculpta erant nomina, sinistra verò totidē minorum. Addidimus autem singulis literam maiusculam, quæ matris cuiusq; nomen indicat: L. Leæ. Z. ancillæ eius. R. Rachelis. B. Balæ, ancillæ eius.

Colores, si cui addere libeat, rotundam aut quadratam figuram in quoque spacio designet: & colores addantur, ut hîc subiecimus. I. In primi loci figura, color Sardij, id est, Carneolæ dictæ gemmæ, quæ apud aurifa-

DE XII. GEMMIS

bros & locupletiores faciliè inueni-
tur, vt & sequentiũ pleræq;. Non pos-
sunt autem verbis satis rectè describi
colores multi, qui ex rebus ipsis inspe-
ctis meliùs pingentur. In secundo
& tertio loco Topazius & Smarag-
dus vulgò non sunt. Similiter in 5,
6.8. & 12. Sapphirus, Iaspis, Achates,
& Onyx, omnibus ferè ijsdem nomi-
nibus per diuerfas linguas seruatís no-
scuntur. Et cum pleræq; plures habe-
ant species, deligi possunt, quarum e-
legantior in suo genere color est, aut
qui in eodè frequentior habetur. Pro
Onyche, *Onychel* Germanis dictus,
vel *Chalcedonius* vulgò (*Raxedonier*)
albicans pingatur. In quarto loco
pro Carbunculo, Rubinus. In septi-
mo pro Lyncurio, Succinũ aurei co-
loris. In nono Amethystus orienta-
lis apud Germanos cognominatus.
In decimo pro Chrysolitho, Hya-
cinthus vulgò dictus. nomina enim
sunt permutata. In vndecimo Be-
ryllus

ryllus est, cui figura cylindri, & color cæruleus dilutus conuenient. Decebit etiam singulas linea latiuscula aurei coloris ambiri. auro enim in Rationali inclusæ erant. Postremò cū distincta sint spacia quinque transuersa, coloribus totidē, vt in Sacris præcipiuntur, exornari poterunt: Spaciū primum siue supremum, purpureo, siue rubro cui aliquid nigri admixtum sit. Secundum, hyacinthino siue ianthino, qualis in viola Martia est, aut paulò saturatior ad cæruleum vergēs. Tertium, aureo. Quartum, puniceo siue cocci, id est, scarlati vulgò dicti colore. Quintum, byssino. est autem byssi color splendidus, auroque similis, sed dilutior. Denique gemæ ij. in utroque humero, cum Onyches sint, eodem cum duodecima gemma calore pingentur. At si quis Sardonyches interpretari malit, nigredo sit in imo, candor in medio, rubor in summo, iuxta D. Augustinum in Psalmum 86,

GEMMARVM IN RA-

tionali omniũ, nomina in diuer-
 sis linguis, secundũ diuer-
 sos interpretes.

Hebraica nomina ex Biblijs sumpsimus.

Græca, ex translatione LXX. interpretũ.

*Latina, ex diui Hieronymi interpreta-
 tione: qui LXX. interpretes sequitur: sicut &
 Philo & Iosephus ferè in Græcis.*

Sardius, *σάρδιος*. Hebræis *רובין*, à ru-
 bore sic dictus, vt videtur: vnde &
 Iudæi nostri seculi vulgò Rubinũ in-
 terpretatur: Chaldaicus interpres Bi-
 bliorum Samkan, vt Paulus Fagius an-
 notauit: cuius Commentaria in Exo-
 dum nos consulimus. Est autem ad-
 hibenda fides Lxx. interpretibus Græ-
 cis, circa nomenclaturas rerum saltẽ,
 potiùs quàm Iudæis: qui postquam à
 Deo reprobati sunt, vt cæcitate erga
 filium

filium eius, ita summa ignorantia suæ etiam linguæ vocabulorum, laborât.

Iosephus hoc loco Sardonychem interpretatur: vndecimam verò gemmam, quæ Schoham Hebraicè dicitur, onychem: cum eodè nomine maximas in humeris pontificis gemmas, Sardonyches interpretetur. tanta est inconstantia. Mihi hoc in loco Sardium verti placet. Schoham verò vndecimo loco Onychem interpretari, in humeris verò Sardonychem, nõ est absurdum: cum duæ hæ gemmæ vnus generis species sint: Sardonyx autem Onyche preciosior. quare Sardonyches [*Smaragdi, secundum LXX.*] duæ magnæ, tanquam nobilissimæ, aut lucidissimæ certè gemmæ, supra cæteras seorsim in humeris ponebantur. Ex cæteris enim vt aliquæ etiam maioris precij fortè sint, non æquè tamen splendent, aut ad eam certè magnitudinem non accedunt.

DE XII. GEMMIS

I I.

Topazius. *τοπάσιος*. Hebr. Pitdah. *פידה*. Chaldæus vertit Iarkan. Iarok quidem Hebræis virorem significat: & gemmam viridem esse dicunt: unde quidam (Iudæi) Smaragdum interpretantur. R. Ionas ait hunc lapidem Arabicè vocari Smerad. Sed potius fuerit Topazius, nomine etiam non dissimili, si primam syllabā adijcias. Epiphanius quidem Topaziū supra Carbunculū rubere scribit: ego splendere potius quàm rubere dixerim. Mirificè enim fulget: exitq; eius fulgor in colorem auro similem: & cum interdiu non facilè possit videri, quod radij Solis ei similes circūcirca resplendeant: noctu conspicitur ab his qui eam colligunt. Sed neq; virore caret: & cum succum porri fermè referat, sicut ab hoc ipso dicta prasitis gemma Theophrasto, Prasius alijs: ab hac tamen differt, quòd nō tranfluceat modò, sed etiam mirificè fulgeat. Duo e-

ius

ius genera faciunt, prasoidem, atque chrysopteron, similem chrysopraso. Videtur autem eadem & Chrysolampis Plinij: quæ pallidi coloris die est, nocturni ignei: qua ratione forsan Epiphanium aliquis defenderit, quasi ad nocturnum eius colorem respexerit.

Pas, $\rho\alpha\varsigma$, Hebræis aurum bonum & purum sonat: etsi quidam gemmas interpretatur, Psalmis 19. & 21. pro quo Cantici Salomonis quinto Mupas, $\rho\alpha\varsigma$, scribitur, ut citat Munsterus in Hebraicolatino Lexico: at Biblia ab ipso edita, eo in loco simpliciter pas, non mupas habent. inuenio & Vpas, $\rho\alpha\varsigma$, in Lexico trilingui Munsteri, ne scio quàm rectè: à quolibet autem horum Topazij nomen deduci potuit, quod aurum optimum suo colore ac splendore æmulatur. Author est Plinius circa Thebaidis Alabastrum nasci Topazium: vnde subit, corruptum esse Epiphaniij hunc locum de Topazio, $\psi\omega\delta\delta\epsilon\iota\chi\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\epsilon\lambda\alpha\beta\alpha\sigma\tau\omicron\upsilon\mu\pi\alpha\varsigma\iota\mu$, & c.

DE XII. GEMMIS

III.

Smaragdus. Hebr. Bareket, ברקת. *Σμαράγδος* Lxx. cū supra Schoham verterint Smaragdum, quam nos potius Onychem aut Sardonychem esse diximus. Symmachus Ceraunium reddidit. Chaldæus transfert Barkan. Barak quidem fulgur & fulgorem significat: qua origine inductus Fagius, cum Iudæis recentioribus carbunculum interpretatur. De Ceraunio vel Ceraunia gemma (nam & lapis est eiusdem nominis) quæ species est asteriæ, plura dicam in libro De figuris lapidum cap. 4.

III.

Carbunculus. *ἀσθραξ*. Hebraicè Nophek, vel Nophech, נפק. Rabi David Kimhi in libro Radicū dicit esse gemmam nigri coloris, vt Fagius citat: vt alius quidam, colore fusco & rutilante. Sunt qui rubinum vulgò dictū esse putent, Munsterus: hunc solū locū & Ezechielis 27. citans. Diuus He-

ronymus Comment. in Esaiam lib. 3. cap. 6. Calculus iste (inquit) qui à folis Lxx. anthrax, id est, Carbunculus est interpretatus, potest non carbonem significare vel prutham, vt pleriq; existimant: sed Anthraca, id est Carbunculum lapidem, qui ob coloris flammæ similitudinē igneus appellatur. Sic ille: sed Hebraicè legitur rizpah, נרפא. Idem ad Damasum in Epistola cuius initium, Septuaginta: Calculo, inquit, Sephora filium circumcidit, [*at hic Hebraicè legitur צור, non nophok, & silicem significat.*] & Iesus populum purgat à vitijs, & in Apocalypsi Dominus pollicetur vincens, vt accipiant calculum, & scribāt super eum nomen nouum. Videntur autem mihi & Lxx. in eo quòd anthraca trāstulerunt, idem sensisse quod cæteri. anthrax quippe quem nos Carbunculū interpretamur, genus est lapidis fulgidi atq; nitentis, quem etiam in XII. lapidibus inuenimus.

DE XII. GEMMIS

V.

Sapphirus. Σάπφειρος. Hebr. Sappir, ספיר. Esse quidem hanc Sapphirū vel ipsum Hebraicum nomen loquitur: vt non sint audiendi Iudei, qui gemmæ huic colorem rubrum aut candidum tribuunt: aliqui tamen aërei, id est, subcœrulei coloris esse rectè scribunt. Sunt qui crystallum vertant. R. Dauid Kimhi in radicibus tradit lapidem esse qui super incude non rumpatur, sed incus potius: albi & puri coloris: quæ duo Adamanti, non Sapphiro conueniunt.

VI.

Iaspis. יַאֲסָוִיס. Hebraicè Iahalom, יַחַלֹּם. Munsterus & Fagius Adamantē reddūt. De hoc Abenezra sic scribit: Magnus sapiens Hispanus dicit eum esse lapidem, qui alio nomine almas [*corruptum pro adamas*] vocetur: & frangat omnes lapides, atq; etiam bedellium [*vniones aliqui interpretantur*] perforet: à verbo halam, quod est percu-

tere, contundere, ut iud in principio
 litera adiectitia sit. In medio Ra-
 tionalis Deus ponere iussit Vrim &
 Thummim, Lxx. vertunt *ἀλήθειαν καὶ
 ἀλήθειαν*, id est, doctrinam & veritatē,
 ut quidam interpretantur. Epipha-
 nius Adamantem, sicut & Suidas in
 vocabulo *ἑφ' ὄσθ.* Non rectē tamē hūc
 in medio Sardonychum (Smaragdos
 ipsi interpretantur) collocant. Sar-
 donyches enim in humeris locaban-
 tur, Vrim & Thummim in medio Ra-
 tionalis supra ipsum cor. Porro de V-
 rim & Thummim sententias autho-
 rum multas variasq̄, recitant, Fagius
 in Commentarijs in Exodum cap. 28.
 & Munsterus in Annotationib⁹ suis.

Ego iahalom Hebræis Adamantem
 esse censeo: nam schamir Hebraica di-
 ctio, quam Ezechielis 3. & Zachariæ
 7. adamantem reddunt plerique om-
 nes, nō hunc, sed lapidem smirin Græ-
 cis dictum, ab Hebræis nimirum fa-
 ctio nomine, significare mihi videtur.

(d)

Idem nomen Germani ferè seruant,
 ein Smirgel. Cæterùm iaspidis aliud
 nomen Hebraicū infrà numero XII.
 proferemus.

VII.

Lyncurius. *Λυγκύριον*, LXX. et si co-
 dex noster perperam habet *ἀργύριον*.
 Hebraicè Leschem, *לשם*. Epiphanius,
 & secutus eum Hieronymus, eandem
 Hyacintho gemmam esse suspicatur.
 Iudæi Turcicam vulgò dictam esse pu-
 tant. Ego Lyncurium à Succino non
 differre video : & id quoq; pro gem-
 ma habitum olim, præsertim quod au-
 reo colore pellucet ac splendet, mini-
 mè dubito. Et fortè Leschem vel Le-
 sem vox, ad Glessum accedit: quo no-
 mine veteres Germanos Succinū ap-
 pellasse Plinius refert. hodie quidem
 exoleuit.

VIII.

Achates. *Αχάτης*. Hebraicè Schebo,
שבו. R. David Kimhi tradit hanc gē-
 mam ad hyacinthinum colorem de-
 clina-

clinare. Chalda⁹ vertit Torkia, תורקיא, Turcicam vulgò dictam nimirum intelligens.

IX.

Amethystus. Αμέθυστος. Hebraicè Achlamah, vel Ahalamah, אכלמה. Videtur autem Grammaticis Iudæorū derivari hoc nomen à chalom, id est, somnio: quòd qui gestat, semper somnia videat. Chaldaicè vocat̄, En eglas, ענא אגלא, id est, oculus vituli, à similitudine.

X.

Chrysolithus. χρυσόλιθος. Hebraicè Tarschisch, תרשיש. Hanc R. David Kimhi coloris cærulei facit. Videtur autem à mari, vnde provenit (inquit Fagius) nomen suum accepisse. Quare & Paraphrastes Chaldaeus trāsferit, תרשיש קרוס, Karus iama, si rectè lego. Manus eius quasi sphaerulæ aureæ, habètes inclusum Tarschisch (Tharsis, Munsterus,) Cantici 5. Sunt ex eruditissimis Rabinis, qui Hyacinthum interpre-

DE XII. GEMMIS

tentur, Munstero teste: dicentes habere formam Tckelet, תכילת: quod nomé pro colore hyacinthino seu cæruleo lanæ aut serici, semper accipi video in Sacris, nusquam autem pro gemma. Tharsis quidē alijs in locis alij interpretantur mare, portum vel nauale, insulam, Aphricam. Mihi hoc in loco Hyacinthum vertere placuerit: quoniam aliud nullum huius gemmæ Hebraicum nomen inuenimus: & habet hæc quoq; maris subcæruleum colorem: ea præsertim Hyacinthi species, quam Veneti aut violacei coloris esse legimus, & imitari sapphirum. Etsi ex nominis similitudine Tharsis, Turcicam vulgò vocatam esse aliquis cōiecerit: quæ itidē cærulei coloris est, sed prior opinio magis arridet.

X I.

Onyx, vel Onychinus vt D. Hieronymi interpretatio habet: præstat autem onychem, vel onychium voce diminutiua dicere. Septuaginta hoc in loco

Beryllium, *Βηρύλλιον*: sequente autem, & ultimo Onychium, *ὄνυχιον*, posuerunt, sicuti & Iosephus. Hebraicè legitur Schoham, שׁוֹהַם: Erant autem Schoham duo magni, etiam in humeris Epomidis, Lxx. Smaragdus verterunt, Iosephus Sardonyches, cū hoc in loco onychem vertat, lege suprā quæ in Gemmæ primæ explicatione scripsimus. Iudæus quidam Bibliorum paraphraustes, ferè ubiq; vertit בורלא, *Bur la*, quæ vox ad Beryllum accedere videtur, inquit Fagius. Phison fluuius circuit totam terram Hauilah: in qua est aurum bonum, & Bdolah, [*vel Bedolah: quod alij aliter interpretantur,*] & Schoham, Geneseos 2. Augustinus Steuchus in recognitione in Vetus Testamētum: Variatur, inquit, in hoc lapide Schoham: quem Aquila, Symmachus & Theodotion, Onychinū sunt interpretati, quos sequitur Pagninus in suo Thesauro. Septuaginta lapidem Prasimum. Schoham, inquit

DE XII. GEMMIS

Agon Hebraeus, lapis est preciosus, candidus & permixtus, (quod Onychi conuenire videtur,) vt citat Auen Ezra, se quidem ignorare professus. Vide plura superiùs de Hebraico hoc vocabulo in prima gemma.

XII.

Beryllus, vel Beryllium, Lxx. & Iosepho interpretibus. Vide proximè retro, numero XI. Hebraicum nomē est laschpneh, נשפח, quod ad laspidē Græcis & Latinis vsitatū vocabulum ita accedit, vt minimè dubitandū videatur, quin hæc verè sit Iaspis: non quæ sexto loco Iahalom Hebraicè dicitur, & Iaspis à quibusdam vertitur, cum sit Adamas.

Hæc de duodecim Gemmis Rationalis siue potius Oraculi pontificij.

Porrò Ezechielis cap. 28. in thesauris (vel in diademate) principis Tyri, ex duodecim iam dictis, nominantur nouem, in Hebraico textu: à Lxx. verò & D. Hieronymo ijdem omnes, vnà

na cum auro & argento. Et fortè ἀργύριον in textu scriptum fuit: λιγύριον verò in margine ad emendationē adscriptum, irrepfit postea in textum. in Hebraico enim auri tantum mentio fit, argenti nulla. & Exodi etiam cap. 28. ἀργύριον pro λιγύριον malè legi, iam monui.

Postremò Apocalypseos cap. 21. de Hierusalem ciuitate cœlesti sic legimus: Et lumen eius simile lapidi preciosissimo, tanquã lapidi iaspidi crystallifanti. Et habebat murum magnũ & altum, cum portis duodecim, &c. Eratq; structura muri eius ex iaspide: & ciuitas aurum purum, similis vitro puro. Et fundamentũ muri omni lapide precioso ornata. Fundamentum primum, Iaspis. Secundũ, Saphirus. Tertium, † Chalcedonius. Quartum, Smaragdus. Quintum, Sardonyx. Sextum, Sardius. Septimum, Chrysolithus. Octauum, Beryllus. Nonum, Topazius. De-

† Car-
chedo-
nius.

DE XII. GEMMIS

19, cimum, Chrysoprasus. Undecimū,
 20, Hyacinthus. Duodecimum, Ame-
 21, thystus.

Ex hisce, octo nominantur etiam
 inter duodecim gemmas Rationalis
 Aaronis: at Chalcedonius, Sardonyx,
 Chrysoprasus & Hyacinthus, hîc no-
 minati, in Rationali non inueniuntur:
 pro quibus ponuntur Carbunculus, Lyn-
 curius, Achates & Onychium. Potest
 22, autem pro Lyncurio intelligi Hyacin-
 23, thus, vti Epiphanius etiam & Hiero-
 24, nymus coniiciunt. Pro Carchedonio
 25, [*sic enim legerim καρχηδόνιου, non χαλκι-*
 26, *δώνου, vel Chalcedonius, vt nostri Codices ha-*
 27, *bent,*] Carbunculi species, Granatus
 28, vulgò dictus: pro Sardonyche, Onyx
 29, vel Onychium, cum sint congeneres,
 30, & Sardonyx è Sardio & Onyche mi-
 31, xtus. Atque ita reliquū erit vt pro Sche-
 32, bo Hebraicum nomen in Rationali,
 33, quod Achaten interpretantur, nos
 34, Chrysoprasum reddamus, gemmam
 35, multò preciosiorem, & Aaronis or-

nata

natu digniorem. Et sic ijdem duodecim vtrinque lapides fuerint.

Statueram in principio huius Corollarij, locos Sacræ scripturæ de pōtificiali Aaronis ornatu (circa Ephod siue epomidē præsertim, & Essen [Hofchen, quod & pectorale iudicij, λόγιν Ακείσεως interpretantur] siue Rationale in medio epomidis anteriore parte supra ipsam cordis sedem, duodecim gemmis distinctum) recitare ad verbum: vt habentur Exodi capitibus 28. & 39. & Leuitici cap. 8. Deinde Ezechielis 28. locum, in quo eadē ferè gemmæ nominantur: & ex nouo Testamēto Apocalypseως cap. 21. Sed cum hos locos quisq; in suis Biblijs legere possit, breuitatis causa omisi.

Deinceps verò vt angustum quod superest huius quaternionis spacium vel in Typographi gratiã expleatur, veterum quorundam loca argumento præsentī apprimè conuenientia, adscribam.

DE XII. GEMMIS

Ephodem Iosephus Antiquitatum Judaicarum libro tertio capite octavo, Græcanicæ epomidi similem facit. In huius medio (circa pectus medium) lacuna quædam relinquebatur, cui inferebatur frustū ijsdem coloribus, quibus ephodes, variegatū. Id vocabatur essen, ac si dicas Rationale: & lacunam adamussim explebat. In utroque autem humero singuli sardoniches, fibularum vice epomidem annectebant.

Ceterum de bello Iudaico libro sexto capite sexto: Epomis, inquit, thoraci similis videbatur: duabus aureis aspidum [*scutorum*] specie vinciebatur: quibus inclusi erant optimi maximiq; sardoniches. Rursus Antiquitatum libro tertio capite nono: Sardoniches, inquit, quos pontifex in humeris gestabat, mirè splendebant: is qui dextrum humerum occupabat, quoties litatum esset, tanto fulgore emisso, ut procul etiam in-

tuen-

tuentibus conspiceretur, idq; præ-
 ter naturam suam & consuetudinem:
 [quasi & aliàs fulgere soliti, sed non adeò.]
 Per duodecim verò gemmas, quas in
 in pectore pontifex insatas esseni ge-
 stat, in bello victoriam prænunciare,
 Deus solebat. nam priùs quàm exer-
 citus se moueret, tantus fulgor ex eis
 emicabat, vt toti populo facilè inno-
 tesceret, adesse Deū, opémque & au-
 xilium suum inuocantibus esse alla-
 turum. quapropter Græci, quotquot
 à religione nostra non abhorret, cum
 hoc miraculum pro compertissimo
 habeāt, ita vt negari non possit, esse-
 na vocant λόγιον, hoc est, oraculum,
 Sed desijt tam essen quàm sardonyx
 fulgorem emittere, annis ducentis au-
 tequam hæc commentaremur, irato
 Deo propter legum suarum præuari-
 cationem. Hæc ille. Plura au-
 tem de Ephod leges apud
 Suidam in vocabu-
 lo Εφῶδ.

DE XII. GEMMIS

EX COMMENTARIORVM

diui Hieronymi libro 15. in Esa-
iam cap. 54.

DE natura duodecim lapidū atq;
gemmarum non est huius tem-
poris dicere, cum & Græcorum plu-
rimi scripserint, & Latinorum: è qui-
bus duos tantū nominabo, virum
sanctæ & venerabilis memoriæ epi-
scopum Epiphanium: qui insigne no-
bis ingenij & eruditionis suę reliquit
volumen, quod inscripsit *περὶ λίθων*.
Et Plinium Secundum, &c. Cæterū
ex duodecim lapidum in Rationali
Aaronis positorum numero in qua-
tuor ordines diuiso, secundus habet
carbunculum, sapphirum & iaspidē:
qui tres itidem hoc in capite Esaïæ
54. simul nominantur. Quare de tribus
his tantū dicemus in præsentia.

Carbunculus igitur videt̄ mihi igni-
tus sermo doctrinæ, qui fugato erro-
re tenebrarum, illuminat̄ corda cre-
den-

dentiū, † & c. Porro Sapphirus qui
 ponitur in fundamentis, cœli habet
 similitudinem, & supra nos aëris. Eze
 chielis quoq; scriptura commemo
 rat: quod locus in quo thronus Dei
 sit, sapphiri habeat similitudinem, &
 gloria Domini in hoc colore confi
 stat, qui portat imaginem supercœle
 stis. Sed propugnacula vrbis Domini
 cæ, hoc est, murorum mœnia, iaspide
 roborantur: qui possunt omnem alti
 tudinem eleuantem se contra scien
 tiam Dei destruere atq; conuincere,
 & mendacium subijcere veritati. Qui
 ergo in disputando fortissimus est, &
 sanctarum scripturarum testimonijs
 roboratus, iste propugnaculum Ec
 clesiæ est. Iaspidium multa sunt gene
 ra: [*videtur hæc ex Epiphanio transtulisse,
 etsi parum bene, & in quibusdam varians:*]
 Alius est enim Smaragdi habens simi
 litudinem: qui reperitur in fontibus
 Thermodoontis fluminis, & vocatur
 N. quo omnia phantasmata fugari au

DE XII. GEMMIS

tumant. Alius viridior mari, & tin&us quasi floribus. hunc in Phrygiæ monte Ida, & in profundissimis specubus eius nasci referunt. Alium verò iuxta Iberos Hyrcanosq;, & mare Caspium reperi, & præcipuè iuxta locû Neusin. Est & alius laspis niui & spumæ marinorum fluctuum similis, & clementer quasi mixto cruore subrutilans. Hoc diximus vt vniuersas gratias spirituales in Ecclesiæ propugnaculis cognoscamus: quas qui habuerit, vanos timores fugat, & potest cû sponsa dicere: Fratruelis meus candidus & rubicundus. Portæ autem istius ciuitatis de lapide sunt crystallo: qui scalpitur varijs modis: quo lapide nihil purius est. Deniq; vehemensissimis alpium frigoribus, & inaccessis Soli speluncis, concreescere aquæ dicuntur in crystallum, & tactu quidem lapidem, vñ aquam esse, &c.

Quod ad colores, quibus vt vela templi, ita & Pontificis Epomis & Ra
tio-

tionale distinguebantur, (aureū, bys-
sinum, coccinum seu puniceum, pur-
pureum, & hyacinthinum vel ianthi-
num,) de ijs hîc quicquam adferre, an-
gustia temporis & loci excludimur.
Cui vacat & libet, legat Iosephum An-
tiquitatum 3. 8. & Philonem de vita
Mosis libro tertio: & Originem

Homilia nona in Ex-
odum.

F I N I S.

S. Iohannes apostolus

DE GEMMIS

ALIQVOT, IIS
PRÆSERTIM QV ARVM
Diuus Ioannes Apostolus in sua Apocalypsi
meminit : De alijs quoque , quarum vsus hoc
æui apud omnes percrebruit, Libri duo : Theo
logis non minùs vtiles quàm Philosophis, &
omnino felicioribus ingenijs periucundi, è non
vulgaribus vtriusque philosophiæ adytis de
prompti : authore Francisco Ruco,

Doctore medico Insu-
lano.

Editio secunda. nam prima mutila, & in-
scio authore edita fuerat.

TIGVRI M. D. LXV.

*AVTHORES IN HIS
libris citati.*

Aëtius	Ioannes Manardus
Albertus Magnus	Marbodeus poeta Gal-
Antonius Lodoicus	lus
Apuleius	Marsilius Ficinus
Aristoteles	Nicolaus Florentinus
Arnoldus à Villa noua	Numenius
Auerrois	Paulus Aegineta
D. Augustinus	Petrus Aponensis
Aulus Gellius	Petrus Crinitus
Carolus Bouillus	Plato
C. Plinius	Plotinus
Dioscorides	Rases
Galenus	Solinus
Georgius Pictorius Vil-	Theodoretus Cyrensis
lingensis	episcopus
Halyabbas	Theophrastus
Hermolaus	Thomas Aquinas
Hieronymus Hunge-	Vincentius in Speculo
stus	naturalis historiae.
Iamblichus	

LIBRI PRIMI CAPITA.

1. <i>Lapidū & Gem</i>	<i>Gemmarum pro-</i>
<i>rum generationis</i>	<i>prietates occultæ.</i>
<i>causſæ.</i>	3. <i>De ratione et cau-</i>
2. <i>Quid ſint, & vn</i>	<i>ſis viriū in Gem-</i>
<i>de vim fortiatur,</i>	<i>mis.</i>

LIBRI SECVNDI PARS

prima, De Gemmis XIII.

in D. Ioan. Apocalypſi

memoratis.

Cap. 1. <i>De Iaspidis dif-</i>	7. <i>De Chryſolitho.</i>
<i>ferētis & virib.</i>	8. <i>De Beryllo.</i>
1. <i>De Sapphiro.</i>	9. <i>De Topazio.</i>
3. <i>De Carchedonio.</i>	10. <i>De Chryſopraſo.</i>
4. <i>De Smaragdo.</i>	11. <i>De Amethyſto.</i>
5. <i>De Sardonyche.</i>	12. <i>De Hyacintho.</i>
6. <i>De Sordio.</i>	13. <i>De Margaritis.</i>

PARS II. DE CAETERIS A-

LIQUOT GEMMIS & LAPIDIBUS.

Cap. 14. <i>De Carbu-</i>	16. <i>De Achate.</i>
<i>culis.</i>	17. <i>De Aleſtorio.</i>
15. <i>De Adamante.</i>	18. <i>De Torcoide.</i>

19. De Corallio.	25. De Hematite.
20. De Corneolo.	26. De Succino.
21. De Cyaneo.	27. De fictitiarum
à veris Gemmis
differentia.
22. De Chelidonio.	
23. De Aetire.	
24. De Magnete.	

His subijciuntur:

Excerpta quædam ex Authoris Epistola apologetica, qua de figuris, quæ inscalpuntur Gemmis, agitur.

PASCHASII Balduini Canonici Phalempinensis ad Fr. Rueum Epistola erudita: qua super his duobus Ruei libris iudiciũ cõtinetur primũ: deinde de Hebraicis Gemmarum nominibus, deq; earum admiratione, usu, abusu & viribus tractatur.

DE

DE GEMMARVM
ORTV, LIBER
PRIMVS.

*De lapidum & Gemmarum genera-
tionis causis diuersis. Ca-
put I.*

Numquenq; lapidem ex altero maximè duorù elementorum, terra scilicet vel aqua, conflare apud omnes rerum naturalium peritos, tam in confessio est atque naturali rationi peruium, vt nullus, ni vel leberide cæcior, addubitarit. Porrò qui lapides non perspicui sunt, ex terrea crassioreq; quadam substãtia, humido tenaci perfusa, generationis materiam mutuati sunt. Qui verò pellucidi visuntur, ex aqua præsertim consistunt, cui subtilis quædam terrea nec obscura materies immixta est, vt & in crystal-

Non perspicuorum lapillorù causæ. Pellucidarum Gemmarù causæ.

Io ac beryllo glaciei speciem planè referentibus videre est. Quanquã & hæc intelligi velim, nõ quòd duo reliqua rerum principia, ignem dico ac aërè, ab illorum mixtura separem. Apud principes nanque philosophos complures conuenit, Omne mixtum ex quatuor elementis constare. Verum enim uerò ita quæ diximus accipienda sunt vt alterum illorum, terram nimirum vel aquã, in quouis lapide præcellere intelligas, etiam si aliter Plotinus sentire videri possit, de quo alibi fusius egimus.

Lapillorũ
caussa efficiens
duplex.

Quòd autem ad effectricem vocatam causam attinet, duplicem eam vtriusque philosophiæ principes numerarunt: altera nanque suprema, altera verò inferior. Princeps causa est Deus. Deus ipse Optimus Maximus, rerum omnium creator & seruator, in quo, cum quo, & per quem sunt omnia, & sine quo (diuo Ioanne Apostolo teste) nihil factum est. Quem & Aristoteles

teles Ens entium, supremamque vocabat intelligentiam, afferens omne opus naturæ, opus esse intelligentiæ. Illum itaque Deum, ut omnium rerum creatorem, ita singulorum primariam & simpliciter necessariam causam, ut etiam lapillorum gemmarumque, Christiani omnes norunt. Quandoquidem sapientis est oraculum: Qui viuit in æternum, creauit omnia simul: quod equidem bifariam interpretatum inuenio: Quibusdam quod dicitur simul, non ad creationis instans referentibus, verum ad instans propositi diuini, ut scilicet sit sensus, quod Dominus Deus decreuit ab æterno omnia creare.

Ita enim librum Diuo Augustino relatum, qui de mirabilibus sacre scripturæ inscribitur, habere reperio. Simul itaque Deus vniuersos lapides singulasque Gemmas creauit, dum videlicet vnica solaque sua voluntate multiformem quarumuis

FRANCISCI RVEI

specierum ac indiuiduorum diuersitatem fieri voluit: in qua voluntate vnica simplicissimaq; singula simul fecit, quæ ab eorum ortus principio per tempus dispensare non desistit. Quãuis & hîc accedere possit germanior forsan intellectus, cui philosophi cõplures & non obscuri, ipsa quoq; ratio subscribunt: scilicet quòd Deus omnia simul creauit, dum omnium formarum ac rerum futurarum rudimentum, principium ac seminarium quoddam materiæ primæ, ante generum, specierum atq; indiuiduorũ discretionem, infudit. Illa siquidem materies, diuisionis adhuc & productionis expers, moles erat quædam informis, omnium tamen formarum seminio ab ipso creatore perfusa: vnde tãdem, quando, & ijs medijs quibus supremus opifex ab æterno præscit & vult, perfecta rerum productio & foetura extimularetur. Ideoq; & hi admittunt omnia quidẽ simul esse crea-

† tandẽ ali
quando

ta, non autem simul esse facta. Confirmat & id sententiæ diuus ille Augustinus super Genesim, adserens, quod quæ à natura generantur, secundum rationes feminales in materia consistètes, producantur: quod & multo copiosius differuit tertio de Trinitate cap. 9. ut scilicet inaudias materiam in se habere, & quasi fouere cunctarum formarum rationes feminales sibi à primæua constitutione ingenitas inlitâs ve: ex quibus tandem, agentis actionem, pro modo, expertis, educantur extimulenturque formæ naturales, elementorum commixtionem essentialiter consequentes, ut & hinc quæ in potentia materiæ tantummodo inerant verè, & (ut dicunt) in actum ab agentis actione producantur. Verùm de his alibi fusius. Nunc verò hæc de principe illa causa & Gemmarum plasmatore sufficiant. Quæ tametsi cunctis sat esse queant: quia tamen pulchrum, decorum atque utile est homi-

Causæ in-
feriores se-
cundæ, vel
mediæ.

ni haud vsquequaque indocto, nosse
quibus secundis medijsq; causis, vn-
de cuncta de quibus disceptatur, ori-
ginem capessunt, non pigebit hoc lo-
ci aliarum quoque inferiorum caus-
arum commemorasse. hoc namq; pa-
cto fiet vt absolutior de his nostra sit
traditio. Quanquam enim Deus om-
nium sit causa immediata, quædam
tamen solus, & citra alicuius coagen-
tis admissionem, efficit: ideoque (vt
aiunt Theologi) eorum causa est to-
ta. Nonnunquam, sua liberalissima
bonitate, cooperantes alias secū ad-
fiscit affouetque causas, & hoc pro-
pter connexionem vniuersi: ita tamē
vt nulla alteri aduersetur. Proinde (vt
,, inquit Bonauentura libro secundo,
,, quæstione secunda, circa finem) quia
,, diuina voluntas nō cognoscitur, nec
,, ipsa ab actione excludit operatio-
,, nem causæ creatæ: nec etiam ab ea-
,, rum cognitione humanam capacita-
,, tem arcet. Ideoque bonum & peruti-
le est,

le est, sese exercere in cognitione causarum creaturarum. Ante hunc item multis seculis Pindarus asseruit, quod quicquid intra se terra occultat, & ultra cœlum positum est, homo contempletur. Nec id infructuosum putes: quoniam, diuo Paulo autore, inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta cōspiciunt, sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. Verū vnde digressi sumus, pedē referre libet. Prætermisissis itaq; nūc superioribus causis, in sequentium duorum capitum gratiam, non vulgarium philosophorum placita narraturi dicimus, quod à primario illo omnium principio, inferior humiliorque Gemmarum causa dici potest, facultas cœlestis orbis moti, ab ipso Deo transfusa, pro ipsius orbis diuersarum partium varia positione, quam astrorum periti aspectum appellant. Porro quid sit cœli orbium, planetarum, syderum ve aspectus,

Cœlū gemmarū causā efficiētis quandā habet rationem.

fitus siue configuratio, non est huius instituti: quamobrem Mathematices peritis relinquo. Hoc vnum præfatus quòd pro variorum aspectuum ratione & materiei multiiuga præparatione diuersas in subiecta hæc corpora cœlum creditur transfundere virtutes. Qua de re philosophi illi propinquiores sensibilesq; causas scrutati, cœlo ipsi extenso vim illam mineralē lapidificam tribuendam censuerunt, mediatè vel immediatè, vt dicunt, hoc est intercurrente alia causa vel non. Mediatè quidem, quòd tamen corpora cœlica loca nō rarò mutant, apparet tamen sedes eas lapidificas facultatē illam, semel ac efficacissimo cœli conatu conceptam, tam contumaciter retinere, vt lapides per multum æuum gignendo, iam dictæ potentia fidei propalàm testentur.

Hinc fieri arbitror quiddam mirabile & silentio minimè premendum. Relatum mihi iampridem est à domi-

na quadam fide digna, quòd Domina Heuerensis è Luxemburgorum illustri genere oriùda, duos habeat seruetq; hæreditarios Adamantes, qui alios crebrò, tanto naturæ miraculo, producant, vt eos quicùq; statis temporibus intueantur, *συνγενῆ*, id est cògenerem sibi prolem eniti, palàm iudicent. cuius causam, si quidem in naturæ tam raro opere nobis philosophari licebit, putauerim esse, quòd vis illa cœlestis parentibus tenaciter insinuata (quam adamantificam quis nominauerit) aërem circumfusum in aquam primum, congruamq; substantiam, demùm in Adamantem gèmmã durauerit transformaueritq;. Quod ne iustò plus admiretur quispiam, auctor est Theophrastus esse lapides qui pariant: nimirum quòd virtus illa cœlestis tenaci materiæ, vt præstruximus, semel transfusa, subiectæ contumaciùs cohæret substantiæ: quæ videlicet quò vehementioré cœli actio

Adamantes
sibi similes
parere.

nem experta est, eò pertinacius hanc retinere intelligitur.

Instrumen-
talis Gem-
marũ cau-
sa.

Vicina aut̃ & cõiuncta seu instrumentalis lapidum causa duplex annumerat̃. Vel enim calidũ quoddam est, (si ex elementis corpora substantialiter fieri statuamus:) aut caliditas, (si solas in mixtis qualitates asseruarentiamus) in materia terrea persistens, & humidũ tenax per terreæ molis tenuissimas quasq; partes diducens, digerensq; hac ratione singulorum elementorũ, terre præsertim & aque portiones tam aptè & ad amussim cõfundens atq; cõglutinans, sed & ab omni excrementosa fæce despumãs, ut pro lapidis Gemmæve forma producenda materiã ipsam rectè præparet. Aut demum ea causa frigidũ quoddã est, siue frigiditas, in aquea substantia terrestri & siccæ materiæ actionem perpressa consistens, sua constrictione (frigidi namq; est cõstringere) omnem superabundantẽ humorem ad eò exprimens,

mēs, vt etiā impendiō induret, adeoq̄
tantum eius relinquat, quantū ad de-
centem partium connexionem fit ne-
cessarium, vt & hinc inuitandę formę
materia disponatur excolaturq̄. Qua-
dere non diffitentur philosophi illi,
quòd quamuis lapilli hi à frigido coa-
luerint, à calido tamen, citra alterius
humoris appulsum, liquari contuma-
citer recusant: quod videlicet tanta
in illis humidificcisq̄ naturalis com-
mixtio, germanitas & necessitudo, vt
suo omni ex parte contrario affici re-
nuant: nec non, nisi familiaris qualita-
tis illicio affecti, ad externę qualita-
tis actionem conuiueant. Quanquā non
deesse compertū habeamus qui duo
tantū elementa recipiant: ac frigi-
dum vt à natura, ita ab omni actione
secludant, qui debile calidum
Gemmarum causam con-
stituunt: de quibus
alias.

FRANCISCI RVEI

Quid sint, & unde vim sortiantur,
 Gemmarum proprietates oc-
 culta. Cap. II.

AVtor est Galenus nono simpli-
 cium pharmacorū libro, quòd
 Gemmæ vires habeant partim secun-
 dum substantiæ totius proprietatem,
 partim secundum qualitates effectri-
 ces, hoc est manifestas: quas cum po-
 tentijs hic emanantibus ea medicinæ
 pars, quam Græci *φαρμακὸν ἔκλεκτον*, La-
 tini medicatiuam appellāt, in primis
 contemplatur. cuius considerationē
 præsens institutum non amplectitur.

Cur virtus
 occulta di-
 catur.

Porro substantiæ totius proprietatē
 philosophi vocant occultam, quòd
 substantia virium, quibus stupenda il-
 la munia absoluuntur, humanæ ratio-
 nis fugiat captum: vt ne summis qui-
 dem viris illarum aliquā penitus asse-
 qui contigerit aliter quàm multo v-
 su. Nimirum quòd omnis proprieta-
 tis vera ex methodo cognitio colli-
 genda

genda sit, ab eius causis proximis e-
 uidentibusq; quæ bifariam discrimi-
 nantur: vel enim ex mixtionis modo,
 vel ab ipsius formæ specificæ ratione.
 Porrò commixtionis modus miscibi-
 lium, mixtura & cōglutinatione per-
 ficitur, quæ exactè peruestigari huma-
 na diligentia nequeat, vel eo maximè
 nomine quòd infinita sit illorum cō-
 miscendorum proportio. Eius verò
 quæ speciem adfert formæ rationem,
 vel ideo imperscrutabilem intellige-
 re est, quòd ipsam prodire autumat,
 partim quidem (vti præstruximus) ex
 potentia materiæ, formarū rudimen-
 tis seu seminij à primæua constitu-
 tione perfusæ, partim autem (vt ma-
 gnè philosophorum illustrium turbè
 placet) ab ideis in mente diuina cōsi-
 stentibus (quas diuus Augustinus pri-
 mordiales vocat) id est, ab ipso Deo,
 hinc ab anima mundi (si Platonicis
 consentimus) & alijs inferioris ordi-
 nis calicis corporibus, in elementa

Duæ pro-
 prietatis
 causæ.

Vide illu-
 striū quo-
 rundā phi-
 losophorū
 sententiā
 de forma-
 rū origine
 & in mate-
 riam infu-
 sione.

primum influentibus: deinde & per
ea media ad formam iam pridem in se
minatam & ceu inchoatam (tanquã
scilicet mentis alicuius & voluntatis
diuinæ ministris) disponentibus: Cu-
ius præparationis absolutam confide-
rationem, humana etiam quantũvis
diligens aut sublimis sagacitas nõ asse-
quatur. Cum itaq; reconditarum illa-
rum facultatum causæ humano sen-
su nequeant prehendi, nemini dubiũ
esse suspicor, quin omnibus peruiũ,
quòd nulla illarum proprietatum ra-
tionabili, hoc est, per rationem huma-
nam deducto inuentoq; experimen-
to, sed casuali duntaxat euentu com-
perta explorataq; dici possit: vel om-
nino aliquo reuelationis modo, vti
per somnia nonnunquã legimus con-
tigisse. Quo modo scitũ est syluestris
rosæ radicem aduersus canis rabidi
morsum, aquæ pauorẽ omnisq; po-
tus metũ & graue fastidium adferen-
tem, præstare. Matre scilicet, cuius fi-
lius

lius in Lacetania Hispaniæ finitimæ
 belligerans, morsus periclitabatur, per
 somnum (visa in fruteto illius radice
 sibi suauiter applaudente) præmoni-
 ta: quam & deinde qua potuit diligē-
 tia filio misit, ex lacte potandam, filiū
 obsecrās vt religioni parens matri ob-
 secundaret biberetq̄. Quo vnico sim-
 pliciq̄ remedio, miles ille præter om-
 nem expectationem seruatus, occa-
 sionem præbuit cognoscendæ eius ra-
 dicis occultæ contra illum affectum
 facultatis. Est igitur mixti latens oc-
 cultæ proprietatis, facultas quædam
 † propter ea, vnde ipsum essentialiter
 consistit, insita: perq̄ priuatas opera-
 tiones, multo vsu periculose solo, vel
 aliqua reuelatione, citra rationem co-
 gnita. Quod demū mixtionis ac cō-
 glutinationis meminimus, illud obi-
 ter lucidioris doctrinæ gratia his quo-
 que cōnectere libet (forsitan em̄ tan-
 te diuersitatis occasionē scisciteris ac
 libeter audias) quod tam discrepatis

Quid mix-
 ti recōdi-
 ta proprie-
 tas.

† per

mixturæ & coaptationis causam philo-
 sophi sunt arbitrati esse, vim quan-
 dam cœlestem subiectæ materiæ par-
 tes, varias licet, pro sua virtute permi-
 scentem: adeoq̄, vel vario huius per-
 mixtionis tenore, eam materiam ad
 nouam formam decenter apparentē,
 in quam tandem ad amulsim disposi-
 tam & excultam mirificæ illæ trans-
 funduntur virtutes, formas consequē-
 tes specificas. Porrò hac dicendi con-
 sequutione eò tandē deuenimus, vn-
 de earum quæ in Gemmis sunt pro-
 prietatium facultatumq̄ reconditarū
 causæ, quas antè præstruximus, no-
 bis sese vltro ac præter expectationē
 diligentius perscrutandæ, ac in con-
 spectum reuocandæ, insinuent. Cele-
 bris est itaq̄ philosophorum senten-
 tia, quòd omnis causarum turba ab
 vna eademq̄ principe pendet, duci-
 tur atq̄ conseruatur: ad quam & pro-
 pter quam, ceu ad communem om-
 nium finem causæ omnes sua munia tan-

Omnium
 causarum
 vnica prin-
 ceps.

tanquam communi quodam & insito consensu dirigunt: Deinde & omnia fieri de super à summo bono, hoc est, Deo ipso: eademq; esse & optima & ordinatissima. Proinde non irēt inficias, Gemmas & earū virtutes à Domino Deo esse, eumq; etiam solum cunctorum causam dici posse verā, alias autem causas improprie & ceu per analogiam nominari non diffiterentur. Veruntamen quanquam philosophis illis cognitum id & optime perspectum esset, nihilo tamē magis conquieuit mira infatigabilisq; illorum aviditas discendi, & in suis operibus creatorem admirandi contemplandiq; desiderium. Quinimò insito quodam cœlesti ardore vigoreq; ad propinquiores rerum causas, ceu videlicet primæ illi ac veræ utcunq; instrumentarias, animorum suorum penè diuinam atq; perspicacissimam subtilitatem intenderunt. Hinc itaque, cum bono, mentem, hoc est, pri-

mam sapiētiam, quam & boni verbū
 illorum quidam nominant: & cum
 mente, intellectū, totū vtrūq; mundū
 † sensibilē (intelligibilem dico & tyvix) statuere
 sunt opinati. Quū verò bonū ipsum,
 mentem & intellectum vnū quid esse,
 ac vnica simplicissimaq; substātia p̄si-
 stere adstruunt, vnicum esse rerum o-
 mnium & singularum principiū pro-
 fitentur, semper omnib⁹ adstans, cun-
 cta fouens, viuificans, excitans, com-
 plens & roborans. De quo sacer ille
 Orpheus ita cecinit:

Cuncta fouēs, atq; ipse ferēs super omnia sese.

Hinc & diuinus ipse Plato diuino
 Sole collustratus ita in Sophista ait:
 » Animalia cūcta mortalia plantasq;
 » & quæcūq; terra ex seminibus radi-
 » cibus ve nascuntur, & quæcūq; ina-
 » nimata in terra consistunt, siue lique-
 » fieri possint siue non, nunquid ab a-
 » lio quodam opifice fabricata quàm à
 » Deo facta esse, cum prius nō fuissent,
 » dicimus? An multorū doctrinā sermo
 nesq;

nesq; sectabimur dicentium ista, natura ipsa, gigni à causa quadam fortuita sine mente hæc agente: vel cum ratione potius scientiaq; diuina, quæ ab ipso Deo sit orta? Nos enim uero Christiana fide ac veritate edocti, primum hoc rerû omnium principium, singulari substantia, & tribus personis, conformi, simplicissimaq; voluntate, vnitatem, maiestatem, æqualitatem, ac omnipotentiam cõprehendimus & ueneramur, Patremq; uocamus, quẽ illi bonum simpliciter: Filium & uerbum patris, nos: mentem, primamq; sapientiam, illi. Spiritum quoq; sanctum nos appellamus, quem illorû diuiniore boni intellectum & amorem nuncupant, uel animam cuncta uiuificantem & animantem alij. De quo Plotinus libro de intellectu ca. 2. ita inquit: Quis nã est potissimum qui tradit, animo sapientiam? hic pfectò necessario est intellectus: Intellectus (inquam) qui non aliàs quidem intellectus sit, aliàs uerò expers

Vide egregiam de Deo Plotini sententiam.

„ intelligentiæ: sed verus potiùs intelle
 „ ctus, qui hanc ob caussam seipso sit
 „ pulcher. Sed nūquid in hoc velut pri-
 „ mo, nobis est quiescendum, an poti-
 „ ùs super mentem quoque progredi-
 „ endum? nempe mens ipsa nobis in al-
 „ tum progredientibus prior occurrit
 „ quàm principium omnium primum,
 „ quasi in ipsius boni vestibulo consti-
 „ tuta, omnia in seipso nunciàs & signi-
 „ ficans, velut quædam ipsius boni fi-
 „ gura. Deinde & eiusdem libri cap.
 „ 3. Eadem quoq; (inquit) transferēs ad
 „ vniuersum, in eo similiter perueniet
 „ ad intellectum, cognoscens eum effe-
 „ ctorem reuera totiusq; artificem. ha-
 „ ctenus Plotinus. Porrò in intellectu
 „ mundum quendam intelligibilem ha-
 „ beri voluerunt, hoc est omnium rerū,
 „ idearum plenitudinem, sed & in men-
 „ te omnium iuxta & singularum cre-
 „ andarum, gignendarum ac producen-
 „ darum, id est, futurarum rerum ideas,
 „ æterna, simplici congenearq; substan-
 „ tia,

tia, solis relativiis rationibus abinuicē dispescitas, persistere intellexerūt. Eademq; ideas principes esse rerū omnium causas arbitrati sunt, ab eisq; ceu quosdam actus, pendere & esse animas omnes intellectuales, intelligētias, corpora cœlestia, & quicquid in inferiori hoc mundo est vspiam. Proinde proximam creati mundi causam, item & cunctarum proprietatū, mēti & intellectui, hoc est verbo Dei & spiritui sancto detulerunt: quam ne ipsum quidem bonum ab hac creatione separarint, vt ex locis iam iam citatis & alijs non raris philosophorum autoritatibus patere liquidō potest: quemadmodum sacras etiam literas legere est Deo patri per verbum & in spiritu sancto, tanquam vni principio mundi creationem tribuere. Qui fecisti (inquit Sapientia) omnia verbo tuo: & Psaltes, Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Verum

Ideæ quid
sint.

Diuinæ I-
deæ, id est,
Deus ipse,
omniū re-
rum causa
Princeps.

enimvero omnibus exploratū velim,
Ideas illas in mente diuina nihil esse
ab ipsa Dei substantia & præsciencia,
id est omnium præcognitione & vo-
luntate æterna, discretum. Quem, in-
quam, Deum certum est non tantum
singulorū generū, verumetiam specie-
rum ac indiuiduorū omniū exactissi-
mam propriissimamq; & constituere
& ab æterno præscire substantiā, com-
positionē, formam ac vires tum pro-
prias tum communes, & si quid præ-
terea illis insit. Vt & hinc accipias di-
uinas illas Ideas cuiusuis speciei ac in-
diuidui principes esse causas: nō mo-
dò quod sint, verumetiam cuiusq; ea-
rum potestatis tam communis quàm
propriæ. Cui & id mihi pulchrè arri-
dere videtur quod plerisq; philoso-
phis placere inuenio: Nempe q; virtu-
tibus certis, id est, certam stabilemq;
rationem habentibus, non fortuitis,
sed efficacibus, potentibus, indefici-
entibus, nihil frustra inuanūq; ex sese

molientibus, moueantur vires in rerū
 natura consistentes, sed de his in alio
 nostro opere fusiùs ac synceriùs dijs De anima
mūdi secū
dum philo
sophos ple
rosq;
 fauentibus disseremus. Porrò à men-
 te ipsa & intellectu illorū plurimi vo-
 lunt effusam creatam ve animam vnā
 intellectualem, vniuerso orbi cōmu-
 nem, quam idcirco mundi animā vo-
 cant. Eandemq; sub mente illa mun-
 di regina rectoricē ve, toti mundo pre-
 esse, atq; per eum totum diffundi: vt
 scilicet tanquam primæ illi causæ mi-
 nistrās, cuncta per eam & sub eius im-
 perio moueret, cogeret, foueret, mo-
 deraret, efficeret, primariæ illius cau-
 sæ, Dei videlicet ipsius, præcepto pa-
 rens obsecundansq;. Quapropter &
 in animam illam mentem impressisse
 senserunt rerum omnium primarias
 principēsque rationes seminales, tan-
 tum ab Ideis diuinis nobilitate dissi-
 tas, quantum ignobiliori subiecto ad
 obsequium infusæ hærent. Quas for-
 sitan intellexerit quispiam rationem

esse omnium producendarum rerū,
 ac mediorum, quibus Deus ipse eas
 producere ac proferre voluerit con-
 stitueritq̃, cum facultate quā media
 illa promouere ipsa possit anima: si
 tamen similis quædam anima pio a-
 lio qui Christiano admitti debeat. Ve-
 rum philosophorum quorundā pla-
 cita narramus, non approbamus. Illā
 præterea animam sentiunt per omnia
 in omnibus diffundi: & omnia menti
 obedientem, eiq̃ ministrantem pro-
 mouere ac vegetare, vt & hinc nō ab
 re dici possit instrumentum primum
 eorum quæ Deus ordinato commu-
 niq̃ euentu, hoc est, secundum natu-
 ram efficit: qua de re hanc animam à
 mente & intellectu primam vitā nun-
 cuparunt. Cui quoq̃ mentem, substā-
 tiam ac rationem: intellectum ve-
 rò vt esset intellectualis, impartiuisse
 in literis fecerunt. Eam deniq̃ per om-
 nia flatum spirare vitalem spiritua-
 lem q̃ prodiderunt, dum suo scilicet
 spi-

Spiritus
 mundi phi-
 losophis
 quid.

spiritu per omnia penetrans omnia videt, tangit sentitq̄: & id quidē modo quodam suo, nostris sensibus longè impari, incognito & multis nominibus discriminato. quo deniq̄ vnico flatu spirituq̄, actu lucido, vi calido & omnis generationis fomite: ceu scilicet interioris vitæ quadam propagine, atq̄ veriùs tanquam diuinæ virtutis vehiculo, semper vbiq̄ pullulare animam illam vniuersalem mundi existimarunt: quam & forsitan intellexerūt sub Deo ipso, principium esse intrinsecum, quo formarū in materia rationes seminales ad sui scaturiginem promotionemq̄ moueātur ac emergant. Sed hæc missa fiant. Discaueo nanq̄, longiùs me fortassis

† palatum, vela ventis præmaturè con-

cedere. iam itaq̄ quæ diximus paucis perstringentes addamus, Deum Opt. Max. † prudentiss. omnipotentē, summum deniq̄ bonum, † elementi plurimum ac liberalissimam suam bonitate, re-

† teuagarū
Cuneta &
à Deo & ad
Deū ex or-
dine cōsti-
tuta sunt.
† sapiētissi-
mum,
† clemētia
plurima,

bus cunctis pro sola sua volūtate, har-
 moniam, concentum ordinemq; & à
 se & ad sese præstituisse: quem stabilē
 ac incōcūsum eatenus esse vult, qua-
 tenus aliter non disponere decreuit.
 Harmonico præterea illo consensu,
 sibi omnium creatori ministrare vo-
 luit: primum quidem (quòd ad hunc
 materialem inferioremq; mundū spe-
 ciat) secundum philosophos illos, i-
 psam mundi animam ac eius spiritū:
 deinde cœlum ipsum extensum orbi-
 bus, figuris, astris maximis, planetis,
 stellis & luminibus consistens: Illam
 itaq; animam, hoc quoq; cœlū, prin-
 cipij causæq; sub cœlo formatarum
 generatarumq; rerum & transfusarū
 proprietatū rationē quandam inij-
 se, ideo philosophi illi putarūt, quòd
 ad mundi dispensationē, tametsi non
 ex necessitate, vberima tamē Dei bo-
 nitate, quadatenus admittuntur.
 Quod & Auicennas ipse in suis Me-
 taphysicis sensisse videtur: Quæcun-
 que

que (inquit) hîc fiunt, oportet præ-
 existere in motibus & conceptioni-
 bus stellarum & orbium. Ab ijs enim
 ipsa etiam elementa, nonnunquam &
 artes quædam, similiter & res artifici-
 osæ accidentaliter saltem vel externæ
 causæ quandam sibi denominationē
 vendicant. Placet itaq; philosophis
 illis formam & ex ea vim occultā om-
 nis mixti esse, primum quidem ab I-
 deis illis diuinis, id est, à Deo ipso om-
 nium creatore & plasmatore, mini-
 strantibus ei anima mundi (si Platoni-
 cis consentimus adferimus ve) dein-
 de & ipsis orbibus cœlicisq; corpori-
 bus, planetis, syderibus, figuris, lumi-
 nibus, & si quid præterea cœlo exten-
 so similis rationis insit: post hæc & e-
 lemētorum temperaturis cœlicis in-
 fluxibus affectis, causis inquam præ-
 parantibus, & materiam ad nouā for-
 mam coaptantibus. Habent itaq; (iu-
 xta philosophorum illorum sensum)
 virtutes illæ reconditæ suā originē ab

Proprieta-
 tum occultarum cau-
 sæ vnde
 sint.

expressis specificis determinatisque formis, à cœlo tamen materiali per vires præparatorias, in archetypo per Ideas ac formas exemplares, quæ omnes causæ ad cuiusvis rei generationem absolutam (quòd ad communẽ ordinatamq; Dei constitutionẽ pertinet) conuenire illis videntur. Vnde tandem id esse verum commonstratur, quod iamiam dicebamus, quòd Deus scilicet rebus omnibus pro libera sua voluntate, altissima ac præstabilissima bonitate, harmoniã, concentum & ordinẽ à se & ad sese quendam instituit, indeq; rerum omnium cum prima causa, Deo ipso, sympathia, connexio, correspondentia consensûsve, Diuinum de singulis decretum naturã sequens, non ineptè statuatur: hoc est, vt omnes vires creaturis rebusq; artificiosis insitas, à Deo ipso (qui omnium est actus primus, & actionis omnis principium creaturis impermiscibile) ministrantibus eis iã dictis

dictis causis, quæ ideo secundæ vocantur, pèdere ac esse intelligas. Qui tamen pro libera & omnipotenti sua voluntate (omissis quandoq; ijs quorum meminimus medijs ac ministris) immediatè ex seipso ea facit q̄ vult, quibus quoq; miraculis nomen est. Cæterùm ex his luce meridiana clariùs patere mihi persuasi, diuersos in rebus effectus pendere non solùm à materiæ varia alteratione seu præparatione, sed à diuerso cœli afflatu, maximè autem à discriminatis formis: discrimine, inquam, nõ solùm speciem consequente, sed & cuius individuo proprio: Tametsi materiæ apparatus rebus gignendis ac perficiendis non obscuri esse momèti certum sit. Quæ ratione videre est individua eiusdem etiam speciei, alia alijs etiam esse clariora, vel viribus ignobiliora, pro videlicet symmetria; puritate vel confusione eorum substantiæ. Nemini nã quererem naturalium gnaro dubiũ

Effectuum
varietas est
partim ex
materiæ
præparati
one, partim
à cœlo.

FRANCISCI RVEI

esse suspicor, coëlicos influxus impediri posse vel omnino minui, propter ineptitudinem materierû in quas suas exercerent potentias. Cui & illud subscribit Virgilianum:

*Ignæus est ollis vigor & cœlestis origo,
Seminibus quantum non noxia corpora
tardant.*

Cui etiam pulchrè & id Platonicum adstipulatur, secundum merita materiæ infunduntur vires cœlestes. Proinde ex cunctis his diuinioribus meditatis, multis nominibus claret Democriti illius extollenda multum sententia, qua dijs, id est diuinis virtutibus omnia esse plena, constanter asseuerabat. Is siquidem cœlestium vires cum inferioris huius mundi generum, specierum ac indiuiduorum naturis ac proprietatibus conferens: sed & eorum cum superioribus, maximè verò cum bono ipso, connexionem perpendens, à summo ipso bono singula & esse, & propriorum munio-
rum

Democriti
egregia sen-
tentia.

rum exercendorum potestatem adipisci doctus, in ijs ipsis Dei vires adeo que Deum ipsum clarere cernebat. Quas virtutes nonnulli diuinas illices vel idcirco appellarunt, quod contemplantium animos ad Deum alliciant tam insignem opificem, vel quod potentia illa diuina omnem in omnibus promoueat functionem, quod & Ouid. persensisse videtur hoc carmine:

Est Deus in nobis agitante calefcimus illo,

Impetus hic sacra semina mentis habet.

Porro, nescio quo tandem suggerente Mercurio, a proposito scopo delapsus quodammodo forsitan videbor: præstat itaque eò recurrere vnde discessi. Inchoatam tamen iam dudum hanc disputationem in medium comuneque theatrum adductam, prius libet absoluere. Quædam enim digitulo tantum tetigimus que dilucidiori enodatione egere fortassis videbunt, quam sic accipias velim. Vulgata multum est

Aristotelis sententia, quod necesse sit mundum hunc contiguum esse superioribus latioribus, hoc est cœlo extenso, ut inde vis omnis illius gubernetur, ut & hinc plurimis creditum conspiciam quod cœlum omnium gignendorum sit causa effectiva. Quapropter ut pro philosophorum celeberrimorum tantum non diuinis meditatis rem hanc omnem explicemus, operæ precium facturus videbor, si his quoque adijciam duplex philosophis sublimioribus esse cœlum, primarium videlicet & princeps, cœlum cœlorum, quod & spirituale à quibusdam nuncupatur: idemque illis esse intelligitur, atque anima illa mundi, quæ ascita sibi quadam simplici plurimum, sed congenea consentaneâve substantia, spiritus euadit per omnia diffusibilis, omnium post Deum ipsum & ab eo functionum primum ministerium. Neque desunt qui syncerius existimant cœlum illud esse in mente diuina ceu omnium

Cœlū duplex.

omnium rerum prototypum, quam & intelligentias quasdam esse creatas cœlo extenso mouendo atq; dirigendo non inficientur. Quod & diuus ille Augustinus sentire videtur super Genesim dicens, quòd Deus sic mundum ordinauit, vt spiritum omni creaturæ præficeret. Cui etiam sub scribere videtur Bonauentura lib. 2. dist. 14. quæst. 2. Art. 3. his verbis: Sicut congruū est angelos deputari ad ministerium hominum, sic etiam congruum est ipsos deputari ad motum & regimen cœlorum, cum in hoc ministerio homini viatori & diuinæ subseruiant maiestati. Et hæc positio est magistrorum tam in theologia quàm in philosophia: quia concors pietati & fidei & rationi plurimum esse videtur. Hæc ille. Alterum cœlum velut prioris vmbra[m] quandam & instrumentum statuunt, & in eo spha[er]as situ disponi pro earum excellentia, naturis & viribus senserunt. Quas om-

Cœlum al
terum.

nes & vicissim singulas ad primã cõmunemq; mundi illam animam, verius autem ad spiritualem illam intelligentiam:& hinc ad Deum ipsum, ineffabili quodam ac obsequentissimo consensu cõspirare sunt arbitrati. Itẽ signa, planetas, fydera, & quicquid præterea in cœlo hoc extenso constitutum est, vti superioribus seruire, ita inferioribus & submissis potẽtias suas transfundere, vt & hinc sub terra quædam quasi cœlica gigni cernere sit: dum videlicet corpora illa cœlestia proprijs lumine, radijs ac viribus, id est afflatibus, materiam formarum avidissimam dispumant contemperantq;, & in ea seminariam introducẽdæ formæ rationẽ ad sui propagationem extimulant, atq; ad formæ susceptionem plasmatori ritè præparant. Sicuti nanq; hæc, illa, virtute præcellunt, nobilitate ac situ: ita & in inferiora vires suas, ipsa trãsfundere superiora præstabilioraq;, vniuersi ordo poscere

fcere videtur, & benignitas creatoris voluisse perfpicitur. Nimirum vt qua ratione est mouens aliquod non mobile, fimiliter & alterans fit quoddam non alterabile, ijsdem dico qualitibus. Neq; enim quòd varios afflât influxus, est (vt pleriq; putarunt) q; qualitatis diuerfæ participes sint, fed q; illa viribus à creatore donata sint multijugis. Quum nanq; instituta sint incorruptibilia illa cœleftia vt vegetēt, regant, & sub creatore tueantur adferantq; infima hæc, multimodæ transformationi obnoxia, æquū fuit vt multiformes eis impartirentur virtutes, quibus fcilicet iuuent extimulentq; fubiectæ naturæ vim: non profectò vt fibi fimile quicquã producant, fed vt Deo pareāt atq; fubminiftrēt. Quod reuera præftare cœlica corpora philofophari putarunt cùm vi luminis, tum virtutibus proprijs speciē totam cōfequentibus, p; radios lumēq; in inferiora hæc demiffis. Dū fcilicet cœli

corum corporum radij ad terrã (quæ
 ceu punctum ac centrum ad cœli am-
 bitum & capacitatẽ existimatur) trã-
 missi, assumpta etiã nũ forsitãn qua-
 dam tenuiori & sibi consentanea ele-
 mentorũ, per quæ penetrant, substan-
 tiã, arctantur: proindeq; densiores ef-
 fecti & potentiores, materiam ritè &
 ad portionem æquant coaptantq;, &
 præinfusas in eam seminales rationes
 ad actum inuitant, donec ad formam
 tandem materia illa ad amussim, hoc
 est pro diuinæ ideæ ratione, dispona-
 tur, vt & hinc non paucis sensualibus
 philosophis (vti præscripsimus) visũ
 fit atq; receptum, cœlum illud exten-
 sum cunctorum quæ hoc in inferiori
 mundo generantur causam esse effe-
 cticem: quod tam rationi profectò
 alienum est, quàm si instrumentum,
 non autem artificis intelligentiam, o-
 peris alicuius formã artificialem. effi-
 cere putarent. Quamobrem vt cælica
 illa corpora ministratoriæ, vel si ma-

uis instrumētariæ, causæ speciē quādam à Deo inijsse eorum quæ stata naturæ consuetudine producuntur, primoribus illis & ferè diuinis philosophi iudicentur, nunquam tamen veræ, hoc est creatricis aut plasmaticis causæ rationem illis concesserint.

Cæterum pro Christiana nostra veracibus philosophia hoc loci non pigebit subnectere verba diui illius Augustini, summi profectò & diuini philosophi & doctoris nomen meriti, quibus Deum formarum omnium specificarum & proprietatum singularum autorem esse & causam veram principemque propalàm testatur: Inuisibiliū (inquit) seminum creator, ipse creator est omnium rerum, quoniam quæcunque nascendo ad oculos nostros exeunt, ex occultis seminibus accipiunt progrediendi primordia: & incrementa debitæ magnitudinis, distinctionemque formarum ab originalibus tanquam regulis sumunt. Et mox

77 subdit: Itaq; apostolus Paulus discer-
 78 nens interiùs Deum creantē atq; for-
 79 mantem, ab operibus creaturæ quæ
 80 admouētur extrinsecus, & de agricul-
 81 tura similitudinem assumens, ait: Ego
 82 plantaui, Apollo rigauit, sed Deus in-
 83 crementum dedit. Hactenus Augu-
 84 stinus. Atqui pro huius capitis su-
 85 premanu subnectendū duximus,
 86 quòd proprietatis effectus bifariam
 87 discriminatur: aut nanq; utilis est, aut
 88 nocuus. Utilis censetur quo homini
 89 quippiam inuitatur adfertur ve emo-
 90 lumentum, vt (verbi gratia) eius functio-
 91 nes aut vires conferuet, vegetet, robo-
 92 ret, reparet, absoluat, & ab internecio-
 93 ne vindicet: Vel etiam ad meliorē fa-
 94 cilioremq; vitam quicquam adferat
 95 utilitatis. Nocuus autem huic ex dia-
 96 metro contrarius iudicatur. Deinde
 97 utilis inutilisve dicitur proprietates vel
 98 toti corpori, vel priuatim cuidā par-
 99 ti. Toti siquidē corpori venenato, sin-
 100 gulis itē sigillatim eius particulis, the-

Proprieta-
 eis utilis ef-
 fectus.

Inutilis p-
 prietas.

riaca

riaca exvfu est. ſpeciatiſſimè verò Hyacinthus, Granatus, Margaritæ, Aurū, Proprietatum variæ differentiarum. cor ſedesq; virtutū: Corallium autem & Achates ſtomachū & ventrē ſolantur, & à noxijs cauſis aſſerunt. Simili modo Napelli vis deleteria toti iuxta ac ſingulis quibuſq; partibus inimica cognoſcit. Ceterum proprietatū quæ ab aduerſis defendūt, quædā hoc moliantur noxiū, ad ſe primū quidē conuellendo, deinde immutādo. Quæ ratione Amethyſtus vmbilico admotus vini vaporē cū primis allicit, & Scammoniū bilem reuellit. Alia verò quod flagitioſum eſt deturbant, ac tandem propellūt, veluti iā dictæ theriacæ cū alijs medicamentis aduerſus venena valentiſſimis cōtingit, quod & Smaragdo, lapidi Cyaneo & alijs nōnullis familiare eſſe perpetuo euentu cōſpicit. Alia deniq; præſentē eſſe vel imminuere cauſam aduerſam certo iudicio cōmonſtrāt, vti Electro atq; Adamanti corā toxico madere cōtingit

& Torchois vel findi vel omnino ruinam aut maculam quandam efferre dicitur appetente periculo. Eorū rursus quæ viribus occultis nitunt, quædam ad actionem corporis extimulatione egent, quemadmodum pleraque pharmaca in actum (vt phycis vulgatum sermonē vsurpemus) reduci necessum est, priusquā ad opus propriū emergant. Alia verò citra omnē à corpore immutationem propria munia exercent, quibus exercendis sola debita applicatione opus est, quòd scilicet vires suas actu, vel habitu saltem solam accidentalem potentiam constituyente nacta sunt: ideoque sola egēt conuenienti ad obiectum admotione, vtque impediens nullum adsit. Quæ de causa Coralliū etiam si stomacho diutius adhæreat, nihil à corpore detrimenti admittit: pariter nec Sapphirus anthracem sanando vires vel tantillo perdit, quanquàm & id ei quidā falsò adscribant.

De ratione & causis virium in Gem-
mis. Cap. III.

Cognitionem certè non obscu-
ram ea quæ huic capiti inseren-
da sunt, cum ijs quæ nouissimè disse-
ruimus habere videtur. vtriusq; enim
capitis idem ferè obiectum, eadè pe-
nè ratio, idem propemodum argumẽ-
tũ, vt & hîc quoq; bonam eorũ quæ
præstruximus partem adiectam intel-
ligi velim: quam & adiecissẽm profe-
ctò nisi prolixitatis nimix̄ *ἢ τὸ τοῦτο λε-
γίας*, id est, repetitionis accersit metus
fuisse. Institutum itaq; adgressi dici-
mus præclaras multũ in Gemmis ex-
cellere virtutes. Ideoq; & in magna il-
las antiquitũs fuisse maiestate tã con-
spicuum est, vt eum nihilo consultiũs
facturum existimem, qui illarum di-
gnitatem multis encomijs commen-
dare niteretur, quàm qui solis lumen
leuiculo quopiam fulgore clarius ef-
ficere, aut luxuriantibus aliquot (lon

gè tamen imparibus) pictorum more coloribus illud assequi conetur. Sed enim tantarum virtutū tamq̄ verè stupendorum muniōrū causas persequi non omnibus ex æquo facile fuerit. Qua de re, paucis libet de illarū potētiarū ratione quædam recensere, non floccipendenda. fuerūt enim qui Gēmas viuere, & à sua anima speciales adeoq̄ ferè diuinas functiones exercere crediderunt, quorū iudicium receptū hactenus nō est. Aliter Alexander ille Græcus sensit, nanc̄ quod illarum proprietates elementis vnde cōstituuntur referuntur acceptæ, nimirum quòd hæ in mixto alia adant opera quàm extra ipsum, in quo qualitatē elementalem, id est, innatū temperamentum, tanquam instrumentū ad opus moueri ratus est. Cuius sententia, etiam si plerisq̄ placeat, multis tamen nō mediocribus philosophis vel ideo absurditatis expostulatur, quòd instrumentariæ tantū causæ

recor-

Alexandri
Græci opi
nio.

Tempera-
mētū, cau-
sa instru-
mentaria.

recordatus, effectricem, quæ princeps est, prætermisisse videri potest, quam peruestigare præsentis est negocij. Hermes autem ille Trismegistus Cœlum Gemmis occultas proprietates trãsfundere perhibet: è quo gignendorum seu producendorum omnium facultates tam singulares quàm vulgares in hæc inferiora transmitti non dubitavit asseuerare, duplici (vt inquit) modo. Aut videlicet nobiliter & ex amussi, quoties materia in quam cœlum vim suã exercet, eius orbis ac luminis quandã speciẽ seu cognationẽ refert: ad quã scilicet quo propiùs accesserit gignẽdus lapillus, in hunc feliciùs ac abundantius propter materiæ symmetriam, connexionẽ, atq; consensum, cœlũ fuisse operatum intelligãt. Sed & ideo multa admiratione dignas Gẽmis esse proprietates inditas asserit, quòd lumine & perspicuitate cœlo quadantenus patientiores demonstratã, eius actionẽ

Princeps
causa.

Hermetis
de Gẽmarum
viribus
sensus.

FRANCISCI RVEI

perfectiùs admiserunt conceperuntq̃.
 Vnde scilicet tandem hominis spiri-
 tus affecti specificis pateant Gemma-
 rum proprietatibus, qua ratione To-
 pazium, Carbunculum, Adamãtem,
 occultis gratiarũ proprietatibus præ-
 ditas esse confirmant viri non pauci
 nec incelebres, vt non deuoratis tan-
 tum, sed & etiam gestatis suas ædere li-
 ceat cœlicas potentias: primum qui-
 dem in hominis spiritus, demũ in hu-
 mores & solidiores eius partes, qui-
 bus à peste ac venenis defendant. Sed
 enim à cœlo hoc ipsum, quicquid re-
 condita vi possunt, Gemmas accepisse,
 vel hoc argumento confirmant, q̃
 magnos parua mole mirificosq̃ pro-
 moant effectus. Nulli nanq̃ elemento
 cõcessum volunt paruo corpore plu-
 rimum subito præstare, vt nec ignem
 pusillum magnam vnico impetu li-
 gnorum congeriem vrere, vel aquæ
 pauxillum terræ plurimum perfunde-
 re. Quæ verò cœlica vi nituntur, ex
 haud

A cœlo ef-
 se Gemma-
 rum vires
 ostendit.

haud multa materia (ceu scilicet vim
eam in nō magnoperè reluctantiā ob
iecta, facili opera, diffundant) admira
tione etiamnum dignas suas functio
nes absoluunt. Nimirum quòd con
trarijs aduersantibusve causis non a
gunt, & à validissima cœlesti poten
tia in actionē extimulantur. Quo mo
do (vt physiologis quibusdam non
vulgaribus placet) Coralliū, Carche
donius, Chrysolithusq; Gemmæ, ab
Ioue præsertim ac Venere id sunt in
deptæ virtutis quo ab atræ bilis me
lancholiæ ve symptomatis vel feren
tem adferere valeant. Deinde & Mer
curio Achaten sacrâ perhibent, ideò
que & facundiam inuitare, & homi
ni contra venena amuletum esse te
stantur. Aduersus quæ etiam è Creta
collectam dictamnum à Phœbo (qui
Pythonem transfixisse fingitur) id est,
à Sole omnis vitæ & propaginis fomi
te, mutuatam esse profitentur faculta
tem. Sed & herba Pentaphyllon cœ-

lica vi palàm prædita creditur nõ venenatis modò auxiliari potens, sed vnico folio diariam febrem, si bis in dies singulos sumatur: ternis, tertio quoque recurrentem: quatuor autem folijs quartanam febrem pellere atque conficere posse laudata. Nec iniuria profectò, quum nempe febres hæ varijs pugnent tum naturis tum intemperantijs, haud facile fuerit (si me nõ omnia fallât) explicare quam ob causam naturalem, vnico simplicissimòque hoc remedio, Pentaphyllo scilicet, tam dissimilis rationis affectus abigi queant, si non virtutem hanc cœlum ipsum illi impendisse causeris. Quid præterea Phœbo sacrę Pæonię, à comitali morbo vel portanté vindicare posse, præter cœlum, concesserit naturalis sensualisque philosophus? Neq; enim pauca reperias medicamenta quæ similis caliditatis, siccitatis ac modicæ adstrictionis cõformes promant qualitates, quarum ratione

tionē tametsi germanas adant operationes manifestas, aduersus tamen illum affectum tam præstabilia esse minimè experiaris. Sed hæc quorsum? nempe ut mirū non sit, quòd philosophi illi arbitrati sint, cœlum Gemmis occultas profundere potentias: quū præsertim similes potestates in obscurioris substantiæ herbas palā sit illud insinuare creditum. Quid præterea? Nōne à veteribus obseruatū est quarundam arborum, Oleæ inquam, Populi albæ, & Salicis folia solstitiali tēpore conuerti: fieri etiā ut ipso brumali die frondes quædā reuirescant? Vt & hæc Marcus Varro stupenda discrimina nominarit, quibus videlicet anni tempus discernatur, & ex foliorum versura solstitium, ex recens autem erumpente quarundam herbarum virore brumalis dies internoscat. Quæne iustè quis miretur, non pigebit & hîc quoque contexere quæ M. Cicero ex Stoicorum placitis refert: Pro-

batum est, inquit, à Stoicis in ipsa bruma musculorum iecuscula augeri, pulgium aridum florere brumali die, item inflatas rumpi vesiculas, & semina malorum quæ in ijs medijs inclusa sunt, in contrarias partes se vertere: Ostreis & conchylijs cõtingere vt cù Luna pariter crescant & decrescant.

Cõclusio. Vnde manifestum esse puto (vti etiã præstruximus) quod & philosophis diligenter probatum receptumq; inuenio, quòd rebus supernis vis quædam insita est vehemēs, quæ maxima ex parte cum inferioribus conuenit: indeq; sympathya quædam & ceu cõsensus emergit, quo animantium motus tacitiq; concentus cœlicis corporibus (in rebus quæ stata natura sũt) concordare videntur: Quo nomine hæc quoq; inferiora cœlicis suis numinibus adscripta reperio, Apollini namq; Aries, Leo, Gallus, Crocodilus, Cantharus, à Chæremone Porphyrioq; tribuuntur. Ex arboribus verò
Palma,

Palma, Lotus, Laurus Soli feruntur acceptæ. Nimirum quòd coram intuearist Loti folia prius quàm sol emergat contrahi, & eo exorto sensim explicari. Mitto quæ de Heliotropio, & alijs non raris herbis, vt literis proditum est, ita re ipsa quiuis non negligens explorator proprio obtutu cernere potest.

Lotus hæc herba Nili est, non arbor.

Porro de lapidibus multa nec tamè dissimilia à Philosophis Aegyptijs ac Magis perhibentur, qui quosdam lapillos syderum imagines planè representare adstruunt, quos & ideò ab ijs virtutes in sese cõcepisse crediderunt, & experimento comprobasse testati sunt. Quid nanq; philosopho naturali mirum existimare similitudinè Gemmarumq; cum cœlo cognationè maiorem, efficere vt eius viribus obnoxius pateant atq; hinc valentiores emergant, quum maximè similitudo & extimulata tandem germanitas materiei aptam præparationem, & cœlo obnoxium consensum non obscu-

rè subindicet. A cunctis siquidè physiologis receptum est quòd agentium actus fiunt in patiente disposito (libet enim eorum vulgatam multum sententiam ad verbum referre) quod quod singulae similitudines sese nativo quodam affectu appetunt. † Verum ne hæc quidem absurda iudicauerit, qui monumentorum magicorum astrologicorum quod non inuitus meminerit. hi quippe in rebus similitudinem non medio cre ad effectus naturales habere robur certa veluti hypothesis statuere. Sed ut magica omittamus, quibus vel solo nomine multi terrentur, astrologicum aliquod adferemus exemplum. Inter omnes astrorum peritiores conuenit (quibus etiam medicorum non vulgarium bona pars facto periculo subscribit) Leonis imaginem aduersus calculum amuletum esse: si tamen stato tempore, hoc est, Sole Leonis primum gradum occupante in auro sculpta, à collo portetur. Cuius rationem nemo credi-

† Hæc in prima editione oblitteranda Censor quidam iudicauit. Vide sub fine operis.

crediderim, aliam facile attulerit saltem naturalem, quàm consensum appetitumq; quendam rerum cœlestiũ cum congenea figuratione, in conuenienti materia ab ista saltem harmonia inuitatũ procuratumq;. Propter quem virtus illa cœli, quę constituto illius configurationis tempore pollebat, à iam dicta parilitate, & materiæ, id est auri, ad mensuram præparatione, in aurum iam dicta imagine figuratũ allicitur, transfunditur, commeat: quæ proximũ, gestãtis scilicet, corpus sua vi afficit, qua à calculo ipsum tueat. † Veruntamẽ nolim censorẽ nostrũ imitatus intelligas, philosophos illos, vel etiã me sentire virtutem hãc esse imagini, sed auro tali effigie figurato & efformato transfusam, vt scilicet subaudias illos existimare q; præparatio, qua per sculpturã dictæ imagini fabricandæ necessariã, aurũ cœlicis radijs & influxibus cõcipiendis abundẽ disponitur, efficit vt materia

†Hactenus
quæ obli-
terata fue-
re.

hæc patientior reddatur cœlicis affla-
 tibus admittendis, & (vt ait M. Vitru-
 uius libr. 1. de Architect. cap. 6.) de la-
 tentibus cœli rationibus, artificiosis
 rerum inuentionibus, diuinitatis ex-
 primere veritatem rerum peritus vir
 posse credatur. De quibus fufius fu-
 præ difleruimus. Sedenim ne philoso-
 phorum illorum placita absurdrora
 putes, quàm vt humanam apparen-
 temq; faltem aliquam non habeant
 rationem: Maximè autè quo felicio-
 ra, fublimioraq; ingenia oblectemus

Mūdū esse
 animal v-
 num fenfit
 Plato.

(non verò quòd ita esse ftatuamus)
 annotanda in primis & hîc nobis vi-
 detur Platonis illius celeberrimi, &
 multorum non mediocrium philoso-
 phorum celebrata vulgataq; senten-
 tia, quòd fcilicet mundus est animal
 vnum, vna quadam anima intellectua-
 li (ea est de qua paulo antè difceptau-
 mus) fub mente principe omniū crea-
 trice vita donatum, quæ (menti obfe-
 cundans) cògeneo fuo fpiritu per om-

nia

nia diffuso vniuersum orbem alit, fo-
uet, moderatur. Cui & id Maronis e-
gregij illius non minùs philosophi quàm
poëtæ subscribit: --- Omnia

*Spiritus intus alit, totamque infusa per
artus,*

Mens agitat molem.

Quibus non obscurè ostendit natu-
ram hanc transmutationi obnoxiam
à natura stabili ordinatriceque regi: sin-
gula etiã artus & particulas esse quas-
dam mundani illius ac magni anima-
lis, eademque saltem communi vita vi-
uere, adde & communi quodam spi-
ritu in propria munia extimulari. Ideo-
que & illorum est consilium, vnã in
omnibus vitam sub mente esse ac vi-
gere, quæ cuncta eius vi & imperio p-
agat. Ita tamen vt ad suas functiones
obeundas tum cœlicis, tum nonnun-
quam etiam rudioribus instrumen-
tis vtatur. Quapropter & in hac com-
muni omnium vita sentiunt singulas
formas cùm inuicem, tum per animã

Vna in om-
nibus vi-
ta, omnia
inuicẽ cõ-
spirare, &
compãssio-
ne quadã
communi-
care.

illam vniuersalem ad omnium vltimū finem, hoc est supremum ipsum bonum, tandem conspirare, vt & quæcunque fiant mundi opera, sigillatim mundi partes sint vel ad eas spectent, vt & ad totum. Quod & ipse Pythagoras suis numeris demonstrare con-
 tendebat, dum vnitatem omnem numerum constituere, dualem primum, atq; ex vnitatem & binario ternarium (id est Trinitatem quandam) cōprehendi, deinde & in simplicem vnitatem alium omnem numerum resolui, multa ingenij dexteritate differebat. Verum vnde digressus est noster tandem redeat sermo. Senserunt item & philosophi illi, quod citra substantialē proximamq; causam non possit in hoc inferiori mundo naturaliter produci substantia, nec sine viuente causa viuens quippiam generari: deinde & duce quodam communi diuersa quæq; conciliari. Proinde & per substantialem illum mundanæ animæ vbiq; præsentem

Pythagore
 de Trinitate
 & vnitatem
 per numeros
 cōpendiosa
 sententia.

sentem spiritum, omnia consensum, cuius nunc cōmeminimus, participare volunt. Adde, quod & inter philosophos conuenit, quod lumen intelligentiæ est actus: intelligētias quoq; & superiora lumine & spiritu nō modò cōmuni, sed & pprio agere. Quid igitur illis arduū fuit opinari spiritū illum vniuersalē, cœli vim materiæ ad eā ritè paratæ admouere, vnde rationis eius seminalis virtus ad opus pridē à creatore infematū exsuscitet. Præstat tamen Chimericam illam animam, Christianis incognitā, philosophis in hanc persuasionē ductis relinquere: & attendere ijs quæ ratio diuinis oraculis subnixa suadet, & quotidiana naturæ consuetudo commonstrat, Naturam autē sic operari videmus vt cœli lumen non desit, & rationum seminalium in elementis, id est, in ipsa materia, latentium per id excitetur fœcunditas. Quemadmodum quippe prudēs agricola terram

FRANCISCI RVEI

fementemq̄, sic sua arte ac diligentia
 præparat quò speciem rei cuius in fe-
 mine rudimentum aliquod à natura
 delitescere scit, cœlum omnibus nu-
 meris feliciter absoluat: Ita & solertis-
 simam prouidissimamq̄ naturam, vel
 hominem artificiosum aurum lapil-
 lùm ve sic aptare posse putât, vt quæ
 in ijs per creationem cœpta est vic-
 tus, vel insita, per naturam, vel artem
 eius quam proximè æmulam, ad per-
 fectionem tandem extimuletur. Pro-
 indeq̄ nulli iam mirum sit, quòd phi-
 losophi illi senserūt, cœlum & artem
 sese inuicem non rarò iuuare: † Quòd
 enim pro cœlicis concipiendis viri-
 bus, & materijs decenter adparandis,
 cœlestium motiones & situs obserua-
 re docuerint, vel ideo saltem, quòd
 hæc ad materiam pertineât, aliter vel
 aliter aptandâ. Nempe quòd elemen-
 ta pro illorum motu, positione, pro-
 pinquitate aut distantia qualitates e-
 uariant, quas non pauci rerum natu-
 ralium

† Quòdq̄;
 pro, &c.

raliū proximas effectricēs ve caus-
 sas existimant, vel saltem in hōc supe-
 rioribus ministrare quōd pro eorum
 mixtura & temperamento formam
 quandam ædant quæ ad specificam
 quàm plurimum disponat: Vt & id sit
 euidens, quod superiore capite præte-
 xuimus, Deum ordinem quendā con-
 stituisse omnium rerum & à se & ad
 se. Quem Deum credi non ab re po-
 test, supra ea quæ ab vniuersali rerum
 naturalium confluxu quæq; species
 & quoduis indiuiduum recepit, pro-
 prietatem quandam humano captui,
 non ratione, sed solo experimento p-
 uiam, ad hominis vsum, liberalissima
 sua pietate infudisse atq; impartiuif-
 se. Vt & vtilitatem inde homo capes-
 feret, & tanti tamq; reconditi cōperis
 admiratione illectus, ad Dei & Domi-
 ni sui omnium creatoris contempla-
 tionem amoremq; raperetur conuo-
 laretq;. Hic nāq; ordo vniuersi, & hęc
 rerum proprietatumq; admiranda va-

Cur pprie-
 tates occul-
 tæ rebus à
 Deo indi-
 cæ sunt.

rietas, dum ab intellectu diligentius
 auidiusque introspicitur, illuminatis
 tandem mentis oculis, principium su-
 um, quod est bonum ipsum, id est De-
 um, refert, incomprehensam sublimi-
 tatem, ac maiestatem simplicissimam,
 sapientissimam, potentissimam, beni-
 gnissimamque virtutem atque boni-
 tatem esse. Sed institutum tandem
 absoluamus. forsitan enim longius pa-
 lati discessimus. Itaque tametsi Tris-
 megistus ille non absurdè videri pos-
 sit sensisse, quòd cœlum lapillis vires
 abditas impertiatur, proximæ tamen
 earum causæ non meminit, quam in-
 ter philosophos conuenit in materia
 consistere, & inde suas promere fun-
 ctiones. Qua ratione patet, cœlum ip-
 solum materiale ac extensum non esse
 principem proximamque, vel si ma-
 ius, coniunctam causam earum quæ
 in Gemmis latent potentiarum. Quã-
 obrem quum superius ostenderimus,
 reconditarum virium causas à nulla
 fieri

fieri cōplexionali qualitate: sed nec ab aliquo elemento aut forma elementorum temperiem primariè atq; essentialiter consequente, voluit Albertus ille Magnus cum numerosa non mediocris literaturæ ac iudicij virorum turba, quòd species seu substantialis Gemmarum forma sit delitescentium, quæ ex ijs experimur, facultatum causa effectrix atque immediata. Quanquam nec illi fortè negarint substantiali illi formæ vim aliquam adijci cœlestem, quæ vel se ipsa, nonnunquam autem Gemmarum adiuta temperaturis elementalibus, præcipuæ illi causæ suffragetur. His autem non de nihilo subtexendum videtur, quòd quæ Gemmæ natura purissimæ nascuntur, & ab omni sorde defecatæ, nullam artis præparationem ambiunt, nisi vt ritè corpori admoucantur & nihil obstet. Quæ verò terra aut crusta obductæ, preciosum intrò conduunt the-

Alberti Magni de proprietatibus essentialibus sensus.

saurum & gratam pulchritudinem,
 mangonum officio, abiecta crusta, &
 virtutibus & illecebris diffundendis
 idoneæ redduntur. Neque etiam tibi
 persuasum velim Gemmas æqualiter
 suis functionibus corpora quæuis et-
 tiam humana afficere. Quandoqui-
 dem pro corporum cum cœlicis or-
 bibus & afflatibus, vnde vim lapilli
 mutuati sunt non modicam, maiori
 vel minori consensu, aut eorum cor-
 porum conueniente vel aduersante
 tēperamento & innata proprie-
 tate, efficacius aut segniùs
 Gemmas operari
 contingit.

PRIMI LIBRI

FINIS.

DE GEMMIS XIII. QV ARVM DIVVS

Iohannes in Apocalypsi meminit.

Liber Secundus.

ARGVMENTVM:

Actis instituti nostri fundamentis, ab ipso secundi huius libri limine prætexendum videtur, quòd diuus ille Ioannes Apostolus *Ἀποκαλύψως*, id est, Reuelationis libri capite penultimo, dum ciuitatis sanctæ Hierusalem de coelo descendētis, ac Dei claritate illustris structuram describeret, tredecim Gemmarum nõ sine magno sacramento (quod ne in aliena messe metamus, in præsentiarum præmittimus) commemorat. Quas nõ pigebit, ex ordine eo loci seruato, hæc quoq; recētere. Neq; enim video qua meliori ratione, Dominus omnium Deus nobis commonstrauerit, diui-

FRANCISCI RVEI

nas quasdam Gemmis inesse naturas
& proprietates, quàm ijs ipsis cœli mu-
ros, hoc est, eius virtutes, vel (si ma-
uis) Christi Iesu cum duodecim eius
Apostolis, Ecclesiæ videlicet capitis
& columnarum amplitudinem, maie-
statem, cumulatam deniq; nobilita-
tem & inuincibilem virtutē per Gem-
mas designādo. Sunt itaq; omnes eæ:
Iaspis, Sapphirus, Carchedonius, Sma-
ragdus, Sardonyx, Sardius, Chrysolithus,
Beryllus, Topazius, Chrysoprasus,
Hyacinthus, Amethystus: nouissi-
mas verò fecit Margaritas. De singu-
lis autem his hoc libro primū ex or-
dine differere consilij est.

De Iaspidis speciebus & viribus.

Caput I.

Iaspidis plura ab autoribus enume-
rantur fastigia. Ea tamen quæ apud
Indos nata Grammatias, alijs Poly-
grammos vocata est: quæq; virēs, Sma-
ragdo

ragdo quadantenus similis pellucet (vt & hinc sola substantiæ crassitie ab hoc desciscere ferè videri possit) supremam obtinuit maiestaté. Ab hac verò diuersa multum Cypria visitur, colore glauco, substantia pingui, Galis laspis alba dicta. Persica æri similis, Aerizusa nominata, cõspicitur. Thermodontiacæ autem laspis, cærulearũ optima est. Cappadox ex purpureo cœruleum refert in materia opaca, ideoq; non fulget. Phrygia ruboris nõ nihil admisit, Thracica Indicæ æmula, Chalcidica turbuléta ac variæ multum substantiæ, omnium minimè iucunda. Cunctarum vulgò præstantissima est, quæ purpuræ quippiam complectitur. Secundum habet locũ quæ roseum quiddam nacta est. Tertiam obtinet dignitatem, quæ Smaragdum: quartam, quæ Autumnale matutinum ferenumq; cœlum imitatur. Est & quædam Iaspachates ceu Iaspidem & Achaten quoq; cõplexa, vires

vtrarumq; perstringere credita. Sunt
 & aliæ (autore Vincentio) peregrinæ
 Thetel. Iaspidis species ex Thetel enumera-
 tæ. Nam inuenitur (ait) in Iaspide scu-
 tum habens in collo, & cuspidem in
 manu, & sub pedibus serpentem, qui
 habeat contra omnes inimicos virtu-
 tem. Item & alius in quo sit homo ha-
 bens fasciculum herbæ in collo, cu-
 ius virtus sit omnes discernendi mor-
 bos, ac sanguinem restringēdi: quem
 Galenum in digito gestasse referunt.
 Deinde & cruce signatum viridem re-
 perire est, ne quis submergatur effica-
 cem. Hactenus ille. Hic itaq; férè indi-
 gitauimus optimam principemq; Ias-
 pidem, virentem illam & Indam quæ
 (quòd præ cæteris amuletum esse cre-
 datur) Polygrammos nuncupata exi-
 stimatur, quæ tamen celeberrima asse-
 ritur, si ex viridi purpureum quiddã
 cõplexa, alba præcingatur linea. Vn-
 cijs vndecim magnam vidisse Plinius
 testatur, indeq; arte consculptam Ne-
 ronis

Iaspis qua
 optima.

ronis thoracatá effigiẽ. Porrò quòd ad vires attinet, omnes pro singulari aduersus perniciosissima quæq; vena amuleto toto Oriẽte deferri, idem Plinius in scriptis reliquit. Verum enimuerò eam quæ Grammatias dicitur, alba insignem linea præferút, quæ si geminata candidam efferat crucẽ, à nonnullis firmiter prædicatur ferentem adèò contra aquæ iniurias adferere, vt & hunc à submersione vindicare queat. Galenus medicinæ vsui illas esse confirmat, quòd suo adhæsu stomachum firment, quem ventriculi os esse idem autor dixit: illiusq; rei se periculum fecisse profitetur, torque videlicet ex Iaspide à collo ita suspenso vt stomacho è directo responderet. Affirmatq; sibi coram exploratum esse sculpturæ expertes nihilominus prodesse, quàm si dracone radiato figuratę fuissent: quales Nechepsus rex insculpi instituit, vt idẽ Galenus refert. Adde quòd Iaspis mulie-

Iaspidis vires.

FRANCISCI RVEI

ribus menses cohibet drachmæ pondere deuoratus, sanguinè sudoremq; compefcit, hydropè & febres arcet, oculorû aciem suo virore reficit, Venererorum petulantem appetentiam retundit: partum proprietate quadã occultiori moderari creditur. Sunt q; ab aduerfis casibus gestantem liberare, phantasma pellere, cõceptioni aduerfari, & oculos ab omni forde purgare Iaspidem dicant.

De Sapphiro. Caput II.

Sapphiri
differetiæ
& nomina

Syrrites.

IOui Phœboq; antiquitùs sacrã sapphirum in duo partiütur præcipua discrimina. Sunt nanque quæ Orientales seu Indæ, sunt & quæ Podiæ, à loco scilicet suæ generationis, appellantur. Inuenio quoq; illam & Syrtitem, ab inuentionis loco, vocari. Quamquam non eam putauerim esse, cuius Plinius meminit libro 37. hist. natural. cap. 10. his verbis: Syrtitæ (inquit) in litore Syrtium, iam quidem & in Lucania

cania inueniuntur, è melleo colore refulgentes, intus autem stellas continent languidas. Tametsi namque nomine & originis loco conuenire videantur, color tamen huius sphyrtitis, è melleo croco, refulgens, manifestius reclamat quam ut à quoquam suspicari deceat hanc sphyrtitem esse sapphirum. Sapphiri namque cœlesti colore conspicui sunt. Porrò earum quę apud Medos ^{Sapphiri} reperiuntur, supremam sibi maiestatem ^{descriptio.} vendicarunt, quę serenissimi vernique cœli colorem efferentes, cœruleę conspicuntur, & ceu transfusas nubeculas (immixta etiamnum leui quadam purpura) repræsentat: ut videlicet sulphuris primum accensum colorem referant, aureis insuper punctis colluceant scintillentque, ita tamē ut visus aciem materiei crassitie retundant, ut & admodum rerum imaginē speculi instar minimè reddat. sunt itaque hæc optimę sapphiri. Multę tamē alię visunt quę quomagis ab his vel substantia vel colo-

re descuerint, eo viliores censebunt, Inter quas quæ tanquã subcandicantes quasdam nubeculas ostentât, præferuntur, vt ab optimis primum sibi locum occupauerint. Supremã olim Sapphirum autoritatem habuisse, vt & apud diuos gratiam, ipsa perhibet antiquitas. Tam quippe dijs, Phœbo maximè, gratam hanc Gemmam cauantur, vt tum præcipuè sua huic sacra placuisse creditum sit, cum inter hæc sapphirum (tanquam videlicet cõcordiæ signaculum) etiam si non citra factum superstitionemq̃, ostentarent, Qua de caussa Pontificibus in primis, dein etiam regibus, summis denique viris, præ cæteris dignam, ob prope modum diuinas illius facultates, philosophi iudicarunt. Venereos comescere affectus creditur, ideoq̃ castis præcipuo vsui esse perhibetur: deinde animi in Deum propensionè, deuotionem, pietatem, constantiam, pacis ambitionem, deorum munera, opimaq̃

Sapphiri
vires,

Superstiti-
ose credita

maçþ (quod ad hanc vitam spectat) beneficia inuitare conciliareçþ fertur: vt vel hinc ecclesiasticis præfulibus omnium maximè dignam rude etiam vulgus profiteatur. Addunt & contra iracundiam, inuidiam, fraudes & tristitiam pollere. Adeò scilicet contra effrenes animi mores efficax est credita. Verùm hæc ad animam pertinent.

Corporis præterea incrementū moliri, solidas principesçþ fouere & asseruare partes, cordis oculorumçþ vires reficere, horum excrescentias & pustulas inhibere: ruptas quoque membranas cogere Galenus & Dioscorides autores sunt. Addunt & aduersus scorpionum ictus & intestinas exulcerationes bibi, venenis etiam pestiferis resistere, & cōtra veneficia omnia, adde etiam & incantamenta præsidio esse, febrientes cordis venis pulsantibus admota iuuare, sudorem arcere, sanguinem cōtinere: carbunculis abscessibusçþ calidis, pestiferis præser-

tim, mirum in modum aduerfari tradunt. Commentitium puto quod à plerifq; dicitur Sapphirum Carbunculo extincto viribus deftitui. Sunt & qui falsò iactent fenfiffe Dioscoridem quòd Sapphirus araneam in pyxide repositam occidat, fi diutius fupra animãtem pendula admoueatur.

Mitto præterea quæ de hoc lapillo fuperfitionorum Magorum præftigiofa vanitas nugatur.

De Carchedonio. Cap. III.

CArchedonium è Carbuncolorũ Cefse generibus Plinius inter Latinos philofophos locupletiffimus teftatur. Quanquam & hîc præmonitũ te velim ferè omnia tam Græca quàm Latina Apocalypfis exemplaria Calcedonium habere: quũ tamen de hoc nomine vocato lapide nihil apud aucthores clafficos inuenerim: de Carchedonio autem multa. Vt & hinc non ab re putem fcriptorum incuria

vtraq;

vtraque exemplaria iam olim vitata esse,
 quæ præstruere visum est nefacri te-
 xtus veritatem ac dignitatem negle-
 xisse videremur. Porro Carchedoni-
 os putant imbri diuino generari. Lu-
 na plena maximè reperitur. In Nasa-
 monijs montibus nascitur, deinde &
 apud Thebas in Aegypto: verum quàm
 prædicti obscuriores ac magis fragi-
 les, venosi & morietis carbonis haud
 ab similes. Neque etiam desunt viri non
 in celebres qui iuxta Basileam Argen-
 tinamque claras multum & insignes Ger-
 maniae ciuitates quosdam Carchedo-
 nios reperiri adstruant. Præterea au-
 tor est Symphorianus Campegius in
 Lotharingia quoque Carchedonios o-
 riri miræ magnitudinis, & si ferro per-
 cutiantur sonoros, quos & vi prædi-
 tos scribit aduersus raucedinem: vo-
 cæque clarificare. Ego verò absolutissi-
 mo Carchedonio cum Lotharingo col-
 lato, hunc non putauerim (tanti viri
 pace dictum sit) esse verum Carche-

Carchedo-
 nij genera-
 tio.

Carchedo-
nij descri-
ptio.

doniū. Quandoquidem optimus colore conspicitur medio inter Beryllū & Hyacinthum, accedente etiam leuicula quadam & subardente purpura, vt & proinde facilis sit suspicio coijſſe Beryllum cum Hyacintho. Ideoque Carbunculis pallidior & subobſcurior viſitur, quanquam & Sole vel igne acrior excitetur. Dicunt etiam Carchedonios vmbra purpureos oſtendere, ſub dio verò flammeos videri, & ſoli expoſitos ſcintillare. Qui autem à Lotharingis paſſim circunferuntur rubri ſemper æqualiter conſpiciuntur, tantum abeſt vt prædictos gratia & proprietatibus adſequantur. Quãobrem ſpurium potiùs Lotharingum Carchedonium eſſe iudicauerim, vel omnino ignobiliorem eius quandam ſpeciem. Præterea commune omnibus Carchedonijs inuenio, quòd ceram ſignandam ſuo contactu ita quidem liquefaciant, vt eius adhærentē partem conuellant. Carchedonij (vt
in,

in omni Gemmarum genere) Masculi ^{Mas & fo-}
 acrius, foeminae languidius fulget. Scal ^{mina.}
 pturae conumaces esse Carchedoni-
 os inuenio. Caeterum facultates eis ^{Carchedo}
 tribuunt non obscuras contra Caco- ^{nij vires.}
 daemonas, & arabilis symptomata,
 hoc est tristitiam timoremque. Neque
 defunt qui victoriam ei promittere au-
 deant qui illum secum gestauerit. Fer-
 tur & festucas calfaeus trahere. Prae-
 cipuae autem dignitatis sunt mares qui
 stellas intus ardenteis ostentant, vel
 caelesti hoc schemate diuinas ferè e-
 ius vires attestante.

De Smaragdo. Cap. IIII.

Viridium Gemmarum iucundis-
 sima primaque habita Smara-
 gdus. Nullus namque colos oculis aequè
 placuit, quod horum acies virore ma-
 ximè demulceatur, ut & ea propter vi-
 ridaria visus & animi recreandorum
 gratia petantur. Ideoque fit ut nullis lu-
 mina nostra lapillis quam Smaragdus

Smaragdi
genesis.

Arimaspi.

plus oblectamenti consequatur. Nihil quippe cum herbis de viriditate meliori ratione certauerit, quum etiã quarundam virorem non rarò Smaragdus superet. Porrò optima apud Scythas in altissimis montibus ac in metallis aureis nascitur, vnde non sine magno discrimine ac negotio solet adipisci: Gryphis alitibus ferocissimis in ijs auro nidificantibus, & illas tutantibus à Arimaspiis vnico in fronte medio oculo insignitis, viris armatis eò auri & Smaragdorum cupiditate nimia consuetis accedere. Cæterùm quantũ reliquas virentes Gemmas Smaragdi superant, Scythicæ cū substantiæ puritate tum viriditatis illecebra reliquas sui generis species antecellunt. Secundam verò sibi dignitatem Bactrianæ vendicant. Ab his autem Aegyptiæ. Quanquã & in Britannia maiore (quam nunc Angliam vocant) reperiri non ignobiles, autor est Albertus Magnus. Post generosissimas

mas

mas itaq; quæq; pro sui puritate & vi-
 roris constati pertinacia, superior aut
 inferior æstimanda fuerit. Porro præ-
 clarissima Smaragdus virenti iucun-
 ditate amcenissima prata proximè re-
 præsentat, solaq; præ omnibus alijs <sup>Optime p-
 batio.</sup> intuitum vbertim explet, & multo la-
 bore hebetatam oculorum aciem re-
 ficit: vt vel hinc apud scalptores maxi-
 mam inierit gratiam. Quinetiam è ló-
 ginquo sese efferunt Smaragdi quòd
 vicinum circumfusum ve aërem suo
 inficiant tinctu. Tametsi verò duo-
 decim eius enumerantur omnia fa-
 stigia, principis tamen & absolutissi-
 mæ descriptionem hîc adnotasse sat
 nobis fuerit. ea siquidem cognita,
 reliquas pro suis meritis metiri ac
 æstimare haud difficile fuerit. Sele-
 lectissima itaque Smaragdus ea est
 quæ viridissima, lucidissima ac pu-
 rissima existens, suo quidem viro-
 re oculos constanter explet, fati-
 át ve : ita vicinum aërem proprio

tinctu inficiens, vt neqꝫ soli neqꝫ um-
 bris seu lucernis cedat: quin potius
 perpetuo contumaciqꝫ virenti fulgo-
 re semper irradiat, sui semper præbet
 conspectum, substantia pertinaci ac
 durissima. Porrò Smaragdorum quæ
 planæ ac læues sunt, speculi speciem
 referunt, & imagines rerum admota-
 rum supinæ repræsentant. Ideoqꝫ in
 scriptis est, Neronem gladiatorū cer-
 tamina Smaragdo conspexisse. Vires
 huic adscribunt præstantissimas ad-
 uersus venena omnia: vt & hinc octo
 granorum hordei pondere in polline
 deuorata, venenatos à morte vindica-
 re potens iam pridem explorata sit.
 Affirmât etiam serpentis oculos dif-
 fluere, si optimam Smaragdum diuti-
 us intueatur. Comitiali præterea mor-
 bo vel à collo pendulam vel annulo
 gestatam, ceu amuletum generosum
 prodesse, Hemitritæumqꝫ sanare, con-
 firmant. Iam verò apud omnes conue-
 nit lapidem hunc rerum Venerearum
 impa-

Smaragdi
 vires.

impatientem esse. Vt etiam Albertus ille Magnus adseuerare non dubitauerit, regi Hungariæ cum vxore rem habenti, Smaragdum quam annulo portabat, in tres diuulsum fuisse parteis. Proinde palàm esse creditum compertio, ad castitatem non mediocrè huius lapillum habere proprietatem. Addunt deniq; & ipsum memoriam fouere, visum recreare, opes augere. Mitto quæ de lapillo hoc superstitio forū magorū nugacissima impostura mentitur. Porro qui non vsque ad eò vident, vino & oleo abluti (autore Plinio) emendantur.

De Sardonyche. Cap. V.

Sardonychas olim Romanis in magno fuisse precio autor est Demosthratus. Porro numerosa specie videntur: quarum India parens est, celeberrimæ habentur. Post has Arabicis laudem detulerunt, circuli præclaro candore, nec tamen nimis gracili, ve-

*Ditor 2
melady fan
no Es p. f. f. f.*

*Ergo in
maximor
m. f. r. f. f. f. f.
Sinq. fan ten
non millor
re inda 2 f. f.
ta biter.*

rùm in vmbonibus nitido. Optimæ autem iudicantur quæ colore constant veluti carnibus humanis vngue interfuso (qualè audio vulgus incarnatum vocare) vtroque nihilo secius colore vtcunq; pellucido atq; languido, ceu scilicet quis rubricam visum transmittere intelligat affuso etiamnum colore vtcunq; glauco. Itaq; Indicæ præstant. Colorum quoq; varietate suam ostentât dignitatem, vt vix in alia Gemma depingenda nature diuina sagacitas magis reluceat. Ex his nanq; generosiores, radice tanquam à basi quadam nigricante (quam quis non iniuria, è nigro ad cœruleum desciscere crediderit) Onychas primû quadantenus repræsentant; hinc imitante Sardinum subrubente zona præcinguntur, à qua deinde linea alba in gyri modum ambiuntur: Tandem vero lata atq; diuersa intercapedine in ampliorem, nec minùs artificiosum ac candidum circulum meant. Postre

Optimæ
delinatio.

ma omnib. ijs zonis, veluti basis quædam altera substernitur: quæ ut Arabibus nigerrima est, ita Indis cerea vel cornea conspicitur: quasi videlicet in cādido pingui vnguis humanus trāsfundi, accedente etiam subobscura quadā nubecula, existimetur. Ideoq; nemini mirum esse debeat, si quis Sardonychis ex Sardijs, Sardē & Onychis coitu fieri suspicetur, quum Sardonychis palām sit trium illarum Gemmarū referre colores ac substantias. Preferuntur quibus candidæ vel purpureæ zonæ sese ex ordine, citra alterius rei intermixtionem, recipiunt, & albicantes circuli, immixta leui purpura, Probatio celestis arcus anhelationem quandā referunt. Melleæ verò & feculentæ reijciuntur, cum ijs etiam quibus circulus aliquis sese quidem diffundit, non autem recipit. Aduersus venerea pollere, & animi fastum, † Onycharum item nocuos effectus arcere creditur, Potentia.

† Onychū.

Sardium à Plinio Sardã vocari inuenio, tametsi non desint viri non in celebres qui ab hac Sardium multũ discriminari iudicēt, quòd videlicet hic ruber, illa verò alba visitur. Forsitan vocum vicinitas Plinio imposuit, fuit autem Sardijs apud antiquos nõ infimi nominis: nũc autem nullus aut minimus eius vsus. Porrò colore conspicitur rubro, verũm sub obscuro, vt si quis imaginetur terram rubricam pellucere quidem, sed subobscura of fundi nubecula. A deo q̄ is sui generis optimus c̄setur, & quòd latius ab hac perfectione reliqui abibunt, hoc minus nobiles iudicabuntur. Timorem pellere, audaciam præstare, à veneficijs maleficijsq̄ gestantem adserere, sanguinem è naribus fluentem compescere, animo lætitiã, ingenio quoque acumẽ inuitare, perhibetur. † Onycharum prætereà retundere iniurias creditur: vt vel hinc Sardonychas inno-

Sardij deli
neatio.

Probatio.

Virtutes.

† Onychũ.

inno-

innocuas esse confirment, quòd Sardium complectuntur, Sardij item mares acrius fulgent, ideoq; præstantiores habentur, quod & alijs ferè Gemmis commune est.

De Chrysolitho. Cap. VII.

CHrysolithos multiplici discrimine partiuntur, quarum ignobiliores Arabicæ dicuntur, quòd vario colore ac turbulento còspectu sunt. Reperio etiam & Chrysolithos in Germania nasci, in iugis scilicet Mysinacis & locis conterminis, splendore tamen ad candidum languido, quàm aliæ magis fragiles. Selectissimarum India nutrix, quæ quadantenus cœruleæ sunt, marinæ aquæ virorè ita præferentes, vt aurû in collatione quadam veluti argenti facie cogant albicare. Porrò partibus respirationis, a deoq; asthmaticis Chrysolithum còferre tradunt. Aduersus pusillanimitatem, & contra melancholicos metus

Chrysolithi species & generis.

Optimæ descriptionis.

Facultates.

Stultitiamq; pro amuleto defert. Dæ-
 monas prauos pellere, sapientiam, a-
 nimi quoq; constantiam promouere
 creditur. Nocturnis item pauoribus,
 & molestis interfomnijs aduersari cre-
 brò sum expertus. Addit & Thetel lu-
 dæus philosophus Chrysolithos repe-
 riri insignitas fœmina, vna manu aué,
 altera verò piscem continente: merca-
 toribus vtiles quòd stultitiam pellât,
 inuitent autem solertiam, qua illi suis
 negocijs bene absoluedis maximè
 egent. Quanquam & id suam abundè
 redoleat vanitatem.

De Beryllo, Cap. VIII.

Berylli pro-
 batio.

Beryllorum India parens est, ita vt
 rarò alibi orientur. Est autè Beryl-
 lus vna ex virentibus lucidisq; Gem-
 mis. Probatissimæ sunt quæ limpidi
 maris virorem proximè referunt. Ab
 his Chryfoberylli paulò lãguidiores,
 fulgore in aurum vergente, laudãtur.
 Sculpuntur singulæ forma sexangu-
 la, quò

la, quò color alioqui hebes & languidus angulorum exciteretur repercussus vix nanq̃ aliter politæ fulgent. Porro quamuis decem eius faciant genera, sat tamen nobis esse putamus principem indicasse, vel hoc præsertim nomine quòd hac cognita, facilè cuius fuerit reliquas species ad iam indigetate Berylli faciem metiri. Oculis humentibus, ructibus, suspirijs, iocineris quoq̃ malis, illius ex aqua dilutū ^{Vires.} (infusionem nostri Seplesiarij vocāt) non mediocriter auxiliatur. Inuenio & hanc Gemmam aduersus hostium iniurias, & contra segnitiam pollere, ingenio prodesse & coniugatos inuicem conciliare.

De Topazio. Cap. IX.

QUæ de Topazij inuentione varia adferuntur, tanquam à nostro instituto aliena (quod & in singulis ferè capitibus obseruare adnitimur) omittimus. Porro Topazium Gemmarum amplissimam tradit Pli-

FRANCISCI RVEI

Duplex Topazij genus.

nus, vt etiam Arfinoæ Philadelphix vixori statuam præbuerit quatuor cubitorum in delubro aureo sacrâ. Duplex eius differentia est, priorem Prafoiden, id est porraceam, alteram autem Chrysopteron: rectius autem Chrysopterin (hoc est ad filicis herbæ virorem inclinantem) nuncupant. Neque enim è voce Græca *χρῆσον* Latinis aliam significante aut pennam, verum à voce *χρῆσις* filicem herbam indicante, Chrysopterin deriuari putauerim: est namq; filicis viros quàm porri dilutior. Vt sit Chrysopteros, vel si maus Chrysopteris Topazius aureo colore, transfusa insuper blanda quadam viriditate ad glaucū accedente. Qualem Topazium mihi æstate superiore cōmonstratam fuisse reminiscor, substantia quidem non mediocriter tenui, multum autem pellucida, colore tamē ex flauo in pallidum languido, immixto etiamnum aqueo quodam virore, adeoq; filicis foliorum viriditatem

tatem repræsentante. Solæ autem hæ præcellentium Gemmarû limam admittunt vsuq; atteruntur. Topazij laus non vulgaris profectò: quandoquidem vires ei aduersus sanguinis eruptiones tribuuntur: ideoq; vulneri admota sanguinem è vestigio compescere: iracundiam præterea ac venerea cohibere creditur. Nec desunt q factò periculo audeant affirmare, q manus Topaziû habens, ab aqua bulliente citra iacturam eripi possit: vt quæ aquæ feruorem vsque ad eò temperet vt ab ea omnè bullam mox pellet & calorem nocuum. Mirum verò quòd vires pro Lunæ augmento aut decremento euariet: vt & hinc lunaticos iuuare perhibeatur. Sunt qui hûc lapillum stultitiam pellere, delirium auertere, & à momentanea morte ferentem vindicare, & phrenitidi obnoxij amuletum esse prodant.

De Chrysopraso. Cap. X.

CHrysoprasum & Chrysoprasium
 Plinius scribere videtur. nam li-
 bro 37. cap. 8. Topazij genera discrimi-
 natim narraturus in hunc modum
 scribit: Duo eius genera faciunt Pra-
 foidé atq; Chrysopteron similé Chry-
 soprasio. Nec ita multo pòst subdit:
 Vilioris turbæ est Prasius, cuius alte-
 rum genus sanguineis punctis obhor-
 ret. Tertium virgulis tribus distinctû,
 est candidum. Præfertur his Chryso-
 prasius porri succum & ipsa referen-
 te, sed hæc paululum declinans à To-
 pazio in aurum. Eiusdè verò libri ca-
 pite 5. Beryllorum discrimina descri-
 pturus: Vicinum (inquit) genus huic est
 pallidius, & à quibusdam proprii ge-
 neris existimatur, vocaturq; Chryso-
 prasus. Item & eius libri cap. 11. Colos
 (inquit) appellauit Chrysolithum au-
 reus, Chrysoprasum herbaceus. Puto
 tamé vel scriptorum vel typographo-
 rum oscitãtia Chrysoprasio, p Chry-
 sopra.

sopraso, & prasius pro prasus substitutum esse, vel hac ratione quod utranque asserit porri succum referre, cui Chrysoprasii & prasii voces longè melius respondent: sicuti & ibidem his pro is, & Chrysopterin pro Chrysopterion reponendum censeo, ut scilicet in hunc modum Pliniana lectio castigetur. Et duo eius genera faciunt Prasoidem atque Chrysopterin similem Chrysopraso, & demum vilioris turbae est prasus (nisi tamen prasius vocè adiectiuum quoddam esse censeas) cuius alterum genus sanguineis punctis obhorret. Tertium virgulis tribus distinctum est candidum. Praefertur his Chrysoprasus porri succum & ipsa referente. Palàm enim est Plinium eò loci Chrysoprasum tribus Prasii generibus conferre, eundemque praestantiorum haberi velle. Sed hæc missa.

Emendatur
Pliniana lectio
lib. 37.
cap. 8.

Chrysoprasus itaque lapis porri viriditate ad aurum inclinante conspicitur; ideoque herbaceum colorè imi-

Descriptio

FRANCISCI AVEI

tañ. Optimus itaq; est qui aureis gut-
tis conspergitur. Mirum quòd lumi-
ni tam importunum scribūt quidam,
vt genuinum decorem per solas tene-
bras ostendet. Vires ei tribuunt con-
tra facram auri sitim: Cordis vires re-
ficere, & oculorum imbecillitatem fi-
nire creditur.

Virtutes.

De Amethysto. Cap. XI.

PRæcipua inter violaceas Gem-
mas Amethysto laus & autoritas:
eius autem plura enumerantur fasti-
gia. Porrò Indicæ supremam sibi ven-
dicarunt maiestatem: Post has verò
Arabicæ, Armeniacæ, Aegyptiæ & q̄
in Galatia reperiuntur. Infimæ omniū
quæ in Thaso aut Cypro gignuntur.
Singulæ tamē violas vtcunq; referūt,
fulgent quoq;, sculpturæ vt si quæ a-
liæ faciles. Absolutissimam purpurā
Indicæ repræsentant: inter quas eæ q̄-
dem præcellunt quæ veluti ex carbū-
culo irradiātis in murice rosei cuius-
dam nitoris iucūdam anhelationem
effun-

Delineatio

Probatio.

dunt. Quarum, quæ blando quodam aspectu tanquam ignitam eiaculatur scintillam generosissimæ atq; efficacissimæ purantur. Neq; etiam hîc adnotare pigebit. quòd accedunt quidē Amethysti omnes ad vini ruborē, verùm eo non adepto in violaceum finiuntur, vt purpuræ videlicet fulgor vsque ad eò igneus non sit: sed in vini colorem euariet. Quanquam inueniã & Amethystos quosdam ad Hyacinthos deficere, alios verò ad vinū magis: nullæ tamen vinosi coloris expertes omnino laudantur. Quæ verò ad crystallum ceu subalbida quadam ac leui purpura desciscunt, cunctis ignobiliores habentur. Veneris gemmam, coloris luxus & illecebra vocari fecit. Aristoteles autor est amethystum Potentia. umbilico ad motum vini vaporē primum ad se trahere, deinde eum discutere: proindeq; à crapula & ebrietate ferentem vindicare. homini præterea contra topica amuletum esse compe

rio. Addunt & alij malas illum arcera cogitationes, & præcox foelixq; ingeniū efficere. Ad hæc vigilantē & principibus gratum reddere eum à quo portetur. Sunt qui grandinem auerre & omnia prospera inuitare illū tradant. Mitto hîc quæ de hoc lapillo superstitiosi impostores credulis nimîū auribus infufurrant, tanquam videlicet Christiano instituto indigna, quæ lia ferè sunt etiam quædam exijs, quæ partim paulo antè, partim etiam & in alijs huius libri capitibus, è certis tamen autoribus, retudimus, cuius te vel ideo monitum cupimus, ne qua egregio illi censori, aut alij similis faraginis homini calumniandi ansa relicta videatur: quæ ea venia à nobis prædi posse iudicauimus, quæ ab alijs prædita fuisse vidimus, quanquam ea omnino prætergressi simus quæ præstigiōsam illam Magiam plus redolere cernebantur, quàm Christianam eruditionem deceret admittere.

De Hyacintho. Cap. XII.

HYacinthus à sui nominis flore
 nomen habet: eius namq; colorè Delineatio
 quàm proximè repræsentedat. Est itaq;
 Hyacinthus colorè quidem fuluo, ab
 Amethysto (Plinio teste) differens q;
 quæ in hoc emicat viola, in illo dilu-
 tior cõspicitur, vt quis scilicet ab A-
 methysto ad aurum immixta etiam le-
 ui quadam sed subobscura purpura,
 desciscere dixerit Hyacinthum. Tri-
 plicem eius inuenio differentiam. est Genera
 enim qui ad rubrum plus inclinat, i-
 gniq; purpurascit magis, cui nonnul-
 li primam adiudicarũt autoritatem.
 Est & alius, è fuluo croceũ repræsentedans,
 quiq; igne obscurior redditur.
 Tertium è fuluo ad cœruleum nõ in-
 gratam præ se fert anhelationem, inde
 sapphirini nomẽ habet, cui alij supre-
 mam maiestatem adiudicant, vel hoc
 nomine quòd Hyacinthi, Sapphiriq;
 naturas complecti, ex vtriusq; tinctu-
 ra videatur. Hic præ omnibus alijs aẽ-

ra sentire perhibetur, sereno scilicet
 cœlo ceu gratulabundus, impensius
 superbiens, nubilo autem aut omni-
 no obscuro iniucundior, humiliorq;
 Probatio. adparens. Probantur qui nec obscu-
 riores nec clariores sunt, quique igni
 admoti utcunq; purpurascunt. Mirū
 quod temporū constitutionibus q;q;
 affici videantur, ut cœlo placido pel-
 luceant: ingrato verò, tanquam eius
 iniurias ægrè ferētes, tristi aspectu cō-
 pareant, ut vel hinc cœlestis illum ef-
 se naturæ, nō ab re quis asseueret. Pro-
 batissimus quisque frigidissimus ore
 sentitur, & scilpturæ contumax vix
 Proprietas tandem cedit. Porrò quod ad facul-
 tates spectat, pertinaci frigiditate cor-
 pora densare atq; reficere, somnū cō-
 ciliare, virtutes (cordis præsertim) tue-
 ri, à populatim sæuiente peste, cū ma-
 nifesta sua qualitate, tum recondita
 quadam proprietate, gestantem adse-
 rere, creditur. Ideoq; pro amuleto col-
 lo suspenditur è regione cordis, ut eu-
 tem

tem contingat. Nec defunt qui Hyacinthum confirmant diuitias augere, & animi alacritatem efficere; præterea & à fulguribus portantem defendere.

De Margaritis. Cap. XIII.

OMnib⁹ certè notiores sunt Margaritæ, quàm vt earum delineatione opus esse suspicer. Porrò quòd ad earū originem attinet, varia est autorum sententia, cuius tamen diuersitatem dissimili earum genesi acceptã tulerim, non autem illorum aut ignauia aut oscitantia. nec enim video cur cuiquam mirum videri debeat, si pro diuersa cœli constitutione illarum generatio variet. Quid nanq; prohibet aliter nasci eas quæ ab Erythræo mari, quæ ue à Taprobane & Toidis, vel etiam ab Arabiæ petuntur littoribus? secus autem quæ à Paria vicinisq; Austrinis vel etiam occiduis Septentrionalibusq; Oceanis ab edoctis vrina-

Genesis
Margaritæ
tartaris

rijs solertissima petuntur arte. Proinde Plinium rerū naturalium peritissimum nullius inscitix aut negligentix insimulandum censeo, quòd de Margaritarum natalitijs aliter scripserit quàm Austrinarum, Occiduarumq; nuper inuentarum regionum Iustratores literis prodidere, quorum monimenta prætereo ne prolixior fiam. Sat nanq; nobis in præsentiarum fuerit apud omnes conuenire, Conchas pro sua ætate ac magnitudine maiores, pro roris verò (appetente genitali tempore) concepti puritate vel obscuritate generosiores vel ignobiliores eniti. Qua ratione vberiore cum cœlica natura, quàm cum æquorea consensum & cognationem obtinuisse manifestum puto. Flauescere deinde has vel igne, vel omnino senecta, atq; etiam crassescere, læuoremq; sensim deponere omnibus in confesso est. Inuenio præterea & concham præuisa manu apprehensura, sese continuo

tinuò comprimere, utpote suas operi-
 turam diuitias, gnaram scilicet quòd
 harù causã impetatur, inimicã quoq;
 manum si fortè comprehenderit, am-
 putare: iustissima (vel Plinio autore)
 tãtã temeritatis, luxus & auaritiã pœ-
 na. Est & præterea apud Vogesum in
 Lotharingia montem amnis Margari-
 tarum ferax: verùm non vsque ad eò
 splendidæ sunt. Mirum tamen quòd
 quæ per genesim gratia in eis desyde-
 ratur, per columbas refarcitur: quæ
 scilicet deuoratas puriores tandẽ eas
 cum fecibus reddunt restituuntq;. Præ-
 feruntur quæ candidissimæ, lucidissi-
 mæ, rotundissimæ, leuissimæ & mini-
 mi ponderis sunt, maximè autẽ si na-
 tura perforatæ sint. Porrò præcipua
 margaritis laus est, quòd siccitate in-
 nata corporis redundãtias absumunt:
 ut vel hinc vires, spiritus, cor & princi-
 pes corporis partes recreent. Ideoq;
 contra cardiacos & melancholicos
 affectus plurimùm celebrantur, ma-

gnoꝝ vsu cōmendantur. Adde quòd à vulgaribus pestiferisq; morbis defendunt, & diarrhœis magnoperè cōferunt, hac tamē ratione, vt vel in poline vel alio quouis modo infumantur. Oculorum præterea abūdantem humorem finire, ideoq; & visui prodesse, oculis scilicet quàm tenuissimo earum puluere immisso, traduntur. Neq; enim solo gestatu quippiam illas posse reperio, quàm inexplebili humano lūxui arridere.

De Carbunculis. Cap. XIII.

Posteaquam de tredecim illis, quarum sacra Apocalypsis meminit, Gemmis, sermoni coronidem imposuimus, pro nostri absolute institutioni, de alijs qui nunc passim in vsu sunt lapillis operæ precium fuerit differere, à preciosissimisq; Carbunculis ordiri. Carbunculos itaq; (ab igniti carbonis colore ita vocatos) inter ardentis igneasq; Gemmas supremā sibi

Carbuncu-
lorum de-
scriptio-
nes & gene-
ra.

fibi vendicasse maiestatem, apud omnes conuenit. Porrò in numerosas diuariantur species: sunt namq; qui Garantici, Indici, Aethiopici, Alabandici nominantur, singuli scilicet à suæ generationis loco. Persuasum autem habeo præsentihuius nostro argumento abundè facturum me satis, si Carbuncolorum quatuor genera explicauero. Itaq; verissimo generosissimoq; imò & imperatoribus dignissimo propriè vocato Carbunculo, Balagium, Rubinum, ac Granatû Gemmas vulgarissimas annumerabimus: hæ siquidem inter ardentes ignem à certissimo Carbunculo propiùs repræsentant. Porrò selectissimorum carbuncolorum multiplicem inuenio differentiam. Quidam enim colore vehementer igneo in modum ardentis prunæ translucent, ita tamè vt extremus earum igniculus in Amethysti violâ desinere videatur: sed & per tenebras lumen diffundunt non iniucundum:

FRANCISCI RVEI

sunt & alij qui pinnato fulgore pellucent. Alij alba præcincti venula, qui coloris præstantia atq; illecebra nullis alijs cedant, quibus etiam familiare esse perhibent inter ignitas prunas ceu mortuos languidosq; comparere: supereffusa autem aqua, carbonibus extinctis, è vestigio priori gratia ceu rediuvio colore gloriabūdos resplendere: tanto naturæ miraculo, vt hinc Carbūculi genus hoc præcipuū nonnulli reputent. Hunc Carbunculum Apyrotum nuncupari comperio, quòd ignem non videatur sentire. Demum & hunc sequitur qui sandraftos quibusdam, alijs Garamantites vocatus est. Hic ex India vel Arabia, qua meridiem spectat, petitus superiorum splendore atq; igneo colore nobilis, aureas insuper guttas continet veluti stellantes: intro quidem semper, nunquam tamen in facie conspectas, hoc etiam ordine disseminatas, vt Hyades cum guttarum nume-

ro tum serie iudicari valeant. Ideoq̄
 & hoc Carbunculi genus viri quidā
 non in celebres cæteros albis (quod
 aiunt) equis præire confirmāt, quòd
 præ alijs longè vberius cœlestes com-
 plectatur virtutes, syderumq̄ conce-
 pisse similitudinem videatur. Qua de
 re & Chaldæis sacrum quibusdam æ-
 stimatum est. Gemmarum omniū ca-
 rissimæ sunt Carbunculi, vt eadem sit
 earum cum reliquis comparatio quæ
 auri ad metalla quæuis analogia. lu-
 cundiores tamen existimantur quæ
 Amethystizontes dicuntur: quarum
 scilicet extremus igniculus in violam
 definit ac purpuræ quandā effert an-
 helationem. Porrò in omni carbun-
 culorum genere, mares foeminis exci-
 tatiùs fulgēt, foeminæ autem ceu pin-
 guiores crassius nitent. Quòd autem
 ad vires attinet, Carbunculi singulis
 quibus Gemmæ omnes aliæ præditæ
 sunt virtutibus cõmendantur, vt vel

Carbuncu-
 li vires.

FRANCISCI RVEI

Soli siquidem eiaculato igne fulgoré
verutilo solem imitari vel hoc sche-
mate palàm conspiciuntur. Vt & hinc
præ cæteris Phœbo dicari creditum
fit, quem cunctis syderibus tanquam
regem præesse adstruunt philosophi.
Ideoq; & solum hunc lapillum suam
in reliquos posse figuram imprimere,
quum tamen alius nullus in illum idē
præstando sit, Aristoteles autor est.

Cæterùm Carbunculis proximam
Balagij de sibi gratiam dignitatēq; Balagius co-
lineatio. loris iucunditate & illecebra fecit: La-
pis quidem colore rubro & præluci-
do, sed qui superaffuso sublanguido
quodam fulgore cramesinum vulgò
dictum colorem quadantenus refe-
rat. Sequitur deinde Rubinus lapis
ita vocatus, laudatus maximè si per te-
nebras in speciem blandæ cuiusdam
scintille micare videatur & simplicif-
sima consistat substantia. Illis deniq;
Granati succedunt longè obscurio-
re ac minus grato colore, tanquã vi-
deli-

delicet opaca quadam umbra vel nubecula Rubinum offundi iudices. Lapis certè non rarus, proinde & hoc æui in minimo precio habitus. Porrò harum Gemmarum ut quæque magis minusve ad verum carbunculum accedit, ita commendatior aut ignobilior & clarioribus aut obscurioribus proprietatibus donata censetur. Balagio itaq; similes ac Carbunculo facultates, sed imbecilliores tribuunt. Rubinum aduersus pestilentem aërem pro insigni amuleto portat & contra terrentia somnia. Granatum præterea melancholiæ aduersari & cor reficere credunt. Adulterantur autem omnes vitro rubore infecto: sed & e-languidos folijs bracteisq; quibusdã rubicundissimis substratis excitatio-res reddunt, ut non sit facile à spurijs veras secernere. Sculpturæ † certissimæ contumaces sunt. Adulteræ cote deprehenduntur, quòd fragiliore ac molliore sint compareantq; materia.

Probatio.

Balagij
vires.

Rubini vis

Granati
vis.

† verissime

FRANCISCI RVEI

sed & centrosa scribe dinoscunt, nonnunquam etiam pustulis argenteis intus nitentibus.

De Adamante. Cap. XV.

Maximam in rebus humanis sibi gloriam asciuit Adamas, multo quidem ævo solis regibus & ijs paucis agnitus. Nunc autem tam creber ut omnibus penè in delicijs sit & luxu. Est autem generosissimus Adamas colore ferro candenti haud absimilis. Fatiscit hircino sanguine, maxime si aliquot ante dies hircus petroselino, silere montano & vino sit educatus: plumbo item dissolui reperio.

Adamantis
descriptio
& genera.

Porro in sex Adamantem partiuntur genera. Indicus non in auro nascitur, sed quadam cum Crystallo cognatione, candore placido translucet. Huic proximus est Arabicus, minor tantum, nec alibi quam in syncerissimo auro generatus. Incudibus & ferreis malleis uterque apprehenditur: ita

Probatio.

namque

nanq; ijs vterq; resistit vt indomitus
 citra omnem iacturam, à ferro & in-
 cude sese explicet. Quinimò pusilla
 tametsi mole, ignibus etiam vastissi-
 mis iniectus medius, pertinax atq; il-
 læsus ita permanet, vt nullam profus
 ignis actionem admisisse (etiam si mul-
 tos dies ibi perseueret) palàm osten-
 dat, vnde & indomitam antiquis vo-
 cari Gemmam inuenire est. Est & a-
 lius Adamas Cenchros nominatus,
 milio magnitudine respondens. A-
 lius deinde Macedonicus cucumeris
 semen æquans. Hunc sequitur Cy-
 prius in sulphureum desciscens, qui
 licet à prioribus fulgoris lāguore de-
 ficiat, præcipui tamen in medicina v-
 sus est Plinio. Postremus verò Side-
 rites ferreo fulget nitore. Hunc ab an-
 tiqua petitum minera passim dici au-
 dio, atq; ideo ab inertis vulgo reliquis
 præferri. Sic vulgus ignauum suo du-
 citur sensu, vt crebrò vilissima quæq;
 pro optimis reponat. Hic nanq; side-

FRANCISCI RVEI

rites ictibus cedit & malleis, adeò videlicet ab adamãtis natura palàm degenerans, vt vel hinc solam apud eos nominis gratiam vsurpasse credatur, qui rebus externis contenti ad omnẽ veritatem oscitare consueuere. Neq; pigebit etiam secundò recensere, nõ sine magno naturæ miraculo fieri, vt vis illa Adamantis indõmita, qua scilicet suarum partium integram contra ferri ignisq; iniurias cõnexionem pertinaciter tuetur, ab hirci sanguine calido quidem & recenti ita afficiat, vt tandem conuiueat & atteri patiatur. Indeq; seposito omni superbo, quo antea gloriabatur, fastu, malleis & incudibus cedat, vt sese in minimas etiam partes frangi, mangonum vsui, permittat, qui ijs postea fragmentis nullam duriciem non superant. Porro maxima Adamantis quantitas auellanæ nucis magnitudinem & formam æquare perhibetur. Generosissimus itaq; & selectissimus iudicabitur

Ada-

Mira Adamantis ad hirci sanguinis vim dissensio.

Probatio.

Adamas, qui iam narrata descriptaꝫ
 inuicta natura præditus, crystallo pau-
 lo obscurior, ferrum candens nitore
 refert, cœruleoꝫ quodam interfuso
 splendore, ita quidem refulget vt flā-
 meum solarémque quendam radium
 transmittere videatur: quasi scilicet
 vario translucentiꝫ suo fulgore quā-
 dam cœlestis arcus anhelationem re-
 præsentet. Porro vires Adamanti fe- ^{Proprie-}
 rè diuinas tribuunt philosophi, effi- ^{tates.}
 caciores tamen in auro, quanquã qui-
 busdam placere inueniã ferreã quan-
 dam tenuissimam bracteam subster-
 ni debere. Contra venena & incanta-
 menta amuletum esse præsentaneum
 testantur, qui Adamantem præsentem
 toxico madere confirmant. Ideoꝫ pe-
 stiferis causis resistere credit: negãtꝫ
 ferentem fascinari posse, ad eò scilicet
 cãcodæmonibus inuisus esse perhibe-
 tur. Infaniam, metus quoꝫ vanos, ac
 terrentia inter somnia arcere fert. Gẽ-
 ma recõciliationis prædicatur quòd

FRANCISCI RVEI

hostilem demulceas furorem, & viri cum vxore necessitudinē foueat. Ab incubis & succubis eum adserunt qui adamantem portat. Vanum omnino & præstigiij quandam præ se ferēs imaginem eorum nugamētum puto, qui adamantem dicunt vxoris insciæ ac dormientis capiti suppositum statim prodere sit pudica, nec ne. Vel hac ratione quòd ipsa à mariti consortio quasi fugibunda statim excidat, si quidem fideli toro iniuriam impudica fecerit: Adamante scilicet marito castoq; toro indignam mulierculā hoc schemate palàm ostendente. Huic lapillo natura rerum omnium parens tale cum Magnete dissidium ingenuit, vt illo præsentē omnem vim tractricem à magnete direptam planè conspicias. Quin magis tractum ab hoc ferrum feroci quadam vi ab admoto Adamante reuelli cernere est: Vt & hinc multis visum esse suspicer Adamantem alijs Gemmis iunctum ipsarum

Disidium

rum ad se virtutem omnem trahere, quòd non crediderim. Cæterùm nū reconditas illas vereq̄ admirandas p̄ prietates ad dæmonum imposturas demandabimus, quòd earum causam naturalem nemo (vt puto) adferat exactam, vti censori nostro ac similibus viris parum circumspectis, nihilq̄ sue ignorantix cōcedere volentibus forsitan videtur? absit non ab hoc tantū vno, sed & à quouis alio verè docto & piè Christiano. Quinimò eapropter in Dei & Domini nostri omniū creatoris propensioem admirationē feramur; eiusq̄ magnificentiam ardentiori studio ac necessitudine effera-

De Achate. Cap. XVI.

MAximam tempus autoritatem ademit Achate, non quòd viribus minùs quàm antiquitùs polleat, sed quòd copiosior sit: qua enim occasione solet in rebus humanis elationem fastumq̄ raritas adferre: eadē

FRANCISCI RVEI

etiam multitudo, & crebrior familiaritas contemptum parere consuevit. Plinius autor est Pyrrhum Epirotarum regem Achaten habuisse, nouem Musis cum Apolline citharam manu tenente insignem: nulla arte, sed sola naturæ solertia ac virtute, sponte maculis ita discurrentibus, vt Musis quoque singulis sua redderentur insignia.

Porrò tam est vulgaris Achates vt delineationem eius & genera scribere omnino superuacaneum arbitrer. Probatissimæ verò sunt perspicuæ, quæque leoninæ pelliculæ similes sunt, vel etiã nigre albis intersectæ lineis. Mercurio

Probatio.

sacram Achaten rudis nimium antiquitas credidit, eam præsertim quæ apud Indos nata est, vbi vario colore, guttis etiam phoeniceis conspersa vitur.

Virtutes.

Cæterum omnem Achatem venenis pestiferis, araneorum atque scorpionum ictibus, aduersari, prudentiam ac facundiam præstare, ab aduersa fortuna tutari, visum fouere, cor recreare,

re, sitim ore cōtentam arcere adstruunt. Nec desunt qui tum maximè efficacem scribūt, cum fetis leoninis inuoluta defertur, quod quàm à vanitate quoq; ablit, iudex esto.

De Aleatorio. Cap. XVII.

Alectorius lapis in ventriculo ca
pi reperitur, obscuri crystalli si
milis & colore & substātia, nisi quòd
paulo crassior adparet, non excedēs
fabæ magnitudinem. Probat^{Probatio,}ur quæ
intus velut stagnātem ingesti cibi mi
cam, modicam nec vsque ad eò obscu
ram ostentat. Sunt quoq; qui audeāt
affirmare caponem in quo Alectori
us sit absolutus, bibere nunquam: i
deoque strenuis militibus ex vsu esse
creditur. Proinde Milonem Crotoni
ensem eius Gemmæ in ore contentæ
præsidio, nullo vnquam certamine su
peratum prædicant. Porrò Alectorio
vires tribuunt non in celebres contra
pericula quæuis. Præterea Venerem

Genesis 8
delineatio

Probatio,

Virtutes:

ciere, homini constantiam, mulieribus virorum gratiam conciliare, ferenti quoque facundiam præstare, potes creditur. Sed & sitim ac cordis æstum arcerere ore inclusa experimento non raro constat.

De Torcoide. Cap. XVIII.

TOrcoiden tam in magno precio esse ferè apud omnes conspicuū est, ut multi suo tunc demum luxuriali qua ex parte satisfactum putent cum præclaram quandam nacti fuerint.

Genera &
delineatio

Duo itaque sunt eius fastigia, à sua scilicet propagationis loco nuncupata. Inferior siquidem Hispanica: Altera Indica seu Orientalis nuncupatur. Vtraque tamen consimili, crassa & minimè perspicua substantia. Porro Hispanica colore utcumque virente, subobscuro adeoque ingrato conspicitur: ideoque respuitur ceu vilissima. Indica autem ex herbaceo, cyaneo quodam lactescente nitore gratiam in it non vulgarem.

garem. Colorem igitur præbet eum in
 cœruleum ex viridi, lacteum quiddam
 perfusum imageris: Rarò citra rimam
 venulam reperita. Probatissima ta- Probatioe
 men est quæ simplicissima, & persimi-
 li substantia, purissimoq; & citra om-
 nem labem colore suam commendat
 iucunditatem. Mirum quid de divi-
 nis eius virtutibus caussantur. Noui
 reuera virum quendam insulanum, mi-
 hi quidem multa necessitudine deuin-
 ctum, qui dum viveret Torcoiden in
 delicijs habebat annuloq; aureo per-
 petuò gestabat. Is cum fortè, ex sæua
 ægritudine in fata concederet eundem
 quoq; retinuerat. Tumq; nature quo-
 dam veluti miraculo contigit, ut Tor-
 cois illa, quæ superstite etiamnum suo
 domino cum numerosis sui generis
 myriadibus de pulchritudine ac inte-
 gra puritate certare potuisset, tanquã
 heri sui necem lugens, longè tum ob-
 scurior adpareret, adeoq; continuò
 rimam per medium porraceam effe-

ret, vt & hinc tum maximam suæ maiestatis partem deposuisse videretur. Proinde de ea mihi aliquando cõparanda auiditatem abegi. Ego nanque cum ob periucûdas lapilli illecebras, tum ob ingentes vires quibus idem vir, factò periculo, Gemmã eam pol- lere constanter asseuerare solebat: eã si quando liceret, quauis etiam ratio- ne comparare cõstitueram. Sedenim meus me fefellerit error, nam dum in auctione venui expositam, eandem il lam litura & vicijs conspersam con- temno, hanc alter cuius vili coëmpã è vestigio mihi ostendit. At cum illam ego pristina, ceu postliminio rediui- ua synceritate & maiestate (renouato domino) perspicio, occœpi mecû ve- hementer mirari, inopinatum naturæ ac admiratione dignissimum porten- tum, deinde & è re nata, meam dam- nare infelicitatem. Vel hoc euentu co- ràm edoctus diuina quadam lapillú il lum facultate donatum esse. Porrò
osten-

ostendendis prodigijs illustris pluri-^{Vires.}
 mum est Torcois, vt & vix credibili
 virtute ferentem ab imminente peri-
 culò (tanquam videlicet innato con-
 tra aduersa quæq; quodam amuleto
 medicamêtoq;) fortiter vindicare ce-
 lebretur. Adde quòd cor & oculos
 recreare, & hilaritatê prosperitatêq;
 adsciscere creditur.

De Corallio. Cap. XIX.

COrallium & Lithodendrum ap-^{Genesis.}
 pellari inuenio, quòd arboreus
 lapis adpareat, In mari mollius primũ
 crescit, inde verò duratur. Cumq; sub
 aqua quidem vireat, statim atq; hanc
 superârît, rubescit. Adstruunt candi-
 das illud intra aquam proferre bac-
 cas, quæ extra eam in sanguineas de-
 generent: easq; & forma & magnitu-
 dine adhęc & colore corna fatiua re-
 præsentare. Mirum quòd tactum lapi-
 descit si viuit, proinde restibus primũ
 reuellunt, aut ferramento acri præci-
 dunt: qua de re Curallium Theophra

stus, à radendo, Græcæ voci alludés,
 illud appellauit. Porrò arboreum esse
 Corallium vel ipsius rami palàm ostē-
 derint. Diuersam præterea à ferro igni
 to naturam Corallium exhibet: illud
 nanq; vt aqua, ita & hoc molliore æ-
 re illico duratur. Commendatissi-
 mum est quod rubicundissimum, vel
 albißimum, æquabili vsquequaque
 concremēto, forma fruticis, ac teren-
 ti facillè cedens. Quod autem in lapi-
 dis exactam duriciem coiijt, scrupulo-
 sum, inane, lacunosumq; est, damna-
 tur. In magna antiquitùs, apud Indos
 præsertim, fuisse autoritate Coralliũ
 in literis comperio. Hi nanq; pro eo
 suos olim consueuisse Vniones per-
 mutare traditur. Nunc autem quòd
 crebrius est, in magno adedò non est
 precio. Dæmonas infensos arcere
 perhibetur. Vt & hinc suspicandum
 sit prudentem vetustatem, Corallio p
 diuersas formas (non sine licet fastu
 quodam aut illecebrâ nunc vsurpe-
 tur)

tur) effigiato, & ex ordine infilato, preces Marianas docuisse numerare. Magnus illius in medicina usus percrebuit. Quandoquidem refrigerat siccaturque mediocriter: Ideoque sanguinis reiectionibus & eruptionibus prodest. Album verò corallium à collo suspensum ut stomachum vel pectus contingat, è naribus consuetum fluere sanguinem non rarò compescuisse vidimus. Cor præterea & ventriculum, vel ingestum, vel extra, ut adhæreat ad motum, roborat. Surculos eius pro amuletis infantulorum collis appendunt: fulminibus & marinis æstibus tempestatibusque resistere æstimatur. Proinde Ioui Phœboque sacrum putatum est. Religiosum præterea gestamen esse amoliendis periculis cōperio, ut decore ac religione gaudeat. Ad hæc & contra vesicæ tormina & calculi mala, in pulverem vstos surculos & ex aqua potos auxiliari fertur: item & lienem absumi, si id medica-

FRANCISCI RVEI

mentum sapius potetur: Oculis dein de prodesse, vlcera caua explere, cicatrices tenuare, denique & surculos ex vino potos vel ex aqua (si febris urgeat) somnum conciliare Plinius auctor est. Nec desunt qui affirmēt illius pollinem erosio dentibus infarctum, ægros dentes radicitus eruere, demū & gingiuas firmare. Commentitium omnino puto quòd Coralli puluere fruges euadant vberiores. Quanquã & Coralli puluerem inueniã amaras aquas dulces efficere.

De Corneolo. Cap. XX.

Delineatio **C**orneolus Gemma est vulgaris
minij colore, subláguido tamé,
cei videlicet in humanam carné per-
spicuitas perfusa sit. Rheno frequen-
Probatio. tissima est. Probatur quæ purissima
iuxta ac nitidissima consistit substan-
tia, colore carneo translucido. San-
Vires. guinem propalãm cohibet, liuentes
dentes suo polline emendat omnem
ab

ab eis detergens fordem. Iracundum
animum placare creditur.

*De Cyaneo Græcis, Cœruleo Latinis, vul-
garibus autem Lazuli vocato
lapide. Cap. XXI.*

Magnam profectò autoribus pe-
perit obscuritatem, legentibus
verò perplexionem, cœrulei seu cya-
nei nominis diuersa significatio: alijs
scilicet sub hac voce cœruleam hare-
nam cum cyanea Gemma cõfunden-
tibus: alijs autem solam eadem dictio-
ne metallicam arenam complectenti-
bus. Plinius nanq; naturalis Historiæ
lib. 33. capite vltimo ita inquit: Cœruleū
arena est, huius tria genera fuere anti-
quitus: Aegyptium quod maximè p-
batur: Scythicum, hoc diluitur facilè,
cumq; teritur in quatuor colores mu-
tatur, candidiorem, nigriorem, cras-
siorem, tenuiorém ve. Præfertur huic
etiamnum Cyprium. Accessit his Pu-

FRANCISCI RVEI

„ teolanū & Hispaniense, arena ibi cō-
 „ fici cœpta. Dioscorides item libro 5.
 „ cap. 97. sic habet ad verbum: Cœrulei
 „ origo ex ærarijs metallis est. In Cypro
 „ copiosus ex arena litorali, secundum
 „ quosdam sub cauiatos specus maris
 „ inuenitur, quod & magis probatur.
 Galenus verò Simplicium pharmaco-
 rum libro nono, inter metalla Cœru-
 leum reponit. Deinde Paulus Aegine-
 ta de cœruleo, Dioscoridis sententiã
 penè ad verbum refert: quam etiam
 Plinius, eo quo diximus capite, imita-
 tus palàm ostendit nō de Gemma ser-
 monem se facere, sed de metallico cœ-
 rulo: quod ^{†ærofa} quodam substantia,
 non tamen lapidea, consistere ad
 oculū videre est: vt vel hinc in cōfesso
 esse debeat, ijs locis autores illos Dio-
 scoridem, Galenum, Paulum q̄ (dico)
 nō de Cœruleo lapide Cyaneãue Gé-
 ma differuisse, verùm de metallico il-
 lo Cœruleo quo ad generosas imagi-
 nes pictores vti cōsueuere, Galli azu-
 rum

rum vocant. Sedenim Plinius idem ille libro 37. quem Gemmis dicavit ita habet: Reddetur & per se Cyanos ac cōmodato paulo antè Iaspidis nomine colore cœruleo. Optima Scythica, dein Cypria, postremò Aegyptia. Adulteratur maximè tinctura, idq̃ in gloria regis Aegypti ascribit̃, qui primus eam tinxit. Diuiditur autè hæc in mares foeminasq̃. Inest aliquando & aureus puluis, non qualis in Sapphirinis: Sapphirus enim & aureis punctis collucet, Cœruleæ & Sapphiri raroq̃ cum purpura. Optimæ apud Medos, nusquam tamen pellucidæ. Quibus verbis statim ab ipso limine videtur Plinius utrūq̃ confundere, Cœruleū scilicet metallicū Gemma cœrulea, Primū quidē vel hoc maximè, q̃ Scythica, Cypria & Aegyptia rationē habuerit, quemadmodū etiā superiore libro 33. de arenoso Cyaneo singulariter agens Cyanei Aegyptij, Scythici & Cyprij meminit. Hinc reuera non

mediocrem hos locos video imposuisse difficultatem viris etiam doctissimis, alijs videlicet de vtriusq; confuse Plinium intelligentibus, alijs de solo arenoso cœruleo hos torquentibus sermones, autorem insimulantibus damnantibusq;, tanquam hanc inter Gemmas arenam malè collocarit. Inter quos Hermolaus ille Barbarus, vir alioqui peritissimus ac de re medica & Plinio optimè meritus (pace tanti viri, pro veritate tamen, dixerim) nescio qua iudicij adumbratione percussus, non veretur Plinium negligentiae calumniari. Mihi verò (absit omnis arrogancia) Pliniana lectio rectius consultiusq; hoc loco, id est libro 37. cap. 9. castiganda videtur, & in hunc modum suo autori reponenda. Reddetur & per se Cyanos nomine, accommodato paulo antè Iaspidi colore cœruleo. Ut his scilicet verbis & Iaspidis & Cyanæ Gemmæ substantias convenire quidem, sed colore alterum ab al-

Castigatur
Pliniana le
& 10 lib. 37.
cap. 9.

altero discriminari declaret ostédátque, vt & quis ex Iaspide Cyaneum lapillum ementiri posse intelligat si illi colorem cæruleum addat. Cui & id optimè adstipulatur quod mox subnexit: Adulteratur (inquit) maximè tinctura. Quòd demum hoc loci Plinius non de cærulea harena differat, manifestant hæc eius subiecta verba: Inest aliquando & aureus pulvis, cum ijs quæ sequuntur quæq; suprà retulimus. Nam & ea non arrosæ illi harenæ, sed Cyaneæ (vulgato nomine Lazuli vocatæ) Gemmæ ita adamussim consentanea esse cõstat, vt nemini dubium (meo tamè iudicio) esse debeat Plinium hoc loci de sola Cyanea gemma agere: neque etiam facilè credendum fuerit tam celebrem autorem, ac rerum naturalium tam indefessum acrem ac peritum indagatorem scriptoremq; vulgatissimã hanc gemmam latuisse. Neque etiam vel leuiter suspicandum puto quòd agnitæ nusquam

FRANCISCI RVEI

meminerit, quum præsertim diligentissimum sese naturæ mirabilium per scrutatorem, præconem, promulgatoremq; semper exhibuerit. Sed neq; huic nostræ opinioni refragatur quia citatis locis Aegyptij, Scythici, Cyprijq; Cœrulei meminerit. Quid namque impedit utramq; cœruleam arenam dico ac Gemmam Cyaneam, tribus iam indigetatis locis oriri? Sed enim libri 33. cap. ultimo Aegyptiū maximè probari scribit, secūdo loco Cypriū, nouissimo verò Scythiū reponit: quibus accessisse adnotauit & Puteolanum & Hispaniense. Vbi verò de Cyanea gēma (quæ ei Cyanos per se vocatur) hoc est libri 37. cap. 9. scribit, omnibus Scythicam præferri dicit. Dein Cypriam cōmendat, nouissimam autem Aegyptiam æltimat. Ecce quam hīc vltimam facit, illic primam effert: Vt & hinc non de iisdem Plinium diuersis his locis scribētem intelligere debeas. Quinimò Sapphirum

rum hoc capite cum Cyaneo lapillo postea complexus, ita inquit: Cœruleæ & Sapphiri rarè (vbi etiam coniunctionem quæ semouendam puto) cū purpura, &c. His ego certè rationibus eò sum adductus, vt Plinium illis locis non de arena Cyanea aut Gemma tantum, sed libro trigesimo tertio de arenoso Cœruleo, libro autem trigesimo septimo de Cyanea Géma capiendum existimem. Quis enim (obsecro) tam inertis, aut in Plinium aliqui grauissimum autorem tam infenso ingenio fuerit, vt ea quæ Cyaneæ Gemmæ (emendata licet lectione) Plinius pro palam tribuit, arrosæ illi arenæ quadrare inaudiat: quam nemo lapidea substantia vel puluere aureo gloriari rectè quidem dixerit? Potius itaque Lazuli vulgè nuncupatæ Gemmæ consentire hæc profectò videbuntur: cùm ea substantia sit lapidea, lasplidi scilicet germana, aureamque puluerem coram ostendet.

FRANCISCI RVEI

Qua dere subinde vehementer mirari subiit, hoc loco Plinij sensum tot tamq̃ celeberrimos authores Plinianæ lectionis etiam studiosissimos hætenus (quod legerim) ita fugisse, vt vtrumq̃ confuderint, magno humanæ conditionis detrimento: dum nempe apud omnes ferè seplasiarios arena pro Gemmain medicandis corporibus quàm ineptissimè vsurpatur. Sed

Exò nempe hæc quorsum† Nanq̃ vt melioris doctrinæ gratia omnem de medio tollemus implicationem, & aliquam Pliniano sensui adferremus restituere-

Descriptio. Est itaq̃ Cyanos, Cæruleæue Gemma lapillus substantiæ quidem laspidi haud absimilis, colore Cæruleo. Probatur aureo puluere cõspersa. Vnde & stella tum lapidem

Probatio. dici inuenio, quòd stellis similiter luminis expositus aureo puluere scintillet. Præfertur quæ Cæruleum sui nominis præstantissimum (quem nostri Azurum vocāt) colorem assequitur,

con-

consimili vnde quaque substantia & concremento. Lapis est sculpturæ nõ vsque adeò contumax. Vidi ego ex eo Cantharidem tam affabrè tamq̃ graphicè conflatam, vt eminus veram iudicarem: puluere nimirum aureo tam appositè, quod in animante fuluum natura fecit, imitante, vt eum lapillũ ad id muneris procreatum quiuis sanæ mentis non immeritò iudicasset.

Porro, quòd ad vires attinet. Aduersus melancholicos affectus eius pollen toties ablutus, dum eius dilutum peregrinum nullum præ se ferat saporem, efficacissimè ingeri, literis & experientia confirmatur. Melancholicum enim humorem per inferna deponit. non lotus verò, cum infernis superiora, nõ citra magnum laborem, commouet. Nec desunt qui pueris à collo gestatum nocturnos arce-re pauores testentur. Oculorum acie reficit atque demulcet. Collo appensus prægnantes ab abortu adserere p̃-

Proprietas.

FRANCISCI RVEI

hibetur. Volunt autem appetente par-
tu femoueri.

De Chelidonio. Cap. XXII.

Generatio-
nis locus.

Naturæ ad
mirandum
miraculū.

Differētię.

Chelidonium vel Chelidonia (vtrou-
que enim genere dicitur) lapil-
lus est paruus, perspicuus minimè: è
iuuencularum Hirundinū ventre exe-
ctus. Mense Augusto, Luna crescente,
reperiuntur optimi, magnaq; ex par-
te bini, aliquando autem singuli, in ea-
rum scilicet ventriculis aut iecuscu-
lis. Dicuntur nanq; (autore Plinio) ma-
tres exclusis pullis hūc dare lapillum
deuorandum. Inuenio & hīc quoque
solertissimæ naturæ non supprimen-
dum miraculum: nempe quòd illarū
pulli per coniuncta rostra in sese recō-
ditas has gemmas prodant. Dicunt e-
tiam & has debere erui priusquā pri-
migenius pullus terram contingat.
Quāquam ne hoc quidem sua vani-
tate carere putem. Hanc bifariam di-
scriminari tradit Plinius: aut enim est
ruffa, aut nigra, vel potiùs ex pullo ni-
gri-

gricās, hirundinum vel pauonum colore, minimeq; pellucet, sed aspectu ingrata visitur. sunt & earum aliqua, parte quidem vna nigricantes, altera verò purpurascens, nigris intercurrentibus maculis. Probatissimas esse ^{Probatiss} comperio quæ substantia purissima ac simplicissima, & aureis guttis insigniuntur. Porro singulæ tametsi in- ^{Vires.} iucundæ sint & pusillæ magnis tamē virtutibus præditæ adstruuntur, vt & de ipsis rectè id occini possit:

Regnat in exiguo præcellens corpore virtus.

Ruffam siquidē sub ala sinistra gestatam lunaticos, hoc est, comitiales, insanos, & languidos sanare perhibent. Præterea & facundiam, & apud homines gratiam, promouere confirmant. Nigricantem verò similiter portatam testantur reges & principes conciliare, & coepta negocia pro animi sententia absoluere, omniumque gratiam inuitare. Eius verò ex aqua

dilutum, oculorum aciem reficere dicunt. Neq̄ superstitione vacare puté quòd ruffam in panno lineo mundo, nigram autem in croceo tantum inuolutas suis præstare potestatibus nungantur, cui & id accedit quòd parentibus præsentibus erutis vires effluât.

Cōtra Am
stelreda-
mum.

Hic magna mihi profectò incescit admiratio de viri cuiusdam de literis alioqui bene meriti, non leui oscitantia qui in scholijs suis in Marbodeum ubi agit de Chelidonia, autorem citaturus quòd Chelidoniam Gemmā oculis ostendere proficeret, Plinium adduxit libri 8. cap. 27. & libri 25. cap. 8. & 12. quibus in locis non de Gemma, sed de eius nōminis herba palàm est Plinium differuisse. Siquidem, vt rem per capita ex ordine recenseamus, ita habet dicti iā capitis 27. titulus: Quæ animantia quas herbas ostenderint cerui, lacerti, &c. Demum in contextu de Chelidonia agēs ita inquit: Chelidoniam vsui saluberrimam hirundi-

nes monſtrare, vexatis pullorū oculis illa medentes. Deinde libro 25. vbi cōſtat Plinium de herbarum viribus diſceptationem ex profeſſo inſtituiſſe, capite octauo ſi habet: Anima- lia quoq; inuenere herbas, in primis Chelidonium: hac enim hirūdines oculis pullorum in nido reſtituunt viſum, vt quidam volunt eruti etiam oculis. Capite deniq; eiſdem lib. 12. poſteaquam Centaurium vtranque, maiorem ſcilicet & minorem oculos iuuare tradidit, ita ſubnectit: Iam Chelidonia ſupradictis omnibus mirè p- deſt. Ex quibus luce meridiana clari- uſe eſſe cōſtat Plinij locos hos ab Am- ſtelredamo noſtro citatos non poſſe ad Chelidonium Gemmam torqueri, verū de ſimilis nomenclaturæ her- ba tantum debere intelligi. Quæ ideo annotauimus ne quis eius auto- ritate falſus, in ſimilem errorem impin- gat.

FRANCISCI RV EI

De Aetite. Cap. XXIII.

AEtitz quatuor genera refert Pli-
nius, vulgato tamen nomine sin-
guli, Aquilæ lapides vocâtur. Vidi e-
go cinereo colore Aëtiten, alterû al-
bo, tertium pullo. Sonitu dignoscun-
tur si quatiantur: tum enim in sese cõ-
ceptum lapillum manifestè produnt.

Genera.
Probatio.

Delineatio Lapis est cortice duro, scabro & mini-
mè leui. Sunt qui aquilam in nido ma-
rem & foeminam habere adstruunt, ne-
gant quæ illam sine eis oua parere: idco-
que solis ijs quæ è nidis eius alitis eru-
tæ fuerint vim medicam concedunt.
Nihil igne hic lapis deperdere credit.

Virtutes. Porrò Aëtites grauidis, quæ ob vteri
imbecillitatem foetû ægrè continet,
brachio sinistro alligatur magno ea-
rum vsui, parturientibus autem bra-
chio amoueri debet: foeminibus item
alligata citra dolorè (notatu dignû)
foetum dicitur extrahere. Nec desunt
qui hanc velint statim à partu auferri,
ne vterus sequax partum vitiet. Mirû
quòd

quòd furem prodere fertur si quis in pane conditum offerat: neque enim mansum, vel etiam cum ea decoctum quicquam, furem deuorare posse confirmant. Tritum & cerato exceptum comitiales strenuè iuuare comperio. Mitto quæ de hoc lapide præstigioli illi ac toto cælo aberrantes magi nugantur: neque enim vxorum furta deprehendere, vel futura prælagire hûc eitra incantaméta posse crediderim. Quòd ego quæ de furis proditione prænotauì, referrem, si non autorum tgrauitas & fides reclamaret.

† Ridicula
& non digna fide
grauitas.

De Magnete. Cap. XXIII.

Natura, vt faxis vocé homini obloquentem, immò & Echo resonantem dedisse videri potest: ita & Magneti sensum manúsque tribuisse quodammodo non ineptè existimetur. Ferri nanque indomita prope modum pugnacissimaq; natura trahéti illi extemplo cedit, vtq; propius accessit ab eo continetur & quodam

Nomina. veluti cōplexu cohæret. Sunt qui ab
 inuentore, ita vocato in India pasto-
 re, nomenclaturæ illius rationem ad-
 ferant: quibusdam autem Siderites, a-
 lijs Herculeus nominat. Hic tamen
 in Ida primùm repertus sit, passim ta-
 men apud Hispanos & in alijs quoq;
 locis nascitur. Qui verò à Troade pe-
 titur, qui & albus pumici haud absi-
 milis comparet, fœmineus est, & non
 vsque ad eò efficacis potentia, ideoq;
 respuitur. Aethiopicis laus & præci-
 pua commendatio, ijs præsertim qui
 ad cœruleum magis inclinant, quales
 maximè in Aethiopia Zimiri regione
 arenosa reperiri inuenio. Aethiopici
 argumentū est, quòd Magnetē quoq;
 alium trahit. In metallis ferreis oritur.
 Hunc Germani atq; Itali habent, fer-
 rugineo tamen seu pullo magis colo-
 re: † quod qua parte cœruleum pro-
 pinquiùs refert, acriùs trahit. Autor
 est tamen Diogenianus, probatissimū
 Magnetem argenti ad eò similem esse

vt incautos facilè fallat, quem & ad
 maleficia præstantiorem esse testat.
 Porrò omnibus præfertur qui maxi- Probatio.
 mè trahit, & qui vltus Hæmatiten fe-
 rè repræsentat. Quòd autem ad vires Virtutes.
 attinet; Potus triobolorum pondere
 ex succo fœniculi hydropicis aquam
 detrahit: ferro item intoxicato vulne-
 ratis præfenti remedio subuenit, ocu-
 lorum medicamentis imponitur, præ-
 terea & ad epiphoras: adusta verò cre-
 matus tritusq; sanat. Commentitiũ
 puto quòd de Magnete quidam nu-
 gantur: Nempe quòd in somnis igno-
 rantis fœminæ capiti subditus, adul-
 teram lecto deturbat: fidelẽ verò p-
 bamq; vxorem ad mariti amplexus,
 etiam dormientem, proleçtet. Va-
 num insuper nec è re publica esse iu-
 dico, quòd quidam Magnetem furi-
 bus suo fumo atq; nidore vsui esse nar-
 rant: quasi scilicet ad furta lapis natus
 sit. Hic subit vehementer mirari, ad-
 miratione non vulgari dignam huius

lapidis tractricem virtutem, qua videlicet ferrum non solum quod contingit coram trahere, verum etiam & [†]contactu suo [†]collisu similes in id transferre vires trahentes, vnde & aliud quodcumque congeneum ferrum conuellere possit, vt viderim non rarò plures acus hac ratione sese suspendere, tanquã scilicet mutuis sese manibus inuicem comprehendissent. Quinimò nõ defunt qui facto periculo affirmare audeãt, ferrum à Magnete in libra posito tractum nihil Magneti ponderis adijcere, ceu nempe ferri grauitas vi lapidis absorbeatur. Porrò tractricẽ hanc virtutem ab vrsa cœlesti Magnetem mutuatum esse coniectant, argumento quòd acus hoc [†]afficta liberè in solaribus horologijs pendens ad Vrsam saltem minorem ferè moueat, Magnetis potentijs acum sequacẽ trahentibus: vrsa verò vtrũq; acum & lapilli in ea virtutem, ceu sibi affinẽ congeneãmve, conuellente atq; alliciente,

te, eademq; visus hoc appetente. Quod si ita est, facultas illa Magnetica ab initio perfusa est, tum perpetuo Vrsæ radijs & influxu vegetatur. Proinde si quis eorum quæ de lapilli huius trahente potestate diximus, rationem expetat, non inscitè responderi possit virtutis eius causam esse cum lapilli specificam formam, tum eius germanitatem cum ferri natura, & eorum quidem vtriusq; cōsensum cum Vrsa illa cœlesti, cui & obnoxior sit lapillus ipso ferro. Quibus & id ad stipulari video, quòd solum ferrū Magnetis viribus patere palàm conspiciatur, easq; contumaciùs retinere perpendatur: Ad hæc, quòd (auctore Plinio) vulnera asperiora sũt ferro Magnete cōtactò. Porrò huic lapidi contrariã inuenio Theamedé Gémã, omne à se ferrū respuentē profligantēq;. Est & Plinio genus aliquod Magnetis, vitri liquorē alliciens. Lapillo itē illi cum allio discordia est nō

Theamedes lapis.

Discordia

tractricē obscuratis siquidem alio illitust con-
 uultricem omnem facultatē perdere
 fertur. Dissidet etiam cum Adaman-
 te, qui & iuxta positus illum trahere
 non sinit, quinimò cōuulsum iam fer-
 rum ad motus ilico reuellit. An au-
 tem vires hæ occultæ mirificæq; Ca-
 codæmonum imposturis adscribi de-
 beant: an potius inde atuidius admirā-
 dus atq; laudandus Dominus omniū
 creator Deus, ac per ea quæ in hoc la-
 pide facta sunt, sempiterna eius virtus
 & diuinitas magis cognoscenda, & in-
 mirabilibus suis operibus benedicen-
 da, tuum esto iudicium Lector.

De Hæmatite. Cap. XXV.

QVando superiore capite Hæma-
 titis meminimus, nō ab re quæ-
 dam & hîc de eo recensere operæpre-
 cium videtur. Duo itaque Hæmatitis
 genera Plinius facit: Alterū à Magne-
 te cognominatum, sanguineo exteri-
 us colore, ideoq; tritus is sanguinē re-
 fert

fert, ferrum tamen Magnetis modo minimè trahit. Hunc pro vero Magne te à non paucis pharmacopolis damnofo errore venundari vidimus. Alterum autem Hæmatiten dicit idem Plinius venis rubentibus discerni, hoc est ab optimo defciuisse iudicari: ita enim Plinium intelligo. Hic siquidem Dioscoridi probatissimus est, nò qui intermixtas habet venas rubentes, sed Probatio. qui puro colore (vt eius verbis vtar) niger est, durus, in se æqualis, & nulla infectus forde nulloq; zonarum excursu. Itaq; duæ nobis præcipuæ hæmatitis species relinquuntur: Altera exterius rubens, interius autem nigricans, vt Magnetis colorè quadantenus imitari videatur: altera verò omni ex parte nigra. Quanquam nec me fugiat alia etiam à Plinio numerari illius fastigia, verùm duo hæc nostro instituto suffecerint. Neq; enim de singulis Gemmis, sed de selectissimis vulgatissimisque differendum suscepimus. Porro

Virtutes. quod ad vires attinet: oculis cruore suffusis mirè prodest, muliebri profluuium sistit, & cum mali punici succo ijs qui sanguinem reijciunt confert. Vesicæ præterea utilis est, & serpentium ictibus. Ex lacte oculos à lachrymis vindicat. Imò & ipsos proci dentes ingenita vi continet cohibetque. Calfactoriæ & extenuatoriæ est facultatis.

De Succino. Cap. XXVI.

VARIÆ multùm de Succini ortu autorum sententiæ sunt. Prætermisissis tamen de eius origine & natura opinionibus diuersis, sed & de eo ridiculis Poëtarum fabulis, in India atq; Germania Plinius tradit nasci defluente à medulla arboris è pinearum genere: quemadmodum è Ceraso, gumi, & ex Picea, resina redditur. Erumpere nanq; humoris abundantia, succosumq; primum esse, dein verò vel rigore vel tepore autumnii densari atq; durari confirmant, & intumescenti-
bus

Genesis.

Plinius lib.
37. ca. 3. p.
medulla
mâlini la-
chrymauel
resina.

bus tandem marinis æstibus rapi, ac in littora nonnunquam transportari aduersa. Inde quæ succino nomen, quod pini arboris succus esse credatur, argumento quod attritum pineum refert odorem, accensum quæ tedæ modo nidore flagret. At liquidum primo stillare indicio quidem sunt quædam intus translucencia. Porro succinorū Genera: tria esse præcipua genera literis proditum est. Primum, quod melleo colore conspicitur: secundum, quod Phalerum vinum: tertium, quod candidum refert, quod & odore præstantissimum est. Probatio: Præferunt quidam Phalerum, fuluum scilicet ac translucens consimili vnde quæque substantia & cōcremento, ea tamen lege ut nō nimio ardore flagret, sed leuem tantum ignis ostendet anhelationem, non autem igneum fulgorem adsequatur. Apud multos autem album odoris illecebra commēdat. Rude quidem primum & austerum legitur, tandem verò adipe

lactentis suis incoquitur, deinde ex-
 politur. Porrò quod ad succini vir-
 Vires. tutes spectat, infantibus pro amuleto
 ligari, lymphationibus pdesse, ac lo-
 tij difficultatibus, inuenio. Præterea
 in polline exhibitum albos menses,
 stomachi fluxiones, ventusq; proflu-
 uia sistere, crebro didicimus experi-
 mento. Cor & cerebrum vel odoris
 præstantia propalàm recreat. Ex mel-
 le teritur ad oculorum finiendas hu-
 miditates. Attritum & calfactum fe-
 stucas, quisquilias & leuissima quæq;
 allicit & attrahit, præter Ocimi tamé
 furculas, quos autore Plutarcho, re-
 ijcit repellitq;, vnà etiam cum ijs quæ
 cunq; oleo perfusa fuerint. Succinũ
 seplatiariorum officinis charabe bar-
 bara Arabum voce dicitur. Hoc gene-
 re & Lyngurium vel (vt alijs placet)
 Lyngurium contineri, coloris, substã-
 tiæ & proprietatum congenæ germã-
 nitas, multis persuasit: forsitan enim
 fuerit secundi generis, hoc est, Pha-
 lerni

lenni ruborem referentis species quædam ardentior. Fabulosum omnino esse suspicio est, quod plerisque Gemmarum perscrutatoribus videtur, Lyncurium ex Lyncis animalibus urinam harenam mox à deiectione contactam, Solis deinde ardore concretam ac duratam consistere.

*De fictitiarum à veris Gemmis differentia,
& dignoscendi ratione. Cap. XXVII.*

& ultimum.

Non mediocrem fidei ac maiestatis partem Gemmis ademit de republica pessimè meritorum hominum pertinax auaritia & luxus. Quandoquidem inde factum est, ut tam subtili dolo ferè omnis generis Gemmæ adulterentur, ut à fictis veras dignoscere vix sit aliquis modus. Sunt quippe qui ex veris, at vilioribus, alterius generis lapillos ementiuntur: uti iam vixus percrebuit multo contumacique

FRANCISCI RVEI

igne Sapphiro Adamãtem fingerẽ, & tanta arte imitari, vt multis hic fucus non rarò imposturam faciat: vocãtq; albam Sapphirum. Quibus longè perniciosiores sunt, qui nitro, vitro, ac alijs vilissimis materijs, adiecto coloris mendacio, optimas ita æmulant, vt sua nequitia naturæ opus, sagacissimamq; & inuincibilem artẽ, tantùm non assequantur, qui vtinam à republica amandarentur: suis nanq; id genus fallacijs tam huic quàm autoribus qui solerti studio & diligentia de verarum Gemmarum natura & viribus doctissimè disseruerunt, ita quidem imponunt, vt dum qui e mentitas decepti, pro Germanis emerunt, easq; ijs non esse præditas facultatibus deprehendunt, quibus philosophi naturales donatas esse confirmarunt, & Gemmas & de ipsis definientes autores vel vilitatis vel mendacij atq; temeritatis damnent, vel etiãplerunq; malè audiant qui certissimas ab-

absolutissimasq; commendant. Ut itaq; impostorum vitari queant sceleratissimi fuci, paucis Gemmarum probandarum rationem persequi libet, Gemmae tandem senescere. Hora probandis Gemmis opportuna. ubi primum te monuerimus & has multo æuo senescere, proindeque & gratiam & vires sensim multis seculis deponere. Pellucentes igitur lapilli sereno ac matutino cælo: omnino autem in horam quartam probari debent. Re namq; compertum est ijs horis ac aëris constitutione penitus longè introspecti posse quicquid vicij habeat. Porro & pondere internosci Pondus. cōperio, quanq̃ & hinc diuersas multum aucthorum esse sententias animaduertam. nonnullis enim placet generosas grauiores esse: alijs contra sententibus, eas scilicet leuissimas minimiq; ponderis esse, quod & factò periculo deprehēdi, nec id citra rationē fuerit. Generosa minoris ponderis. vel hoc præsertim nomine quòd fictitias cum ab ignobiliori adeoq; & minus efficaci agente, tū ex longè obscu

rioni ac magis terrestri substantia fieri palam sit, quibus etiam Plinius ad stipulatur lib. 37. cap. vlt. Experimenta (inquit) pluribus modis constant. Primum pondere grauiores sentiunt. Post hæc corpore: ficticijs pustulæ in profundo apparent, scabritia in cute & capillamento, fulgoris inconstantia, &c. Quibus coram ostendere videt, quod à falsis intelligat veras pondere superari. Cui & id suffragatur, quod Margaritas præfert, quæ minus graues sunt. Examinantur denique & corpore: Ementitis quippe bullæ in profundo comparant, quas & scabra cute & capillamentis, staminum tenuissimorum instar intercurrentibus, cõspicias: fulgore item inconstante atque iniucundo, nitore videlicet priusquam aciem cõplectatur elanguido. Certissimarum siquidem splendor colorve non in facie tantum (vt in adulterinis) sed & per omne corpus, quibusuis etiam forma & situ gratissimæ iucundissimæque vi-

lun-

Bullæ emittuntur ostendunt.

Fulgoris inconstantia.

funtur, ceu scilicet ad sui decoris spectaculum blanda quadam oculos alluciant comitate. quò nanq; diutius inspiciuntur, hoc magis delectât, ac gratiæ non inefficaci illicio obtutus explent. Laudatæ item limam non capiunt: vt vel hoc solo veras à falsis discernere mangonum magna pars norit. Sunt tamen qui Smaragdum & Topazium excipiant. Deinde & ignibus spinquæ non spurix, illææ euadunt: excepto tamen Chrysolectro ignium rapacissimo. Ad hæc duriores maxime commendantur, nimirum quòd lapidi propria sit durities. Quòd autè ad optimarum delectum pertinet, æqualibus cauas vel extuberâtes postponunt. Oblongas quadratis prætulit antiquitas: verùm nunc anteponūt quadratas, vt quibus angulosis minima olim fuerit autoritas, nunc versa vice clarior sit gratia. Illas sequuntur quæ lenticulæ formâ, deinde quæ triangulæ. Omniū verò nouissimæ æsti-

Argumentum à lima

Experimentū ab igne

Laudatorū electio.

FRANCISCI RVEI

mantur rotundę, quamuis forsitan omnibus præferri deberent si figurę rationem spectes.

Epilogus. Nostris verò his lucubrationibus ad vmbilicum tandem perductis, postremò te quoq;, beneuole lector, admonere visum est, nil tibi mirum esse debere, quòd Gemmas quandoque masculino, aliquando autem foemino genere scripserim, nimirum cum vtroq; genere ac promiscuè illas collocari apud classicos autores crebrò legere sit. Cuius quidem rei vel vnicus mihi testis & auctor est idoneus Galenus ille Medicorum ab Hippocrate abundè princeps, libro 9. simplicium pharmacorum.

F I N I S.

AD LECTOREM.

Horum librorum author Rueus, præmiserat bene longam Purgationem siue Apologiam, qua Anonymi cuiusdam censuris in hos libros respondet, & in hoc plurimus est, Figuris certis lapidum seu Gemmarum certo tempore insculptis, peculiare quasdam vires cœlestes influere. Eam nos propter prolixitatem simul, & quòd synceriori religioni non còsentanea, sed Magica potiùs videretur, omisimus. Excerptimus tamen pauca quedam, quæ nec superuacanea nec indigna cognitu videbantur, Theologorum præsertim quorundam testimonia: quæ hîc subiecimus.

Quæ de auro Leonis effigie còsculpto narraueram, Cenfor meus (in prima æditione) obliterauit: tametsi ego me narratorem præbueram solù sententiæ quorundam philosophorum nõ vulgariù, de viribus auro leonis effigie

AD LECTOREM

ritè insignito à cœlo transfusis: eorū
verò opinionem probaueram mini-
mé. Et multis interpositis, Bonauen-
turę verba recitat, ex libro 2. Distinct.
» 12. Quæst. 2. Art. vlt. Dicunt philoso-
» phi, quòd corpus cœleste mediante
» suo lumine influit vsq; ad profundū
» terræ, vbi mineralia corpora generari
» habent: & quantum ad hoc verum di-
cunt. Hoc testimonio Rueus putat
inferri posse, stellarum radios simili-
ter in metallo lapillosq; varijs figuris
consculpta, cum allatis secum pote-
statibus, posse transfundi: quas vires
diuinitus (inquit) à prima constitui-
one, totam speciem consequentes, il-
lis insitas esse cœlicis corporibus vul-
tibusq;, idem Bonauëtura dicit libro
eodem, distinctione 14. quæstione 2.
ad finem. Sic Rueus. Sed à cœlo &
astris vim corporibus inferioribus in-
fluere tum rebus alijs omnibus, tum
subterraneis quoq;, non opus erat eū
multis probare, cum id nemo fortas-
sis

sis neget, veluti naturæ consentaneū. In figuras verò certas, ab homine factas, cœlestem vim aliam atq; aliam, prout figuræ differunt, & alijs atq; alijs temporibus, inq; conueniente materia sculptæ sunt, influere, homines pij & Christiani vix concefferint.

Et mox: Singulis stellis (inqt Rucus) suæ insunt facultates totam speciem consequentes: (quas essentialis ac specificas nominaueris) per quas proprijs funguntur munijs. Cui & id eiusdem Bonaueturæ distinct. 4. Art. vlt. quæst. 2. in hunc modum dicentis adstipulatur. Ratio verò qua diuersa imprimunt (subaudi luminaria cœlestia) non est, vt putant aliqui, propter diuersitatem qualitatum: sed ex parte diuersitatis virtutum. Quia enim conditor mundi corpora cœlestia incorruptilia posuit ad regulandum & regendum corruptibilia, quæ sunt diuersa & multiformia, dedit eis virtutes consequentes suas species, secun-

AD LECTOREM

dum quas diuerſa luminaria aſpectū habent ad diuerſa elementa, & ad diuerſa corpora mineralia: haectenus Bonauentura. Sed hoc etiam conſeſſo non ſequitur, ad figuras & res artiſioſas quoq; ſtellis ita ſuum eſſe reſpeētum, vt ad naturales. Minimè etiā firmum eſt ad hoc quod intendit probandum, argumētum à ſpeculo: vnicum (inquit) nec rarum aut incōper-tum exemplum his annectere conſilij eſt, ſpeculum ſcilicet rotundū, leue, cauum nitidiſſimumq; (ſolis orbē vel hac ratione referens) quod ob talem figuram & concinnam præparationē, arte tamen hominis ſollicitatā Phœbi in ſe radios tam ampliter efficaciterq; comprehendere palām eſt, vt non tantum abundè incaleat, verū ſuam uſque ad eò in propinquum corpus caliditatem transfundat vt id etiā adurere queat.

Et mox: Philoſophorū illorū ſentētiæ Thomas Aquinas doctor ſanctus

voca-

vocatus, lib. de fato suffragari videt̄, vbi dicit, vestes, ædificia & quæcunq; artis opera certam à syderibus suscipere vim qualitatem ve. Quamuis non eam illis admiserim efficaciam, quam legere est non paucos superstitiosos impostores (magiæ id est veræ philosophiæ nomine indignissimos Sophistas) eis tribuere. Sed illas ex arte figuratas rem cum eodem Thoma lib. cõtra Gentiles non negarim, ijs perfundi posse facultatibus, quas euides est cœlum herbis rebusq; alijsq; infundere. At apud nos non tanta est Aquinatis autoritas, vt tantum tribuamus imaginibus, vt veluti idololatriã quandã magicã in eis committamus.

Et rursus: Si nanq; (inquit) vel Aquinate autore, per effigurationẽ vis quædam cœlica similis ei quæ à cœlo herbis impartitur hauriri potest, multas autem herbas calculo tũ præuertendo tũ deturbãdo ac sanãdo efficaces esse apud omnes receptũ est medi

AD LECTOREM

cos, adde & longo usu firmatum exploratumq̃, nōne sequitur aurum leonis figura ritè insignitū, arteq̃ conflatum, contra calculum remedio esse posse. Proinde Petrus ille Aponensis conciliator dictus, adstruit medicū morbos figuris pellere posse. Denique Albertus ille multa eruditione magni nomen meritus, Theologiae philosophiaeq̃ professor spectatissimus in libro quē Speculum vocat, vbi à licitis illicita se discreturum pollicetur, adfirmat, figurationes ab aëstorū peritis constructas, cælica virtute efficaces fieri, quinimò figuras, dictiones, literas, imaginibus in sculpi permittit, ad hoc duntaxat, vt ætherea quædam in eis hauriatur: tametsi pro suo officio abusum damnet: magis autem orationes, suffitus, carmina & id genus superstitiosas ac vanissimas imposturas quibus non pauci eorum qui se magorum nomine, maxima virorum sapientium illustrium nomi-

nis iactura, venditât, dæmonibus prauis figuris adhibendis vti consueueret. Hæc Rueus. Nos inter Aquinatis, Aponensis & Alberti auctoritatem non magnum discrimen facimus: & ad sacrarum literarum testimonia, piorumq; hominum iudicia prouocamus.

Post hæc: His (inquit) imposituro coronidem subijt his quoq; annectere, Philostratum referre, Hyarchã primum inter Indorum sapientes, septẽ construxisse annulos, septem planetarum nominibus insignitos & sculptos: eosdemq; Apollonio Tyaneo dedisse, singulis scilicet proprijs statisque diebus (pro dierũ & per eos dominantium planetarum discrimine) partiendos deferendosq;. deinde & affirmasse ipsum Hyarcham Apollonio, auum suum philosophum, centũ atq; triginta annos simili fretum cœlesti beneficio vixisse. Indeq; Apolloniũ ijs annulis magna vtilitate vsum,

AD LECTOREM

centesimo etiamnum anno iuuenem retulisse. Nos Apollonium Tyaneū hominem magum fuisse, & his in rebus autoritate eius cōtra piū Ecclesiæ cōsensum vti, nefas existimamus.

Deinde Hermetem Trismegistum quoq; suæ sententię authorem facere videtur. Ad quod respondeo: in ijs quæ extant Trismegisti, Græcis, nihil tale reperiri: referri autem ad illum authorem spuria quædā & *Ἰσοπέριγραφα*.

Et inferiùs: Quid ergo (inquit) cuncta quæ humana ratio non complectitur, aut sacra eloquia non confirmāt, dæmonum imposturis dicanda relegantur, vt ne ipsi quidem perspicuæ coram experientiæ credendum ille (meus Cēsor) audeat affirmare? Nōne Pæoniæ radix singulari proprietate comitiales arcet accessiones? huius tamen facultatis ne sapiētissimus quidem philosophus (puto) rationē reddiderit exactam. An propterea vitio dandū fuerit medico, illi affectui sanan-

sanando, Pæonia uti? Ex duobus his argumentis, prius diluitur, si reprobe mus omnia quæ vel sacris literis prohibentur apertè, vel quæ optimi & sapientissimi siue pijsissimi plurimi reprobarint, ut omnè in amuletis, imaginibus & huiusmodi rebus curiosis superstitionem, ne dicam, impietate & εἰδωλαγωγείας speciem, Pæonia si iueat, naturali quadam vi, aut si libet etiam cœlesti, iuuerit: sed hoc nihil ad imagines certas & curiosas.

F I N I S.

CLARISSIMO AC ERV-
DITISSIMO VIRO FRANCI-
sco Rueo Medico, Infulis artem Apollineam pro-
fitenti, frater Paschasius Balduinus ca-
nonicus Phalempinensis
S. P. D.

*Hac Epistola super his duobus Ruei libris
iudicium continetur primùm: deinde de He-
braicis Gemmarum nominibus, deque earum
admiratione, usu, abusu, & viribus
tractatur.*

Perlecto libello quem de viribus
pac natura Gemmarum nuper ela-
borasti, non potui tibi non gratulari,
optime Francisce, hoc à te argumen-
ti genus esse tractatum ac illustratū:
tum quòd tuam professionem nō de-
deceret eiusmodi studiorum inquisi-
tio, tum quòd nos quibus potissimū
sacris oper nauare opus est, permole-
sta animi anxietudine atq; labore le-
uaueris. Ea enim nō nihil ad sacra per-
tinere nullus, reor, inficias ibit, quum
tam sedulò ac seriò illis interseratur,
ac or-

ac ordine disponantur. Atqui penitus ista exquirere, quia per varia prophanorum scripta disperguntur, atque ea mente ab eis explanantur ut ad temporale commodum proficiant, per officium nobis non conceditur. Sed & pontificijs decretis plus nimio eisdem incumbere vetamur, cogimur quoque præscriptis diuinis sacras euoluere literas. Scrutamini scripturas, inquit ipse sacrosanctorum oraculorum conditor, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, &c. Quod verò Ioannis *Αποκαλύψις* locum tibi potissimum delegeris, ibique traditum ordinem tenueris, ac deinceps cæterarum Gemmarum quæ celebriores habentur, non omiseris elucidationem, maximè probo. Certissimum enim ac solidissimum locum qui in diuinis literis habetur, & qui tuo congrueret instituto selegisti, utpote cuius interpretes & autor idem esset de quo ambigere nepharium sit. Illa autem nomē-

PASCHASII BALD.

Hebraica
nomina
Gemmarū

clatio quę in Exodi libro digeritur ca-
pite 28. incertior ob variam interpre-
tum translationē, & diuersas scripto-
rum opiniones habetur. Si voces He-
braicę perinde compertę essent atq;
Gręcę nulla fuisset eligendi ratio, ni-
si fortē quia hæ ad sacerdotalium or-
namētorum splendorem, illę autem
ad ciuitatis diuinę cultum & ornatū
pertinet. Nunc quia Hebraicus sermo
paucissimis fuit agnitus qui externa-
rum linguarum habuere peritiā, tū
ob vetustatem, tum ob solitariā He-
bręorum vitam qui ab alijs gentibus
segregati, earum commercijs rariū
vterentur. Gręcus autem tam nobis
familiaris vt in quotidianū vsum no-
strum transferit, meritō quod sic vfi-
tatum habetur, præ altero tibi in ex-
planationis materiā sumpsisti, ne am-
biguis fundamētis iactis totum quod
superstrueretur, vacillaret. Hebręi si-
quidem, maximē huius ætatis, tanta
caligine in horum notitia cęcutiunt,

vt

vt plusquàm talpas exoculatos crede
 re fas sit: nisi fortè quorundam lapil-
 lorum Hebraica vox in externam lin-
 guam deriuata antiquæ veritatis vesti-
 gia etiam cæteris nationibus relique-
 rit, ac inde à primis auis ad nos vsq̃
 permanarit illorū incolumis nomen-
 clatura. Quorum præter Sapphirum ^{Sapphirus}
 qui ipsis vniuocè quoq̃ dicitur, & Ia-
 spidem iaspēh nominatum, nullum ^{Iaspis.}
 crediderim hac ratione cognitū: tam-
 etsi etiam in Iaspide aliud interpretes
 nonnulli sentiant, eundem in Beryllū
 vertentes, cæterorum nomina ad lin-
 guam nostram translata variant, alijs
 alia suspicantibus. Vnde non satis cō-
 pertum habetur an idem diuus Ioan-
 nes sacris illis gemmis antiquitus per
 Mosen proditis alludere vel conueni-
 re voluerit, quando quidem in nomi-
 num descriptione cum interpretibus
 antiquis non plurimum dissentit, hoc
 est tantum in carbunculo, achate, Li-
 gurio & Onychino, quarū vice Chal-

cedonium siue Carchedonium, Sardonychen, Hyacinthum & Chryso-
 prasum constituit, vt non satis liqui-
 dum sit de interpretum fide, quū iam
 omnis illorum versio in dubiū à non-
 nullis vocata sit. Arbitror tamen illū
 non eosdem lapillos adijcere voluif-
 se, quum onychis, qui apud Mosen in
 ter duodecim Gemmas memoratur
 nullam mentionem fecerit, quem ple-
 riq; omnes eo nomine ab Hebraica
 voce scoham tralatum vocitant: nisi
 fortè Sardonychem idem Ioannes p
 illo stātuerit, quod Iosephus facere
 videtur. Cuius onychini lapilli in tuo
 opusculo vix recordatus es, quum ta-
 men præ cæteris in veteri instrumen-
 to eius mentio frequētius repetatur.
 Arbitror id consultò tibi accidisse, q̄
 malignioris sit naturæ, nec inter cele-
 brioris Gemmas supputetur, neque
 tantæ sit dignitatis & vsus, vt curæ ti-
 bi fuerit illum enucleatiùs explicare.
 Quod idem in Lyncurio, quem no-
 stra-

strates theologi aut physiologi Ligu-
 rium appellitant efficere visus es, nisi Probatio:
 quòd succini naturam demonstrans
 eius aliquantulum memineras. Porrò
 cæterorum qui sacris libris continen-
 tur, quos tamen Apocalypsis non ha-
 bet, gaudeo te non fuisse oblitum, qua-
 tenus non minus è re theologica fue-
 rit, hos noscere quàm illos. Carbu-
 culum & Achaten Exodus liber cap.
 28. atq; Ezechiel nobis exhibent, ada-
 mas quoq; ab eodem Ezechiele cap.
 3. & à Zacharia vsurpat, quamuis hoc
 potius interpreti Latino quàm verita-
 ti tribuerim. Neque enim Hebraicus
 fermo ibi permittit Gemmam omniũ
 nobilissimam intelligi: quum duriti-
 es indidem tantum, non præ signis e- Virtutes.
 minentia petatur, vt etiam fit è silice il-
 lic memorato. Intellexerim itaq; pro
 illo aliquod saxi genus: quod etiam-
 num Græcus interpret ostendit, in pe-
 tram eam vocem vertendo. Sunt qui
 in Exodo ac Ezechiele loco Iaspidis

adamantem collocent, tanta est Hebræorū oculis offusa caligo. Nec non sunt alij qui pro vitro, quod Iob cap. 28. ab interprete positum est, vocem Hebraicam Zecucith in adamantem vertendam autument. Id ipsum penè in omnibus Gemmis reliquis vsuuenit Hebræis, vt subinde nouam vel aliam pro alia excogitent: sic sunt cæci errorum magistri, quibus illæ diræ à sacro Psalte profusæ imputantur. Obscurentur, inquit, oculi eorum ne videant. Est quoq; eodem cap. Iob vocabulū, quod in Coralliū trahūt quū nusquam in sacris habeatur: id autem est pro quo, excelsa, traduxit interpret Latinus, minus consideratè vocē Hebraicam pro altera sumens. Inuenimus quoq; alterā vocē, in eminentia, in eodem capite versam, quam etiam volunt esse cuiusdā Gemmæ symbolum, Gabis ea dictio scribit̃. Hæc autem dixerim vt tuū consiliū approbē, qui diui Ioannis Gemis explanandis,

reli-

reliquas etiam usu & dignitate celebriores non omittendas censueris, in queis eas quæ sparsim in diuinis literis leguntur, tametsi clarum non sit quæ sint, verisimile fuerit contineri. Non abnuerim tamen illud primū seculum, quo sacræ cōditæ sunt scripturæ, hoc est Mosis ætate, non usque adeò fuisse edoctū vt omnium Gemmarū pernouerit naturas & vires, quum inficiari nō queamus illud tunc primū omnē ruditatem exuisse, & perspicuū sit, ab ætate Plinij non parum immutatam esse earum Gemmarū æstimationem, Gemmarū
& quibusdam non parum precij ac-^{precium.} celsisse, quum eo tempore primum vel secundū dignitatis locū obtinerēt vniones, nūc aut vix quartū sortiantur, H-s, id est sestertiū centies vna Cleopatrarū Aegypti reginarū Margarita: quæ summa nō minus estimatur ducentis & triginta quatuor milibus, trecentis quoque & septuaginta quinque ducatis. Potuerūt itaque eo rudi seculo Adamā-

Gemmarū
admiratio.

tes & nonnulli alij lapilli primæ nūc
indicaturæ fuisse ignoti: & qui maxi-
mè tunc dignitatis fuere, temporis ac-
cessione, nobilioribus cedere cœpe-
runt. Ecce quò me protraxit tuus de
Gemmis & lapillis operosus labor.
Cernis quis tandem Epistolæ finis e-
rit, si cuncta examussatim pergam edi-
cere quæ fœcundum hoc tuum argu-
mentū parere possit, si mysticas à sin-
gulis Gemmis significationes eruere
parem: si duodecim fundamenta his
lapillis ornata, portasq; singulis Mar-
garitis extructas, theologorum mo-
re, ad morum fabricam & sacramen-
torum expressionem trahere velim.
Quem hæc contemplatio, atq; tā de-
cori habitaculi adumbratio, ad vitæ
purioris splendorem non pertrahat?
quis prauos mores ad rectitudinis li-
neam huius ciuitatis tam speciosæ de-
siderio non corrigat? quis tam obesæ
mentis & hebetis ingenij, qui non ex
his perpendat, quanta mundicie præ-
pol-

pollere debeant ciuitatem tantis ornatam miraculis ingredi cupientes, quum nihil coinquinatum, vt palàm diuus ipse Ioannes afferit, in illam recipiendum sit. Iam paulisper nõ pigebit animũ attendere in eos qui horum lapillorum gestaminibus gaudēt onerari, vel vt se ad exercitia spiritalia inde promoueant, quod in illis mirificis vestibus quas sacerdoti magno apparatus legimus, factũ credimus: vel vt eorum fulgoribus sese venditent apud vulgus ignobile gloriolam quãpiam ex his captantes, & quiddam diuinum sibi arrogantes, quod Tyrio regi impingit propheta Ezechiel, quẽ in medio ignitorum lapidum ambulasse fuggillat: de quo paulo antè dixerat, Eò quòd eleuatum cor tuum quasi cor Dei. Et pòst, Omnis lapis preciosus operimentum tuum. Eiusmodi hominẽs quis non fateatur degeneris esse animi, qui proprijs ornatibus priuati, hoc est virtutibus denu

Cõtra luxũ in gemmis gestant dis.

PASCHASII BALD.

dati, exoticos & externos cultus asciscunt, tiaras, digitalia, cingulos, & qd non, frequentissimis lapillis infarciūt? perinde ac si in illos vertendi essent, animi nativa ornamenta fastidientes. His hominibus si vel mentis mica inesset, cura diuersa, ea nimirū quæ omne facticium & commentitium aspernatur, in primis appeteretur, quæ honestos mores illis ipsis lapillis designatos induere satagerent. Excellens quidem naturæ opus & nō exiguum miraculum est Gemmarū natura & vis, si spectetur materiæ temperamentum & quædam lucis cū elementari crassitie copulatio, & eo præcellētius quodurabilius: & tam est mirabile, vt ipsa naturam suam totam vim in earū opificium collegisse ac effudisse videat. Quamobrē has gestaturis, quia summo opere intuentium oculos alliciunt, expedit, vt in cuiusdam insignioris operis symbolum aut signum adsumatur, quo mens haud in paucis naturæ gradi-

Admiratio earum rursus, & gestatio licita quæ.

gradibus illas antecellens vegetior,
& ad suæ operationis promptitudi-
nem accommodatior reddatur: & ad
æternam beatitatem, ad quam beni-
gnus conditor illam destinavit, com-
pendiosius perueniat. Hoc præcipu-
um horum lapillorum munus credi-
derim, quod si defuerit, indignum
prorsus celsitudini humanæ gestamē
poterit iudicari, ne vnde corpus qd
corrumpitur ornatum aucupatur, in-
de maius dispendium animus cœle-
stibus natus incurrat, & ne nimidò la-
pillorum fulgetris addictus, lapideus
etiam ipse animus euadat, ac proin-
de à sua conditione decidat: nec ab
ijs honoris subsidium quærat, qui-
bus ipse opinionem honoris elargi-
tur. Hac ratione agnoscant reges &
pontifices, & quicumque horum ge-
stiunt adiacenti luce gloriosiores ap-
parere, eorundē vires, illasq; ad animi
vegetationē transferant, vt in Sapphi-
ro sit castitas & cœlestium amor, in

Vires natu-
rales.

Carbunculo ardens charitas, in Adamante iustitiæ constantia, in Smaragdo facilis humanitas, & in cæteris simile aliquid quod menti virtutem tribuat: ne quiddam simiaticum referât, hoc est, ne sicut simia in purpura fastû quendâ ostentent & se ridendos præbeant. Nolim tamen salubres Gemmarum vires attenuare, corporibus humanis oppidò quàm profuturas, si commodè illis applicentur. Quas vires & proprietates vt reliquarum rerum, corpori humano conducibiles, fuerit physicorum vestigare: illa verò signa quæ mentem moueant, theologorum: vt in eadem re tractent medica physici, & diuina theologi, atq; sic vnũquodq; membrum in mystico Christi corpore, suo munere dignè p̄fungatur. Vides optime Francisce, tui libelli lectione me non parum fuisse delectatum, qui tot verbis gaudiũ testatum reliquerim, & affectus hos velut cæstro percitus vel potius numi
ne

ne afflatus ediderim, ne prorsus perditum laborem tuum autumes. Nam si eiusmodi fructus ne utiquam sequantur, frustra fuerat à sacris tuum argumentum petisse. quandoquidem luce clarius est in his Gemmas esse memoratas non ut corpori decorando seruirent, sed animi virtutibus vel cõquirendis vel conseruandis proficerent. sed neq; alioqui plurimum deuiisset eundem libellum cuius *ἰσθρῶν γόντων* dicare, quibus sacra tractare semper incumbit: sed neq; me censorum statui oportuisset, cuius vires tantæ rei expediendæ impares sunt. Non pauca etenim è philosophorum adytis, nonnulla è theologorum placitis in medium deduxisti, de quibus certum ferre iudiciũ difficile fuerit, quãdo nec summus philosophus possit omnibus his sufficere, & theologus interdum cõnniuebit, nonnunquam dissimulabit, modò nihil sit oraculis coelestibus ac ecclesiasticis dogmati-

EPISTOLA

bus repugnans. Eiusmodi sentimentorum nonnunquam narratorem non assertorem suspicio, quod habeas non infimos autores quibus acceptum feras quod expromis & quibus te tuearis, quum liberum sit in plerisque utramque partem fouere. De quibus nunc esset longius quicquam differere, praesertim quum probe calleas quid intus habeam. Relinquo sua astrologis apotelesmata, theologorum turbam non modo refragantem, sed manibus pedibusque illud adrepentem interim dissimulo, de quibus nihil mihi libet nunc scribere, quando prolixior ipse fuerim quam putaueram, praesertim tibi occupatissimo, cuius seria interpellare, placuli quidam refert. Vale.

ALARDVS RVEVS ETIAM-
num puer, Patris obseruandissi-
mi libellum, Lectori com-
mendat hoc Ele-
giaco.

*Qui legis inuisi conuiuia cruda Thyestæ,
Discerptumq; vagis curribus Hippolytum,
Oedipodemq; oculis captum: structamq; venenis
Medeam, regum bellaq; ficta legis:
Qui legis Harpyias, Centauros, Gorgonas, Hydram,
Quid nisi monstra, precor, prodigiosa vides?
Talia quæ cruciant animum male sana facessant,
Quæq; virum sapiant perlege scripta Patris:
Hic vim gemmarum tractat, quæ cognita longè
Illarum vincit commoditate decus.*

Eiusdem ad patrem integerrim-
um, Epigramma.

*Ecce pater volitant totum tua scripta per orbem,
Docta per aternos scripta legenda dies:
Nempe tuo exemplo me nostrum nomen in auras
Spargere vis: tutum nunc mihi pandis iter.*

CONRADI GESNERI

DE RERVM

FOSSILIVM, LAPIDVM ET GEMMARVM
maximè, figuris & similitudinibus Liber: non solùm Medicis, sed omnibus
rerum Naturæ ac Philologiæ
studiosis, utilis & iucundus
futurus.

Cum Gratia & Priuilegio S. Cæs. Maiestatis ad annos VII.

TIGVRI M. D. LXV.

NOBILI VIRO
D. ANDREAE SCHADCO-
uio, Salinarum Cracouienſium No-
tario, patriæ decori, Conradus
Geſnerus Heluetius
S. D.

*ARAE & ſingulares tuæ
virtutes, vir nobiliſſime & pa-
trone obſervande, maximè ve-
rò pietatis ſyncerioris ſeruens
ſtudium, & doctrina inter tui ordinis viros
excellens, vt iam pridem te ſuſpiciendum co-
lendumq; mihi deligerem, facile induxerunt.
Poſtquam verò te quoq; amore ac beneuolen-
tia me dignari hominem tibi de facie ignotū,
lucubrationibus fortè meis qualibuſcunq; de-
lectatum, ex Antoni Snebergeri (ciuis ac di-
ſcipuli quondam mei chariſſimi, nunc in cla-
riſſima Regni veſtri vrbe Cracouia doctiſſi-
mi celeberrimiq; medici,) literis intellexi: &
beneficentiæ in ſuper tuæ fructum aliquè per-
cepi: quo pacto animum obſeruantiffimum ſi-
mul amantiffimumq; tui, non ingratum tibi*

EPISTOLA

meum declararem (quod facere, ut par erat,
 cupiebam,) dubitavi aliquandiu. Nunc verò
 tandē edituro mihi hunc de lapidibus ac gem-
 mis libellum, dum pro more patronum ei qua-
 ro, tu omnium primus in mentem mihi veni-
 sti, tum prædictas ob causas; tum quòd inter
 alias virtutes, quibus patriam ornas. Summa
 vitæ modestia & benigna erga omnes pro-
 bos ac literarum studiosos præsertim, huma-
 nitas perpetuò in te elucescunt. His verò mihi
 quoq; ad hanc lucubrationem opus est, ut po-
 te rudiorem & imperfectiorem quàm cupie-
 bam multò. Perficiendi autem ocium non in
 præsentia solùm decrat, sed neq; intra vnum
 alterumq; annum, si vita modò supersit, inte-
 grum mihi id futurũ videbam. Itaque malui
 tibi optimo & humanissimo patrono, quod
 hoc tempore poteram præstare, quàm differ-
 re diutius. Quantum ad libri ordinem: nolui
 alphabeticum sequi, utpote nimis vulgatum
 & triviale: neque ad suas classes secundum
 substantiæ cuiusq; rationem singula referre.
 hoc enim in secundo libro (in quo lapidum ac
 metallorum omne genus vim naturamq; & philo-

DEDICATORIA.

philologiam quoque copi se explicabo) si quando illum huic adijcere, aut seorsim adere dabitur, obseruare statui. Hoc verò in libro, (qui rerum fossilium, hoc est, metallorum & lapidum in primis, figuras exhibet) similitudinũ & imaginum, quas ipsa genitrix Natura in rebus tam varijs veluti pingendo expressit, consideratione oblectatus, ipsos etiam Naturæ gradus ac ordines, sequi volui: hoc est, à simplicibus dimensionum ac figurarum principijs, & lineamentis primis Opus auspiciari: inde verò ad ipsa corpora simplicia primum, vt cælum ac elementa, ab hisce rursus ad composita ex eis, Meteora, Plantas, Animalia transire: & in singulis quæ ab eis denominantur, aut aliquam eorum similitudinẽ habent, fossilia enumerare: atque à cælo & cœlestibus paulatim ad terram & quæ in ipsa aluntur viuuntq; aut vigent corpora descendere: id quod physicorum est, dum ratione & sensu interiori re omni scrutantur Naturam: Theologorum verò, imò piorum hominum quorumuis, intelligentia melior, quam mentem & spiritum appellamus, ne in hoc descensu anima

EPISTOLA

immoretur nimum, meliore & altiore quam
 Natura est, principio relicto, efficit. Itaq; vi
 ce versa ab hoc veluti infimo mundi centro
 ascendit, nosq; ipsos, vt ceteras res naturales
 omnes, veluti resolues cogitando in partes sim
 pliciores, ad simplicissima vsq; pergit, sed ad
 huc corpora, imò vnius corporis, quod Mun
 dum appellamus, membra: ex quorum vigore
 harmonia, motu, ordine, & pulchritudine, o
 mnibus admirandis & in suo genere optimis
 maximisq;, non posse tantum hoc corpus sine
 mente meliore & perfectiore, quam quæ no
 stro corpori inest, suam vitam viuere, regi,
 moueri, conseruari & durare, facile cogitat:
 inq; hoc ipso summo principio optimo maxi
 moq; acquiescit, & relictis inferioribus Na
 turæ gradibus, cum summo hoc bono coniuu
 gi perpetuò, ineffabili desiderio auet: sed infir
 mitatis suæ ac indignitatis sibi conscia quod
 amat & cupit, eo se potiri posse non sperat: fo
 retq; in hac desperatione & repulsa planè
 vel ipsis belluis infœlicior & miserior longè:
 nisi vocem & verbum vocantis nos ad se Fi
 lij Dei, (is ipse enim Dei verbum est) audiret;
 & consolantis Spiritus sancti vim incredibi

DEDICATORIA.

*li amore summi boni exardescens sentiret:
 Hoc ipso autē veluti igne viventis fidei, qua
 Deo & veritati credit propter gratiā & mi
 sericordiam eius in filio mirificè declaratā,
 ab omni indignitate sua expiata lustratāq;
 in vini & veri Dei conspectum, vt eo eter
 nūm fruatur, venire iam audet: vbi Gēmas
 illas supercœlestes, quæ non terrenas modò no
 stras, sed ipsas etiam cœli stellas, & Solis Lu
 nāq; iubar, puritate, luce & pulchritudine
 longè excedūt, perpetua & ineffabili dulcedi
 ne cōtēplatur. Talibus enim smaragdīs, chry
 solithis, beryllis, hyacinthis, alijsq; huiusmodi,
 portæ, mœnia, fundamenta totaq; structura
 æternæ illius spiritualis & cœlestis Hierusa
 lem constat: in cuius meditatione & spe, om
 nis nostra felicitas vt hic incipit: ita perficie
 tur breui per illum optimum, maximū, ineffa
 bilem rerū omnium opificē, motorem, paren
 tem: qui idcirco ardentissimum hoc desiderii
 sui animis nostris inseruit, vt amare ipsum
 non desinentes immortalem aliquando huius
 amoris & desiderij fructum caperemus. Sed
 longius mihi abripior: & nimio cœlestium*

EPISTOLA

Gemmarum fulgore captus animus terrenas propemodum obliuiscitur. Ad eas igitur & institutum à nobis earum qualemcunq; picturam redeo. Pictura certè ars homini propria & liberalis, admiratione simul & oblectatione plerunq; spectantes afficere solet: A natura verò rebus impressæ imagines ac figuræ, ceu reuera quædam hieroglyphicæ notæ, veriùs quidem quàm illæ Aegyptiorũ sacrificis celebratæ, maiestatis etiam aliquid præ se ferunt: præsertim quæ nõ fortuitæ fuerint, sed planè naturales & (vt ita dicam) specificæ, ac generi alicui semper ceu propriæ inherere vidètur, vt in Stirpium genere ac Fossilium. Nam de alio illo terribilium & rarò contingentium imaginũ genere, quæ vel in aère sublimi, vel monstrosis partibus, alijs uè ostentis contingunt, nunc mihi sermo non est. Ergo admirationis huius causa, & vt ad cognitionem rerum quarundam, quæ verbis describi non ita clarè possunt, faciliùs perueniant harum rerum studiosi, figuras quotquot ferè hoc tempore habere potui, adycere visum est.

Accipe igitur, clarissime Schadcoui, hoc
quic-

DEDICATORIA.

quicquid est, & boni consule: donec forsā aliquando absoluta Stirpiū historia, in quam nunc totus incumbo, idem hoc argumentum altero libro, quem polliceor, addito, si diuina fauerint, ampliū excolam: In quo de Sale etiam, pluribus agam: quod tibi eō iucundius futurum spero: quoniam Cracouicnsium Salinarum, per omnem Europam celeberrimarū, serenissimus Rex, ut eximie virtutes tuæ, probitas & fides in primis merebantur, Notarium te constituit. Vale; vir amplissime, bonorum doctorumq; omnium, & piorum in primis, patrone optime: & viue quā felicissimè diutissimeq; incolumis Ecclesiæ Christi, totiq; patriæ, & amicis, ac tuis omnibus.

Tiguri Heluetiorum, M. D. LXV.

quinto Kal. Augusti.

CONRADI GESNERI
IN LIBRVM DE
Lapidum, Gemmarum ac Metallorum figuris,
Præfatio: quæ ordinis ratione reddit,
& Capitem XV. argumenta enumerat.

E Lapidibus & Gemmis alij aliter suos ediderunt libros: mihi hūc ordinem sequi visum est, quem (vt spero) lectores non improbabunt, ab ipsa ferè natura deductum. Primo enim loco lapides illos, in quibus lineæ duntaxat & puncta, & ad figurã pertinetia magis quàm ad corpus cōsiderantur, enumero. Secundo, eos qui vel simile aliquid corporibus simplicibus, vt cœlestibus & elementis habent: vel saltem ab eis denominantur aut cognominantur. Tertio, qui meteoris aliqua similitudine comparantur. Quarto, qui rebus terrestribus inanimatis. Quinto, qui rebus artifi-

P R A E F A T I O.

artificiosis natura similes sunt. Sexto, iisdem nõ naturá quidem, sed arte similes. Septimo, herbis. Octavo, fruticibus. Nono, arboribus.

Decimo, de Corallio, tanquã planta marina agitur. Undecimo, de alijs quibusdam marinis aut maritimis plantis lapideis, aut ad lapidum naturam accedentibus. XII. De ijs qui animalibus quadrupedibus similes sunt, siue figura tantum, siue substantia & corpore: & qui ex eis promuntur, vel quomocunq; ab eis denominantur. XIII. De ijs qui ab auiibus sumuntur aut nominantur. Decimoquarto, ab aquatilibus animalibus. Decimoquinto, à serpentibus & insectis.

De his autem potissimùm hoc libro agere volui, quòd eorum fortè omniũ figuræ exprimi ac depingi possint: quæ ad rerum cognitionem adpiscendam plurimùm iuuant. Cognosci autem res priùs, quàm de ipsarũ na

P R A E F A T I O

tura, viribus ac facultatibus sermonē institui, operæ precium est. Posui autē figuras non omnium, sed quotquot hoc tempore habere potui, plerasque ex illis quos domi ipse seruo lapidibus rectè & graphicè depictos: aliquas verò ab amicis missas, Iohanne Kentmano præsertim, non medico solum doctrina præstanti, sed omnium naturalium rerum consultissimo optimoq; viro: cui maximam huius cognitionis partem acceptā refero. Ab eo enim & res ipsas quàm plurimas, & descriptiones figurasq; multas accepi: quod vt virum ingenuū decet, tam liberè fateor, quàm libenter, cum illum & maximi faciā, & summo inter summos amicos loco habeam.

Scripsi autem primum hunc librū extemporanea quadam festinatione, historiæ stirpium nostræ iam dudum inchoatæ, hoc tēpus veluti ad lusum & recreationem suffuratus, vt homines harum rerū studiosos in diuersis

P R A E F A T I O

regionibus ad alia quibus adhuc ca-
 reo ex illorú, qui rectè pingi possunt,
 & memoria digni sunt, genere lapidú,
 mihi comunicāda, excitaré. Quòd
 si fecerint viri boni naturęq; studiosi,
 ac insuper sicubi fortè emendandum
 aliquid in hoc libro videatur admo-
 nuerint, vt aliás (Historia stirpiú prius
 absoluta, Deo iuuante) hunc rursus
 emendatiorem auctioremq; eđam, &
 secundum etiam librum (in quo co-
 piosè de lapidum, gemmarum, metal-
 lorum ac fossilium omnium nomen-
 claturis in diuersis linguis, & viribus
 eorum facultatibusq; tum medicis
 tum reliquis, & vniuersa eorum natu-
 ra, agere decreui,) huic primo vt addá
 me promouebunt. Quantum verò
 ad delineatas figuras attinet, cum ego
 primus lapides pictos volumine ijs di-
 cato exhibere tentauerim, boni con-
 sulent lectores qualem cunq; diligen-
 tiam hanc nostram: & si fortè aliquas
 non facilè dignoscent, non nobis, sed

P R A E F A T I O.

rei difficultati imputent. perdifficile enim est lapides aliquos ita pingendo repræsentare vt facillè suis lineamentis suæq; figura cognoscantur, præsertim sine coloribus, cùm ne aues quidem & pisces pleriq; sine ijs facillè agnoscantur. Quamobrem Typographum hortatus sum, vt in eorum gratiam, qui fortè desiderarint, exemplaribus aliquot colores addendos curret. Sunt quæ per se pingi nõ queât, sed aliquo addito, vt Magnes massa informis adpicto acu quem ad se trahat, aut scobe ferri quæ lima apposita intelligatur. Iris verò, si ad parietem arcus cœlestis ei adpingatur: & vnio in sua concha. Sed huiusmodi præ accidens picturas, vt ita dicam, nullas ego exhibui, præter Magnetem speciminis gratia. Sunt etiã quæ suo colore, quæ ipsa de se reddunt, pingi & repræsentari queant: quorum tabellam sub fine libri, interuallicis aliquot, quorum suo quodq; colore rei fossilis diuersæ pingitur, aut pingi potest, distinctam subiecimus.

CAPVT I▷

De lapidibus illis in quibus lineæ potissimum considerantur, aut puncta, & figura in superficie magis, quàm corpus solidum aut eius forma.

Hilosophus quartã Qualitatis speciem facit figuram, & suã cuiusq; rei formam, externam scilicet & in superficie apparentẽ. Huic & curuitatem & rectitudinem, & si quid hu iusmodi (inquit) est, adnumerat. Figuram eruditi definiunt, qualitatem seu differentiam quandam superficiẽ secundum angulos, quos vel habet, vel eis caret. Figuræ autem differentia videtur propriæ, rotundum & angulosum. angulosi verò, triangulum, quadratum, pentagonon, hexagonũ, &c. Hæc rursus aut in superficie tantum, aut in solidis corporibus spectantur. Videtur autem figurę nomen sim

De figuris lapidum, &c.

plicius aliquid significare, vt quæ vel ex vna linea constare possit, vt circulus: vel superficie vna, vt sphaera: vel paucis certè lineis, tribus, aut quatuor. Quod si lineæ duæ sint, angulus & curuitas accedût in superficie mathematica: in solida autem, tribus minimum opus est. Forma verò è multis varijsq; lineis, angulis, & superficiebus cõstat, nec vno nomine communi appellari solet, vt figura: quæ nullã materiam sibi propriam habet, vt mathematicæ figuræ omnes. quare cogitatione etiam abstrahi à materia, & sine illa definiri ac considerari possunt. Forma verò sua cuiq; est, vt interior & essentialis, quæ ratione sola cognoscitur: sic etiam externa, quæ è pluribus figuris (vt totum è partibus) earumq; differentijs constat: & certo partium, singularum ordine, situ, ac proportione seu inter se mutuò comparatione constat: quæ si probè se habeant, formosa, pulchra, aut bene formata & mode-

moderata, (Græcè *ὀμορφία*; *ὀψακτία*;
 & *σύμμετρα* dicimus:) fin contrà, de-
 formia, informia. Figura verò absolu-
 tè dici solet. Eadem vt simplicior est,
 ita suum nomen habet, & à quouis fa-
 cilè pingitur. Forma nomen non ha-
 bet, neq; interna, nisi fingamus, vt *πα-
 ρὰ τὸ ἀνθρώπου, ἀνθρωπότης; πρὸς τὸ ἵππου,
 ἵππότης*, sicut Platonici fingeant: ne-
 que externa, nisi circumloquamur, vt
 forma bouis, forma equi: quam & fi-
 guram aliqui nominant, siue impro-
 priè, siue generis nomé pro specie po-
 nentes, vt fieri solet. Figuram verò pri-
 mò proprieq; dictã, nemo formæ no-
 mine vocitat in superficie præsertim
 vna solaq;: cum formam rotundam,
 teretem, triangulam aut similiter dice-
 re non sit vsitatum. Errant, Simplicitate
 teste, qui formã animalibus propriã
 faciunt: figuram inanimatis. Sunt qui
 formam rebus naturalibus omnibus
 attribuunt: figuram mathematicis so-
 lùm. Nos in hisce figuram primò dici

De figuris lapidum, &c.

putamus, nō tamen solis: vt formam non naturalibus tantum, et si id magis proprie, sed artificiosis quoque tribuimus: vt cum statua hominis, eiusdem forma dicitur. Ergo quæ figurata & formata sunt, pingi possunt: quæ figura formaque carent, non possunt, vt elementa & simularia seu simplicia (τὰ ὁμοιομερῆ) corpora tum mundi huius, tum singulorum etiam mixtorum: quorum sua cuique proxima propriaque sunt elementa: vt homini sanguis, pituita & utraque bilis.

Nos toto hoc in libro figuras formasque lapidum & rerum fossilium ac similiarum, aliquot pictas dabimus: alias quidem in alijs capitibus, prout alie alijs rebus similes sunt, aut ex alijs atque alijs rebus forma differentibus sumuntur. In presentis verò capite de lineis primum, ceu figurarum initium agemus: postea etiam de angulis, qui ex lineis duabus, aut duarum superficierum coeuntibus fiunt. Quod si quæ

si quæ occurrerent, figuræ aut formæ rei naturali alteri nulli similes, eæ etiam huc referri possent. Sed vix vllas huiusmodi reperiri puto. Obscuriores enim plerunque hæ similitudines sunt: nec certum & constans aliquid in his habemus. Quare liberum esto vel huc vel aliò talia referre. Ante lineas puncta locum haberet: solet autem vel potest punctorum & macularum discursus ac varietas, serpentium corporibus cõparari.

Onychipuncta iaspis à Plinio cognominatur Iasponyx gemma: qui & aliam Iaspidis speciem celebrat, rutilis stellatam punctis. Idem de Sandastro: Commendatio eius summa, inquit, quòd velut in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ. In Sideropœcilo variant guttæ, Plinius.

Puncta quidem in superficie variè sparsa, stellarum nomine quandoque eleganter vocantur, vt apparebit etiã Capite 2. inter lapides à stellis deno-

minatos. Acopis gēma aureis gut-
tis stellata est Plinio: & Prasij alterum
genus sanguineis punctis abhorret.

Ophites quidam cinerei coloris &
punctis varius est, *καρσιγυλίθ*, Dio-
scoridi. Epiphanius Sapphiri speciē
καρσιγυλίθ facit, hoc est, punctis asper-
sam aureis. Punctis maiores sunt bul-
læ & verrucæ. Ostracitin Plinij cœru-
læ interdum bullæ cingunt, Myrme-
ciam verrucæ exasperant.

In lapidum genere, saxis, rupibus,
scopulis, marmoribus, nulla certa fi-
gura est. quanquam enim indiuiduis
omnibus inter solida corpora, figura
aut forma aliqua sit, propria tamē eis
& vniuersalis non est. Gemmarum ve-
rò & minorum lapidum, quorum ali-
qua vis & admiratio est, plurimi cer-
tam figuram aut formā habent: quod
perfectior magisq; definita earum na-
tura sit, & à materię conditione remo-
tior. A formæ similitudine lapidum
multi denominantur, idq; iustius, qui
vide-

videlicet rei alicui naturali similes sūt:
vt glossopetra, lithodendrum, hiera-
cites, enorchis: alij à figura, aut figurę
principijs, vt lineis, quod probari nō
debet, vt mesoleucus, polygrammos,
& c. quæ nomina adiectiua cum sint,
& figuræ propria, malè tribuuntur ijs
ceu propria, cum alijs etiam conue-
nire possint, si figura eadem, eadē
velineæ in eis reperiantur. sic & à co-
lore & alijs accidentibus facta nomi-
na, non sunt laudanda. Increfcenti-
bus quidem variè in gemmis, macu-
lis, atq; verrucis linearum, quæ mul-
tiplici ductu & colore gemmam affi-
ciunt, sæpenumero in eadē materia,
nomina variari, Erasmus Stella tradit,
vir diligens & eruditus, qui primus
nostro seculo gemmarum historiam
literis illustravit. Hier. Cardanus li-
bro 7. De subtilitate, in quo de lapidi-
bus scribit, genus illud figurarum &
imaginū in lapidibus miratur, quod
in eisdem semper apparet, velut à na-

De figuris lapidum, &c.

tura proueniens, quæ non secus, inquit, ac in plantis foliorum & fructuum numerum seruat & rationem. Et hoc ipsum vim aliquam peculiarem habere, & aliquid significare existimat. Et paulò post: Earum (imaginū) quas proponit natura, quædam sunt velut figuræ substantiæ ac formæ: alię quasi picturæ. Quæcunq; verò formæ loco sunt, casu etiam fiunt, sed non in omnibus. Illæ ergo quæ non semper in eisdem lapidibus inueniuntur, sed rarò, fortuitò nõ secus ac in nubibus generant, nulliusq; virtutis sunt: quales in Alabandico lapide Simiæ, inuēto Fribergi: & qui ex eodem genere scutulum habuit rubrum, quod quatuor lineæ circumambiebant, quarū prima tertiāq; albæ, secunda & quarta rubrę. Et Annæbergi Alabandicus alius formam habuit crucis: sed hæc potius fuit forma quàm imago. Hæc ille, ex Ge. Agricolæ libris nimirum mutuatus.

Nunc

Nunc ad particularia descendamus.

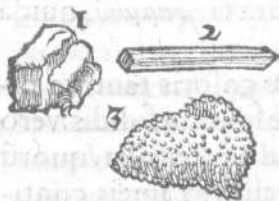
Punctis etiam maculæ sunt maiores: Ophiten legimus marmor esse viride, maculis totum plerunq; albitum verò alterius coloris distinctum: porphyriten verò rubris ac quasi candidis maculis varium, seu potius rubrum cum maculis internitentibus, & cætera.

Lineam Plinius videtur etiam limitem appellare in lapidibus: item filum, virgulam, zonam, venam, ut in ligno ferè pectinem, Græci γραμμῶν, quidam διάφυσιν.

Sed lineæ aliæ coloris tantum ratione conspicuæ sunt: in solidis verò χιςὰ vocantur, id est, scissilia, quorum corpus totum veluti ex lineis contiguous compositum videtur, ut in aluminis & hæmatitæ generibus, & amianto, stibio, sale Ammoniaco, alijsq; nonnullis. Hæmatitæ quidem species una ab hoc ipso χιςὸς per excellentiã no-

De figuris lapidum, &c.

minatur. Amianti veri è Cypro quem Franciscus Calceolarius, pharmacopola Veronensis vt artis suæ peritissimus, ita omnium simplicium medicamentorum indagator acerrimus, ad memisit, frustulum delineatū hîc exhibeo: quod fila molliuscula neri textiq; apta remittit, & ab alumine scissili tum vero & aluminis vim saporemq; referente, tum falso & insipido, quod alumen plumę hactenus vocare soliti sunt Medici, non parum differt.

- 1 *Amiantus è Cypro.*
- 2 *Smaragdus Bresilicus, cy lindri specie.*
- 3 *Hammites*

vel Ammonites, minor, minimis piscium ovis vel araneorum similis, velutiq; ex arenulis coagmentatus.

Hic & alij aliquot in locis, optime Lector, non vnam solùm, vel plures, sed instituto ordini conuenien-

uenientes figuras posuimus: sed alias interdū ordinis diuersi. quoniam à principio cum sculperetur, non eosdem quos nunc sequimur, Ordines proposueramus. interim te vbiq̄ue opus est ad iconem alibi positam remittimus, vt facilior sit venia.

Omnia tamen hæc genera antequã in filamenta sua resoluãtur, scissilem compagem præ se ferunt: Sicut & Entalium à quibusdam pharmacopolis dictus lapis in Sabaudia Amentū dulce: Amenti nomine nimirum corrupto ab Amianto: non quod verus Amiantus hic sit, sed similis ei lapis, eboris instar candidus, splendens & friabilis, inq̄b̄ fila solubilis, sed fragiliora. videtur autem res gypso cognata. In eo, certo quodam modo præparato, facies & imagines exprimi possunt, quæ cum ebore aut ipsa niue candore certēt: quales Petrus Coldebergus Antuerpiensis pharmacopœus doctissimus celeberrimusq̄ mihi donauit. Amiantum Agricola Germanicè interpretatur Alumen plumæ vul-

De figuris lapidum, &c.

gò dictum, *Federwyß* / *Pliant* / *Salas
manderhar*: & *Amentum amarum* à quibusdam recentioribus dictum addit. Eúdem verò lapidem *Asheston* : linú asbestinum viuum, aut *Carystium* : item *Poliam*, *Spartopoliam*, *Corfoidem*, *Bostrychitem*, & à *Quadrigario* *Alumen* vocari censet. *Encelius* *A-mianti* speciem *Rasensilber*, interpretatur: quod vocabulum *Magnetidi* & *Micæ* meliùs tribuit *Agricola*. Idé refert in *Hildeshemio* tractu lapidem inueniri fufci coloris, planú, *Ammoniacy* salis instar sciffum: qui tubercula superiùs habeat clauorum capitibus similia. & ad *Hafdam pagum*, aliú huic non difsimilem, candidum tamen, & sine tuberculis. A sciffilibus differunt *fiffilia*, quæ non in fila fibráve, sed laminas quasdá seu crustas, vt ligna in scandulas & tabellas facilé findunt: sicut lapis *fiffilis* *Schiffer* vulgò dictus. In *Alfo Troadis* *Sarcophagus* lapis *fiffili* vena scinditur,

tur, Plinius.

Circulus figurarum solus ex vnica linea in sese reflexa constat, & angulis caret. Horminodes Plinio ex argumento viriditatis, in candida gemma vel nigra, & aliquando pallida, ambiente circulo aurei coloris appellat.

Totus oriens pro amuletis dicitur gestare eam, quæ ex ijs (iaspidum generibus) smaragdo similis est: & per transfuersum linea alba præcingitur, & Grāmatias vocatur: quæ pluribus, polygrammos, Plinius. Mesoleucos est mediam gemmam candida distinguente linea: Mesomelas, nigra vena quemlibet colorem secante per medium: Nasamonites est sanguinea nigris venis, Idem. Sunt ei & Leucochrysi inter Chrysolithos, interueniente candida vena. Veientana Italica gemma est, Veijs reperta, nigram materiam distinguente limite albo, Idem. ¶ Ophicardelon barbari vocant, nigrum colorem binis lineis al-

bis includentibus, Plinius. Ophites tertius Dioscoridi lineas habet albas.

Prasij genus tertium virgulis tribus distinctum, est candidum, Plinius.

¶ Perileucos dicitur filo ab ore gemmæ ad radicem usque candido descendentem, Plinius. Inter iaspidis species una *Ἰασπίδος ἔχει διαλευκὸς καὶ ἀρσιλευκός* apud Dioscoridem. Polyzonos, nigra, multis zonis candicat, Plinius.

Iaspis polygrammos iam dicta est. Res fossiles quædam lineis diuersi coloris ornatae sunt, sed quæ effigies rerum non exprimunt, Agricola. Saxa prædura & lineis cinericeis conuoluta effodiuntur prope Suarcebergum oppidum inter Snebergum & vallem diui Ioachimi.

Fluor (id est lapis in magno igne liquefcens) in candido subrutilus, Annebergi in metallo argentario reperi- tus est, crucis figura: cuius recta pars longa fuit sesquipalmum, transuersa palmum vnum, &c. Agricola. Cru- cem

ẽem autem lineæ duæ latę se decuffantes efficiunt.

Ad lineæ rectæ rationem pertinet striæ ac striges dictæ, quibus voces Germanicæ *strimen* & *strich* accedunt: ita autem differunt vt in agro sulci & porcæ. hæ prominent, illi fossi cauique sunt. In columna striata, vt Vitruuius tradit, pars eminula dicitur striæ: pars caua, strix. Videntur autem striges à strigilum similitudine dictæ, quæ similiter sulcatæ & canaliculatæ sint, seu carinatæ. Strigiles verò quòd eis corpora stringantur seu destringantur. Strix à similitudine strię, à qua partium situ solo differt. Columnarum striges (inquit alibi Vitruuius) faciendæ sunt xxiiiij. ita excauatæ, vt norma in cauo strigis quum fuerit coniecta, circumacta, ita anconibus striarum dextra ac sinistra angulos tangat. Et alibi: Columnas autem striari viginti strijs oportet. Plinius striam rimosam dixit: & alibi folia striata, scapum moly

De figuris lapidum, &c.

herbæ striatum, conchas striatas. Ita Dorica columna sui generis striaturæ habebit perfectionem, Vitruuius.

Strias Græci *ἰσυχὰς* dicunt: striges verò *ἑσοχὰς*, Germani *hofsälén*, quod caua quædam, ceu canaliculi, & fulcra facta sint. Lineæ quidem propriè dictæ latitudine carent, striæ striges quæ aliquam, per exiguam tamen sæpe habent. Res fossiles partim planæ sunt, vt lapis specularis & magnetis: partim conuexæ, vt ætites, Agricola.

Curuitas. & rectitudo, differentia figuræ propria est. Lapidés quidam inter Osteocollos à nobis dictos, curui natura inueniuntur, vt & inter Belymnitas siue natura siue iniuria nos latente. Curuo & recto etiam aliqui adscribunt, τὰ ἐλινοειδῆ καὶ κωνοειδῆ καὶ φανοειδῆ τῶν χημάτων: καὶ τὰ ριᾶντα ἀπὸ μικτῶν ἔχει τὴν φύσιν δὲ οὐθείως καὶ ποδιφρεῖς, ὡς καὶ οἱ γεωμέτραι φασί, Simplicio teste. Tales autem figuræ tum in alijs quibusdam lapidibus, tum conchis &

& in summa testaceis dictis, lapideis præcipuè, inueniuntur. Κοινοειδής est Belemnites: Strombus lapideus, ελιπιδής. φαηειδής verò sunt Musculi còchæ, & Tellinæ, aliæç huiusmodi.

Rara, μανὰ, vt idem Simplicius docet, dicuntur corpora, quorum partes adèd inuicem distant, vt aliud quodpià corpus (επιρογμής ὤ) illabi aut inferi (πυεμπίπτεν) queat: sicuti Spongia, Pumex: & alia eiusmodi quæ foraminulenta, & poris seu meatibus conspiciuis plena sunt. Densa verò, πυκνὰ, his contraria sunt: vt aurum, ferrum. Quare duo hæc non tam ad figuram, quàm ad partium situm, & mutuam earum distantiam pertinent: vt figure discrimen ab his non propriè, sed per accidens petatur: quemadmodum etiam ab aspero & læui. Læuis enim dicitur superficies, propriè ac primò, cuius partes æqualiter & recta linea dispositæ sunt, vt in polito marmore. Sic læuitas, qualitas aut positio parti-

De figuris lapidum, &c.

um fuerit, media inter ἰσοχλῶ & ἰσο-
χλῶ. Asperum verò, τραχὺ, dicitur,
cuius in superficie partes, inæquali-
ter sitæ sunt, cum aliæ promineant, a-
liæ deficient. Porrò crassum, παχὺ,
(quod indocti multi cum denso con-
fundunt,) non ad partium situm, sed
corporis profunditatem refertur: cui
aduersatur tenuis, λεπτόν. Cavi etiam,
de quibus iam dicetur, rotundi fe-
rè sunt.

Cavi intus Ad figuram etiam cauitas pertinet.
Cavi autè sunt lapides nonnulli, præ-
sertim qui ceu foetu grauidi, corpus
aliud in se continent, vt aëtites, geo-
des, & enhydros. Cuius rei causa est,
docente Ge. Agricola, & materiæ va-
rietas: & quòd eadè magna ex par-
te ad figuram globosam aut quàm pro-
ximam accedat. Sunt & Smaragdi
quidam concaui, eodem teste.

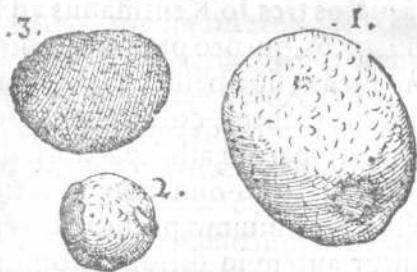
Rotundi. In Cuba insula orbis alterius lapi-
des exactè sphaerici naturæ solius be-
neficio abundant, Cardanus. Tales
etiam

etiã pictos tres Io. Kentmanus ad me misit, aptos, qui pro plumbeis pilis ad bombardas siue bellica tormenta in vsum recipiantur, coloris fusci, punctis referti partim albis, partim nigris: eorum maximo dimetiens est trium digitorum, minimo pollicaris. Reperiuntur autem in ditione Comitum Mansfeldensium, duriores & grauiiores quàm vulgares lapides. Icone ponemus paulò post.

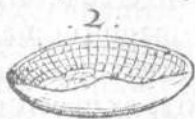
Rotundissimi sunt † Alectoriæ, & Icon est capite 6. alij fabæ comparati, de quibus infra.

Aëtitiæ etiã ab aquilis dicti, quòd Aëtitiæ. in eorum nidis reperiri credantur, rotundi plerique sunt: magnitudine, colore & substantia, differentes: quorum hîc differētias tres ex meis, quos domi habeo, expressas, exhibeo.

De figuris lapidum, &c.

1. Maior, rotundus ferè, oui magnitudine, sed rotundior, cum ansa quadam ceu umbilico: è qua enatus, eademq; saxo alicui adnatus fuisse videri potest. 2. Alius rotundus, minor multò, & ipse umbilicatus. 3. Latus & planus: superficie nigra, aspera,

& veluti arenis quibusdam, quarum aliqua splendet, obfusa. Appositas icones duas à Christophoro Encelio mutatus sum: qui de prima scribit: se hanc

hanc Aëtitæ specië inuenisse aliquando folam (nudam) extra matricem, pilei ferè forma. De altera verò: Aëtitæ species sexta (inquit) inuenta à me ad Albim, prægnans est candido silice: cuius matricem cum aperirem, inueni silicem tali forma, candidû, subrotundum in longum, durissimum, quasi ad caput alicuius animalis adhæsisset: et in eius superficie cellulæ, quasi apum in fauis. Geodes hic lapis propriè dicitur, cum terram continet: Aëtites, cum lapidem aut arenam: etsi hoc nominum discrimen non semper seruatur. Aquam si contineat, Enhydros vocabitur. Reperitur in aliquot Germaniæ locis, & in Gargano Apuliæ monte: vnde etiam allatas species eius tres Valer. Cordus in Sylua Variarum obseruationû, (quâ cû reliquis eius operibus edidimus,) describit. Qui insunt lapilli si fortè adhærescant, non sonant: sed soluti duntaxat. soluuntur autem ætatis p-

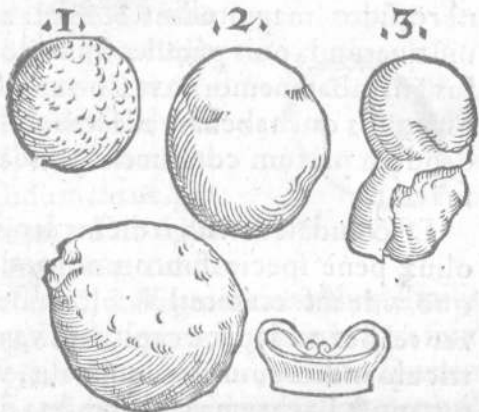
De figuris lapidum, &c.

gressu, vbi interiora magis siccata fuerint, & lapides veluti maturuerint.

Adulterantur interdum & finguntur arte, nos lapidem fictitium, cui epistola inclusa erat ab eo qui finxerat, vidimus. Lapis (inquit Agricola) quem Taphius Aëtites in se continet, vocatur Callimus: nec quicquā, inquit Plinius, tenerius. Nec verò Pæantides, Gemonides etiam vocatæ, nec Cissites, nec Gasidane, alij sunt lapides quàm Aëtitæ candidi, &c. Plura apud Agricola leges libro quinto de natura fossilium. Callimus in Geode inuentus, tres ferè facies humanas referens, ponetur infra capite vndecimo, inclusus annulo.

1. *Globus naturalis, pro bombardis, de quo superius scripsimus.*
2. *Geodes resonans, subrotundus.*
3. *Alius non sonans, terra crocea plenus.*
4. *Quartus cum ferramento igniario adiuncto, silex igniarius, siue pyrites sterilis est.*

Geodes

Gæodes Misnensis oblongus, continens harenam induratam: inuentus est in Ludo illustri Misnensi, cum effoderetur vinaria. Impositus aquæ stridorem varium emisit. Huius quidem picturam Kentmanus ad me dedit, digitos quatuor latam, longã verò sex: colore rubiginis quæ radi cœperit, &c. Enhydros est rotunditatis absolutæ, in candore leuis: sed ad motû fluctuat intus in ea veluti in ovis liquor, Plinius. Vidi ego lapides pla-

De figuris lapidum, &c.

nè rotūdos, magnitudine & figura a-
uiū quarundā ouis p̄similes, maculo-
fos (ni labat memoria) vt Coturnicū
oua: quos qui habebat, ad facilē red-
dendum partum conducere persua-
sus erat.

Est & Iudaicus vulgò dictus lapis,
oliuæ penè specie subrotundus: de
quo vide infrà capite IX. Item Be-
zar vel Bezoar lapis, è capite aut ven-
triculo Indici cuiusdem animalis, vt
putant: & Lachryma cerui credita, de
quibus etiā suo loco agemus inter
lapides eos, qui ex Quadrupedibus
animantium petuntur. ¶ Enorchis
quoque rotundus est, Agricola Ho-
denstein (quod nomen etiā pyritē ro-
tundo aliqui tribuunt,) interpreta-
tur. Videtur autem lapis maior & in-
formis, qui alium rotundum ac testi-
similem in se contineat, Enorchis po-
tiùs appellandus: orchis autem, qui
continetur. Sic Entrochus etiā &
Trochites distinguuntur.

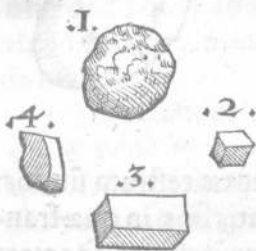
Lapi-

Lapidē cuius hæc figura est, Ioannes Kentmanus misit, durū, splendidum, palidum, læuē, grauem. Enorchis Agricolæ candidus est, & fragmentis testium similis: (hoc est, fragmentis suis in quæ frangitur vel diuiditur, testium speciem præ se ferens:) sed nec fulget, nec pulchro colore nitet. ¶ Non procul Rotuilla oppido Heluetijs finitimo & confœderato, lapis rotundus, & panis cibario rusticōve maximo simillimus reperitur, ambitu ferè, si bene memini, dodrantum quinque, in medio protuberans parte superiore, *Testisfelssteib*, hoc est, Dæmonis panem nuncupant incolæ agrestes: & si equus de hoc lapide impositum salem lingat, lumbricos pelli credunt. ¶ Pyrites æneo colore. ¶ Pyrites ænei colo-

De figuris lapidum, &c.

ris, alius informis est, alius rotundus, & ipse à testium similitudine *Hodenstein* quibusdam dictus: alius quadra-

tus, isq̄ vel cubicus, vel altera parte longior, &c. ut in iconibus adiunctis apparet.

Quartus ex eis incertæ est figura, veluti mixtus ex figuris diuersis inuicem confertis. Primi & rotundi superficies inæquabilis est, angulis multis prominentibus. Pyriten recentiores *Marchasitam* vocât, nostri corrupto nomine *Martistein*. Ad *Pyritas* fortè referri potest *Othonna* dictus quibusdam lapis in *Aegypto*, exigua magnitudine, æreo colore, &c.

Quin & *Thyites* mortarijs aptus ab *Agricola* rotundus esse scribitur.

Rotundi quodammodo vel subrotundi sunt etiam silices multi, (multis

tis enim nulla certa figura est,) præcipuè qui in fluuijs & ripis inueniuntur. qui etiam ex aquæ volutatione angulis amissis rotunditatem acquirere videntur. Scio filicis nomen latiùs patere, & simpliciter pro saxo & marmore quandoq; poni. Ego hîc de vero filice loquor, quem *Rifel* vel *Rifling* nostri vocant, transpositis literis: alij *Hornstein*, id est, corneum lapidem, siue à duritie, siue à colore cornu. Is plerunq; durior est marmore, vt docet Ge. Agricola, & non rarò eius instar splendet. sed, quia ferro tractatus disilit, ad sculpturas aptari non potest. quoniã verò durus est, ex eo ictu ferri facilè ignis elicitur. Tam in venis metallicis quàm proprijs nascitur. Eius species coloribus distinguuntur. est enim vel cornei coloris, vel candidus, vel cinereus, vel fuscus, vel ater, vel rutilus, vel iecoris colore, vel cœruleus. qualis Langouicij vtrinq; iaspidis venam complectitur. Omnis autè

silix igne liquefcit, fed in ardentiffimis fornacibus, (*quare & fluor potius, quàm lapis simpliciter fuerit,*) aliter ignem patitur: fed & pluuias, & hyemes. quo circa fi ferro facilè tractari poffet, vtiliffimus efferet ftructuræ, in sternendis verò vijs & igne vsum præbet. Hæc ille. Videtur autem vno filicum nomine appellare, tum illos quorum frequentior ad igne elidendum vſus nobis eſt, *Fettſtein*, (qui propriè filices dicantur:) tum alios quibus viæ sternuntur, *Riſling*, *Wſenſtein*. quos *Encelius* etiam vno Silicis communi nomine comprehendit: ſpecies verò duas facit, libro 3. operis de re metallica, capite 77. Calculus, inquit, ſeu ſcrupulus, [*ſed ita fortè minutiores tantum huius generis lapides vocari debêt,*] qui verè ſilix eſt, reperitur ad flumina & inter arenas ad torrentes, interdù coloris candidi: cuius vſus etiam eſt ad alia quàm ad ignem excitandum. interdum coloris flauo, impuri, non-

nunquam crocei. interdum coloris nigri, nonnunquã lineis candidis pulcherrimè insignitus. Ab hoc differt saxum cornutum Germanis dictum, *Hornstein*: aut *Felstein*, quia illo potissimùm ignis excutitur: cuius partes interdum sunt continuatæ, vt vnã ab altera visus discernere nequeat: interdum partes eius sunt cõspiciuæ aliqua interfectione. Reperitur in fodinis: itè ad flumina, vt ad Albim, in agris in Saxonia, in cuniculis calculorũ. Est verò variarũ specierum: coloris cãdidi, nigri, cœrulei, ruffi, purpurei, cornu coloris, flauis, crocei, liuidi: foris candidi, intus nigri: variarum proportionum: sunt enim longi, lati, magni, parui, ramosi in modum coralliorũ: reperiuntur & in modum cornu, [*ramosi nimirum.*]

Silices quibus vici sternuntur per oppida, cum pluuia abluti sunt, fusci, nigri, virides, rubri, & alijs coloribus pulchrè distincti apparent. *Viuum* † Plura de his lapidibus

De figuris lapidum, &c.

b^o leges in-
frā, sub fi-
nem huius
Capitis, v-
bi de Fluo-
rib^o dictis
agitur.

lapidem (Silicem nimirū) aliqui col-
lis Quadrupedum annectunt, pro a-
muleto aduersus rabiem, vt Gratius
poëta testatur. Pyritæ vulgares ste-
riles, quorum præcipuus ad ignem e-
lidendum apud nos vsus est, colore
in ruffo pallescente, ad duas aut tres
libras medicas magnitudine ferè ac-
cedunt, aliqui certa figura subrotun-
da aliãve, sunt: aliquibus aliquid pro-
minet, alijs nihil, aut minimum. De-
bet autem crusta eorum exterior mal-
leo aliterve decuti. interior em̄ pars
aptior est igni excutiendo. Calculi
albi in ripis fluuiorum & torrentiū,
in pollinē triti, pila magna vt figulo-
rum, aut in molis, optimum dentifri-
cium præbent. lidem poliri possunt,
& perforari, ad globulos precibus nu-
merandis destinatos. ¶ Orites spe-
cie globosa est, Plinio: ego glebosam,
id est, glebæ similem legerim. ¶ Re-
rum fossilium (inquit Agricola) aliæ
sunt rotundæ globi instar, sed modò
abso-

absoluti, vt Thyites, qui inter Syenen & Philas inuenitur: modò compressi: nunc verò aliquid habētis eminēs, aliquid lacunosum. quales lapillos è venis ereptos aquarū vis ad ripas deferre solet. alijs dimidiati globi figura est, vt Callai & Astroitæ. quædam in metæ figuram, quædam in turbinis formatæ. illam exprimunt lapides & succi cōcreti stirijs similes, qui stant in spelūcis: hanc qui ex earum cameris pendent. Hæcille. Sunt & Cheloniæ ceu globuli dimidiati, vel lenticulæ hemisphæricæ: & his multò maiores Chelonitides Ombriæq̃, Bufonum lapides vulgò dicti: hisq̃ rursus maiores Echinitæ, & Ouum anguinum Plinij, si rectè nomino. Iudaici verò lapidis species quædã ad glandis formam accedunt: vide infrà capite 9. Lapis Iudaicus probatur metæ striatæ forma, tener & friabilis, Syluius. Belemnitæ & Lyncis lapidi quorundam, & Ceraunio apud quosdam

De figuris lapidum, &c.

Strombi. dicto seu Astrapiæ, pyramidis figura est. Strombi Concharum generis lapidei, infra non omittentur.

Cylindri. Cylindri modo teretes sunt Berylli & Syenites, Agricola. Sunt qui Beryllos sexangulos faciant: sed ea figura artis & sculpturæ videtur. In Sipylo monte nascitur lapis similis cylindro: quem filij pij in delubro Matris deum si reposuerint, suam erga parentes pietatem, & in cognatos benignitatem perpetuè retinent, Plutarchus de fluuijs. Smaragdus Bresiliicus, cylindri specie, striatus, vitro similis, porracei coloris, perspicuus, exhibitus est supra cum Amianto Cyprio.

Trianguli. Gemmæ quædã triangula nascuntur figura, Agricola.

Quadrati. Saxum durum, magnas rupes faciens, est circa Thermas Caroli quarti, & prope Elnbogen oppidum, candidis veluti tessellis immixtis varium, Val. Cordus. Sal gemmeus plerunque

que tesseras aut cubos refert. Quadrati etiam alijq̄ angulosi seu angulati lapides reperiuntur: in quibus figuræ simpliciter similitudo potius intelligitur, quàm rei alicuius naturalis aut artificiosæ: etsi quadratos lapides tessellis quidam comparant, cum nõ solæ tessellæ tales sint. Amphitane alio nomine appellatur Chrysocolla, in Indiæ parte, vbi formicæ eruunt aurum, in qua inuenitur auro similis gēma quadrata figura, &c. Plinius. Pyritæ quoq̄ quadrati inueniuntur in fluuijs & riuis, aut lapidibus quibusdam inclusi. Androdamas quadrata est, & semp tessellis similis Plinio. Quadrangulam verò figuram oblongam, quam Græci *ετρομήκη* vocant, nõ memini in lapidum genere aliquo inuenisse, cui propria & natua dici posset: nisi quòd Cotes quosdam hac figura reperiri, alias è maioribus faxis excisas in eandem redigi Agricola scribit.

De figuris lapidum, &c.

Pentagonus.

In Hildeshemio tractu, &c. in lapidicinis marmoru inuenitur lapis pentagonus, à quinque angulis quos habet appellatus. Similiter hexagonus, cui sex sunt anguli. vterque verò est candidus: plerumque latus fescunciam, planus, sed in medio habens alueolum: cuius margo, vt in tabula lusoria, vndique est altior. At in medio alueolo est punctum: à quo radij ad extimam partem, sicut in trochitis procedunt, Agricola libro 5. de natura fossilium.

Hexagonus.

Pentexoches seu Mespilicus apud me est (inquit Cardanus in libro de Gemmis) colore fusco: durus, magnitudine mespili, dicas mespilum in lapide transisse. Vbi striæ è vertice descendunt, lapis buxio est colore, quòd partes illæ attritæ sint. De Morio sexangulo, dicemus inferius inter Fluores hoc in capite.

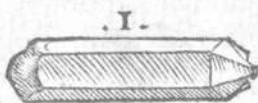
Morion.

Crystalli.

Mira præcipuè sua crystallis figura est. Interdum vni crystallo (inquit Georg. Agricola) magnæ & perfectæ, agna-

agnascuntur plures parvæ & imperfectæ ac quasi dimidiatæ, quibus triângula latera videntur esse, cum alioqui crystallis sexangula sint, sed maxima ex parte inæqualia. etenim ex eis sæpius bina tantùm lata sunt, quaterna stricta: rariùs quaterna lata, bina stricta. quodq; verò latus strictum est è regione stricto, quodq; latum lato. Omnis insuper crystalli mucro, similiter ac reliquum corpus est sexangulus: sed in hoc differt quod latus strictum, non semper est aduersum stricto: sed interdum latum est contrariù stricto. Ac mucro plerunq; exiguam partem habet crystalli: magnam, reliquum corpus angulatum. Veruntamen quibusdam crystallis, quæ Blochebergi inveniuntur rupibus adherentes, contrà magnus est mucro, corpus exiguum. Lateribus præterea tam mucronis quàm reliqui corporis, nisi scabricie infestantur, fermè tantus est læuor, vt vix arte possit æquari. Hæc

ille. Ex tribus iconibus hîc adiectis,

prima & maxima, simpliciter Crystalli est, cui figura omnino sua nativâque est: tertia Pannonij cognomi-

ne, cui artificis manus angulos duodecim addidit. Tertiam & minimam Guilielmus Gratarolus Bergomensis, philosophus & medicus clarissimus mihi donavit. est autem tantilla, quanta hîc pingitur, utrinque ex æquo mucronata, siue natura, siue arte: de quo dubito. cæteræ enim crystalli omnes, ni fallor, ab vna solùm parte in mucroné exeunt: basis crassior & informior est, qua ceu radice faxis & rupibus montium siue enasci siue innasci solent. Hanc Gratarolus in Baldomonte qui prope Veronam est, reperriri monuit: & iridem potius sibi vide

ri quàm crystallum, etsi cognatam generi Crystallorum. Sexangulam quidem esse Iridem, vt Crystallum, constare scribit Plinius. Plura de Iride adferemus infrà Capite tertio. Crystallorum quidem fragmēta apud me sunt, ex quibus vnum superficiē scabram & striatam habet, Iridis fortè genus. nam Crystalli leuissimè esse solēt.

Aliud rimam intus latentem habet, ex casu aut ictu aliquo nimirum, (no stri vocant *erbest*.) & ea parte iridem, id est arcum cœlestem coloribus representat, quod & alijs puris ac pellucidis corporibus accidit. Aliud intus veluti niuem habet. Aliud colore infumato & subfusco in ruffum tendit. Plures interdū crystalli parua simul nascuntur choeradū seu itru marum instar, magnitudine inaequales. Angulis, & secundum eos figura Crystallus à Crystallo plurimū differt. Radix seu basis in quibusdā albicat, non pellucida vt pars supe-

De figuris lapidum, &c.

rior. Ignis ex omnibus elidi potest.

Berylli. Indi mirè gaudent longitudine
Beryllorum: solosq; gemmarum esse
prædicant, qui carere auro malint, &
ob id perforatos elephantorum fetis
relegant. Et alios conuenit non oportere
perforari, quorū sit absoluta bonitas:
ideoq; cylindros ex ijs facere malunt
quàm gemmas. quoniam est summa
commendatio in longitudine. Quidam &
angulosos putant statim nasci, & perforatos
gratiores fieri, medulla candoris exempta, &c.
Plinius. qui etiam Berylli speciem quintam
CrySTALLIS ferè similem esse tradit:
& Indos cum alias gemmas CrySTALLO
adulterare, tum præcipuè Beryllos.

Ex recentioribus Marbodæus Beryllum
hexagonam facit: Franciscus Rucus forma
sexagula eas sculpi scribit, quò color
alioquin hebes & languidus, angulorum
excitetur percussu. Alberto Magno Beryllus
candida est, & transparet instar aquæ: quæ
fortè

forte de septima specie Crystallis ferè
simili apud Plinium accipi potest. nã
prima species viriditatem (*γλαυιώτητα*
potiùs, id est, glaucum vel cœruleum
dilutum colorem) puri maris imitat.
Secunda paulo pallidior est, in aureũ
colorem exeunte fulgore: vnde Chry
soberyllus dicitur. Tertia Chrysopra
fus, pallidior est. Quarta Hyacinthũ
æmulatur. Quintã aëroidem vocant,
[colore nimirum albicante cum par
cissimo cœruleo, qui dilutior fortè
est quàm glaucus.] Sextam cerinam,
à ceræ colore vt conijcio. Sic omnis
Beryllus vel pallidi, id est, lutei colo
ris fuerit, vel cœrulei, plus minús ve,
ultima excepta. ¶ Quibusdam etiã
mucro sexangulus est, vt plerunque
crystallo, interdũ Adamãti, Agricola.

DE BASALTE LAPIDE, QUI
angulis constat, minimum quatu
or, plurimum septem.

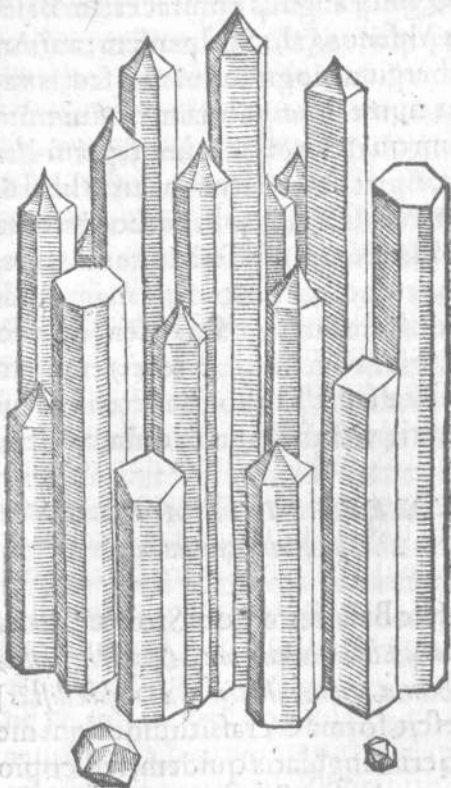
Lapides angulosi plures coagmentati, Ba-

De figuris lapidum, &c.

salten repræsentant: cuius hanc figuram Ioannes Kentmanus mihi communicauit. E subiectis verò duobus paruis, minor Adamantis Cyprij nomine ex Italia ad me missus est. est autem vilis lapillus, aut fluor potius, Adamanti vel Crystallo persimilis, albus pellucidus, purus. Maioris mēto fiet infra mox post finitam de Basalte tractationem.

Plinius lib. 36. cap. 7. inter marmora: Inuenit (inquit) Aegyptus in Aethiopia quem vocant Basalten, ferrei coloris atq; duritiæ. vnde & nomē ei dedit. Nunquam hic maior repertus est, quàm in templo Pacis, ab imperatore Vespasiano Augusto dicatus: argumento Nili xvj. liberis circà ludentibus, per quos totidem cubiti summi incrementi augentis se annis eius intelliguntur. Non absimilis illi narrat in Thebis delubro Serapis, vt putant Memnonis statua dicatus: quem quotidiano Solis ortu contactū Solis radijs crepare dicunt. Hæc ille.

Quinq;

Quinq; angulis constat etiam Basaltes Misenus, [alij Stolpensem, aut Anenbergium cognominant,] sed is variat numero angulorum: minimum enim quatuor, summum septem habet, Agricola. Idem ab initio libri 6. de nat. fossilium, (vbi paruos quosdã lapides, & gemmis ferè adnumeratos, à magnis quibusdam sola magnitudine differre scribit,) Sideriten (de quo nos plura inferiùs capite 4.) eundem Basaltæ facit. Et alibi, Basalten vix vulnerari: vt Adamantem omnino non.

EX EPISTOLA IOANNIS
Kentmani ad me.

Hic Basaltes est, qui Stolpæ [*Stolpa est arx Electoris Saxonie Augusti in finibus Bohemie, tribus miliaribus à Dresda distās*] crescit, forma & crassitudine tigni mediocris, singularis quidem, sed copiosus, atq; ita iunctus coaptatusq;, veluti ab arculario arte commissus esset.

Septem

Septem, sex, quinque nonnunquam, sed rarius quatuor angulorum, omnino figura trabis erecte, foris levis & tactu minime asper, ferrugineus, ponderosus, duritie velut Adamantis. His lapidibus sic coagmentatis è terra vlnas decem & septem extantibus, arx Stolpa cum adiunctis ædificijs insistit, æri vndique liberè exposita. Inde frustra decutiuntur magna vi, quibus fabri ferrarij, bractearij, (qui aurum cudunt, ad eius extenuationem,) & librorum colligatores, ad artificia sua incudis vice vtuntur. Verum ea prius sic ad vsum aptari necesse est. Postquam decussa sunt, refecantur ferra non dentata, sed hebeti & obtusa. inter ferrandum arena continuè interferitur, liquore desuper stillante, nec disseccari hoc modo octiduo citius possunt, nec minori quàm trium aureorū nostratium precio. Porro quanto spacio intra terram condantur, nemini adhuc est exploratum. Quod ad no

De figuris lapidum, &c.

men, vir quidam eruditus Bisalten hunc lapidem nominandum conijcit, (non Basalten,) à Bisaltia regione Thraciæ aut Macedoniæ: cuius Plinius, Suidas & Stephanus Grammaticus meminerunt: ita ut Lydius à Lydia & alij ab alijs regionibus nomen habent. Sed obstat, quòd veterum nullus, hoc aut aliud marmoris genus in hac regione inueniri tradiderit, cù lepores in ea gemino iecinore capi non tacuerint, ne Bisalten quidem lapidè, qui magno olim in precio fuit præterituri, si illic extaret. Verum est quidè hanc Macedoniæ partem metallis claruisse: At non iisdem in locis metallorum & marmorum copia esse solet. Ego verò existimo nostrum Stolpensem lapidem, multùm referre ipsum Lydium lapidè coloris ferrei: habeo enim de isto lapide particulam quandam politam, (de qua & tibi non nihil transmittò,) quem politum experior omnia metalla, non minus ac nostrum
lapi-

lapidem Indicem, ut vocant recipere: in quo simul gradus & discrimina metallorum quantum alterum alteri præstet, æquè ac in peregrino Basano, perspicuè cognosci possunt. His omnibus consideratis, non immeritò Misenus *Βάσανος* vel Basaltes Misenus dici potest, ein Meißnischer probierstein/ oder ein Meißnischer harter eysenfarbner Marmor. Non dubium est autè quin vocabulū ipsum Basaltes sit corruptum nomen Aegyptiacum, idè cōiicio ex verbis Plinij, ubi dicit: Què Aegyptij vocant Basaltem, ferrei coloris atq; duriciei, vnde & nomen ei dederunt, & sine dubio illud nomen à *Βάσανος* sumpserunt, quod est lapis Lydius, qui est coloris & duriciei ferreæ, in quo aurum & argentum artifices explorat, à verbo *βάσανισσα*, quod explorare significat: nisi contrà potius verbum hoc à lapide factum sit.

Marmoribus adnumerat.

Hæc Kentmanus ad me: qui huius lapidis etiam fragmenta misit, & po-

De figuris lapidum, &c.

litam ex eo coticulam, in qua ducti in eo auri, argenti, & aliorum metallorum indicia tam clarè apparent, vt alio quàm Coticulæ Basaniæ nomine hunc lapidem nominare indignū videatur: præsertim cum nomen aliud eius nullum, vlla in lingua cultiore, quod sciam, extet. Nam apud Græcos nemo prorsus eius meminit, ni fallor: inter Latinos verò solus Plinius semel, non Latino, sed Aegyptio aut Aethiopico potiùs Basaltæ nomine vsus. Et ne Germani quidem illi, apud quos nascitur, peculiari aliquo nomine indigetant. Eoq; amplius doctissimi Kentmani industriæ debem⁹, qui lapidis huius naturam, & alia alijs in linguis nomina, quibus vocari meritò potest ac debet, nobis omniū primus ostendit. Cuius equidem cōiecturæ tãto facilius subscribo, quòd Aethiopicam linguam Hebraicæ finitimam esse nôrim. Barfel autem Hebraicis ferrum significat: Barfeli, ferre-

us:

us: vnde & Basaltæ & Basani lapidum nomina detorta suspicor: & Basano minori lapidi arte facto politoq̄, (nō Sideritæ vt Agricola putabat,) eundē esse Basalten. Et si verò Siderites Plinij, Adamanti cognatus, non sit, nisi ego fallor: eodem tamen nomine vocari poterit, quod ferrum colore ac duritie æmuletur: & Germanicè etiā ein Eysenstein. nam Goldstein & Prosbierstein, tum demum rectè appellabitur, cum iam ad aurū argentumq̄ probanda in coticulam formatus & politus fuerit. Videtur autem rectè à Plinio marmoribus adnumerari, & marmor potius quàm saxū esse. Marmor enim (quod in omni ferè lingua suam appellationem retinet,) omne durum esse debet, & poliri aptum ad splendorem: vnde ei nomē apud Græcos, μαρμαρὸν πρὸ τῶ μαρμαίρειν. Hebræi Schaisch vocāt, nomine ad saxum accedente. Cæteris tamen marmoribus nulla certa figura est, qualis est Basal-

De figuris lapidum, &c.

tæ: vt eo nomine, si quis lapidis genus peculiare hunc facere, aut communiore nomine petrâ potius quam marmor saxumve appellare velit, litigare nolim. Galenus quidem libro 9. de simplicibus medicamentis, *πέτρα* nomen in genere duris minusque duris lapidibus tribuit, quod veteres *πέτρα αίσια* dixerint, & è petra vsta calcem fieri: Tarantinum verò & alios quosdam reprehendit, qui petræ nomē ad vnâ solùm lapidis durissimi, & è qua sola calx fiat, speciem astringunt.

Syenitæ lapides.

His scriptis incidi in Agricolæ locum libro 7. de nat. fossilium, quē hîc adscribendum censui: Natura, inquit, pilas gignit, modò teretes, cuiusmodi sunt Syenitæ lapidis in Thebaide inter Syenen & Philas: modo angulatas, cuiusmodi in Misena Basaltæ. Vtræque autem sunt arctius inter se iunctæ. in Thebaide tamen interdum solitariæ quædam. Vtrobique alteræ in alteras videntur esse impositæ, & quidē

mino-

minores in maiores. Sed ex Misenis
maximæ sesquipedem crassæ sunt, al-
tæ pedes quatuordecim: ex Thebai-
cis maximæ duodecim pedes crassæ:
altæ interdum pedes centum, aut am-
plius, vt ex obeliscis, quos statuerunt
reges Aegypti potest intelligi. Hæc il-
le: qui alibi etiam, Misenum Basaltem
Aethiopico neq; colore, neq; duritie
cedere ait. Coticulæ ergo, vt dixi-
mus, è Basalte fiunt aut fieri possunt: Coticulæ.
inueniuntur tamen eedem statim suæ,
in fluuijs: olim in Tmolo omnes: ho-
die in riuis Hildesheimijs & Gosela-
rianis, &c. Vide Agricolam libro 5. de
nat. fossilium.

Pyritæ octaedri & dodecaedri in-
ueniuntur quidā. In Prouincia Gal-
liæ montem altum esse audio Mari-
naux nomine, in quo Crystalli aut si-
miles eis hexagoni, vel hexaedri po-
tius lapilli inueniantur, alij albi pellu-
cidi, alij subuirides, &c. Talem ferè
ruffi coloris, opacum, auellanæ pro-

De figuris lapidum, &c.

pè magnitudinis, durissimum, Petrus Coldebergus egregius pharmacopola Antuerpia ad me misit, cuius iconem paulò ante exhibito Basaltæ subiecimus: est autem è subiectis duobus maior. ¶ Pangonius non longior digito, ne crystallus videatur, numero plurium angulorum cauetur, Plinius lib. 37. cap. 10. Agricola dodecagonū Crystallum interpretatur, *Ein zwölff-eckchter Crystall.* Nos Pangonium supra, non natium, sed artificialem exhibuimus pictum. Crystalli succum natura (inquit Agricola) interdum in plures quàm sex angulos formās, efficit gemmam, quam ea de causa Græci Pangonium vocant. quæ si reperit, reperitur autem perrarò, in iisdem locis in quibus Crystallus, ei simillima esse solet colore, facilitate translucida, læuore: sicut in proprijs, plerunque obscura, & vndique paruis cauernis, quasi fauulis, plena. qualem Allera & Ochra fluuij deferunt, duodenis natum

tum lateribus, æquè ac Cryſtalli deſi-
nentibus in mucronem. Etſi verò Pli-
nius tradit eam non longiorem digi-
to eſſe, tamen nonnunquam longior
eſt: ſed breuior ſæpius.

DE FLVORIBVS, QVOS

Germani vulgò vocant flüß: vnde &
Latinum nomen ſuximus.

De fluoribus etiam dictis hoc ca-
pite agere vo-
lui: quoniam
illi figurâ qui-
dem habent,
quæ pingi re-
ctè poteſt, ſed
incertam pla-

nè & inæqualem. hoc pleriq; cõmu-
ne, vt plures ſimul inæqualiter cohæ-
rentes & conglomerati proueniant,
chœradum ſeu ſtrumarum quadâ ſi-
militudine, (fropffeweyß vt noſtri lo-
quuntur:) qua forma tamen non ſoli

De figuris lapidum, &c.

fluores, sed & lapides quidam aut gē
mæ, vt Crystalli interdum, nascūtur:
& alio quodam modo *Wallstein* à fer
ruminandis ossibus à chirurgis Ger
maniae dicti lapides: in quibus vnus
plerunq; lapis continuus inæquali
ter protuberans & bullatus hanc spe
ciem repræsētat: in Fluoribus verò
multi inuicem iuncti, & qui separari
facile posse videantur, etsi qua se tan
gunt fortè connati, strumofam hanc
suam molé implent. Quare de vtrisque
hoc in loco dicam: sed de Fluoribus
prius.

Fluor cuius hîc figura apponitur,
candidus est, translucidus, splendida
ad lucem superficie, mollis & facile
dentibus cedēs, si morsum imprimas,
insipidus ferè. substantiam qualem la
pis angularis in ore mandentis relin
quit. Ad ignem modicum aut cande
lam si vras, albescit lentescitq; calcis
similitudine, non liquefit. Quod ad
compagem, portiones eius plures vi
den-

dentur ab vno ceu centro oriri. Hiæ
fluor è Misnia ad me missus est, vt & a-
lij diuersi. Huic autem similis albus
ad Aquas seu Thermas Heluetiorum;
quæ Limago fluuio nostro adiacent;
in faxis versus flumè reperitur. qui gu-
stu primum insipidus videtur, deinde
acrimoniam quandam in ore excitat
cum exiccatione, & leuis cuiusdam
strangulationis sensu, vt gypsi ferè na-
turam ei esse conijciam, neque carere
veneno: quod siue ita se habet, siue se-
cus, valde reprehèdendi sunt ex phar-
macopolis, impostores illi qui fluo-
res diuersos pro gummis diuersis in
medicamenta cõijciunt: quod ita fie-
ri ab illis Agricola scribit, sub finem li-
bri 5. de natura fossilium. Et ibidè,
Restat (inquit) vt de his lapidibus di-
cam, quos nostri ab eo, quòd in ardè-
tes fornaces coniecti fluunt, (facilè e-
nim liquecunt igni,) nominauerunt.
Eorum tria sunt genera. Vnum, gem-
mis simillimum translucidis diuersis,

De figuris lapidum, &c.

Alterum eis non multum simile. nam
plerunq; non pellucet, raro partim,
rarius totum. Illud ferè sparsum repe-
ritur in argētarijs & cæteris metallis:
hoc in proprijs venis sæpe copiosum.
Tertium est, ex quo conficitur vitrū,
[quanquā etiam ex alijs duobus po-
test confici,] arena potissimum, ἀμ-
μῶν ἰαλίης, &c. Hic lapis silicè minùs
durus est: quare ex eo ignis elici non
potest. non translucet, sed ipsi multi
insident colores: candidus, sublute-
us, cinereus, fuscus, niger, viridis, cœ-
ruleus, rutilus, ruber. Reperiuntur au-
tem montanis locis ad ripas fluminū,
& in agris quibusdam passim. Rario-
res, intus forisq; nigri. Vt cunq; colo-
ratos sæpenumero alterius coloris ve-
næ interfecant, &c. Hic lapis varium
usum præbet: eo, cuius tandem fuerit
coloris, sternuntur viæ, [Gassenstein
& Bessenstein nostri vocant:] cœruleus
adijcitur ad cinerem abiegnum, cum
ex ipso fit alter cinis, quo infectores
vrun-

vtuntur. Candidus vritur, tunditur, cribro secernitur: atq; ex eo conficiuntur arenæ, ex quibus vitra conflantur, quanto candidiores, tanto vtiliores. Atsecundi generis lapides, tot colores vt primi non habent, & rarò suaves. etenim plerunq; in candido pallent, aut nigricant, aut sublutei sunt. hos quoniã celeriter igni liquefcunt, ad venas adijciunt qui ex eis excoquant metalla. Primi generis propter mollitudinem poliri quidem nõ possunt: si quos tamen ex eis natura fecit læues, & quibus aptam formam dedit, in annulos & fundum includunt aurificos tanquam gemmas. Hæc ille. Germanicũ quidem nomẽ *Fluß*, primo tantũ generi & secundo attribui video. nam in Germanica interpretatione Metallicorum nominum idem Agricola sic habet: Lapidés qui igni liquefcunt primi generis, *Schöne flüsse*: secundi, *Flüsse zum schmelzen*: *Stoßquerse*: tertij, *Querse oder Riesel*

De figuris lapidum, &c.

stein. De tertij quidem generis lapidibus, quibus viæ sternuntur, plura attuli superius inter res fossiles rotundas. Ad Fluores ab eodem Agrico-

Morion. la referri videtur etiam Morion lapis, Germanicè enim inquit còmuni nomine *Fluß* appellari. Morion (inquit libro 6. de natura fossilium) sola ex nigris [gemmis] translucet. Nascitur in Misena, sub Alpibus, in Cypro, in Tyro, in Galatia, in India. Color ei aut ni-

Pramnion gerrimæ, quæ vocatur Pramnion: aut cum nigro mixtus est alius color: nēpe vel Carbunculi, vel Sardæ: vel Hyacinthi, qualis in Misena Volchesteini effoditur. Videtur autem Morion esse radix istarum gemmarū: ac ex crassiore succo, qui subsidit, fieri. attamē ea, quā Pramnium vocari dixi, apud nos inuenta est habens Crystallinam radicem, cum ipsa esset nigerrima: similiter eius mucro, erat enim ei figura, vt Crystallo, sexangula. qualis etiā est Volchesteini repertæ, in quā Hyacin-

cinthus definit. Hæ gemmæ non aliter
quàm Crystallus scalpuntur. Alibi
etiam Morion facilè scalpi dixerat.

Pramnion fortè à Pramnij vini in
Ephesia regione colore nascētis dictū
fuerit. Eodē in loco Agricola paulò
antè: Vidi, inquit, glebam è nostris me-
tallis erutam, quæ constabat ex Chry-
solithis amplius sexaginta, quibus o-
mnibus erat figura quadrata, sed ma-
xima erat lata vnciam vnā, longa di-
gitos duos: omnes verò adè molles,
vt poliri non possent, Sic ipse. Fuerint
autem nimirum hi quoque Fluores,
quod tum ex pluribus coniunctis, tū
ex mollicie colligo. De Fluoribus
plura Encelius lib. 3. cap. 1.

Post Fluores pauca dicā de lapidi-
bus illis, qui ex aquis ortum habēt, &
paulatim ex ijs lapidescentibus con-
crescunt, siue stirix & pyramidis ali-
qua specie, vbi defluendi locum aqua
habet. [Lapides quidam & succi con-
creti stirijs similes in speluncis stant,

De figuris lapidum, &c.

vel in earum cameris pendent, Agricola. Et alibi: Marmor candidum, quod in Germania reperitur, aliquando in sturias concreuit.] Siue latiore quadam & crustacea forma inhaerente: sicut & lebetibus, ut in balneorum vasis maximè apparet, & canalibus Thermanum, in quibus aqua calida coqui longo tempore aut seruari solet, crustæ quædam lapideæ insident. Græcè quidem lapides huiusmodi ὑδρογόνοις cognominârim à recto ὑδρογονοῦ προπαροxytono, cuius significatio passiva est, & ex aqua genitû significat. Aquas verò, quæ res sibi iniectas vel immerfas, in lapidè vertentendi vim habent, λιθογόνα ὕδατα dixerim, paroxytona voce, significatione actiua, quòd lapides gignant, τὰ ἀπὸ λιθοῦντα. De huiusmodi aquis lege Senecam Naturalium Quæstionum libro 3: cap. 17. & Strabonem lib. 13. de aqua in lapidem durefcente. & Christoph. Encelium de lapidibus ac gemmis libro

bro 3. cap. 3. Sic & Thermanum Carolinarum in Boëmia guttæ in calcis gypsiue substantiam vertuntur. Chirugi Germanorum huiusmodi lapides, stirijs præsertim similes, aut crustaceos quidem, sed bullis quibusdã eminentibus inæquales, Wallstein appellât, quasi osteocollos dicas: quod ijs in emplastra additis vim ossa, infantium præsertim, ferruminandi inesse existiment. Meminit eorũ in sua Chirurgia Germanica Hieronymus Brunsvicensis. Horum species duas hîc delineatas subijcio.

1. *Molaris lapis.*

2. *Osteocollus crustaceus: qui & πλανόλι-
& ficto nomine dici potest.*

De figuris lapidum, &c.

1. Stiria lapidea: quam Germani *ein Wallstein* vocant, priuatim verò *ein Tropffstein*, id est, stillatitium lapidè. Hac figura, (pyramide mutila, & mucrone fracto,) lapidem album, grauè, durum & splendentem intus, ex mirabili quodam subterraneo Germaniæ antro, quod *Baumanshol* appellant, vir genere nobilis, doctrina & virtute nobilior, Ioannes Reiffstenius ad me misit.

2. Silex pertusus foraminibus aliquot, natura, vel casu aliquo nos latente. Huiusmodi autem lapides mulierculæ quædam superstitiosæ querunt, circa torrentes & fluuios, stolidè

dè persuasæ curatum iri vaccas quæ sanguinem cum lacte reddunt, si papillis in hæc foramina immisis mulgeantur.

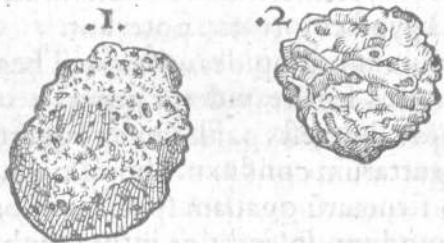
3. Lapilli quidam albissimi, perexigui, durissimiq̃: quos Petrus Coldebergius pharmacopœus Antuerpia misit. Gypselli fictitia voce diminutiva, à gypsi colore, dici poterunt.

Huiusmodi lapides *ὄστρογόνος*, Theophrastus sentire videtur generari ἐκ *συρρόνης*, hoc est, paulatim ex aquarū & guttarum confluxu. Vidi aliquando strumarū quadam specie crassos admodum, splendidos intus & subruffos, & foetentes: quales ad Andelsingam pagum agri Tigurini inveniuntur. Sunt qui ab huiusmodi aquis tofos & lapides gignentibus, bronchocelas etiam, id est, gutturum strumas excitari putent. Lege Iul. Cæs. Scaligerum Exercit. 60. parte 2. An verò renū quoq̃ & vesicæ, alijsq̃ in animalibus lapides crebro earū potu coire pos-

De figuris lapidum, &c.

sint, considerandum. Amomum cō-
ctū cum aquis lapides generantibus,
eas expurgare in Euporistis Dioscori
dis legimus, lib. 2. cap. 121.

*DE PVMICE, PO-
ro, & Toso, &c.*

Pumex, Porus & Tofus dicti lapi-
des, etsi ad Spongas fortè Capite de
Aquatilibus referri poterant, quod
eis similiter multifora (vt ita dicam,
sicut Græci *πολύτρηκτα*, & multifores
specus Plinius,) sint corpora, cauis e-
xiguis creberrimis, seu cauernulis &
foraminibus, plena: hoc tamen loco,
in huius primi Capitis fine, eorū men-

tionem facere malui: quod pori, id est meatus, & caua, cum intrinseca etiam sint, & interiora penetrent, figurę differentiam potius constituere quàm formę videantur. Forma enim in superficie externa, & externę figurę differentijs magis consistit: ea inquam forma quę vnā cum figura nominatur in tertia Prædicamenti Qualitatis specie. In locis (inquit Agricola libro 5. de nat. foss.) qui olim arserunt, aut etiam nunc ardent, Pumex reperitur, ex terra vel lapide excoctus, & ad hęc figuram redactus: sicut in Campaniæ monte Moderno & Vesuuiio, in Aenaria, in Aeolijs insulis, &c. Effoditur etiam ad Confluentiam Germaniæ. Pumex autem, quoniam non aliter ac Spongia est fistularum plenus, dicitur, vt Vitruuius autor est, Spongia. Græcis verò κίσινος vocatur (ac si *vermiculatum lapidem dicas*.) quod veluti à vermiculis (quos *λίαις* Græci vocitant,) erosus videatur. Theophra-

De figuris lapidum, &c.

stus etiam Alcyonium, quod ex maris spuma concreuit, Pumicem nominat. Differunt autem inter se Pumices. nam primo non omnibus vnus color: sed sunt aut nigri, aut cinerei, aut candidi. Tum alij molles sunt, manibusq; teri in arenam possunt: alij duri. Deinde omnes rari sunt & leues, ob fistulas, quæ aërem in se continent. eaq; de causa innatant in aqua: sicut etiam ceteri lapides pumicosi, quamuis magni: qualis est Tyrrhæus, & alter è Nisyco insula: si modò hic differt à Pumice in eadem reperto, &c. Plura de Pumice & tribus eius generibus, Iulius Cæsar Scaliger De subtilitate, Exercitatione 134. Pumicis duo significatus, (inquit Hermolaus Barbarus in Dioscoridem Corollario 960.) alter notus omnibus: altero dicuntur ita & cætera saxa erosa annis, qualia *Musæa*: in ædificijs, vt Plinius inquit, *Musæa* vocant, dependentia, ad imaginem specus natiui arte reddendam, nunc inde

de Musaica vulgò nominantur, &c. Pumices factitios quosdam esse scribit Vitruuius, excocto alio genere lapidis: & in Melo Pumices quandoq; in altero gigni lapide Theophrastus autor est. Agricola Pumicem interpretatur *Pims oder Kraustein*. Sed & lapides ex saxo arenario facti (inquit) quibus affricamus pedes, vulgò appellantur *Kraustein*. Apud Dioscoridè probatur Alsius lapis colore pumicis, (*λευκὸν πῶδον τὸν χόαν*) laxis, leuis, friabilis, &c. Est & Phrygius lapis apud veteres dictus, gleba pumicosa, &c. Acopis nitro similis est, pumicosa, aureis guttis stellata, Plinius. In Tmolo monte gignitur lapis Pumici similis, rarus inuentu: qui quater die colorè mutat, Plutarchus de fluuijs in Pactoli mentione. Ego in monte vel colle non procul Rotuilla oppido & Neccaro fl. saxa magna vidi, opere ceu Musaico spectabilia natura. Porus, *Πορός*, (per & cir Porus.

Pumicosi
lapides.

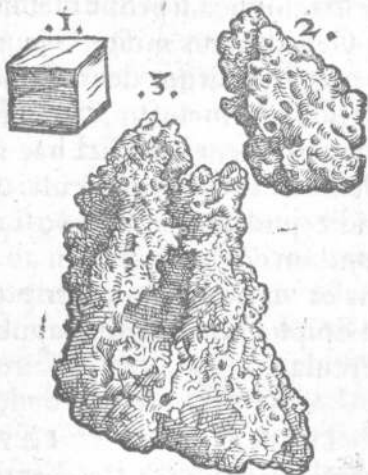
cunflexum: nam per o breue porus, meatum significat,) lapis idem fortè
Tofus. qui Tofus est: hæc dictio, Latina: illa verò, Græca est. Sarcophago (seu Afsio lapide) mitior seruandis corporibus, nec absumendis, Chernites est, ebori simillimus, (in quo Darium cõditum ferunt,) Pario q̄b̄ similis candore & duritia, minùs tamen ponderosus, qui Pôrus vocatur, Plinius lib. 36. cap. 17. Pori mentioné etiam Theophrastus facit: & Aristoteles in tertio de generatione animalium, vbi Gaza Tofum vertit: & ante hunc Hippocrates. Plinius in vndecimo (inquit Scaliger) videtur Tofum interpretari, cõmemorans Tofum in ventre iuuenearum inuentum. Grammatici Tophú aiunt esse genus lapidis asperi, qui facilè in arenam resoluatur. Plinius libro 17. Nam Tophus scaber natura. Columella libro quarto arenosum tophum, & plus iusto ieiunum fabulo dixit. Plura de Tofo Scaliger de

ger de subtilit. Exercitatione quinquagesima septima. Agricola Germanicè reddit *Toffstein* vel *Topstein*, nostri *Tugstein* dicunt. Alsius lapis non est durus vt petræ, sed *ωωροειδής* colore & consistentia, Galenus. *ρωρείας λίθου*, Strabo libro 17. de lapillis lentium similibus, &c.

Ad Pumicis & Tofi speciem proximè accedit etiam Salis illa spuma, quæ dum patinæ ingentes ferreæ aqua falsa plenæ, ebulliunt, defluere, & in hanc qua exhibemus hîc speciem, ^{†sequente} pumicosam, coire solet. Numerus ^{pagella.} primus ad salis spumã florémve, quæ in Salinis Burgundiæ colligitur, pertinet: alter, ad eum qui in Salinis Germaniæ in valle Oeni. Nos plura de his in Corollario ad Cordi libellum de Halofantho.

1. *Salgemmeus.*
2. *Salis spuma è Burgundia.*
3. *Eadem ex Hala ad Oenum.*

De figuris lapidum, &c.

Ad finem huius Capituli primi, hæc

etiam formulã adijcere volui: cuius numerus primus indicat saxum, quod matrem Rubinorum vocant: quoniã

Rubini, in eo Rubini gemmæ innascuntur, in Valle

Valle Ioachimica, si probè memini. Id olim Ge. Fabricius misit. Secundus numerus Sapphirum denotat manu- Sapphirus.
 brio plumbeo inclusam, ut ita cōmodiùs manu tenentis medici hac gemma demulceantur carbunculi: quod & hodie quidam faciunt; quo successu nondum cognoui: & olim ab Aui-cenna ea vis Sapphiro adscripta est, & ab Epiphanio aduersus papulas & tubercula.

DE LAPIDIBVS ILLIS,

quibus cum stellis, Sole, Luna, aut elementis aliquid commune est.

Caput II.

VT veluti ordine naturæ, à cœlo ad inferiora corpora, & à simplicibus ad magis magisq; composita progrediamur: hoc in capite lapides illos, qui cœlo, stellis ac elementis nomen, aut etiam rei aliquid commune habent, exponemus.

De figuris lapidum, &c.

Ponticarum (gemmarum) Plinio plura sunt genera. Est, inquit, stellata nunc sanguineis, nunc atris guttis, quæ inter sacras habetur. Alia pro stellis eiusdem coloris lineas habet. Alia montium conualliumq; effigies, Plinius. Ego lapidum genera duo, quæ hîc picta adiunxi, in his Plinij verbis intelligi aliquando putavi.

Horum primus Germanicè Sternstein à stellis dici potest: secundus ein Wasserstein, ab vndarũ similitudine

Sunt enim in priore stellæ plures conspicuæ: in posteriore verò pro stellis, alij quidam linearũ ductus, vndarum ferè æmuli. Sed tertium eiusdem generis nondum vidi. Obijci potest Ponticas, esse gemmas: quos verò nos

exhibemus, lapidum, non gemmarū generis esse. Ge. Agricola etiam Ponticas Plinij, quæ & Thracicæ dicantur, Achatī cognatas facit. Achates autem gemma est. Plinius libro 37. cap. 10. vbi alphabetico ordine gemmas aliquot describit: Ponticarū, inquit, plura sunt genera. est stellata nūc sanguineis, nunc atris guttis, quæ inter sacras habetur, &c. ut paulò antè recitauimus. Videtur autem nō animaduertisse, se rursus de Achate agere, de quo prius etiam huius Capituli principio egerat in A. litera: montiū enim & conuallium effigiem reddere, sicut & fluminum, nemorum, aliasq; diuersas, Achatis proprium est. Et cum hīc dicat vnam Ponticæ speciem inter sacras haberi, atris insignē guttis: eadem ab initio capituli, Corallochata tribuit, quam in Creta abū dare ait, & sacrum appellari, & guttis aureis (sic autem in Ponticis etiam legendum videtur, non atris,) Sapphiri

De figuris lapidum, &c.

modo distingui. Ergo Ponticaloco
iam citato, appellatiuum gemmæ no-
men est, Latinis (soli quidem Plinio,
quod sciam) vsitatum pro Achate: a-
liàs verò adiectiuum & gentile: vt cū
eiusdem libri capite 9. Chrysolithos
quosdam, Ponticas cognominat. Et
paulò pòst inter Pæderotis species:
Mollius (inquit) radiat Pontica & A-
siatica. Asteriæ certè nomen conue-
nit stellatæ è duabus hîc exhibitis: re-
centiores quidam astroiten vocant:
quod nomen libentiùs ei tribuerim,
quòd veluti astris, id est, syderis cœle-
stis instar stellas in se complures ha-
beat: vt discernatur ab asteria solido:
(sic enim nominare nunc libet, cuius
figuram addidi,) qui corpore toto &
radijs eminentibus stellam vnam præ-
se fert. Solent tamen plures eiusmodi
inuicem connexæ nasci & inueniri
plerunq.

Aste-

1. *Asterias separatus.*

2. *Plures coniuncti.*

Asterias vel
Sphragis asté-
ros dici potest
hic lapis, cui
magnitudo fe-
rè qua hîc exhi-
betur. In hoc,
(quem ab illu-
stri & nunquam satis laudato baro-
ne, totius antiquitatis incomparabili
scrutatore Vvilhelmo Vvernhero p-
pe Roteuillam, vbi reperiuntur in col-
le edito ad Cimmeriam arcem, acce-
pi,) octoni cohærebant, ita concin-
nè iuncti & aptati, velutiq; superinna-
ti sibi inuicem, (separabiles tamè, (vt
nullus artifex potuisset meliùs. Singu-
lis vtrinq; stellæ figura ceu sigillo im-
pressa vel insculpta videtur. Radij e-
minent suis angulis quini: inq; singu-
lis radijs cavitatis media est. Margines
strijs transversis sulcantur. Substantia

I.

.2.

De figuris lapidum, &c.

eorū prædura est. *Sternstein* dici potest Germanicè. *Astroiten* accepi primus à Io. Iacobo Clausero, ciue meo & discipulo olim, optimi & doctissimi viri Christophori Clauseri vrbis nostræ archiatri, cui ego successi, filio, pharmacopœo sanè perito & diligente: ea ferè qua hîc apparet magnitudine, orbiculatū, compressum: qui sanè à multitudine stellarū, *Asterias*, vel potius ἀστέριος nomen meretur. Ge. Agricola libro 6. fossilium: *Astroites*, inquit, candida vel subcinerea, stellarum, quæ radios iaciunt nigros, est plenissima: atq; ex ea re nomē inuenit. Hanc nostri à victoria appellant: quòd putent eum qui illam gestauerit causam obtinere & hostes vincere. Oculi figura plerūq; extuberat, rarò est oblonga. in acetum posita se mouet loco, & in orbem nō nihil torquet. Hæc ille: qui *astroiten* Germanicè interpretatur, *ein Sigstein*: asteriā verò gemmam *ein Wese*: sicut & *Pædero-*

derotem, & Opalum, & Eristalin gē-
mas: quibus omnibus colores suos va-
riare pro diuerso ad lucem positu &
motu, commune est. De astroite nu-
per amicus quidam meus medicus in
hæc verba ad me scripsit: Habeo do-
mi lapidem valde elegantem, non sa-
nè preciosum vt gemmā dixeris, sed
qui aspicientibus miram præbeat iu-
cunditatem. is per totam suam circū-
ferentiam à summo ad imum vsq; stel-
lulas repræsentat adeò artificiosas, vt
nullo artificio commodiùs depingi
etiã à peritissimo artifice potuissent.
Sic ille. Res autem admiratione di-
gna est, quod non in superficie solùm
vndiq; sed intus etiam in profundo
stellarum imagines habet: quodq; mē-
brana quadam ceu cuticula tegitur:
quæ aceti acrimonia eroditur, aut suc-
ci limonum. in his enim liquoribus
eum moueri aiunt. Trochiten quo-
que in aceto moueri, Agricola tradit.
Asterias seu astroitas in aceto bul-

De figuris lapidum, &c.

lientes, in Cancris interdum reperiri, gemmarius quidam olim mihi persuadere conatus est. Sunt qui lapillum hunc stellis insignem, à nobis exhibitum, è capite Draconis apud Indos extrahi putent, vt Marfilius Ficinus: vide infra in Capite de serpentibus. Petrus Bellonius verò in Gallia quodã tractu, magna omnino frustra huius lapidis reperiri, & ædificijs parietibusque adhiberi, mihi retulit: quorum an itidem certa quæpiam figura sit, & an sola magnitudine à minoribus differant, nondum rescivi. Audio & alium lapidẽ, similiter *Sigstein* à Germanis dictum, multas in corpore suo veluti rosas à natura pictas, ostendere. Plinius lib. 37. cap. 9. Asteriam & Astrion tanquam diuersas describit, cum gemma vna videatur, quod & Agricola probat. Candidarum dux (inquit Plinius) est *Pæderos*, &c. Proxima candicantium est asteria, principatũ habes proprietate naturæ, quod inclu-

inelusam lucem pupillæ modo quamdam continet, ac transfundit cum inclinatione, velut intus ambulans ex alio atq; alio reddens: eademq; cõtraria Soli regerens candicantes radios, vnde nomẽ inuenit, difficilis ad celandum. Indicæ præfertur in Carmania nata. Similiter candida est quæ vocatur astrios, [*mâlim asterios, ex Dionysio Afro,*] crystallo propinquans, in India nascens, & in Pallenis littorib⁹. intus à centro ceu stella lucet, fulgore Lunæ plenæ. Quidam causam nominis reddunt, quòd astris opposita fulgorem rapiat ac regerat. Optimam in Carmania gigni, nullamq; minùs obnoxiam vitio. Cerauniam enim vocari quæ sit deterior: pessimam, lucernarum lumini similem. Et paulò post: Est & inter candidas quæ Ceraunia vocatur, fulgorem siderum rapiens. Ipsa crySTALLINA splendoris cœrulei, in Carmania nascens. Albam esse Zenothemis fatetur, sed habere intus stellã

De figuris lapidum, &c.

concurfantem, [*fortè coruscantem.*] Fieri & hebetes Ceraunias: quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas concipere stellam eam, quæ post totidem menses relanguescat. Hucusq; Plinius. nam alia duo Cerauniæ genera, quorum mox è Sotaci scriptis meminit, gemmæ non sunt: de quibus inferiùs agemus. Asteriam igitur siue Astrion gemmam esse constat ex Plinij verbis: eiusq; speciem vnam, Cerauniam. Eòdè verò in loco: Celebrât, inquit, & Astroiten: mirasq; laudes eius in magicis Zoroastren cecinisse, quidam diligentius de ea produnt.

Quod ad Astroitæ nominis terminationem, an ea rectè & ex Græcorû consuetudine à nomine ἀστρον, quod est, sydus, formetur, viderint Grammatici: quorum tamen perpauci his in rebus sunt curiosi. Mihi meliùs astrites ternis syllabis quàm astroites quaternis ab astro deduci videtur: vt apud medicos nostros à nominibus ῥόδον, μέλιον,

μῆλον, μύρρον, οἶνον ῥοδίτης, μυκίτης & μυρ-
 πίτης denominantur. Rhoites autem
 vinum è malis punicis factum à nomi-
 ne ῥόα formatur. Est igitur asterias
 vel astrites, vel astrios, aut asterios po-
 tiùs, lapis (ἀστερίας, ἢ ἀστρίτης, ἢ ἀστρία ὀ.
 subaudi, λίθος,) preciosus: qui alibi à
 Plinio etiam Solis gemma dictus vide-
 tur Agricolæ: idem quò alio nomine A-
 strobolus apud Pliniũ: cuius doctissi-
 mis cõiecturis nos facilè assentimur.
 Figuram habet, inquit, scalpta dimi-
 diati globuli. quare Sudines oculis pi-
 scium similem esse dixit Astrobolon.

Solis gemma Plinio, candida est, &
 ad speciem syderis in orbem fulgen-
 tes spargit radios. Eidem Mitrax di-
 cta, Persis accepta est, è Rubri maris
 montibus, multicolor, contra Solem
 variè refulgens. Potest autè hæc quo-
 que Solis gemma vocari: etsi à superio-
 re quæ candida est, varietate colorũ
 distat. ego Mithram per t. aspiratum
 scripserim: sic enim Persæ Solem ap-

De figuris lapidum, &c.

pellant. Sed cum & Asterias & Pæderos, *Βεση* à Germanis vocetur: in eo distinguuntur, quòd hic ad inclinationes mutat colorem, ille rotundam lucem inclusam transfundit cum inclinatione. A Dionysio Afro non ἀσπίδας prima, sed ἀσπίδα & tertia inflexione profertur, his versibus:

Φύεται Ἀσπίδα καλὸς λίθος, οἷα τις ἀστὴρ
μαρμαίρων, Λύχνις τε πυρὸς φλογὶ πάμπαν
ὁμοίη:

[*Aliàs Λύχνις legitur, paroxytonum μασculinum: & τοx, πυρὸς φλογὶ πάμπαν ὁμοίη.*] hoc est, Circa Pallenem Thraciæ montem,

*Nascitur Asterius pulcher lapis, & micat
instar*

Syderis: & Lychnis similis splendore lucernæ.

Quòd si gemma vlla reperiretur notu lucens, illa profectò præ cunctis cæteris stellæ nomen promereretur.

A superioribus fortè differt Asterites lapis, cuius meminit Suidas in vocabulo ἰχθῦς, his verbis: Aesopus qui
Mi-

Mithridati à lectionibus fuit, librum de Helena edidit: in quo tradit pâna vocari piscem cetaceum, [*cornibus fortè Panis dei pastorum instar præditum,*] in quo Asterites lapis inueniatur, qui accendatur à Sole, & ad philtrea faciat. Non est autem verisimile lapidem in pisce aut ceto repertum, Sôle accendi, vt fortè nec alium vllum lapidem: verisimilius verò fuerit eundé de quo Plinius scripsit, Asteriam hunc esse: neq; reuera accendi, sed Solis aut siderum radios regerendo, ardere accendiq; videri. Porrò ab Astrite differt Ostrites, de quo nos infrà Capite 4. plura adferemus, in Sideritæ mentione,

Sandaistros quam aliqui Garamantiten vocant, [*à regione scilicet: nam & carbunculi quidam Garamantici cognominantur,*] carbunculis cognata, nascitur in India loco eiusdém nominis. Gignitur & in Arabia ad meridiem versa. Commendatio summa, quòd velut

De figuris lapidum, &c.

in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ, semper in corpore, nunquam in cute. Accedit religio narrata à siderum cognatione ab inspecto-ribus: quoniam ferè stellarum Hyadû & numero & dispositione stellantur, ob id Chaldæis in ceremonijs habita-tæ, &c. Inter omnes constat, quantû numero stellarum accedat, tantû & precio accedere, Plinius. In ipso quodem Sandastri nomine, barbaricæ vel Ebraicæ originis, ut videtur, primam syllabam coloris ardentis significati-onem habere conijcio, ut in Sandara-châ quoq; & Sandyce: ad quam & ac-cendere verbum apud Latinos, & apud nos *zünden* accedit. In Carbu-nulis Carchedonijs marib⁹ aliqui tra-dunt stellas intus ardere: foeminas uni-versum fulgorem fundere extra se, Pli-nius. Et alibi: Syrtitæ in littore Syr-tium, iam quidem & in Lucania inue-niuntur, melleo colore, croco reful-gentes, intus stellas continent languidas.

das. Ac opis nitro similis est, pumicoſa, aureis guttis ſtellata: cum hac oleum ſubferuefactum perunctis laſitudinem (ſi credimus) ſoluit, Idē. Stellis aureis diſtinguitur etiam Sapphirus: & Corallachates, quæ & Pontica aliter dicitur Plinio, (vt ſupra monuimus,) ſanguineis aut atris (aureis, lego) guttis diſtincta. Puncta variè diſpoſita in ſuperficie alicuius corporis, ſtellæ quandoq; nominatur apud veteres Græcos, præſertim ſi ſplendeant: vt in laſpide quam *ἀστειον* cognominant: & inter aues in Ardea atque Accipitre ſtellaribus: inter piſces verò in galeo, id eſt, muſtelo. Interiaſpidis ſpecies vna *ἀστέριος ἕχουσι ἀστέριος καὶ ἀστειλῶδες, Αστέριος* vocatur apud Dioſcoridem. alia lectio habet *ἀστειος*, id eſt, ſyderea, nec diſplicet. Iaſpidis ſpecies rutilis punctis ſtellata, memoratur à Plinio.

Samix terræ duæ ſunt: quæ Syropicon, [*mâlim Collyrion, ex Dioſcoride,*] &

De figuris lapidum, &c.

quæ Aster appellatur: hæc globosior est, & candida, Plinius. Dioscorides asterem tradit esse *πλακώδης*, & cotis instar densum: de colore nihil dicit.

Priorem, Collyrium dictam puto, siue ab eo quòd misceri soleret oculorum medicamentis: siue quòd mollis ac tenera sit & facilè soluatur collyrij instar. Altera verò, Aster dicta, vtrú ex eo nomé duxerit, quòd stellâ, sicuti Lemnia caprâ, signaretur: an ex eo quòd in ipsa, sicut in argilla Eislebana, multæ micæ interniterent, memoriæ proditum non est, vt scribit Agricola: mihi à micis potiùs, hoc est, veluti argéteis psegmatis in ea sparsis nominatum Asterem animus inclinat. Addit Agricola, Asterem pingue esse, ex Galeno: læuem, ex Theophrasto: & crustis constare, ita nimirú τὸ *πλακώδης* interpretatus: vt in terra Samia τὸ *δύχυλον*, boni succi: qualis, inquit, est dulcis in pingui: is autem succus tum sentitur, cum terra ad linguâ ad-

mota, humore eius liquefcit. Querendum verò an *δύχυλον*, hoc in loco, nò boni succi interpretari conueniat, sicut alimenta quæ bonum succum & probum sanguinè generant: sed quod facilè liquefcit, *ἢ ἐν καὶ ῥαδίως χυλιζόμενον*, & in lingua facilè in succū abit, propter mollem seu teneram & pinguem substantiam. Cæterū tria hæc, terra, Aster, & lapis, Samia, coniecerim duritie ferè solùm differre. Terra enim leuior ac mollior est: aster, densior, glebosior, durior, solidior: lapis deniq; iam lapis, hoc est, durissimus præ illis, adèd vt auro etiam argètoq; læuigandis poliendisq; adhiberetur. Color etiã omnibus tribuitur albus, si in suo quæq; genere excellant. aliter enim etiam alius eis color esse potest. Sic & inter bituminis genera, gradus primus Naphthæ seu liquidi est: secundus crassioris, quo marmorati intritæ uè loco vsi sunt aliqui ad ædificia: tertius Pissasphaltis, quod digitis seu

De figuris lapidum, &c.

vinguibus adhuc cedit, non inquinat tamen: quartus Asphalti, id est, Bituminis simpliciter dicti: quintus denique Gagatæ aut Thracij iam lapidū. Sic in ovo præter album liquorem, membranulam testæ inhaerentem, & testam ipsam, reperias. E Samio lapide candido facta est gemma, quã Zoroastres Exhebenum nominavit, Agricola. Recentiores quidã Talkum etiam Barbaris dictum, Speculari lapidi cognatum, Stellam terræ appellât, à luce & radijs quibus splendet: sicuti & Magnetidem, argenteo nitore coloreq; micantem. Io. Mesue lapidem stellatum à se dictum, duplicem facit: alterum Marchasitam (Pyriten argenti interpretantur,) qui nimirū & ipse argenti modo splendet: alterum verò lapidem Cyaneum, id est, Lazuli vulgò dictum: in quo guttæ aureæ interdum elucent: quarum occasione insignis quidã sculptor Ferrariæ, in hoc lapide Cicindelam sculpsit, miro artificio,

tificio, ita vt cauda extrema accensa videretur, cum in guttam auream exiret. ¶ Ponemus & inter Echinitas lapidem (Capite de Aquatilibus infra,) in cuius globo dimidiato, quinque radiorum stellam natura calauit.

Asteria gemma contraria Soli, regerit candicantes radios, vnde nomen inuenit, Plinius. Nos plura de ea paulò ante. hic autem repetimus, ob mentionem Solis. Huic & Mithrax cognata videtur à Sole (quem ita Persæ vocant, dicta: item Solis gemma, quæ eidem Plinio candida est, & ad speciem sideris in orbem fulgentes spargit radios. Item Astrobolos, quam Suides dicit radiare candido (colore) vt Solem, oculis piscium similem. Solaris est lapis, qui Solis oculus appellatur, figuram habens pupillæ, ex qua lumen emicat. item carbunculus nocte rutilans, vt scribit Marsilius Ficinus. Idem de vita cœlitus comparanda lib. 3. cap. 15. Helioselinon nomi

De figuris lapidum, &c.

nat lapidem, qui Solis Lunæq; cōiunctæ Soli naturaliter imaginem habet: Et Pantauram apud Indos lapidem, qui cæteros ad se lapillos trahat, sicut Magnes ferrum, maximè Solarem esse scribit. Heliotropium etiam gemmæ nomen est, quæ ab altero Prasij genere, porracei itidè coloris, in hoc differt, quòd ipsa sanguineis venis distinguitur, illud punctis, Agricola teste, Plinius etiam lib. 37. cap. 10. Heliotropio sanguineas venas tribuit. Causa nominis, inquit, quoniam deiectæ in vas aquæ, fulgorem Solis accedentè percussu sanguineo mutat, maximè Aethiopica. Eandem aut persimilè eruditus quidā Italus pro Iaspide Indica ad me misit: quam exhibebo capite 7. inter Ornamenta. Mithrax dicta gemma contra Solem variè refulget, &c.

Tephrites nouæ Lunæ speciem habet curuatus in cornua, quamuis cinerei coloris, Plinius. De hac plura

inferiūs. Selenites ex candido trās-
lucet, melleo fulgore, imaginem Lu-
næ continens, redditq; eam in dies sin-
gulos crescentis minuentisq; nume-
ro. nasci putatur in Arabia, Idē. Ge.
Agricola lib. 5. de natura fossiliū: Spe-
cularem lapidem (inquit (è Græcis q-
dam *σελιώιτω* appellant, quòd plena
nocte ad incrementum Lunæ soleat
inueniri: vel quòd imaginem Lunæ,
quam, quia pellucet, noctu concipit,
in dies singulos crescentis minuētisq;
numero reddat. Alij *ἀφροσέλιωον* vo-
cāt, quòd multis persuasum esset, (vt
absurdissima quæq; vulgo persuade-
ri possunt,) Lunæ esse spumam. Sic il-
le. Lunaticus quidem morbus dicitur
comitialis, quo correpti ore spumāt:

— — [*καὶ φάτω ῥοπιὺ πίπροντα σελιώης*
ῥύσαδι, Orpheus in proœmio de la-
pidibus,] & Plutarchus in libro de flu-
minibus, Selene herba in Apasanto
monte iuxta Inachum fluuium, spu-
mam emittit. Ex iam recitatis verò

De figuris lapidum, &c.

Agricolæ verbis, apparet eum Seleniten Plinij, eundem Speculari lapidi existimasse, etsi mellei fulgoris nullã fecit mentionem. Nos speculares lapides alios sine colore & pellucidos, alios verò coloris in fusco flauentis, quem melleum dixeris, habemus. Selenites lapis, inquit Dioscorides, quẽ aliqui aphroselenon nuncupãt, quòd per noctem inueniatur plenus ad Lunæ fulgorem: *μεσὸς γὰρ τῆς ἡμέρας σελιώνης πῦρα ξήσεις*, interpretes vertunt ad incrementa Lunæ. sed *πῦρα ξήσεις* videtur magis propriè decrementum significare, & ita se habere ad *αὔξεις*, vt *ἀκμή* ad *πῦρα κμῶ*. Decremente autem Luna inueniri minùs verisimile est, quàm cū plena: tum enim imaginem eius plenæ cõmodiùs & ampliõre aspectu recipit, vt ita deprehendatur faciliùs. quare Græcè ita legendum coniecierim, *ἢ εὐρίσκεσθαι αὐτὴν νυκτὸς γὰρ τῆς ἡμέρας σελιώνης μεσῆς πῦρα γάσεις*. Quòd si non placeat *μεσῶ* Græcè nominare, vt plenam Latinè,

tinè, quòd fortè authorum testimon-
 nia defint, *πασέλλωμ* enim plerunq;
 legimus: etsi Dioscoridis stylus non
 adeò purus est ac proprius, ac ita de-
 fendi possit hæc lectio: licebit hoc pa-
 cto legere, *ὅτι τὸ εὐρ. α. ν. σιλπνὸν* (ἢ *λαμ-
 πῶν*) *γν' τῆ' ἑλ. πῆρωγάσει*: hoc est, eò
 quòd noctu effulgēte Luna splendēs
 reperiatur. Plinius certè non de a-
 lio Selenite quàm Dioscorides scri-
 bens, Lunã ab eo reddi, inquit in dies
 singulos crescentis minuentisq; nu-
 mero: vt mutilus fortè Dioscoridis sit
 locus, aut Plinius aliter legerit. Ego
 Lunæ quocunque tempore lucentis
 imaginem in hoc lapide tanquã spe-
 culo reddi puto. amplissimam verò
 cum plena est, ideoq; tum faciliùs in-
 ueniri: & crescere aut decrefcere in
 eo repercussam Lunaris imaginis lu-
 cem, non autem ipsum met vt Marbo-
 dæus fingit his carminibus:

*Funares motus & menstrua tempora seruat.
 crescit enim Lunã crescente, minorq; minutã*

De figuris lapidum, &c.

Efficitur, tanquam cœlestibus anxia damnis.

Quòd si idem specularis est lapis, (vt eruditi quidã hodie existimant, & mihi quoq; videt,) *σφαρῆς*, & *σπεικλαγγίον* à Græcis medicis dictus, quomodo is ad Lunam noctu splendeat, facile erit deprehendere. Vitrum quidẽ cum præ se ferat, eoq; ad specularia aptus sit, (nostri quòd glaciei instar transluceat, diuæ Virginis glaciem vocant, *Unser Frauen eis*, alij Germani *Spat* appellant,) speculi etiam instar imagines, lucidas præsertim, reddere poterit. Cornarius eundem lapidem esse non putat, quòd veteres diuersa de utroq; scripserint, & eundem esse nullus eorum dixerit, argumentis parum firmis. Diuersa enim de eadem re scribi nihil vetat, modò ne contraria: & multa recentiores acri inuestigatione deprehendẽre, quæ veterum plerosque latuerunt. Aphroseleni nomen à spuma factum conuenit, siue à remedio ad lunaticum & spumantẽ

mor-

morbū: siue à colore albo spumæ, in ramētis præfertim ad remedia derasis.

¶ Aphroselenium in Aegypto tantummodo inuenitur, quod ita creatur: Ros cœlestis positus ad Lunæ claritatem in specie lapidis, quem specularem vocamus, coagulatus stringitur. vnde & nomen sumpsisse videtur. Cuius eligimus quod est colore cœruleo & lucido. Potest autem omnia vitia capitis potatum emendare: & cephalalgicis & epilepticis vtiliter prodesse, Author libri de simplicibus medicamentis ad Paternianum Gale no adscripti. Ammonis cornu dicitur lapis, inquit Georgius Agricola, videtur aurei coloris armatura obductus esse. nã (&) in toto Hildesheimio tractu, inuenitur lapis nouę lunę speciem habens curuatæ in cornua, aurei coloris armatura vestitus, modò magnus, modò paruus: mediocriter autem durus & interdum striatus. [Cardanus in libro de gemmis Seleniten hęc

Ammonis
cornu,

De figuris lapidum, &c.

quoq; lapidem vocat, sine authore quòd sciã.]

Sed eundem aliquando ferrei coloris armatura tegit: aut Adamanti similis, &c. Ibîdem effoditur lapis eiusdẽ figuræ, sed omni vacuus armatura, & cinerei coloris: qui est Tephrites apud Plinium. Hactenus Agricola ego & tephriten, & similem illi lapidem alterum armatura intectum, Menoidem potiùs quàm Selenitem nominârim, discriminis gratia. Lunam enim corniculatam, siue triduanam & in cõrnu curuari incipientẽ, Græci *μλωειδὴν* nominant. Nuper tamen amicus quidam meus rerum naturalium peritissimus, Menoidis lapidis nomine ad me misit argillaceũ quendam & crustaceum lapidem, cinerei coloris, planũ, nullaq; alia forma insignem, nisi quòd paulatim additis crustis multis tenuibus (vt ad latera lebetum in quibus aqua coquitur similes quidã lapides generantur,) coaluisse videtur. Hunc verò, etsi fortè videri posset

posset ita ex crustis suis paulatim augetis, vt Luna suis luminibus augetur, coiuisse, à Luna ego non denominârim: multoq; minùs à Luna corniculata, cum figuram eius non referat.

¶ Circa Pallenen Thraciæ montē, Dionysio Afro teste, nascitur Asterius lapis, vt suprâ etiam dictum est: & Lychnis flammæ persimilis. Quo in loco Eustathius in commentarijs suis: Lychniten lapidem (inquit) alij Selenitem vocât, quòd occulta quadam vi cum Luna communicet, sicut & electrum quod à Borysthene cognominant *Βορυθήνις λίθος ἡλεκτρού*: & pariter cum illa crescat atq; decrescat. Sed Selenites ille, cum Luna crescens atque decrescens, (non ipse, sed Lunæ in eo imago,) vt paulò antè diximus, non alius quàm specularis lapis videtur: q; fortè ne lapis quidem propriè fuerit, tum aliàs, tum quia flexilis est. Lychnis verò, quæ & lychnites Agricolæ dicitur, gemma est, igneo seu flammæ

De signis lapidum, &c.

lucernarum colore splendens, velutiq; ardens, in scopulis Pallenes, quæ est peninsula Thraciæ nascens, & circa Orthosiam caudem, totaq; Caria ac vicinis locis. cæteris antecellit Indica, quam quidam, vt Plinius inq̃t, remissiozem Carbunculum esse dixerunt. Agricola hæc interpretatur Germanis suis *cin gilbichten Rubin*, id est, Rubinum coloris pallidi vel gilui. Eadem aut cognata est, licet candido colore, *Astrios* vel *Asterios* potius Plinij ac *Dionysij Afri*, in India nascens, & in Pallenes littoribus: cuius intus celestella lucet, fulgore Lunæ plenæ, quæ verba sunt Plinij. In Perside aiunt gigni lapidem *Seleniten*, cuius interiorem candorem aiunt cum Luna crescere atque deficere, *Augustinus de ciuitate Dei* 21. In *Ballenæo monte Phrygiæ* gignitur lapis, *Aster* nomine: qui solet nocte profunda ignis instar splendere sub initium autumnii (τοῦ φθινο-

ἑλινοπώρου.) cognominatur autem in-
 digenarum nomine Ballen, βαλλών,
 id est, rex, ut tradit Hermesianax Cy-
 prius secundo Phrygiacorum, ex Plu-
 tarchi de fluuijs libro. Robertus
 Constantinus variæ doctrinæ vir, in
 Lexico Græcolatino suo, vulgò hanc
 gemmam *Rubi balley* à Gallis nomi-
 nari scribit, solerti coniectura, ex no-
 minis vicinitate, cui res ipsa conue-
 nit. Siue autem à Pallene Thraciæ
 pennisula, siue Ballenæo Phrygiæ mō-
 te, Pallenæam aut Ballenæam hanc
 gemmam cognomines, ut à cognatis
 carbuncolorum generis distingua-
 tur, parum interest. Agricola Car-
 bunculum candidum Germanicè in-
 terpretatur *Ballas*: (aliqui *schiler Ru-
 bin*.) & à pallore dictum videri scri-
 bit: Asteriam verò *Wese*, ut suprà e-
 tiam monui. Duæ autem hæ generis
 vnius species videntur. Porrò cir-
 ca *Lychniten* seu *Lychnidē* gemmā,
 de qua nunc diximus, cauendū est, ne

De figuris lapidum, &c.

cum lychnite marmore, quod ad lucernas effodi tradidit Varro, (vnde nomen nimirum,) confundatur.

¶ Succinum etiam, quod Græci Electrum vocitant, affinitatem quandam habere cum Luna putant aliqui, quod Lunari, id est, comitali morbo aduerfetur. Dionysius Afer quoque cum hoc fydere eius sympathiam indicat, vbi scribit circa ostia fluuiorum Aldesci & Panticapis in mare glaciale se exonerantium nasci Electrum, his verbis:

Ἡ δὲ φάσις ἡλεκτροῦ αἰεξεταί, οἷον πρὸς αὐγὴν
Μηνὸς ἀρχομένης: ex quibus aliquis coni-
ijciat, sentire eum, Electrum cum Luna crescente crescere, quod de Selenite alij prodiderunt. Ego de Electro nostra memoria nihil tale accepi: sentire tamen ipsum vim Lunæ, sicuti Oceanum totum, & pro eius incremento ac decremento, parcius copiosiusve ad littora promoueri, credibile est.

Lac lunare ¶ Est & quod Lac lunare à nostris appellat-

pellatur: quod in altissimorum quorundam montium Helueticorū speluncis reperitur, vt Stocchornij in ditione Bernensium, & Fracti siue Pilatini Lucernensium: De quo repetam hīc ea ferè verba quæ in Fracti montis Descriptione nostra ante annos se decim posui: mutatis nonnullis & additis: In spelunca quadam per summū montem, fornici adhærens nascitur substantia quædam fungosa, friabilis, alba, leuissima: quam Fungum petrēū dixeris, vel Agaricum saxatile: tam similis huius est facies. Incolæ *Montemitch* appellāt, id est, Lac Lunæ, à substantia alba & spumosa, ex qua cōcretus videtur hic lapis, si lapidis nomen meretur. Aquæ mixtus, albo lactis colore eam inficit. Insipidum est. Siccat sine morſu. Nulla in eo asperitas: & totum cum saliuā mandentis liqueſcit, præsertim quod melius fuerit. nam & crassius asperiusq; reperitur, immaturius nimirum & crudius: quod odo-

De figuris lapidum, &c.

re etiam caret. Concoctum aut & perfectum, ut asperitatem amittit, ita albius colore, & pondere leuius, & suauiter odoratum redditur. Videtur autem naturam Holoisteis dictis lapidibus, qui in terra arenosa in Palatinatu effodiuntur, proximam habere: & lapidem quem ego ab odore Cydoniten nomen. Superstitiose quidam aduersus quemcumque morbum ægroti cuiusuis, propter quem expresso ipse nomine à spelunca petatur, salutare esse putant. Lucernæ in pharmacopolio venire solet. Pollinem eius chirurgi vlceribus desiccandis inspergunt. Sunt qui nutricibus, ad augendam lactis copiam, pollinis huius drachmam exhibeant, è iure ni fallor: [potest autem commodius ex lacte amygdalarum cui immixtus hic pollen aliquot horis fuerit,colato propinari, cum paucosaccharo & aqua foeniculi:] aiunt autem mamillas euidenter hoc auxilio turgere & repleri lacte. Præterea à docto

quo-

dam viro, nuper proditum inuenio, Lac Lunæ in profluuio sanguinis vtiliter dari tanquam somniferum, idq; sibi experimento constare. Quod ad nomen priscum, ego aut ipsum Morochthum veterum esse aliquando putavi: aut easdem certè illi facultates obtinere, sed amicus quidam rerum fossilium omnium cognitione clarus, Margæ friabilis genus esse maauit.

Sardam cum arbore naturali & Luna eclipsim patiente, Hier. Cardanus olim ad me misit.

Nunc à coelo & syderibus ad elementa descendam: quorum supremo loco est ignis, Lunari sphaeræ proximus. Chrysolampis in Aethiopia nascitur, pallidi coloris die, & noctu ignei, Plinius. Gemmarum ardentium principatum habent Carbunculi, à similitudine ignium appellati, cum ipsi non sentiant ignes, ob id à quibusdā apyroti vocati, Plinius. Orites etiam, à quibusdā & Siderites vocatus, igne

De figuris lapidum, &c.

non sentit, Idem: de quo nos plura in
feriùs Capite quarto. Adamãti quo-
que ignium victrix natura, & nunquã
incalescens tribuitur. Topaziũ aut
prohibere ne ferueat aqua: & manũ
quæ Topazium habeat, ab aqua bul-
liente citrà iacturam eripi posse. In
Phlegontide intus ardere quædam vi-
detur flamma, quæ non exeat, Plinius.

Albertus testatur Carbunculũ, An-
thracem (*αὐθραξ* Græcis carbo est, si-
ue ardens, siue extinctus) dici à Græ-
cis: eumquẽ lucere in tenebris tanquã
carbonem, superfusa aqua limpida, in
vase vitreo mundo polito. Cathari-
nam Angliæ reginam, Henrico octa-
uo nuptam, gemmam in tenebris lu-
centem, in annulo habuisse audio, Ru-
binũ fuisse putant. Carbunculi gem-
mæ species est, Rubinus noster, in-
quit Encelius, quem alio nomine di-
cere possumus Lychniten. Nos de ly-
chnite, suprà in Selenite diximus.

Lychnidem Dionysius Afer vocat,

λυχνίς

πυρός φλογὶ πάντων ὁμοίω. Est ex ardētium gemmarum genere etiam Lychnites appellata, à lucernarum accensarum gratia, Plinius. In Hydaspē fluuio gigni lapis *λύχνις* dictus, (*λύχνις* paroxytonū, masculino genere,) cui color oleosus, & valde politus, (*ξείδος*, feruidus: malim *ξείδος*, id est, politus:) inuenitur autem crescente Luna, ad melodiam tiliarum: & vtuntur eo proceres, Plutarchus in libro de fluminibus. Lychnites verò marmoris genus quòdnam sit, quærendum. Varro ad lucernas effodi solitum tradit: siue id verum est, vt subterranea pleraque in metallis profundioribus, lucernis adhibitis eruuntur: siue ad augendi precij causam fictum. Statuarij siue marmorum scalptores, omnes tantū candido marmore vsi sunt è Paro insula, quem lapidem cœpère Lychnitem appellare: quoniam ad lucernas in cuniculis cæderetur, vt autor est Varro, multis postea candidioribus

De figuris lapidum, &c.

reperitis. Nuper etiam in Lunensium lapidicinis, ut tradit Plinius. Marmoris autem albi mentio admonet me alterius pellucidi: cuius generis tabulas duas ex Hispania aduectas, nobilem mercatorem Leonhartum Cellarium Sangalli in Heluetijs possidere audio: easque pellucere, marmoris candidi specie. Ex alabaistro quidem vulgò dicto poculum candidissimum & translucentum, penes me est. Marmor verò illud transparens, Phengites Plinij fortè fuerit, ab eo dictum quod phengos, id est, lucem transmittat. His scriptis literas ab amico accepi, cui profecturo Sangallum ut hunc lapidem inspectum mihi describeret mandaram.

Vulgò (inquit) lapidem Alabastrum appellant, [*Fortè autem hodie dictus Alabastrus vel Alabastrites lapis, non verè est Alabastrus veterum, & marmorum generis, cum mollis sit non durus lapis: ob colorem tamen & magnitudinem Alabastrus existimatus.*] Tabulæ binæ ex eo factæ, siue
cru-

crustæ, singulæ circiter pedes duos longæ sunt, sesquipedē latæ: quæ magnitudo specularibus (fenestris vulgò dictis) mediocribus ferè conuenit: in quem vsum marginibus ligneis includuntur: & lucis splendorē mediocrē transmittunt ijs qui intus sunt, ita tamen vt neminem foris agnoscere possint: foris autem astantium aut prætereuntium visus omnino nō penetrat. Quare ad cubiculorum specularia, quæ ad internas ædium partes spectant, aliquibus in vfu sunt. In Hispania ferunt templorū aliquot specularia ex hoc lapide facta esse, vitri loco, & picturis quibusdam ornata. Lapis albicat, albo marmor ad subfuscum colorem vergenti, aut filici albo fluuiatili splendido, persimilis, nō sine quibusdam maculis tamen. Quibus in partibus fractus est, aluminis instar splendet. Planula (vt recentiores vocant, nostri ein hobel) attenuari & poliri potest. Vngue digiti pulsatus

De figuris lapidum, &c.

vitri vel æris instar sonat. Tabula nõ-
dum expolita, pollicis: polita verò, di-
giti crassitudine erat. Fiunt & pocu-
la aliæq; vascula ex eodẽ lapide in Hi-
spaña: quæ in alias regiones expor-
tantur: & fracta etiam, si crustæ inte-
græ sint, ferruminari possunt. Hæc a-
micus. Nerone principe (inquit Pli-
nius) in Cappadocia repertus est lapis
durezza marmoris, candidus atq; trãs-
lucens, etiam qua parte fuluæ incide-
rant venæ, ex argumento Phengites
appellatus. Hoc construxerat ædem
Fortunæ, quam Seiam appellant à Ser-
uio rege sacratam. Quare etiam fori-
bus apertis interdium claritas ibi diur-
na erat, haud alio quàm specularium
modo, tanquam inclusa luce non
transmissa.

Redeo ad Carbunculum: quem E-
piphanus tradit inueniri noctu, emi-
nus lucernæ aut carbonis ardentis in-
star scintillantem, *αυτοφύροντα*, id est,
scintillas emittentem. Fortè autẽ Spi-
nella

nella quoq; vulgò dicta, Carbunculo-
rum generis gemma, ab huiusmodi
scintillis, quos Græci spinthêras vo-
cant, suum nomen inuenerit. In An-
thracitide scintillę discurrere aliquã-
do videntur, Plinius. Omnes carbun-
culi rubent & fulgent, sed dissimili-
ter, inquit Agricola. nam color eis est
egregiè ruber, itemq; fulgor: sed ple-
runq; parui sunt: quos appellant Spi-
nellas. Aut color item & fulgor egre-
giè rubet, sed ferè maiores sunt: quos
Itali à colore Rubinos appellant, Grę-
ci (vt etiam Ouidius) quia valde ar-
dent, ab ignis aspectu, Pyropos. Ego ^{Pyropi.}
apud Græcum authorem Pyropū ap-
pellatiuè pro gemma legisse iam non
memini. Epiphanius adiectiuè vtitur,
Sardium scribens *πυροπὸν ἔσθαι*, id
est, colore igneum. Inter Latinos poë-
tæ soli, puto, hac dictione pro gem-
ma vtuntur, vt Ouid. 2. Metamor.

*Clara micante auro, flammâsq; imitante
Pyropo.*

De figuris lapidum, &c.

Inducto pyropo fulgebat parma,
Propertius lib. 4. Eleg. II. Pluma rubro
clara Pyropo, Lucretius lib. 2. Cæte-
rùm vt Lychnidem gemmam diximus
πυρρός φλογὶ πικρῶν ὁμοίω: ita & Phlo-
ginus quidam lapis apud Plinium à
flamma denominatur, aurei siue flam-
mei coloris. nam & chrysitē, inquit,
vocant, Ostreæ (Ochræ) Atticæ assi-
milatam, in Aegypto. ¶ Hephæsti-
tes Solis radijs obuersus, aridam ma-
teriam accendit, sicut & Crystallus:
de eo autem plura cap. 5. leges. Spe-
culum etiam concavum in Sole accē-
dit sulfurata, stramenta, sarmenta: sic-
ut & aqua in phiala vitrea. Pyritē di-
cuntur ē quibus ignis excutitur, va-
riorum generum: quæ non modò eo-
loribus & figuris, sed etiam substātia
differunt. Pyritē (inquit Hermo-
laus in Corollario) sunt qui & Sideri-
ten vocitēt, & Androdamanta & Bo-
strychiten. In Cypro reperiri volunt
vnum argenteo colore, alterū aureo,

Hephæsti-
tes.

Speculum
cauum.

Ali-

Aliqui tertium genus faciunt, quod plurimum ignis habeat, ponderosissimumque sit, quos etiam viuos appellamus. Hi exploratoribus castrorum maxime necessarii: quia clauo altero ve lapide percussis, excutiuntur scintillae: quae sulfure exceptae, aut fungis aridis, aut folijs, celerrime ignem trahunt. Pyrites & gemma est (Plinio:) nec scio an diuersa ab hac, nigra & attritu digitos adurens. Haec ille. Caeterum vt ex Pyrite tum metallico, tum sterili (quem Silicem viuum, vel absolute nominamus,) ignis excutitur: ita etiam ex alijs quibusdam duris ac laeuis: etsi partibus quae ictu in eis exasperatae fuerint, facilius eliciatur: Sic etiam e Crystallo, & Chalcedonio vulgo dicto, quo Tormentigeri (vt ita vocem illos qui tormenta bellica gerunt) vtuntur: Ceraunio cuneiformi, & alijs.

Pyrites ab Aristotele & Theophrasto, alio nomine Pyrimachus vocatur, Pyrimachus, vt Agricola videtur, quod igni repu- chus,

De figuris lapidum, &c.

gnet. nam in arduas tantum fornaces, inquit, coniectus fuit. at ubi defluerit in catinum, rursus concreuit, & durefcit, &c. In antiballomenis, id est, succedaneis medicamentis Galeno attributis, Pyritæ lapidi pyrobolus substituitur. Ego Pyrobolum, nisi idem Pyritæ sit, ignoro. Ponit autem confarcinator ille ἀντιβαλλομένων alia etiam quædam huiusmodi, quæ synonyma secundum grammaticos sunt, non antiballomena secundum medicos: ut, καλλιπερέα, ἢ πῖλις: χαμαίμηλον, ἀσβεμύς. πυροβόλα quidem Plutarcho in Camillo, tormenta seu instrumenta quædam bellica sunt ad ignem eiactandum comparata. Asbestos in Arcadiæ montibus nascitur, coloris ferrei, Plinius lib. 37. cap. 10. Asbestos autem Græcis inextinguibilem significat: & hunc lapidem semel accensum extingui posse negat Marbodeus. Idem Plinius libro 36. cap. 19. Amiantus, inquit, alumini (scisili nimirum) similis, nihil

nihiligni deperdit. Id quod pro alumine scissili vulgares pharmacopolæ vendunt, albi non ferrei coloris est. Amiantus verò qui è Cypro adfertur, fuscus cum sit, etsi fila fortè iam ab eo resoluta albicent, Asbestos Plinij esse poterit: nam Agricola quoq; Amiantum alio nomine Asbestum, & Linū asbestinum ab authoribus vocatum tradit. ^{A. V. unjos} Apsyctos Plinio septenis diebus calorem tenet, excalfacta igni, nigra ac ponderosa, distinguentibus eā venis rubentibus. Putant prodesse cōtra frigora. Eam ego hodie nostro in orbe nemini cognitam puto. Ad ignem fumus quoq; & cinis pertinēt, ceu excrementa ipsius. Iaspis quædam veluti fumo infecta est, quæ capnias vocatur, Plinius libro i. cap. 9. Idem de Chrysolithis: Sunt in hoc genere, inquit, capniæ, eodem capite. Et decimo mox sequente: Capnites quibusdam videtur suum genus habere, plurimisque spiris fumida, ut suo loco di-

De figuris lapidum, &c.

ximus: in Cappadocia & in Phrygia nascitur, ebori similis. Hæc Plinius. Agricola, verò lib. 7. de nat. Fossiliū, Marmor album, inquit, plurimis spiris fumidum esse solet: ex quo iterum fit gemma, quam Plinius Capniten appellavit. Plinius lib. 34. cap. 10. inter Cadmiæ genera: Tenuissima est, inquit, in ipso fornacum ore, qua flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Idem libro decimosextimo, capite 7. inter Argillas: Proxima est ruffa, quæ vocatur capnumargos, intermixto lapide terræ minutæ, harenosæ. Tephrites à cineris colore dictus est, de quo supra quoq;. Ophite marmoris genus tertium cinereum est, quod idcirco tephriam nominant, Agricola.

Tephrites.

Aëri similia.

Adamas colore similis est aëri. Epiphanius. Sunt inter Beryllos quos aëroides vocant, Plinius. Et alibi: lapidem Persæ ferunt aëri similem, ob id vocat aërizusa. Et paulò post: Singulis

gulis (Iaspidū differentijs) Græci nomina ex argumento dedere. Quartæ apud eos vocatur borea, cœlo autumali matutino similis: & hæc erit illa quæ vocatur aërizusa.

Ab aqua nomen tulit Enhydros, de quo suprâ Capite I. Argentum viuum Græci ab aqua & argento denominant, ὑδραργυρον: huic enim fuso præfertim, colore splendoreq; similis est. aquæ autem & liquoris modo fluit: quare & ἀργυρον χυρόν vocitant. Beryllum Itali, Aquam marinam nuncupant: nam colore imitatur fluctus maris cœruleos. Sed aliter Cardanus:

Calais (inquit in lib. de Gemmis & colorib.) est gēma paulò durior Crystallo: cuius, cum (vera) sit rarissima, maxima copia est (fictitiæ.) Nā vitro adulterat. Inuenit em̄ nitri species nō ampullōsi, ac durioris: quod sub terra sepultū colorē cōtraxit subcœruleū, & aquæ maris similē fermē. nā & ipsa colorē habet huiusmodi, sed q̄ ad cœruleū poti⁹ vergat, scilicet intermodicè

Aqua marina.

Calais.

De figuris lapidum, &c.

viridem & cereū. Nec ob hoc ipsum tam vocatur Aqua marina, (id est Calais, quæ alia est à Calaide:) quàm quæ velut in aqua maris nullus certus color discerni potest, ita nec gemma hæc firmum colorem habet. Ob hoc, vt dixi, vitro adulteratur: præterea Crystallo Scotica, & Amethysto immatura, & Chrysolitho etiã decocto, &c.

Augites. Vocatur etiam Augites à Plinio: qui Calain tradit Sapphirum imitari, candidiorem, & litoroso mari similem. Litorosum autem, pro eo quod est litori vicinum, acceperim. Sic ille. Plinius, & ex eo Agricola, Callaim, lduplici scribunt: an verò à Calaide differat, vt Cardano videtur, quærendum. Aliæ quidem sunt Callainæ testæ medicis memoratæ: de quibus nos in volumine Aquatiliū, capite de Ostreis diuersis scripsimus. Hyacinthi species apud Epiphanium θαλασίτης dicitur à maris colore. Iaspis θαλαϊός cognomine, similis est niui aut spumæ maris,

maris, Idē. Pæantidi species est aquæ
 glaciata, Plinius. Iaspis quædam si-
 milis est aquæ glaciæ, *λευστέλλος ὕδατι*,
 Epiphanius. Iaspides omnes in vitio
 cœruleæ aut crystallo similes sunt, Pli-
 nius. Græci quidem & gemmā & gla-
 ciem, crystallo vocant. Specularis
 quoq; lapis candidus, (nam & ni-
 ger inuenitur, & mixtus,) glaciem re-
 præsentat, vnde nomē ei Germani fe-
 cêre, *Unser Fraueneyß*. Hoc cum Iu-
 lianus Cæsar (inquit Agricola) in gla-
 ciæ fluuij Sequanæ animaduertisset,
 eam similem esse scribit lapidi Phry-
 gio. sic autem vocat Specularē, quod
 in Phrygia reperiatur. quanquam &
 in alijs multis regionibus. Sed alius
 quoq; Phrygius dictus lapis est, gleba
 pumicosa, &c. Onyches aliqui di-
 cunt *ὕδατος ἀραινοῦ περιχθῶς*, Epi-
 phanius: mihi deprauatus is locus vi-
 detur. Stiria dicuntur, quæ ex aqua
 congelata hyeme à tectis dependent.

Stiria

Lapides quidam & succi concreti,

De figuris lapidum, &c.

Stirijs similes in speluncis stant, vel in earum cameris pendēt, Agricola. Plura leges suprā cap. i. Achatæ aliquando fluminum imaginum reddunt, Plinio teste.

Geodes lapis fermè rotundus est, aëtitæ cognatus: à terra quam continet, dictus. Ex Ponticis gemmis priuatim dictis, (quæ Achatæ cognatæ videntur,) aliquæ montium conualliumq; effigies repræsentant. Boleniæ nimbo inueniuntur, glebæ similitudine, Plinius. $\beta\omega\lambda\theta$ Græcis gleba est: vnde $\beta\omega\lambda\acute{\iota}\tau\eta\varsigma$ potius quàm $\beta\omega\lambda\eta\mu\acute{\iota}\alpha\varsigma$ rectè formari videtur.

DE LAPIDIBVS QUI A

Meteoris, id est, sublimibus in aëre corporibus nomina sua mutuantur.

Caput III.

BRontia, Ombria & Ceraunia lapides ab Agricola nominantur, fœminino genere: ego prima apud Græ-

cos inflexione genere masculino Brō-
 tias, Ombrias, & Ceraunias, (vt Aene-
 as,) efferre malim: est autem ea quo-
 que adiectiua ferè terminatio, (vt ab
 ὄμβρος, ὄμβρειας,) & substantiuum ma-
 sculinum λίθος, id est, lapis, quod vtri-
 que linguæ cōuenit. Nam λίθος in foe-
 minino genere gemmam ferè, non la-
 pidem significat, apud meliores au-
 thores. interim Ceraunium quoq; la-
 pidem, Ceraunium petram, & Cerau-
 nium saxum proferre licebit. Sunt au-
 tem Ceraunia (saxa subaudi) vel Acro-
 ceraunia, montes Epiri in mare exten-
 si: quorum meminit Ouidius de Pon-
 to, his verbis:

*Quum poteram recto transire Ceraunia
 velo,*

Vt fera vitarem saxa, monendus eram.

Item Horatius:

Infames scopulos Acroceraunia.

Et alij quidam. Sed magis placet,
 vt dixi, terminatio primæ declinatio-
 nis in *ias*, quæ inter adiectiua & sub-

De figuris lapidum, &c.

stantiua ambigere quodammodo videtur, & rerum nomenclaturis eleganter quadrat. Sic xiphix & anthix pisces dicuntur, non xiphij & anthij. In hoc etiam Grammatici Græci discrimen annotarunt: quòd in *ias* terminata nomina, habitum quendam & qualitatem permanentem significet, qualis à Dialecticis nõ passio, sed passibilis qualitas dicitur: vt *εὐθρίας*, hominem natura vel consuetudine morbo verubentem: *εὐθρός*, quoquo modo, siue passione aliqua, vt pudore, siue aliter. *ἰσθρίας* & *ἰσθρός* similiter, &c.

Habent etiam lineas eminentes & strias lapides in agris nati: ex quibus eum qui cum tonitruis, vt nunc quoque credit vulgus, cadit, Brontiam vocant Græci, capitibus testudinum similem: qui cum imbribus, Ombriam. Nostri sũt modò sublutei, modò subuirides, modò subrubri, modò subfusi: nunc verò variant colore: politi tanquam specula, imagines reddunt.

Figura

Figura ipsis ferè dimidiati globi, rarò oblonga. Interdum oui magnitudine sunt: sed sæpiùs minores. Aliquibus binii sunt circuli, quasi quidam moduli: [*Modioli Plinio sunt mediæ partes cavæ & rotundæ rotarum, à quibus radij in circumferentiam extenduntur:*] à quorum superiori, quinæ lineæ eminentes æqualibus inter se spacijs diuisæ, procedunt ad inferiorem: quarum singulæ vtrinque striam habent. Totidem rursus lineæ eminentes à superiori circulo per media spacia descendunt ad inferiorem: è quarum singulis vtrinque multæ lineæ transuersæ pertinent ad strias proximas. Inter eas autè semper sunt humilia spacia quadrata. Aliqui verò tantummodo habent has postremas quinque lineas descendentes cum multis transuersis, & spacijs non admodum longis. reliqua autem media spacia tota eminent, carentque & lineis & strijs. Nonnulli eodem modo se habent, nisi quòd linearum loco habeant strias.

De figuris lapidum, &c.

& quòd spacia transfuersa emineant.

Hæc Ge. Agricola libro 5. De natura fossilium. Idem Brontiam simul & Ombriam Germanicè interpretatur, *groß Krottenstein*, id est, Batrachiten (vel Bufonis lapidem) vel Chelonitidem maiorè: & *Donnerstein*, id est, Tonitruilapidem: & *Wetterstein*, id est, Tempestatis lapidem. Eisdem ve-

Ceraunias

rò tribus nominibus Cerauniã quoq; interpretatur, nisi quod à leuitate differentiã addit, *groß glatt Krottenstein*, &c. cum Ombriæ Brontiaq; non læues sint, sed partibus quibusdam inæquales, alijs eminentibus, alijs humilioribus. Chelonitidè verò, *ein kleiner*

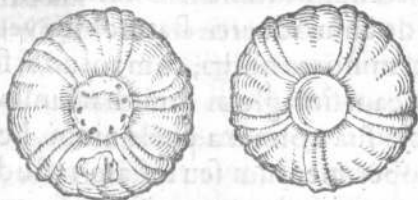
Chelonitis

Krottenstein, hoc est, Batrachiten minorem. Nos plura de his omnibus, minori verò in primis, scripsimus in libro De Quadrupedibus Ouiparis, capite de Ranis rubetis G. Brontia gemma capitibus Testudinum similis est, & cum tonitruis cadit, vt putant: & fulmine tacta restinguit, si credi-

credimus, Plinius. Vnde Brontiam quoque, alio nomine Chelonitin vocari posse apparet. Ego testudinei capitis similitudinem in nullo adhuc lapide animaduerti: Batrachitæ verò dicti minores nostri, cum rotundi ferè & caui sint, globi dimidiati instar, specie sua connexa chelonium, hoc est, operimentum seu testam testudinis potiùs, quàm caput eius referunt. At si testudinis nomine structurâ cameratam accipias, & in ea caput appelles medium summumq; veluti modiolum, quem Aristoteles in libro de mundo ad Alexandrum, umbilicum appellat, pulchrè sanè videtur quadrare similitudo: etsi lineæ quinque in Ombria à medio procedât: in structura, quaternæ, &c. Græcè verò Cheronitidas, diuersos lapides, à testudinum animalium tegumenti figura sic nominabimus.

De figuris lapidum, &c.

*Ombriorum species à Ioanne Kent-
mano ad me missa.*

Luteus hic lapis (inquit Kentma-
nus) ex Ombriorum genere est vnus,
nisi quòd compressiore est forma, vt
notulæ in eo minùs conspicuæ sint,
quàm in altioribus & maioribus.

Ceraunia quoq; (inquit Ge. Agri-
cola, vel Ceraunias potiùs, vt paulò
antè monuimus,) ex eo nomen inue-
nit, quòd cum fulmine vt vulgus cre-
dit, cadit. Nec tantùm in Carmania
nascitur: sed etiam in nostris agris. Ca-
ret strijs & lineis: atq; in hoc differt à
Brontia. Læuis verò est: & nunc rotū-
da,

da, nunc oblonga. Eius genera coloribus distinguuntur. nam alia partim est candida & pellucens, partim fusca: alia nigra est, alia rubet. Hæc ille. Ex quo Germanica etiam eius nomina paulò antè cum Brontia posui. Pli-
nius lib. 37. cap. 9. post Cerauniæ gemmæ candidæ mentionem, Sotacus (inquit) & alia duo genera fecit Cerauniæ, nigras, rubentesq̃, ac similes eas esse securibus. per illas quæ nigre sunt & rotundæ, vrbes expugnari & classes, easq̃ betulos vocari: quæ verò longæ sunt, ceraunias. Faciunt & aliam, raram admodum, & Parthorum Magis quæsitam, quoniam nõ aliubi inueniatur quàm in loco fulmine icto.

Batylus quidem, vel abadir, apud Grammaticos (Hesychium & Phaurinum) vocatur saxum, quod pro Ioue Saturnus in Libano Ilij monte deuorârit.

Lapis quem vir nobilis quidam & rerum naturæ studiosus mihi prola-

De figuris lapidum, &c.

pide fulminis (Germanicè em̄ **Stral-**
hammer vocabat, dono dedit, cuius

hîc iconem adiun-
xi: longus est digi-
tos quinque, latus
verò tres quâ latif-
simus est, nèpe sub
infimam partē, qua
cunei instar vtrin-
que attenuatur, &
totus planè cuneū
refert: crassitudo
ei pollicaris, qua
crassissimus est, cir-
ca medium scilicet: vbi caput & late-
ra angulis clauduntur, vt quadrangu-
la corpora: in cuneo verò anguli co-
eunt, vt in aciem secantē exeant, cras-
situdine infra medium paulatim atte-
nuata. Germanico nomine **Straal-**
hammer, id est, fulmineum malleū vo-
cabat. Color in albo fuscus, circa ca-
put plus nigredinis est. Grauisissimus
est durissimusq̄, silici vulgari, è quo
ignis

ignis excutitur, similis substãtia: & ex ipso quoq; ignis similiter dicitur. Cultrorũ & ferramentorũ, quæ in eo ducunt, aciem dirigit, non etiam acuit. De hoc genere nimirũ sentit Cardanus, scribẽs: Obscurè nitet lapis fulmineus, quẽ lima non tangit. Nam meus quoq; non sentit, propter summã durissimamq; læuitatẽ, ne in angulis quidem. Cerauniæ lapides sunt (inquit Christoph. Encelius) quos Germani vocant *Donnerstein*. cadunt de nubibus cũ tonitruo. Reperiũtur in*Graniam: item in Hispania candenti colore vt ignis fermẽ. [*Hæc fortè de Ceraunia gemma potiũs veterum aliquis dixerit.*] Inueniuntur etiam hinc inde in Germania, præcipuè ad flumina, vt ad Albi: vbi ceraunias gemmas [*ego lapides simpliciuẽ hos dixerim,*] crystallo similes, infectos colore cœruleo inueni, diuersæ formæ. nonnunquam sicuti clauas: nõnunquam tanquã pyramidẽ, vt representarẽt caput saccha

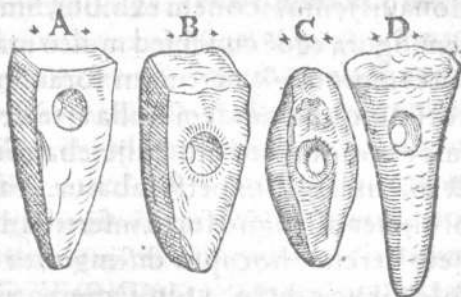
De figuris lapidum, &c.

rinum, (seu è saccharo metam.) Integras tamen nunquam inuenire potui, forsitan propter vim fulminis, qua excutiuntur nubibus, & resultationem in terram. Harum vim esse prædicant (*hæc ex Marbodeo*) prouocare dulces somnos, & valere contra fulmina: itè facere ad prælia & causas vincendas. Hæc Eneelius: qui certè Cerauniam gemmam, quam nos capite secundo Asteriæ nomine descripsimus, cum lapide è nubibus cadente, confundit, sicut & Marbodeus. Solinus in fine capitis 23. quod est de Germania: Cerauniarû genera (inquit) diuersa sunt. Germanica candida est: splendet tamen cœruleo: &, si sub diuo habeas, fulgorem rapit syderum. Similiter autem & Marbodeus & Albertus Magnus, Germanica, legerût: cum ex Plinij libro 6. cap. 23. Carmanica sit legendum: deq; gemma, non lapide intelligendû. Vidi ego & alium apud eundem nobilem virum, meo (quem is do-

donavit) cuius iconem exhibui, similem, figura eadē cunei: sed multò maiorē, nigrum, & pertusum foramine rotūdo: quod quidem nulla arte, sed impetu motus factum cōijciebat. Sic & discus lapideus perforabatur, vt ad proijciendū (ligno fortē inserto) idoneus fieret: & hoc ipso distinguitur à solo Græcis dicto, vt in Differentijs vocū annotauit Ammonius, his verbis: *Δίσκος μὲν ὅστις λίθος τετραγωνῶν: σὺν ἄλλοις δὲ τῶν χαλκῶν ὄλεσφύριον, &c.* Ex his ergo Cerauniorum lapidum differentijs, alios cuneiformes, alios discoides, *δισκοειδῆς*: alios verò clauiformes, non à clavi, sed clauæ, similitudine: qualem & Encelius se vidisse scribit: nosq̄ pictum talem à Kentmano accepimus, iconem tamen omisimus: alias verò ab eodem missas species eorum quatuor sequenti pagina subijciemus, literis distinctas, A B C D.

Δίσκος
Σάββας

De figuris lapidum, &c.

A. Hunc lapidem, inquit Kentmanus, fulmen per molam, quæ à ventis agitur, magna vi iecit Torgæ, anno 1561. Maij 17. qui erutus deinceps ab adolescente fuit, eius formæ qua hîc depingitur: latitudinis trium ferè digitorum, longitudinis autem quinque, Bisalte lapide, quo fabri apud nos incudis loco ubi effoditur, utuntur, durior. Sic ille. Dixeris autem hanc figuram σφυροειδῆ, quòd σφύρα à Græcis dictū mallei genus, ligneum à nostris ein Schlegel præ se ferat, duplicè præsertim vel utrinq; capitatam: sicut & Zygæna piscis suo capite, &c.

B. Ce-

B. Ceraunius alius, eiusdem cum præcedēti coloris, (hoc est, nigri, partibus quibusdam in cœruleū vergentibus,) sicuti & duritiæ atq; ponderis eiusdem. Forma differt. huius enim cuneus, illius malleus est figura. Perforati omnes. Prope arcē Iuliam (quæ nobis est Culenbergū) terra effossus fuit, fulminis ictu per ingentem quercum deiectus. Sic ille. Videtur autem hic esse lapis, de quo Sotacus apud Plinium scribit, figuram habere securi similem: quoniam nimirum figura est lata, & in cuneum ceu aciem exit: & foramen adest, quod tanquam in securi manubriō ve inferendo factum videri potest, præsertim cum altius situm est.

C. Alia alterius figura.

D. Hunc lapidem (inquit Kentmanus) in pago Siplitz, imperu fulminis, intra terrā vineæ, per quercū quendā deiectū, rustici effoderunt, & quæstori Torgensī dono attulerunt.

De figuris lapidum, &c.

Est præterea quintus, cuius figurâ à Kentmano missam non apposui: niger & aliorum omnium maximus: spheroidei prædicto ferè similis: de quo idem: Hunc grandem (inquit) lapidè præsentis formæ & magnitudinis (*picatum ipse misit digitos ferè decem longum, latum autem sex,*) cuius quidam Torgensis fide dignus faber murarius effodit Viennæ in Austria, in cella quadam, ubi opus fecit, vlnis duodecim intra terram, fulminis impetu eò per testudinem iactum. Sunt qui omne hoc fulmineorum lapidum genus Germanicè *Stralfeil*, è fulmine & cuneo cõposito vocabulo: alij *Stralysil*, id est, fulminis pilum aut sagittâ, quod nomen Belemnitæ maiori etiam tribuitur: de quibus nimirum Cardanus quoque sentit, cum scribit: Sunt & Ceraunij formâ, vt ferunt, pyramidis. *Stralhammer* verò, id est, fulminis malleus; illum propriè qui cuneum referens perforatus est. Et ferunt aliqui, penes quos

quos fides esto, orgyiarum nouē profunditate hos lapides terrā subire fulminis impetu actos: & singulis postea annis ad orgyiam vnam ascendere, ac sic paulatim terræ superficiēi appropinquare. Hoc etiā accepi, colore viridi interdum reperiri genus illud cuneiforme primo loco exhibitum: veri autem Cerauniæ experimentū esse, si lapis totus tenui filo, ita obuoluatur, vt filum nusquam duplicetur, & lapidis nihil appareat, sic pruinæ imposito lapide, si genuinus sit, filum madescere, non vri, aiunt. Fulminis quidem figuram, qui pingendo exprimere conantur, veteres ac recentiores, longè aliam exhibēt quàm horum sit lapidum. Lapis è cœlo delapsus, anno Salutis 1492. qui Ensisheim in templo suspensus visitur, pondere trecentarum librarum ciuiliū, vt audio, (nisi fortè iam imminutus est multis fragmenta auferentibus,) nullam (puto) certam figurā habuit;

De figuris lapidum, &c.

Particulam eius celeberrimus eius vr-
bis medicus Ge. Pictorius ad me mi-
sit, à saxo arenario duritie parum dif-
ferentē. In Capite de fossilibus quæ
Aquatilium animantium figuras refe-
runt, lapidem Astaci fluuiatilis caudę
non dissimilem exhibebo, quem vir
quidam eruditus Ombrię nomine è
Saxonia olim misit. Hoc penè præ-
terieram, in locis quibusdam Helue-
tię Crystallum, *Straalstein*, id est, ful-
minis lapidem vocari ab indigenis, si-
ue à fulmine cadere gigni ve ipsum p-
suasis, figurâ lapidis ad id inuitante: si-
ue abiecta prima Latini Græcię voca-
buli syllaba, facto nomine. Postremò
Gallos audio, lignum in lapidis natu-
ram conuersum, (si modò lignū id ali-
quādo fuit: Petrus Bellonius enim pu-
tat nunquā hoc lignum fuisse: sed ta-
le statim à natura factum) vulgò lapi-
dem fulminis, *Pierre de foudre*, nomina-
re. Inueniri aut in quibusdā Gallię lo-
cis magna eius frusta in agris, quæ æ-
difi-

ificijs etiam adhibeantur. Sunt qui Glossopetras etiam dictas, Ceraunijs lapidibus cognatas putant: nō figura, sed substātia, durissima solidissimaq; vtrifq;, & splendida superficie, sed magis in Glossopetris: quas audio à Misnensibus etiam Donnerfeil vocari: ab Italis autem Saēte, id est, sagittas.

Astrapiæ in candido aut cyaneo discurrunt è medio fulminis radij, Plinius libro 37. cap. II. Sensus est radios quosdam ceu fulminis è medio veluti centro lapidis astrapiæ dicti circumferentiam versus extendi. Quærendum autem an Belemnitis fortè cōgener hic sit: cuius species vna tales diffundit radios, quasi fulminis, siue veri fulminis etiam radij quidam sunt: siue alia eius figura est, qualis à pictoribus exprimit. Et vulgò etiā quibusdam in locis Germaniæ Belēnites hic radiatus, à fulmine denominat. Eius figuram dabimus infrà, cap. 6.

Chalazias grandinum & coloré &

De figuris lapidum, &c.

figuram habet, adamantinæ duritiæ: Narrant etiam in ignem additæ manere suum frigus, Plinius: qui ipsum etiã Adamantem igni inuictum esse scribit, & nunquam incallescere. Chaliza quidem Græcis grandinem significat. Idem fortè aut simillimus fuerit Alectorias, è ventriculis gallinaceorum, crySTALLINA specie, magnitudine fabæ: de qua infrà Cap. 14. Ad coniecturam accedit, quòd vt Chalaziæ adamantina est durities: ita & Alectoriæ fortè, hoc enim Milonem Crotoniensem vsu in certaminibus, inuictum fuisse videri volût, vt scribit Plinius: tanquam è durissima eius natura in ictibus inuicta, sicut & adamantis, gestantem quoq; inuictum atque indomitum præstare posset. Faciles enim ad superstitionem & credulitatem multorum animi, in ijs præsertim quæ cupiunt & optant, friuolas huiusmodi & magicas ab aliqua rerum similitudine ductas facultates cõmiscun-

niscuntur. Quod autem Marbodæus & Albertus Magnus, (in cuius libris Galasia vel Gelosia pro Chalazias perperam scribitur,) addunt, non incallescere igne hunc lapidem, & perpetuò frigidū esse, quis facilè credat? cum ne crysalli quidem perpetui alpium frigoris alumnæ ignium calori resistent: nec Adamantes, quibus nihil in rerum natura durius. Sed Marbodeus simpliciter hoc scribit, Albertus dubiè: Tantæ, inquit, frigiditatis est, ut vix vel nunquam calefieri possit: quare & iræ & libidinis feruores, & huiusmodi calidas passiones extinguit. Orpheus similiter de Crystallo canit, ab ea quidem Soli opposita in lignis aridis excitari ignem: è quo si mox rapiatur, frigidam adhuc esse: & renibus (calidis nimirum & ad libidinem pronis) appositâ, eis mederi, Unde apparet in multis Chalaziâ & Crystallum conuenire: sed illum grandinis figura & adamantina duritie ex-

cellere. Orpheus in poëmate, quo lapides contra serpentium morsus salutare describit, ultimo loco meminit Chabazij: quod ego vocabulum planè deprauatum iudico pro Chalazio: vt carminis causa Chalaziū pro Chaliazia dixerit. Scribit autem ab eo refrigerari febrim, (sic enim $\nu\delta\sigma\sigma\mu\ \tau\omega\upsilon\zeta\acute{o}\sigma\sigma\omega$ interpretor.) & ictus scorpionum sanari.

Iris. Proximum Cerauniæ nomen [inter candidas gemmas] apud Parthorum magos habet, quæ appellatur Iris. Effoditur in quadam insula Rubri maris, quæ distat à Berenice lx. M. pass. cætera sui parte Crystallus. Itaq; quidam radicem Crystalli esse dixerunt. Vocatur ex argumēto Iris. Nā sub tecto percussa Sole, species & colores arcus cœlestis in proximos parietes eiaculatur, subinde mutans, magnaq; varietate admirationem sui augens. Sexangulum esse vt Crystallum constat. Sed esse aliquas scabris lateribus

bus & angulis inæqualibus dicunt, in Sole aperto proiectas, radios in se cadentes discutere: Aliquas verò ante se proiecto nitore adiacentia illustrare. Colores verò non nisi ex opaco reddunt, nec vt ipsæ habeant, sed vt repercussu parietum elidant: optimaq; quæ maximos arcus facit, simillimosq; cœlestibus. Est & alia Iris ceræ similis & prædura: quâ Horus in Perside nasci tradit. Similis est aspectu, sed non eiusdem effectus quæ vocatur Zeros, ^{Zeros.} alba nigraq; macula in trãuersum distinguente Crystallum. Hæc Plinius lib. 37. cap. 9. ¶ Crystallus (*Crystallispecies*) quæ exposita Solis radijs per ianuã, ostium, fenestrã, rimãmve penetrãtib⁹, figurã & varietates colorũ arcus cœlestis iacit in proximũ parietẽ, ex effectũ Iris nominãt. Talis autẽ est in primis cãdida & lymþida, suã naturã habẽs figurã. i. sexãgulã. Eteĩ anguli i causa sũt, cur Solis radios excipiẽs arcũ i pariete faciat repercussu. quinetiã

De figuris lapidum, &c.

in eiusdem vno aut altero angulo, si
conspicitur luci obuersa, intus colo-
res arcus cœlestis videtur. Reperitur
hæc in iam dictis regionibus, (*alpihus
Sedunorum & Germanorum, &c.*) vnà cū
cæteris Crystallis, sed præcipuè in Sa-
xonibus ad Visurgim, &c. in monti-
bus inter Treuiros & Rhenum sitis.
Est altera Iris minùs candidi q̄ Crystal-
lus coloris, quæ luci obuersa, luteo ci-
tri colore fulget. atq; ob id à gemma-
rijs Citrina [*Citrin*] nominatur. Vete-
res eadem de causa ceræ similem esse
dixerunt. Quia verò minùs candida
est Crystallo, minùs pellucet, magisq;̄
spissos colores arcus cœlestis in pro-
ximos ei aculatur parietes. Reperitur
in Misenæ & Boëmiæ metallis, ac ferè
in iisdem locis in quibus Crystallus:
& vt Horus scripsit, in Perside: quæ
cum prædura sit, nostra non multum
est dura, sed ferè mollis & fragilis. Cry-
stallus quidem in aliam quàm angu-
latam figuram formata, non arcus cœ-
lestis

lestis colores, sed sui similes iacit in proximum parietem. Hæc omnia Ge. Agricola libro 6. de natura fossilium.

¶ Audio & aliam quandam gemmam *Wese* Germanis dictam, (quo nomine tamen Agricola gemmas diuersas interpretatur, Asterium, Eristalim, & Opalum,) cœlestis arcus colores ad parietes reddere. Video & in alijs quibusdã albis ac pellucidis corporibus, vt lapidis Specularis & Salis gemmei, cum pars aliqua fatiscit aut rimam habet, latentem fortè intus, ictu aut casu aliquo conceptam, Iridis colores intrinsecus reddi. In Murrhinis ualis sunt qui maximè laudent extremitates, & quosdam colorum repercussus, quales in cœlesti arquu spectantur, Plinius lib. 37. cap. 1.

Est inter Iaspidis species, inquit Plinius, quæ nubem complectitur, & alia quæ niues imitatur. Et alibi, Leucopetalos candorem niuis ex auro distinguit. Iaspis *παλαιός* cognomine,

Nubes.

Nix.

De figuris lapidum, &c.

similis est niui, Epiphanius.

Ros. Drosolithus varij coloris lapis est: qui igni admotus velut sudorem emittit, vnde nomen ei à rore: vt Camillus Leonardus libro secundo de lapidibus scribit, authore nullo nominato. Ego non vni lapidum generi proprium hoc putârim: sed omnibus fortè qui valde solidi & læuissima superficie sunt, vt Ceraunio, Glossopetra, &c. & qui aquam continent, vt Enhydro.

Fumus. Ad Meteora vapor etiam & fumus pertinent. Cum & in aëre consistant, & aliquid in eo gignant. Inter Iaspidis species est quædam veluti fumo infecta, quæ capnias vocatur, Plinius. Et alibi: Capnites quibusdam videtur suum genus habere, plurimis spiris fumida, vt suo loco diximus: in Cappadocia & in Phrygia nascitur, ebori similis.

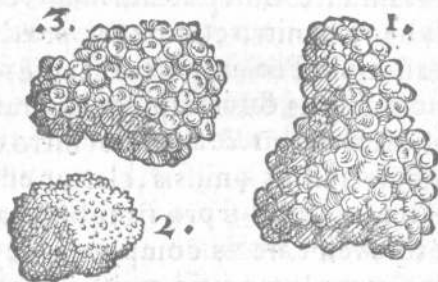
DE LAPIDIBVS ET METALLIS, quæ denominantur à rebus terrestribus inanimatis. Cap. IIII.

ARenarum similitudo est in Amochryso, velut auro harenis mixto, Plin. De hoc paulò pòst plura. Hammites ovis piscium similis est, & alia velut nitro composita, prædura alioquin, Plinius 37.10. Est autè locus obscurus, & (vt suspicor) deprauatus, in his verbis, & alia velut nitro cõposita: quibus omisis, clarior esset sententia. Quid si pro ijs substituas? & tota velut arenis composita, sic enim etymologiæ ratio constaret, quò ab ammo siue hammo, quæ Græca dictio arenam significat, deriuetur. Aliq̄ legūt Ammonites, qd̄ minùs placet, neq; em̄ ab ἀμμῶν, ἀμμονίτης, sed ἀμμίτης rectè formari potest. Ammonites, inq̄t Agricola, ex arenis ita cõponit, vt ovis pisciũ quod ad figurã attinet, similis videat̄ esse: nitro † interdũ, qd̄

† Quasi apud Pliniũ rectè sic legatur.

De figuris lapidum, &c.

ad substantiam & colorem. Id genus lapides inueniuntur in Saxonibus ad Alfeldam & Hildesheimum, nucis iuglandis magnitudine, aliquando etiã maiores. Sunt eiusdem generis saxa, quæ in septimo libro persequar. Hæc ille.

Ex tribus figuris hîc expressis, prima est lapidis ex multis veluti pisis cõcreti, quem Pisolithum vel Orobiã dixerim, (Germanicè Erbsstein,) vel Ammoniten Ammiten ve maiorem. Vide infrà cap. 7.

Secunda Ammonitem siue Hammitẽ (aspiratio n. addi vel omitti potest,

test,) minorem: qui oua piscium minorā, vel aranearum refert, aut papaueris miliūve semina conglobata: (vnde & Meconites & Cenchrites Plinij nominari posset:) Agricola *Kogenstein* vel *Kagenstein* interpretat, quod tamen nomen saxo arenario quoque tribuit. Hunc lapidē Berna ad me misit vir doctissimus, sacrarum literarū interpretes Benedictus Aretius, duplicem: album, è Iura monte: ruffum ex Cinereis Bernensium ditionis montibus, quos *Neschepirg* vocāt. Eundem autem (vel paulò maiusculis granis) priùs miserat nobilis medicus, Ioannes Kentmanus Dresdensis, q̄ & aliōs permultos misit. Videtur autem totus quasi ex arenulis rotundis conflatus: ideoq̄ ouis piscium similis, quæ recentiores quidam arenida cognominarunt, hoc est, *Ἰαθύρα* & friabilia. Confriatur autem & resoluitur facile hic quoq̄ lapis in arenulas siue granula è quibus constat. quæ quidem sin-

De figuris lapidum, &c.

gula prædura sunt, insipida & inodora. Germanico nomine *Kagenstein* interpretatur Agricola: nos oua pisciū *Kogen*, (per o. in prima syllaba, non per a.) nominamus. Eodem verò nomine Saxum arenarium quoq̃, *Kagenstein* (ibi n. per o. scribit) & *Sandstein* appellat. Plura lege mox in *Stalagmite*.

Tertia *Therमारुं Carolinarum* in Bohemia guttas, in lapideæ formæ veluti pisa cōuerfas, quæ gypsi aut calcis planè naturam, colore & substantia præ se ferunt.

Ammonitrum.

Ab hoc *Ammonite*, siue *Ammite* potius, plurimùm differt *Ammonitrum* à *Plinio* dictum, lib. 36. cap. 26. massa quædam ex harena alba & mollissima, quæ pila molaq̃ teritur. Dein miscetur tribus partibus nitri ponde re vel mensura: ac liquata in alias fornaces transfunditur. Ibi (inquit) fit massa quæ vocatur *Ammonitrum*. atq̃ hæc recoquitur, & fit vitrum purum,

æc massa vitri candidi. Iam verò & per Gallias Hispaniasq; simili modo hær næ remperantur. Sic Plinius. Hodie vitri loco cinerem herbarum quarundam, vt alkali dictæ, & silicis substitui puto. Aliqui tamen vitri loco salem fossilem: aut si deest, marinum factitiũve alium: aliqui etiam ex arboribus cinerem ponunt, Agricola teste.

Cæterũ vt Hammites totus arenulis rotundis constat: ita Stalagmites, aptè sanè à doctissimo viro Georgio Fabricio dictus, è guttis itidem rotundis, in lapidem gypseæ substantiæ conuersis, totus coagmentatur. de quo sic aliquãdo ad me idẽ Fabricius scripsit: Hammites alius est à Stalagmite. sic em̃ noĩo q̃ è guttulis calidarũ in terra arenaria format: q̃ p̃ qualitate terræ, modò cãdidº, modò griseus, (fuscus:) p̃ quãtitate aq̃ guttatim defluẽtis, modò pisorũ, modò coriãdri refert magnitudinẽ: & reperiunt̃ in vna massa plurimi quasi fauis inclusi, &

Stalagmites.

De figuris lapidum, &c.

eximuntur ea ceu grana. Hammitæ verò corpus vnum est, faxea duritie: & ex vna fit materia, aut ex sola harena, qui coloris cinerei effoditur in Prussia, eo loco qui Hortus rosarum nominatur: aut ex succo lapidescente, qui est candidus. Vtrique sunt inspersæ micæ coloris argentei. Stalagmites copiosissimus est in thermis Carolinis prope Schlacceualdam, Casparis Pflugij oppidum in Boemia.

Stalagmitæ iam dicto persimilis est lapis quem ego Pisolithum aut Orbiam voco, quod è multis ceu pisibus vel eruis constat, præduris, & quæ dentibus frangi nequeant, colore fusco. Hic non malè Hammites maior appellaretur, Germanicè *grosser Kogenstein/oder Erbsstein*. Plura vide infra capite octauo.

Cæterum vt Stalagmites è guttis suam formam seruantibus coit: sic vbi descendunt in longitudinem guttæ, & veluti stirias efficiunt, (quales è niuibus

hiuibus liquatæ tectorum alibiue aquæ, rursus antequam defluant gelu astrictæ pendent, pyramidum specie, plures plerunq; pariter, magnitudine inæquali:) aut inæqualiter protuberantem chœradum siue strumarû specie, lapides gignuntur, quos *Walstein* Germani vocant, ab eo quòd ossa ferruminare credantur emplastris additi. dependent autem, ni fallor, à faxis ferè, per quæ crassior aqua & frigidior, paulatim defluit: vt in arce Bruneggo nò procul Lenceburgo in Heluetijs: & prope catarrhacten Rheni inferiorem ad Lauffeburgum oppidum in proximo monte, qui planè stirijs similes sunt, oblongi, teretes, nisi quod in mucronem vt pyramis exeunt, albi, pellucidi. Inueniuntur & toffi substantia alibi, vt in Hungaria Dacico seu Septemcattrensi tractu.

De figuris lapidum, &c.

*A metallis denominata fossilia, &
primum ab auro.*

Chrysites. Ad cotes, ad quas lapides cæteros atterunt, accommodatæ atq; vtilis sunt crustæ saxi, inter Penicam oppidum & Roseburgum arcem in Misena reperti: vt quondã lapis Thebaic⁹ interstinctus aureis guttis: & ex Chalazio Chrysites, Ge. Agricola lib. 7. de nat. fossilium. Et alibi: Coticulam alij chrysitida nominant, quòd aurum ipsi attritum colore, tanquam, trutina examinet.

Phloginos, (id est, flammeus: sic enim lego, non Philoginus) quoniam armatura aurei coloris obductus esset, Chrysites est appellatus. is verò ostreæ Atticæ alsimulatus inuenitur, vt Plinius scribit, in Aegypto, Idẽ lib. 5. de nat. fossiliũ. Ego pro ostreæ repo no ochræ. hæc enim Attica probatur, & color aureus accedit. Pyritẽ in Cypro reperiri volunt, vnum argẽteo colore, alterum aureo.

Spuma

Spuma argenti optima, quã chrystitin vocant: secunda, quã argyritin, Plinius. Non igitur rei vnus appellatiuũ nomen est, sed adiectiuũ, masculino genere δ χρυσίτης: fœminino, η χρυσίτης. quare & terra chrystitis dicitur, id est, aureola, vbi sunt frustra auri: & Polluci χρυσίτης λίθος, lapis Lydius quo aurũ explorat: & χρυσίτης ψάμμος Herodoto, arena quæ alijs amnochryfos.

Ab auro p̄terea denominant, Chryfocolla, Chryfolápis, qui & Topazius, pallidi coloris die, & noctu ignei: Chrysolithus. Chryfophis gēma aurum videt̄ esse, Plinius 37. 10. mihi Græca hæc dictio nõ arridet, malim χρυσοφανής, aut χρυσοφαής, vt ἡδύφανής, id est, suauiter splendens, epitheton Succini apud Dionys. Afrũ, sicut χρυσοαγής eiusdē ibidē. Hęc Succini species aurũ instar splendida, Chryfolectrũ dicit̄ à Plinio, quasi coloris aurei, 37. 3. hæc ex Callistrato scribit matutino gratissimi aspectũ esse, rapacissimã igniũ, &c.

De figuris lapidum, &c.

Aliqui chrysoelectrū scribūt quinque syllabis: sed meliùs scribitur chryselectrum, χρυσήλεκτρον, ut χρυσήλατος, &c. Et apud Plinium eiusdem libri capite 9. Appellānt, inquit, aliqui (*malim aliqua, scilicet chrysolithi, &c.*) & Chryselectri, in colorem Electri declinatē: matutinus aspectus iucundior. Videtur autem sui oblitus, gemmam propriè dictam, & chrysolithi speciē hīc faciens, suprā autem Electri propriè dicti, id est, succini: à cuius colore nomen etiam Electro metallo communicatum est. Topazij duo genera faciunt, Plinius lib. 37. cap. 8. prasoidé, atq; chrysopteron similem Chrysoprasō: quorum alterum, id videtur esse cuius fulgor in auri exit colorem: cuius in pallidiorem, alterum, Agricola. Chrysoprasus quidem legitur Apocalypseos cap. 21. Aliqui non rectè Chrysoprasū quinque syllabis scribunt. Plinius lib. 37. cap. 5. cum de beryllis scripisset, subdit: Proximi q
voca-

vocantur Chrysoberylli: & sunt paulò pallidiores, sed in aureum colorē exeūte fulgore. Vicinum genus huic est pallidius, & à quibusdam proprii generis existimatur, vocaturq; Chrysopterus. Et cap. 8. Vilioris turbæ viridantium prasius est: cuius alterū genus sanguineis pūctis obhorret: Tertium virgultis tribus distinctum est, candidum. Præfertur his (*sic enim lego*) Chrysopterus, porri succū & ipsa referens, sed paulūm declinans à Topazio in aurum. Et cap. 11. Colos appellavit Chrysopterus herbaceus. Pro Chrysoptero indocti Chrysopteron scribunt: χρυσόπτερος quidem Græcis auro vel aureis punctis conspersum significat: χρυσόπτερος τάρπης, tapes auro intertextus, apud Chrysopteron legitur. Sapphirum regiam χρυσόσιγιή Epiphanius cognominat: qui & Chrysolithon alio nomine Chrysopteron vocari tradit. Coralloachates guttis aureis Sapphiri modo distingui-

tur, Plinius.

Arenarū similitudo est in Ammochryso (*aliàs Hammochryso,*) velut auro harenis mixto, Plinius. Vt Magnetis lapis est (inquit Agricola) argentei coloris, ita aurei Ammochrysos: arena tamen est magis quàm lapis, prorsus auri colore simillima, vnde nomen inuenit: non ex eo, vt Plinius scribit, quòd veluti auro arenę mixtæ sint. Metallici nostri appellat nomine ex fele & auro ducto (*Rasengold,* vel *Straggold:*) nihil enim auri in se continet. Hinc conficitur aureus puluis, quo q̄ scribunt, arenæ loco vtuntur. Hæc ille. Mihi hæc etiã Magnetis aurea dici posse videtur: quòd ita auro similis sit, vt Magnetis argento, de qua postea. Ego Ammochryson in glebula habeo, quę in arenas facillimè resoluitur, omnes ex æquo aurei coloris, vt non idem sit Ammochrysos composito nomine, & soluto ἀμμῶς ἢ ἄμμῶς χρυσίτις, id est, arena aureola, vt apud

puḍ Herodoto appellatur: qualis nimirum in fluuijs quibusdam reperitur. quos Latini auriferos cognominant. *Χρυσοφόροι* Græcis fluuij aliquot, ceu proprio nomine dicuntur, quorū aliqui non arenas modò aureas, sed ramenta etiam & massulas auri deferunt. Huiusmodi *Χρυσοφόροι* seu ramenta auri arenæ terræq; permixta, à chrysoplytis artificibus, vt Budæus nominat, in Chrysoplysij officinis lauando separatur. Est & chrysulca aqua Budæo, qua ita lauant res inauratas, vt nihil depereat. De Ammochryso plura leges apud Georgium Fabricium in libello de Metallicis, capite de auro. Inter Chrysolithos sunt & Melichrysi, veluti per aurum syncero melle translucente, quas India mittit, quanquā ad iniuriam fragiles, Plinius 37.9. Fiunt & Leucochrysi (inq̄ ibidem inter Chrysolithos) interueniente candida vena. Leucopetalos candorē niuis ex auro distinguit, Idē,

De figuris lapidum, &c.

Aurichalcum quoq; ab aureo colore nomen traxisse videri poterat, nisi *ὀρείχαλκον* scriberet Græci, vetustiores etiam. Auripigmento verò, color aureus qui inde pingitur, quin nomē dederit, dubium non est. Cornu Ammonis & alij quidam lapides, arman- tur interdum ita, vt corú arma ex au- ro vel orichalco polito plerunq; esse facta videantur, Agricola.

Argenti colorem imitatur Aspila- tes altera, Plinio. Androdamas (gem- ma) argenti nitoré habet vt adamas, quadrata, & semper tessellis similis, &c. Eadem sit an alia Argyrodamas, autores non explicant, Plinius 37.10.

Galicos eidem Argyrodamanti si- milis est, paulò sordidior. & Atizoë argenteo nitore fulget, &c. Argen- tum viuum, quod Græci *ὕδαργυρον* & *ἀργυρον χυρόν* vocitant, omnibus no- tissimum est, *λιθάργυρον*, id est, spu- ma argenti, optima quam chrysitin vocant: secunda quam argyritin, Pli-
nius;

nus. Argyrites colore argenti lapis est, habens stigmata aurea, Obscurus.

Pyriten in Cypro reperiri volunt, vnum argenteo colore, qui & argyritis à Democrito cognominari videtur: alterum aureo, Hermolaus. Dicitur & ἀργυρίτης terra, è qua foditur argentum: & ἀργυρίτης ψάμμος, id est, argentei coloris arena, nominat Dioscoridi libro 5. cap. 101. Et ἀργυρίτιδος φλέβα venæ argentariæ, ab Aristide.

Ceterum vt superius in Auri mentione Ammochryson & ἄμμον, seu ψάμμον ἀργυρίτην differre monui: similiter circa Argentum, Magnetis ceu Ammochrysos fuerit, hoc est, corpus argento simile: Germani Raßensilber appellant, & Silberweyß: alij Stimmer / Tals. Mica verò, arenæ instar, ἀργυρίτης ψάμμος: quæ itidem à Germanis Stimmer vel Raßensilber nominatur æquiuocè: cum Magnetidi veriùs hæc nomina quadrent: Mica verò cõposita à lapide aut arena nomine, me-

lius Steinglimmer vel Sandglimmer diceretur. Constat Magnetis ex crustis ut lapis specularis, argentei nitris: nec est friabilis, ut fossilium pleraque, sed fragilis cum in partes duas dividi possit: Multa de ea diligenter Ge. Agricola libro 5. de natura fossilium. Magnetis (*Magnetidi lego, ut à Magnete lapide distinguam, etsi veteres non ita distinxisse puto,*) inquit idem ibidem, colore similis est mica, natura dissimilis. Etenim argentei est coloris, sed igni consumitur. In lapidibus, marmoribus, arenis lucet, ita his agnata ut separari non possit.

Mica.

Ab ære, quod Græcis χαλκός est, denominatur chalcanthum, χαλκάνθου, quasi ærifloram dicas composito vocabulo: quod ex ære aut metallis æris efflorescere quodammodo videatur: vitriolum recentiores vocant, à quadam vitri similitudine, viridis præsertim: similiter enim pellucet. Germani vulgò Cupri aquam vocitant. Celsus atramentum sutorium interpretatur.

cui

eui cognata est chalcitis, χαλκίτις, ἢ. ᾧ
 ceu lapis quidam rubicundus est, ex
 quo æs ipsum excoquit. A chalcan-
 tho aut plurimum differt χαλκῶ ἀνθρ.,
 id est, æris flos, duobus nominibus ap-
 pellatus, ut norunt medici. Aeris co-
 lorem imitatur chalcites, teste Plinio
 inter lapides, lib. 37. cap. 11. videtur au-
 tem non alius lapis, quam metallicus
 ille, de quo iam dixi intelligendus: &
 is siue χαλκίτις, ὀ. ut subaudiatur λίθ.:
 vel χαλκίτις, ἢ. absolutè, aut γῆ aut συ-
 πτήρεια subaudiendo, dici posse. nam a-
 pud Hippoc. legitur γῆ χαλκίτις, id est
 terra æraria, nec aliud quàm chalcitidem
 simpliciter dictam significat, teste Gale-
 no in Glossis: & χαλκίτις συμπτήρεια, pro
 pro eadem simpliciter dicta Chalciti-
 de. Quanquam Plinius lib. 35. cap. 15. de
 generibus Aluminis agens: Hoc quo-
 que (inquit) fit ex lapide, ex quo & id
 Chalcitin vocant: ut fit sudor quidam
 eius lapidis (nempe Chalcitidis) in
 spumam coagulati.

De figuris lapidum, &c.

¶ *Balanitæ* genus alterum, æris Corinthij colorem imitatur, vt Plinius tradit. Chalcophonos nigra est (gemma,) sed illisa æris tinnitum reddit, tragædis, vt suadent, gestanda, Plinius lib. 37. cap. 10. Sic & Pirnensi marmoris simile Hanoberanum, lapidi percussum, tinnitum reddit, vt obseruauit Agricola. In alpibus reperitur saxi silicis genus rubicundum, quod mutua collisione laminarum in quas soluitur, sonû argutû æris propemodû lædit. Alabastritæ aut Phengitæ genus è quo specularia fiant, & quod digito percussum vitri aut æris modo sonet, quale sit, iam suprâ inter ea quæ ab igne denominantur dixi. Ostracias quoq; digitis percussus, tanquã olla sonitum edit, Agricola teste.

Chalcedonius apud veteres nullus est: quod moneo ne quis putet, hanc quoque gemmam ab ære dictam esse. Apocalypseos quidem cap. 21. inter gemmas xij. *καλλιδρυ* numeratur, vbi

Hic

Hieronymus & Erasmus Rot. vertunt Calcedonium: sed Græca vox corrupta videtur, legendum $\epsilon\beta$ $\lambda\alpha\rho\chi\eta\delta\acute{\iota}\omicron\nu\iota\theta$, id est, Carchedonius: quæ species est Carbunculi gemmæ, Granati nomine hodie celebris, à Carchedone, id est, Carthagine, vrbe totius Africæ olim potentissima: à cuius opulentia Carchedonios fuisse vocatos, non $\epsilon\beta$ circa Carthaginem inuenirentur, sed quòd à Pœnis negociatoribus Romã afferrentur, author est Plinius lib. 37. cap. 7. Hanc nostram sententiam non dubito, quin doctissimus quis $\epsilon\beta$ sit approbaturus: si quis tamen morosior Calcedonij vocabulum retinere velit, quoniam & Græce ferè in Apocalypsi ita scribatur, & hodie in multorum ore fit Calcedonius lapis: fruatur ille opinione sua: sed ita quo $\epsilon\beta$ $\chi\alpha\lambda\kappa\epsilon\delta\acute{\iota}\omicron\nu\iota\theta$ in Græco legendum foret: & Latinè Chalcedonius, c. aspirato. Est autem Chalcedon vrbs Bithyniæ iuxta Bosphorum Thracium, ex oppo-

De figuris lapidum, &c.

sito Byzantij: à qua tamē ciuitate gemmam vllam denominari veterum nemo tradidit, quod sciā. Qui verò hodie nescio quomodo Chalcedonij vulgò dicuntur, ad Onychem & Murhinam veterum ab eruditis referuntur. Iaspidē turbidam Chalcidia mittit, inquit Plinius. Chalcosmaragdos è Cypro adfertur, turbida æreis venis, Plinius li. 37. cap. 5. J Chalcolibanon, $\chi\alpha\lambda\kappa\eta\lambda\iota\beta\alpha\nu\omicron\nu$ in Sacris, Apocal. cap. 1. dictio est composita ex ære & thure, vt quidam scribunt: aut fortè à Libano mōte. Suidas indicat esse genus electri, preciosius auro: Electrum autē esse sui generis aurum, ($\chi\rho\upsilon\sigma\iota\omicron\nu\alpha\lambda\lambda\omicron\tau\upsilon\pi\omicron\nu$) conflariq; ex vitro & lapide, ($\psi\acute{\epsilon}\lambda\omega\kappa\alpha\iota\lambda\iota\theta\acute{\epsilon}\iota\alpha$) testans eius temperaturę fuisse mensam sanctam magnę (vt ipse vocat) Ecclesię. Videtur autem $\lambda\iota\theta\acute{\epsilon}\iota\alpha$; nō quemuis lapidem, sed preciosum significare, & fortè ex vitro ac gemmis quibusdam pellucidis in vnum conflatis, genus hoc electri, aurum aliter

aliter ὀμωνύμως dictum, cōficiēbatur.

Adamantis species Cypria vocata, vergit in æreum colorem. Armatura lapidum quorundam, ferro aut æri polito similis est. Orichalcum secundum Grammaticos est æs aurei coloris, quod in montibus inuenitur, vnde nomē traxit. At nostrum orichalcum, artis, non naturæ opus est: nec ex vllis montibus aut fodinis eruitur, sed genere quodam cadmiæ æs ita tingitur, vt aurum præ se ferat. Cicero tertio Officiorum: Si quis aurum vendens, inquit, orichalcum se putet vendere, indicētne ei vir bonus aurum illud esse? Tibia vinctā orichalco, Horatius de Arte, prima & secunda correptis. Sunt qui Aurichalcum scribant, — — — κνημῖδας ὀρειχάλκωιο φαιεινῶ, Hesiodus in Clypeo Herculis. vbi interpret: ὀρείχαλκῶ, τὸ λουτῶν χάλκωιμα, γὰρ ὄρεισι γὰρ εὐρίσκειται. ἄλλοι δὲ φασιν ὄρει χαλκῶν ἐν ὕλλω ἵνα μεταλλικὸν, χαλκῶ τιμιωτέρων.

De figuris lapidum, &c.

Ferrum, Græcis est σιδῆρος. Ferrugo, rubigo ferri, ἰὸς σιδῆρος. cuius color foris quidem, è fusco ruffoq; mixtis ad cœruleum tendit. vnde ferrugineus color in hyacinthis & violis celebratus. hodie violaceum colorem vocant, vt quibusdam placet. mihi paulò nigrior, vel cœruleo saturatioꝝ in hyacintho quàm in viola videtur: et si apud Claudianum 2. de raptu Proserpinæ legimus,

— — — *dulci violas ferrugine pingit.*

Proximus quidem, si non idem, color est, & à violis ianthinus, ab hyacinthis (quos Vergilius ferrugineos cognominat, Hyacinthinus dicitur. Sunt q̄ eundem castaneæ colorem faciunt, (vulgò *Restenenbraun / Nâgelesarb*.) q̄ tamen paulò plus ruffi, minùs autem cærulei habere videtur. Rasæ verò ferruginis color alius est, & nigredine remissa ruffescit magis, vt xerampelinus. Σιδῆρος dicitur aut cognominatur potiùs terra vbi fodit, vel è qua coquitur

ēoquitur ferrum. Magnes quoque, Heraclius vel Herculeus lapis aliter dictus, (quod nomen tamē etiam Coticulæ aliqui tribuunt,) Siderites (Plinio etiam teste) meritò vocatur. nam ferrum facie ac pondere naturaꝝ repræsentat, & eiusdem scobem particulâsque minores, vt acus, annulos, summa cum admiratione ad se trahit. Orites globosa, (aliâs glebosa, meliùs) specie, à quibusdam & Siderites vocatur, ignem non sentiens. Plinius lib. 37. cap. 10. Eiusdem verò libri cap. 4. Adamantis (inquit) duritia inenarrabilis est, simulꝝ ignium victrix natura, & nunq̄ incalescens. Huius species Cypria vocata, vergit in areū colorē: post hūc est Siderites, ferrei splendoris, pondere ante cæteros, sed natura dissimilis, nam & ictibus frangitur, & alio Adamante pforari potest, quod & Cyprio euenit: breuiterꝝ vt degeneres, nominis tantum autoritatē habent. Sic ille. vnde Oriten, & Sideri-

ten, Adamantum generis esse aliquis
conijciat: sed cū capite decimo igni-
bus hanc gemmam (Sideriten) cede-
re neget: quarto, optimo Adamati so-
lūm id tribuit, sicut & inuictam ad i-
ctus vim: sideritem degenerem ictib⁹
frangi ait, vnde & ignibus eundem ce-
dere verisimile fuerit: si modò non o-
mnis adamas cedit, eatenus saltem vt
incalescat. Orpheus inter lapides the-
riacos, vt ita dicam, id est, serpentium
morsibus resistentes, Ostriten nume-
rat, *ὄστρίτω*, si modò rectè legitur in lé-
mate simul & carmine:

Νῦν δὲ καὶ ὄστρίτω οἴνω λίθον γήτρης-
λαυτας.

Fortè autem *ὄστρίτω* legendum, vel
ὄρέτω, aut *ὄρίτω*, propter carmē. In-
ferius enim legimus,

Τοῖου γὰρ Βροδίσου ἀρηγόνα πικτῶν ὄρέτω.
[aliàs, *ὄφέτω*, quod non probo.]

Eundē verò & Sideriten nominat:
& lapidem facit subasperū, nigrican-
tē, densum, solidū, circumdantib. cum
vadiq; fibris quibusdam rugosis.

Ἐμφί δέ μιν κύκλω περίε' ἀμφότε πάντο
θην ἴνδου

Ἰκελοι ῥυτίδωσιν ὑπὸ γράβδ' ἡ τανύονται.

Agricola hæc nō consideravit, nec alius quod sciam. Cauēdum autē nec ubi Magnes & Adamas, cum vterque Siderites dicatur, cōfundantur: quod fortè fecit Plinius cum Oriten glebo-
sa specie esse tradit, quod cōuenit Magnetiseu Magnetidi: & igne nō sentire, quod Adamāti tribuit. Orphei certè Orites Magnetidi potiùs q̄ Adamāti cognatus fuerit, cum intra corpus fumatur cōtra serpentiiū morsus: Adamas autē veneni rationē habeat intrō sumptus: Quin & tritū è vino bibi iubet, cū Adamas nō teratur: & in igne proijci, vt odore suo serpentes fuget: Adamas autem ignibus inuictus, nullum proculdubio halitum odorēme emittet. Obijci potest, Orpheum de Magnete statim antea egisse: vt hic Magnes esse non possit. Respondeo, De Magnete poëtam priùs

egisse vltimo loco inter lapides dijs
gratos & sacrificijs adhibendos. Ori-
ten verò, non ipsum Magnetem sim-
pliciter, sed eius speciem, primum fa-
cere inter illos qui moribus venena-
tis aduersentur. De fibris illis rugarū
similibus, quæ lapidem vndiquaque
ambient, quærendum. Sunt autē for-
tè nihil quàm lineæ quædam aut striæ,
quales in Schisto lapide visuntur: qui
species est hæmatitæ, vt hæmatites
Magnetis, (vnde & Hæmatites Mag-
nes pro Hæmatite simpliciter à Plinio
dicitur,) etsi nõ eadem attrahendi fer-
ri natura præditus. Quod ad nomen
ipsum, Magnes à Latinis scribitur, Pli-
nio & alijs: à Græcis ferè *μαγνήτις, ἡ*, (*ἡ
μαγνήτις τε καὶ ἡρακλεία καλομένη*, Gale-
nus lib. 9. Simpliciu,) vt subaudiatur
λίθος, ab Orpheo etiam *μάγνησσα*. A
Magnesia enim vrbs nomine, (quarū
altera Macedoniæ, altera Asiæ est: ab
vtraq; autem hunc lapidem mitti Pli-
nius è Sotaco repetit,) Magnetes vel
Magne-

Magnesijs populi dicuntur, masc. genere. nam & regio ipsa Macedonia Magnesia vocatur. *μαγνήτις* verò & *μαγνησσα*, gētilia fœminini generis sunt. Longè verò alia est Magnetis illa lapidi speculari similis, de qua scripsi supra. Libuit &

picturam Magnetis hîc addere, quæ cū per se rectè exprimi nō posset, ferri scobem qua tra-

hit, ab eo hærentem expressi, sicuti & acum, vt ferrum esse intelligeretur.

Redeo ad nomen *ὀσπίτης*: quod et si iam dicto Orphei loco malè pro *ὀπίτης* mihi positum videtur, & ipsum tamen lapidis ostreo similis nomen esse non negârim: vt ab Ostreo deriuetur *ὀσπίτης*, syllabis quatuor: vel *ὀσπίτης* tribus, carminis gratia. Nec tamē hunc esse putârim Philoginon (*ubi for*

De figuris lapidum, &c.

τὴ φλογίνον legendum à colore flammeo: aut
φλογύνον per γ. in penult.) dictum aliter
gemma, quam & Chrysitē vocant,
inquit Plinius, ostreae Atticae assimu-
latam in Aegypto. vbi ochrae, non o-
streae legendum censeo, vt supra etiā
monui. Ostraciti ostrea nomen & si-
militudinem dedere, Plinius: quem in
hoc deceptum dixerim, quod ostrac-
cum pro ostreo accepisse videatur:
cum & res sint diuersae, & qui deno-
minantur ab vtraque lapides, plurimū
differant. Ab ostraco enim, id est, te-
sta figulina (cui quidem etiā testae
concharum & turbinatorum in ma-
ri animantium comparantur. quae ab
hoc ipso etiā ὄστρακόδωμα generalī
vocabulo, & ὄστρα per α. diphthongū
in penultima, appellantur: ὄστρα enim
eorum species vna sunt, per ε. nudum
in penult.) ostracias vel ostracites de-
riuat: quae duo nomina legunt apud
Plin. lib. 37. ca. 10. Ostracias siue ostrac-
ites (ingt) est testacea, durior: altera

Acha-

Achata similis, nisi quod Achates politura pinguescit: duriori tanta inest vis, ut alia gemma scalpani fragmentis eius. Idem lib. 36. Ostracite similitudinem testæ habet: usus eorum pro pumice ad læuigandam cutem, Agricola Ostraciten Germanicè interpretat, *Zopffstein*: Ostraciam alteram verò, *Euxsaffyr*. quo nomine mihi ostensa est gemma saturatissimi Indici colore: qui ostendebat gemmarius magni precij esse dicebat, præduram, ita ut alias gemmas incideret. maioris autem precij esse in eo genere, cui aurei coloris aliquid mixtum esset. Germanicum nomen, à Lyncean aliunde ei factum sit, nescio: cum Lyncurio quidem nihil ei commune video. Ex Ostracite (inquit idem) natura in Hildeshemio tractu inter antrum & charadrâ, facit Hæmatiten, ars ex Magnete. utraq; vrêdo. Et alibi: Ad cutem læuigandam & pilos amouendos cõuenit ostracites, ita dictus quod testæ similis sit. Eum iuniores Græci *λιθόστρωον*

De figuris lapidum, &c.

videntur nominasse, vt ab ostracorum
testis distinguerent: veteres & Cera-
miten, cum testæ habet colorem: &
cheramidé, maximè cum eum coeru-
læ bullæ cingunt. Ex crustis constat:
facileq; findi potest. digitis percussus,
tanquam olla sonitum edit. Hodie re-
peritur in Hildeshemio circa antrum
à nanis appellatum, colore subrubés.
Eum tractum, vt dixi, quondam arsis-
se, multa indicant. Exiccat ostracites,
& astringit, &c. Quod ad remedia
quidem fortè non multùm interest
Ostraciten testis similem, & Ostreiten
lapidem similem ostreis confundi. Cæ-
terùm vt ostreorum quæ propriè sic
dicuntur testa superficiem valdè aspe-
ram & inæqualem habet, vt ea ratio-
ne punicis vicaria esse possit, sic & O-
stracites vel Ostreites potiùs lapis.
[De ostracodermis quidem varijs in
lapides conuersis, infrà suo loco dice-
mus.] Ostraciæ alteri translucida vi-
riditas est mixta nigrore. Eius fragmē-
tis

tis quidam nostris etiam temporibus
alias gemmas scalpunt, Agricola. A
Siderite prædicto utroq; differre vide Siderites.
tur is cuius similiter lib. 37. cap. 10. me
minit Plinius, his verbis: Siderites fer
ro similis, & litigio illata discordias
facit: quæq; nascitur in Aethiopia Si
deropœcilos ex ea fit, variatibus gut
tis. Pyriten quoq; (inquit Hermola
us Barbarus) sunt qui Sideriten vocit
tent. Siderites deniq; alius, idem qui
Basaltes videtur Agricolaë initio libri
6. de nat. foss. vbi paruas quosdam la
pides, gémis ferè adnumeratos, à ma
gnis quibusdã sola magnitudine dif
ferre scribit. ¶ Idæi dactyli in Creta
ferreo colore pollicem humanũ ex
primunt, Plinius. Basaltes ferrum co
lore & duritie æmulatur: vnde & no
men inuenit, vt Capite 1. ostendi. Al
bestos in Arcadiæ montibus nascit,
coloris ferrei, Plinius. Machæra la
pis ferro similis, proximo capite mox
dicetur. Armatura quorundam la

De figuris lapidum, &c.

pidum dicta, similitudinem gerit ferri aut æris.

Postremò à plumbo, quod Græcis *μολύβδος* est, nominatur lapis plumbarius: plumbago, quæ Græcis *μολύβδαινα* est, & alio nomine Galena. itē Lithargyri, id est, Argenti spumæ species tertia ac vilissima, ab eodem Molybditis cognominatur. Lapidis è quo plumbum candidum fit, colore est quæ dicitur Lupi spuma, Agricola. *¶* Hæmatiten quarti generis, cœtum, Miltiten vocari Sotacus tradit.

Boleniæ nimbo inueniuntur glebæ similitudine, Plinius.

DE FOSSILIBVS REBVS

quæ natura similes sunt rei alicui artificiosæ, ordine literarum,

Caput V.

Armatura. Ea quam metallici vocant Armaturam, (inquit Agricola-

agricola: ein Harnisch Germanicè,) ☿
 ferri politi aut æris similitudinem ge-
 rat, at neutrum metallum non modò
 est, sed ne tantillum quidem illius ex
 eo potest confici. verùm est veluti na-
 turæ rudimentum ea metalla facere
 discentis, Lapis verò qui tandem fue-
 rit hac armatura indutus, *Hoplites* Hoplites
 Græcè dici potest. Armari autem so-
 let saxum scissile: vnde interdum alte-
 rum venæ latus ad longitudinem sex
 pedum, aut ampliùs, ferri politi mo-
 do splendescit, Similiter cornu Am-
 monis & alij lapides armantur: sed eo-
 rum arma ex auro vel orichalco poli-
 to plerunq; videntur esse facta.

Μάχαρα, id est, culter vel gladius di-
 ctus lapis, reperitur in Berecynthio
 monte Phrygiæ, ferro similis: quem si
 quis inuenerit quo tempore myste-
 ria Matris deûm peraguntur, in furo-
 rem incipere fertur, Plutarchus in li-
 bro de fluuijs.

De figuris lapidum, &c.

Essedorum & staticulorum speciem Achatæ aliquando reddunt, Plin.

Molæ figurâ repræsentat lapis molaris Vulfinijs inuentus, Agricola.

Ollæ alicubi effodiuntur, natiuæ, molles in terra, foris lapidescunt, vt Ge. Agricola tradit: & Germanicè interpretatur Erdtopff: sicuti Ostracitè Topffstein. Nonnullis in locis Germaniæ effodiuntur etiam urnæ fictiles, in quibus cineres mortuorum cõbustorum conditi fuerât, antequam religio Christiana recepta fuerat, eas imperitum vulgus intra terrâ esse natas sibi persuadet, Idem.

Pani similis est lapis rotundus: quæ Dæmonis panem nominât prope Rotuillam Heluetijs finitimū oppidū.

Patinæ in modum excauati. Plinius dicit Hephæstiten in Coryco natum speculi naturam habere in reddendis imaginibus, quanquam rutilum. Nomen ex eõ inuenit, quòd in Solem additus (*positus*) aridam materiam ac-

cen-

cendat, non aliter ac speculum concavum sulfurata, stramina, sarmenta. Id genus lapides in rubro nigri coloris reperiunt Hildeshemi in fossa mœniorum, qua spectat Septentriones. in modum verò patinæ excavati sunt, & aurea armatura rutilant. quare & reddunt imaginem, & ob Solis radios obversi aridam materiam accendunt, Agricola.

In Rotæ figuram formatur Trochitæ ab ea ipsa dicti. De quo idem Agricola: Cum lapide Iudaico (inquit) cognitionem habet Trochites. Etenim cum ei natura dederit tympani figuram, eius pars rotunda lævis est, utraque verò lata habet quendam quasi modulum, (modiolum:) à quo vndique radij ad extimam orbis partem, quæ ipsis est loco canthorum, procedunt ita eminentes, ut striæ fiant. Multum variant quantitate: sed minimus adeò parvus est, ut maximus decuplò maior sit. Maximus verò est latus digi

De figuris lapidum, &c.

tum transuersum: crassus tertiam eiusdem partem, aut amplius. Differt colore. nam aut cinereus est, aut nigricat, aut luteus est. sed is magis propter contagionem terræ talis esse solet. intus enim cæteris candidior. Omnis fractus lapidis Iudaici instar læuis est, & nitet. Frangitur autem similiter ut ille, in longum, latum, obliquum. In acetum impositus, ut Astroites, bullas agit: atque etiam reperitur interdum quæ se tanquam Astroites moueat de loco. At ex trochitis nondum separatim constat Entrochos: modò ex binis, modò ex ternis, modò ex quaternis, nunc verò ex pluribus: viceni enim sic inueniuntur coniuncti. Eius duæ sunt species: aut enim æqualiter teres est, aut teres quidem, sed pars eius media tumet, utrumque caput striatius est. Cuius autem trochitæ radios habent eminentes, in eo, qua parte duo committuntur, semper inesse cingulum retortum videtur: at cuius humiles, ca-
rent

Entro-
chos.

rent cingulo, totiq; læues sunt. Trochitæ verò sic coniunguntur, vt vnus radij ingrediatur in alterius strias. En trochi quidem tumidi trochitæ, plerunq; humiles admodum habent radios, quin sæpenumero lapis informis reperitur vnà cum trochite & entrocho, rotæ in se continens figurâ: quæ in eo quasi quædam radix, trochitis iam abruptis, remansit. Hos autem lapides gignit Saxonia ad Hildesheimũ ultra montem Mauricij, in commissuris marmoris in cinereo candidi, & in terra glutinosa, &c. Hæc Agricola: qui Trochiten interpretatur *Spangen oder Kederstein*. Ego quem à viro quodã nobili accepi, sequenti pagina expressũ apponã: tũ singularẽ, tũ ternos iũctos. Lapis est fuscus, satis durus, in medio centrũ habet cũ leui iudicio modiolũ: in circuitu radij eminẽtes apparẽt, interuallis medijs cauis. Si cohæretes se pares, singulis vtrinq; voluti sigillo impressa rotę species videt:

De figuris lapidum, &c.

vt Rotæ sigillum non ineptè hic lapis vocari queat. Figura autem eius hæc est.

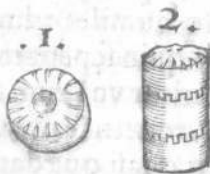
Belemnites

Sagittæ (quæ Βελεμνοῦ Græcis dicitur) effigiē repræsentat. quare Saxo

nes eum vocabulo ex ephial

te & sagitta cōposito (Alpessche / Alpschoss,) nominant: potumq; contra eiusmodi suppressiones & noctis ludibria valere dicunt, ac fascinationibus occurrere. hunc lapidem hodie quidam medici pro lyncurio habent & vtuntur, qui ex vrina Lyncis non cōcreuit: nec enim vllum tale fuit Lyncurium. sed veteres scriptores succinum, vt dixi, sic appellarunt, quòd ipsi opinione persuasum esset ex vrina lyncis fieri. Si quis tamen vnquam

Lyncuriū. Græcorum Lyncurium, quod nō esset

set Succinum, vidit, hos belemnitas, opinor, vidit. nam ex eis quidam succini Falerni habent colorem, & pellucet: quidam paleas aliasq; res minutas, tanquam Succinū ad se alliciunt. reperitur autem belemnites in pluribus Germaniæ locis. Belemnites est aut cinereus, aut candicans, aut in rubro niger, qui omnes inveniuntur Hildesheimi: aut Succini Falerni colore, vt Prussicus & Pomeranicus. vltus vel candidus fit, vel in candido cinereus. vterque reperitur inter urbem Hildesheimum & arcem Mariburgum in marmore antri, quod à nanis appellant, ad sinistram. nam locū illum quondam arsisse alia multa, præter huius lapidis odorem, indicant. quin aurea armatura non modò belemnitem Hildesheimi in fossa mœniorum generatum ortu, sed eius etiā radicem conuestit extrinsecus: quæ armatura sine arte mirificè nitet, atq;

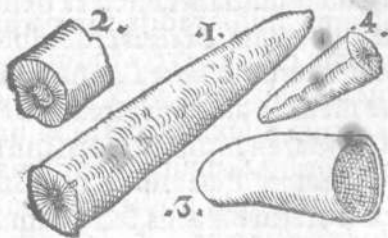
De figuris lapidum, &c.

imaginem instar speculi reddit. belemnitæ autem si confricentur, ex eis quidam olent cornu bouis limatum aut vstum, vt Hildesheimi in marmoris eiusdem odoris commissuris nati: aliqui sine odore sunt, vt reliqui. diuersa verò est ipsis magnitudo. cum enim maximis esse solet digiti longitudo & crassitudo, Hildesheimijs in fossa moeniorum, quæ spectat ad Septentriones, repertis, est interdum sesquipedis longitudo, brachij crassitudo. at figura omnibus est sagittæ ex ampla radice deficientis in tenuissimam aciem: omnibus à natura inest quædam quasi rima, qua fit ut faciliùs in longitudinem diffindantur, sed ea pellucidis magis quàm cæteris est cõspicua. eadem interdum aurea armatura vestitur intus. in alijs præterea inest terra, in alijs arena, in alijs lapis, qui non ipse solum vt Belemnitæ in conum acutum est turbinatus, sed etiam are-

na

na & terra. verùm lapis quem continet Belemnites aurei coloris armatura tectus, plerunque constat ex crustis, tanquam membranis quibusdã primo latis, mox magis ac magis strictis. quoniam verò Belemnitzæ exiccant, Prussicis & Pomeranicis chirurgi curant vulnera: ijsdem medici, & Saxones suis, non aliter ac lapide Iudaico frangunt calculos. Hæc Agricola.

Belemnitzæ icones hîc positas, secundum numeros deinceps enarrabimus.

De figuris lapidum, &c.

1. Belemnites, vel Daetylus Idæus, maior: sic dictus à figura sagittæ: vnde & Germani quidã *Alpschoss*, hoc est, sagittam Incubi appellant. Nigricat, & radios à centro diffundit, vt apparet: solidus, excepta basi: sicut etiam cornua animalium aliquousq; caua sunt, inde solida. Accedunt autem odore quoque ad cornu vel os. vstum, aut felium ferè urinã. Substantia friabilis ferè est, colore nigricat. Quidam ex eis fracti fuisse videntur, & rursus sponte coagulati.

2. Eiusdem basis cõcaua in medio, terram vel lutum continens.

3. Eiusdẽ alia species, intus atra & læuissima, nullis radijs, foris albicãs, tanquam crusta è creta inducta: substantia ei durissima, vt & ignem emittat tanquã Silex. fœtoris nihil habet, magnitudine & figura, cacuminis etiã modicè inclinati, pollicis articulũ superiorem referens.

4. Belenitæ radiati species minor,
linea

linea per medium diuisa, & ad lucem
 perspicua: minus nigra, è fusca candi-
 cans, vel etiam subruffa, obscuriùs ra-
 diata: nec ita foetida: quã multi phar-
 macopolæ habent pro lapide Lyncis:
 eam præsertim speciem, quæ parte al-
 tera pellucet, & subruffi coloris est, li-
 nea mediam secundum longitudinẽ
 diidente. Hic in Borussia prope Re-
 giomontem magna copia ex monte
 effoditur, à veteribus ob perspicuita-
 tem, vt Io. Kentmanus ad me scripsit,
 Lyncurius appellatus. Sagittæ no-
 mine Italos audio, non Belemnitem
 nostrum, sed Glossopetram nuncupa-
 re, vulgò Saëta: in qua quidem non to-
 tum sagittæ telum, sed mucro ferreus
 tantùm repræsentatur, cum suis bar-
 bulis, vt ita vocem, quas Græci ἀκίδας
 vocant. has enim aliqui ὄγκος τοῦ βέλους
 καὶ πώγωνας apud Hippocratem inter-
 pretantur: (Galenus simpliciter ferrũ
 teli:) ego non ὄγκος, sed ὄγκίνος, (id est,
 vncos) legerim. βέλους δὲ ἀκίδος ὄγκος

De figuris lapidum, &c.

καὶ πώγωνος καλεῖται, Pollux. sed ali-
bi melius: καὶ ἂν ἀκίδος ὄγκινοι ἄλλοι πρὸς
τὴν καλάμω. Lapis Belemnites omnis
plerunq; constat cortice, & parte in-
teriore ceu carne: nonnullis etiā me-
dulla inest mollior. Germani qui-
dam hunc lapidem vocāt Luchſstein,
id est, Lynceis lapidem: [etsi pharma-
copolæ quidam, non quamuis huius
speciem, vt dixi, sed minorem, sub-
ruffam, & aliqua ex parte pellucen-
tem, pro Lynceo lapide vsurpant:] alij
Schosſstein, à similitudine teli quod
schosſ vocamus, vnde etiam ad vulne-
ra prodesse conijciunt, & ad pleuriti-
dem, quæ veluti telum quoddam in-
ternum vno in loco pungit & affli-
git, tanquam ex ipsis rerum formis ac
figuris vsus earum & remedia indi-
cante natura. Alij Kappenstein, id est,
Coracian aut Coruinum lapidem, si-
ue à colore nigro, quo species eius
quædam colorantur: siue, vt quidam
nugantur, à coruini veretri similitu-
dine,

dine. Adrenum calculos in Hispania eius usum esse accepi. vltus quidem videretur mihi vtilior, saxifraga præsertim & alijs admixtis: aut potius liquor, in quo macerata hæc fuerint, colatus. Dentes etiam vltus expurgat: posset autem odoris gratia aliquid iridis misceri. Malleo percussus, per transversum plerunque frangitur, & graue olet intus vt dictum est: & ne vltus quidem virus illud deponit. Sunt qui oculis equorum ad exterendas cicatrices, vltum insunt. Audio & ad vitrum nescio quem eius usum esse, & Alabandicum nescio quam rectè appellari. Reperitur circa Siblingam pagum, qui Scaphusia Heluetico oppido, itinere duarum horarum distat: & in vicinia, supra Hallouiam, & iuxta Aezingam, in agris asperis, lapidosis, & soli rubentis, ni fallor. aliquando etiam in aruis, vbi franguntur aratris. Integros etiam reperiri aiunt, fusi quadã

De figuris lapidum, &c.

seu rhombi oblongi vtrinque mucronati specie, aut pyramidis potius duplicis iunctis inuicem basibus, mucronibus autem oppositis. Sed tales videre nondum mihi contigit. Is qui tertio loco pictus à nobis exhibitus est, præ cæteris videtur dactyli Idæi nomine dignus, à dactyli, id est, digiti, pollicis præsertim, humani similitudine. nam & crassitudine ferè pollicis est, & in terete figura latiusculus ad latera, & obtusior in extremo: & instar pollicis porrecti in summo inclinatur modicè in obliquum: & cute candida vestitur. Idæi Dactyli, inquit Plinius, in Creta ferreo colore pollicem humanum exprimunt. Ferreus quidè, si pro nigro accipiatur, his etiam magis conuenerit: sicuti & durities ferri. Idæi autem ab Ida Cretæ monte dicti videntur: in quo nimirum nascuntur: à cuius montis, aut alterius fortè cognominis iuxta Ilium nomine, nascētes in eo, aut etiam in alijs, sed altissimi

mis tātum, quales sunt Alpes nostræ, medici veteres Græci Idæas quasdam plantas cognominarunt. Ab eodem quidem Cretæ monte, Corybantes etiam olim similiter Dactyli Idæi dicti sunt, hos Iouem nutriuisse fabulatur: & ne vagitu puer proderetur, nouo Iulus genere excogitato, clypeolis æneis inter se concursantes, æris tinnitu & numerosi pedis compositione, qui dactylus inde dictus est, Saturnū fefellerunt. Petrus Bellonius Singularium suorum lib. I. cap. 15. tradit hūc lapidem, Dactylum Idæum seu Belemniten (non enim distinguit) in monte diui Iohannis dicto prope Lucemburgum oppidum nasci tanta copia, vt cum Gallorum rex Franciscus munimentum eo in monte extrui iussisset, fossores cum tres passus profunditatis exegissent, nihil vberius his lapidibus inuenerint. eosdemq; falso lapidum Lyncis nomine pharmacopœis diuendi. Pæoniam tum alijs nomi-

De figuris lapidum, &c.

nibus diuersis, tum Dactylum Idæum quoq; olim vocatam obseruauimus: ab eo nimirum, quòd Pæoniæ fœminæ radices, bulbosæ ferè seu nodosæ, & huic lapidi figuræ similes, sicut & Hastulæ regiæ radices, nasci soleant, In horum lapidum genere maximum aliqui Ceraunité vocant, vti suprâ etiam monui: ego Plinij Astrapiam esse puto. Vnum ex eis depictum diligentissimus Kentmanus ad me misit, nouem digitos longum, diametro in basi (quæ radijs distinguitur) duorû pollicum, colore fusco in cinereo: his verbis adscriptis: Hic maior lapis, vulgò Ceraunites vocatur: sed malé. nam Hildeshemi in fossa circum mœnia reperitur: & alterius lapidis reïve attritu, vt cornu vstulatum olet. sed alij ibidem inueniuntur odoris expertes. Idem Geppingæ in ducatu Vvirtembergensi, quatuor miliaribus à Tubinga, in magna copia ex agris inter aran-

arandum eruitur. Differentiæ eius plures sunt. Inuenitur enim cinereus, qui olet vt cornu bouis vstum: Alius cinereus, qui non olet, lapidem in se continens: Alius eiusdem coloris, sine odore, terram continens: Pel lucidus: Albus: Niger radiatus: Cinereus & lucidus, quem audio in Italia nonnullos Pnigitin, (nescio quàm rectè,) & lapidem Alabandicum nominare. Ego in arce prope Roteuilam apud baronē Vvilhelmum Vvernerum, lapidem Belemnitæ similem vidi, pedalem ferè, non radiatum: in cuius superficie animalcula quædã, vt lacerti, eminebant. Cum Dactylo Idæo similitudinem aliquam habet lapis, quem Steatitæ nomine infrà exhibebo, arte fortassis ita sectus: vnicum enim vidi.

Androdamas argenti nitorem habet, vt Adamas, quadrata, & semper Tessellis similis, Plinius. Sic & Pyritæ quidam.

A Testæ figlinę similitudine Cerau-
nites, *κεραμίτης*, lapis à Græcis dictus
videtur: sicut & Ostracites: quem tam-
mè Plinius pro Ostreite (id est, Ostreo
conchæ marinæ priuatim dictæ, simi-
li lapide, aut Ostreo ipso in lapidem
conuerso,) accepit: vt pluribus supra
Cap. 4. in Sideritæ lapidis mentione
indicaui. Ceramites eadem esset quâ
Ostraciten vocant, nisi quòd hâc cœ-
ruleæ interdum bullæ cingunt, Plini-
us: qui Cadmiæ etiam speciem Ostra-
citen vocat, totam nigram, & cætera-
rum sordidissimam. *Κεραμειδης* Græ-
ca dictio testam vel tegulam signifi-
cans, ad Germanicum Scherb acce-
dit: & κ. literam Græci quidam, tan-
quam Sch. proferunt. Plinij quidam
codices habent Cheramides, ego Ce-
ramites vel Ceramoides (*κεραμοειδης*)
legerim: vt pro Cepionide, *κεπιοειδης*
in eodem.

Tigni erecti similitudinē habet Ba-
saltes, Misenus & Syenites: Trabis (*τραβί-*

uersa) saxa in Hildesheimio, Agricola.
Vide infra cap. 10.

Vitrea specie nascitur gemma Belus dicta in Arbelis, nucis iuglandis magnitudine, Plinius.

DE REBUS ARTIFICIOSIS seu arte factis, ex metallis, lapidibus ac gemmis. Cap. VI.

DE rebus fossilibus quæ naturâ similes sint rei alicui artificiosæ, præcedenti capite dictum est: in hoc verò de artis operibus quæ ab homine fiunt ex metallo, lapide, aut gemma dicemus: sed paucis duntaxat, & speciminis gratia: omnia enim persequi nimis prolixum foret. Sequemur autem hîc quoq; literarum ordinem.

A. Ad ædificia & structuras lautiores adhibentur Marmora diuersa, præcipuè ad columnas, & incrustandos parietes, & sepulchra, &c. Marmora (inquit Agricola) non habent singu-

De figuris lapidum, &c.

laria nomina : sed vel ex coloribus qui eis insident, vel ex regionibus in quibus nascuntur, nominantur. De Alabastrite, quod nomen suum seruat in plerisque linguis, Latina, Græca, Germanica, alijs, (sicut & ipsum commune Marmoris nomen) non nihil diximus supra : item de Basalte. Marmor in metallis repertum Agricola Spat interpretatur. Aedificijs etiam alij lapides, saxa, calx & arena necessaria sunt: de quorum singulis multa Vitruuius, & Plinius. Gemmae etiam ad eam aliquando magnitudinem perueniunt, vt pro saxi aut marmoribus ferè, ædibus sacris præcipuè ornandis accedant. Harum enim parietes Iaspide incrustatas vidit Erasmus Stella. Iaspide (inquit idem) multum nobilitatur nostra Cygnea Tubantinorum, vbi tanta copia eruitur, vt ædificijs publicis (rudi tamen forma) à veteribus sit inclusa. Et rursus: Iuba auctor est Smaragdum, quã Cholam

Iam vocant, ædificijs includi: idq̄ videmus in plerisq̄ Germaniæ templis. nam & illic in argenteis metallis inveniuntur. Pseudosmaragdi Theophrastus meminit: Eius fortè generis est, qui in Bohemia Pragæ in diui Viti sacello conspicitur, parietibus illic ex eo incrustatis. Alabastra siue pyxides vnguentariæ fiunt ex Alabastrite & Lygdino, iam inde à vetustis tēporibus, Agricola.

Annuli. Annulorū alij sine gēma fiunt ex quouis metallo. alijs, aureis præsertim, gēma includitur in ea quā fundū (Græci σφραγιδόνιον similiter, vel πύελρον, πνελίδρα, σφραγιδόφυλάκιον,) vocant. eaq̄ vel figurā habet aliquā, vel nullam. figurarū autē aliæ cauæ sunt: aliæ extant, quas ectypas, ἄρ' ἑκ τῶν εἰρηθ' ἢ δ' ἐχέειν τ' τύπον appellant. Et quia gēmas aut sculpturas ectypas apud aucthores aliquando legimus, paulò plura de his dicamus. Seneca de beneficijs libro 4. Paulus, inquit, Præto-

De figuris lapidum, &c.

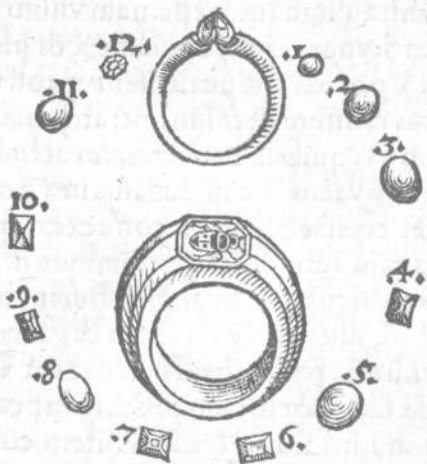
rius in conuiuio quodam Tiberij Cæ-
faris habens imaginem ectypa & emi-
nente gemma. Vnde liquidò apparet
ectypon dici, cuius figura prominet,
ideoq; manifestior est: τὸ κατ' ἄλογον τε
τυπωμῆλον. quare etiam Grammatici
Græci ἐκτυπώτορον interpretant̄ φανε-
ρώτορον. Solent autem ferè platarum,
aliorumq; artificum, primæ imagines
seu exēplaria, οἱ τύποι, τὰ πρωτότυπα,
αἰ σφραγίδες, caua effingi scalpīve: ab
ijs verò impressis in molliore aliqua
& cedentem materiam imagines (εἰς
ὕδωρ, ἀπεικασματα, ἐκσφραγίσματα, ἐκμα-
γῆα, ἐμάγματα,) expressæ, extantesq;
redduntur, quæ protypas seu proto-
typos suas ideas, (τὰς πρὸ τῶν πολλῶν, vt
Platonicè loquar,) omnino imitant̄,
vnde & imagines dictæ, & referunt.
Sic & in annulis signatorijs figura ca-
ua, τὸ πρότυπον est: cera verò signata,
ἐκτυπου χῆμα. Plastæ ad suos typos,
argilla, gypso, & alijs vtuntur. Gem-
marij verò seu scalptores gemmarū,
οἱ λιθο-

ὄλιβογλύφοι, gemmas minùs duras ad hoc deligunt: vt quas Germani vulgò à leni mollitie puto, Speckstein appellant, & Gammehyt. sed aliter Agricola: Lapidis (inquit) quem, quia eius color candidus, pinguior videtur esse, Germani ex lardo nominauerunt, (quidam vocant Gemmā huiā, limes albus distinguit modò nigram, modò cineream materiam. Eius pars potissimùm candida latior, & Sarda, nostris tēporibus omnium maximè aptantur ad ectypas sculpturas. Natura quidem totum huius lapidis corpus vicissitudine quadam nigroris & candoris ornauit. Erasmus Stella Gemohuidas nominans, easdem veterū Præantides non rectè facit. De eis etiā sunt Mesomelæ (*Mesomelanes, aut feminino genere Mesomelane*) nigra vena quæ libet colorem secante per medium. Vidi albicantes insculpta facie humana, ad magnitudinem & figuram denarij. Sic ille.

De figuris lapidum, &c.

Annulis sequenti pagina adiungemus figuram, qua annuli duo, & gemmæ in circuitu duodecim repræsentantur. Annulus minor gemmam cõtinet Adamantem. Maior totus Electro cõstat, eoque Falerno, siue Chryselectro, id est, aurei & pellucens coloris, in quo animalculum quod in hortis reperitur cimum specie, rubro nigroq; colore distinctum, natura inhæsit. artifex massula tornata animalculo palę locum dedit. Hunc dono mihi misit è Polonia Antonius Snebergerus meus. Gemmæ in circuitu duodecim è nobilium numero sunt, quæ annulis includi solent: quas licebit duodecim Gemmarum in Pectorali siue Oraculo summi Pontificis in Vetere Testamento nominibus appellare, & suum cuique colorem addere: sicut nos in Corollario ad Epiphaniij de Gemmis libellum monuimus.

An-

Annulus cum Callimo lapillo, duplici facie humana insigni, infra ponetur cap. II.

C. Capulis cultrorum & enchiridiorum aptatur Crystalli, Iaspides, & aliz forsan gemmæ.

Cochlearia fiunt è Succino perquã elegancia. Item ex marmore Zeblicio, (vt Agricola nominat ab oppido Misenz iuxta quod effodit: videt aut

De figuris lapidum, &c.

Ophitæ cognatum esse. nam vulgò etiam Serpentariã nominant.) cochlearia, & pocula faciunt Miseni: quòd veneno resistere persuasi sint: atq; etiam globos, quibus mulieres siccant linea capitis velamina, cù ea lauerint: præterea crustas planas & conuexas, quibus calefactis nostri hyeme, cum in lecto cubiculari sunt, frigida fouent membra: & illis quidem pectus & ventrè: his latera, pedes, brachia. Ex hoc lapide facti cochlearis iconem reperies infrà hoc in capite in V. litera cum Vasis.

Corollæ precariæ figuram torqui similem, infrà in O. litera posui.

Corpus metallicum, montis quædam specie, ex omni variorum metallorum & lapidum genere, ab artifice aliquo, maltha seu lithocolle tenaci, summa industria coagmentato, additis etiam ex argento instrumentis quibusdam fodinarum, & Metallicorū, hoc est, in fodinis laborantium operarum,

rarū, imaginibus aliquot sparsim, res admiratione & contemplatione digna, confici potest. Quale pulcherrimum & maximè varium, Ge. Fabriciū illustris Scholæ Rectorem Misenę, virum multifaria doctrina consummatum, habere audio, quale etiam mihi is idem ex omnibus ferè fossilium rerum Ioachimicę vallis differētij, sua & clarissimi apud Fribergenses Senatoris Valentini Grauij liberalitate ante annos aliquot fieri curauit. Quæ mihi sanè prima ferè & primaria, vt aliquid temporis studijq; succisui in his rebus cognoscendis ponerem, occasio extitit.

Cos. Cautes & Cotes in plurali numero ferè, sunt saxa dura & aspera. Cos in singulari, lapis quo cultri & alia ferramenta acuuntur, à Græco *κίω* *vy* nimirum per aphæresin. Earum plures sunt differentiæ. Olearijs dictis oleum, quo trahāt aciem, illinitur. his tonfor nouaculas exacuit. Aquarias

De figuris lapidum, &c.

aqua madefaciūt. Coloresunt nigræ,
virides, fuscæ, quædam album & ni-
grum alternant. Figura quadratę sunt
aut fiunt: quædam è marmoribus, vt
è Naxio, Naxiæ. Cotes autem ma-
gnæ tympani figura è lapide mola-
ri duro fiunt, quas vel homo vel ro-
tula versat. Aquariæ quædam fiunt
etiã ex ligno in lapidem verso in
Boëmia, ad Cracauicium arcem, in
figuram ferè triangulam formatæ.
Hæc Agricola: apud quem plura le-
ges libro quinto de natura fossilium.
Extat de Cote Ge. Pictorij carmen.

HÆC SEQUENTI

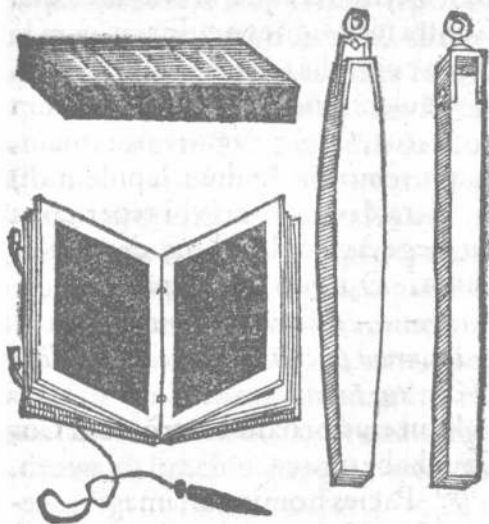
figura exhibentur.

*Cos duplex aquaria & olearia: quarum
differentiã vel in constrinis faciliè est audire.*

*Cotricula, cum lineis auri graduum, & ar-
genti arisq; colorum.*

*Pugillaris è laminis Saxi nigri fissilis, cū
stylo ex eodem.*

Coti-

Cotricula à Cote diminutum nomē
 est: ad cotis enim qua cultri acun-
 tur figuram, quadrata formari solet,
 naturæ alioqui longè diuersæ, vt Ca-
 pite I. in Basalte diximus: è quo durif-
 simi & ferrei marmoris genere fieri so-
 let aut potest. Quādoq; tñ etiā p par-
 ua cote accipitur, quam Græci ἀρόσια

De figuris lapidum, &c.

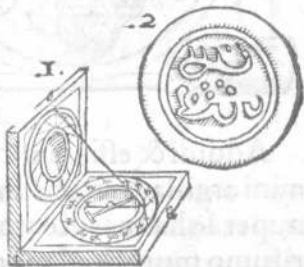
ad collyria terenda in usu medicis,
Contra suffusiones oculorum cum la-
cte in coticulis teritur, Plinius lib. 31.
Coticulam qua aurum & argentum
probat, Græci *Βάρανος* nominant,
aliqui *ἡραίνδα*, Lydium lapidem alij
vel Heracleum à locis ubi reperiebantur.
Lege Agricola lib. 5. de nat. fossi-
lium. Ovidius Indicem:

--- *periurâq; pectora vertit*
In durum silicem, qui nunc quoque dicitur
Index.

Icon eius proximè retrò cum Co-
tibus habetur.

F. Facies hominum, imagines re-
rum, signa & literæ in varijs rebus fos-
silibus, funduntur, imprimuntur, scal-
puntur. Exemplaria protypa fiunt
in argillis quibusdam, vel gypso, aut
massa aliqua artificiosa, cui & specu-
larem lapidem aliqui addunt: quoniã
non comburitur. His cauis metalla in-
fundût, ut imagines ectypæ exprimã-
tur. Ectypæ etiam fiunt in argilla aut
alia

alia molliore materia, quæ typos ca-
 uos habeant, imprimendo. Sic ex-
 pressam faciē suam in argillis & mar-
 gis aliquot diuersis orbiculari figura,
 in alijs verò insignia familiæ Ioannes
 Kentmanus ad me misit: quarum spe-
 cimen sequenti pagina exhibeo: etsi
 facies non satis probè expressa est, me-
 liùs facta à principio Catalogi rerum
 fossilium ab eo editi: vbi familię quo-
 que insignia nonnihil variant, orna-
 mentis quibusdam Ferdinandi Cæsa-
 ris liberalitate additis, corona nempe
 capiti, & brachio armilla, vt viri vir-
 tus & doctrina merebātur. [Sic à Tur-
 cis terra Lem-
 nia alięq; Ara-
 bicis literis in-
 signiuntur: vt
 in apposita fi-
 gura apparet,
 cui etiā Horo-
 logiū additū
 est, ppter Magnetē à nobis delineatū]

De figuris lapidum, &c.

Addidi & effigiem resurgentis Domini argillæ Syriacæ impressam: quã nuper Iohannes Kentmanus pro rarissimo munere ad me dedit, his verbis in Epistola adscriptis: Mitto imagin-

gun-

gunculam quandam ex ista terra factam, quam ipse filius Dei, pedibus suis calcavit, cum pro nobis miseris victima fieret. Quam imaginem dono accepi à viro nobili Volrado à Vvatzdorff. is secum ex terra Sancta attulit: & mihi retulit, Monachos eius loci nonnullos, qui ad Sanctam terram accedunt, cum magna testificatione amoris sui peregrinatores eiusmodi dono solere ornare. Hęc ille,

[Adiunximus & aliam rutilam, Capræ iconem insignem, quam pro vera Lemnia Fr. Calceolarius Veronensis pharmacopœus summe industrius ad me misit.]

De figuris lapidum, &c.

Eius terræ Syriacæ color in albo ad roseum vergit perparum. modicè arenosa videtur gustanti, non aspera tamen: nec glutinosa vt aliæ argillæ. ab altera parte Crucifixi imago est.

In môtibus apud nos, Vocetio præfertim, & viciniore nobis Albio, argillæ genus cinereum & duriusculum, vt lapidescat fermè, reperitur, quod aliqui vulgò Hepatiten lapidem (*Ξάβερstein*) à mollitie puto, nominant: alij *Mergel* quasi *margam*: eam & ad prototypas, sic vt formis eius cauis infundantur metalla, cum induruit: & ad eçtypas imagines, cum adhuc mollis ipsa prototypis imprimitur, idoneam esse audio. Græcè *λιθάργιμον* dixerim, composito ex lapide & argilla vocabulo. Nonnullis in locis hoc argillæ genere agros etiam stercorari audio. Entalium quoq; officinis dictû, alijs Amentum, (est autè lapis albus, splendidus, totusq; fibris seu filamentis cõstat, Amianto cognatus & Alu-
mini

mini plumeo vulgari.) in calcem redi-
gitur: è qua cum aqua fit quasi pul-
cula spissa niuei candoris: cui imagi-
nes ectypæ imprimuntur: quales sanè
pulcherrimæ Antuerpiæ ad me missæ
sunt. Scalpuntur autem non solum
metalla, & lapides gemmæq; , sed etiã
Conchæ & Cochleæ marinæ, spissio-
res præsertim & elegantiores, vt Por-
cellanæ dictæ.

H. Horologij sciaterici (Com-
passum vulgò nominant) picturã ex-
hibui paulò superiùs, cuius gnomonã
ferreo illitus est Magnes, vt Septétrio-
nè versus à quo trahitur, sicut ab ipso
ferrum, gnomonem dirigat.

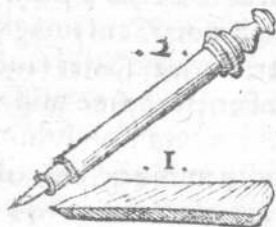
I. Imagines. Vide Facies superiùs.
Incudes fabrorum è ferro fiunt, a-
pud Misenos etiam è Basalte ferri co-
loris & duritiæ lapide.

Instrumenta varia diuersorum ar-
tificum, è diuersis metallis fiunt.

Stylus inferius depictus, ad scribẽ-
dum factus est, plumbi cuiusdam (fa-

De figuris lapidum, &c.

Et itij puto, quod aliquos Stimmi An-

glicum vocare audio) genere, in mucronem de-rasi, in manubrium ligneum inserto.

L. Lateres è luto finguntur & coquunt, ad ædificiorum parietes, pavimenta, caminos: item ad furnos, aliosq; vsus.

Lithostrota dicuntur loca lapidibus strata: vt apud Varronem pavimenta nobilia lithostrota. fiebant autem è crustis paruis, marmoreis præcipuè, quibus solum pavimèti incrustabatur. Vide Agricola libro 7. de nat. fossilium.

M. Mensæ fiunt nõ solùm è ligno: sed etiam lapidibus & marmore, siue solidæ: siue marmore aut lapide fissili incrustatæ duntaxat.

Molaris lapidis icon posita est Capite

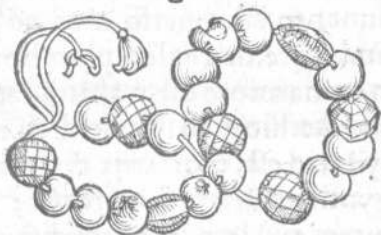
pite i. adiuncta lapidi cuidam ex aqua nato. Græci *μυλίττω* & *μυλίαν* vocant. eum carmine celebrauit Georgius Pictorius. E molari duriori Cotes tympanorum figura fiunt, vt superiùs dictum est.

Mortaria feu pilæ ex diuersis metallis fiunt pro vsu diuerso, medico præsertim, vt ære, orichalco, plumbo: quedam ex marmore duro alijsq; lapidibus, vt Aethiopico subuiridi, Thyite à thyijs, id est, mortarijs dicto apud Aegyptios: cui figura est rotûda, &c. fit autem ex Merocte etiam dicto, teste Agricola. Item ex Alabastrite Aegyptio, & Ophite albo. Nunc ex nostra Iaspide & Onyche conficiuntur mortariola: in quibus Smiris & cæteri lapides duri, quorû arenis vtûtur hi qui poliunt gemmas, conteruntur.

O. Ornamenta varia. Appèdi aut gestari in corpe qdã solèt ornat° gratia. Cõiugio aut etiã ea q; à principio spe salutatis appèdebant, ceu amuleta, sup-

De figuris lapidum, &c.

stitione quidem pleraque omnia, in luxum & ostentationem mox abiisse apud gentiles: in nostra verò religione earum nonnulla, ut monilia & armillas, ad pietatem aliquos trahere conatos, globulos precarios in usum produxisse. Nos hinc globulorum seriem,

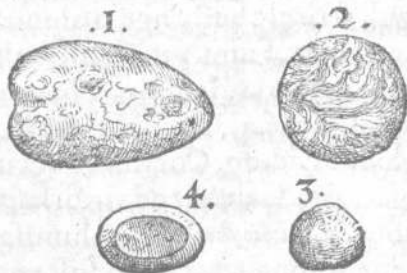

figuris eorū diuersis exhibemus: quoniam in alijs aliæ effingi solent figure: rotundæ, læues, angulatæ, rhombis distinctæ. inter cæteros vnus magna ex parte erosus apparet: quem idcirco addidi, quoniã talem ex gēmis quas Chalcedonios vulgò nomināt, in Gallinacei ventriculo reperi, tēporis mora calore eius, ut conijcio, ea parte cōsumptum. In duobus muscæ apparēt,
qui

qui è succino sunt: cui sepe insecta in-
nascunt: & ego corollas è Succino ab
amicis donatas aliquot habeo, quarũ
singuli ferè globuli singula animalcu-
la continent. Fiunt autè hi globuli ex
materia diuersa, Iaspide, Chalcedo-
nio vulgò dicta, Crystallo, Amethy-
sto, Silice cãdido, Corallio, Succino,
Gagate, &c. Galenus de viridi Iaspide
scribens, ὀρυμάθιον ἐκ λιθιδίων, huiusmo-
di seriem appellat, à collo suspenden-
dam, ita vt os ventriculi contingat,
ad eam partem & stomachum robo-
randum. ¶ Gemmæ simpliciter di-
ctæ plerũq; annulis (de quibus suprã
diximus) includebãtur, rotunda, aut
quadrata figura. Alię verò ornamen-
torũ figuræ, auro argento ve exceptis
gẽmis, à collo suspendi aut aliter ge-
stari solebant. Ex Beryllis quibusdam
Indi cylindros facere malunt, quàm
gemmas, Plinius. Tympana, Elen-
chos, Prismata, figurarum in Orna-
mentis nomina nunc prætereo. Ad

De figuris lapidum, &c.

Ornamenta pertinent etiam subiectæ
icones.

Iaspium species quatuor:

1. Cordis effigie, rubicunda, albicantibus maculis.
2. Rotunda, vario linearum & macularum ductu elegantissima, & speculi instar imagines reddens.
3. Indica, viridis, rubentibus maculis, maioribus: ut sequens minoribus, ipsa etiam viridis.
4. Iaspis viridis orientalis. Vide quæ cum tertia scripsimus.

Iaspis

1. *Iaspis ruffi*
vel xerampelini
coloris, maculis
distincto fuscis.

.1.

.2.

2. *Alia pelluci-*
da: & magis qui
dē superiori par-
te: glauci vel cor-
nu ferè coloris, tribus lineis rubentibus in-
cincta.

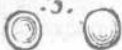
.1.

.2.

.3.

.4.

1. *Carneolus vel Carneola vulgò dicta, in*
qua arboris effigies, & Luna eclipsim pa-
tientis, conspiciuntur, Hieronymi Carda-
ni munus.

2. *Alectorias, gemma candida, purissima,*

De figuris lapidum, &c.

- translucida, globosa: qua Dominicus Mō-
thesaurus Veronēsis medicus me donauit.
3. Chelidoniæ dicti lapilli, lentium similitu-
dine & magnitudine, ruffi in subflauo,
sed inferior pars plana est: superior modi-
cè conuexa lenticulæ instar, Schwal-
mensteinte.
4. Ophthalmici vulgò in Gallia circa Gra-
tianopolim, vbi in fonte quodam reperiu-
tur dicti lapilli, quod cum leuissimi lubri-
ciq; sint, in oculos facile indi voluiq; pos-
sint ad eos expurgandos Chelidoniarum
instar, minimi videlicet ex eis & rotun-
diores, incerta enim eis figura est: nec vna
magnitudo, minimi fere lenticulis pares
sunt, alij multo maiores. Color eis fuscus,
durities mira, splendor ceu oleo inunctis.
1. Lapis seu gemma viridis, quo In-
diæ occidentalis incolæ vtuntur. in-
ferūt autem pertusis labijs, ita vt pars
crassior in ore hæreat, reliqua promi-
nens dependeat. Oripenduli nomen
ei fingi potest, vt Filipendulam herbã
dici-

dicimus. Hoc lapide me donauit vir
summæ doctri-
næ Io. Ferrerius
Pedemótanus:
cuius in episto-
la hæc ad me ver-
ba sunt: Mitto
viridi coloris la-
pillum tereté ad

longitudinem digiti in manu homi-
nis medij, & in altera extremitate dua-
bus anfulis munitum, quem nobilio-
res Bressillienfes cùm in publicũ pro-
deunt, ad labia eorum ab adolefcenti-
a perforata applicant, vnum vel plu-
res pro fingulorum dignitate, & co-
medentes aut quoties volunt de lo-
co vbi hærent viciffim detrahunt.

2. Molochites vulgò Germanis di-
ctus lapis, Cyaneo cognatus, viridis,
opacus, politus, splendidus: quo A-
chilles Pyrminius Gafferus medicus
Auguftanæ Reipubl. clariffimus, me
donare voluit. Sunt qui Turcoim

Germanicam nominent.

P. Pavimenta vilissima fiūt ex intrita, (quam vulgò emplastri nomine, *Pflaster* vocamus:) ex laterib⁹ alia: rara & magni precij parvis Marmorum crustis incrustantur, vt in Lithostrotis diximus. Pavimentum Germani *Esterich* vocant, Itali *Estrico*: vtrunq; autem à Græco *Ostracon* factum videtur, quod testam significat.

Pocula fiunt ex Metallis diuersis, auro & argento præcipua: vulgaria è vitri materia funduntur, vel ex luto argillave à figulis tornantur. Ex gemmis verò, *Murrhina*, *Iaspide*, *Crytallo*: item è Marmoribus, *Alabastrite* in primis, quæ pellucet: [quale pulcherimū doctissimus medicus ciuis meus *Caspar Vvolphius Venetijs* olim emptum dono mihi dedit:] ex *Ophite* quoq; & ei cognato apud *Misenos* *Zeblicio* marmore.

Pugillares è lapide fissili nigro elegantes fiunt, sicut & tabellæ singula-

res, quæ ad parietes suspenduntur. Pugillarium ex hoc lapide icon paulò superius cum Cotibus exhibita est.

S. Salina. Vide inter Vasa, inferius.

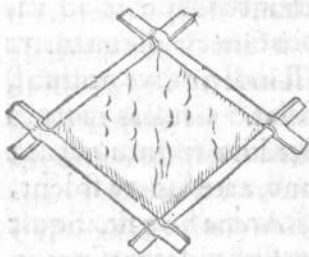
Serra qui secantur lapides ad varios vsus, *ωεισοι* à Græcis dicuntur: vt qui in laminas scindi findiue possunt, *χυσοι*, id est, scissiles. Crustas marmoreas, cum lapicidinæ sponte naturæ non suppeditant, arte facere solent, secando glebas. Arena hoc fit, inquit Plinius, & ferro fieri videtur: serra in prætenui linea premente arenas versando, tractuq; ipso secante, &c. Lege Agricola lib. 7. de nat. fossilium, qualis arena in hunc vsum optima sit. Basaltes serra quidè diuiditur, sed difficillimè: vt Cap. 1. expositum est.

Sigilla varia è Gagate efformantur: qualia qui diui Iacobi Compostellani reliquias visunt, in suis pileis affixa ferre solent.

Specularia, quæ vulgò fenestras vo-

De figuris lapidum, &c.

cant, è vitro maximè fiunt: aliquando è Phengite, de quo suprà Cap. 2. diximus. Sæpius etiam è Speculari lapide: qui ab his ipsis nomen tulit. Solet autem rhombi figura marginibus

ereis includi, nõ plumbeis vt vitrum: sicut apposita figura ostendit. Plura de hoc lapide, si lapis est, leges

suprà Cap. 2. in Selenite.

Specula è vitro præcipuè fiunt, & ex chalybe hodie. olim etiam ex alijs metallis, argentea maximè: & Brundisina, stanno ac ære mixtis. Lege Pliniũ libro 33. capite 9. vbi etiam pocula ita figurari scribit, expulsis (*expressis*) intus crebris ceu speculis, vt vel vno intuente, populus totidem imaginum fiat. Hodie etiam conspicienda dicta parãtur, angulis referta, quæ rem visam

mul-

multiplicant. Specularis lapis, à specularibus vt iam dictum est, non à specularibus nomen habet. Catopyrites in Cappadocia prouenit, Plinius libro 37. capite decimo, vbi conijcio legendum Catoptrites, (nam Catoptron Græcis Speculum est: & eundem esse de quo statim subiicit: Cepites, siue Cepocapites, candida est, venarum nodis coeuntibus, candore imaginem re-gerens. Et ijdem fortè de quibus paulò inferiùs: Cepionidæ (inquit) in Aeolide Atarne, nunc pago, quondam oppido, nascuntur, multis coloribus translucens, aliàs vitreæ, aliàs Crystallinæ, aliàs iaspideæ. sed & sordidus tantus est nitor vt imagines reddant ceu specula. Cæpus Græcis hortus est: vnde & Cepo quadrupedi nomen à colorum varietate: & gemma nimirum Cepites vel Cepoides, *κεπιοειδής*, (nō Cepionides,) vel Capites (non Cepocapites,) quod Aeolicum est, *γ.* in *α.* conuerso. conuenit autem in Aeoli-

De figuris lapidum, &c.

de nascenti gemmę Aeolicum nomē.
Fiunt Venetijs vitrei quidā globi per-
forati, vario colorum genere pulcher-
rimi, quos non immeritō *λεπνοειδείς* di-
xeris. ego simile segmentum globi ex
Iaspidum genere vidi. Heliotropium
gemma speculi modo Solem accipit,
deprehenditq; defectus subeuntē Lu-
nam ostendens, Idem ibidem. He-
phæstites quoq; speculi naturam ha-
bet in reddendis imaginibus, quan-
quam rutila, Ibidem. nos plura de eo
suprà capite s. patinæ enim similis est.
Nitentium quædam, imagines rerum
reddunt, vt Carbunculus ex Orcho-
meno Arcadiæ: & omnes lapides du-
ri, si politi fuerint, Agricola. E Sma-
ragdis illæ quarum corpus extensum
est, supinæ rerum imagines reddunt.
ob id Nero princeps gladiatorum pu-
gnas Smaragdo spectavit.

Tabulis aleatorijs aptantur Iaspi-
des, Erasmus Stella.

Tectis adhibentur tegulæ & imbri-

ces è luto: aut laminæ è lapide fissili.

Torno formari lapides qui sint apti, *τορυθωκός* Græcè dixeris, qui nimirum ferro cedūt, ijdemq; *τιμνοί* sunt, id est, sectionem admittunt, mox in V. litera dicitur.

V. Vasa (sicut & pocula, de quibus iam suprà diximus) diuersa ex omni metallorum genere fiunt, fundēdo, aut malleis ducendo. Plura è luto argillaq; à figulis finguntur, & fictilia dicuntur.

Fictilibus cœnasse ferunt Agathoclea regem.

Alia verò è lapidibus & saxis diuersis excauatis cædendo à lapidicidis seu latomis fiunt. Alia torno ex iisdē.

1. *Cochleariū ex Ophite, vel marmore Zeblicio. Vide superiūs de Cochlearibus.*
2. *Salinum ex Alabastrite: ex quo etiā pyxides vnguentariæ, quas alabastra vocant, fiunt.*
3. *Lebes tornatus è lapide lebetū dicto, cum ansa ferrea.*

De figuris lapidum, &c.

Plurij, qui pagus est Rhætorum egregius ultra Alpes, proximè Clauennam oppidum lacui Lario (quem Comensem hodie vocant) vicinú, in móte proximo effossi lapides quidá pulli coloris, & molliusculi, ad lebetes & varia vasa tornantur: & inde in diuersas Italiæ vicinasq; regiones exportantur. Io. Augustinus Pantheus chemista, hunc lapidem Lebetum vocat, & ni fallor, alio nomine petram Columbinam, nescio quam ob causam. In Siphno (inquit Plinius lib. 36. cap. 22.) lapis est, qui cauatur, tornaturq; in vasa coquendis cibis vtilia, vel ad esculen-

ſculentorum uſus: quod & in Comēſi Italiae lapide accidere ſcimus. Sed in Siphnio ſingulare, quòd excaſtus oleo nigreſcit dureſcitq̃, natura mollifſimus. Horum & Agricola meminit lib. 7. de nat. foſſ. E faxis mollibus, inquit, & in opere tractabilibus, fabri ærarij faciunt formas ad eſ fundendũ aptas: quia ignem ſuſtinēt. qualia ſunt apud Chattos ſaxa in fuſco cineracea, in quorum formas quoduis metallũ liquidum funditur. Hoc genus in Siphno, & in Italia circa Comum excauatur, tornaturq̃ in vaſa coquendis cibis vtilia, quæ circundantur circulis ferreis. Sed dura ſaxa, quàmprimũ ex lapidicinis exempta fuerint, ferro ſunt tractanda. nam in aëre magis dureſcunt. Ex his fiunt & mortaria pharmacopolarum, & cotes, & c. Hepatiten lapidem ſuprà (in F. litera huius capituli) à quibuſdam Germanis vocari dixi, qui inter argillam & lapidem ferè medius ſit: is quoq̃ tornari ſimili

De figuris lapidum, &c.

ter vt Comensis iam dictus potest: & quidem facilius, cum eo mollior sit: & fortè quòd nimium mollis sit in vsum vasorum nondum venit: ego tamen vascula quædam ex eo mihi parari feci. Tornatur & Gagates ad minima quædam vascula, vt salina: & in eodem genere Succinum ad crepundia quædã preciosa, vt lagenulas paruas, &c. ¶ Ex Ophite albo veteres vasa & cados faciebant.

Nostra ætate (inquit Erasmus Stella) miramur Catinũ è smaragdo apud Genuam ciuitatem Liguriæ, quo nullus preciosior visus vsquam, nulla gema nobilior, nulla species vasis mirabilior, quo dicunt Christũ in vltima cœna sua vsum fuisse ex apparatu Herodis regis, qui à Galilæa Hierosolymã ad agnũ Paschalẽ cõmanducandũ venire decreuerit: sed diuina puidẽtia consilio mutato aliò diuerterit. In Gallia Narbonensi in cœnobio quodam Lugdunensis agri, alia paropsis

cer-

cernitur, qua similiter vsum Christū
volunt in ea cœna, sed minor multa
superiori, nobilitateq̄ inferior.

Icon adiuncta
hic est vasis, pate
rę instar, quod a-
liq̄ Porcellanā,
alij à Maiorica
mediterranei ma

ris insula denominant. Est aut̄ testa si-
ue materia figlina, albo cœruleoq̄ di-
stinctā, figlina arte: substantiæ durę so-
lidæq̄ & albæ per totum. Nos de hu-
iusmodi vasis plura scripsimus in lib.
de Aquatilib. Corollario de conchis,
pagina 336. & seq. ¶ De poculis, su-
prà leges in P. litera huius Capituli.

Verticelli dicti seu sphondyli, quib⁹
suos fuscōs onerant mulieres, ex ijsdē
oib⁹ fieri possūt, è quib. vasa. vulgares
testacei sūt, aut vitrei. Vidim⁹ & è Suc-
cino. Hacten⁹ de varijs rerū figuris, q̄
ex lapidib. aut metallis arte fiūt, ad a-
liquē vsū vitę vulc. De supstitiosis aut̄

Figuræ sup-
stitiosę.

De figuris lapidum, &c.

figuris, notis & characteribus, quæ pinguntur aut exprimuntur quoquo modo in gemmis aut alijs fossilibus, cum eas ex religionis nostrę instituto nequaquam approbemus, quòd vel ridiculæ, vel impiæ sint, utræq; vanæ, nihil addemus. Multa de ijs Kiranides magus, & Plinius interdum obiter ac irridens, alijq;. De ijsdem Camillus Leonardus Pisarenensis in Speculo lapidum toto ferè libro tertio agit!

Iaspis viridis, Galeno teste, appensus stomachû & os ventriculi iuuat: quare & annulis inseritur, inquit, insculptum gerens draconem radiantem. Talem ego etiam memini me vidisse Laufannæ olim apud ciuē quendam scribam. Ego tamen, inquit Galenus, efficaciam eius etiã sine hac sculptura probaui, facta tórque ex eiusmodi lapillis, ita vt collo suspensi os ventriculi continerent.

DE LITHOPHYTIS, ET
 rebus fossilibus illis, quæ plantas imitantur,
 in genere primum: deinde priuatim quæ her-
 barum similitudinem aliquam præ
 se ferunt, ordine literarum.

Caput VII.

Lithophyta quædam sunt, seu lapi-
 des *φυβεδῆς*, (sicut zoophyta di-
 cimus,) inter plantas & lapides me-
 dia: ut Corallium, Iuncus lapidescens,
 & alia quædã, præcipuè marina. Hæc
 autem, ni fallor, & quæcunq; in lapi-
 dibus radices agunt, cum imperfecto
 aut sicciore alimêto alantur, nec cau-
 lem propriè dicendum, nec floré nec
 semen proferunt: sicut inter herbas
 non lapidescentes, quæ lapidibus &
 muris plerunq; innascuntur Adianti
 genera, Phyllitis, Hemionitis, & hu-
 iusmodi. sed hæc radices habent ma-
 nifestas, & Filici in terra nascenti affi-
 nem naturam, quæ verò ad lapidum
 formam accedût, exteriori saltem par-

te, radicibus carent, & imam sui partem, qua adhærēt super lapidibus aut conchis, qui adnascuntur extendūt, patellarum instar inhærentes. Radices, stipites, rami, cortices, folia, flores, fructus, mutātur in lapides in his fontibus & fluuijs: quos cōmemorauit lib. 2. de natura eorū quæ effluūt ex terra, Agricola. Sunt quæ non tam forma vel substantia, quàm accidente aliquo, vt colore, odore, ad aliquā stirpem accedant. Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi, candidis radicibus spectatur, Plinius. Ex marinis aut maritimis plantas aliquas, quæ lapideæ videntur in superficie potissimum, (plerisq; enim lignum subest) in Historia stirpium exhibebimus spero. Gemmas aliquot à plantis denominatas Plinius lib. 37. cap. II. enumerat, quas nos hîc etiam, suo quaque loco, non omittemus. Cepiten vel Cepoidem, ab hortis nominatam ob colorum varietatem, præcedenti capite

pite memorauimus, inter illas quæ speculi instar imagines regerunt. Lappilli quidam alba crispaq; specie, seminibus aut alijs rebus quas pharmacopolæ saccharo incrustant, & vulgo confectiones vocant, similes, iuxta balneum Bulicame vel Oche dictum in agro Viterbiensi reperiuntur.

A. Arundinis Indicæ in lapidem versæ, Corallij ferè naturæ similis, meminit Theophrastus in libro de lapidibus. Calamites nomen habet à calamo: feruntq; plures simul coniectos inueniri, Plinius. Intenio & la spidis calamo similis mentionem factam. Græci arundinem, calamum vocant, & speciem eius vnam syringiam faciunt. Syringites stipulæ internodio similis, perpetua fistula cauatur, Plinius.

C. Corallinā vulgò nomināt medici herbulā maritimā, q̄ & è saxi sine radice nascit, & substātiā foris tanq̄ è limo quodā albicāte circūnato fertur.

De figuris lapidum, &c.

lapidescentem habet. Eius iconē quę res paulò pòst cum Fungulis marinis.

Coriandri semina magnitudine & forma interdum refert Stalagmites à nobis dictus, qui è guttis thermarum Carolinarum Bohemię cócrescit: aliàs verò pisorum. Iconem quære in P. litera mox.

Croci color appellauit Crociã lapidé, Plinius. Et alibi: Sunt & vitreis similes Chrysolithi, veluti croco refulgentes. Fuerint autem ijdem fortè Crociã.

Adamantis species alia est Macedonica, Cucumeris semini par, Plinius.

F. Fabæ magnitudine Alectorias est. Cyamea nigra est, sed fracta ex se fabæ similitudinē parit, Plinius. Constat ea fortè è pluribus quasi fauis: vt alij quidam lapides è pisis, &c. in quę resoluuntur: vt frangi pro resolu Plinius dixerit. Lapis (niger, vt Stobæus habet, Plutarchus non habet) fabę similis in Nilo nascitur: quo viso ca-

nes non latrant. Idem optimè facit ad vexatos dæmonio. aiunt enim quàm-primùm naribus appositus fuerit, dæmonium egredi, Thrasylus apud Stobæum Sermone 98. & Plutarchus de fluuijs. Syluatico Lithodæmon est lapis dæmonis, qui dicitur Gagates, & ipse niger, & suffitu dæmones fugare fertur. sed figuram certam is nullam habet. Fortè scriptorum aliquis, fabæ de eo magnitudinem, ὄσσην λέγουσι, suffiri iussit: & aliquis pro ὄσσην legit οἰόν vel ὄμοιον. Christophorus Encelius scribit se habuisse lapidem, qui à bufone vulgo denominatur, nigrum, notulis liuentibus nigris, mediocris fabæ magnitudine & figura. Fabā marinam aliqui vocant conchæ cuiusdā marinæ operculum lapideū: de quo infra inter Conchas. Encelius capite vltimo libri 3. de lapidibus & gemmis, Porcellanam conchulam, in suo genere minimā, Fabæ marinæ & Umbilici Veneris nomine accipere videt̃.

De figuris lapidum, &c.

Filices & alia in quibusdam fontibus, vt Sarni in Italia, lapidescūt, Pontanus in Meteoris.

Flores. Gasidanem Medici mittunt coloris olorini, veluti floribus sparsum, Plinius. Idem alibi scribit Achates reperiri in Thracia alibiq̄, similes limitum floribus.

Folia Græci φύλλα & πέταλα vocāt. Eupetalos quatuor colores habet, ceruleum, igneum, minij, mali, Plinius.

Χρῆ δὲ καὶ εὐπέταλον πετράκκα λέαν ἔχοντας

Ἄρᾶ δὲ πρὸς ἄνω μὲν γιναιρομῆνης ἐκαστόμνης, Orpheus de lapidibus. quorum versuum ego lemma, non πετράκκας vt codex Aldinus habet, sed εὐπέταλα fecerim. Leucopetalos candorem niuis ex auro distinguit, Plinius.

Galeazius Mundella Veronensis, summi medici Aloisij patruus, lapidē habuit, q̄ nihil aliud videbat representare, q̄ grana frumētī inuicē connata.

Fungos exiguos lapideos colore cā didif-

didissimo exprimit, herbula mariti-
 tima hîc exhibita, cui Corallina etiam
 superiùs à no-
 bis memorata
 subijcît. Hos
 fungulos, qui
 Androsaces di-
 ctam à Græcis
 herbã faciunt,
 vt primus (qd'
 sciam) Anton.
 Musa Brasauo-
 lus, & post eũ
 Matthiolus Se-
 nensis, illorum
 sententiam nõ

probo. Theophrastus libro 4. cap. 8.
 Historiæ stirpiũ, tradit in mari ad co-
 lúnas Herculis, (sic citat Athenæus lib. 2.
 Theophrasti codex habet, in mari rubro) cũ
 abundauerit aqua, fungos iuxta mare
 nasci, q̄ à Sole in lapidis substãtiã ver-
 tantur. ¶ Lapis fungifer admirabilis,
 & apud Romanos magno in p̄cio est,

Vnum vidimus Neapoli, quo in re-
gno tradūt inueniri. Crusta crassa est.
Ea terræ do drante operta, aspersaq;
tepida irroratione, quarto pōst die
fungos edit, Iulius Cēsar Scaliger. Her-
molaus in Corollario 698. è lapide
Lyncurio vel Lyncis vulgò dicto, hos
fungos nasci scribit, vnde & nos repe-
tiuimus in Lupi cēruarij historia C.
Quarendum autē an idem huic fun-
gifero lapidi sit is qui à pharmacopo-
lis quibusdam pro Lyncurio vendit,
gleba quædam pumicosa, &c. vt plu-
ribus eodem in loco scripsimus.

H. Hyacinthus gemma, nomen à
colore floris nimirum accepit.

I. Iuncos lapideos apud mare ru-
brum prouenire, quos nemo visu à ve-
ris possit discernere, retulère qui ex
India missi ab Alexandro id mare na-
uigarunt: item plantas marinas illic,
quoad in aqua sint, colorem algæ mi-
nutæ habere: cum verò exemptæ ad
Solem ponuntur, mox sali similes fie-
ri

ri narrauerūt, Theophrastus. Histor. stirp. lib. 4. cap. 8. vbi etiam scribit in sinu eiusdē maris Heroo cognominato, Laurum esse, & Oleam & Thymū: Laurus. Olea. Thymū. verūm non viridia, sed lapidis specie, parte è mari eminente: similia tamē viridibus, tam folijs quàm germinibus. colorem quoq; floris in thymo, tanq̄ nondum perfectè floruerit, liquidò deprehendi. Iunci in lapidem versi genera duo Vlysses Aldrouandus medicus excellentissimus Bononiæ habet. Lapidem in iunco amicus quidam meus Monspelij inuenit, in radicis quodam veluti nodo totum abditum & innatum, quem à viro quodā docto lapidem Cyperi vocari aiebat, Cyperii lapis. & ad amuletum aduersus epilepsiam, si rectè memini, magni fieri.

L. Leguminum specie lapides quidā inueniuntur, pisifis (de quibus mox in P.) aut lentibus similes: partim coagmentati ex pluribus ceu granis aut seminibus, partim etiam grana singu-

De figuris lapidum, &c.

la & separata: quæ sua foris tunica te-
guntur, vt intus etiam planè referunt
legumina vera, duritie summa, & ne
validorum quidem dentium morsui
cedente. Lithosprea dixeris Græcè.
Huiusmodi granis audio agros quos-
dam alicubi plenos, veluti fatos, repe-
riri. Figuram exprimit lentis arena
Africæ, & calculi in colle Cappado-
ciæ, Agricola. Galenus lib. 9. de sim-
plicibus medic. in Argæo Cappado-
ciæ (qui mons altissimus est Strabo-
ni, & semper in summo niues habet)
lapides quosdam nasci scribit, qui si-
militer vt Spongiarum lapides, con-
tra calculos renû vtiles sint, & in suc-
cum colore lacteum soluâtur. Plinius
lib. 37. cap. 10. Capniten ait in Cappa-
docia & in Phrygia nasci, ebori simi-
lem: qui nimirum succum etiam eius-
dem coloris reddiderit. ego hunc nõ
Capniten plurimis spiris fumidû esse
puto: sed Cepiten siue Capitè (de quo
suprà dixi, hoc in capite) eundemq;
Cato-

Catoptriten dictū, in Cappadocia, & in Aeolide quoq; prouenientem, colore candido, &c. Hæc obiter, nam Cappadocici illi lentium figura lapilli, à Capite Cappadocico nimirū differunt. Strabo lib. 17. de pyramidibus Aegypti scribit his verbis: Ex tritura lapidū (ἐκ τῆς λατύπης) acerui quidam ante pyramides iacent: in quibus lapilli & forma & magnitudine lētis inueniunt. (ψήγματα καὶ τῦπῳ καὶ μεγέθει φακῶδ᾽ ἢ) quibusdā etiā veluti corticis particula, vt lentis semidecorticatæ, subest. (γίνονται δὲ ὡς αὐτῶν πρίσμα, οἷον ἡμιλεπίσων ὑποτρέχει. interpres malè vertit, quidā vt hordei grana (quæ semidecorticata excurrunt.) Dicūt reliquias ciborū, quibus operæ vescebant, in lapidē induratas. Quod quidē satis verisimile est. nam & apud nos collis quidam est oblongus, in campo situs, qui tofi calculis in modū lētis plenus est, [ὄθος δὲ ὀδύμεισος τῆς ψήφου φακῶδ᾽ ἢ λίθος τῆς ψήφου, πορείας, lego πορείας.] Sic Strabo. Aldrouādus Bononiæ talē è pyramidibus

Japillum habet, & Chelidonia vulgò dicto ab hirundinibus, persimilem esse ait. Atizoën gemmam in India, & in Perside ac Ida monte nasci tradit Democritus, argenteo nitore fulgentem, magnitudine trium digitorum, ad lenticulæ figuram, odoris iucundi, Plinius.

Encrinot.

Lilia. Ut Entrochos diuisus rotarum effigiem repræsentat, ita Encrinotus liliorū. cum enim angulata pars vna ab altera separatur, vtraque quina lilia ostendit. nam alterius eminentiæ ingrediuntur in alterius strias. quilibet verò talis pars quinos habet angulos, latera totidem, vtrinque quina lilia: vnde Pentacrinos Græcè potest dici. Constat autem ex pluribus interdum coniunctis. Agnascitur lapidibus in rubro nigri coloris, ipse rufus. Fractis singulis intus est lapidis Iudaici color, læuor, ac splendor. quare obtinet eandem vim medendi. Reperitur in fossa mœniorum vrbis Hierosolymitanæ.

Pentacrinos.

desheimia, Agricola. Germanicè interpretatur *Silgenstein*.

Linum asbestinum, idem quod Amiantus Agricola. In Acheloo fluuio nascitur lapis liuens Linurgus (Λιουργός) dictus ab euentu. linteolo εἴη si imponas δὲ ὄρωτ' ἤωσιρ, τὸ χῆμα λαμβάνει καὶ ἀργίον γίνεται, Plutarchus de fluuijs. Videtur autem locus deprauatus. Fortè homines superstitione creduli, lapidem in linteolo ligabant, cuius colorem (χρῆμα non χῆμα) ἀργίον vel ἀργυρόν, id est, candidum si acciperet lapis, liuore deposito, benedominabantur & sperabant de suis amoribus.

Lithospermon herba, à semine lapideo nomen tulit. durum enim id, & fragile candidum ὅβ, margaritis magnitudine, figura & colore simile habet. Sunt qui eandem herbam Leontion, & Leoninum lapidem nominet: hodie vulgò milium Solis: & eius semen fortè Lapidis Solis nomine intel

De figuris lapidum, &c.

igitur apud Haliabatbē Practicæ lib.
10. in Antidoto de Caphura. Herba
à nonnullis Lachryma Iobi vocata,
folijs arundinaceis, similia Lithosper
mo semina profert, nisi quòd multo
maiora & naturâ pertusa sunt: quare
filo ea traijciunt plebeij, & pro globu
lis precarijs alicubi vtuntur. Alia
est Leontice, quæ alio nomine Caca
lia vocatur, cui semen margaritis mi
nutis simile, inter folia grandia depē
det, apud Plinium & Dioscoridem.

M. Maluam Græci malachen, ali
quando molochen vocant, vnde gē
mæ nomen. Non traslucet Molo
chites spissiùs virens, à colore maluæ
nomine accepto, reddendis laudata
signis, & infantium custodia quadã,
innato contra pericula ipsorum me
dicamine, Plinius, Agricola *Molo
chit* interpretatur, nomine etiam a
pud Germanos seruato. Vide suprã
Capite 5.

Cenchriten milij granis veluti spar
sis

sis insignem Plinius nominat. Fuerit autem idem fortè Ammonites vel Ammites minor, ovis piscium similis, & c.

Et idem fortè, aut similis, Meconites. Vide iconem mox in P. litera.

De Lithospermo, quod hodie Miliolum Solis vocitant, paulò antè dixi.

N. Narcissitæ lapidis meminit Dionysius Afer: quo teste in Colchide sunt petreæ, αἱ φάνουσι ἀφειγία Narcissίτω. Eustathius Narcisso plantæ (flori) colore similem & pellucidum interpretatur, ut ἀφειγία fortè pro πολυφειγία accipere oporteat.

Cissites in candido collucet ederæ folijs, quæ totam tenent: Narcissites venis etiam ederæ distinguitur, Plinius libro trigesimo septimo, capite undecimo. reliquit autem dubitandi locum, ne Narcissiten cum Cissite fortè confuderit, ederæ, à qua Cissites denominatur, similem utranque faciens, nulla Narcissi in Narcissite mentione.

De figuris lapidum, &c.

P. Papauera exprimit Meconites, Plinius. Vide paulò antè in Meconite, qui milij grana repræsentat. Est autem milij & papaueris seminibus eadem ferè tum magnitudo tum figura.

Smaragdi Medici rerum imagines complectuntur, vt verbi gratia papauerum, aut auum pinnarumq̃, &c. Plinius. Mecon Græcis papauer dicitur, vt eodem nomine arenæ quædam species Polluci, subtilioris nimirum.

Phycites ex algæ similitudine appellatur, Plinius.

Pisorum & lentium similitudinem lapides aliquos habere superiùs in L. litera dictum est. *Iconem eius posui supra paulò post principium Capituli quarti.*

Vide superiùs in Coriandro. Pifa lapidea multa inueniri audio in agro prope oppidum Bernensium Heluetiorum ad Arulam, à ponte per id flumen denominatum. Pisolithum ad me misit Io. Placotomus medicus eximie

miè doctus, hoc tempore Dantisci:
Mitto (inquit) lapidem ex multis gra-
nis quasi compactum: qui copiosè in
oppido Allleben inuenitur, & ex mō-
tibus effoditur ad muros extruēdos
Eius species vna friabilis est, altera nō
item. *Erbsstein* vocant.

Porri, quod Græcis *prason* est, co-
lor *Prasium* gemmam nominauit.
Viridantium gemmarum, inquit Pli-
nius, plura sunt genera, vilioris est tur-
bæ *Prasius*: cuius alterum genus san-
guineis punctis obhorret. tertium vir-
gulis tribus distinctum est, candidū.
Præfertur his *Chrysoprasius*, porri suc-
cum & ipsa referens: sed hæc paululū
declinat à *Topazio* in aurum. Or-
pheus petram vocat,

Τῆς ὀνομαζομένης τε πέλει χρυσοῖο πράσιο:

& contra aspidis venenum prædicat.

De *Chrysopraso* lege suprâ in Auri
mentionem Capite 5. Recentissimi au-
thores *Topazij* duo genera faciunt,

Rr

De figuris lapidum, &c.

Prasoidem atq; Chrysopteron, similem chrysopraso. eius enim tota similitudo ad succum porri dirigitur, Plinius.

π. Thyrsites Corallo similis, in potu somnum inducere fertur, Camillus Leonardus.

ν. Violam Græci ion vocāt. Ion (gemma) apud Indos violacea est, sed rarò saturo colore lucet, Plinius. Imitatur Iaspis & violas, Erasmus Stella: de colore nimirū ianthino, id est, violaceo sentiens. Ego lapidem à Georgio Fabricio iam olim, qui violas etiam odore præ se ferret, accepi. At Geodes Misenus & Berningeri lapis, inquit Agricola, non ipsi olent violam, ut nec Aldenbergij saxi fragmenta: sed muscus qui eis adhæreſcit.

Muscus.

Violaceis fluoribus pictores pingunt, Agricola.

DE FRUTICIBVS IN LAPIDES versis, & Fruticum, eorúmve partium aliqua cum Fossilibus similitudine.

Caput VIII.

FRutex in lapidem versus Tiburti, In genere. apud Vlystem Aldrouandum Bononiæ. Virgæ, frondes, aliæque, in quosdam fontes immersa lapidescunt, vt Capite I. retulimus. Argentum & alia quædam metalla sponte naturæ in fodinis aliquando ceu fruticis aut capillorum specie nascuntur. Silices quidam reperiuntur ramosi in modum Corallij, Encelii. Vide mox sequenti Capite de Stelechitis.

H. Cissites ab hedera denominat. ^{Singillatim.} Vide præcedenti Capite, in Narcissite: cum eo enim confundere Plinius videtur libro 36. cap. II. Videntur autem lapides duo diuersi: & alius fortè ab eis Cissites ille fuerit, quem eiusdem libri capite decimo circa Copton nasci tradit, candidam, & videri intus

De figuris lapidum, &c.

habere partum, qui sentiatur etiã strepitu. ex quibus verbis ad Aëtitas hûc referendum esse apparet, & fortè non à cisso, id est, hedera, sed aliunde derivari. *κισσῶν* quidem verbum pro concipere, in sacris Carminibus à Septuaginta translatis legitur: *Ἐν ἀμικρτίαις ἐκίσθησέ με ἡ μήτηρ μου. Κυεῖν* verò in eadem significatione poëticum videt̃.

Hederæ folium in lapidis naturam versum, Aldrouãdus Bononię servat.

P. Lapis piperis est, qui reperitur inter grana piperis, colore & magnitudine non dissimilis, Andreas Belunensis.

R. Rhodites à rosæ similitudine (in colore nimirũ: nam & Melites Mali coloris sequitur) dictus memoratur Plinio. Cæterũ vt Astrites multis depingitur stellulis à natura, *Sigstein* Germanicè dictus: sic speciem aliam reperiri audio, multis insignem rosis.

S. Polia (*πολιὰ*) caniciem quandã Sparti

Sparti indicat: eandem duriozem, nigra Spartopolios, Plinius. Agricola hos lapides nihil ab Amianto differre putat. Sunt sanè filisiles quidam lapides, quos Amenti nomine pharmacopolæ vocitant: qui & filisili recta q̄ & densa exilium fibrarum specie, & colore cauo splendido q̄ capillos senū præ se ferunt.

DE ARBORIBVS EARUMq̄ partibus, & rerum fossilium cum eis affinitate. Cap. IX.

NEmorum similitudinem exprimit Achates, (Plinio etiam teste) & Marmor viride, Agricola. Dendrites lapis ab arbore suum nomē est mutuatus: interpretantur autem Corallium. Vide Capite mox sequenti.

Dendrachates velut arbuscula insignis, Plinius lib. 37. cap. 10. Vbi Vistula exonerat ad læuam in littore Pucici sinus, &c. reperiuntur concreti bi-

De figuris lapidum, &c.

Quercus.
Buxi.

tuminis glèbæ satis duræ, diuersorū
colorum, quæ accensæ ardent, sed nō
suauis odore. His adnascuntur arbu-
sculæ pallidæ, & quæ pisces olent: Quer-
cus scilicet atque Buxi: altæ tres, aut
summum quatuor palmos. Carent ve-
rò radicibus, & sicut Patellæ, λεπίδας
vocat Græci, ad glebas adhærēt. Ta-
les esse videtur lapides, quibus in ma-
ri, vt Theophrastus scribit, adnascun-
tur Quercus, & Abietes. tametsi ille
easdem ostreorum testis dicit adna-
sci, Agricola libr. 4. de nat. fossilium.
Germanicè autem interpretatur, flei-
ne Meerbäume, id est, arbusculas par-
uas marinas. Et eiusdem operis li-
bro 7. Cum natura (inquit) lapides ar-
borum similes procreet, diligenter vi-
dendum est an corticem & medullā
aliāq; habeant. quæ si absunt, non sti-
pites in lapides conuersi sunt, sed na-
tura fecit lapides stipitum simillimos,
quales sunt trabes istę Hildesheimię,
&c. paulò antè autem dixerat in tra-
ctu

Et in Elbogano inuētas esse permagnas
Abietes in lapides vnā cum cortici-
bus versas, &c. Lege plura ibidem.

Gemmam Sardam, in quā natura
arborem & Lunæ eclipsim expressit,
exhibui suprà Capite sexto inter Or-
namenta. Ioannes Kentmanus misit
ad me portiunculam arboris effossæ
in Valle loachimica: quam scribit in-
tegram cum ramis & folijs inuentam
esse, conuersam in lapidem, in fodi-
na, loco ad mensuras quas vocant
Lachter, (quarum vnaquæq; altitudi-
nem hominis equo insidentis conti-
net) septuaginta: nec arbor solū, sed
etiam terra circunquaq; ad vnā eius-
dem altitudinis mensuram, in lapidē
induruerat. Ab eodem accepi, li-
gna, carbones, folia, cortices, ossa, cō-
chas, quæ obducuntur materia lapi-
dosa, è fonte Francfordiano ad Ode-
ram. De lignis in lapidē mutatis, plu-
ra deinceps afferent in Abietis, Alni,
Quercus, & Vlmi montanæ mētiōe.

De figuris lapidum, &c.

De Silicibus ramosis, scriptū supra Capite primo. Stelechites stipitis speciem ostendit, cuius rami sunt mutilati: colore cinereus reperitur in Chartis ad Spangebergum arcem, Agricola. Iconem dabimus infra Cap. II. cum Osteocollis. Stelechitæ etiam (à similitudine ad truncos arborum, quos Græci *σελέχη* vocant,) dici possunt lapides, quorum mentionem faciam infra Cap. II. qui etiam ramorum rudimenta habent.

Figura subsequens ad numerum 1. portunculam arboris in lapidem versæ, de qua paulò antè scripsi, repræsented. Numerus verò 2. lapidem ossi Mali persici similem.

Lignum

Lignum subterraneum, quod aliqui è ligno in lapidem verſum arbitrantur, in Gallia vulgò lapidem fulminis appellant: vt ſcripſi ſuprà Cap. 3. Eſt vbi adedò induretur lignum, vt vel Cotes ex eo fiant, aut fieri poſſint.

Samothracia inſula eiufdem nominis gemmam dat nigram, ac ſine pondere, ligno ſimilem, Plinius. Fortè autem Gagates hæc fuerit. Lignum in Bòlum Armeniã conuerſum, Aldrouandus Bononiæ habet. Orbis (*αρώγη*) dictus in lignis, iniquior, tractatùque difficilior quàm nodus artificio obſtat: ſimiliter autem vt in lapidibus qui ſtimulus (*λευκός*) vocatur, naſci videtur, Theophraſtus hiſtor. libro 5. cap. 3. Inueniuntur etiam lapides & alia interdum plantis, (arborum præcipuè lignis,) incluſa: Lege Theophraſtum loco iam citato, & Scaligerum Exercitationis 137. parte 1. Lapis qui trũco arboris pro cunei more impingi ſolet, foetus retinet, Aëtius.

De figuris lapidum, &c.

A. Abies Græcis ἐλάτη est, unde Elatitæ lapidi nomen. Hæmatiten quarti generis Elatitē vocari Sotacus tradit apud Plinium, fortè autē Abietis lignum aliquo modo refert pectinum aspectu, alitèrve.

Alni lignum in lapidum conuersum, Clethrites à quibusdā hodie vocatur, nam clethram Græci Alnum dicunt. Tale ad me misit Ge. Fabricius cum innato pyrite. Pontanus in Meteoris cap. 44. de amaris fontibus:

— — — *Videas lapidescere Sarni*

*Ceruleo sub fonte alnum, filicisq; maniplos
Et paleæ intortos lento cum uimine culmos.*

Amygdaloides dici potest lapis amygdali ofsi persimilis, qualem Verona missum accepi. inuenitur etiam eidem fructui idem saccharo incrustato similis.

B. Belzoino lachrymæ similis, Bononiæ apud Aldrouardum.

C. Cerasum repræsentat Crococalis, Plinius 37. 10. Eidem globulus è Coral-

rallio tornatus similis est. *κρόκελον* & *κροκέλλω* Grammatici interpretantur calculum, lapidem albicantem, arenam litoralem. Sunt autem ij calculi fermè rotundi, cerasi quadam specie si color adesset.

E. Ebenus arboris peregrinæ nomen, Græcis & Latinis vsitatum, Hebraicæ originis est, à nomine eben, quod lapidem significat. lapidem autem ebeni lignum suo pondere refert.

Sed aliud est Ebenum fossile, quod Agricola Germanicè *Erdstößlein* interpretatur, (quasi dicas stipitem vel truncum paruum subterraneum,) & inter res fossiles leues cum Gagate, Pumice & Tofis numerat. Et sub finem libri septimi de nat. fossiliū: Hildesheimi, inquit, intra terram aluminosam, ad (iuxta) lignū in lapidē mutatum, & in eius cōmissuris, reperitur Ebenū fossile: quod etiā sparsum in aliorū lapidū cauernis, tanquā in aluo, latere Theophrastus non ignorauit,

De figuris lapidum, &c.

Stirps est nigra, folijs & fructu carēs,
cornu politi modo splendida, solida:
sed leuis omninoq; aspectu similis Ga
gatae lapidi, sed natura admodum di
uerfa, vt quod ignem nō sentiat. Hoc
Ebenum ramosum Venetijs olim qui
dam mihi pro Corallio dedit. De hoc
Pausanias accepit à Cyprio medico,
radicem esse terra cōditam, &c. ¶ Ab
hoc differt Exhebenus, quam (gem
mam) Zoroastres speciosam & candi
dam tradit, eaq; aurifices aurum po
liunt, authore Plinio. Eundem lapidē
Agricola Samium vocat: vel è Samio
candido (nam & alterius coloris inue
nitur) hāc gemmam fieri tradit. Vide
suprà Cap. 2. in ijs quæ de Astore Sa
mio scripsimus.

Exhebenū

F. Fagum arborē recentiores vo
cant, Oxyam Græcorum, Germani
Büch: & à triquetra huius arboris fru
ctuum figura Büchle, similes eis maf
fulas auri, quæ in montibus Bohemię
inueniuntur. ¶ Sycites lapis à fici co
lore

lore nominatur Plinio lib. 37. cap. 11.

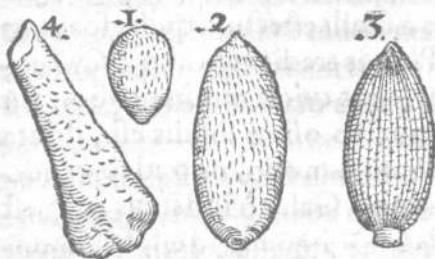
G. Glandem Græci balanon vocāt, vnde Balanitæ lapidi nomē. Balanitæ genera duo habēt, subuirides, & Corinthij æris similitudine. Illa à Copto, hæc ex Troglodytica regione veniunt, medias secante flammae vena, Plinius. Vide inferiùs in Phœnicite. Phœnix em̄ palma est, cuius fructum etiam balanum vocant Græci.

¶ Glandem lapideam in porco inuentam, olim me vidisse memini: & rursus aliàs non dissimilem lapidem, quem è Suis maçtati vesica exemptū aiebant.

P. Phœnix Græcis Palma est, cuius fructum etiam balani, id est glandis nomine appellari dixi. Phœnicites ex balani similitudine appellatur, Plinius. Lapidem quidam è marmoribus, aut saxis fiunt. quod genus sunt lapides Iudaici, Trochitæ, Dactyli Iudæi, & consimiles. Lapis autem Iudaicus à Dioscoride dictus, Syriacæ ab

De figuris lapidum, &c.

Aëtio vocatur: & ab alijs Phœnicites: vel ab oliuæ nuclei similitudine Pyrene: vel Tecolithus, à vi lapidem (renû aut vesicæ) liquefaciendi. Nonnullis Eurrhœus, quod, quia comminuit calculos & mouet vrinam, facillè fluere videatur, &c. Hæc ferè Agricola libro quinto de natura fossilium. Nos hîc quatuor eius differentiarum figuras posuimus.

1. Minimus & rotundior, cui ferè figura: foemina, vt conijcio, existimatus à veteribus: frequenter & communior pharmacopolis. Reliqui tres, oblongi, rariores, masculi, & cætera.

ter-

tertium striatum cognominare licet. In eo quidem & secundo principium quoddam, è quo lapis enasci videtur, anfræ aut vmbilici instar apparet, vt in Aëtitis nonnullis.

Sunt qui Cysteolithon vocent, id est, vesicæ lapidem: quòd calculos eius comminuere crederetur: Galenus id negat, in solis renum calculis comminuendis efficacem faciens. Teco- lithos quidem etiam Spongiarum lapides à simili effectu, à quibusdam vocari Plinius tradit: vbi aliqui Cysteolithos legunt, quod minùs probo. Eureos nucleo oliuæ similis est, striata concharum modo, non ad eò candida, Plinius. Galeno Iudaicus lapis est *ἀγρόλιθος* καὶ ἰσχυρὰ, (id est, scitè concinnatæ figuræ, quod vocabulum ad Eureos videtur accedere:) & lineas habet veluti torno factas: quod tertio ex quatuor illis, quos delineauimus, conuenire videtur.

Pyrene ab oliuæ nucleo dicta est,

De figuris lapidum, &c.

huic aliquando inesse piscium spinæ videtur, Plinius. Et alibi: Tecolithos oleæ nucleo similis videtur: neque est gemmæ honos, sed lingentium calculos frangit pellitq̃.

L. Laurum Græcia daphnen nuncupat. Daphniam (lapidem) zoroastres morbis comitialib⁹ demonstrat, Plinius. Ad Lutetias Parisiorum saxum nuper diuisum coronæ laureæ speciem reddidit, Agricola.

M. Mali Cydonij ferè odore lapis quidam albus & friabilis est, is Cydonites dici potest, ex Osteocollis, qui ossium hominis similitudine nascuntur, eademq̃ fracta ferruminant. Indicam (gemmã, quæ politur) mali colore aut olei viridis, oës improbant, Plinius: qui & Meliten à mali colore dictum commemorat. solent autem Græci malum cum simpliciter nominant, Cydonium intelligere. ¶ Mespileus lapis, inquit Cardanus, seu Pentexoche, apud me est, colore fusco, durus,

Mespileus.

durus, magnitudine mespili, quod in lapidē transisse dicas. Vbi striæ è vertice descendunt, lapis buxæo est colore, quòd partes illæ attritæ sint. Vires autem ei inesse existimat nõ leues, sed nobis ignotas. Ego si ex characterib. naturæ vires sunt æstimandæ, vt quidam putant, Mespilèu lapidem plus ad Mespilos arbores fortè tutandas q̄ ad homines virium habere coniecerim. ¶ Myrrhites myrrhæ colorè habet, faciemq̄ minimæ gemmæ, vnguētū odorè: attrita, etiam nardi, Plinius. Eidem Aromatitidis in Arabia nascit̄, & in Aegypto circa Pisas, vbiq̄ lapidosa, & myrrhæ coloris & odoris, ob hoc reginis frequentata. Antachates etiam cum vritur, myrrham ei redolet. Antipathes lacti immissa si in eo coquatur, facit id myrrhæ simile, Idem. ¶ Myrsinites melleum colorè habet, myrti odorem, Plinius.

N. Nucis iuglandis magnitudine, specie vitri, nascitur gemma Belus di-

Et in Arbelis, Plinius.

O. Olea ex fuluo, nigro, viridi ac candido colore lapis, Camillus Leonardus sine authore. \S Oliuæ nucleo similem Pyrenen & Eureon, & Tocolithon, supra in Iudaico diximus, littera G. \S Indicam (gemmam) Mali colore aut olei viridis, omnes improbant, Plinius.

Ostryæ arboris (quam nos Carpinū Latinè vocamus, Germanicè *Hagenbüch*) lignum in durissimam siliceamq; cotem mutatum iuxta Francofurtum ad Mœnum fl. & in Vvirtenbergensi Sueuia, à se visum Val. Cordus prodidit.

P. Palmati lapides circa Mundam in Hispania, vbi Cæsar dictator Pompeium vicit, reperiuntur, idq; quoties fregeris, Plinius. Videntur quidem tales esse illi, quales Trochitæ & Asteriæ à nobis exhibiti, hoc est, plures inuicem connexi, similes inter se omnes: Palmati verò vnde dicantur, non faci-

facile dixerim. De Ceruis palmatis in Historia animalium diximus. ¶ Phœnicites lapis dictus est à similitudine balani, id est, fructus palmæ arboris, quam phœnicæ Græci vocant. ¶ Ciccus piris similis est, Plinius.

Q. Dryn Græci nominant Quercum, unde Drytæ lapidi nomē. Drytes trūcis arborum similis est, & ligni modo ardet, Plinius. Etsi autē lignū quernum sub terra, vt & alia multa, tēporis longinquitate aut alia vi, lapidescere potest, & Dryites appellari: videtur tamen alius esse Plinij Dryites, nō ex ligno mutatus, sed à natura sic factus. Ex eo quidem quòd ligni modo ardet, bituminis nonnihil ei misceri vel totum esse bituminosum & Gagatæ cognatum coniecero. Pyriten è querno ligno Io. Kentmanus habet: qui Dryiten etiam ad me misit, titio- nis specie, nigrum, friabilem, gustu atramentosum: fumo, si vras, sulfureo.

Quernum lignum aquismersum,

De figuris lapidum, &c.

nigrescit durefcitq; adeò vt pro Ebe-
no quidam venditent.

T. Thuris Libanochrus fimilitu-
dinem (colorem) ostendit, sed succú
mellis, Plinius.

V. Dionysias nigra ac dura, mi-
xtis rubentibus maculis: ex aquâ trita
saporem vini facit, & ebrietati resiste-
re putatur, Plinius.

DE CORALLIO.

Caput X.

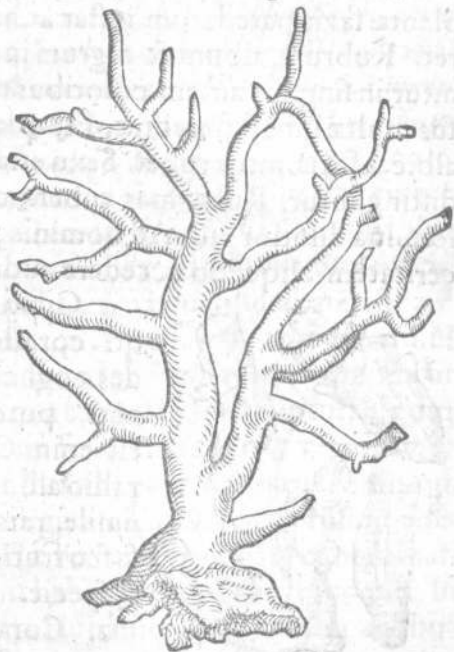
COrallium maris planta ex succo
lapidescēte, sicut & Antipathes.
Hic enim durefcit cum ex profundo
maris extracta planta à circumfuso aë-
re, veluti candēs ferrum in aquam im-
mersum, temperatur & solidescit, A-
gricola. Idem sub finē libri 4. de nat.
fossilium: Theophrastus (inquit) Cu-
rallium vocat: alij Lithodendron par-
tim ex eo quòd in lapidem conuerta-
tur, partim quòd arbuscula sit. quã-
obrem & Dendrite vocatum, [*à Plinio*

Lithoden-
dron.

Dendritis.

Den-

Dendritis fœminino genere,] nam, vt res ipsa demōstrat, frutex est sub aqua marina, viridis, baccas habēs similes cornis natiuis specie & magnitudine, etc. Reliqua breuitatis causa omitto. *Gorgonia* nihil aliud est q̄ *Corallium*. no *Gorgonia*,

De figuris lapidum, &c.

minis causa, quod in duritiã lapidis mutatur, Plinius. Iconem eius, qualẽ habui, superius adieci: non quod omnes eandem omnino formã præ se fèrant. ea enim in diuersis variat. Radice caret, sed vt aliã pleræque marinã plantã saxis patellarum instar adhæret. Rubrum, album & nigrum inuenitur: in singulis autem coloribus rursus multæ sunt differentiæ. Est quod albicat foris, intus rubet. Sexu etiam distinguuntur. Rubri mas rubentior, fœmĩna dilutior est. Ad hominis p̄ceritatem aliquãdo accedere audio.

1. Gypsum
quod coralloi-
des cognomi-
nari potest.
est enim Co-
rallio albo p̄-
fimile, ramo-
sa seu fruticã-
te specie.

2. Corallij
spe-

cies, quæ maior vel verrucosa nominari potest, quam Petrus Coldebergus pharmacopola Antuerpia ad me pictum misit, & in epistola descripsit: Corallium tale (inquit) habeo, ea qua vides magnitudine, [*quatuor ferè palmorum minorum, etsi partes duæ suprema mutilatæ sunt: latitudo in trunco picto, quæ nimirum circumferentiæ dimidium ferè implet, palmus ferè, ubi latissima est: colore roseo propè, hoc est, in albo modicè rubente:*] color intus, vt in fracturis apparet, cinereus. Durities & pondus, Corallij rubri. Parte infima rupi adhæsit. Superficies tota lineis inæqualibus scætet, quæ in huius picturæ ramo infimo tantùm, qui læuo spectantis lateri opponitur, aliqua ex parte exprimuntur. Vndiq; etiam frequentes habet verrucas: ex quibus nos pauculas expressimus: in ijs stigmata quæ vides, pori sunt aperti. Hæ verrucæ vesiculas, cum in mari sunt habent, quas Congri sugunt. In mari Hispanico piscatorum retibus

De figuris lapidum, &c.

adhæsit dum piscarentur Congros,
Audio & maiores multò huius generis
plâtas reperiri. Hæc Coldebergus.

3. Pseudocorallium album, videtur hoc, aut fungosum nominari posse. Sunt autem ceu cylindri quidam breues, inæquales, tuberosi, & veluti leuiter articulati, fragiles, pennæ anserinæ ferè crassitie. Constant autem ambiente crusta albida, & parte interiore tota fungosa ac friabili, plena radiolis exilibus & crebris, qui à communi centro incipiunt, & in crustam desinunt. Substantia asperiuscula, & dentifricijs apta videtur. de qua dixeris quod de Halosachne & Alyonio Aristoteles: ferro licet acuto secâti non citò cedere, citò autè, si quis simul digitis terat, cõfriari. Sapor manifestus ei nul-

ei nullus. Pictum superiùs positum, Corallium album verum est, (aut esse putat apud pharmacopolas passim,) quod à rubro vero substantia nō differt, sed colore tantum: etsi quidā Corallium album non reperiri putant, aut si reperiat, inutile esse. Polo in Polo. Hispania vulgò vocari audio, id qd̄ passim apud pharmacopolas pro Corallio albo receptum est. inueniri autem in Catalonia Hispaniæ à piscantibus Corallium rubrum, & in litus abiectum; à prætereuntibus legi pro Corallio albo. libram eius drachmis argenteis septem vel octo haberi posse, cū Corallij albi veri vel vna vncia eo p̄cio emēda sit. Polo dictū carere cortice, & crescere in fundo maris: vera Corallia in saxis deorsum tendentia nasci. Polo autem per fundum dilatari, in iisdem quidem locis vbi Corallia crescunt. Hæc an ita se habeant, considerandum. Corallium quidem albū pharmacopoliū, exiguus quidā

De figuris lapidum, &c.

trunculus esse videtur, ceu Stelechi-
tes marinus, meatibus per totum ca-
uis, (cum verū fortassis solidum sit,)
solidissimum læuissimumq̄, cum ra-
mis paucis ac brevibus ceu mutilis.

Antipa-
thes,

Antipathes Plinius gemmam nigrā
non translucentem esse scribit. Dio-
scorides Corallio gentilem facit, ra-
mosiorem, &c. Hodie rarissimum
est. audio tamen viros quosdam rerū
naturalium studio deditos id habere,
vt Peucerū Vitebergæ, Aldrouandū
Bononiæ cum suo cortice saxeo. Ni-
grum verum in Galicia Hispaniæ in-
ueniri audio: spurium è Barbaria vel
Aphrica mitti, Saualia vulgò dictum,
de quo mox sequenti Capite dicam,
& exhibebo iconem. Corallij nigri
nomen Ebena fossili aliquos tribue-
re, suprà dictum est.

Corallis.

Corallis minio similis est, gignitūr-
que in India & Syene, Plinius. Co-

Coralloa-
chates,

Coralloachates similis est Corallo aure-
is guttis distinctæ, Idem. Alibi verò

guttis

guttis aureis Sapphiri modo eam distinctā esse tradit. qualis, inquit, copiosissima est in Creta, sacra appellata.

Thyrstis Corallio similis est, Camillus Leonardus sine auctore.

Alcyonij genus aliqui putant esse, spongiosum aut potius fistulosum quiddam, corallij rubri colore. paralleli enim & recti sunt meatus, seu canaliculi, inanes, internodijs quibusdam distincti: quæ dum inter se coalescunt, superficies aliquot per intervalla constituunt. Dentibus facile fragile hoc genus est, insipidum ferè, sub salsum. Hoc quidam puto Alcyonium petræum vocant. lapidea enim ei substantia est. Petris quidem an inascatur haud scio.

DE ALIIS QVIBVSDAM

plantis Marinis quæ lapidescunt.

Caput XI.

INter plantas quæ in mari, aut maritimis locis, saxi, testis, aut alijs, na-

De figuris lapidum, &c.

scētes lapidescūt, nobilissimum est
Corallium. de quo & cognatis ei, p-
ximè dictum est. ignobiliōres verò ac
minùs notæ aliæ quædam sunt, de q-
bus deinceps paucis agemus. ¶ De
Buxo & Quercu quæ glebis bitumi-
nōsis adnascuntur, vide suprà mox à
Capitis noni principio. Corallina,
Iuncus, Laurus, Olea, Phycites, Thy-
mum, Capite 7. memorantur.

1. *Lithophyton
marinum, cū
spongiola ena-
scēte ab eadē
radice.*

2. *Lapis spōgiæ
cū folio herba
cuiusdam ma-
rinæ per cauū
eius trāsēnte.*

Arbusculam
hanc marinā à
Io. Bauhino F,
medico

medico diligentissimo accepi: videram autem priùs & collegeram similes in mediterranei maris Galliaë litore. Species eius duæ sunt: quæ hîc representatur, omni ex parte albicat foris, hoc est, crusta quadã è limo: quæ ad lapideam ferè, sed molliorem & arenaceam, si dentibus mandas, friabilemç substantiam accedit. Alterius crusta in quibusdam partibus, rubri seu purpurei coloris est: vnde nonnulli Corallijs cognatam esse plantam suspicati sunt. Constât autem partes illæ purpureæ crusta multò crassiore, & tuberosa. Vtraq; lignum intus nigricans, durissimum, & sine medulla habet, Cytisi ferè ligno simile. Crusta aspectu aspera est, vt Piceæ rami, cui folia deciderunt, relictis vestigijs. Vestigia hæc in priori specie prominent modicè ab omni ramulorum parte, rotunda cum puncto cauo ceu centro, acetabulis minimis similia: inest autem singulis minimû quid ruffum,

ſeu vermiculus multipes. In altera, ſi bene memini, caua ſunt, ſiue natura, ſiue quod defluxere. Cortex non alius præter cruſtam quam dixi. Ligni duriem ſi ſpectes, Quercum marinam dixeris aut Ebenum, Cytifum ve: ſi aſpera virgarum veſtigia, Piceam aut Ericam marinam. Huius generis arbuſculæ, aliæ ſuas virgas rectâ in ſublime tendunt: aliæ in tranſverſum etiâ. Ponemus autem alias quoque icones in Hiſtoria Stirpium. Hæc dum ſcriberem, epistolam ab amico accipio, de hac ipſa planta in hæc verba ad me ſcribentis: Fruticem hunc marinum in litore

Parma.

Baiano, incolæ vocant Parmâ ſua lingua: quem cum res herbariæ peritiſſimis viris oſtendiſſem, alij aliter, Coralium imperfectum, Adarcen, Antipathes, Autolides Ariſtotelis appellabant. Sic ille. Sed cum aliæ etiam ſimiles multæ huiusmodi plantæ reperiantur, quæ licet in ſuperficie lapideſcere videantur, intus tamen ligneam

aut herbaceam naturam perpetuò retinent, vel omnes illæ Corallio (cuius & Antipathes species est) cognatæ erunt, quod non probo: vel potiùs sua cuiusq; generis, forma fuerit, & singulæ facultatibus inter se differentes, crusta singulis è limo aliáve causâ externa, innascente. Corticem an huiusmodi arbusculæ initio habeant, qui crustæ postea concorporetur & ab ea corrumpatur, quærendum est diligentiùs. Cæterùm Autolides Aristotelis quisquis nominavit, somniasse mihi videtur. ego in eius libris tale nihil legisse memini. In altero quidè ex duobus de plantis, qui ei adscribuntur libris, ubi de stirpibus saxorum incolis agit, his verbis: [*τὸ φυτόν τὸ ἐν τοῖς λίθοις τῆς θερραῖς γινόμενον, μακρῶ χρόνῳ συμβαίνει,* &c.] nec huius nec alterius stirpis nomen ponit, sed in genere tantùm de ijs loquitur. Postremò Adarce, planta non est, sed plantis, vt arundinibus & algis lacuum (marinorù) ad-

De figuris lapidum, &c.

hæret: crustæ potiùs plantarum, de quibus nobis sermo est, quàm ipsis cognata. Theophrastus Historiæ lib. 4. cap. 7. Ficum marinam ait carere folijs, non magnam esse, eiusquæ cortici colorem puniceum. Hæc igitur videri potest, quam exhibuimus, secunda præsertim species: aut illi simillima: ficut & illa cuius è lapide enascentis iconem hîc subijcimus.

1. Lapis è quo planta marina superiori eadem fortè, aut cognata enascitur, aut innascitur potiùs, basi in latum se spargente radicis loco. Prodit ex eodem & muscus quidam.

2. Ostrei marini cuiusdam testa, eidè lapidi adnata

adnata, vel quasi agglutinata.

3. Ostrei prinatim dicti testa lapidea è Prussia. Lithostreum dixerim.

Pseudocorallium nigrú hanc plantam dixeris. intus enim lignum tráñit per omnes partes. foris substantia ferè lapidea est, crassa & tenacissimè in

Pseudocorallium nigrum.

De figuris lapidum, &c.

nata, non ita mollis ac friabilis vt p̄cedentium. Cutem extimã si adimas, & expolias, nigro colore pulchrè nitēbit. Accepi à rhopopola quodam, qui ex Italia attulit. is aiebat Coralliũ nigrum aliud verum esse: aliud verò spurium & Ἐπόξυλον, hoc ipsum scilicet: idq̄ è Barbaria siue Africa adferri

Saualia,

Saualia nomine. adhærere saxi in mari. extrahi autē è profundo ad orgyas ferè sexaginta. Interior pars, vt dixi, lignum est: inde partim cornea quædã & tenacior crusta, partim lapidea, hoc est durior fragiliorq̄, non tamen friabilis, circumnascitur. Color cutis è fusco, luteo & subuiridi cõstat. Sed crusta illa crassa & nigredine aliõve colore splendens, si polias, in minoribus tantum ramis est, qui superiores sunt & prominent, minimo intus ligno. Crassiores partes plerq̄ (ni fallor, aut inferiores saltē) cute tantum teguntur: quam si radas, marinus quidam & piscosus odor sentitur: & mox
lignum

lignum subest. quod ipsum quoque politum nitet. Planta quam habeo, quæque ferè palmos longa est. Radix seu basis potiùs plana ferè lataque est, sed inæqualis, & aspera tofaceâ quadam substantia & cauernosa, lata digitos quinque, longa septem. Truncus & præcedentes ab eo partes quædam latæ sunt, & in ramos ut vola seu palma manus in digitos finduntur: unde Palma marina non immeritò nominari posset. Alia quidem videtur, sed cognata Palma marina Theophrasti (Historiæ 4.7. ubi de alijs etiam marinis plantis agit) cui ab intensè rubro seu puniceo colore nomen Palmæ communicatum videtur, potiùs quàm à figura: etsi ea quoque ut alia pleraque (præter colorem & folia) conuenire ei videntur. Caulis medius, inquit, transit per totum. pelagica est: caudice admodum breui: virgis rectis, quæ ab inferiore parte sursum tendunt, non in ambitu, sed velut in latitudinè, &c. Hoc

De figuris lapidum, &c.

notatu dignum est hac in plâta, quod similiter vt in Corallio rami aliqui, veluti ex aduerso inuicem occurrêtes in vnum coalescunt. Suspiciatus sum aliquando Agricola hanc plantam pro Ebena fossili descripsisse. vide supra Capite 9.

DE LAPIDIBVS, QUI AB homine aut quadrupede aliquo denominantur, aut in eis reperiuntur. Cap. XII. quod in partes tres diuisimus.

PARS PRIMÂ, DE LAPIDIBUS qui ab homine denominantur, aut in eo nascuntur.

ANdrodamas argëti nitorem habet vt Adamas, &c. Plinius.

De calculis qui in corpore humano nascuntur, librum admirabilè mihi dicatum Io. Kentmanus edidit. De lapidum in animalibus generatione lege Alexandrum Benedictum, cap.

846.vbi de calculis. Lapidés aliquot à membris hominum, & ab animalibus nominatos recenset Plinius libro 37.cap.II.

Partium corporis humani aliæ simplices sunt, aliæ cõpositæ. Nos à prioribus ordiemur, inter quas sunt pili, caro, ossa, vngues. Capillorum figuram exprimunt, Amiantus, Alumen, Argentum rude purum, Agricola. Vnde de plura de hisce Cap. I. in linearum mentione.

Argenti fruticatione sua pilos crispas & cincinnos referentis, figuram hinc apposui.

Veneris crines nigerrimi nitore continent in se speciẽ ruffi crinis, Plinius. Polythrix in viridi capil

Veneris crines.

Polythrix

De figuris lapidum, &c.

latur, sed (lego, & ad) defluuia comarum facere dicitur, Plinius. Sic & Polytrichum, id est, Adiantum: quod & Veneris capillos vulgò vocant: quod herba quidem est, sed in lapidibus & parietibus nascitur. Coliculos autem habet nigros ac nitentes, capillis similes: vnde Ebenotrichon, Terræ capillos & Cinnamulem vocat aliqui. Hæc herbam si fortè Plinius pro lapide accepit, & Polytricha, & Veneris crines appellavit: contrarium fecit quàm in Leucographide, quæ cum lapis sit, ab ipso inter herbas recensetur. Botrychiten Zoroastres vocat, crinibus mulierum similiorem, Plinius: malim, similem. nam Botryitis, quæ præcedit, non capillis sed vis similis est. Pyriten sunt qui & Sideriten vocitent, & botrychiten, Hermolaus Barb. Puto autem pyritæ speciem inueniri, quæ referat pilos: aut *Βοσπύχως*, hoc est, cirrhos, concinnos, vel plexos mulierû crines. Ad Botrychitæ nomen accedit

Botrychites.

dit Borfycites, nescio quis aut vnde Borfycites
 dictus: de quo Plinius etiam dubitasse videtur: Ratio nominū, inquit, non est in Borfycite, in nigro ramosa, candidis aut sanguineis frondibus. Idēne Sycites sit, à fico dictus, querendū.

In sanguine crassam aliquando saburrāprehendimus, Scaliger. Sardinam vel Sardinum gemmā, vulgò Carnecola. Carnecolam vocant, (aliqui non rectè Corneolam,) à viuo & roseo carnis humanæ colore. Sarcophagus, qui & Affiūs, carnes & cadauera hominū exedit: à quo fortè Germanicum nomen Onyx. Sarchy factum est. Onyx Græcis est

unguis, vnde & gemmæ nomē. In Onyche Sudines dicit esse candorē unguis humani similitudine, Plinius. Tale Aldenburgi in Misnia inueniri scribit Vale. Cordus. Murrheus Onyx, Propertius. Cadmia quædam onychitis cognominatur apud Plinium.

De Enosteis & Osteocollis, in secūda huius capitis parte dicam.

De figuris lapidum, &c.

Pyrrhus, qui aduersus Romanos bellum gessit, habuisse traditur Achaten, in qua xj. Musæ & Apollo citharam tenens spectarentur, nõ arte, sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis, vt Musis quoq; singulis sua redderentur insignia, Plinius. Scaliger Exercitatione 117. contra Cardanum negantem hæc ita casu contigisse: Cur (inquit) aut Apollinem aut Musas in Achate pictas credere voluisti? Maculas in lapidibus multas cõspeximus; quibus vidi potētiores pro suo quæque supercilio varia imponere nomina. Marmoris frustum sectum ad lateritium parietem incrustandum, edidit effigiem barbati senis: quã ad Paulum primum Eremitam vno consensu omnes referebant. Sanè pingunt eiusmodi, stantem, palmacea amictum storea. Eum lapidem Leonardus Crasus ciuis noster afferendum curauit ad Maximilianum, cum essemus Ratisbonæ. Hæc ille. In Pario marmore mi-

re mirabile proditur, gleba lapidis v-
 nius cuneis diuidentium soluta, ima-
 ginem Sileni intus extitisse, Plinius. In
 Sagari fluuio Phrygiæ gignitur lapis
 Autoglyphus dictus, ab eo quod na- *Αὐτόγλυ*
 tiua ei Matris deum imago inlit, Plu- *φ.*
 tarchus de fluuijs. Et rursus: In Ta-
 nai fluuio Scythiæ, nascitur lapis Cry-
 stallo similis, humana effigie, corona-
 tus, &c. Constantinopoli in Sapien-
 tiæ templo sunt duæ candidi marmo-
 ris disiecti crustæ: quarum vtriusque
 maculæ non nihil cinerei coloris, ita
 sponte nature discurrunt, vt totam di-
 ui Ioanis Baptistæ, vestiti tergore Ca-
 meli, imaginem, repræsentent, præter
 alterum pedem quem non satis expri-
 munt, Agricola. Cercopes apud Eu-
 stathiū alicubi *ἀκλιθωθύντας* legimus,
 id est, in lapides conuersos: poëta in
 Simias mutatos fabulantur: vt Oui-
 dius Nioben aliosq; Gorgonei capi-
 tis aspectu in saxa diriguisse: & in Sa-
 cris vxorem Loth in statuam Salis.

De figuris lapidum, &c.

Callimus.

Callimo inuento in Geode, miræ
imagines impressæ fuerunt: quarum
Ge. Fabricius & figurā in annulo, quæ
hic exprimitur, & descriptionem ad
nos misit.

Callimus hic, inquit, serè lupini est
magnitudine, forma eius rotunda &
oblonga, corpus partim pellucidum,
vt crystalli: partim nebulosum, vt Sar
dæ, aut gemmæ quam vocant huiæ.
Inuentus lapillus est in Geode gran
di, qui inclusos fluores varios habu
it, sed in medio iacuit separatus: ita vt
argentum capillare aut in lapide, aut
in pyrite inuenitur, quasi impositum
sit, & pars corporis integræ non sit. Igi
tur & forma, & trās luciditas, & locus
ἐξαιρετικός per se admirationem me
uent;

uent: sed multò magis sunt impressæ à natura imagines admirandæ. ex vna enim parte lapillus, in latus sinistrum versus, duas refert facies, & tertiæ veluti vmbra: primam monacho similem cum cucullo, alteram viro grandi imberbi, tertia vt vmbra nò cognoscitur. Versus in latus dexterum, vnâ tantum faciem habet priori non dissimilem, quæ cucullata est: quâ vultum conuertit, ea pars lapilli pellucet instar lunæ gibbosæ, seu (vt Lactantius) concauæ, quæ Græcis ἀμφικύρτη dicitur. Curavi autem includendum eiusmodi fundæ, quæ in annuli supremo inuerti potest, ita vt vtrinque considerari possint insculptæ naturæ artificio imagines. Geor. Agricolæ descriptio, in lib. 5. fossilium editionis posterioris, paulò est alia. Verùm & ipsa conuerso alijs modis lapillo, à vero aliena planè non appâret. Hanc in exiguo corpore varietatem, nullus artifex satis expresserit. Hæc ille,

De figuris lapidum, &c.

Corfoides: Corfoides caniciei hominis fimilis est, Plinius. κόρση & κόρρη Græcis caput significat, vnde κορσοειδής, capiti similis. Idem fuerit κορσοίσις siue Corfius Orphei, quem contra morsus & ictus venenatos, scorpionij præsertim commendat:

†Orion. Οὐδ' ἴσθι κορσοίσις λίθου λελύγυ, ἐνεκα
 μυχθεις
 Δειμέθ' γν' σκωρόδοιο κερύαλι, φξδν πῆρα
 Ἥπειδ' ἀνδρ' ᾠκισα βελίμων σκωρπίου ἔργα.

Coniecero autem Achatae cognatum esse. in eo enim variæ imagines reperiri solent: & species eius quædam contra araneorum & scorpionum ictus laudatur. Si cui tamen non capitis figura, sed color & canicies in Corfoide esse videtur, idem esto cum Polia

Polia. Polia [πολιά, subaudi λίθον] caniciem quandam Sparti indi-

Spartopolios.

cat: eandem duriolem, nigra Spartopolios, Plinius libro 37. cap. II. mihi in verbis illis, eandem duriolem, locus est suspectus. Agricola tum Polia, tú

Spar-

Spartopolion pro eodem lapide accipit, & Amiantum interpretatur.

Ex ora palpebræ, vbi hordeolorū collectiones fiunt, lapillum eximi iufsimus, tritico figura, colore, magnitudine parē, duritia superiorē, Scaliger.

Beli oculus albicans, pupillam pingit nigram, è medio aureo fulgore lucentem. Hæc propter suam speciem sacratissimo Assyriorum deo dicat, Plinius. Agricola lib. 6. de nat. fossilium: Iuniores (inquit) corrupto vocabulo, Bello oculum (Belofel) vocant: etsi ipsi ita se hanc gemmam appellare aiunt, quòd pulchra sit, & aliquam ad oculū similitudinē habeat. Adadunephros, (νεφρός renem significat,) eiusdem oculus dicitur. Deus & hic colitur Syris, Plinius. potest autem lapis idem partim renis, partim oculi similitudinem præ se ferre, rotunditate figuræ præsertim. Leucophthalmos oculi humani speciem exprimit, Agricola. At Plinius li. 37. cap. 11. Leucophthalmus.

De figuris lapidum, &c.

Lycophthalmus.

thalmus, inquit, rutila aliàs, oculi speciem candidam nigramq; cõtinet. Ex mox sequenti capite: Lycophthalmos quatuor est colorum, ex rutilo & sanguineo in medio nigrũ candido cingitur, vt Luporum oculi, illis per omnia similis. Vnde apparet eandem esse gemmam, & præcedenti quoq; capite, Lycophthalmon, non Leucophthalmon legi oportere, deceptumq; Agricola qui humani oculi similitudinem ei tribuit. Triophthalmos verò Plinio dicta Ionace nascitur, & tres hominis simul oculos exprimit.

Triophthalmos.

Auriculæ similitudinem exprimunt lapides interdũ gemis similes, Agric.

Vidi ego lapidem generatum sub lingua cuiusdam viri, prohibentem ei locutionem, & eo remoto, redijt ei loquela, Abynzoar.

In pulmonibus quæstoris Albretici, lapides aliquot durissimos & æquali superficie, argillaceo colore deprehendimus, Scaliger, Nuper amicus

CUS

cus quidam meus, medicus doctus in Sueuia, his verbis ad me scripsit: Lapis (quem mitto) proximè ex thorace cuiusdam monialis cum maxima tussi prodijt per interualla, semel vel bis in anno, sanguinis reiectione ex respiratorijs partibus cum tussi erumpente. laborat, ambulat hinc inde, & peregrè proficiscitur. colorata & elegans est, nec de vllis doloribus conquerit, nisi quòd anhelitus fœteat, & difficultatem spirandi sentiat. tussis rara, sicca. phthisim vix effugiet. Matthiolus & alter medicus in Epistolis adserunt nullum ex vetustioribus authoribus de lapillis hepatis scripsisse. Imò & de hepatis & pulmonis quoq; calculis, Nicolus disserit: quamuis in animalibus mactatis idem etiam conspiciat.

Monspessuli in dissectione iuuenis cuiusdam, plurimos lapides pulmonum substantiæ infixos fuisse animaduersum est.

De calculis quibusdā corporis hu-

De figuris lapidum, &c.

mani, ex thorace, hepate, intestinis, felle, deq; tophis in articulis & intestinis, lege Vuierum De præstigijs libri 3. cap. ii. Item Io. Langium in Epistolis medicinalibus Tomo 2. epist. 57. de calculis genitis in pulmone, folliculo fellis, renibus & vesica. Salfeldæ in Thuringijs ex puteo vigintiduas orgyas alto effossus est lapis, qui solidi pectoris speciem præ se ferebat, longus sesquipedem, latus palmos tres. crassus anteriori parte, vbi costæ terminabantur, digitos sex. sed spina vacua erat ab eo, quod medullam exprimeret, Agricola.

In ventriculo hominis calculos rotundos, duros & albos colore inuentos Norimbergæ, amicus quidã meus anatomes peritus mihi retulit.

In iecore & aliorũ olim, & postremò Senatoris inuentos lapides atros: qui in aquam iniecti intumuere: & in remigis hepate lapidem durissimum inuentum, carnei coloris diluti, Iul.

Cæsar

Cæſar Scaliger refert. Auguſtinus Barbadicus patritius Venetus, cū incerto morbo obiſſet, in eius diſſecti iecore inuētus eſt lapis iuxta fellis veſicā, grandior oliuæ nucleo: &, quod magis mirum eſt, viridis ad nigredinē declinans: qui colos durioribus lapidibus ſolū ineſſe ſolet, Cardanus in Varijs. De lapidibus in iecore & fellis meatu, lege in Epistoſis Matthioli 323, 324. per totam illam paginam & ſequentem.

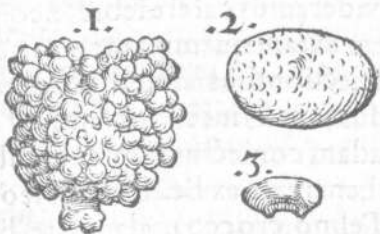
Deſperata ab omnibus valetudinē ſenem, ſummo dolore inteſtinorum, cum videremus carere febre, neq̄ tumorem extare quempiam: quotidiana deiectionibus aluum exonerare: pondus in iſtis inteſtiniſ ſentire, fatali quadam coniectura lapidem ſubefſe rati, enemata ex Bdellio & oleo noſtro Telino, croceo malagmate, butyro, certo decocto infundi iuſimus. Tertio clyſmate magna viſ lapidum educta eſt, Scaliger. In inteſtiniſ ali-

De figuris lapidum, &c.

quando retinentur faeces omnino ppter crassitiem & duritiẽ suæ substantiæ, in tantum quòd efficiuntur quasi lapides, Abynzoar.

Adadu nephros (hoc est, ren) dictus lapis: vide suprà in ijs qui ab oculo denominantur.

Subsequens figura tres lapides exhibet: primum ex vesica hominis extractum, qualis ac quantus ferè apparet, asperum, racemi quadam specie. Secundum, itidem è vesica, minorẽ, læuem. Tertium è renibus, quẽ adnatum fuisse apparet.

Lapides è vesica deprehendi multos, cepearum modo lamellis incrustatos, inferiore subinde coloris diuersi. Duo

si Duo præter hæc genera. Vtrunq; apud me est. Ex Bouillis oppidanus nostris adiutus medicamentis eminxit vitreum, sanè ex illa nobili Praxagoræ pituita: dum mingeretur, albuminis mollitie, emissum nitri duritia ac splendore. Senatoris filius eiecit, pultis modo multos, ac maximos: quæ aëris cōtactu postea in gypseam tum speciem tum firmitatem concreuere. Hic quoq; nunc rectè valet, Scaliger.

Toforum & capillorum qui concresecunt in renibus, par est generationis modus, Galenus *Commēt. l. in lib. 6. Epidem. cap. 5.* In renibus Ferdinandi Imperatoris defuncti, calculos multos reperunt medici, sicut & in vesica: & dum viueret interdum supra triginta, sine vlllo dolore, cum exiguo ardore emingebat. Non tamen hoc morbo consumptus obiit, sed maioribus causis. nam dum medici postridie à morte intestina atq; viscera examinerent, omētum aliqua ex parte cor-

De figuris lapidum, &c.

ruptum, ac sine omni adipe, sicut & intestina & stomachum deprehenderūt: & pulmonem magna ex parte putridum ac grauiter foetentem, cum puita & sanie ita membranis pectoris in sinistro latere adhærente, vt difficulter auelli possent.

Monspelij in cadaueris cuiusdam dissectione, testiculi lapillis pleni inuenti sunt.

Diphris (*lego Diphyses, διφύσις, cum Agricola, à sexu duplici*) duplex, cãdida ac nigra, mas ac foemina, genitale vtriusque sexus distinguente linea, Plinius.

In diœcesi Treuerensi, cum cemento pro reparandis structuris, quæ vitium fecerant, arcis Erebritesteinensis eruerentur, inuenti sunt lapides nigricantes & duri, qui muliebri pudendum exprimerent, Agricola. Cardanus lapidi huic Hysterapetra nomen finxit, non rectè: neque enim ὑστέρα, ἢ γυναικείον μόριον significat. addit & Mariæburgi inueniri.

Ratio

Ratio nominum nō constat in Borfycite, &c: nec in Gemite, velut in petra candidis manibus inter se cōplexis, Plinius. Ego aliquando conieci Plinium pro Gemite, legere debuiffe Gamite, vt ratio nominis & origo cōstaret à nuptijs, quas Græci γάμος vocant: in quibus sponsi & sponsæ manus, tanq̃ fidē inuicē dātū, copulant.

Idæi dactyli in Creta ferreo colore pollicem humanum expriment, Plinius. Vide suprā Cap. 5. Pyritæ quidā digitis similes inueniuntur.

Ex podagricorū iuncturis, muria, & caseo vetusto, & Pyritæ vsti scobe, rupta cute, plurimos lapides extraximus, cādore steatis, duritia inuictos, Scaliger.

Myrmecias nigra habet eminentias similes verrucis, Plinius; in quo nō probo, quòd terminationem Græcorum in ias, scemininam facit, quasi gemam subaudiat. cum Græci simpliciter λίθου subaudire soleant, genere ma

De figuris lapidum, &c.

sculino inflexione prima. Sunt qui à similitudine quadam strumarum in gutture hominis *Kropffstein*, id est, Strumei lapides appellantur, de quibus sub finem Capitis primi diximus. Fluores etiam dicti Germanis, & *Cry stalli* interdù, eâdem specie nascunt.

CAPITIS XII. PARS II.

De illis quæ à quadrupedibus denominantur, &c. & primum in genere à cõmunibus quorũ animalium partibus, tum simularibus, tum compositis.

ANimalia quædam lapidibus aut faxis inclusa viuunt, vt bufonũ genus, quod *Ranam venenatam* fossilẽ *Agricola* vocat: de quo nos in *Historia Quadrupedum ouiparorũ* pag. 74. *Ostrea* etiam quædam viuentia in faxis medijs reperta constat.

Albertus Magnus de rebus metallicis libri 1. tract. 2. cap. 9. Admirabile, inquit, omnibus videt, quod aliquando

do lapides inueniuntur, qui intus & foris habent effigies animalium. Foris enim habent lineamenta, & quando franguntur, inueniuntur in eis figuræ intestinorum. Cuius rei causam dicit Auicenna esse, quòd animalia secundum se tota aliquando mutantur in lapides, & præcipuè in lapides falsos, nõ duos vt plurimùm, &c. Tofi gignuntur in animalium corporibus ex purulento humore, vel ex hoc cū pituita commixto: quales fiunt in articulari morbo, Galenus Comment. I. in lib. 6. Epidem. cap. 5.

Hæmatites lapis sanguinis colorē ^{Hæmatites} exprimit, medicis & pharmacopolis notus. *Ein blutstein* Germanis, Agricola interpretante. Speciem eius alteram Schistum, id est, scissile aut fissilem nominant. Nigri turriti in hoc genere, Val. Cordus meminit. Hæmachates sanguinei coloris Achates ^{Hæmachates} est, apud Plinium lib. 37. cap. 10. Vulgò quidem nostri lapidis speciem e-

De figuris lapidum, &c.

Galactites

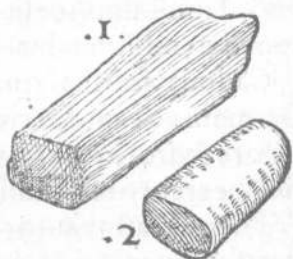
iisdem coloris, Blutstein appellant, à
persuasione, quasi sanguinem sistat si
gestetur, aut manu comprimatur dū
incalescat. JE sanguine in mamillis
foeminarum concocto in animalibus
lac fit: à quo nomen Galactitæ lapidi
impositum, quòd is ad coticulam vel
in pila tritus cum aqua ad oculorum
remedia in lactei coloris succum re-
soluatur: vt & alij quidam, & Meli-
tes quoq; à succi eiusdem dulcedine
sic dictus. item Leucographis vel Mo-
rochthus appellatus, & qui in Argæo
Cappadociæ monte nascuntur, quo-
rum meminit Galenus.

Steatites.

Seuum Græci propriè *σείας* nomi-
nant, adipem *πμελίω*; quod Plinius
in Steatite lapide non animaduertisse
videtur. A membris corporum (inqt)
habent nomina, Hepatites à iocinere,
Steatites singulorum animalium adi-
pe numerosa. Conijcias autem è Græ-
co aliquo scriptore malè hæc vertisse
Plinium: & esse *σειτίτω η̄ τδ̄ τῶ ζωωμ*
σεία-

στεινὸ ὁμοίωσιν δίαφορον, id est, animalium seu similitudine insignem. δίαφορον autem Græcis videtur & pro insigni vel eccellente, & pro numeroso vel multiplici quibusdam differētijis accipi.

1. *Amianti* quibusdam dicti lapidis frustulū. Veriorem è Cypro, Cap. primo posui.

2. *Steatites* fortè, vel *Leucographidi Morochthò* ve (aliàs *Moroxo*) cognatus.

Steatites hic propositus lapis vocari posse videtur, quòd mollis eius substantia sit seuo persimilis, sed duriuscula, Morochtha cognata, vt suspicor: licet enim fusci in rusto coloris sit, lineas tamen albas in ligno ducit, si affricetur. quod si lapis alius substantia simul, & pinguedine & colo-

De figuris lapidum, &c.

re Steatitzæ similior inueniatur, is esto Steatites: qualis fortè reperiet in Terrarum vel Bolorum (vt vulgò vocant) genere, qualis maximè est *Fulerde*, id est, terra fullonù, vel *Seifferde*, id est, Saponis terra, nominata: quæ si durior & lapidi similior sit, *σεατίτω λίθου* appellari nihil vetabit.

Cerebri similitudo.

Cadmizæ fossilis, quam Cobaltum Germani vocant, speciem vidi ferreo colore, viroso odore, crustacea specie & cerebro ferè simili.

Ossa fossilia.

Theophrastus autor est ossa è terrâ nasci, inueniriq; lapides ossæos, Plinius. Humorem hunc terræ (è quo lapis specularis fit, quidam autumant crytalli modo glaciari. Et in lapidem cõcrescere manifestò apparet: quòd cum feræ decidère in puteos tales, & (etiam) medullæ ex ossibus earum in eandem lapidis naturam post vnam hyemem figurantur, Idem Plinius.

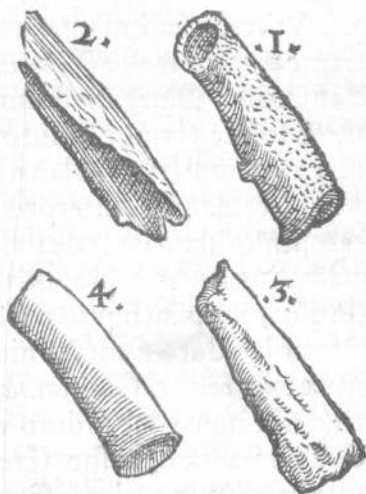
Fontes quidam immersa sibi in lapidis naturam conuertunt. Francofor-

fordiæ ad Oderam fons est, cuius vi
 ligna, folia, cortices, ossa, conciæ, ob
 ducuntur materia lapidosa. Quædã
 res fossiles sunt similes ossibus; uius-
 modi est lapis Arabicus. aliæ, medul-
 læ quam continent ossa, quod genus
 est marga liquida candidi colcis, A-
 gricola. Videtur sanè margæ nomen Marga.
 Germanicæ originis esse: Martenim
 Germani, nostri Marg, medullm vo-
 citant. Enosteos lapis diuisus ossiũ Enosteos.
 effigiẽ repræsentat, Agricola: q̃ hũc
 lapidem Germanicè interpretatur,
 Knochenstein. Idem lib. 5. de nafossi-
 lium: Cotibus aquarijs grandibz tã-
 tũm (inquit) tympani figura datz, &
 ex saxo molari duro fiunt. Ex his utẽ
 ipsis, quæ ex inferiori Germania fe-
 runtur, variæ nigro & candido olo-
 re, quædam fractæ ossis speciẽ reræ-
 sentant: quas iccirco ~~quosdam~~ Græci ap-
 pellarent. Est in animali Põrus fõsis Põrus.
 duritia (inquit Scaliger) à Natui in
 quasi defuncti ossis locũ suffectac-

De figuris lapidum, &c.

centuiatáve. Callum Latini appellát. Sic & in terra ossa lapidea, aut lapides oseos eadem meditata est, vt legimus a uod Plinium.

Figuræ quæ subduntur quatuor, lapidun sunt, quos Osteolithos dixeris, ab micis missorum.

Species prima.

E his primus in Palatinatu locis arenis copiosè nascitur ex sabulo, ossim specie, $\sigma\epsilon\lambda\chi\theta\epsilon\iota\delta' \omega\sigma$, hoc est, trúcorum

corum quadam forma, cum rudinen-
tis ramorum, vnde & *Σπελίττα* dici
possunt: vel *ὄσειττα*, à similitudine of-
fium: vel Ammostei, composita ab a-
rena & osse dictione: vel Osteocolli,
à facultate qua ossa fracta intra cor-
pus sumpti, & foris emplastris additi,
mirificè ferruminant: & ab eadem Ho-
lostei: vnde & Germanicè *Beinwell*
& *Walstein* appellant. possunt autem
etiam *Sandstein* & *Steinbein* nomi-
nari: sed nomen *Sandstein* Saxo are-
nario potiùs tribuitur. *Bruchstein* ali-
qui nominant, sicut & stillatitios lapì-
des, de quibus suprà dictum est, quòd
ad ossa fracta valeant, *zu den beinbrü-
chen*. Nostri saxa quæ ex Latomijs e-
ruuntur, & quasi refringuntur, vel ex-
ciduntur, *Bruchstein* appellât. De ho-
rum lapidum natura & vsu Commen-
tarium doctissimum Thomas Erastus
rei medicæ professor Heidelberge, vir
in omni philosophia summus, in me-
am gratiam conscripsit: quæ huic no-

De figuris lapidum, &c.

strælucubrationi quia non licet inferre, vt cupiebam, propter festinationem typographi, prima quoque occasione aliàs, edendum, vt dignus est, curabo.

Secunda &
tertia.

Secundus & tertius, figurâ à primo differunt: tertius quidem ea sola: quartus verò substantia quoque: quæ non arenosa vel terrea & friabilis ei est, sed tenacior & olsi similior. odor aut sapor potiùs, idem qui cornui Monoce rotis falsò dicto, quod diu sub terra marcuit, gratus & subastringens. Eù misit Ioã. Kentmanus, & alteri lapidi inclusum fuisse, significauit, Enostei nomine.

Quarta.

Stelechites

Quartus à clarissimo medico Ioanne Dryandro felicitis memoriæ, priuatim Stelechitæ nomine ad me missus est. differt autem à præcedentibus, quod eis durior, magisque lapideus sit, (imò solidus lapis, cum illi leues, molles & friabiles, albi que sint, primus & secundus etiam caui: vt nõ modò foris, sed intus

intus quoq; præ se ferant,) & coloris fusci, figura modicè inflexa costarum instar. Ego hunc vnum tantùm duos pollices longum vidi. cõijcio autem hunc tantùm esse, qui in saxis è quibus Cotes aquariæ fiunt, inueniri ab Agricola scribitur. ea enim colore & substantia refert.

Quod ad facultatem attinet, nõ dubito quin ad multos affectus egregiè faciãt, albi præsertim illi ac probè maturi, si medici cū ratione experiri velent. Sed nimia plerorumque inertia & ignauia est, multorum etiam stoliditas, qui vetera solùm retinenda aũunt, noua experimenta non facienda, tanquam periculosa. immò ne vetera quidem, si à Galeno aut illis quos sequuntur, medicis nõ tradita, paucis, vel plebi & rusticis fortè tantùm in vsu sint, facilè admittunt. Ego Ammosteorum vim ad ossa consolidanda, & chirurgis vulgaribus & agræstibus quoq; illiteratis hominibus à

De figuris lapidum, &c.

maioribus traditam, per quæ aliquot secula confirmatã, natura ipsa indicante & propemodum loquente illam ex ea quam habent forma, non vulgarem esse multorum & fide dignorum hominum, tum indoctorum, tum etiam doctorum quorundam experimentis credo: & medicos adhortor ut pharmacopolas iubeant hos lapides semper in proutu habere: qui proculdubio ad alia etiam multa utiles erunt, quæcunquæ siccati, fisti, astringi, sine vlla acrimonia opus fuerit. Lauari etiam ut ab arena crassiore separentur, & in pastillos formari poterunt, Lemniæ terræ instar: cui non impares fortè vires in præseruandis etiam à pestilentia corporibus habuerint: ij præsertim qui in hoc genere odoratiores sunt, qualis videtur qui in ditione Comitum à Solms, non procul vrbe Iena effoditur monte arenoso, femoris quandoque figura & magnitudine, quandoquæ aliorum ossium, *Wainbruch* appel-

appellant: & vtuntur ad fracta crura
 cōsolidāda, intra corpus per aliquot
 dies exhibitō, & ad dentium nitorem
 conciliandum: vt Laurentius Hiel do
 ctissimus medicinæ in Ienenſi Aca
 demia professor ad me scripsit, ac simul
 misit lapidem: qui mihi mali Cotonei
 ferè odorē repræsentare visus est. Lin
 guæ leuissimè adherent frustula eius:
 minimum enim glutinosi, idq̃ probè
 exiccatum habet. cauernulis etiā mo
 dicè spongiosus est, ideoq̃ leuior. E
 iusdem planè facultatis & substantiæ, Lac lunæ.
 Lac lunæ etiam dictum à nostris vide
 tur: & ipsum interdum satis boni odo
 ris. figuram nescio. plura autem de eo
 scripsi suprā Capite 2. Nuper verò Osteitæ
fœtidi.
 lapides quosdam ossibus vltis persi
 miles, sed solidos & paruis forami
 nibus in superficie plenos, Petrus Col
 debergus pharmacopœus Antuerpiæ
 ad me misit: in sarcinis nūcum musca
 tarum repertos: vnum rectum ferè, al
 terum curuum in medio prominente

De figuris lapidum, &c.

ceu articulo insignem, qui intus quoque spongiosam ossium quorundam compagē præ se fert. hos Osteitas foetidos appellârim. attriti enim vel vsti, lotij veteris instar aut ossis vsti foetēt, vt ossa vera fuisse in lapides mutata suspiceris.

Ab Ammosteis illis, qui in Palatini Electoris ditione non procul Spira ad Rhenum vrbe Episcopali fodiunt, & alijs qui non procul Iena Saxoniz, non differt Darmstetensis lapis, quē à nobili viro Io. Guil. Reiffestenio accepi: & similiter ad ossa fracta in cruribus aut brachijs commendatur, si drachma vna aut sesqui detur quotidie per triduū, applicatis interim etiam emplastris, quibus miscet: quanquam & sine his proficere aiunt, modo ossa ab initio ritè fuerint restituta.

Cornua
fossilia.

Eisdem in locis non procul Spira vbi osses illos lapides erui iam diximus, inueniuntur etiam Cornua, aut Cornibus similes lapides, quos Ceratitas

titas dixeris. Vulgò Monocerotū tanquam in diluuiò per orbem terræ disperforum cornua esse putant. sed magnitudo & figura longè alia est, q̄ verorum Monocerotis cornuum, quorum vnum Argentinæ vidi. Hæc quidem similiter sub terra sponte nature nasci, vt iam dictos Osteitas, non dubitant eruditi: non tamè è sabulo fore, sed argilla. Portiuncula quam doctissimus Erastus ad me misit, alba, mollis & lenis est, similis medullæ, nullis vt Osteitæ poris, solida planè, fragilis & friabilis, eximie siccans & astringens, validiùs multò q̄ Osteitæ, ac linguæ adhærens validè: mandenti grata, veluti amygdali odore. Vires contra venena & cæteras, easdem ferè quas Bolo Armeniæ ei tribuerim. Inueniuntur hæc etiam alibi, vt in Specu subterraneo (quem Baumannshof vulgò vocant) prope Elbingerodam syluæ Hercyniæ siue Cheruscæ in ditione Comitum Stolbergeniū, in cu-

ius Descriptione nondum edita, præstans nobilitate & doctrina vir Ioan. Guil. Reiffestenius: Ossa verò, inquit, quæ illic insolitæ magnitudinis effodiuntur, multi impostores pro Monocerotis fragmētis, simplicioribus vendunt: sed quia vicinis hæc fraus nota est, ad remotiora loca se conferunt nebulones.

De Asteria gemma quæ inclusam lucem pupillæ modo quandam continet, ac trāsfundit cum inclinatione velut intus ambulāntem ex alio atq; alio reddens, diximus suprā Cap. 2.

Oculi similitudo.

Solaris est lapis, q Solis oculus appellatur, figuram habens pupillæ, ex qua lumen emicat, Marsilius Ficinus.

Zmilaces in Euphrate nascit, Proconnesio marmoris similis, medio colore glauco, Plinius. Agricola hæc videtur esse facta ex id genus marmore, cuius fragmenta, vt fieri solet, fluuius detulerit. Camillus Leonardus apud Plinium legit Zmilaces seu Zmilanthis,

this, in medio habens quasi pupillam
glauco coloris. Orpheus meminit la-
pidis cuiusdam quem Barbarum no-
minat in Euphrate nati: & eum videt
Baccho gratum facere, cui nimirum
etiam Smilax hedera accepta fertur.
Callais in rupibus inuijs ac gelidis o- Callais.
culi figura extuberat, leuiterq; adhæ-
ret, Plinius 37.8. Ocellus gemma est Ocellus.
tricolor, cuius medium candidum est,
extremarum partium vna ferruginea,
altera nigra opaca est, Cardanus. Ea-
dem aut similis fortè fuerit Leucoph-
thalmus, seu potiùs Lycophthalmus
Plinij, de quo parte I. huius Capitis di-
xi. colorem enim habet rutilum: & in
medio niger candido cingitur, quod
magis conuenit oculo, q̄ quod de O-
cello scribit Cardanus in libro de Gé-
mis: Operis verò De subtilitate lib. 7.
Onychis (inquit) tertium genus ferru-
ginei est coloris in supremo, in imo
nigri, in medio candidi: vocatur à ple-
risq; Oculus. Sic ille: & fortè oculi no-

De figuris lapidum, &c.

men ab Onychio corruerunt illiterati, sicut & Nicoli alterius speciei in eodem genere. Alius est Trichrus Plinio, à triplici colore dictus: niger ipse, succos verò reddens, à radice nigrum, medio sanguineum, summo candidum. Chelonites etiam ille, quem vulgò à Bufone denominant, lapis è candido fuscus, in medio quandoq; cœruleum habet oculum. Zenothemis tradit onychem plures habere varietates, igneam, nigram, corneam, cingentibus candidis venis oculi modo: interuentibus quarundam oculis, obliquis venis, Idem.

Dentes fossiles.

Dentes quoq; fossiles inueniuntur alicubi, siue ex cadaueribus animalium quorundam, siue sponte naturæ orti. Dentem in lapidem versum Aldrouandus Bononiæ seruat.

v. *Lapis Hyæniæ nomine à præstanti Emfishemij medico Ge. Pictorio ad me missus, Ombrijs quorundam fortè cognatus, durissimus,*

mus, subflauus.

2. Dens in lapidem versus, vel lapis odon-
toides, id est, dentiformis aut papillæ similis,
ἰαλιδεύς: quem à Io. Fabricio Montano, pa-
store Ecclesiæ Curiensis apud Rhætos doctissi-
mo accepi.

In specu sub
terraneo pro-
pe Elbingero-
dam (de quo
paulò ante scri-
psimus) repe-
riuntur ossa &

dentes tam hominum quàm anima-
lium aliorum, maximæ ac tantæ ma-
gnitudinis, vt vix credi possit vixisse
vnquam tantæ magnitudinis homi-
nes aut animalia vlla. Ego in volumi-
ne De aquatilibus Corollario de Hip-
popotamo, dentis maximi apud nos
inuenti iconem posui: sed postea aliũ
quadruplo ferè maiorem ex Polonia
accepi, à viro nobili quodam ædifi-

De figuris lapidum, &c.

cij futuri fundamenta iacente inuen-
tum, vnà cum cornu maximo, quod
pleriq; Monocerotis esse putarūt: sed
crassities & figura eius curua obstāt.

Linguae si-
milis.

Glossopetrā dictū lapidem (Glot-
tidem Cardanus nominat sine autho-
re) alij hominis, vt Plinius, alij alterius
animalis linguae comparant: alij den-
ti piscis Lamiae.

Cordi simi-
les.

Encardia cognominatur & Cardi-
sce: vna in qua nigra effigies cordis e-
minet, altera eodē nomine, viridi co-
lore, cordis speciem repræsentat. Ter-
tia nigrū cor ostendit, reliqua sui par-
te (ambiente, Agricola) candida, Pli-
nius. Telicardios colore cordis Per-
sas apud quos gignitur, magnopere
delectat, Maculamq; appellant, Idē.

Hepatitis.

Hepatitis à iocinere nomē habet,
Plinius.

Enorchis.

Enorchis candida est: diuisaq; fra-
gmentis testium effigiem repræsentat.
Plinius. Agricola Germanicē inter-
pretatur Hodenstein. Figuram eius re-
peries

peries Cap.I.inter rotundos. Pyritæ quidam testiculis binis aut ternis similes reperiuntur.

CAPITIS XII. PARS III.

De rebus fossilibus, quæ in Quadrupedibus animantibus reperiuntur, vel aliquam cum eis earumve partibus similitudinem habent. Et primum de mansuetis.

SArcites bubulas carnes præsen- Bos.
Stat. Plinius.

Bouis capiti lapillum tradunt inesse, quem ab eo expui si necem timeat: inopinatis perciso capite exemptum adalligatumque, mirè prodesse dentitioni, Plinius.

Lapis hic nigricans silicea duritie, (nam ictu ferri etiam ignis eli-

De figuris lapidum, &c.

citur, J oculi vitulini ferè à capite extracti, magnitudinem & figuram præ se fert: ομματίων λίθου, vel λιθάφθαλμου dixeris, Germanicè Augstein. Hunc lapidem Io. Pontanus Saxoniae principum medicus excellentissimus Gotha ad me misit.

In Bovis corde lapidem inuentum, vir fide dignus mihi retulit. Bucardia bubulo cordi similis, Babylone tantum nascitur, Plinius.

In iuuenearum secundo ventre inuenitur pilæ rotunditate nigricans tophus, nullo pondere: singulare vt putant, remedium ægrè parientibus, si terram non attigerit, Plin. libr. II. cap. 37. quidam etiam partum ab eo gestato custodiri nugantur. De his pilis, & earum generatione lege quæ Ioannes Vvierus De præstigijs dæmonum lib. 3. ca. II. scribit. Ego similes, pugno maiores, leuissimos, superficie læui, vidi & habeo. In capris alpinis etiam, quas Rupicapras Plinius vocat, similes

les reperiuntur, & in alijs quibusdam fortè. Scaliger Exercit. 125. Equus (inquit) dum hæc proderemus, egerebat Tosos durissimos, leuissimos, stercoreis facie, rotundos, quorum vnum habemus.

De lapide in felle Boum, Taurorū maximè, iam olim annotaui quædam, in Historia Quadrupedum de Boue G. pagina 70. & in Tauro 109. De eodem lege Auicennā in vltimo ex quatuor illis capitibus, quæ libro secundo eius Bellunensis præmisit: vbi & descriptionem eius & ex eo remedia ponit. Syluaticus Massatum interpretatur lapidè qui inueniatur in felle Bouis. Scaliger Haratzi Arabicè describit. Eum qui est in felle Tauri ad icterum facere, Moses Kimhi scriptū reliquit in suis Commentarijs. Egotalem ab amico missum habeo, ruffi coloris, friabilem.

Erene Bouis lapidè Aldrouandus Bononiæ habet.

De figuris lapidum, &c.

*Ammonis vel Hammonis cornu Plinij, alijs
quàm Ammonites vel Hammites eiusdem,
quem ovis piscium comparat.*

Hammonis
cornu inter sa-
cratissimas Ae-
thiopiæ gem-
mas, aureo co-
lore, arietini
cornus effigiẽ
reddens, pmit-
titur prædiuina somnia repræsentare,
Plinius. Videtur autem is sæpe gem-
mas putasse qui lapides sunt, sicut &
Hammonites à nobis positus: quem à
Io. Kentmano accepi. Est autem ve-
luti cornu arietis in se reuolutũ. A-
gricola lib. 5. de nat. fossilium, cum de
Hoplite, id est, quo uis lapide ceu ar-
matura induto, locutus fuisset, sub-
dit: Similiter Cornu Ammonis, & a-
lij lapides armantur: sed eorum arma
ex auro vel orichalco polito plerũq;
videntur esse facta. At libro 4. De or-
tu &

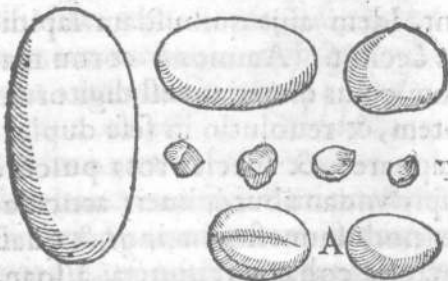

tu & causis subterraneorū: Hammonis cornua (inquit) quæ plerunq; armatura ferri politi colorem referente, obducuntur, succo aluminis infecta, aurei coloris fiunt: si eo succo nō inficiuntur armaturæ, colorem feruant. Idem alijs quibusdam lapidibus accidit. Ammonis cornu magnum, cuius dimetiens est digitorum septem, & reuolutio in sese duplex, vt apparet, & species tota pulchrè crispis vndantibusq; lineis articulatum (nodosum est enim, inqt, & quasi iuncturis cohæret) distincta, à Ioanne Kentmano ad me missum est depictum: ipse verò à perito & sene medico Burchardo Mythobio Cornu ipsum accepit. Misit & aliud depictum, cum armatura ferrei coloris.

Cardanus in libro de Gémis, Hammonium lapidem cornibus arietis similem, primū ex tribus rarissimis esse scribit, sine authore, nescio de qua gēma intelligens: cum nostrum nec gēma, nec admodum rarum sit.

De figuris lapidum, &c.

PRO SEQUENTIBVS ICONES tantum, quæ sculptæ in promptu erant posuimus: cæteris quæ ad idem argumentum adferri poterant, omisis: cum Typographi festinatio sic vrgeret.

Bezgar apud Arabes dicti lapidis subrotundi differentia triplex, secundum magnitudinem, cum fragmentis exiguis quatuor. Tales autem lapides Ferdinandus Augustus Imperator habuit aliquot: cuius delineationes has qualescunq; cum fragmentulis pro specimine, archiatros tum eius sicut & nunc filij Maximiliani Cæsaris Augusti, Ioannes Craeo ad me misit.

A, litera posita est inter duas figu-

ras lapidis specie ovalis, magnitudinis autem quæ hîc apparet, duplex ferè ad fabam, fuscus, splendidus, levis, mollis: ab vna parte simplicior, ab altera lineas quasdam habet. qui Cerui lachryma à recentioribus dicitur, & Bezoar lapidi æquipollere existimatur. Hanc inspiciendâ ad me misit doctissimus medicus Adolphus Occo Augustanus F.

CAPVT XIII.

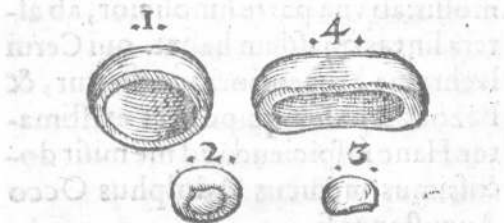
PRO Capite XIII, quo Lapides ab Auiibus denominati, aut ex auiibus sumpti enumerantur, nõ alios in præsentia pictos habemus, quàm qui hîc exhibentur.

1. Hieraciten:
& 2. Perdiciten:
ab aliqua penarum in his auiibus similitudine dictos. Eos autem à Ioanne Kentmano accipi.

De figuris lapidum, &c.

Chelidonias ab Hirundinibus dictos, vt ab Aquilis Aetitas, Alectoriã à Gallo, supra dedimus.

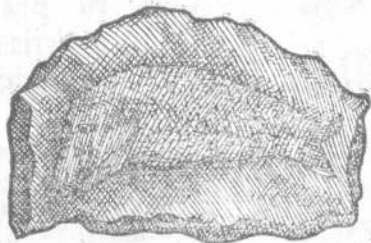

Batrachitæ vel Crapodinæ vulgò dicti lapides, à Bufonibus, quorum capitibus eos contineri persuasum est. Sunt autem species eius tres hîc exhibitæ, magnitudine differentes: figurâ hemisphærica, caui intus, foris conuexi. Quartus maior & oblongior est. Cæteros ferè Krottenstein, id est, Bufonum lapides nostri vocât. Quartum, qui rarior est, audio Schlangenstein oder grosser Krottenstein vocari, id est, Serpentium lapidem, tanquam Ophiten dicas. Tertium minimû minusq; cauum, Caluariæ Bufonis nomine ab

Hier.

Hier. Cardano accipi. Sed in huiusmodi lapidum nominibus magna passim varietas & incertitudo est.

DE LAPIDIBVS QVI A-
 quatiliū animantium effigiem refe-
 runt. Caput XIII.

L Apis Islebianus, e quo æs conflatur, niger, durus, laminæ instar: piscis formam æneis squamis cōspiciuā præ se ferens: aliquando & aliorū animalium. ego duos singulis, vnū verò geminis piscibus insignem habeo ab amicis missos. Agricola Eislebianū lapidem vocat, & imagines exprimere scribit pisciū, Lucij, Percæ, Passeris marini, de nat. fossil. lib. 1. Libro 10. autē eiusdē operis, Spino à priscis dicto

De figuris lapidum, &c.

lapidi eundē, aut cognatū facit, fissilē, nigrū, bituminosum, ærosū, &c.

Lapilli è pisciū
quorundā O-
ceani, Asello-
rū præsertim
generis capitibus, tales, tan-
tiq̃.

.3.

.2.

.I.

C

In tribus hisce formulis, quæ notantur literis A. B. C. lapides exprimunt, quos Glossopetras appellamus, alij Lamiarum dentes, Cardanus Glottides, Germani *Naterstinglin*: id est, *Natricû* linguas. Glossopetra nigricans, inquit Agricola, Germanis *Natricû* lingua dicitur: cui similis non est, sed magis linguæ Pici. Reperitur in terra aluminosa. Sic ille. apud nos non nigro, sed albicante in roseo ferè colore & splendido reperiuntur, saxis interdum inclusi. Veneno præsentē sudare in mensa creduntur: sed faciliè ad vaporem alij quoq; læues & præduri lapides sudant. Differunt colore, magnitudine, figura. Alij dentatis aut serratis marginibus sunt, alij læuibus. De eo qui in A. formula exprimitur, plura leges in Volumine Aquatiliū nostro, vbi de Cane carcharia & Lamia agimus, pag. 210. In formula C. ad nūmerum primum expressus lapis, similis est cæteris, substantia, duritie & splē

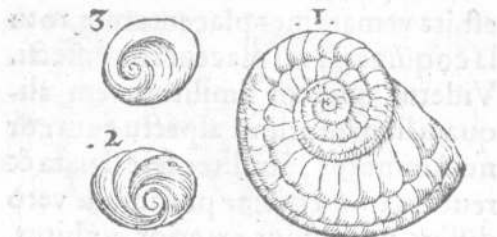
De figuris lapidum, &c.

dore: sed auis alicuius, Merule ferè, rostri superiorem partem præ se fert, minor cæteris, & vero Lamiaë aut Carchariaë denti (qualem Petrus Coldebergus pharmacopœus Antuerpia ad me misit) simillimum. Vnci retrò eminentes, dentis veluti radices sunt: aut si quis ad linguæ similitudinem referre malit, ossi Hyoidi bipartito, quod linguæ animalium subditur, non dissimiles. ¶ In eâdem formulâ media figura Glossopetram latiusculam & sine radice sua repræsentat. Tertia verò lapidem Cornu serpētis à quibusdam dictum: quo nomine picturam hanc Georgius Sittardus medicus sanè doctissimus & lōgiore vita dignus Norimberga olim ad me misit.

Cornu ser
pentis.

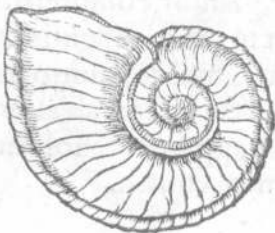
1. Genus Cochleæ marine, arte politæ, cum suo operculo planè lapideo, quod vulgò Fabam marinam vocant, prona numero 2. supinaq; parte numero 3. expresso. Vide in Histo

ria

ria Aquatiliū nostra pag.283. inter
cæteras Cochleas, de Cochlea cælata
à Rondeletio dicta.

Cochlea q̄-
dã(à Io. Kent-
mano ad me
missa, sicut &
aliæ plures,)
quã σιδηροδὲν
à superficie fer-
ro simili, vel

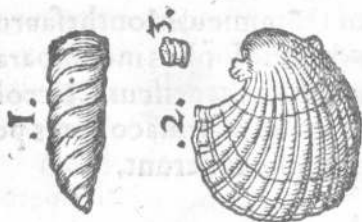

hopliten cognominare licebit. Lapis
est intus cultro cedens: foris crusta te-
nui, splendida, & ferri politi instar in-
tectus, fusci vel cinerei coloris. Ambi-
tus externus totus pulchrè intortus

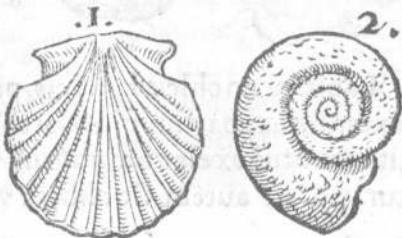
De figuris lapidum, &c.

est, ita ut margines placentarum, rotula coquinaria vel placentaria dissecti. Videtur quidem similitudinem aliquam habere primo aspectu cum cornu Ammonis, similiter ferè striata & reuoluta superficie: plurimum verò differt, nam huius exterior ambitus, non tereti figura ut Cornu spectatur, sed in angustum margine tortose colligit: & tum foris ferro similior est, tū intus lapis durior: tota quæ figura latior, planior, compressior. Sed neque foetet in ore mandentis, ut illud. Media pars, qua reuolutio desinit, caua est ab vno latere: ab altero protuberat, nec apparent reuolutiones. Ad ferrū ignem emittit.

1. Strombus lapideus, Strombites.
2. Strombulus quidam minimus, si bene memini.
3. Conchæ striatæ à Rondeletio dictæ genus. Primum & secundum ex his Encelius non rectè pro Chelonitis

tis exhibuit. Primo & alium similem pharmacopolæ quidam vocant Agapennescio quâ ratione. est autem exilior, & magis in acutû suis spiris exit.

1. Pecten lapideus. Substãtia intus est pallida, albicans, ceu luti in lapidem indurati.

2. Cochleæ lapideæ genus planum vel sessile, subrufo colore foris, intus albo. Conchas & cochleas huiusmo-

De figuris lapidum, &c.

di aliquot Dominicus Monthesaurus
medicus & philosophus incompara-
bilis Veronæ, & Franciscus Câlceola-
rius eadē in vrbe pharmacopœus pe-
ritissimus, ad me miserunt.

A. Lapis cū cochleis lapideis, par-
tim extantibus, partim in eo latenti-
bus, ita vt totus ex eis compositus vi-
deatur. potest autem Cochlites vo-
cari.

B. Ctenitæ species: quæ Hildeshe-
mij in lapidicinis reperitur. Oris Ce-
ti (vt scribit Kentmanus, qui vtranq;
huius formulæ iconem misit) figuram
repræsentans.

Conchæ

1. Conchæ σιδηροειδῆς (id est, ferratæ, aut ferreolæ, si ita dicere licet) genus: Castaneæ ferè figura & magnitudine, cum germine gliscere incipiente, & umbilico infrá. 2. Pectunculus ferreolus, κτηνίου σιδηροειδῆς.

3. Alius lapideus totus.

4. Umbilicus ferreus.

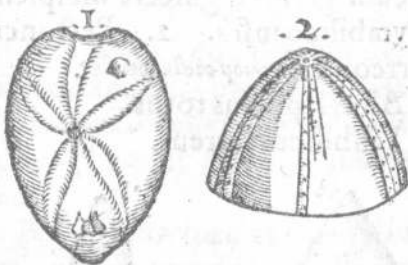

De figuris lapidum, &c.

1. Strombus tantillus lapideus, & totus solidus: ab imo tamen per modicā cavitatē habet, è ruffo albicans.

2. Alius maiusculus, fusci coloris: superius tantum in cochleam retortus: inferiori parte planus & pilæ seu columnæ rotundæ ferè similis, nisi paulò angustior esset in imo.

3. Porcellana minima, alba: nō mutata quidem in lapidem: sed suapte natura, vt reliquæ etiam porcellanæ, ferè lapidea.

1.2. Lapidēs sunt solidi, pugno minores, miro naturæ artificio depicti. Pondus eis mediocre, crusta ambiēs silicea, alba, crassiuscula, & prædura est in

est in utroque eidentius in altero: qui planior est, & Stellam marinam suis radijs refert. Primus altior & turbinatior est, & ab Echini marini similitudine, ni fallor, cui testa exterior sit detracta, Echinites vocari potest. In utroque radij à superiore parte versus imam descēdūt: in ovo anguino (quod infra mox dabimus,) contrā. Idem verò & acetabula quaedam habet, hi duo nō habēt.

Pagurus lapideus, parte supina expressus.

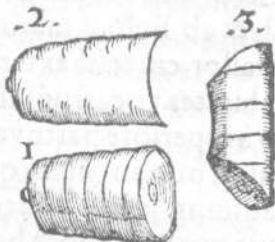
Ein steinerner Meerkrebs / oder der Taschenkrebs.

1. Lapis caudæ Cancris, siue Astaci fluuiatilis potius, persimilis, Ombriæ nomine ad me missus. Ego supra cap.
2. Ombriam alium exhibui.
2. Idem, parte altera. Totus paulò breuior est superiore pollicis arti-

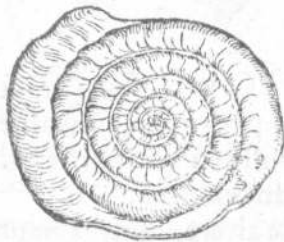
De figuris lapidum, &c.

culo, eiusdēq; ferè latitudine & cras-
 sitie, è fusco pallidus. Pars vna, quæ in
 ferior esse vi-
 detur, zonis
 trāsuerfis mo-
 dicè incuruis,
 quinis distin-
 guitur, quæ p
 latera etiã in-
 flexæ ascēdūt.

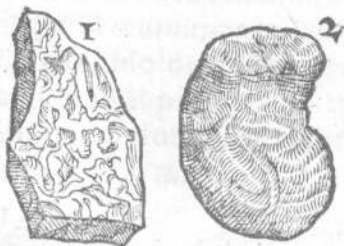
Superior autē pars læuis est. In extre-
 mo tuberculū rotundum prominet:
 cui in parte opposita respondet caui-
 tas. Satis durus & grauis est.

*DE LAPIDIBVS QVI SER-
 pentes & insecta referūt. Cap. XV.*

Lapis huius
 modi, nō
 multò maior q̃
 hīc apparet, in
 uētuse est in mō
 te quodā Hel-
 uetiæ, serpētis
 in spirā reuolu-
 ti est.

ti effigie, ita vt caput in circumferentia promineat, extrema verò cauda p centro sit. Erat & alia pars lapidis, foris aliqua ex parte ambiens tanq̄ alterius maiusculi serpentis minorē hunc ambientis: quam in hac figura nō addidimus, quòd fracta esset. Hic lapis apud me est, fatis durus & fuscus, inferiore parte planus & informis, nisi q̄ vno in loco serpentini corporis breue indicium apparet.

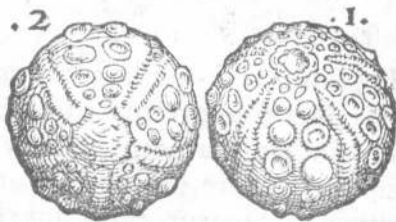

Lapis hic admirabilis inuentus est in agri Tigurini torrente, quē Tosam nominant, pugno maior paulò, vnciarum xxj. pondere, è fusco albicans, intus verò, si scalpatur, candidus: mirè

De figuris lapidum, &c.

durus, foris præsertim, ambitur enim
ceu crusta silicea, intus paulò molli-
or. figura ei lenticularis, vel globi di-
midati. Vtranq; speciem apud me ser-
uo. A basi, quæ plana & læuis est in
medio, vt ad 2. numerum apparet, q-
næ veluti caudæ serpentium aut lacer-
torum, versus superiorem partem cla-
tæ paulatim attenuantur. Interstitiū
autē quodq; inter duas caudas, duos
acetabulorum, quæ ceu verrucæ quæ-
dam eminent, ordines habet. Hoc
sanè Ouum anguinum Plinij videtur,
descriptum ab eo pluribus libro 29.
cap. 3. An verò aliqua sit cognatio cū
Brontijs ab Agricola descriptis libro
5. de nat. fossilium, nondū explorauī.

Ouum an-
guinum.

Hos

Hos præcedentes duos lapides Petrus Coldebergus Antuerpia ad me misit. Prior, species est Marmoris Ophitæ, non in superficie solùm, miris maculis, lineis & figuris: sed intus etiam per totum variegata, colore ex albo cinerea, maculis fuscis tanquam arte factis. Alter, fortè ei cõgener est, sed lineis plurimùm differens: quæ quidem albo colore cymatili vel vndarum ferè ductu, latiusculæ per totum lapidem cernuntur, plenæ vtrinque breuissimis ceu petiolis transuersis, sicut inter vermes scolopendræ, à quarum similitudine Scolopendrites hic lapis dici poterit.

Scolopendrites.

F I N I S.

E R R A T A.

In Epiphaniij libello, folio 16. versu 7. pro non, lege noti. In libro primo Kentmani, post foliorum numerum 70. sequentes aliquot numeros corrige.

